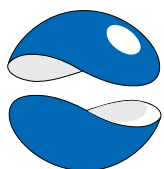

KITÖRÉSI PONTOK

vita
a magyar
népesedésről
2024–2025

Magyar
Közgazdasági
Társaság

50

SZERZŐ

100

ÍRÁS

450

JAVASLAT

KITÖRÉSI PONTOK

Vita a magyar népesedésről

50 szerző, 100 írás, 450 javaslat

*A kötetet szerkesztették: Benda József
László Tamás
Tóth I. János*

*Borítóterv és tipográfia: Krepler István
Tördelés: pszIdea Bt.*

*Kiadó: Magyar Közgazdasági Társaság
1053 Budapest, Kecskeméti utca 10–12. IV. emelet
Pleschinger Gyula elnök*

A kötet megjelenését támogatta: Wehner Géza – Ulyssys

ISBN: 978-963-8451-35-4

2025

JOGNYILATKOZAT

A könyvben megjelent írások eredetileg a MAGYAR HÍRLAP „Vita a demográfiáról” című sorozatában kerültek megjelenítésre.

A MAGYAR HÍRLAP Kiadói Korlátolt Felelősségű Társaság (1145 Budapest, Szugló u. 9–15.) 2025. szeptember 16-án Felhasználási Engedélyt adott a cikksorozat könyvben való megjelentetéséhez a Magyar Közgazdasági Társaság javára.

A cikkek változatlan tartalommal jelennek meg a könyvben.

KITÖRÉSI PONTOK

Vita a magyar demográfiáról

50 SZERZŐ, 100 ÍRÁS, 450 javaslat

*Ajánljuk mindazoknak,
akik felelősséget éreznek
a magyarság jövőjéért*

PATHS FORWARD

A Debate on Hungarian Demography

MAGYAR KÖZGAZDASÁGI TÁRSASÁG
Demográfiai Szakosztály

TARTALOMJEGYZÉK

TARTALOMJEGYZÉK	4
AJÁNLÁS <i>Pleschinger Gyula</i>	6
ELŐSZÓ <i>Brém-Nagy Ferenc</i>	7
BEVEZETÉS	8
 1. A FEJLETT VILÁG DEMOGRÁFIAI VÁLSÁGA	9
1.1. Demográfiai vészhelyzet <i>Botos Katalin</i>	11
1.2. A gyermektelenség kultúrája <i>Tóth I. János</i>	12
1.3. Növekvő jólét – csökkenő termékenység <i>Tóth I. János</i>	13
1.4. Demény Pál György kasszandrai javaslatai <i>Fekete Gyula</i>	15
1.5. Demográfia – korszellem és tennivalók <i>Mádi László</i>	17
1.6. A gyermeknek a testvér a legnagyobb ajándék <i>Hajnal Béla</i>	19
1.7. A progresszió nem egyeztethető össze a 2,1-es termékenységgel <i>Tóth I. János</i>	21
1.8. Az ember drámája <i>Sütő Zoltán</i>	23
1.9. A demográfia komplex problematikájának vázlata <i>Major Gyöngyi</i>	24
 2. DEMOGRÁFIAI VÁLSÁG HAZÁNKBAN	27
2.1. Magyar népesedési folyamatok: hol és hová tartunk? <i>Pintér Tibor</i>	29
2.2. Demográfiai trilemma <i>Kiss-Kozma Georgina</i>	31
2.3. Egykeként is kincs a gyermek <i>Bán Károly</i>	33
2.4. Bankbetét, ágybetét, életpálya és pornóadó <i>Kiss Antal</i>	34
2.5. A magyar népesedés történelmi alakulása <i>Tóth Pál Péter</i>	38
2.6. Utód legyen! <i>Szerencsés Károly</i>	39
2.7. Ezt a harcot még nem vívtuk meg <i>Molnár Pál</i>	41
2.8. A demográfiai célzás célzása <i>László Tamás</i>	42
2.9. A „Jövőnk a gyermek” társadalmi fogadtatása <i>Báger Gusztáv</i>	43
2.10. Demény Pál javaslatai <i>Benda József</i>	46
 3. A GYERMEKVÁLLALÁS GAZDASÁGI ÖSSZEFÜGGÉSEI	49
3.1. A gyermeknevelés mint megtérülő befektetés <i>Banyár József</i>	51
3.2. Demográfiai dilemmák <i>Bogár László</i>	52
3.3. A gazdasági értéklánc újragondolása <i>Benda József</i> ..	54
3.4. Kitorési pontok – a demográfiai paradoxon 1/3. <i>Benda József</i>	56
3.5. A demográfiai paradoxon 2/3. <i>Benda József</i>	58
3.6. Családi pályaorientálás – versenyeztetés helyett váltóállítással <i>Szegő Szilvia Mária</i>	61
3.7. Vállalj gyermekeket, mert nem fogsz megélni a nyugdíadból, fiam! <i>Tárkányi Ákos</i>	63
3.8. Gyerekvállalás és nyugdíj: múlt, jelen és jövő <i>Tóth I. János</i>	65
3.9. A termékenységsökkenés megállítása 1/2. <i>Fekete Gyula</i>	66
3.10. A termékenységsökkenés megállítása 2/2. <i>Fekete Gyula</i>	68
3.11. Egy arányosabb közteherviselés felé 1/2. <i>Fekete Gyula</i>	69
3.12. Egy arányosabb közteherviselés felé 2/2. <i>Fekete Gyula</i>	71
 4. SZÜLETÉSELLENES KORSZELLEM	73
4.1. A demográfiai válság alapvető okai 1/3. <i>Balásházy Imre</i>	75
4.2. A demográfiai válság alapvető okai 2/3. <i>Balásházy Imre</i>	77
4.3. A demográfiai válság alapvető okai 3/3. <i>Balásházy Imre</i>	80
4.4. Nőiség és demográfia <i>Major Gyöngyi</i>	82
4.5. Publicitás és reflexió <i>Major Gyöngyi</i>	83
4.6. Nők félelme, férfiak hiánya – avagy külön(ös) kérdés a fiúk nevelése <i>László Tamás</i>	84
4.7. A bölcsők járása <i>László Tamás</i>	86
4.8. A család olaj az élet lámpásában <i>Garaczi Imre</i>	88
4.9. Gyerekvállalás mint erkölcsi kérdés <i>Tóth I. János</i>	91
 5. GYERMEKVÁLLALÁS KERESZTÉNY SZEMMEL 93	
5.1. A család Isten tervében 1/4. <i>Erdő Péter</i>	95
5.2. A család Isten tervében 2/4. <i>Erdő Péter</i>	97
5.3. A család Isten tervében 3/4. <i>Erdő Péter</i>	99
5.4. A család Isten tervében 4/4. <i>Erdő Péter</i>	101
5.5. Családtervezés – gyerekvállalás <i>Beer Miklós</i>	103
5.6. Advent és jövőképeség <i>Benda József</i>	104
5.7. Házasság, szerelem <i>Kacsó András és Somfai Ágnes</i> ..	106
5.8. Hány éves a magyar magány? <i>Téglásy Imre</i>	108
5.9. Az élet értelme <i>Földi-Kovács Andrea</i>	110
5.10. „Ellenáram”, avagy legyen mindenkinek születésnapja <i>László Tamás</i>	111
5.11. Kiengesztelődés <i>Zseni Annamária</i>	113
 6. NINCS DEMOGRÁFIAI VÁLSÁG?	115
6.1. Nincs demográfiai válság <i>Fodor Éva</i>	117

6.2. A megmaradás ellen ható erőkről és azok korlátozásáról <i>Budaházy Edda</i>	118
6.3. Egy kis szövegértés <i>Sütő Zoltán</i>	119
6.4. Szép új világ felé <i>Németh György</i>	120
6.5. Gyerek vagy migráns? <i>Tóth I. János</i>	122
6.6. Környezetvédelem és gyerekvállalás <i>Tóth I. János</i>	124
6.7. A család a kozmikus rendben <i>Grandpierre Attila</i>	126
6.8. Új biológiai egyensúly korszaka kopogtat az ajtónkon <i>Somogyi Ferenc</i>	128

7. CSALÁD ÉS CSALÁDI ÉLETRE NEVELÉS..... 133

7.1. A család az életöröm forrása 1/4. <i>Az öröm és a boldogság természetrajza László Tamás</i>	135
7.2. A család az életöröm forrása 2/4. <i>A férfi és a nő szövetsége erőforrás László Tamás</i> ..	136
7.3. A család az életöröm forrása 3/4. <i>Egymás elfogadása erőforrás László Tamás</i>	138
7.4. A család az életöröm forrása 4/4. <i>Az ember kötöttségénye antropológiai állandó László Tamás</i>	139
7.5. A család magánéleti és társadalmi szerepe <i>Nádasi Katalin</i>	141
7.6. A család és a női életpályák <i>Nádasi Katalin</i>	142
7.7. A gyermek- és családszeretet nem pénzkérdés <i>Tomka Emil Ágoston</i>	144
7.8. A követhető példák többe érnek sok szabályozásnál <i>Tomka Emil Ágoston</i>	146
7.9. Közösség-, Család- és Házasságélettan <i>László Tamás</i>	147
7.10. Iskolai szocializáció <i>Benda József</i>	149
7.11. Paradigmaváltás a közoktatásban <i>Benda József</i>	151

8. A NAGYCSALÁDOK

NÉLKÜLÖZHETETLENSÉGE..... 155

8.1. A harmadik királyfi vagy királylány a kulcs a népesedési fordulathoz <i>Skrabski Fruzsina–Ujváry András</i>	157
8.2. A harmadik gyerek nem a megoldás kulcsa <i>Tóth I. János</i>	159
8.3. Zsákutcában <i>Németh György</i>	160
8.4. A csecsemők nem mondhatják el <i>Benda József</i>	162
8.5. A főállású szülőségről <i>Tóth I. János</i>	165
8.6. Demográfiai huszárvágás: a főállású szülőség <i>Tóth I. János</i>	166
8.7. Nagycsaládok nélkül nincs demográfiai fordulat <i>Németh Tamás</i>	168
8.8. Javaslat a négy-tízgyermekes családok és közösségek támogatására <i>Németh Tamás</i>	169

8.9. Alapjövedelem vagy főállású anyaság <i>Mádi László</i>	171
8.10. Válaszúton <i>Nádasi Katalin</i>	172
8.11. Vajon jól ülünk a lovon? <i>Kacsó András és Somfai Ágnes</i>	174

9. LAKHATÁS ÉS KÖZÖSSÉG..... 177

9.1. Demográfiai trendforduló az életpályák mentén <i>László Tamás</i>	179
9.2. Pronatalista fordulatot a településfejlesztésben! 1/2. <i>László Tamás</i>	180
9.3. Pronatalista fordulatot a településfejlesztésben! 2/2. <i>László Tamás</i>	182
9.4. Paradigmaváltást a lakhatásban! <i>László Tamás</i>	184
9.5. A hit csodákra képes – Tisztelges Jimmy Carter amerikai elnök előtt <i>Lőrincz Kálmán</i>	186
9.6. Lakásgazdálkodás a demográfiai helyzet javítása érdekében <i>Szabadkai Antal</i>	188
9.7. Hogyan állítható meg a falvak elnéptelenedése? <i>Szabadkai Antal</i>	189
9.8. Demográfiai sikertörténetek – A közösség a kulcs? <i>Németh Tamás</i>	190
9.9. Magunknak vagy a közösségnek szülünk? <i>Botos Katalin</i>	192
9.10. Népi gyógyászatunk a termékenység fokozásában <i>Bernád Ilona</i>	193
9.11. A császármetszés szabadsága <i>Tóth I. János</i>	195

10. NÉPESEDÉSPOLITIKAI UTAK

ÉS LEHETŐSÉGEK..... 197

10.1. Tehetetlenek lennénk? <i>Botos Katalin</i>	199
10.2. Út a reménytelenségből a remény felé <i>Platthy Iván</i>	200
10.3. A gyermek: áldás <i>Székelly János</i>	201
10.4. Mentális szempontok a demográfiai trendfordulóban <i>László Tamás</i>	204
10.5. Megyei, települési demográfiai kerekasztalok létrehozása <i>Benda József</i>	205
10.6. Tabutémák és 15 programpon a demográfiai vész helyzetben <i>Novák Előd</i>	206
10.7. Lábjegyzetek egy világszenzációhoz <i>Tóth I. János</i> ..	209
10.8. A demográfiai paradoxon 3/3. <i>Benda József</i>	211

ÖSSZEGZÉS..... 215

A KÖTET SZERZŐI..... 223

PATHS FORWARD A Debate on Hungarian Demography 224

A lapigazság, hogy a demográfiai folyamatok és az azokat javítani szándékozó családpolitika kulcsszerepet játszanak a fenntartható munkaerőpiac, a gazdasági növekedés és a hosszú távon fenntartható társadalmi folyamatok biztosításában. Egy ország népesedési folyamatai alapvetően meghatározzák ugyanis, hogy milyen mértékben áll rendelkezésre munkaképes korú lakosság, illetve hogyan alakul a társadalmi ellátórendszerek – például a nyugdíj- és egészségügyi rendszer – terheltsége.

Az európai országok többségében, így Magyarországon is, az alacsony születésszám és az elöregedő társadalom egyre nagyobb kihívásokat jelent. A munkaerőpiac fenntarthatóságát elsősorban az veszélyezteti, hogy a nyugdíjba vonulók száma évről évre meghaladja a belépő fiatal munkavállalók számát. Ez nemcsak a gazdasági növekedés ütemét lassítja, hanem hosszabb távon alááshatja a társadalmi egyensúlyt is, ha a dolgozók számának csökkenése miatt nem lesz fenntartható módon biztosítható az idősebb korosztályok számára szükséges ellátás. Ebben az összefüggésben a családpolitika, mint a demográfiai folyamatok befolyásolásának egyik eszköze, kiemelt jelentőséget nyer. A jól megtervezett családpolitikai intézkedések – például a gyermekneveléshez kapcsolódó pénzügyi támogatások, a lakhatási kedvezmények, a munka és családi élet összeegyeztetését segítő intézkedések, vagy a bölcsődei és óvodai férőhelyek bővítése – pozitív hatással lehetnek a termékenységi rátára.

Gazdasági szempontból a gyermekvállalás ösztön-

zése és a családok támogatása nem csupán költség, hanem hosszú távú befektetés. A ma megszülető gyermekek lesznek a jövő adófizetői, munkavállalói, vállalkozói, kutatói és döntéshozói. Ezért nem mindegy, hogy hányan születnek meg, milyen körülmények között nőnek fel, milyen oktatáshoz, egészségügyi ellátáshoz és szociális biztonsághoz férnek hozzá. A családpolitikába fektetett források közvetett módon hozzájárulnak a gazdaság dinamizmusához, innovációs képességéhez és alkalmazkodóképességéhez is.

E terület fontosságát felismerve a magyar kormány évek óta – nagyon helyesen – kiemelt területként kezeli a családpolitikát, és a régió országainál összességében – közvetlenül és közvetetten – többet is költ e területre. Nem mindegy viszont, hogy a családpolitika eszköztára mennyire pontosan céloz, hogy kellően hatékony-e, és az e területre fordított – befektetett – milliárdok elérik-e a kívánt célt: a kedvezőtlen demográfiai folyamatok megfordítását, vagy legalább megállítását, lassítását.

A Magyar Közgazdasági Társaság Demográfiai Szakosztálya évek óta rendszeresen és aktívan foglalkozik e kérdésekkel a szakmai rendezvényein. A rendezvényeken elhangzott szakmai véleményeket, észrevételeket pedig kiadvány oldalain is olvasható – cikkek egész sora. Bízom benne, hogy az ebben a könyvben megfogalmazott szakmai véleményeket nem kritikaként, hanem építő, a fenntartható magyar gazdaság és társadalom érdekében tett javaslatcsomagként olvassák majd – reményeink szerint a területért felelős döntéshozók is. ♦

ELŐSZÓ

BRÉM-NAGY FERENC

A mikor júniusban megérkezett László Tamás három részes vitaindítója, az teljesen egyértelmű volt, a jövő szempontjából az egyik legfontosabb témában íródott, s a születési adatok láttán az is, beszélni kell róla, hiszen a 2010 után bevezetett családtámogatási rendszer nyomán örvendetesen emelkedni kezdő mutató újra csökkenésbe fordult. Úgy gondoltuk, már azzal is segíthetünk, ha a Magyar Közgazdasági Társaság Demográfiai Szakosztályában hosszú ideje e témában dolgozó szakemberek cikkeinek közreadásával a rajtunk kívül a fejlett országok társadalmában tapasztalható válságnak legalább a körvonalait, főbb ellentmondásait megmutatjuk. Én azt hittem, nagyjából nyár végéig tart ki az írások sora. De másképp alakult, meglepő módon terebélyesedni kezdett, mondhatjuk, társadalmivá vált, s most a végén talán túlzás nélkül kijelenthetjük, a publikációk és a benne megszólalók számát tekintve az utóbbi évek legjelentősebb sajtóban megjelenő vitája kerekedett belőle.

Száz cikk. Sok ez vagy kevés egy ilyen fontos kérdésben? Erre ki-ki maga válaszolhat, ha elolvassa ezeket az írásokat. Én inkább azt emelném ki, hogy a sajtó utóbbi időben tapasztalt átalakulását követően, amikor is háttérbe szorulni látszik a tudásátadási és kultúráközvetítő szerepe, s nyilván a technológia fejlődésének, a közösségi média „buborékgyártó” hatásának betudhatóan egyre inkább az egyszerűsítő eszközjellege dominál, most kiderülhetett, az életünket át- meg átszövik bonyolult, komplex problémák, amelyek megoldásához – ha egyáltalán lehetséges – sok-sok szempont mérlegelése, figyelembe vétele szükséges. Aki kö-

vette a vitát, az tudja, miről beszélek. Nincsenek egyszerű válaszok, a problémának számtalan egymással összefüggő, egymást befolyásoló ága-boga van, anyagi és mentalitásbeli, egyéni és közösségi, életmódban és értékrendben keresendő, s aki azt gondolja, tudja a mindent egyszerre megoldó választ, az áltatja magát.

A vita kapcsán el lehet és talán el is kell gondolkodni azon, mi a média szerepe és felelőssége manapság. Hogy mekkora árnyékot növesztenek a szavak, egy-egy ma hamarjában, átgondolás nélkül meggyökeresített ítéletnek, mantraként ismételtetett minősítésnek milyen hatása lesz holnap? Ahogy azon is, vajon milyen sors vár egy közösségre, amelynek különböző csoportjai a legegésőbb problémákról sem tudnak értelmesen, a méltányosság elemi követelményét betartva beszélni? A vita írásaival való bibelődés alatt sokszor gondoltam, talán a demográfiai helyzet lehet az a terület, ahol a legegyszerűbb lenne egyetértést kialakítani, hiszen a legelvakultabb „lakosságcsere-hívőkön”, a válság megoldását a migrációban látókon kívül az mindenkinek világos lehet, ha nem születik elég gyerek, az probléma, és cudar jövőt vetít előre. De elég elolvasni a kormány e téren bejelentett új intézkedéseit interpretáló írásokat, amelyekben a leggyakoribb fogalom az „osztogatás”, hogy megállapítsuk, messze vagyunk ettől.

Bízva benne, hogy ha nehezen is, de mindez változik, és mert a gyorsan átalakuló világban az eddigieknél sokkal több bonyolult problémával szembesülhetünk, a Magyar Hírlap örömmel ad helyet a hasonló társadalmi vitáknak. Erre kötelezi a lapot a múltja és a közösség iránti felelőssége. ❖

BEVEZETÉS

„A jelenlegi termékenység hosszabb távú fenntartása elfogadhatatlan pályára vezeti az országot, bekövetkezne a demográfiai és következképpen a gazdasági, szociális és politikai összeomlás valamely formája, ami a termékenységi politika gyökeres újragondolását teszi szükségessé. A kormánynak „nem szokványos” módon kell majd gondolkodni és keresni a hatékonyabb intézkedéseket, és alkalmazni is ezeket. Gyökeresen új megoldások felkutatására van tehát szükség. Igen nagy feladatról van szó, amelyet a demográfusok és más társadalomtudósok nagyrészt figyelmen kívül hagynak.”
(Demény Pál)

Magyarország romló demográfiai helyzete az elmúlt évszázad során többször is komoly társadalmi-politikai viták tárgyát képezte. **Az első nagy vita** az 1930-as években bontakozott ki a népi írók kezdeményezésére. Fő kérdése az „egyke” jelensége volt, amely Dél-Dunántúlon és az Alföldön okozott súlyos társadalmi következményeket: elöregedést, a falusi közösségek meggyengülését és gazdasági stagnálást. Németh László, Illyés Gyula, Erdei Ferenc és mások mélyreható társadalomkritikája hangsúlyozta, hogy a népességfogyás egy mélyebb társadalmi válság tünete. Kibontakozó eredményeit (pl. ONCSA programot, mely lakást biztosított a sokgyermekes családoknak) a II. világháború elsodorta.

1963-ban mérték a világ addig legalacsonyabb születési arányszámát (13 ezreléket) Magyarországon, ami **ismét széles körű társadalmi vitát** eredményezett. A Fekete Gyula által kezdeményezett diskurzus kiemelkedő eredménye a GYES bevezetése (1967) volt, majd a Nők Lapjában folytatott közéleti vita az 1970-es években. Ezek jelentős hatást gyakoroltak az 1972-től bevezetett, sikerrel járó családpolitikai intézkedésekre (lakást kaptak a 3 gyermekesek egy éven belül, abortusz korlátozás), céljuk a gyermekvállalás

gazdasági terheinek csökkentése, a kisgyermekes anyák támogatása, a második és harmadik gyermek vállalásának ösztönzése volt.

Könyvünk a harmadik népesedési vitát mutatja be, amely 2024. júniusa és 2025. márciusa között zajlott „Kitörési pontok a demográfiai válságból” címen a *Magyar Hírlap* hasábjain, a Magyar Közgazdasági Társaság Demográfiai Szakosztályának gondozásában. Köszönet illeti mindkét szervezet munkatársainak elkötelezett, hatalmas vállalását.

Ennek volt az előzménye a „Gyermek és Családba-rát Magyarorszáért Alkotó Műhely”¹-ben, majd a Magyar Közgazdasági Társaság Demográfiai Szakosztályában tíz éve működő önkéntes csapat munkája, amely az egész fejlett világot, benne hazánkat sújtó demográfiai válságból való kilábaláshoz keresi az utat. Az eltelt évtizedben több mint 200 szakértővel mintegy 250 konferenciát és workshopot tartottunk, írtunk hat tanulmánykötetet, megjelentettünk 2 könyvet, több mint 300 publikációt, tanulmányt, és készítettünk 80 videófilmet. Az önkéntes szakértői háttér sajátossága miatt a vita nem tartalmazza a demográfiai kihívás összes tényezőjét. Fókuszunk inkább a megoldásokra, mint a válság kialakulására és történetére helyeződött.

A Magyar Hírlapban zajlott demográfiai vita során közel ötven szerző több mint száz publicisztikában reflektált a demográfiai válság újabb kihívásaira: a tudatos gyermektelenség jelenségére, a gyerekvállalás növekvő anyagi terheire, valamint az új nemzedékek sorsát meghatározó kétkeresős családmódellet következményeire. A tanulmányok fókuszában azonban – ahogy a kötet címe is jelzi – a születésszám növelését célzó kitörési pontok feltérképezése és számbavétele áll.

A tanulmánykötet logikai rendszer szerint tíz tematikus blokkba rendezi a publicisztikákat. A kötet első része a fejlett világ demográfiai válságának általános kereteit járja körül, majd hazai népesedési folyamatokra fókuszál, ezt követik a gazdasági kérdések.

A publicisztikák áttekintésének megkönnyítése érdekében a könyv végére illesztettünk egy összegző fejezetet.

A szerkesztők

¹ <https://plusz1baba.hu/>

1.

A FEJLETT VILÁG DEMOGRÁFIAI VÁLSÁGA

„Egész Európában demográfiai vészhelyzet van. A termékenységi ráta sehol nem biztosítja a népesség megmaradását, amelyhez 2,1 értéket kellene elérnie. A korfa – a népesség tagozódása évjáratok szerint – mindenütt oszloptuja lesz, karácsonyfa helyett.”

(Botos Katalin)

Demográfiai vészhelyzet

BOTOS KATALIN

Egész Európában demográfiai vészhelyzet van. A termékenységi ráta sehol nem biztosítja a népesség megmaradását, amelyhez 2,1 értéket kellene elérnie. A korfa – a népesség tagozódása évjáratok szerint – mindenütt oszloptuja lesz, karácsonyfa helyett...

Az EU-átlag 1,46. Németország pont az átlagon van, Ausztria 1,41. Közép Európa (Szlovénia, Szlovákia, Horvátország, Magyarország 1,50 közelében szóródik (1,57–1,53 között vannak). A babinókat egykor úgy kedvelő olaszoknál csak 1,24 a mutató értéke, Svájcban 1,39, Luxemburgban 1,32, a görögöknél 1,32, a spanyoloknál különösen alacsony: 1,16. Meglepően alacsony a lengyeleknél is: 1,29. A mediterrán keresztény országokban tehát éppúgy alacsony a mutató, mint az albánoknál, ahol csak 1,21. (Ott a lakosság domináns vallása az iszlám.) Tehát, se a vallási hovatartozásnak, se a gazdasági fejlettségnek nincs egyértelmű kapcsolata a mutatóval. Sehol nem vállalnak kellő számban gyermeket, mert az individuális szemlélet mindenféle eluralkodott: a gyermek teher, hát lerázzák!

Ez egyenesen ösztönzi a migrációt, hiszen a fejlődő országok korfáján viszont látható, hogy rengeteg a fiatal. A fejlettek részéről a munkaerőigény, a fejlődők részéről a fiatalok munkanélkülisége lesz a folyamat hajtó ereje. A fejlődő országokból áramló néptömegek elsöprik a (még töredékeiben meglévő) vallási, kulturális hagyományokat, lecserélik Európa népességét.

Különösen döbbenetes Kelet-Európa népességének alakulása, amit egy világbanki tanulmány így jellemezett: From red to gray. Vörösből szürkébe... Azaz, ősz hajúba. Megnéztem az ukrán és az orosz korfát 2020-ban. Megdöbbenő, mennyire visszaesett a gyermekek száma a szocializmus összeomlása után! A volt „szocialista táborból” mindenkinek hatalmas csalódást jelentett a politikai váltással elérkező válság, szegénység.

Az amerikai termékenységi ráta is alatta van a kívánt értéknek, de magasabb, mint Európában: 1,7. Indiában, a világ legnépesebb országában is radikálisan (2,0 alá) csökkent a mutató 2021-re; Japán és Kína pedig

hatalmas népességcsökkenési és elöregedési problémákkal néz előreláthatóan szembe, a század közepére... Az elöregedésnek a költségvetésre gyakorolt nyomása hatalmas lesz, a munkaerőpiac beszakad.

Minket persze nem vigasztal, hogy világszerte gond van. Saját problémáink megoldásán gondolkodunk. A lehetséges eszköztárnak három elemére szeretném a jelen cikkben felhívni a figyelmet.

1. A fiatal korosztályok létszámcsökkenése elkerülhetetlen, de lassítható. A kormány e téren tett erőfeszítései nagyra értékelendők, de nem elegendők. Nagyon fontos lenne emelni a fiatalok szellemi képességeit, mert kevesebb, de képzetesebb munkaerő-állomány képes lenne megtermelni azt a hozzáadott értéket, amelyből jut az idősebbek eltartására. Természetesen, ez nem lehet csupán járulékos elvonásra alapozott rendszer. Az egyéb adóbevételeknek is szerepet kell vállalniuk benne.
2. Ehhez érdemes lenne olyan nyugdíjrendszert bevezetni, amely a vállalt, felnevelt és taníttatott gyermekek arányában kiegészítő nyugdíjszolgáltatást biztosítana azon szülőknek, akik vállalnak gyermeket, és gyermekeiknek a taníttatásába energiát, pénzt fektetnek bele. Súlyos igazságtalanságot enyhítené egy ilyen rendszer! S előbb-utóbb lenne a demográfiára is hatása. Az oktatásügyet viszont – az egészségügy mellett – N°1 prioritássá kell tenni, ami pénzkérdés is, de annál sokkal több... Nem maradhat egy tárca nélküli államtitkár felelőssége csupán!
3. A társadalom erkölcsi arculatának változása nélkül alig remélhetünk eredményt. Amíg nem adjuk vissza a tisztaság megbecsülését, amíg a kultúra a szex istentiszteletével foglalkozik, amíg az operaház színpadán meztelen egyedek kergetőznek, amíg a reklámok a „carpe diem” eszméjét terjesztik ezerrel, amíg nem neveljük értelmes életre a fiatalokat, s a hölgyek ruházata már szinte semmit nem takar a meztelen hűs-ből, ne várjuk a mértéktartó, egészséges nemi kapcsolatok és családtervezés megvalósulását. Balga, aki ezt holmi irigy öregasszonyos mentalitásnak tekinti. Nem az életörömet sajnáljuk korunk emberétől, csak a kiegészítőt és az élvezetek túlzott hajszolásától óvjuk. Minden civilizáció belebukott a tömeges erkölcstelenségbe. ❖

A gyermektelenség kultúrája

TÓTH I. JÁNOS

A gyermekvállalási kedv csökkenésének nagyrészt nem anyagi vagy orvosi, hanem kulturális okai vannak, amelyek azonosítása nélkül a demográfiai téli problémája nem oldható meg. Ebben a cikkben ezeket a kulturális folyamatokat elemzem, a tudatos gyermektelenség példáján keresztül. Áttekintek néhány reprezentatív angolszász könyvet, amelyek többnyire támogatóan foglalkoznak a tudatos gyermektelenséggel. Tehát nem az emberi döntésekre koncentrálok, hanem arra a kulturális háttérre, amelyben ezek a döntések megszületnek.

A fejlett országokban mindenhol növekszik a gyermektelen emberek száma. A legnagyobb növekedést (22 százalékot) Japánban mérték az 1935-ben és az 1975-ben született nők esetében. Hat európai országban – Észtország, Lengyelország, Litvánia, Olaszország, Portugália, Spanyolország – a gyermektelen nők aránya kétszeresére nőtt. Magyarországon is majdnem megduplázódott (8,7 százalékról 17 százalékra) ez az érték ebben az időszakban. A növekvő százalékokon belül egyre nagyobb arányt képviselnek azok az emberek, akik vállalhatnának, de tudatosan nem vállalnak gyereket. Fontos, hogy különbséget tegyünk a gyermektelenség és a szándékos (tudatos, önkéntes) gyermektelenség között. Az előbbi (childless) pusztán egy állapotra, többnyire egy szomorúnak tekintett állapotra utal, amellyel az embernek meg kell békélnie, míg az utóbbi (childfree) az alany elhatározásának következménye.

Spengler már száz évvel ezelőtt megjósolta, hogy Nyugat alkonyában fontos szerepe lesz a gyermektelenségnek, amely a világvárosoktól terjed a vidék felé. Híres kijelentése szerint: „Nemcsak azért maradnak el a gyerekek, mert nem születhetnek meg, hanem mindenekelőtt azért, mert a végsőkéig feszített intelligencia már semmi okot nem lát létezésükre.” E folyamat kulturális előzményeként megemlítendő az a marxista és feminista törekvések, amelyek teljes erővel támadják a hagyományos családmódot, vagyis azt az intézményt, amely bizonyítottan magas

termékenységet eredményez; továbbá a radikális individualizmus, amely folyamatosan vitatja a társadalmi felelősséget, a közösségi normákat és a közös eszméjét.

A gyermeknevelés jelentős költséggel jár, amit a gyermektelen emberek elkerülnek, vagyis magasabb élet-színvonalat élvezhetnek. A gyermektelenséget választók anélkül építhetik karrierjüket, követhetik személyes céljaikat és hobbiikat, hogy abban a szülői felelősség akadályozná őket. Ez az önző szempont is tudatos gyermektelenséghez vezethet, erre azonban nem szoktak hivatkozni.

A leggyakrabban hivatkozott érv a tudatos gyermektelenség mellett az emberi jogok, az individuális szabadság és a személyes autonómia. Természetesen az embernek joga van arra, hogy saját életéről döntsön, de ebben a közösség és társadalom szempontjait is figyelembe kellene venni. A gyakran hivatkozott teheráni (1968) és bukaresti nyilatkozat (1974) még egyformán hangsúlyozta a szabad és felelős döntés fontosságát a gyermekvállalás terén.

Laura S. Scott a *Kettő elég: Útmutató pároknak a tudatos gyermektelenséghez* 2009-ben megjelent könyvében interjúk és személyes történetek révén mutatja be, hogy sok pár hogyan találja meg a beteljesülést és boldogságot gyermek nélkül. Ezek az interjúk egyaránt kitérnek a szándékolt és nem szándékolt gyermektelenség esetére. Orna Donath: *Az anyaság megbánása: Egy tanulmány* (2017) című könyvében a szülőség árnyoldalait hangsúlyozza.

Rachel Chastil: *Hogyan legyünk gyermektelenek: A gyerekek nélküli élet története és filozófiája* (2019) című könyvében történelmi, pszichológiai és filozófiai kontextusban elemzi a gyermektelen nők életét. Szerinte ezen a téren két domináns narratíva uralkodik, jelesül, hogy a gyermektelenek meddők és magányosak, illetve felelőtlenek és önzők. A szerző ezeket elkerülve a hangsúlyt az egyéni életutakra helyezi. Megemlíti, hogy évente több mint 80 ezer felsőfokú végzettségű amerikai nő tölti be a 45. életévét anélkül, hogy szült volna. Hangsúlyozza, hogy a gyermektelenség beteljesedő és etikus életutat kínál, és alternatívát nyújt azzal a nézettel szemben, hogy a gyermekvállalás szükséges az értelmes élethez. Szintén a filozófiai érveket elemzi Christine Overall: *Miért vállaljunk gyermeket? Az etikai vita* (2012) című könyve. A kanadai szerző abból indul ki, hogy nem a tudatos gyerektelenséget, hanem a gyerekvállalást kell igazolni. (A liberális individualizmus keretei között ez nem könnyű, ahogy arra már Spengler is rámutatott.) Azt is hangsúlyozza, hogy gyerekvállalás sokkal nagyobb jelentőséggel bír a nők, mint a férfiak számára.

Bill McKibben a *Talán egy: Személyes és környezeti érvek az egygyermekes családok mellett* (1998) című köny-

vében az egykezés mellett érvel. A progresszív ideológia gyakran hivatkozik a túlnépesedésre és a környezeti válságra. Nyilvánvaló, hogy kevesebb gyermek kevesebb erőforrás-felhasználást, kevesebb hulladéktermelést és alacsonyabb szén-dioxid-kibocsátást jelent. Ez a globalista és individualista megközelítés azonban több szempontból is hibás. Nem tesz különbséget a növekvő (például afrikai) és csökkenő létszámú (például európai) régiók és nemzetek között. Hanyagul figyelmen kívül hagyja, hogy nemcsak az előbbi, hanem az utóbbi folyamat sem fenntartható. A nyugati világra jellemző túlfogyasztást önző módon nem a fogyasztás mérséklésével, hanem a következő generációk felszámolásával akarja megoldani.

Schopenhauer pesszimista filozófiája szerint az élet elsősorban szenvedés és fájdalom, ezért a nemzést jobb elkerülni. Ezt a nézetet képviseli David Benatar: *Jobb soha nem létezni: A létezés káráról* (2008) című műve. Mivel az élet szenvedés, ezért az új életek létrehozásával növeljük a szenvedők számát és a szenvedés mértékét. A születésellenesség egyben az emberiség önkéntes kihalását is jelent, amit a szerző szintén támogat.

Ebben a kérdésben a másik oldalt egyrészt a mono-teista vallások képviselik. Szent II. János Pál pápa a *Levél a családokhoz* (1994) című dokumentumban katolikus nézőpontból hangsúlyozza a család és a szaporodás fontosságát. Jonathan Sacks a *Levél a tekercsben: A zsidó identitásunk megértése és a világ legrégebbi vallásának öröksége* (2000) művében pedig a gyermekvállalás kulturális és való-lási jelentőségét hangsúlyozza a zsidó folytonosság fenntartásában.

A gyermekvállalás fontosságát szekuláris szempontból hangsúlyozza Jonathan V. Last: *Mire számítsunk, amikor senki sem vár gyereket: Amerika közelgő demográfiai katasztrófája* (2013) című könyvében. Last szerint a csökkenő születési arányok jelentős gazdasági és társadalmi kockázatokat jelentenek, és olyan politikákat és kulturális változásokat szorgalmaz, ami a gyermektelenség visszaszorítását és magasabb születési arányokat ösztönözi.

A fentieket összefoglalva elmondható, hogy a jelenleg domináns progresszív liberális diskurzusban a tudatos gyermektelenséggel kapcsolatban kétfajta beszédmód létezik: a normatív-támogató, illetve a semleges-elemző. A pró oldalon hangoztatott érvek elsősorban a következők: személyes autonómia, a környezetvédelmi megfontolások és az emberi létezés pesszimista értelmezése. Látni kell, hogy a progresszív oldal a tudatos gyerektelenség kérdését csak és kizárólag az egyéni hasznosság szintjén hajlandó értelmezni, vagyis a demográfiai-társadalmi következményeket teljes mértékben figyelmen kívül hagyja.

A tudatos gyermektelenséget ellenzők érvei azért nem relevánsak a mai progresszív kultúrában, mert vagy teológiai (nem-racionális) vagy pedig közösségi (nem-individuális) alapon állnak. Mivel a radikális individualizmus kultúrájában ezek a szempontok nem értelmezhetők, így a demográfiai válság sem értelmezhető. Tehát a progresszív liberalizmus képtelen szembenézni a gyorsuló ütemű demográfiai hanyatlással. Viszont – intoleráns módon – mindenkinek megtiltja a problémával való szembenézést. ♦

1.3.

Növekvő jólét – csökkenő termékenység

TÓTH I. JÁNOS

A modern társadalmak egyik központi célkitűzése a jólét növelése, amely a fejlődés és a haladás mozgatórugója. Ennek legfontosabb mérőszáma az egy főre jutó bruttó hazai termék (GDP), amely az ország gazdasági teljesítőképességét és az állampolgárok jólétét tükrözi. A fejlett országok, különösen az OECD tagállamai ebben kiemelkedően teljesítenek, és számos más gazdasági mutató szerint is a világ élvonalába tartoznak.

Érdeemes megjegyezni, hogy a „jólét” (welfare), amelyet gyakran a GDP/fő-mutatóval mérünk, nem azonos a „jólléttel” (well-being), amely inkább a szubjektív életminőség és elégedettség mutatója. Utóbbi figyelembe veszi az egészséget, az oktatást és a társadalmi kapcsolatokat is. Dolgozatomban kimondottan a jólétre koncentrálok.

Egy fontos ellentmondás figyelhető meg a jövedelem és a termékenység² között: míg a gazdag országokban kevesebb, addig a szegényebb országokban több gyermeket vállalnak az emberek. Például az Európai Unióban az egy főre jutó GDP értéke körülbelül 40 000 amerikai dollár, miközben a termékenység mindössze 1,5 gyermek/nő. Ezzel szemben Afrikában az egy főre eső GDP mindössze 1800 dollár, de a termékenységi ráta meghaladja a 4,4 gyermek/nő értéket.

Ezt az összefüggést a szakirodalomban gazdasági–demográfiai paradoxonnak nevezik. Az ellentmondás

² en.wikipedia.org/wiki/Income_and_fertility

mikró- és makroszinten is megjelenik. A laikus várakozás szerint a gazdagabb országokban több gyermek születik, mivel jobb anyagi körülmények között könnyebb családot alapítani. A modern társadalmak egyik központi axiómája, hogy bármely probléma, így a termékenység csökkenésének a megoldását a nagyobb ráfordítás és a több pénz jelenti. Mindkét hiedelem téves, mivel a jólét születéssel.

Fontos ugyanakkor megjegyezni, hogy ez az összefüggés nem merev szabály, mivel vannak kivételek. Egyrészt akadnak olyan országok, ahol egyszerre magas az egy főre jutó GDP és a termékenységi ráta. Ilyen például néhány gazdag öböl menti arab ország, mint Szaúd-Arábia (24 000 USD/fő és 2,6 gyermek/nő) vagy Omán (21 000 USD/fő és 2,8 gyermek/nő). Ezek az országok alapvetően tradicionális társadalmak, amelyek gazdagságukat az olajkészleteiknek köszönhetik, bár a termékenységi ráta náluk is folyamatosan csökken. A kivételek között különleges helyet foglal el Izrael, ahol az egy főre jutó GDP körülbelül 43 000 amerikai dollár, miközben a termékenységi ráta már harminc éve stabilan 3 gyermek/nő körül mozog. Ez az érték egyedülálló a magas jólétű, nyugatias országok között, és részben kulturális, részben társadalompolitikai tényezőkre vezethető vissza.

Számos olyan szegény országot találhatunk, ahol a termékenységi ráta meglepően alacsony. Ezek között Kelet-Európában említhetjük Moldovát (5000 USD/fő, 1,3 gyerek/nő), Bosznia-Hercegovinát (6000, 1,4) vagy Albániát (6000, 1,5). A Közel-Keleten hasonló példák közé tartozik Libanon (5000, 1,7) és Tunézia (4000, 1,9). Ázsiában Kína (12 000, 1,2), Irán (6000, 1,7) és Thaiföld (7000, 1,5) emelhető ki, míg Latin-Amerikában Brazília (7500, 1,7), Kolumbia (7000, 1,8) és Chile (15 000 USD/fő, 1,5 gyerek/nő). Ezek az országok többnyire modernizálódó, poszt-kommunista vagy perifériás régiókhoz tartoznak, ahol a modernizáció nem járt együtt jelentős jólétnövekedéssel.

A kivételek azt mutatják, hogy a termékenység csökkenését nem pusztán a jövedelem és a jólét növekedése, hanem általában a társadalom modernizációja okozza. Tradicionális társadalmakban – még ha az ország gazdag is – az emberek hajlamosabbak több gyermeket vállalni, míg modernizált társadalmakban, akár alacsony GDP mellett is, kevesebb gyermek születik.

Ez a mintázat nemcsak országok között, hanem országokon belül is megfigyelhető. A nagyvárosokban – amelyek a jólét és haladás központjai – általában alacsonyabb a termékenység, míg vidéken, ahol az élet tradicionálisabb és szegényesebb, az emberek több gyermeket vállalnak. Magyarországon például Budapest³ termékeny-

ségi rátája lényegesen alacsonyabb, mint az Észak-Magyarország régióé.

A szakemberek a gazdasági–demográfiai paradoxon okaként számos tényezőt hangsúlyoznak. Ezek közé tartozik a tanulmányi idő meghosszabbodása, amely késlelteti a családalapítást, valamint a munka és karrier prioritása. Emellett a lakhatás és a gyermeknevelés növekvő költségei is visszatartják a fiatalokat a gyermekvállalástól. A modern nyugdíjrendszerek⁴ is antinatalista hatásúak. Egyrészt biztosítják az idősök ellátását, így megszűnik az utódok létrehozásának az egyik fontos gazdasági oka. Másrészt a nyugdíjrendszer szabályai arra ösztönzik az embereket, hogy a gyermekvállalás helyett a karrierjükre és a jövedelmük növelésére koncentráljanak.

Gary Becker Nobel-díjas közgazdász rámutatott, hogy a gyermekvállalás értelmezhető befektetésként⁵. A tradicionális társadalmakban a gyermekek hozzájárulnak szüleik gazdasági jólétéhez: alacsony nevelési költségek mellett a gyermekek munkaereje, valamint az időskori gondoskodásuk jelentős hozamot biztosít. Ezzel szemben a modern társadalmakban a gyermekvállalás csökkenti a fiatalok jólétét, hiszen a gyermeknevelés közvetlen (például oktatás, egészségügy, gyermekgondozás, lakhatás) és közvetett (például az anya kieső jövedelme) költségei rendkívül magasak, miközben a gyermekekből származó gazdasági haszon minimálisra csökken.

Ezek a gazdasági tényezők jelentős szerepet játszanak abban, hogy a jólét és a haladás csökkenti a gyermekvállalási hajlandóságot. A gyengülő gazdasági érdek mellett a hagyományos, pronatalista értékek eltűnése is fontos szerepet játszik a születésszámok csökkenésében. A tradicionális társadalmakban a sikeres reprodukció egyszerre volt külső elvárás és belső késztetés. Általános konszenzus uralkodott arról, hogy minden embernek viszonylag fiatalon meg kell házasodnia, és családot kell alapítania. Ennek a célkitűzésnek a sikertelenségét a társadalom és az egyén is kudarcként élte meg.

A jólét és a haladás azonban felszámolta ezt a hagyományos konszenzust. A reprodukcióra irányuló, külső nyomás mára jelentősen csökkent, amelyben jelentős szerepe volt a vallásosság visszaszorulásának. Ezzel párhuzamosan a házasságra és családalapításra irányuló, belső vágyat is egyre jobban elfojtotta a haladás. A modern társadalmakban a sikert egyre inkább az anyagi jólétben és a szakmai eredményekben mérik, nemcsak a

³ 1.6 A gyermeknek a testvér a legnagyobb ajándék – Hajnal Béla

⁴ 1.1 Demográfiai vészhelyzet – kitörési pontok – Botos Katalin

⁵ 3.1 A gyermeknevelés mint megtérülő befektetés – Banyár József

férfiak, hanem a nők esetében is. Ez a változás alapvetően átalakította az életcélokat és a prioritásokat.

Míg a tradicionális társadalmakban a jólét szorosan összefonódott a család jólétével, addig a modern társadalmakban a hangsúly az egyén jólétére került. A gyermekvállalás elhalasztása, sőt a gyermektelen életmód ma már nem tekinthető kudarcnak, hanem egy szabadon választható életforma. A teheráni nyilatkozat (1968) elfogadása mérföldkőnek számított, mert először fogalmazta meg átfogóan a reprodukciós szabadság elvét, kimondva, hogy minden embernek joga van dönteni a gyerekeinek a számáról és születési időpontjáról. Ez a szabadság magába foglalta a gyermektelenséghez való jogot is. Ez az átalakulás ugyan növelte a reprodukciós szabadságot is, de egyúttal negatívan is hatott a családalapításra és a termékenységi rátára.

Tehát elmondható, hogy a gazdasági fejlődés és a haladás nemcsak anyagi szinten, hanem a társadalmi normák és értékek terén is mélyreható változásokat eredményezett, amelyek alapjaiban formálták át a gyermekvállaláshoz való viszonyt. Ez a folyamat egyszerre hordozza magában a haladás pozitívumait és a demográfiai kihívásokat, amelyekre a jövő társadalmainak választ kell találniuk.

Bencsik Gábor⁶ találóan írja: „A jólét sajátos csapdát állít: nagyszerű lehetőségeket kínál arra, hogy jól érezzük magunkat, egyre hatékonyabb módon újabb és újabb birtoklási és önkényeztetési vágyakat kelt, és lehetővé is teszi e vágyak kielégítését, de csak ha van pénzünk megfizetni. Márpedig a gyerek költséges, ráadásul elvonja az időt a pénzkereséstől is, az önkényeztetéstől is. A szegénységben a gyerek miatt nem kell lemondani a vágyainkról, hiszen azok kielégítésének gyerek nélkül sincs realitása. A jólétben azonban igen. Valaha a család anyagi biztonságának záloga volt a gyerek, ma a vágyakról való lemondásé.”

A jólét antinatalista hatása rendkívül nehezen kezelhető probléma. Az emberek nyilvánvalóan nem fognak lemondani a jólétről és a reprodukciós szabadságukról. Ezért ha ez a probléma egyáltalán megoldható, akkor csak rendkívül speciális, pronatalista intézkedésekkel tehető meg. Ezek közé tartozhat: a pronatalista nyugdíjrendszer⁷, a főállású szülőség⁸ és gyermekvállalás mint erkölcsi kérdés⁹. A modern nemzetek jövője nagymértékben függ attól, hogy a jólét és a gyermekvállalás közötti feszültséget milyen módon tudjuk kezelni. ♦

⁶ <https://demokrata.hu/velemen/gyerekek-918653/>

⁷ 3.8 Gyermekvállalás és nyugdíj: múlt, jelen és jövő – Tóth I. János

⁸ 8.5 A főállású szülőségről – Tóth I. János

⁹ 4.9 Gyermekvállalás mint erkölcsi kérdés – Tóth I. János

1.4.

Demény Pál György kasszandrai javaslatai

IFJ. FEKETE GYULA

Demény Pál nemzetközi jelentőségű demográfus emlékeztetere az MKT Demográfiai Szakosztálya emlékülést tartott¹⁰. Mivel a Professzor úr életművében számos rendkívül jelentős javaslat megtalálható, szorosan kapcsolódik a „Kitörési pontok” vitasorozathoz.

Szép tudomány a demográfia, de művelői mind Magyarországon, mind Európában gyakran kerülnek Kasszandra szerepkörébe. A görög mitológiában a trójai királynő, Kasszandra sok fontos eseményt előre látott vagy megjósolt, csak hát nem hitt ezeknek a jóslatoknak senki. Demény Pál munkásságát sem ismerték el a politika irányítói, nem hittek az előrejelzéseiben, nem hittek neki, és emiatt is került abba a népesedési válságba az Amerikai Egyesült Államok vagy az Európai Unió, ahonnan már jóval nehezebben tud kilábalni, mintha időben cselekedett volna.

Demény Pál egyik fontos és még időben elhangzott figyelmeztetése az volt, hogy túl sok teher hárul a gyermeknevelő családokra, emiatt csökken a születések száma, és veszélybe kerül a jövő gazdasága és a jövő nyugdíjasainak az ellátása.

A politika irányítói megértették a demográfiai veszélyt, de nem a családpolitika terén cselekedtek, hanem – bízva abban, hogy megtakaríthatják a jövő munkaerejének a felnevelési és oktatási kiadásait – már felnőtt bevándorlók sokaságával kívánták pótolni a keletkező munkaerő hiányát. Demény Pál másik fontos és még időben elhangzott figyelmeztetése az volt, hogy a bevándorlók tömege sem képzettségében, sem munkaintenzitásában, sem állampolgári fegyelmében nem képes helyettesíteni a hazai munkaerőt, azaz a bevándoroltatás a munkaerő pótlására nem megoldás.

Sajnos, Demény Pál 25-30 éve, időben elhangzott figyelmeztetésesei süket fülekre találtak. Azt sem lehet állítani, hogy különböző demográfiai előrejelzések között válogatott

¹⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=GD3mVB6M0jI>

volna a politika, mert nem válogatott. Demény Pálnak nem kellett hasonló kaliberű, de ellentétes nézeteket valló demográfusokkal vitatkoznia, mert ilyenek nem voltak. A politika egyszerűen félresöpörte a neki nem tetsző, bár alaposan kidolgozott demográfiai tanulmányokat. Lóránt Károly magyar közgazdász, aki sok éven át dolgozott az Európai Unió szakértői hálózatában, említette, hogy az évezred fordulója körüli években értetlenkedve, gyanakodva nézegették az unió magasabb beosztású illetékesei a családok jobb anyagi és jogi védelmét sürgető tanulmányokat, amelyek figyelmeztettek az alacsony születésszám Európában várható következményeire. Olykor nem is titkolták véleményüket, miszerint valamilyen fehér fajt védelmező, népességszaporító szándék rejlik az aggódó demográfusok véleménye mögött.

Ugyanebben az időszakban Demény Pál leírta: „2000-ben a húsz év alatti női népességszám Európában 87 millió volt, a húsz és negyven év közötti, ugyancsak húsz évjáratot magába foglaló korosztályba tartozók száma pedig 105 millió. Még ha a 2000-ben húsz éven aluliak mindegyike túléli is a következő 20 esztendőt, e számokból világos, hogy a születések számának egyszerű fenntartása azt kívánná, hogy a termékenység több mint húsz százalékkal emelkedjék.” „Európában a jelenlegi termékenységi és halálzási mutatók változatlansága esetén egy 1000 főből álló generációt egy 645 fős második generáció követne, és egy 416 főből álló harmadik, egy 268 főből álló negyedik. Egy ilyen ütemű változás egy népességet alig 47 év alatt eredeti nagyságának felére apasztana.”

Demény Pál figyelmeztetett a nyugdíjasok ellátásának várható ellehetetlenülésére is. „Az Európai Unióban 2000-ben minden 65 éven felüli korú lakosra 4,25 15 és 65 év közötti korú lakos jutott. Ez az index a 2000. évi 4,25-ről 2050-re kevesebb mint felére, 1,85-re csökkenne, messzemenő negatív következményekkel a jelenlegi nyugdíj- és egészséggondozó rendszerekre.” Erre az előrejelzésre sem figyeltek. Tapasztalta, hogy a nyugat-európai sajtó és az általuk informált közvélemény az elmúlt 10-20 évben sokkal nagyobb érdeklődést mutatott az ózonlyuk, az amazonasi őserdők állapota, a globális felmelegedés, vagy a transznmű személyek problémái, mint a 30-40 év múlva várható népesedési krízis megelőzése iránt.

Demény Pál előre látta Európa eljelentéktelenülését. „Ellentétben a Nyugaton és különösen Európában széles körben elfogadott tévhitel, nincs természet által támasztott akadálya annak, hogy olyan demográfiai óriások, mint Kína, India vagy Brazília ne váljanak gazdasági és katonai nagyhatalmakká is, és tegyék ezt már a 21. század első évtizedeiben. Ilyen változások geopolitikai következményei ma még nem világosak, de aligha lesznek elhanyagolhatók. A demográfiai tényezők szerepe a konfliktusok keletkezésé-

ben és megoldásában minden valószínűség szerint a jövőben egyre növekedni fog.” Demény professzor előre látta, hogy Kína világhatalmi tényezővé lép elő, India és Brazília pedig a BRICS révén már az Európai Uniót meghaladó befolyásra tettek szert. Ezzel szemben az Európai Unió irányítói nem veszik számításba, hogy az 1900-ban a világ népességének 25 százalékát kitevő európai népesség meghatározó erejű volt, de a 2050-ben várható 7 százalékos arány már nem biztosít ekkora rangot. Európa demográfiai marginalizációja a mai családpolitika folytatása esetén elkerülhetetlen, amivel együtt jár majd a gazdasági és politikai marginalizáció is. Demény professzor Európának szóló, időben elhangzott figyelmeztetése visszhangtalan kasszandrai jóslat maradt. Az Európai Unió mai vezetői túltértékelik az uniós országok erejét, és lekezelik riválisaikat a világpiacra. Az unió nem mérte fel a reális erejét az elmúlt években, amikor Kínával vámháborút kezdeményezett, amikor felfüggesztette az olcsó orosz energiahordozók vásárlását, vagy amikor a háborút viselő Ukrajnát segélyezte óriási támogatásokkal.

Demény professzor 2015 decemberében a Budapesti Demográfiai Fórum nyitóprogramján vezető európai politikusok és közéleti szereplők között szólalt fel. Az Európai Unió migrációs politikáját bírálva hangsúlyozta, hogy a kontinensre érkező, más kultúrájú, többségükben képzetlen tömegek munkába állítása elviselhetetlenül nagy terhet ró az egyes nemzetállamokra. A budapesti demográfiai fórumon felszólalt Raul Sanchez Flores, az Európai Nagycsaládosok Szövetségének főtítkára is. Véleménye szerint az Európai Unióban a gyermekvállalás nem számít vonzó és követendő életformának. A nagycsaládosok diszkriminálására példákat is felsorolt. Az egyik az volt, hogy számos országban a közüzemi szolgáltatók kifejezetten büntetik a túlfogyasztást, nem figyelve arra, hogy egy-egy háztartásban hány gyermeket nevelnek. Sajnos, ezt a családosokat diszkrimináló uniós gyakorlatot a hazai áram- és gázszolgáltatók is átvették. 2022 nyarától a hazai, átlagosan 2,1 fős háztartások fogyasztását tekintik rezsivédettnek – tehát a fogyasztásukat régi áron figyelembe vehetőnek –, és az efölötti áramfogyasztást dupla áron, a gázfogyasztást hatszoros áron számolják, függetlenül attól, hogy a háztartásban hány gyermeket nevelnek. Ez a hazai árszámítás a gyermekes családok számára sokkal kedvezőtlenebb, mint a budapesti demográfiai fórumon említett, nagycsaládosokat diszkrimináló, több uniós országban alkalmazott tarifa, kedvezőtlenebb, mert nemcsak a nagycsaládosok, hanem már az egy és két gyermeket nevelők is a „túlfogyasztók” büntetőtarifáit fizetik, hiszen gyermekeik miatt nagyobb a hűtőszekrényük, jobban fűtenek, többet főznek, mosnak és mosogatnak – azaz elfogadva a szolgáltatók családellenes minősítését, „túlfogyasztanak”. 2022 júliusában többen

előre jeleztük, hogy ez a családokat sújtó rezsizszámítás lerombolhatja eddigi népesedéspolitikai eredményeinket. Sajnos, ez a félelmünk bekövetkezett. 2023 első negyedében még kielégítő volt a születésszám, hozzávetőleg 1,57 volt a teljes termékenységi mutató, de 10-11 hónappal a gyermeknevelőket sújtó rezsizdíjak bevezetése után, 2023 második negyedétől gyorsan csökkent a születések száma, és a teljes termékenységi mutató értéke 1,33-ra esett. Megint Kasszandra szerepkörébe csúsztak le a káros népesedési következményre figyelmeztető demográfusok, ugyanis senki sem hitt nekik. Amikor a közelmúltban a 30 év feletti, 1,3 millió szülőképes korú nőtől megvonták a babaváró hitelhez való jogosultságot, akkor is jeleztük, hogy ez az intézkedés tovább rombolja a teljes termékenységi mutató értékét, de az intézkedés eltervezői nem hittek nekünk. Ezt követően, 2024 közepén már soha nem látott mélységekbe zuhant le a születésszámunk.

Demény Pál előre látta, hogy a tömeges bevándorlás nem tudja megoldani az európai lakosság előregedéséből és csökkenéséből származó problémákat. A bevándorlók zöme képzetlen, nem képes helyettesíteni a nyugdíjba vonuló szakmunkásokat, nem ismeri a befogadó ország nyelvét, emellett ragaszkodik saját vallásának erőszakot megengedő tételeihez, saját kultúrájának nőket lenéző, sőt bántalmazó nézeteihez. A migráció által kialakult sokféleséggel kapcsolatban Demény már 2005-ben bírálta a Nemzetközi Migráció Globális Bizottságának jelentését: „A dokumentum kihangsúlyozza a nemzetközi vándorlás révén növekvő sokszínűség előnyeit. Ugyanakkor nyitva hagyja azt a nyilvánvaló kérdést, mekkora sokféleséget tart optimálisnak vagy kívánatosnak a befogadó népesség. Továbbá nem tárgyalja a nagy kulturális, vallási és etnikai sokszínűséggel járó társadalmi, gazdasági és politikai problémákból adódó negatív tapasztalatokat, amelyek a világ sok országában megfigyelhetők.” Még 2016 előtt Demény professzor megjósolta, hogy Brüsszel „nyitott ajtók” politikája zátonyra futtathatja az Európa-projektet. „Oly mértékben befolyásolhatja a további EU-tagságról tervezett brit szavazást, hogy az Egyesült Királyság szövetségből való kilépését okozhatja, ami az egész európai építmény megrendüléséhez vezethet. Véget vethet a szövetség eddig legnagyobb vívmányának, a schengeni egyezménynek. A kívülről érkező bevándorlás kezelése a Bizottság részéről következtelen és felelőtlen.” Demény professzor ismét Kasszandra szerepkörébe került, mert ugyan nem hittek neki, mégis bekövetkezett a brit kilépés, és bekövetkezett a schengeni határok jelképessé válása a sok belső határ felhúzása miatt.

Demény Pál professzort 2018-ban Szent István-renddel tüntették ki. A kitüntetés alkalmával három korábbi javaslatát emelte ki. Az egyik szerint a már dolgozó gyer-

mekek adó- és járulékbefizetéseik egy részét irányítsák közvetlenül a már nyugdíjas szüleikhez. A másik szerint négy gyermek felett meg kell teremteni a teljes támogatottságú anyaság intézményét. A harmadik javaslata szavazati jogot adna minden állampolgárnak, korra való tekintet nélkül. A kiskorúak szavazati jogát édesanyjuk vagy nevelőszülőjük gyakorolná.

A harmadik javaslat – véleményem szerint – a Kasszandra szerepkörre kárhoztatott demográfus kiűtkereséséből fakadt. Demény Pál úgy ítélte meg, hogy egy előregedő társadalomban a szavazatok a jelenlegi jólétet ígérő pártok számára kedvezőek, nem a jövőt építő pártoknak. Növelni kell tehát a gyermekes anyák révén a jövőt pártoló szavazatokat. Ugyanakkor ez az állampolgári lépés beláthatatlanul lerombolja az egy felnőtt, gondolkodó ember szavazatára épülő képvisleti demokráciánkat. Nem lehet cselekvőképtelen személyeknek szavazati jogot adni! Hiszen, ha országgyűlési vagy helyhatósági választásokon rendelkeznek szavazati joggal, akkor miért ne rendelkeznének egy lakógyűlésen, vagy egy korlátolt felelősségű társaság közgyűlésén. Gondoljunk csak arra is, hogy az állampolgári jogok területén jó szándékkal kezdeményezett „női kvóta” vagy „fekete kvóta” gyakorlata milyen sok területen ásta alá a demokratikus közéletet, és támasztotta fel a „numerus clausus” meghaladottnak vélt elvét. Tisztelem Demény Pál professzornak ezt a választójogi javaslatát, tudom magamról, hogy én is a családokat pártoló Kasszandrák szerepébe szorultam, én is keresem a kiutat, de nem tudom elfogadni ezt az állampolgári jogi javaslatát. De minden mást – igen! ♦

1.5.

Demográfia – korszellem és tennivalók

MÁDI LÁSZLÓ

Orvendetes és nagyszerű, hogy egyre több írás foglalkozik Magyarországon szerintem legfontosabb problémájával (házánk demográfiai helyzetével s a jobbítás lehetőségeivel), s az is nagyon dicséretes, hogy ennek egy fontos hazai napilap fórumot biztosít. Tanult kollégáim után én egy kicsit más szemszögből fejteném ki most a

véleményemet. Bármennyire szeretnék azonban a témában optimista lenni, de a tudomány alapján reális kell hogy maradjak. Emiatt lehet, hogy az írásom kissé szkeptikus lesz, de ez az a téma, melynél először tükörbe kell nézni, s a valóság fényében aztán a jobbítás lehetőségét kell kutatni! Ha ugyanis már egy kicsit is tudunk segíteni, javítani a helyzeten, akkor az már nagyon is megérte.

Az alapvetésem az, hogy szerte a fejlett világban a szülőket pótló mintegy 2,1-es teljes termékenységi mutató jóval a kívánatos érték alatt van. Nyilvánvalóan el kell tekintetünk a speciális helyzetű Izraeltől, és figyelmen kívül kell hagynunk a migrációt, a szegényebb régiókból történő beáramlás hatását. Ha ez az alapvetés igaz – márpedig igaz –, akkor megállapítható, hogy rendszerszintű probléma van. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy az összes nyugati ország eddigi összes megközelítése, támogatási rendszere nem hozta meg a várva várt fordulatot az egyes országok demográfiai statisztikájában. Mindebből tehát az következik, hogy a kérdés megoldása (amennyiben van megoldása – mert a matematikában megtanulhattuk, hogy nem minden feladatnak létezik megoldása) nem tisztán fiskális eszközökkel kezelhető, illetve nem csupán költségvetési forrásokkal és családtámogatási rendszerekkel oldható meg.

Ez a gondolat sor persze nem jelenti azt, hogy nincs értelmű a fiskális ösztönzőknek, hiszen abban egyetértünk, hogy a legjobb befektetés a gyermek. Az elmúlt évtized is annak kialakításával zajlott, hogy a gyermekvállalás minél kisebb anyagi terhet, sőt adott esetben anyagi előnyt jelentsen, kezdve az ingyenes tankönyvektől az otthonteremtési támogatásokon át az adókedvezményekig. Mindezen eszközöknek meg is volt az eredményük, hiszen a mélyponton lévő 1,23-as magyar termékenységi rátát sikeresen kimozdították a mélypontjáról. Ám be kell látni, hogy mióta a család intézménye meggyengült, s nem a felnővekvő gyermekek és unokák kötelessége az idős szülők anyagi jólétének és biztonságának garantálása, azóta ez a gazdasági ösztönző megszűnt létezni. (Mármint, hogy legyen minél több gyermekem, akik ha megöregszenek, akkor ápolnak és támogatnak majd. Igaz e tekintetben előrelépést jelent az Alaptörvény, miszerint nemcsak a szülők kötelesek kiskorú gyermekeikről, hanem a nagykorú gyermekek is kötelesek gondoskodni rászoruló szüleikről.)

Mint ahogy az a gazdasági ösztönző is megszűnt, hogy a megszületett gyermekek régen már négy-hat éves kortól segítettek a falusi családi gazdaságban akár libát terelni, akár pedig az otthoni főzésben, takarításban. Manapság – ellentétben a néhány évtizeddel korábbi helyzettel – szinte már abnormálisnak számít, hogy a gyermeke-

ket bevonják az otthoni munkákba, a család ügyes-bajos teendőinek intézésébe. Így jelenleg a családnak nem hatanak gazdasági hasznok, s ráadásul a szülők tisztelete is hiányt szenved. A család korábbi szerepe az államra testálódik s monetarizálódik.

Mi következik mindezekből? Semmiképp sem az, hogy törődjünk bele mindezekbe, s ne gondolkodjunk vagy tegyünk a negatív folyamatok ellen. Annál is inkább így van ez, mert egy zsugorodó és elöregedő társadalom megannyi válságjelenséggel terhelt. A nagyobb létszámra kialakított nagy ellátórendszerek (oktatás, egészségügy stb.) kapacitáskihasználatlanok és pazarlók lesznek, egy gazdaság normális működéséhez szükséges innovációk és rugalmas változtatások pedig hiányt fognak szenvedni – hiszen ezekben a fiatalok a jók és sikeresek. De számtalan jelenséget lehetne még említeni, amiből talán egy egyik legdurvább és legnagyobb horderejű a hazai nyugdíjrendszer fenntarthatóságával kapcsolatos súlyos kilátások. Lássuk tehát, hogy milyen lépéseken keresztül enyhíthetjük a bajt:

1. Mindenekelőtt a probléma súlyosságának felismerése és egy tudományos és nem tudományos párbeszéd generálása kellene hogy megtörténjen arról, hogy mi és mekkora a baj, s milyen lépések, megoldások lehetőségek és szükségességek. Különösen fontos lenne, hogy a későbbiekben minden politikai döntésnek a demográfiával kapcsolatos szinergikus hatásait figyeljük és számba vegyük, valamint a tovagyrúzó (úgynevezett multiplikatív) következményeket is felmérjük.
2. Alaposan ki kellene elemezni, hogy a családtámogatásra szánt pénzek (ahol is Magyarország nemzetközi összehasonlításban élenjárónak számít) hogyan „hasznosulnak”. Világosan különbséget kell tenni a szándék – bármennyire is szimpatikus vagy célravezetőnek tűnik – és a megvalósítás, azaz a tényleges hatás között. Meggyőződésem szerint kevesebb pénzből jobb eredményt lehetne elérni. Ezen kívül különbséget kell tenni a már meglévő gyermekek szociális helyzetének javítása és a ténylegesen a megszületendő gyermekek világajróvetelét célzó eszközök közé. Ami javítja a családok helyzetét, az nem biztos, hogy javítja a demográfiai mutatót. Oda kell célozni, ahol a legnagyobb esély van a születendő gyermekekre (lásd: HISZÜK-program).
3. A támogatási lehetőségeken kívül legalább ugyanakkora jelentősége van a korszellemnek, divatnak, a véleményvezérek befolyásolásának. Nem lehet persze ebből a fogyasztás- és szórakozásorientált globalizált milióból kilépni, de a mai kor hangján meg kell szólítani a fiatalokat a család hihetetlen fontosságára felhívva a figyelmet. Ezt a kampányt, illetve eszközrendszert azonban nem

az idősöknek, hanem azon kortársaknak kell kitalálni és menedzselni, akik ismerik és élnek a mai fiatalok életét. A mai gyermektelenség mögött ugyanis legalább annyira a kényelem és a rossz értelemben használt szabadság igénye áll, mintsem az anyagiak. (Személyes megfigyeléseim szerint azok, akik a kevesebb gyermeküket az anyagi áldozatokkal magyarázzák, azok általában éppen, hogy megengedhetnék maguknak a gyermekvállalásból fakadó növekvő pénzügyi terheket...)

4. Nem feledkezhetünk meg arról, hogy Magyarország nem egy zárt társadalom. Az Eurostat friss kimutatása szerint mintegy 380 ezer magyar él az Európai Unió országaiban – s ehhez még hozzá kellene adni az EU-n kívülieket is. Ők többségében fiatalok. Ha nem tesszük Magyarországot vonzóvá a magyar fiatalok számára, akkor nincs esély a negatív trend megváltoztatására. A feladat roppant nehéz, elsősorban a még várhatóan hosszabb távon fennmaradó életszínvonalbeli különbségnek köszönhetően. Ha csak annyi történne, hogy a fiatalok Magyarországot egy jó helynek tekintnék, akkor az már több tízezres (de lehet, hogy százeres) pozitív szaldót hozhatna hazánknak. És ezek az itthon maradó vagy hazatérő fiatalok majd itthon vállalnának gyermekeket...
5. Egyetértek Banyár Józseffel, Botos Katalinnal és mindazokkal, akik összekötnék a nyugdíjat és a megszületett gyermekek számát – a nyilvánvaló szakmai pontosításokkal (például meddőség). Egy társadalom működtetésében kiemelt fontossága van az igazságosságnak és a fenntarthatóságnak. Mindkét szempont fokozott figyelembevétele egyszerre segíthet a nyugdíjrendszernek és a születendő babáknak is.

A demográfia kérdése nem csak a demográfusok szívügye kell, hogy legyen, hanem mindannyiunké. Ezért is szükséges a társadalmi vita és a nyilvánosság. Annál is inkább, mert a demográfiai problémák megoldása rendkívül komplex megközelítést igényel. Szinte minden társadalomtudomány (közgazdaságtan, szociológia, pszichológia stb.) illetékes, de ezernyi más oldalról is lehet hasznos hozzászólás vagy megközelítés, melyet érdemes megfontolni, tovább gondolni. A Magyar Közgazdasági Társaság Demográfiai Szakosztályában is rendkívül termékeny volt minden vita, ami a különböző élethelyzetű, szakképzett-ségű emberek között történt. A jobbítás szándéka volt az, ami a közös nevező. A demográfiai helyzet kezelése pedig tipikusan olyan probléma, melyet csak közösen tudunk megoldani. ♦

1.6.

A gyermeknek a testvér a legnagyobb ajándék

HAJNAL BÉLA

A világ egyszerre küzd a túlnépesedéssel és a fejlett országokban (főleg Európában és a Távol-Keleten) tapasztalható népességcsökkenéssel. A legújabb számítások szerint a korábban várt 2150 helyett 2060 körül következhet be bolygónk népességének maximuma, ami valószínűleg nem lépi át a 10 milliárd főt, szemben a néhány évtizede még általánosan elfogadott 12 milliárd fős becsléssel. A teljes termékenységi arányszám (TTA) világszinten jelenleg 2,3 körüli, már csak Afrikában és Afganisztánban mérnek e feletti értéket. A TTA az a hipotetikus mutató, ami azt fejezi ki, hogy adott év kor szerinti születési gyakorisága mellett egy nő élete folyamán hány gyermeknek adna életet. Ennek 2,1-es mértéke biztosítja egy ország népességének változatlan létszámát. Az ettől elmaradó értékek esetén népességcsökkenés következik be.

Magyarország demográfiaiailag is a fejlett világhoz tartozik. 1958-ban a KSH munkatársai előre jelezték, hogy az ország népessége 1980 körül a mérséklődő élve születések miatt növekedésből csökkenésbe fog átfordulni, ami évre pontosan bekövetkezett. Az 1960-as évek első felében a világon, összefüggésben a nők tömeges foglalkoztatásával, tsz-szervezéssel, iparosítással stb., hazánkban mérték a legalacsonyabb termékenységet, amire a gyes bevezetése, majd az 1973. évi átfogó népesedéspolitikai intézkedések bevezetése volt a válasz. Utoljára 1974-1977 években született annyi gyermek, amikor a TTA elérte a 2,1-es szintet. Ráadásul az 1950-es évek első felében született nagylétszámú Ratkó-gyermekek ekkor léptek szülőképes korba. 1975-ben a 194 ezret meghaladó évi születésszám 1998-ban 100 ezer alá csökkent, sokáig 90-100 ezer fő között mozgott, míg 2018-ban és utána 90 ezer élve születést se érte el (igaz, 2020-ban és 2021-ben meghaladta azt). 2022-ben 88 ezer, 2023-ban 85 ezer gyermek születését regisztrálták. 2024-ben viszont, ha az első félévi tendencia folytatódik, csak 77 ezer újszülött világra jöttére számíthatunk.

Az elmúlt évtizedben a fejlett országokban csökkent annak esélye, hogy érdemi termékenységi fordulat követ-

kezzen be. Spéder Zsolt szerint nincs a világon egyetlen olyan ország sem, ahol – ha a reprodukciót biztosító 2,1-es szint alá süllyed a TTA – később újra elérné vagy meghaladná azt. Ebből az következik, hogy az ország népessége (eltekintve a vándorlási folyamatoktól) a népmozgalmi folyamatok (élve születés – halálozás) hatására folyamatosan fogyni fog. A fő kérdés az, hogy milyen a csökkenés mértéke. Az élve születések apadásának egyik oka, a szülőképes (15–49 éves) nők állományának folyamatos mérséklődése. Becslések szerint évente 15-20 ezerrel több 49 éves nő lép ki e korból, mint amennyi 15 éves leány ebbe a korcsoportba belép. A TTA zsugorodása viszont azzal is összefüggésben van, hogy a nők legtermékenyebb 18–43 éves időszaka csaknem megfeleződik, mert legtöbbször 31–43 éves korukban szülnék. A születéskor várható élettartam növekszik, de a gyermekáldást (eltekintve a kivételektől) az orvosok, ahogy régen is, 43 éves kor után már nem ajánlják. Sokan vallják, ha egy nő huszonéves korában nem szül, később még lehet gyermeke, de gyermekének testvére már nagy valószínűséggel nem.

A 30 éves koron túli szülések legfontosabb oka az, hogy megnőtt az iskoláztatás időtartama. Húszas éveikben a fiatalok jelentős számban még egyetemre, főiskolára járnak, sőt további diplomákat szereznek. Korábban, az iskolai végzettség és a termékenység között szoros kapcsolat alakult ki, mivel a diplomás nők élve születési gyakorisága volt a legkisebb. Ma az érettségizett és egyéb középfokú végzettségű nők termékenysége a legalacsonyabb, a diplomásoknál és a legalacsonyabb végzettségűeknél is gyakoribb a gyermekáldás, mint náluk. Ennek valószínűleg anyagi okai vannak, mert a középfokú végzettségűek is mindent megadnának felnövekvő gyermeküknek, ami viszont kereseti oldalról nincs alátámasztva. A ma megszületett gyermekek egyharmadának diplomás, a második egyharmadának középfokú végzettségű, a harmadik egyharmadának nyolc osztállyal vagy annál is kisebb iskolai végzettségű az édesanyja. A nők férfiaknál magasabb iskolai végzettsége növeli a párvalasztási gondokat.

A termékenység jelentős térbeli eltéréseket mutat. Tóth Géza, Kincses Áron és Kovács Marcell egyik dolgozatának legfontosabb megállapítása, hogy Északkelet-Magyarország (Borsod-Abaúj-Zemplén, Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyék) még ma is teljesen eltérő termékenységi sajátosságokat mutat, mint az ország többi része. 2021-ben (amire a tanulmány adatai vonatkoznak) 1,59 volt a termékenységi arányszám. Ezután csökkent, feltehetőleg a háborús vészhelyzet, az energiaválság, a klímaszorongás, a magas infláció és a Covid-19 hatásai miatt. 2022-ben ez a ráta 1,52-re, 2023-ban 1,50-re mérséklődött, ami 2024 első félévében 1,36-ra süllyedt. Meg-

állapítható, hogy ha az egész országra az északkelet-magyarországi nők termékenysége lenne jellemző a ráta 1,36 helyett kb. 1,50-1,55 körüli értéket érne el. Az országban legmagasabb termékenységet elérő 10 járás közül (Edelényi, Encsi, Nyírbátori, Szikszói, Hajdúhadházi, Szerencsi, Derecskei, Mezőcsáti, Hevesi, Ózdi) mindössze a Hevesi nem tartozik Északkelet-Magyarország vármegyéihez. A termékenységben létezik térbeli függőség, azaz amennyiben az adott járásban magasabb ez az érték, akkor a környező járásokban (a szokásokat, a mintát látva) is nagyobb. Vannak járások, ahol nem a hasonlóság jellemző, hanem a szomszédos járások egymáshoz képest ellentétes magatartást tanúsítanak. A legnagyobb eltérést az Edelényi (2,46) és a Miskolci járás (1,64) között mérték, de e téren Budapest XI. (1,50) és V. kerülete (0,70) között is óriási szakadék alakult ki. Az országban a legnagyobb teljes termékenységi arányszámot az Edelényi járásban (2,46) figyelhetjük meg, ahol egy nő élete során több mint háromszor annyi gyermeket szül, mint Budapest V. kerületében (0,70). Az utóbbihoz hasonló rátát mértek a főváros VI., VII. és VIII. kerületében, ahol az arány 0,70-0,80 közötti.

A gyermekek a család számára a legnagyobb áldást jelentik. Felnevelésük azonban nemcsak szeretetforrást, hanem sok időt, fáradságot és jövedelemráfordítást is jelent. Fontos elv lenne, hogy azok, akik gyermekeket nevelnek, ne kerüljenek mérhető hátrányba (jövedelem, nyugdíj, karrierépítés, társadalmi elismerés stb.), azokkal szemben, akiknek akarattal egyezően vagy attól függetlenül nem született gyermekük. A családtámogatásnak számos eleme van (gyermekgondozási díj, családi pótlék, csecsemőgondozási díj, babaváró támogatások, lakástámogatások, családi adókedvezmények stb.), melyek közül szerintünk a lakástámogatásnak van a legnagyobb jelentősége. A szociális bérlakásépítés és a „fecskeházak” működtetése mellett manapság a megugrott albérleti díjak miatt sok pár számára az albérleti támogatás is megoldást jelentene.

Termékenységcsökkentő tényező a nyugdíjkorhatár módosítása is. Amíg a nők 55 éves korukban nyugdíjba mehettek, volt lehetőség arra, hogy kisgyermekkorú unokáik gondozásába besegítsenek, különösen a gyerek betegsége idején. 2022-re a nőknél is általánossá vált a 65 éves nyugdíjkorhatár, mire unokáik már tizenéves korba érnek. A fiatalok túlóráztatása is igen elterjedt, miközben a gyermekintézmények 16.30 után kiürülnek, így csak nagyszülő, testvér, barát, szomszéd stb. segítségével tudják gyermeküket hazavitetni.

Egy elmés megfogalmazás szerint a legjobb fogalmazásgátló a piaccgazdaság, mert tele van bizonytalansággal, kiszámíthatatlansággal (adóváltozások, foglalkoztatási biztonság, infláció stb.), pedig a családalapításhoz,

A progresszió nem egyeztethető össze a 2,1-es termékenységgel

TÓTH I. JÁNOS

A magyar demográfiai válságról szóló cikkekhez kapcsolódva arra szeretném felhívni a figyelmet, hogy az üres bölcsők problémája általában jellemzi a fejlett országokat. Egy nemzetközi kitekintés azért is aktuális, mert nemrég jelent meg az OECD-országokról egy jelentés¹¹, amely részletesen foglalkozik a születési és termékenységi adatokkal.

A közgondolkodás Malthus óta a népességnövekedés miatt aggódik. A helyzet azonban lassan átalakul. Régen a Nyugat kivételével az egész világban növekedett a népesség. Napjainkban 24 országban csökken a népesség, az államok többsége Európában és Kelet-Ázsiában található. A jövőben pedig Afrika kivételével mindenhol csökkenni fog a népesség. A járványként terjedő népességfogyás a globális trendet is megfordítja. Az emberiség létszámának a növekedése a 21. század második felében várhatóan 10,4 milliárd főnél megáll, és elkezdődik a globális népességcsökkenés korszaka.

Az elmúlt évtizedekben szinte a Föld összes országa modernizálódott. Ezzel párhuzamosan mindenhol csökkent a termékenység (TTA). 70 év alatt csökkent az emberiség termékenysége (4,86-ról 2,31-re, az OECD országoké (3,28-ról 1,58-ra) és hazánké is (2,02-ről 1,51-re. Nyolcvanhárom országban a termékenységi ráta már most is az ideálisnak tekintett 2,1 gyerek/nő alatt van. Ezek az alacsony termékenységű országok többnyire a haladás bajnokai. Miért csökkenti a progresszió – legyen az kommunista, ázsiai vagy éppen liberális –, a gyermekvállalási hajlandóságot?

1. A modernizáció eredményeképpen a vallási normák gyengülnek (szekularizáció), ma már teljesen elvált egymástól a szexualitás, a házasság és a gyerekvállalás. Az emberek a személyes szabadságot és az önmegvalósítást

a gyermekek neveléséhez leginkább tervezhetőségre, kiszámíthatóságra van szükség. A családhoz való nem túlzott ragaszkodásnak neveltetési okai is vannak. Sok fiatalnak hiányzott gyermekkorában a meghitt családi élet, így nincs mintájuk, s így igényük sem alakult ki, hogy felnőtt életükben erre vágyjanak. Az önzés, a szabadidő-eltöltés középpontba állítása, a szórakozás, a bulizás alakult meghatározóvá. Ilyen beállítottsággal párkapcsolatainkban is sokszor az ideiglenesség válik dominánssá. Sokan közülük nem ismerik az empátiát, a toleranciát, a lemondást és a kibékülés lehetőségét sem. Egyetlen megoldást találnak követendőnek, a szakítást. Stabil párkapcsolatok nélkül a legbőkezűbb családtámogatási rendszerek sem érik el céljukat.

A jelenlegi csaknem reménytelen termékenységi helyzetből néhány kitörési pontra kellene koncentrálni. Megítélésünk szerint a lakhatás megoldása mindent előz. Nélküle nincs családalapítás, nincs gyermeknevelés, nincs jövő. A fiatal pár életkezde a szülők lakásában kényszermegoldás, ezért önálló lakásmegoldásra van szükség. Az albérlet ilyen albérleti díjak mellett sokak számára reménytelen. Az államnak olyan lakáspolitikát kellene kialakítani, amiben felkínálja a felépített lakásokat a fiataloknak, ami 5-6 év után megvásárolható, illetve átadandó egy újabb párnak. A jelenlegi évi kb. 20 ezer épített lakás megkésztetésére már nagy eredmény lenne, ami lendületet adna az építőiparnak és az építőanyag-iparnak is. A lakásoknak 60-70 négyzetméternél nem kellene nagyobbak lennie, ahol néhány évig 1-2 gyermekkel kényelmesen el lehetne élni. Ez megtakarításra ösztönözné a fiatalokat, hogy néhány év múlva, most már saját erőből vásárolt vagy épített nagyobb lakásba költözzenek.

Legalább ennyire fontos, hogy az élet minden területén gyermekbarát szemlélet alakuljon ki. A gyermek nemcsak szavakban a jövőnk, hanem ténylegesen is, mert felnőve ők folytatják tovább az országépítést, keresik meg az akkori nyugdíjasok nyugdíját. Az államnak, illetve az önkormányzatnak, különösen a gyermekek természetbeni juttatásait kellene magára vállalnia, hogy ne csak a szülők, hanem a társadalom is többet áldozzon a gyermekek felneveléseinek szükségleteire. A gyermekek számára készült árukat állami támogatással olcsóbban kellene árulni, miközben az esetleges visszaéléseket meg kellene akadályozni. Hangsúlyt kellene fektetni az esélyegyenlőség fokozására, hogy egyetlen tehetséges gyermek se vesszen el, legyen mindenkinek esélye tehetsége kibontakoztatására. Minden szülőnek folyamatosan éreznie kell, hogy fel tudja nevelni gyermekét, mert ha nem, egy erős szövetű társadalom segít és szerető gondoskodással átveszi szerepét. ♦

¹¹ Társadalom egy pillantással 2024 | OECD

állítják előtérbe, aminek eredményeképpen csökken a házasságok száma. Az első gyerek születésére idősebb korban kerül sor, ami csökkenti a reprodukciós periódust. A liberális feminizmus nem a nőt, hanem a gyermektelen női munkaerőt emancipálta, aki drága munkaidejét nem fecsérelné gyerekekre. E felfogás szerint a nőnek ugyanúgy kell tanulni, dolgozni, adózni és harcolni, mint egy férfinak.

2. A modernizáció centrumát a városok jelentik, amelyek élen járnak az árutermelésben, iparosításban, megosztásban, piacosításban és monetarizációban. A városi lakosság egyszerre szembesül a gyorsan növekvő megélhetési költségekkel és a bér munkából adódó kiszolgáltatottsággal, illetve a magasabb keresettel, kényelmesebb munkával és jobb civilizációs lehetőségekkel. A létbizonytalanság, az élet és gyereknevelés drágulása csökkenti a gyermekvállalási hajlandóságot. Az egyre drágább nagyvárosokban a nők számára a gyermekvállalás nemcsak egyre nagyobb direkt költséggel (lakhatás, gyerekgondozás, oktatás), hanem egyre nagyobb komparatív hátránnyal (elveszített jövedelem és nyugdíjjogosultság, csökkenő karrierlehetőség) is jár. A progresszív társadalmakban az időskori biztonság fő forrása a nyugdíj, amelynek mértéke kizárólag a munkavállaló korábbi pénzbefizetésétől függ, ez szintén antinatalista hatású.
3. Az alacsony csecsemő- és gyermekhalandóság kevesebb gyerek vállalására ösztönzi a családokat. A hatékony fogamzásgátló módszerek segítségével pontosan szabályozható a gyermekvállalás. A tradicionális gyerekáldás átadja a helyét a modern gyermekvállalásnak.

A fenti tényezők miatt a progresszió csökkenti a termékenységet. A pronatalista tradíció visszaszorítása, egyben a gyermekvállalást is visszaszorítja. A haladás a gyermekvállalást racionális döntés kérdésévé teszi, miközben az új érdekviszonyok már nem támogatják azt. A liberális társadalmakban az embereknek – és különösen a nőknek – nemcsak, hogy nem áll anyagi érdekükben gyereket vállalni, hanem kimondottan ellenérdekeltek. Ezért a progresszió szükségszerűen antinatalista, ami előregedéshez és népességfogyáshoz vezet.

Az alacsony termékenységsű országok különböző születésösztönző intézkedésekkel igyekeznek növelni a termékenység értékét. Dél-Korea, ahol a termékenységi ráta 0,88 gyerek/nő, az elmúlt 18 év során mintegy 280 milliárd dollárt fordított a termékenységi arányszám növelésére. A dél-koreai kormány alapvetően készpénzben támogatja a gyermekvállalást, egy 2024-ben született gyermek után a szülők nyolc éven át körülbelül 22 ezer dollárt (7,8 millió forintot) kapnak. A skandináv családpolitika hosszú ideig 1,9 körüli szinten tartotta a termé-

kenységet, amely az elmúlt évtizedben zuhanórepülésbe kezdett: Svédországban 1,53, Norvégiában 1,41, Finnországban pedig 1,32 gyermek/nő. Ezek az átlagok jótékonyan eltakarják, hogy az őshonos skandináv nők termékenysége még ennél is alacsonyabb.

Dél-Koreánál nem lehet drágább, a skandináv országoknál liberálisabb születést ösztönző családpolitikát folytatni, ennek ellenére a pronatalista fordulat elmaradt. A sikertelen próbálkozások sokasága arra utal, hogy a progresszió keretei között nemcsak nincs, de nem is lehetséges egy sikeres pronatalista szakpolitika. Ezért a kíváncsi és szükséges 2,1-es termékenység eléréséhez ideológiai, sőt civilizációs fordulatra van szükség.

A haladás születésellenessége hosszú távon pusztító hatású, de ezt ma még csak kevesen érzékelik. Ennek strukturális és ideológiai okai is vannak. (I) A modernizáció hajnalán a termékenység ráta magas, aminek a csökkenése önmagában pozitív folyamat. (II) A 2,1 alá csökkenő termékenység ráta antinatalista hatását sokáig kompenzálja a szülőképes korú nők számának az emelkedése. (III) A születési számok csökkenése gazdasági szempontból kezdetben előnyös (demográfiai bonusz), amit csak pár évtizeddel később követ a demográfiai malus. (IV) A progresszió számára a csökkenő születési számok nem problémát, hanem a tradíció feletti győzelmet jelentik. (V) A pronatalizmus összeegyeztethetetlen a progresszió motorját jelentő ideológiákkal (liberalizmus, globalizmus, feminizmus, genderelmélet, neomalthusi zöld nézetek). (VI) A progresszió fogalma általában a javulásra és a fejlődésre utal, ezért a progresszió jegyében történő társadalmi mozgalmak eleve jónak tüntetik fel magukat. Azonban attól, hogy egy ideológia „progresszívnek” nevezi magát, még egyáltalán nem következik az, hogy ez az ideológia valóban javulást eredményez (lásd kommunizmus és sztálinizmus). Törekedni kell a „progresszív” jelző mögött meghúzódó valódi tartalom kritikus értékelésére, még akkor is, ha a dogmatikus progresszió megpróbálja a kritikusokat elhallgattatni és kitörölni a nyilvános térből. (VII) A globalista zöldnézetek szerint a csökkenő születés jó, mert csökkenti a túlnépesedést. Ez a globalista válasz figyelmen kívül hagyja a progresszió eltérő üteméből fakadó különbségeket. Demográfiai szempontból éles különbség van a tradicionális Afrika és Nyugat-Ázsia, illetve a haladásban élenjáró Európa, Észak-Amerika és Kelet-Ázsia között. Az előbbi régiókat a magas termékenység és a népességnövekedés, míg az utóbbi régiókat az alacsony termékenység, az előregedés és bevándorlás hiányában az úgynevezett természetes fogyás jellemzi. Az afrikai népek népességnövekedését nem lehet, de nem is lenne helyes az európai népek népességcsökkenésével ellensúlyozni. (VIII) A progresszív liberalizmus számára azért sem probléma az alacsony születési szám, előregedés és ter-

mészetes fogyás, mert a tömeges bevándoroltatás mennyiségi értelemben biztosítja az állandó létszámú és korosztályú népességet. Ennek a folyamatnak a járulékos kockázatait a liberális elit szisztematikusan alábecsüli. Tömeges bevándorlás hiányában az előregedés és fogyás lassú agóniája, míg tömeges bevándorlás esetében a megosztottság, párhuzamos társadalmak és népességcsere fenyeget. Ráadásul néhány évtized múlva, a globális népességsökkenés korszakában a „progresszív népelszívás” egyre nehezebben kivitelezhető.

Összefoglalásként kijelenthetjük, hogy a progresszió születésellenes hatása objektív értelemben rossz (előregedés, népességfogyás, népességcsere), de ennek felismerését számos tényező megnehezíti (a folyamatok járulékos jellege, lassúsága, demográfiai bonus, népességpótló migráció). A legfőbb okot azonban a haladó ideológiák (neoliberalizmus, globalizmus, woke, genderelmélet) dogmatizmusa jelenti, amelyek megakadályozzák a probléma felismerését, és a megoldáshoz szükséges ideológiai és civilizációs fordulat megtalálását és alkalmazását. ♦

1.8.

Az ember drámája

SÜTŐ ZOLTÁN

Fo ntos és örömteli, hogy egy valós probléma feltárása, kibeszélése és megoldási javaslatok felvetése e rovat hasábjain megkezdődött. Örömről tompítja, hogy a probléma, a demográfiai deficit már a körmünkre ég, s kérdéses a megoldásra rendelkezésünkre álló idő mennyisége. A probléma súlya és komplexitása pedig még mintha nem jelenne meg a felvetésekben, jóllehet éppen a körmünkre égés tényéből következően nyilvánvalóan olyasmiről van szó, amivel kapcsolatban tüneti kezeléstől nagy eredmények nem várhatók. A szerzők, hál’ Isten, elég egyöntetűen túl vannak a pénzügyi lerendezhetőség készletesein, és nem véletlenül tapogatták a társadalmi kohézió olyan mostoha sorsra jutott fogalmait, mint az erkölcs, az áldozatvállalás és általában minden, ami ellene megy a szélsőséges individualizmusnak. Ugyanakkor hiányzik Magyarország jelen geopolitikai helyzetének figyelembevétele. Ebben a kis országban ma sokkal kevésbé tehetünk azt, amit akarunk, mint bármikor ezt megelőzően. Be vagyunk ágyazódva, és ha ezt hajlamosak vagyunk figyelmen kívül

hagyni, azonnal az orrunkra koppintanak. Az egész euroatlanti kultúra az individualizációra játszik, még hozzá rendkívül eredményesen, és nehéz lenne teljes körképet adni az e téren bevetett szoft arzenáljáról, az agyelszívástól az azonos neműek házasságával bezárólag. Nem jó eszme, ha ezzel a fegyverrel szemben, ami maga alá gyűrte az egész Nyugatot, és folyamatosan nyomul Kelet felé, éppen a magyar társadalmat gondolnánk megvédhetőnek némi ráolvasással. Sajnos vagy nem sajnós, de nem az erkölcs szüli a létezést, hanem a létezés az erkölcsöt. S a létezési körülményeinket nem Magyarországon definiálják. Ezzel szemben, egy jól körvonalazható erkölcsi minimum teljesülésének hiányában a létezés ellehetetlenül. Ennek a minimumnak pedig a kevés „írástudó” kivételével az ember általában hajlamos alámenni. Ez az a bizonyos „széles út”.

– Lám-lám, már kétezer évvel ezelőtt is ezzel volt baj! – És itt a lehetőség, egy kézmozdulattal rátolni a felelősséget erre a javíthatatlan emberiségre. Azonban nemcsak azért, mert ama Názáreti sem ezt tette, hanem tudunk egyet s mást az emberről, ami – ha nem is mindjárt – megoldást jelent, de legalább mélyíthet néhány ráncot azok arcán, aki látják és átélik a probléma súlyát:

– Embernek lenni nehéz! Végtelenül nehéz. Ez talán hihetetlen a naponta súlykolt sikersztori kellős közepén, műholdakról lenézve a Földre, a helyettünk dolgozó számítógépek birodalmában, küszöbnyire a rákellenes gyógyszerrel, a marsi kolóniáktól, a mesterséges embertől és az örök és fájdalommentes földi élettől, de:

– Embernek lenni nehéz! Ha nem hiszed, vess egy pillantást a parasztságra, mint rohantak odahagyva a sáros szántást és a madárhangos búzamezőket, kapát-kaszát eldobva a városba egy fehér köpenyért, a csövezeteken a lakásba bekúszó melegért, vagy –ha épp az kell – a hidegért. Vagy nézz rá a gyermekedre, amint ellenállhatatlanul bámul naphosszat egy képernyőre, belesüppedve egy virtuális valóságba, szemben a kinti valósággal, ahol kreativitás kellene játékot készíteni magának, érintkezni földdel, vízzel, hideggel, meleggel. Vagy nézd a japán mintát, az egyre nagyobb arányú bezárkózást a teljes virtualitásba. Láthatod a menekülést az élettől.

- Mindez véletlen lenne, felszínesség, megátalkodottság?
- Nem-nem. Ha nem is tudsz róla: embernek lenni nehéz.

A menekülőknél rossz hír, nekünk egyetlen reményünk, hogy csak valóságos gyermek van. Valóságos gyermek, valóságos drámába beágyazottan.

Nem könnyű az emberrel megszerettetni saját valóságos drámáját. A Teremtő már egy ideje ezzel kísérletezik. Íme a feladat. ♦

A demográfia komplex problematikájának vázlata

MAJOR GYÖNGYI

Miután e sorok írója is tagja a Magyar Közgazdasági Társaságnak, s figyelemmel kíséri a Demográfiai Szakosztály munkáját, egyrészt örömet szeretné kifejezni, hogy a demográfia problematikájának nyilvános felvetésében végre előkerülnek a gazdaságin kívüli szempontok is, azonban aggodalmaink sem szűnhetnek meg, látván a kérdéskör valós komplexitásától való bátoratlan elmaradást. Jellemző, és egyben korlátozó tényező, hogy a felvetések a gazdaság egyre szorítóbb, egyre egyszerűbb számszaki kimutatásokra lefordítható, és egyre megoldhatatlanabbnak mutakozó jelzéseiként érkeznek, méghozzá szoros összefüggésben magának a „gazdaság-gazdálkodás” fogalmának is egyre materiálisabb értelmezésével. Ugyanis, ha a gazdálkodás alatt ma is az élet teljességének szervezését értenénk, akkor a gazdasági koncepciójú problémafelvetés éppenséggel lehetne megfelelő komplexitású, azonban jelen körülmények között, az egzakt matematikai összefüggésekre fókuszáló, materiális szemléletű olyan gazdaságtudomány esetében, amely szándékosan el is határolódik a komplexitás vonatkozásában kompetens társtudományoktól, csakis korlátozott eredmények várhatók. A demográfiai válság ok-okozati rendszere meglehetősen tág összefüggérendszerben értelmezhető, hiszen a demográfiai diskurzusnak – a látszat ellenére – nincs kitüntetett homogén pontja, így a problematika nem rendezhető homogén struktúrába, következésképpen a diskurzussal szemben az univerzalitás követelményét támasztja.

Jelen gondolatmenetben nincs esélyünk többre válni, mint a hiányolt komplex irányok vázolása, egy ténylegesen elméleti egyensúlyi állapotból kiindulva, úgy, ahogyan azt a Kortárs Női Reflexiók Fórumának kutatási koncepciója értelmében támogatni tudjuk.

Az ókori görögöktől örökölt ökönomia (oikonomia)

szavunk annak idején a létezés teljességének egy szakrális, egyensúlyi rendbe történő szervezését jelentette. Az ember mai létezési körülményeivel szemben azonban az akkori feltételek szerint ez a természeti erőforrásokkal közvetlen érintkezésben volt lehetséges, vagyis az embernek magának kellett a földdel és az állatokkal közvetlen tevékenységben, hosszabb idő távlatában egyensúlyi feltételrendszer kialakítására törekedni, mely rendszeren belül működtető erőforrásként szinte kizárólag saját, korlátozott fizikai erejére támaszkodhatott. Éppen ezért, egy ilyen rendszerben minden valóban működő tényező a maga funkcionális értéke szerint foglalta el helyét a társadalmi értékrendben, illetve a funkcionális értékrend közvetlenül nyilvánult meg a szokásokban, a jogban és az intézményrendszerben. Egyensúlyra törekvés nyilvánult meg a rendszer minden belső tényezőjének kialakításában, mint a művelésre igénybe vehető földterületek mennyisége, és a művelésre alkalmas népesség, és annak fogyasztási igénye között, vagy a vad-, félvad-, illetve teljesen háziiasított állattartás mennyiségi jellemzőinek szükségletek szerinti hangolásánál, de ugyanígy a rendszer működését biztosító hierarchikus szerveződésű intézmény meghatározásában, illetve a rendszer védelmét biztosító hierarchikus alrendszer vonatkozásában is.

Ugyanez a koncepció és ugyanez az értékkel szükségképpen képeződött le a társadalom legkisebb egységére, a családra, amiben a megfelelő szakrális térben, mintegy Isten tenyerén élve, valós szerves egységben jelentek meg olyan fogalmak, mint az évkör periodikusan ismétlődő ünnepei, az életszentségek a gyermekáldással, a beavatási szertartásokkal – mint a házasság –, az élet-halál határmezsgyéjének átlépését kísérő rítusokkal, a szakralitást beköltöztetve a családi otthonba a házi oltárral. A társadalomban, tekintettel a társadalmat alkotó emberi élet fontosságára, megfelelően jelentékeny hely illette a nőt – a szülő nőt –, avagy az anyát, aki az élet létrehozójaként, női funkcióinak működtetőjeként a személyek harmonikus, egymást segítő életvezetésének megvalósításán munkálkodhatott. Mi sem reprezentálja ezt jobban, minthogy a görög kultúrában a bölcsesség attribútuma nem hímnemű, hanem nőnemű istenségben – Sophiában – manifesztálódik. De itt érdemes megemlíteni a magyar hagyományban máig jelenlévő Boldogasszony-kultuszt, ami messze a kereszténység előtti időkre vezethető vissza, és a hagyomány szerves részét képező nőtiszteletet.

Az egymással szervesen összekapcsolódó funkciók működési lehetőségét az ember szinte kegyelmi ajándékként fogta fel, és ezért ezek gyakorlásában kötelességszerűen tökéletességre törekedett. Magát az életet is ajándéknak kapta, amit dolga volt a saját életén túl, a saját életének

túlélését biztosító társadalmi létezésnek alárendelni. Az egész működő rendszernek a fenntartásában a legnagyobb érték, a jövőre irányuló túlélés záloga, a gyermek volt.

Tudunk olyan zártnak nevezhető társadalmakról, amelyekben hosszabb időszakokon keresztül biztosítható volt egy ilyen ideális egyensúlyi rend. Más kérdés, hogy hatalmi koncepciók időről-időre eredményezhettek akár jelentős anomáliákat is. Nem utolsósorban az embernek, mint fizikai erőforrásnak a fontossága jelenthetett olyan tényezőt, aminek függvényében érdemes lehet vizsgálni a föld népesedésének időbeli történetét, különös tekintettel arra, ahogyan az a 20. századra kulminál.

Jelenleg a demográfiai problémának kizárólag globális felvetése tekinthető érdeminek. A föld egészét figyelembe véve a túlnépesedési és népességfogyási tendenciák egyszerre vannak jelen, és ezek egymással összefüggenek, egymásra hatnak, meghatározva azoktól a létezési körülményektől, melyek alakítják a jelenséget értelmező tudatformákat. Mindazonáltal érdemes figyelni a helyi és ideiglenes anomáliákra, amelyekben általában valamely hatalmi működés tükröződik pozitív vagy negatív hatásként, mert ezekből az anomáliákból értékes következtetések vonhatók le. A „nép”, amelynek népességéről van itt szó, mindenesetre csak alkalmazkodik azokhoz a létezési feltételekhez, amelyeket tapasztal maga körül, és amelyeket többnyire a hatalom definiál számára. Ilyen módon rendkívül tanulságos Kína történelmének 20. századi anomáliája, aminek kezelésére kényszerült a hatalmi gépezet, de nem tudott jó választ adni, és válaszána negatív következményei jelenleg még beláthatatlanok. Ilyennek tekinthető továbbá a hibás törvénykezés nyomán a 19. században Magyarországon, elsősorban a Sárközben kialakult egykezés is (súlyos társadalmi tünetekkel).

A megfelelő igényű, globális koncepciójú vizsgálatban ma lehetetlen figyelmen kívül hagyni a modernitás hatását az embernek, mint fizikai erőforrásnak a leértékelődésére, a társadalomnak a természeti működéstől való elszakadására, a deszakralizálódásra, a funkcionális nemi szerepek megváltozására, az individualizmus térhódítására, majd a posztmodernben a kultúra olyan individualizációjára, melyben a személy önértelmezése társadalmi

támasz hiányában, magára maradvá, totális bizonytalanságba süllyed, s éppen ezért bármilyen torzulásra hajlamos, kiszolgáltatva így önmagát minden vonatkozásban tőle távol eső hatalmi érdekeknek.

Végezetül fontos felhívni a figyelmet arra a tényre, hogy mivel a modernitás óta a hatalom forrása kizárólag a materializált értelmezésű gazdaság, a spontán hatalmi érdekeknek törvényszerűen esik áldozatul a demográfiai egyensúly. Ebből a szempontból pedig egyértelmű, hogy fenntartható demográfiai egyensúly csakis úgy vethető fel, amennyiben mód nyílik a demográfia problémájának értelmezésén és a megoldás tervezésén a gazdasági érdekektől és módszertantól függetlenül dolgozni. A demográfiai trendek kedvezőtlen hatásai gazdaságpolitikai intézkedésekkel enyhíthetőek, hosszú távon valós megoldásnak azonban csakis egy biztonságiasítási folyamatban van realitása, aminek az a feltétele, hogy a demográfiai egyensúlyt egy élő/biológiai rendszerben értelmezzük. A biztonságiasítás hozhatja felszínre azt a mélyebben húzódó ellentmondást, miszerint a nyugati társadalmak liberális kárelvének (harm principle) következetes alkalmazása kezdi egy bizonyos ponton túl magának a liberális társadalomnak és gazdaságfelfogásának a létét is fenyegetni.

Következésképpen megkerülhetetlen a homo oeconomicus liberális önközpontúságán és a gazdasági fejlődés öncélúságán felülemelkedő problémafelvetés: a gazdasági fejlődés, a jó(l)lét és az individuális boldogság kontextusán túlmutató hosszú távú nemzetpolitikai, illetve az emberi civilizáció tartós fennállását biztosítani képes egyensúly szempontja. Mindezen kihívás pedig a közgazdaságtan újra értelmezésének igényén túl elvezet bennünket a nőiség tényleges kérdésköréhez. Jelen felvetésben a probléma komplexitásának érzékeltetésére csak jelezni tudjuk, hogy a teljes kérdéskör meghatározó részét képezi az a kulturális deformáció, ami a társadalomban a felvilágosodástól a „nőkérdést” folyamatosan élezi. És lévén a nők a demográfia kihagyhatatlan tényezői, a demográfia problémája a nőkérdés megoldása nélkül elgondolhatatlan. Ennek érdemi kifejtése azonban további publikációkban várat magára. ♦

2.

DEMOGRÁFIAI VÁLSÁG HAZÁNKBAN

„A nők átlagos életkora első gyermekük születésekor a korábbi 23 évről 29 fölé emelkedett, vagyis napjainkban a családalapítást és a gyermekvállalást abban az életkorban kezdik a nők, amikor három évtizeddel korábban szinte már befejezték.”

(Kiss-Kozma Georgina)

2.1.

Magyar népesedési folyamatok: hol és hová tartunk?

PINTÉR TIBOR

Magyarországon a teljes termékenységi arányszám, avagy termékenységi ráta az 1970-es évek vége óta nem éri el azt a 2,1-es értéket, amelyet általánosságban egy adott népesség lélekszámának fenntartásához szükségesnek tartanak. A rendszerváltozás utáni években gyorsult fel a ráta csökkenése, némi emelkedés (relatív értelemben jelentősnek mondható, ahogyan olvashatjuk később) 2013-tól tapasztalható. A 2010-től kormányzó pártok kiemelt célként kezelik, hogy javítani tudjanak a népességszökkenés tendenciáin, a hazai népesség nagyobb gyermekvállalási hajlandóságával kívánják javítani a demográfiai kilátásokat. Örömmel konstataálhatjuk, hogy egy európai kormány így gondolkodik, nem szokás ilyen módon központi kérdésként kezelni ezt a területet, márpedig a népesség elöregedése és csökkenése minimum kontinentális problémának tekinthető. Érdemes két szinten is rátekinteni a folyamatokra, ugyanis globális, valamint magyar vonatkozásban is összetett képet láthatunk.

Nézzünk először néhány adatot a Világbank adatbázisára támaszkodva a globális szintet középpontba állítva. 1960-ban még 4,7 volt a világ átlagos termékenységi rátája, ma ez az érték a 2022-es évre (ez az utolsó olyan év, amelyre vonatkozóan van jelentős mennyiségű országra adatunk, ez tehát a legfrissebb adat) vonatkozóan 2,3, kevesebb mint a felére esett tehát vissza a szóban forgó mutató. Ez arra utal, hogy a globális szinten vett óriási népességszökkenés lanyhulóban van. Az országok, világrégiók azonban igen nagy különbségeket mutatnak a termékenységi ráta értékében.

2-es vagy afeletti fertilitással 2022-ben mindössze néhány olyan ország rendelkezik, amelyik a világ átlagos egy főre eső GDP-értékénél (ez 13 138 dollár fejenként) gazdagabb: Szaúd-Arábia, Omán, Izrael, Guam, Brit Vir-

gin-szigetek, Új-Kaledónia, Kuvait, Feröer-szigetek, Panama, Seychelle-szigetek. Ezen országok termékenysége nem haladja meg a 3-as értéket érdemben, és népességszám tekintetében nem is meghatározó méretű országok. A többi állam ebben a körben viszont általában fekete-afrikai vagy ázsiai szegény ország, ahol sok esetben a szekularizáció és demokrácia, piacgazdaság elvei nem érvényesülnek hiánytalanul.

A demográfiai értelemben fenntartható tartományba (ahol 2-2,5 között van a termékenységi ráta) 28 ország tartozik a 2022-es adatok alapján, átlagos egy főre eső GDP-jük a világátlag 88 százalékát teszi ki, a magyar egy főre jutó GDP-hez képest 63,6 százalékos szintet érnek el, jóval szegényebbek tehát nálunk. A nyugati civilizációs körbe sorolható országok zöme kifejezetten negatív demográfiai kilátásokkal rendelkezik, nem beszélve a bevándorlónépesség által így is felfelé kozmetikázott adatokról, az „öshonos” népesség szinte minden EU-s országban elfordul a gyermekvállalástól. Írország és Románia viszonylag kedvezőbb helyzetben van, Spanyolország, Olaszország és Lengyelország helyzete már-már aggasztó. Nem véletlenül emeltem ki relatíve vallásos országokat az EU országai közül, úgy tűnik, hogy kontinensünkön már a vallásos értékek sem segítenek, márpedig általánosságban ez a családalapítás erős pillére, a tudományos szakirodalom szerint is, ahogyan arra John D. Mueller könyve, *A közgazdaságtan megváltása – A hiányzó elem újrafelfedezése* című munka is rámutat egyesült államokbeli adatokra támaszkodva.

A digitalizációs fejlettség, a városodottság mértéke, valamint a versenyképesség és a kutatás-fejlesztésre szánt kiadások mind-mind olyan mutatók, amelyek negatív függvénytanai kapcsolatot mutatnak a termékenységi rátával globális szintű adatbázisban vizsgálódva. Megállapíthatjuk tehát, hogy a gazdasági fejlettség és az azzal együtt járó társadalmi, térszerkezet-átalakulási folyamatok visszavetik a termékenységi ráta értékét, ezzel pedig megágyaznak a népességszökkenésnek és az öregedő korfának. Amennyiben csak fejlettebb országokra összpontosítunk, akkor már némileg változik a kép, de semmiképpen sem tudjuk igazolni, hogy az anyagi lehetőségek javulása emelné a termékenységet. A munkahelyen töltött órák számának csökkenése és ezáltal a termelékenység emelkedése némi javulást eredményezhet egy olyan országhoz, amelyben fejlettebb országok szerepelnek csak.

Ebben az általános környezetben, látva ezeket a számokat, tudott-e eredményeket elérni a magyar családpolitika, illetve milyen javaslataink lehetnek a továbbiakra? A válasz röviden: adott körülmények között meglehetősen jelentős eredmények születtek. Egy kicsit hosszabban kifejtve: a magyar termékenységi ráta az 1960 óta eltelt idő-

szakban soha nem közelítette meg annyira a világlátlagot, mint ma. 1960-ban a magyar termékenységi ráta a világlátlag 43 százalékát érte el, ez az arány ma 67 százalék felett van. 2012 előtt ez az arány soha nem ment 55 százalék fölé, 2013 után meredeken emelkedni kezdett. Miközben tehát a világon igen jelentősen esni kezdett a termékenység, addig itthon jelentősen emelkedett, pontosan a családpolitikai intézkedések bevezetését követően. 1960 óta Magyarország szinte minden évben a világ utolsó 10–15 állama között szerepelt a termékenység tekintetében (voltunk a világ utolsó helyén is például 1962-ben és 1963-ban), 2022-ben viszont több mint negyven országnak alacsonyabb ez az értéke. Az elmúlt 15 évben nem igazán tudunk olyan országot, világrégiót találni, amelyik tartós emelkedést produkált volna. Közben pedig olyan korábbi sikerállamok, mint Svédország vagy Franciaország is csökkenő termékenységi rátát produkáltak. Svédország és Magyarország termékenységi rátája 2022-ben pontosan megegyezett egymással, 1,52-es értéket vett fel, miközben egy évtizeddel ezelőtt még 0,6-nyi különbség volt a két ország értékei között a svédek javára. Sovány vigasz, hogy így is messze vagyunk a 2,1-es értéktől, és meredeken csökken a szülőképes korú nők összlétszáma, ugyanis éppen most lépnek ki a szülőképes korból a hetvenes évek nagy létszámú generációi.

Ilyen módon a születések számának visszaesése nem érhet minket meglepetésként, azonban azt is jelenti ez, hogy a születésszám csökkenése mellett is növekedhet akár a termékenységi ráta, amely igaz, hogy tízmillió fős létszám alatt, de képes lehet stabilizálni a népességet, megállítani a népesség csökkenését, létrehozni egy kiegyensúlyozottabb korfát, amennyiben sikerülne elérni a 2,1-es szintet. Ne felejtjük el, hogy az 1960-as évek magas termékenységi rátái relatíve gyengébb értéknek számítottak, mint a mai, 1,5 körüli számok. Változnak az idők, változnak a preferenciák, változik a világtrend is. Akkoriban magától értetődő volt a gyermekvállalás a világ szinte minden pontján, nem volt kirívó a kettő közeli érték, ma sok okból kifolyólag elfordulnak a családalapítástól a fejlettnek nevezett társadalmak. Globális szinten ez persze inkább megnyugtató, ennek köszönhetően enyhülhet a Föld népességének erőteljes növekedése, Magyarország esetében azonban már komoly veszélyekkel is járhat a folyamat.

A magyar termékenységi ráta mögött ugyanakkor az ország vármegyéinek és Budapestnek az adatait vizsgálva ugyancsak heterogén képet találunk, ha áttérünk a második szintre, a hazai adatokra. Erre a húsz megfigyelési egységre 2001-es, 2012-es és 2023-as adatok állnak rendelkezésünkre a KSH adatbázisát használva. Mindegyik

évben igaz, hogy Budapesten a legalacsonyabb a termékenységi ráta értéke, miközben messze a leggazdagabb területi entitása hazánkknak. 2001-ben még az országos átlag 83 százalékát tette ki Budapest termékenységi rátája, 2023-ban már csak 77,4 százalékát. Amennyiben az új családpolitikai intézkedések által felöllelhető időszakot vesszük figyelembe, akkor érdemes azt megvizsgálnunk, hogy az adott vármegyékben és Budapesten a 2023-as termékenységi ráta értéke hogyan aránylik a 2012-eshez. Országos szinten 12,5 százalékos növekményt láthatunk, ugyanakkor Budapesten stagnálás mutatkozik. Tíz százaléknál kisebb növekmény jelentkezett az alábbi vármegyékben 2023 és 2012 között: Veszprém, Baranya és Komárom-Esztergom, amelyek tehát nem igazán reagáltak erőteljesen a beavatkozásokra. Mindeközben Nógrád vármegyében 26,5 százalékkal nőtt a termékenységi ráta értéke ebben az évtizedben, húsz százalék feletti növekmény figyelhető meg még az alábbiakban: Szabolcs-Szatmár, Hajdú-Bihar, Bács-Kiskun. Mindezek mellett két dunántúli vármegyében, Győr-Moson-Sopronban és Fejérben is 18 százalék feletti a termékenységi ráta emelkedése. Megállapítható tehát, hogy a vármegyék zömében a fenti hármat leszámítva erőteljes pozitív reakciót mutatott a lakosság a családpolitikai intézkedések irányába, Budapest esetében pedig a nemzetközi tendenciáknak megfelelően nem igazán volt várható emelkedés. A nagyvárosi térségekre ugyanis mindenütt jellemző az alacsony fertilitás és az, hogy a belső-külső migrációra alapozzák a népesség stabilizációját. Ahogyan a politikai értékválasztásban is eltér egymástól a város és a vidék, ugyanúgy a családalapítási magatartásban is.

Mélyebb kutatásokkal a magyar belső területi tagozódás termékenységi rátához fűződő attitűdjét is lehetne vizsgálni. Budapest jövedelmi szinten kimagaslik a magyar térszerkezetből, amely a globális tendenciát erősíti, ugyanakkor a vármegyék esetében már vegyesebb a kép e tekintetben. A vallásos népesség arányában, valamint a diplomás népesség arányában is jelentősen eltér az országos átlagtól fővárosunk: előbbi esetében lefelé, utóbbi esetében felfelé. Érdekes kutatási terület lehet a későbbiekben az iskolai végzettségnek a gyermekvállalási döntésekre gyakorolt hatása, elképzelhető, hogy meglepő, hovatovább sokkoló visszajelzést kapnánk ezt a képet szemlélve. Ezen a ponton politikailag nehezen vállalható megállapításokra is lelhetünk, véleményem szerint ettől függetlenül kulcskérdés e terület feltárása, hozzáteszem, ehhez magamban még nem érzem a kellő bátorságot...

Milyen összegző gondolatokat fogalmazhatunk meg e rövid elemzés után? Önmagában az anyagi ösztönzőkre alapozni népesedési politikát nem lehet, ugyanis

nincs tartósan pozitív nemzetközi tapasztalat arról, hogy a jövedelem emelkedése fokozná a gyermekvállalási kedvet. A vidéki térségek megcélzása célravezetőbbnek tűnhet a nagyvárosi térségekkel szemben. Érdeemes lenne feltárni az iskolai végzettség és a családalapítási hajlandóság közötti összefüggéseket. Vélelmezhetjük, hogy a pozitív tartalommal megtöltött társadalmi, nemzeti összetartozás-tudat, identitás erősítése javíthatja a népesedési kilátásokat, sőt, azt is megkockáztatom, hogy az eddigi eredmények is inkább ennek köszönhetőek. Itt azonban a pozitív tartalom alatt nem feltétlenül gazdasági sikert, versenyképességet kell értenünk, hanem annál sokkal magasabb szinten értelmezett, pozitív tartalmakat, amelyek egy komplexen értelmezett emberképet feltételezve helyezik középpontba az emberi boldogságot és elégedettséget, harmóniát. Ehhez minimális követelmény lenne egy tudományos paradigmaváltás is. Azt ugyanis nem feltételezhetjük, hogy egyszerű mennyiségi megközelítéssel lehet sikeres népesedési fordulatot elérni, elsősorban minőségi kérdésnek kell tekintenünk ezt az előttünk álló kihívást. Kétségünk sem lehet afelől, hogyha saját hagyományainkra támaszkodva próbálunk meg változtatni hozzáállásunkon, akkor meg is fogunk tudni felelni ennek a kihívásnak. ♦

2.2.

Demográfiai trilemma

KISS-KOZMA GEORGINA

A mögöttünk álló évtizedekben Európának számos kihívással kellett szembenéznie, köztük hosszú távon az egyik legfontosabb a demográfiai válság. Bár abban nincs egyetértés sem a politika, sem a szakértők között, hogy valóban válságról van-e szó, avagy sem.

Ha viszont vetünk egy pillantást Európa demográfiai átalakulására, akkor láthatjuk, hogy a termékenység jellemzően elmarad attól a kritikus szinttől, amely a népesség reprodukciójához szükséges. 2022-ben például az átlagos teljes termékenységi arányszám 1,46 volt. Ha viszont valaki azt gondolja, hogy ez csupán az előregedő Öreg Kontinens problémája, téved. Az ENSZ legutóbbi jelentése szerint ugyanis globális szinten a nők ma átlagosan egy gyermekkel kevesebbet szülnek, mint 1990 körül, ami azt jelenti, hogy a teljes termékenységi arányszám

egy nőre becsült értéke 2,25 körüli szinten van. Továbbá a teljes termékenységi arányszám a világ országainak már több mint a felében a reprodukciós szint alatt van.

Európában jelentős regionális különbségeket látunk mind a termékenységet mutató adatokban, mind pedig az európai kormányok megoldási kísérleteiben. Az alkalmazott politikák mögötti filozófiának két markáns irányát láthatjuk, amelyek azon alapulnak, hogy vajon mennyiben tekinthető a család- és népességgazdaság fontosnak a demográfiai tél elkerüléséért folytatott küzdelemben. Látni kell azonban, hogy a demográfiai válság dilemmája inkább trilemma, amelyre Paul Morland brit demográfus is felhívja a figyelmet. A demográfiai trilemma, vagyis a lehetetlen szentháromság egy olyan törvényszerűséget ír le, amely szerint egy országban nem létezhet egyszerre alacsony termékenységi szint, kulturális vagy etnikai homogenitás és gazdasági fellendülés. Ha például egy nemzet (például Japán) alacsony teljes termékenységi arányszámmal rendelkezik, s elutasítja a tömeges bevándorlást, akkor egyre rosszabb időskori eltartottsági rátával és súlyos gazdasági kihívásokkal kell szembenéznie. Ha egy országban tartósan alacsony a nők gyermekvállalási hajlandósága, akkor elsősorban tömeges bevándorlással tudják az időskori eltartottsági rátát alacsonyan tartani, ez azonban csak átmeneti megoldás lehet. Csak magas termékenységi rátával érheti el egy nemzet a dinamikus gazdaságot és kerülheti el a bevándorlástól való függést is. S csak hogy röviden reflektáljunk a közkeletű hiedelmekre is. A szélsőséges antinatalisták azon érve, amely szerint a gyermekvállalás teljes elutasítása megóvjá a bolygónkat a súlyos klímakatasztrófától, azt nem veszi figyelembe, hogy a technológia fejlettsége az, amely elsősorban segíthet a katasztrófa elkerülésében. A technológia fejlődéséhez azonban innovációra van szükség, amelynek a motorját a fiatalok adják. Ha nem születik elég gyermek, nem születnek meg azok a fiatal tehetségek sem, akik közül a környezetkímélő technológiák megalkotói kikerülhetnek. A második, számos nyugat-európai ország által követett út a tömeges bevándorlás politikája. Ez azonban csak rövid távon képes a termékenység növelésére, valamint a munkaerőhiány mérséklésére: egyrészt, ha megnézzük a globális demográfiai trendeket, láthatjuk, hogy a kibocsátó országokban is csökkenőben van, vagy hamarosan csökkenni kezd a teljes termékenységi arányszám, másrészt a befogadó országba érve a bevándorlók gyermekvállalási kedve elmarad az otthonmaradottakétól (még ha így is magasabb a befogadó országokéhoz képest). Vagyis az adott ország gazdasági fellendülése továbbra is erőteljesen ki lesz téve a sok szempontból kiszámíthatatlan bevándorlásnak. A harmadik megoldási javaslat szerint a mesterséges intelli-

genciára hagyatkozva megoldhatók a demográfiai problémák. Azonban a technológia még nincs azon a fejlettségi szinten, amely alapján teljesen kiváltható lenne a humán erőforrás: még a legfejlettebb országokban sem, miközben azt látjuk, hogy a kevésbé fejlett országokban is már elindult a népességszökkenés.

A magyar kormány 2010 után a demográfiai problémákra a tömeges bevándorlás helyett egy új családtámogatási rendszer felépítésével reagált, amikor úgy döntött, hogy jövőképeinek középpontjába a gyermekeket vállaló családokat állítja. Ennek eredményeképpen Magyarországon a családpolitika, a gyermekvállalás és -nevelés ösztönzése különösen nagy hangsúlyt kapott 2010 után, s a magyar kormány egy kifejezetten komplex családpolitikai rendszert dolgozott ki, amely magában foglal számos kézzelfogható intézkedést.

A családpolitika terén a magyar kormány intézkedéseinek rövid távú hatása egyértelműen kedvező volt egészen az elmúlt időszakig: a gyermekvállalási és házassági kedvben a magyaroknál volt a legnagyobb növekedés az EU-ban (s nőtt a házasságban született gyermekek aránya is), csökkent azon válások száma, ahol gyermek van, a termékenységi mutatók javultak (a termékenységi ráta a mélypontot jelentő 2011-es évben mért 1,23-as értékről 2021-re 1,59-re nőtt, 2023-ban azonban 1,51-re mérséklődött), a teljes termékenységi arányszám értéke 2011-ben a legrosszabb, 2021-ben már a kilencedik legjobb volt az EU-ban, s a szülőképes korú nők számának drasztikusan csökkenése ellenére is sikerült a születésszámot szinten tartani, kis mértékben növelni. Vagyis 2010 óta egyre kevesebb nő jóval több gyermeket vállal. A gyermekvállalási kedv emelkedésével párhuzamosan az abortuszok száma majdnem a felére csökkent ebben az időszakban, 2023-ban összesen 21 136 terhességmegszakítást mért a KSH, míg 2011-ben még 38 443-at, 1990-ben pedig 90 394-et. A családpolitikai fordulat nélkül vélhetőleg a korábbi negatív trend érvényesülne ma is.

Mindazonáltal az elmúlt években a világjárvány, az Ukrajnában zajló háború, az energiaválság és a globális méretű gazdasági nehézségek is megroppantották a családok biztonságérzetét, s mindez a 2023-as adatokra is rányomta a bélyegét, többek között a születések számán, valamint a házasságkötések számán is ezt láthatjuk. De mit mondanak a számok?

A születések számát tekintve egészen a tavalyi évig a 2011-es év jelentette a mélypontot 88 ezer újszülöttil, 2023-ban azonban még ennél is kevesebb, összesen 85,2 ezer gyermek jött a világra. A születésszám visszaesésében számos tényező játszott közre, ilyen például a termékenység mérséklődése, valamint a szülőképes korú, azaz a 15 és 49

év közötti nők létszámának régóta tartó csökkenése is. Létszámuk 2023-ban egy év alatt 19 ezer fővel lett kevesebb. Azonban azt is fontos figyelembe venni az adatok értelmezésekor, hogy habár a 2023. évi születések száma elmaradt a 2011. évitől, a termékenység 22 százalékkal meghaladta a 2011. évi szintet (2011: 1,23; 2023: 1,51). A 2011. évi termékenység fennmaradása esetén 2023-ban 16 ezerrel kevesebb, vagyis csupán 69,2 ezer gyermek született volna. A termékenység mérséklődésében fontos szerepet játszik, hogy a fiatalok egyre későbbi időpontra halasztják a családalapítást, ugyanis míg a rendszerváltás idején még a 25 évesnél fiatalabb nők hozták világra az újszülöttek több mint felét, addig 2023-ban az újszülöttek több mint fele 30 éves és annál idősebb nő gyermeke. A nők átlagos életkora első gyermekük születésekor a korábbi 23 évről 29 fölé emelkedett, vagyis napjainkban a családalapítást és a gyermekvállalást abban az életkorban kezdik a nők, amikor három évtizeddel korábban szinte már befejezték.

S végül pillantsunk még egy kicsit a jövőbe is. Az, hogy a demográfiai kihívásokra az európai nemzeti kormányok miképpen reagálnak, hosszú távon is kihat a társadalmakra. Éppen ezért kiemelten fontos tisztában lenni azzal, hogy a társadalom tagjai miképpen gondolkodnak ezekről a kérdésekről. Az Ifjúságkutató Intézet *„Ostromlott értékeink”*¹² című kutatásában öt európai ország – Magyarország, Franciaország, Németország, Egyesült Királyság, Olaszország – értékorientációját vizsgálta 2022-ben. A társadalom értékeit tárgyaló blokkban helyet kaptak olyan kérdések is, mint hogy miképpen vélekednek az állampolgárok a társadalom megváltoztatására irányuló törekvésekről, valamint milyen módszerekkel lenne célszerű orvosolni az egyes társadalmi problémákat. Az előbbi kérdés amiatt is izgalmas, hiszen ebben benne rejlenek a tömeges bevándorlás következményei is. Az adatok azt mutatják, hogy az emberek szerint a társadalmat inkább fokozatosan, reformokkal kell fejleszteni, Magyarországon az átlaghoz képest szignifikánsan kevesebben értenek egyet azzal, hogy a társadalmat radikális, forradalmi módon kellene megváltoztatni, továbbá szignifikánsan többen gondolják úgy, hogy meg kell védeni mindennemű felforgató erővel szemben.

A társadalmi kihívásokra adandó válaszok esetében pedig a kutatásban szereplő európai országok a kisebb véleménykülönbségek ellenére is egyetértének abban, hogy a demográfiai problémákat a bevándorlás (24 százalék) helyett inkább gyermekvállalással (61 százalék) kellene orvosolni. ♦

¹² <https://ifjusagkutatoiintezet.hu/kiadvany/ostromlott-ertekeink-values-under-siege>

Egykeként is kincs a gyermek

BÁN KÁROLY

Háborúk, ránk szabadított, az egész világot átszövő pusztító világjárvány, klímakatasztrófák sora, egész országrészeket felperzselő erdőtűzek, városokat romba döntő földrengések, földcsuszamlások, megállíthatatlanul terjedő népvándorlások, veszedelmes illegális migráció, globális világpiaci és világpolitikai átrendeződések, energiaválságok, békétlenségek amerre csak a szem ellát a határait veszített földgolyón.

Ez a leegyszerűsített összkép. Bár hozzátehetjük a ketyegő demográfiai bombát is, főleg Európában. Néhány éve még a magyar családpolitika sikereitől volt hangos a nemzetközi sajtó, a három gyerek, három szoba, négy kerék modellje konferenciák témája volt. Ma azonban idehaza is arról szólnak a hírek, hogy soha nem jött a világra olyan kevés gyerek, mint idén az első fél évben. Júniusban például megyénként naponta átlagosan csupán tíz baba született. A 40–49 éves korosztályban több a gyermektelen, mint a nagycsaládos. A téma egyik hazai szakértője, Élő Anita ennek kapcsán arról írt, tíz év alatt több mint a duplájára, száznegyvenezerre nőtt a gyermektelen nők száma. A népszámlálás adatai szerint 2010 és 2022 között a 40–49 éves nők körében tíz százalékról tizenharcra, míg a férfiaknál húszról huszonharcra emelkedett a gyerek nélküliek aránya.

A részletes népszámlálási adatok még ennél is csodásabbak. Budapesten például a 40–49 éves korosztály 32 százalékanak nincs gyermeke. Hiába ért el a kormány a demográfiában jelentős sikert a háromgyermekesek körében foganatosított családtámogatásokkal, a gyermektelenek drámaian növekvő száma lerontja a mutatókat.

A családi adókedvezmény jövőre ígért duplázása egyébként továbbra is a háromgyermekeseket részesíti előnyben, ám fiatalok tízezreinél már az első gyermek sem születik meg. A gyermektelenek magas számát a kutatók a sok ránk zúduló bizonytalanság mellett azzal is magyarázzák, hogy manapság párt találni sem könnyű.

A települések szerkezeti problémája miatt. A magányos férfiak nagy többsége ugyanis vidéken él, míg a szingli nők inkább a nagyvárosokban.

Belegondolni is rossz abba, milyen lenne a demográfiai helyzetünk, ha a kormány 2011-ben nem fúj riadót, nem hoz meg olyan döntéseket, amelyekkel a 2011-es drámaian alacsony, 1,23-as termékenységi mutatót 2021-re 1,59-re emelte fel. Ez még mindig távol van az optimális 2,1-es számtól, de Európában már az élmezőnyhöz tartozott. Legalább fordított a trenden, az MSZP–SZDSZ-kormányok idején ugyanis szinte általánossá vált az egygyerekes családmódel, amely azzal fenyegetett, hogy változatlan tendenciák mellett két emberöltő alatt megfeleződik a magyar lakosság. Ez viszont nyilvánvalóan a gazdasági teljesítmény zuhanásához, a nyugdíjrendszer összeomlásához, a nemzetállam meggyengüléséhez vezetne.

A kormány azonban – részben a skandináv államokban is bevált eszközök adaptálásával, a dolgozó nők támogatásával, az apáknak biztosított azonos jogokkal, a gyed átruházhatóságával, a munkavégzés és a gyerekvállalás együttes támogatásával, adókedvezményekkel, bölcsődefejlesztési programmal, és persze a „csak” -kal, a babavárával – javított a helyzeten. A Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutató Intézete adatai szerint 2009-ben Magyarországon a termékenység Európában, sőt az egész világon a legalacsonyabbak közé tartozott.

A határainkon belüli magyar lakosság a két legutóbbi népszámlálás (2001–2011) között több mint 200 ezerrel csökkent, a KSH adatai szerint a népességvesztesség 2001-től 2017 között a 400 ezer főt meghaladta. A csökkenés egyik oka a természetes fogyás volt, azaz a halálozások száma meghaladta a születéseket. Bár 2010 után a halálozások száma mérséklődött, a születések pedig kismértékben nőtt, a természetes fogyás egyenlege évenként 30 ezres mínuszt jelentett. A népességcsökkenés másik oka a magyar állampolgárok nagyobb arányú elvándorlása volt, amelyet a külföldi állampolgárok bevándorlása egyenlege sem tudott kompenzálni.

A demográfiai adatok arra intenek, a sikerhez vezető módszerek fenntartása mellett a gyermektelenség elleni ösztönző fellépésre is nagy szükség lenne. Az egyke gyermek is a nemzet kincse. ♦

Bankbetét, ágybetét, életpálya és pornóadó

KISS ANTAL

A nemzet igazi aranyfedezete az anyaméhben és nem a bankbetétekben vagy a Magyar Nemzeti Bank trezorjában van. Tudtuk, tudjuk, de mégis egyfajta elbizonytalanodás jellemzi a magyar demográfia ügyét, úgy a személyes elhatározás, elköteleződés, mint a kormányzat szintjén. Talán mert azt hittük, hisszük, pénzzel, újabb adójóváírással, kedvezményekkel minden megoldható, akár elég gyermek is születik, ha nem is gyorsunk, de legalább nem szakad be a demográfia. Beszakadt. A „Szabadság és jólét” magyar társadalmának többsége „pogány hedonista” lett, s alapvetően a „fejlett, haladó” Nyugat relativista diktatúrájának fogságában él. Nem könnyű terep. A családtámogatás, mint cél jó, sok ország számára követendő lett a magyar gyakorlat, melynek lényegi eleme: immár nem kell a szegénységet is vállalnia annak, aki gyermeket vállal. Azonban ez kevés: a támogatási fókuszon a demográfiai növekedésben kulcsszerepet vállalók javára talán érdemes állítani az elkövetkezendő évtizedekben. Európa legtöbb országától az tudna megkülönböztetni minket, hogy nem a migráció direkt vagy indirekt lehetőségeit kihasználva töltjük fel népességünket a gazdasági prosperitás fenntartása érdekében, hanem legalább erőfeszítéseket teszünk a saját genetikás lakosságálmány gyarapítására.

Évi minimum harmincezres hiány mutatkozik Magyarországon a gyermekszületések tekintetében. A határon túli magyarok áttelepülése még jó néhány évig tarthat, a tudatos befogadás a világ számos más területéről ad tartalékot az országnak, azaz „darabra, kilóra megleszünk”, azonban mindenekelőtt tudatosítania kell a felelősen gondolkodóknak: a magyar gyermek mutatja meg a nemzet immunrendszerének erejét. Ha fogy a gyermekek száma, csökken az ellenállóképesség is, gyorsabbá válik a fogyás. A populációs – kulturális, vallásilag sokszínű, ateista – „nemzeti” mix, ahogy látjuk, az oly büszke és gazdag Franciaországot már, Németországot pedig hamarosan társadalmilag „kifelekteti”, és szépen jön a többi nyugati ország is. Féltreértés

ne essék, a mai tendenciákat látva, mi is ott vagyunk a sor végén. Orbán Viktor tusnádfürdői beszédében és másutt is jelezte, hogy van még bőven tennivaló a családtámogatás terén, de ez már kevés. Demográfiai programra van szükség, a kettőnek el kell válnia egymástól, de szerves egységet kell képeznie. Sokak részéről régóta várt és remélt kormányzati felismerés ez. Nagy a tét.

Írásomban két célcsoportot mutatok be, mint a demográfiai kitörés lehetséges közegét, megvilágítom azokat az évszázados gátakat, melyek a kitörést akadályozzák, valamint olyan javaslatokat teszek, melyek egyre többeket készítenek fel a családok életre, és a magyar nemzeti össztermék szempontjából kiemelkedő szereplőket életpályaszerűen helyzetbe hozzák. Természetesen még mindig a fiskálisoknál van a főszerep: olcsóbb egy felnőtt „kész” határon túli magyar, egy harmadik országból érkező keresztény betelepítése és beolvasztása, mint az őshonos nemzet tagjainak gyarapítása? – teszik fel egyre többen a kérdést. Gazdasági vagy nemzetstratégiai válaszok születnek a demográfiai válság megszüntetésére? Esetleg összehozható együtt a kettő? Ez utóbbi a legnagyobb kérdés, amire valószínűleg igen a válasz. Én ennek egyik lábát, a saját közösség gyarapodásának lehetőségét járom körül.

Fiam huszonhárom éves, esküvőre készül. Felesége huszonegy. Meg sem fordult a fejükben, hogy próbaházasságban éljenek. A leendő feleség hat testvére már megházasodott, a nagyszülőket eleddig tizenegy unokával örvendeztették meg így első kanyarban. Mind a két család hagyományos katolikus módon nevelte a gyermekeket, s hogy ez jó vagy nem jó, azt az idő eldönti, annyi bizonyosnak látszik, hogy a „nászékkel” mi négyen „öregek” reményeink szerint 12 házaspárt látunk majd össznépi eseményeinken, például keresztelőkön, s ha csak a minimális nagycsaládos modellt választják mindannyian utódaink, akkor harminchat unokával, s a szemmel még látható jövőben száz körüli dédunoka leszármazottal bírnak 2075 körül. A demográfusok ekkorra, a jelenlegi trendeket figyelembe véve, hat és félmillió magyarországot vetítenek előre az immár tudatosan tervezett „gyermektelenség” okán. Csak mellel jegyzem meg, hogy mivel már a hivatalos statisztikák alapján domesztikált környezetben élő kutya, macska (ma 1000 magyarra 236 cicus jut) állomány hatmillióra rúg hazánkban, így az akkori politikai hatalmat gyakorolni szándékozónak már ugyanannyira kell az állatok, mint az azokat tartó szavazók barátjának lenni. Vagy?...

Végre megszülethetne egy témában a nemzeti minimum, ami a rendszerváltoztatás óta nem sikerült. Egy dolog, amiben mindenki egyetért politikai hovatartozástól függetlenül: a magyar nemzet fennmaradása a saját, őshonos magyar populáció gyarapodásával. Nincsenek illúzi-

óim, ismerve az elmúlt harminc esztendő politikai csatározásait. De meg kell próbálni.

Mielőtt én is néhány javaslatot fogalmaznék meg, elsőként egy évszázados kitekintést kell tennem, hogy érthető legyen, miért is nőtt túl a nagycsaládosok számát a gyermektelenséget, mint életcél választók száma. Tegyük egy pillantást a két csoportra, mert eltérő okok miatt itt kell keresnünk a továbblépés lehetőségét. Azt gondoljuk, a gyermektelenség, mint életcél mögött alapvetően a kevesebb birtoklást, akár szegénységet jelentő anyagi okok állnak. Azonban látva családjaink házasulandó fiataljait, és a többi gyermekünket, bennük fel sem merül(t), hogy anyagi megfontolások okán bármelyikük bármely leszármazottja gyermektelenségre készüljön. Ők ugyanis mindannyian nagycsaládban nőttek fel, szerető, hívő, keresztény környezetben, és ez jó. A mi családjaink, a mi modellünk az abszolút kisebbség az országban és Európában is, ez a kisebbség lesz az, mely majd a tudatosan vagy önhibáján kívül gyermektelen többség terheit hordozza. „Ezek a katolikusok vannak olyan hülyék, hogy akkor is szülnek, ha nem kapnak támogatást” – hallottuk a Bokros-érában. Ez így van. Évszázadok óta így van. Akad, aki kimondja, van, aki csak gondolja.

Mások, másként gondolkodnak. Tudvalevő, hogy egyeseknél a bankbetét sokat nyom a latba egy-egy sorsfordító életeseménynél, például a gyermekvállalásnál, hiszen a mai világ elvárásrendszere: diploma, lakás, kocsi, kutya, pénz. A házasság, gyerek valahol a sor végén. A magyar jövő azonban a hálószobákban, az ágybetéteken dől el. A pénz alapvető szükségessége és a hitves szeretete összetartozhat, de nem feltétlenül. A bankbetét a személynek kama-tozík, a megszületendő gyermek a nemzetnek.

Ezzel egy kulcsponthoz érkeztünk. Aki, akik boldogan készülnek – bármilyen politikai, gazdasági körülmény ellenére – a házasesetre, a gyermekek fogadására, ott vélelmezhetően a családi háttér nemzedékek hosszú sora óta rendben van. Ezek egykor – és ma is – döntő számban a hitüket megélő (nem csak a templomba eljáró!) keresztény nagycsaládok. Itt a legfontosabb szereplő, a (mégiscsak természete szerint a szülésre egyedül képes) nő nem „termelőegység”, hanem az édesanyaságot méltósággal és hivatással vállaló felelős személy, aki nem karriert épít először, aki nem a gyermek születésének kikerülésén mesterkedik, hanem azok világra jöttét a legnagyobb csodának tartja és életét is adja értük. Első sorban ebben, és nem tanult mester-ségében akar kiteljesedni. Ezek a családok akár a tisztas szegénységet, anyagi hátrányokat is vállalják egy-egy újabb gyermek érkezésével. A mai, posztmodern világ szemében ők a tökhülyék, az örök vesztesek. Ebben a családmodellben az anya napi minimum tizenhat órászolgáltatásban van

– örömmel, szeretettel, de nagy fáradtsággal – több mint húsz éven keresztül, és lelkiileg, szellemileg iskolázott gyermekeket bocsát el a családi házból az élet rögzös útjára. Ez a láthatatlan munka a rendszerváltoztatás óta eltelt immár harmincöt esztendőben társadalmi szerepéhez méltó, igazi szellemi, anyagi elismerést nem kapott, pedig ők a magyar társadalom demográfiai tartóoszlopainak talpkövei. Sajnálatos, de előbb kap állami elismerést egy mulatós sztár, mint egy hét-nyolc gyermekes családanya...

Ha mást nem, az alapok alapját meg kell erősíteni. A megerősítés nem az, hogy gyermekei születése után a lehető leghamarabb adókedvezményekkel, bölcsődei helyek biztosításával, elszakítva Istenadta hivatásuktól a lehető leghamarabb újra „termelőegységgé” akarjuk tenni az édesanyákat a piacgazdaságban. A gyermekeknek az édesanyjuk mellett van a helye. Közgazdász, bankár barátommal, aki maga is öt gyermek édesapja, számítást végeztünk, mit hoz országának pénzben élete során, aktív negyven munkaéve alatt egy megszületendő gyermek a nemzeti össztermékben: egymillió dollárt, ami évi huszonötezer dollár. Ezt „állítja” elő a mama, mami, anyuci, anya, mamácska, édesanya a férjjel együtt. Egyet, kettőt, hármat, tízet akár. Tehát, ha vannak eleve nemzetstratégiai és gazdasági termelőegységeink, akkor ők azok, őket kell(ene) erősíteni. Ők az első célcsoport, akikre egy új demográfiai alapú támogatási rendszernek sokkal nagyobb figyelmet kell fordítania, mert ők szeretnek nagycsaládban élni, akarnak is, vállalnak is négy, öt, hat, hét, nyolc vagy akár még több gyermeket is. Itt az édesanya: főállású GDP-hős. Ehhez azt is hozzá kell tenni, hogy a kutatások szerint a fiatalok negyede szívesen vállalná a nagycsaládot, ahonnan már csak egy ugrás az extra nagy család.

Fontos felszámolni a 21. század pestiseként terjedő magyar magányt, mert ez az egyik legnagyobb akadály manapság, s itt van a másik célcsoport a növekedés tekintetében. A magyar magányból megfelelő célzott támogatással kimozdított, legalább egy, két gyermeket vállalókban is nagy tartalék van. Élő Anita *„Vidéken a magányos férfiak, nagyvárosokban a magányos nők – tömeges lett itthon a gyermektelenség”* című, nemrég megjelent írásában meglepő tényeket és számokat közöl a demográfia egy érdekes vonatkozásában. Érdemes végigolvasni, elmélyedni benne, mert nevén nevezi ezt a másik célt, nevezetesen az első gyermek megszületésének priorizált támogatását – mely minden családos életet tervező első lépése is. Reális felvétel, ugyanis oda jutottak a családi életre képes magyarok, hogy inkább nem házasodnak, inkább nem élnek kapcsolatban, inkább nem vállalnak egymillió dolláros GDP előállítására képes utódot. A szerző felvetése tehát az, hogy a nem tudatos egyedüllétre vágyókat sikerüljön kimozdítani

a „kényelmes magány” aranyegyensúlyából és egymáshoz közelíteni őket, felkészíteni a fiatalokat a párkapcsolatokra, hogy a családalapítást, s ezzel együtt a gyermekvállalást tegyék első helyre életükben, legalább egy rövid időre, hiszen ez anyagilag is megéri majd nekik.

Mivel huszonöt éve, öt gyermeket felnevelve átélői vagyunk a különböző családtámogatási formáknak, összefoglalva az állapítható meg, hogy a legjobb szándékkal erre fordított költségvetési erőforrások mindig „kupon”-jellegűek. Akinek több a pénze, több kedvezményt vehet igénybe – szja-mentesség, babaváró hitel, gépkocsivásárlás, építkezési támogatás... Nem az édesanyai „termelőegység” munkája van elismerve, hanem egyes életkönnyítések kerülnek előtérbe. Talán erre is van megoldás. Mielőtt néhány javaslatot tennék a közös asztalra, azért nem lehet megkerülni azt a társadalomban nagyon mélyen gyökerező lelki problémát, mely kimondva, kimondatlanul fék sokak számára a házasság és a gyermekvállalás tekintetében. Erről is szót kell ejteni, mert ennek gyógyítása kulcsfontosságú: az abortusz és a korábbi évszázadok egykézése nyomán a magyar édesanyai lélek transzgenerációs traumája. Örömteli az utóbbi években az abortusz visszaszorulása a kormány széleskörű tevékenységének is köszönhetően, de a múlt lenyomatai ott vannak a lelkeken.

„Bármely ország, amely elfogadja az abortuszt, nem az egymás iránti szeretetre tanítja az embereket, hanem erőszak alkalmazására saját céljaik elérése érdekében. Épp ezért a béke és a szeretet legnagyobb lerombolója az abortusz” – mondta Teréz anya. A 18-19. század fordulójától hódító egykézés fenntartása – mely mögött gazdasági megfontolások is álltak – banyák általi vajákolással történt, az édesanyai méltóság teljes tönkretételével, a nő meggyalázásával, valódi vagy lelki megsemmisítésével járt. Nemzeti szinten ez ügyben még elszámolni valónk van a Történelem Urával. Olyan transzgenerációs nyomás ez, amire sokan legyintenek, de ezek nem nyom nélkül gyógyuló sebek... Modernebb, kevésbé testgyilkos, de ugyanannyira lélekölő az abortusz és annak lelki lenyomatai a magyar népközösségben. Minimum hatmillió elvett élet. Mindezek az évtizedes, évszázados lelki, láthatatlan terhek mellett a Covid, a döntésképtelen, érintőképernyős, mamahoteles nemzedék felnövése, a pornóipar fertőzése, a széthulló házasságok, az alapvető szociális minták, szép családi életek széles körű bemutatásának hiánya, a fogyasztói társadalom hívogató kívánságlistái mind-mind gyengítik a fiatalokat a házasság irányába történő lépések megtételében és a gyermekvállalásban.

Ha és amennyiben a közélet irányítói elkötelezetek abban, hogy őshonos, magyar gyarapodásra alapuló demográfiai programot készítsenek, az nagy politikai bá-

torságot feltételez, hiszen könnyebb és sokkal olcsóbb keresztény gyökerű fiatalokat munkával hazánkba csábítani feltörekvő gazdaságú országokból, mint huszonöt évre nemzeti együttműködésen nyugvó cselekvéssort útjára indítani. Ha mégis, akkor ehhez javasolnék néhány lehetőséget megfontolásra.

Elsőként a legfontosabb az édesanyaság és az édesapaság méltóságának helyreállítása. A „termelőegység”, az „adóalany”, a „nő” helyett ÉDESANYA. Maga a szó általános és kiterjesztett használata az államigazgatási rendszerekben és a közbeszédben már sokat jelentene, hiszen a legszebb magyar szavaink egyike! Például lehetne anyák napja helyett az elnevezés ÉDESANYÁK NAPJA. Ha ehhez társulna a gyermekvállalás nagyszerűségének méltó társadalmi rangra emelése a tömegkommunikáció területén, sokat lépnénk előre, és ezek pénzbe sem kerülnek feltétlenül. Ami anyagi ráfordítás lehet a nemzetgazdaságnak, az a családalapítás támogatásától a negy-nél több gyermeket vállalók számára az életpálya-modell bevezetése és megbecsült ellentételezése. Fontos az édesapaság méltóságának helyreállítása is, a férfiasság legnagyobb teljesítményeként a gyermekvállalás társadalmi szintű elismerése és megbecsülése. A médiában szereplő huncut, kigyúrt, optimálisan befésült zsúrpúbik, lepedőakrobaták helyett meg lehet széles körben mutatni a szülőszobába feleségét elkísérő ÉDESAPÁT, aki aztán gondot visel, dolgozik, elfárad, de boldog. Mert van ilyen, de még a magát mértékadó jobboldalinak mondó internetes felületeken sincs nagyon hely, mert a női tangák, fenekek, keblek, celebfeleségek mindent visznek a bevétel-orientált klikkvadászatban. Társadalmi tudatformálásra van szükség, hogy egyáltalán réveteg, kereső, vágyakozó fiatalok mintákat is láthassanak. És itt nemzeti konzervatívok, polgáriak magunkon kezdjük a sort, saját honlapjainkon, portáljainkon.

A CSAT – Család Alapítási Támogatás bevezetése lenne a kapcsolódás a különböző családformák között, ez lehetne a bizonytalankodó, döntésképtelen fiatalokat is motiváló rendszer. Olyan első anyagi segítség, ami mindenkinek járna. Az első gyermek születésekor például egy család kap egymillió forint öt év alatt visszafizetendő kamatmentes hitelt, amelynek addig befizetett részleteit a második gyermek születésekor visszafizeti az állam és újabb egymillió forinttal toldja meg, így kétfélmillió forint a két gyermeket vállalóknál marad, amolyan vissza nem fizetendő „kelen-gyepénz”-ként. Ez mindenkinek jár, hiszen a nagycsalád is itt kezdődik, és a demográfiai programban résztvevők is innen vesznek rajtot. Innen indulva kell megnézni a családtámogatás többi formáját, melyek azok, amik beváltak, melyek, amik ráncfelvarrásra, átgondolásra szorulnak az egy gyermeket vállalóktól a három-négygyermekesekig.

Felállítható lenne emellett egy Nemzeti Demográfia Program, melynek keretében életpályamodellt lehetne (kellene) alkotni a négy gyermeknél többet vállaló és felnevelő édesanyáknak, mert ők tudatosan ezt a hivatást választják. (Erre már több javaslat is megfogalmazódott számos szakmai fórumon, komolyan kellene venni őket, sok munka és átgondolt stratégia van mögöttük.) Van pedagógus, orvos, katonai vagy épp sportolói életpálya, biztosítunk hozzá forrást és büszkén beszélünk róla. Ahogy az előbbiek, úgy az extra nagycsaládban élő édesanyák is tudatosan választják ezt a hivatást. Természetesen kellő elvárással kell lenni. Mivel az iskolázottság a GDP alapja, az életpálya modellben az állammal szerződő XXL nagycsaládot menedzselő édesanya akkor kap (a gyermek számával növekvő) jövedelmet, támogatást, ha a gyermekek tizenhét éves korukig iskolába járnak, az oktatás egyes mérföldköveit tehetségük alapján teljesítik. Itt, ki kell mondani, hogy igenis egy cigány édesanya, akinek a gyermekei ezt teljesítik, semmivel nem hajt végre kisebb dolgot, mint egy polgári középosztálybeli keresztény. A juttatások nagy részét az édesanya egy – akár a Széchenyi-kártya erre fenntartott zsebében kaphatja meg, melyet alapszolgáltatásokra válthat be: élelmiszer, gyógyszer, üzemanyag, nyaralás, rezsi, minimális összeget kapna készpénzben! Fontos eleme ennek a formának, hogy az édesapának is alá kell írni a szerződést, mely nem teljesítésekor a visszafizetést neki is vállalnia kell! Ebben a modellben mind a két teherviselő anyagilag meg van becsülve, hiszen az édesapa a családtámogatásokat veszi igénybe, az édesanya pedig a demográfiai program elemeit kapja meg. Nyugdíj-megtakarítást, mely a támogatás része kell, hogy legyen, a korhatár elérésekor aktiválják az édesanyának. Minden összeg a gyermekek számának és iskolai előrehaladásának mértékével nő. A főállású édesanyákat egy százalékos speciális jogállású „alapítványi” adóalannyá is tenném, gyermekei, de mások is adófelajánlásukkal támogathatnák őket bizonyos keretek között. Ez az államnak pénzébe nem kerül, az Államkincstárnál vezetett számla és az adószám megadása gyors és görbülékeny eljárást biztosíthat mindenkinek.

Társas kapcsolatokra és családi életre nevelés kötelező iskolai oktatása kulcsfontosságú kérdés. Feleségem több, szintén nagycsaládos édesanyával, kitanulta a TeenStar kiváló német oktatási rendszert, mely a 12-13 éves korostól kezdődően vezeti be a fiatalokat a fiú-lány, férfi-nő kapcsolatba, készíti fel őket a szexuális élet kihívásaira, a családalapítás első fázisaira. Az LMBTQ-füldővízzel együtt kiöntötte a rendszer ezt a programot, nem oktathatják, még a katolikus iskolákban sem. A CSÉN, a Családi Életre Nevelés kicsit jobb helyzetben van, talán betehető a tanrendbe. Pedig egy olyan társadalomban, ahol szinte minden második házasság válással végződik, ahol a gyermekek nagyon

kevés információt, felkészítést kapnak otthon, az esetlegesen egyházi intézményekben leadott tananyagok mellett szükség volna legalább alapszintű tudásátadásra.

Pornóadó bevezetése lehetne az egyik pénzügyi lába a Nemzeti Demográfiai Programnak. Ha van chipsadó, akkor lehet pornóadó is, hiszen a rongálás itt nem csak a testnek, hanem a léleknek, a személyiségnek, a teljes embernek szól. Magyarország sajnos a pornófilmipar Mekkája, ráhozva a démoni rontást hazánkra. A szimpla fogyasztás tekintetében – a legújabb kutatások alapján – a könnyű tartalomhoz való hozzáférés okán itthon már a 11 éves korosztálytól kezdődően nem csak fogyasztás, hanem függőségek is kialakulnak. A pornófogyasztás első lépésben énképzavarhoz vezet, majd önértékelési problémákhoz és elbizonytalanodáshoz, ami egyenes út az ellentétes neműekkel kapcsolatos közeledésben való döntésképtelenséghez, innen folytatódik a lehetőségek széles tárháza a homoszexualitás és a pedofília irányába, és az öngyilkosság is benne van a pakliban. Csodálkozunk, hogy nem akarnak családot alapítani fiataljaink, mikor a csapból is a szexuális fertő folyik? Az interneten elérhető a Nemzeti Média és Hírközlési Hatóság kutatása a magyarországi pornófogyasztásról. Hajmeresztő adatok. Előkelő pozícióban vagyunk Európában ebben a személyiségromboló függőségben. (Az NMHH tanulmány elolvasását csak erős idegzetűeknek ajánlom, mert a baj mindenütt a spájzban van már...) A korábban említett egykezés és abortusz nyomán keletkezett transzgenerációs traumához hasonlítható ez a teher is a fiatal nemzedék vállán, lelkében. Ennek kutatására és megoldására is nagy erőket kell fordítani, ha akarunk még egyáltalán termékeny magyarokat látni az elkövetkezendő évtizedekben. Ehhez képest a további visszahúzó erőt jelentő fiatalkori elhízás, alkoholizálás, könnyű drogok szinte említést sem érdemelnek.

Kiemelt kormányzati koordinációra van tehát szükség, mert az előbbiek okán a demográfiai kérdéskör társadalom-lélektani, szociális kapcsolati alapjainak rendezése, a valós növekedést szolgáló cselekvési programelemek a kormányzati döntésekhez sok esetben közvetlen vagy közvetett módon kapcsolódik.

Összefoglalva. Ma Magyarországon kellő mennyiségű adat, kutatás áll rendelkezésre egy Nemzeti Demográfiai Program megalkotásához. A politikai paletta minden oldalán található a téma iránt elkötelezett szakértő, amit tekintsünk előnynek és ne hátránynak, s mely lehet a témában egy esetleges nemzeti együtt gondolkodás, konzultáció, cselekvés alapja. Folyamatos műhelymunka zajlik a kormányzati munka mellett önkéntesen, nagyon magas szakmai színvonalon, tudományterületek összehangolásával a demográfia témájában. Meg kell őket becsülni, a tudástranszfert szolgálni kell, az összhang megteremtésére

törekedni kell. A téma fontossága okán minden jó szándékú, szakmailag magas színvonalon teljesítő emberre, gondolatra szükség van, az ügy a továbbiakban nem válhat a politikai irigység szakmai féltékenység martalékává. Ha komolyan gondoljuk...

Isten áldása legyen minden magyar édesanyán, édesapán, családon és minden őszinte, jóra való szakértőn, politikuson, akik (még) hisznek a szeretet végső győzelmében, a magyarság anyaméhében és szívekben eldőlő jövőjében! ♦

2.5.

A magyar népesedés történelmi alakulása

TÓTH PÁL PÉTER

Napjainkban egyre nagyobb figyelem irányul a születések és a népesség számának alakulására. A Magyar Hírlapban is gyakran foglalkoznak ezzel a kérdéssel. Ebben a rövid írásban a magyar népeségfejlődés és népességfogyás meghatározottságát szeretném összefoglalni. Ez a kérdés demográfusként az 1990-es évek közepétől azért foglalkoztatott, mert a hivatalos álláspontot vakon elfogadókkal ellentétben számomra a népesség fogyása ekkor már egyértelmű volt.

A 90-es évek elején a KSH Népesedéstudományi Kutatóintézet munkatársaként a Magyarok Világszövetsége által rendezett népesedési konferencián tartottam előadást. A szünetben odajött hozzám egy férfi, bemutatkozott: „Fekete Gyula vagyok”, és a következőket mondta. „Meghallgattam az előadásodat és »csalódtam«. »Csalódtam«, mert azt a ködösítő, a bajokat elhallgató hivatalos szöveget vártam, amit népesedési kérdésekben a »felszentelt papoktól« az elmúlt években hallani lehet, s te nem azt ismételted. Gratulálok.” (Előadásomban, melynek címe „Az egyke egykoron és ma”, a népiek népesedéssel kapcsolatos hajdani gondolatait próbáltam szembesíteni korabeli valóságunkkal.) Az 1980-as években még én is a nemzetközi hatásokkal magyaráztam a népességfogyás okait. Később a népi írók gondolatvilága segített ráébredni arra, hogy a népességfejlődés és fogyás szorosan összefügg egymással, s hogy a magyar népességfogyásnak sajátos belső okai is vannak.

Ezt 1992 után kezdtem szisztematikusan vizsgálni. Ekkor ugyanis már nem lehetett megkerülni azt a kérdést, hogy a viharos évszázadok, a tatárjárás, majd a török uralom okozta első, majd második demográfiai katasztrófa ellenére mi biztosította a magyarok összlakosságon belüli részarányának fokozatos növekedését. 1910-ben például már a lakosság közel 55 százaléka vallotta magát magyarnak! Mellettük jelentősebb arányban éltek még románok (16 százalék), szlovákok (11 százalék) és németek (10 százalék) az országban. Ez a gyarapodás szükségszerűen együtt járt a magyarul tudók arányának jelentős változásával is. Míg a 18. század elején az össznépesség csupán 38 százaléka, addig 1900-ban már majdnem 60 százaléka volt magyar anyanyelvű. Az I. világháború okozta harmadik demográfiai katasztrófa azonban mindent megváltoztatott.

Kutatásaim arról győzték meg, hogy a magyar népességfejlődés alakulása szempontjából meghatározó jelentőségű volt az a honfoglalástól tartó spontán folyamat, amelynek következtében a Magyar Királyság szélső területein élő nem magyar nemzetiségűek egy része a centrumba vándorolva, illetve a centrumban élő nem magyar nemzetiségűek egy része a magyarokhoz asszimilálódva utódaikkal és a bevándorlókkal (idegenekkel) együtt a magyarok össznépességén belüli arányát növelték. A Magyar Királyság felszámolása azonban megsemmisítette a fenti folyamatokat, amelyek az ország keretei között a magyarok (a magyarul beszélők) termékenysége mellett össznépességén belüli számuk dinamikusabb növekedését segítették.

A harmadik demográfiai katasztrófát, 1918-at követően az egykori szélekről a centrumba való áramlás nem szűnt meg. Sajátos módon azonban az így „generált” népességnövekedés a korábbival ellentétes következményekkel járt, mert az új államalakulatoknak adott magyar területekről az egykori centrumba történő vándorlásban döntően már csak az utódállamokhoz került magyarok különböző intenzitású Magyarországra történő kikényszerített és/vagy spontán vándorlása vált meghatározóvá.

Az 1990-es évektől a Magyarországra bevándorlók nemzetiség szerinti összetétele már egyértelművé tette, hogy a magyarországi vándorlási nyereség megszűnteti a Kárpát-medencei magyar népességfejlődés háttérét. (A szomszédos országokban a népszámlálások adatai szerint 1910-hez viszonyítva napjainkban 1 288 080 fővel kevesebb magát magyarnak valló személy él.) S amennyiben ez a továbbiakban is folytatódik, akkor az 1918-ban deformálódott népesedési folyamatok negatív következményei visszafordíthatatlanná válnak.

A magyarok létszámának alakulása szempontjából jelentős különbség van, ha valaki Magyarországon vagy

egy harmadik országban kíván új életet kezdeni. Ha Magyarországra költözik, akkor rövid távon még nem csökken a Kárpát-medencei magyarok számát, de közvetett módon már igen, mert az elvándorlás hatására az általuk lakott magyar területek összeszűkülnek, az ott élő közösségek kohéziós ereje gyengül, intézményeik kiürülnek.

Tudomásul kell venni, hogy a magyarországi népesedési folyamatok csak részei a Kárpát-medencei magyarság népesedési folyamatainak, de nem azonosak azzal. Éppen ezért, amíg a Kárpát-medencei magyar népességfejlődés érdekeit is figyelembe vevő magyarországi népesedéspolitikát és ebben a nemzetközi vándorlás szerepét nem sikerül újra gondolni, nem lehet más célunk, mint hogy a jelenlegi állapotokat ne rontsuk tovább. A hazai népesedéspolitikának célja kell legyen, hogy minden újszülött egészségesen és megfelelő ismeretekkel felvértezve kezdje meg felnőtt életét, hogy az idő előtti halálozás okainak felszámolásával a népességfogyás ütemét mérsékeljük.

Nem feledkezhetünk meg ugyanis arról, hogy a Kárpát-medencei magyarság létszámának alakulása a különböző területeken csak látszólag független egymástól. A különböző országokba vándorló magyarok sorsa kölcsönhatásban áll egymással, és ezek, ha a továbbiakban is az eddigi úton haladunk, felerősítik és kiteljesítik az 1918 után kezdődött demográfiai eseményeket. Ha nem sikerül újra gondolni a Kárpát-medencei magyar népességfejlődés szerepét és abban a nemzetközi vándorlás hatását, akkor a további népességcsökkenés elkerülhetetlen. Sikeresek akkor lehetünk, ha a népességfejlődéssel kapcsolatos hosszú távú feladatok megfogalmazásakor a Kárpát-medencei magyarságot egy egységnek tekintjük, s a döntésekben a világban szétszóródott magyarokról sem feledkezünk meg.

Optimisták nem lehetünk, mert az egykori múlt rekonstruálhatatlan, s ezért a magyar népességfejlődést a honfoglalástól meghatározó, generáló spontán folyamatokat „visszaállítani” nem lehet. Évente „hiányzik” a születések és a halálozások különbözete (kb. 40-45 ezer fő), valamint a vándorlási különbözet (kb. 30-35 ezer fő). A helyzet rossz, de talán még nem reménytelen.

A demográfiai helyzet javítása érdekében szükség van a születési arányszámok emelésére, a termékenységi ráta növelésére, a halálozások számának jelentős mértékű csökkentésére. Elengedhetetlen továbbá a Kárpát-medencei magyar közösségek kohéziójának erősítése, hiszen a közösségi támogatás a demográfiai fenntarthatóság alapja. A kisebbségi helyzetben élő magyarok számára különösen fontos, hogy támogassuk őket abban, hogy szülőföldjükön maradjanak és megőrizték identitásukat. A támogatás konkrét formáinak taglalása azonban már nem lehet része ennek az írásnak, de az előttünk álló feladatokat sem

Magyarország, sem az úgynevezett utódállamok esetében sem szabad alábecsülni.

A hazánkból elvándorlók kérdése is kulcsfontosságú. 2023-ban 35 736-an távoztak, és csak 333 ezer (2021) külföldi rendelkező tartózkodási engedéllyel. Azok, akik külföldre vándorolnak, gyakran elveszítik kapcsolatukat az anyaországgal és közösségükkel. Ezért fontos, hogy olyan programot dolgozzunk ki, amely segíti a külföldre vándorolt magyarok visszatérését, és egyértelművé teszi anyaországi kapcsolatukat. Nem feledkezhetünk meg az egykori Magyar Királyság nem magyar nemzetiségű állampolgárainak utódairól sem. E népesség egy részének Magyarországra vonzását ugyanis sokkal fontosabbnak tartjuk, mint bárki másét.

Összességében elmondható, hogy a magyar népesség helyzete súlyos, de megfelelő politikai lépésekkel, a közösségi kohézió erősítésével, a születési arányszámok növelésével lehetőség van a demográfiai folyamatok módosítására, javítására. Az elmúlt évek tapasztalatai azt mutatják, ha megfelelő figyelmet fordítunk a népesedési kérdésekre, és amennyiben hatékony intézkedéseket hozunk a népességfogyás mérséklése érdekében, akkor a napjainkra kialakult helyzet még megváltoztatható. ♦

2.6.

Utód legyen!

SZERENCSÉS KÁROLY

A leget ettem, / nincs földi kincsem, / verset nemzettem,
/ gyermekem sincsen, // szobor leszek hát, / mely
messze látszik, / szétveti a lábát / és hadonászik.” Az
utódláson múlik minden. Még a legnagyobb hatású magyar, István király esetében is így volt, aki a kor színvonalán létrehozta a modern államot, s ezzel biztosította is népének a megmaradás alapfeltételét. De sokan voltak akkor, akik gyűlöltek ezért! Nagy protestálásukban, balga szabadságukban rövid idő múlva eltűntek volna a nagy maszában, amely egészen biztosan birtokba veszi az Aranyos Szeget. Germán vagy szláv, mindegy is. Sokba került a törvény. Sok vérbe, sok harcba, de végül is megérte. Utódot s ezzel vér nélküli utódlást – folytonosságot –, azonban nem sikerült biztosítani Istvánnak. Fia, Imre herceg baleset áldozata lett. Vagy megölték. Indíték lett volna, él a külföl-

di szál – a németek –, él a beföldi szál is – a pogányok –, de mindez a lényegen nem változtat. Szörnyű katasztrófa következett, anarchia, trónharcok, rabló hadjáratok, gyilkosságok. A helyzet azzal fenyegetett, hogy elvesz az ország függetlensége.

István lánytestvérének fia, Orseolo Péter és egy másik „rokon”, Aba Sámuel harcolt a trónért, közben óriási lázadás kezdődött, alighanem az állam ellen (pogánylázadásnak mondják), idegen hadseregek pusztították az országot. Végül az Árpád-leszármazottak közül Vazul fiai lettek királyok, és Szent László idején megszilárdult az állam is, a nemzet is, a hit és az egyház is. Utód legyen! Fontos volt ez a nemzet szempontjából a királyi palotában és a földkunyhóban is. Utóbbiak szerencsére jobban teljesítettek.

Hasonló nagy bajok jelentkeztek a tizenharmadik század utolsó évtizedében, amikor már sokadszor olyan sarja került a trónra az Árpád-háznak, akinek legitimitását megkérdőjelezték. Nagy veszélybe kerültünk, kihalt az uralkodó dinasztia, de szerencsére magyar tudatú uralkodó került a trónra, Károly király, majd fia, Nagy Lajos. A magyar történelmi emlékezetben ők kevésbé élnek, annál inkább késői utódok, Mátyás király, akinek szintén nem volt utóda, illetve a maga által kijelölt utódját, Corvin Jánost még annyian sem követték, mint egykoron az István által választott Pétert. Nagyon nagy baj lett ebből rövid időn belül: Mohács. Megint két király: (Szapolyai) János és (Habsburg) Ferdinánd. És a török háborúk, a török megszállás. Mohács s főleg Buda eleste után erre kis híján ráment az országunk, sőt, a nemzetünk is.

Sokszor felteszem a kérdést magamban, hogy ezt hogyan éltük túl? A törököt, a százötven éves háborúságot saját területünkön, s utána a győztes német (osztrák) harácsolást. A tömeges bevándorlást és betelepítést. A prédaállapotot. Gyurkovics Tibor atyai barátom erre talán azt mondta volna: sehogy! De aztán kaján vigyorral máris fennhangon hivatkozott volna rokonára, Gyurkovics Mátéra, aki 1848-ban a „közcsendi bizottmány” tagjává választott olyan hazafikkal együtt, mint Irinyi József, Petőfi Sándor, Vasvári Pál. Lett utód, leginkább a falusi vályogházakban, de a kúriákban, városi bérházakban, sőt, a főúri palotákban is. És Istvánnak is lettek utódai, a kor színvonalán legmodernebb magyar állam létrehozói. A lényeg mégis csak az volt, hogy Petőfinak volt kinek magyarul verset írnia, hogy Széchenyinek volt kinek magyarul újratanulnia. Itt álltak készen a honfoglalók utódai.

És micsoda utódok! Szinte felfoghatatlan, hogy a korabeli viszonyok közepette erős hadsereget teremtettek a szabadság védelmére. Több tízezernyi egyenruhával – csizma, öltözet, csákó –, lőfegyverrel, lőszergyártással, ágyúöntéssel, logisztikával. Mindezt úgy, hogy saját polgártársaik hátba szúrták őket a Délvidéken, Horvátországban. Erdély-

ben is a románok, s még itt, legbelül is mennyi sötétben meghúzódo áruló volt köztünk is! Kevés helyen hallatszana még magyar szó, ha a bukásában is nagyszerű szabadságharcunk elmarad akkor.

Azután volt egy osztrák császár, aki hatvannyolc éven át uralkodott, de magyar király „csak” negyvenkilenc éven át volt. Császárrá Olmützben, királlyá Budán koronázták. Ellentmondásos időszak volt ez, koránt sem olyan pozitív vagy negatív, ahogy ezt a kortársak megítélték. Ha ma is létezne az Osztrák–Magyar Monarchia, valószínűleg még a megátalkodott függetlenségi pártiak is csettintenének azok után, ami Ferenc József halálát követően velünk történt. Pedig abban ez a király nagy felelősséget viselt. S még utódja sem volt. Az ő fia, Rudolf herceg is meghalt (önkezéssel vetett véget életének), s mivel a király igen hosszú életű volt, meghalt az öccse, Károly Lajos is, annak fiát, Ferenc Ferdinándot megölték, s végül Károly Lajos unokája lett a király, IV. Károly néven. De a lényeg az, ami ezután történt. Mohácsnál nagyobb tragédia. Trianon. Belesűrítve ebbe a szóba mindazt, ami a bukást, megaláztatást, léptékvesztést jelenti. Kivetítettünk a világ gyémántcsarnokából, más lett az ének, mások a szavak. „A fecske, a golya eltűnik, szürke varjú ül lakodalmat.” Az élet élni akart mégis, és Magyarországon szerették az életet. A reményt. Születtek kedves kis porontyok, és születtek rátermett vezetők is. Meg persze elfuserált hatalomőrültek is. És megátalkodott „világmegváltók”, akik vagy a keleti vagy a nyugati nyirkos, jégszemű világot húzták volna ránk.

Még trianoni keretek között is sikerült vonzó és fejlődő országot építeni. Volt honnan felkapaszkodni. Legnehezebb a falvakban volt téli vacogásban, ott is a cselédházban. Ott nagy csoda volt a fillér, s volt úgy, hogy egész családok nem látták egész évben azt a híres „kétszáz pengőt”, nemhogy havonta. De volt remény, hit, és sokkal több helyen volt szeretet is, mint a mai, elkényeztetett világban. Harmincnyolcban Szent István-év volt, nagy katolikus világtalálkozó, öregségi nyugdíjat vezettek be, nagy beruházási program kezdődött. Münchenben az európai nagyhatalmak revízió alá vették a versailles-i békét, s így megnyílt az út a trianoni diktátum békés revíziójához is. Igaz: Spanyolországban és Kínában háború folyt, megtörtént az Anschluss, és Hitler kijelentette: „Németország megtalálta a helyét a Nap alatt.” Budapesten néhányan összenéztek, hiszen ismerték azt a cikket, amelyet Lord Rothermere írt tizenegy évvel azelőtt: „Magyarország helye a Nap alatt.” Az a trianoni igazságtalanságról szólt. Amely ezután következett, ha lehet, a trianoni tragédiát is felülírta. Háború, német majd szovjet megszállás, kommunista diktatúra. A társadalom évezredes szöveteinek erőszakos szétfelbomlása, totális egzisztenciális kiszolgáltatottság. Közben egész nemzedékek elsuhantak a kegyetlen időben.

Királyok, kormányzók már nem fémjelezték ezeket az időket, sokkal inkább „pártfőtitkárok”, akiknek a hatalmuk belül korlátlan volt, bármelyik uralkodóénál vagy kormányzóénál nagyobb. Igaz, az őket felszínre lökő és ott tartó moszkvai „gazdáik” igen rövid pórázon tartották őket. Utódja se Rákosinak, se Kádárnak nem volt (legalábbis hivatalosan), de ez már nem is számított. A lényeg az volt, hogy mi történt a nemzettel. És szörnyű tragédia történt, elkezdett „magától” fogyni. Nem kellett hozzá tatár, török, tömeges kivándorlás, még vesztett háború sem. Nem születtek meg az utódok, s lassan fél évszázada morzsolódnak itt, a zsugorított országban is, hát még az elszakított területeken. Ezen pénzzel vagy paranccsal segíteni aligha lehet. Próbálták ezt is, azt is.

Ennek a tendenciának a megfordításához teljes világnézeti fordulatra lenne szükség azoknál, akiknél nem működik az életösztön. Nem működnek alapvető közösségi érzések. Elfelejtettek szeretni. Gyermekeket, hazát, társat. Elfelejtették szeretni az életet. Erre jött még rá a felfoghatatlan büntény a gyermekek és erre hajlamos felnőttek nemi identitásának szándékos összezavarásával. Lesz-e új világnézet a „gyermekkrédó”? Lesz-e az emberiség régi-új szerelme a gyermek? Új tejjel érkező holnap. Ezen áll vagy bukik minden, hogy utód legyen. S akinek nem sikerül: összes szeretetét, erejét fordítsa a közösség javára, mint tette ezt az ma megidézett Weöres Sándor. ❖

2.7.

Ezt a harcot még nem vívtuk meg

MOLNÁR PÁL

A címben megformált mondatot egy filmrendező bajtársam fogalmazta meg pár évvel ezelőtt. A demográfiai bajok egyik enyhítési lehetőségeként ugyanis azt a követelményt fogalmaztam meg neki, amely követelményt 1990 óta ismételtetek, elsősorban szóban, néha, amikor lehetőség nyílik rá: írásban.

Magyarországon a magyar kultúra legyen az első számú kultúra. Ez a kitörési pont. Ezt a kitörési pontot még nem ostromoltuk meg.

A filmrendezőnek nem kellett magyaráznom. Nem tette magát értetlennek, azonnal tudta, miről van szó, és bólintás közben kimondta: „Ezt a harcot még nem vívtuk meg.”

Tudtommal nincs tudományosan bizonyítva, nem meggyőződésem tehát, ám erőteljes vélekedésem: minden kultúra gondoskodik önmaga fennmaradásáról, túléléséről, sőt valamelyest kiterjeszkedéséről. Brutális, kíméletlen szellemi rombolás kell ahhoz, hogy egy kultúra ezt a képességét elveszítse s az adott népet, nemzetet elveszejtse.

Nálunk ez az elveszejtés 1900-ban kezdődött. Akkor kezdett a születésszám csökkenni. Még jóval többen születtünk, mint amennyien meghaltunk, de a népszaporulat zsugorodott, s valamikor a hetvenes évek körül beállott a fordulat: már kevesebben születtünk, mint amennyien az örökkévalóságba távoztunk.

A brutális rombolást tehát 1900 előtt, a 19. század utolsó éveiben, esetleg évtizedeiben kell azonosítanunk. Akkor történt, zajlott le valami, ami kultúránkat lejtőre állította. Noha már Vörösmarty vizionálta *„a sírt, hol nemzet sülyded el”*, Petőfi riadót fújt: *„Meddig alszol még, hazám, / szántanak szomszédid, / s a magokéhoz oda / szántják földed szélit.”* Aggasztó jelek tehát már a század derekán fölsejlettek.

Ilyen jeleket természetesen Szent Istvántól Mátyás királyig minden évszázadban találhatunk, sőt sorjáznak ezek. A tatárjárás után kényszerült IV. Béla olyan döntésekre, amelyek előrevetítették a bajokat. Mohácsot nemzeti nagylétünk nagy temetőjének minősítette Kisfaludy Károly. Noha XI. Ince pápa csodálatos történelmi cselekedettel fölszabadította Magyarországot, a keleti megszállók után nyugati gyarmatosítók jöttek. Rákóczi birtokvesztése nem tett jót a magyar felvirágzásnak. A Széchenyi István erőltetett ősiség-felszámolása átgondolatlanul történt, az 1990-es privatizációs tomboláshoz hasonló kárt okozott. A trianoni örület már akkor történt, amikor a népfogyás nekilendült, az amputációkat túlélni óriási történelmi érdem. Akkor még a Szamuely-düh halálvonatos magyarirtása is tetézte a katasztrófát. A Rákosi-, majd a Kádár-rendszer tragikus intézkedései szinte fokozták a bajokat, igaz, a Ratkó-korszak nagy eredményeket jegyzett, s később az „OTP-gyerekek” is javítottak a demográfiai mutatókon: a fiatal családok a lakásvásárlás után a gyerekszámától függően adósságelengedéshez juthattak – ez nagyon fontos volt.

Ők ezt kitörési pontnak sejtették. Az is volt: kitörési pont. Jó volt, ám kevésnek bizonyult. Ám éppen az OTP-gyerekek példája mutatja: a politika „csak” gazdasági módszereken volt képes gondolkodni akkor is.

A kultúra elemi önvédelmének megszervezése meg sem fordult a hivatalosság fejében. Döbbenet: a diktatúra még a dalárdákat is betiltotta. Egy szélsőbaloldali figura állítólag még a szürke marhákat is kiirtotta volna, mert azok látványa

a magyarokban feléleszti a nemzeti érzést. Egy neves öttusázó szerint a Népstadiont azért hagyták elromosodni, hogy ne tudja nyolcvanezer magyar együtt énekelni a Himnusz. És még sok jele volt a tudatos, tervszerű kultúrarombolásnak.

Ugros eliminandos esse – az egykori Keleti Frank Királyság uralkodói rendelete ma is érvényben, sőt hatályban van. A glóbusz, sőt a kontinens több pontján vibrálnak agytrösztök, amelyek a 807-ben kiadott dekrétum végrehajtását forralják: a magyarok kiirtassanak.

A szellemi felforgatás folyamatban van, az ötödik hadoszlop mozgékonyabb, mint valaha. Pénzeli és tanácsokkal is ellátja az Atlantikum.

Ilyen összűzben élre emelni a magyar kultúrát bonyodalmas. Amikor először, 1990-ben ezt szorgalmaztam, akkor még rendelkezésre állt a káderállomány. Mára ez a sereg megfogyatkozott. Akik villognak, megélhetési figurákként szerepelnek, majdhogynem celebként. Ez több a semminél, kérdés, hogy elegendő-e. A magyarok által befizetett adókból a magyar kultúrát kellene támogatni.

A politika a lehetőségek művészete, kérdés, hogy ez a lehetőségek határán belül van-e. Az biztos, hogy konfliktusok nélkül nem lehet a magyar kultúrát az első helyre emelni Magyarországon. Utoljára talán Vitéz János idejében volt ez elmondható. Ám keresni kell a lehetőséget. És ahol mutatkozik, ott megragadni akkor is, ha konfliktus pattan ki. A megmaradásért mindig harcolni kell, most különösen.

Harcolni...

Megostromolni a kitörési pontot.

Ezt a harcot még nem vívtuk meg. ❖

2.8.

A demográfiai célzás célzása

LÁSZLÓ TAMÁS

Hosszú idő telt el a kormány rendkívül szerteágazó és sok vonatkozásban bőkezű családtámogatási, otthonteremtési és gyermekvállalást segítő programjainak 2010-es indulása óta. A menet közbeni számos új programelem megjelenése és a szükségszerű módosítások jelzik, hogy a kormány és a hozzá tartozó műhelyek folyama-

tosan figyelik az intézkedések hatását. A sokrétű családtámogatási rendszerrel a csökkenés mértékét sikerült lassítani, de igazi demográfiai trendfordulót elérni nem. Éppen ezért úgy érezzük, hogy a jelenlegi eszköztár jelentősebb átalakításra szorul. Ennek jelei, szándékai lassan körvonalazódnak. Jómagam a Benda József vezette demográfiai műhely tagjaként, az ebben működő szakértőkkel – demográfusokkal, statisztikusokkal, közgazdászokkal – szoros együttműködésben a demográfiai trendforduló új kitörési pontjainak meghatározásához kívánok, illetve a többiekkel egyetértésben szeretnék néhány szempontot megfogalmazni a mostani és az ez után következő publicisztikákban.

Szerintem első lépésként meg kell vizsgálni a családtámogatási rendszerrel kapcsolatos szellemi, eszmei, kutatási háttér. A magyarországi és az EU-s ifjúságkutatásokban a leghangsúlyosabb elem a karrierlehetőségek és a szabadidő/szórakozás témái. Ez kiegyensúlyozatlan, hiszen az ifjúságnak két jelentős feladata van: a pályaválasztás és a felkészülés a családi életre, vagyis a párválasztás. Ez utóbbinak és ezen belül különösen a gyermekvállalásnak lényegesen hangsúlyosabbnak kellene szerepelni ezekben a kutatásokban, különös tekintettel a 30 év alatti korosztályokban (sőt javasoljuk a 20-25 és a 26-30 éves korosztályokkal kapcsolatos korosztályos kutatást). A témánk szempontjából ennek van nagy jelentősége. Fel kívánjuk hívni a figyelmet arra, hogy „az uralkodó nyugatias – liberális – gondolkodás járulékos hatásában születéssel, továbbá, hogy az egyébként családbarát közgondolkodás szintjén is szükség van egy pronatalista fordulatra. „Ki kell mondani, hogy a reprodukció az ember létfeladata, amire az ifjúságot fel kell készíteni” – ez Tóth I. János megfogalmazása. A kutatásaink dinamikusak legyenek, és azokból rögvest rajzolódjon ki egy cselekvési terv – ez utóbbit hiányoljuk az eddigi kutatások publikálása után! Lásunk világosan és árnyaltan!

Néhány szempont egy szerintünk megalapozottabb és eredményesebb ifjúságkutatáshoz: a családi háttér, a szülői-nagyszülői minták szerepe; az önálló életkezdés lehetőségei, akadályai (a szülői otthon elhagyásának esélyei); a pályaaorientáció mellett ugyanolyan hangsúlyos legyen a fókuszban a párválasztási orientáció is; az ifjúság célrendszerében milyen helyet foglal el a párválasztás, gyermekvállalás kérdésköre; az ifjúság mentális állapota a párválasztással, gyermekvállalással kapcsolatosan; a progresszív médianyomás és a genderideológia térnyerésének hatása; mik az ifjúság valós céljai a gyermekvállalással kapcsolatosan (itt és most, konkrétan, nem a távoli óhajok és elképzelések kódében); a fiatal férfiak és nők különbözősége a párválasztással és a gyermekvállalással kapcsolatban (külön kérdések kellenek a fiatal férfiak és nők részére); mik a párválasztás és a gyermekvállalás kitolódásának valós és mentális okai (például fel kell

tenni azt a kérdést, hogy a korai önálló életszakaszban egyedül vagy kettesben lehet jobban előre haladni az életben?); az ifjúság ismeretei a házassággal és a családdal, egyáltalán a közösségek életével kapcsolatosan; itthon vagy külföldön élni kérdése (ma jelentős számban külföldön születnek a magyar gyermekek); a sor hosszan folytatható...

Az egyik legfontosabb közhangulatmérésre alkalmas mutató az úgynevezett konjunktúraindex, mely a gazdaságba vetett bizalmat mérő szám. Részei az üzleti bizalmi index, ami a vállalkozások gazdaságba vetett bizalmát, illetve a fogyasztói bizalmi index, ami a fogyasztók gazdaságba vetett bizalmát mutatják. Ezeken belül is külön területeket szoktak vizsgálni, például az inflációs várakozást vagy az építőipari vállalkozások gazdaságba vetett bizalmát. A kifejezésben szereplő konjunktúra szó jelentése gazdasági fellendülés, illetve a körülmények kedvező alakulása. Szerintünk ez egyoldalú szemlélet, nagy szükség volna a témánk szempontjából egy gyermekvállalással (sőt ezt kiterjesztve a gyermekneveléssel) kapcsolatos bizalmi index kidolgozására és bevezetésére. Ezzel lehetne mindazon tényezőket vizsgálni, amik pozitívan, illetve negatívan hatnak a gyermekvállalásra. Ez a témánk szempontjából fontosabb volna az eddig bevett konjunktúra-indexeknél. Forradalmi lépés volna a bevezetése...

Joggal tehetjük fel a kérdést a demográfiai trendfordulóval kapcsolatban: miben bízhatunk? Néhány éve még bízhattunk egy viszonylag népes 40 év feletti szülőképes női korosztályban. Ez a korosztály nagyban-egészében kiesett (sajnos) a támogatotti körből (holott a születések számában és a teljes termékenységi mutató növekményében ennek a korosztálynak rendkívül jelentős szerepe volt), és mára jelentősen csökkent ennek a korosztálynak a létszáma. Erről a termékenységi ráta újbóli csökkenése is tanúskodik. A jelenlegi születésszámot ugyanakkor 300 ezer fővel kevesebb szülőképes női korosztály érte el. Ez a családtámogatási rendszer eredménye. Nem kis eredmény! Ugyanakkor sajnálatos, hogy valamennyi szülőképes női korosztály létszáma csökken. Ez azt jelenti, hogy a demográfiai trendforduló elérése a jelenlegi rendszerben lehetetlen... Hol van mégis tartalék, ha mennyiségi tartalékkal úgy tűnik, nem rendelkezünk? Az időben, ami sokféleképpen értelmezhető, a javaslataink erről szólnak!

Előbb azonban lássunk egy konkrét és értelmezhető célt! Ez az MNB által a 2019-es Versenyképességi programban javasolt évente 110 ezer gyermek születése, ekkor tartható fenn a magyarság lélekszáma. (A fenntarthatóságot az élet minden területén fontosnak tartjuk, éppen csak a népesség fenntarthatósága esetében nem beszélünk róla eleget, holott az összes többi fenntarthatósági szempontnak ez az alapja...) Ezt akkor 2030-ig évente mindössze kétezerrel több gyermek születésével javasolták elérni. Ez nem sikerült, sőt 2024-ben a gyermekszülések száma 80 ezer alá fog süllyedni (előrejelzések szerint 77

ezer alatti szintre). 2030-ig mindössze öt és fél, hat év maradt, vagyis immár évente öt, öt és fél ezerrel több gyermeknek kéne születni! A cél persze nem az, hogy ez a többszülötésszám egyszer létrejöjjön, hanem a 110 ezres éves születésszám elérése és tartóssá tétele, vagyis a termékenységi mutató folyamatosan magas szinten tartása. Lehetetlen vállalkozás ez? Talán nem, amennyiben komolyan vesszük az MNB „célzás célzása” stratégiáját! (MNB 2020), vagyis azt, hogy demográfiai trendforduló elérése sok célzott program együttműködése, szinergiája révén jöhet létre. Szem előtt kell tartani azt is, hogy a magyarság demográfiai helyzetére ma több negatív elem hat, mint pozitív (járvány, klímaváltozás, háború, infláció, romló gazdasági helyzet stb.). A célunk egy pozitív szinergia elérése a negatív trend megfordítása érdekében.

Az eddigi családtámogatási rendszert át kell tekinteni abból a szempontból, hogy mennyiben és hogyan hatottak a gyermekszületésre, vagy ahogyan Tóth I. János megfogalmazta: „az egész reprodukciós rezsim pronatalista irányba történő átalakítására”. A rendszert át kell strukturálni, azokat kell megtartani belőle, ami a stabilitást biztosítja a gyermekvállalás terén. Olyan forrásokat kellene átcsoportosítani, amivel az előbb említett „célzás célzása” megvalósítható. Ugyanakkor számba kell venni azokat a lépéseket, amelyek alacsony költségűek. A mai gazdasági helyzetben ennek a megközelítésnek van leginkább létjogosultsága.

2.9.

A „Jövők a gyermek”¹³ társadalmi fogadtatása

BÁGER GUSZTÁV

A mi a *Jövők a gyermek* című könyvünk megjelenése előtt történt, az valóságos csoda volt. A Barankovics István Alapítvány égisze alatt és támogatásával elindult Gyermek- és Családbarát Alkotóműhely a civil közreműködés legjobb példáját mutatta. Több mint 200 szociológus, pszichológus, pedagógus, demográfus,

¹³ JÖVŐNK A GYERMEK – Adalékok a népességyarapodás társadalmi programjához, Kiadó: Veszprémi Hunán Tudományokért Alapítvány 2019

közgazdász, mérnök és tizenegy édesanya önkéntesként vett részt a négyéves munkában azzal a céllal, hogy Magyarországon a népességfogyás komplex okait feltárja, és több gyermek szülessen. E közös gondolkodást összegző, Jövünk a gyermek című könyvünkkel együtt hat tanulmánykötet készült el.

A könyv 2019 november–decemberében elindult a bemutatásának útjára: Budapesten, Kecskeméten, Nyíregyházán és Veszprémben járt. A következő, immár koronavírusos évben két könyvbemutatóval, a Megyei Önkormányzatok Országos Szövetsége Családpolitikai Műhelyének megalakulásával, a recenziók és könyvismertetések sorával folytatódott a bemutatás útja.

A könyv születésének időszaka – bár mérsékelten – azért is csodálatos volt, mert a demográfiai adatok is kedvező képet mutattak. A termékenységi ráta a 2011. évi történelmi mélypontot jelentő, 1,23-as értékhez képest jelentősen növekedett egészen 2021-ig. A mutató 2016 és 2020 között mindegyik évben 1,5 körül alakult, majd 2020-ban 1,56-ra, míg 2021-ben 1,59-re emelkedett (a koronavírus-járvány kedvezőtlen gazdasági és egészségügyi hatásai ellenére is). 2011 és 2021 között tehát mintegy harminc százalékkal javult a gyermekvállalási kedv hazánkban, amely Csehországot követően a második legnagyobb mértékű növekedés az Európai Unió országaiban.

A könyv átfogó, sok szempontból átgondolt, értékes javaslatai eljutottak a szakmai társadalomhoz. Az érintett szakemberek köre ezt értékelte is. Ennek ellenére úgy vélem, hogy nem jutott el eléggé a szélesebb társadalomhoz, és így, ezen keresztül a politikai döntéshozók teljes köréhez sem. Utólag – kicsit nehéz szívvel – úgy érzem, kihagytuk azt a lehetőséget, hogy az eddiginél is hatásosabb „marketingtevékenységgel” közelebb vigyük javaslatainkat a szélesebb társadalomhoz és a gyakorlati szempontokat is mérlegelő politikai döntéshozókhoz.

Ezzel összefüggésben kérdés, hogy vajon a javasolt – és tőle erőteljes, ösztönző hatást várt – Család- és Községfejlesztési Minisztérium létrehozása, a „hivatásos szülők” életpályamodell, valamint az országos és helyi szintű demográfiai stratégiák kidolgozását, illetve kidolgoztatását miért nem tartotta célszerűnek a kormányzat? Ennek egyik feltehető oka volt – vélhetően – az időtényező szerepe: ilyen nagyarányú intézményi változtatástól lassúbb demográfiai hatás várható, mint célzott intézkedésekkel, a másik ok a javaslattal járó intézményi változtatások nagy, költségvetés általi támogatási igénye.

Egy másik cselekvési fő irányként a 35 éves kort betöltött nők gyermekvállalási ösztönzését – a többoldalú bizonytalanság ellenére – a legsürgősebb feladatnak tekinttük, remélve 100–120 ezer gyermek megszületését. Ha

ez a várakozás túlzottnak is tekinthető, indokoltságát az utóbbi években alátámasztja e korosztály nagyobb szülési hajlama, amelynek az eredménye az újszülöttek ezreit jelenti. A 35 évnél idősebb anyák 2022-ben már ugyanannyival (0,32) járulnak hozzá a termékenységi rátához, mint a 25 évnél fiatalabb anyák. A 35 évnél idősebb nők ebben az évben csaknem húszezer gyermeknek adtak életet. Ez azonban lehetett volna még több is, ha az általunk javasolt beavatkozások nagyobb arányban valósultak volna meg.

A könyv e javaslatával összhangban a negyven év feletti nők családtámogatásokra való jogosultsága szerepelt a Magyar Nemzeti Bank *A fenntartható egyensúly és felzárkózás 144 pontja* című, 2022 májusában megjelent javaslatcsomagjában is. A javaslat elvetésének indoklása egyszerűen az volt, hogy a babaváró támogatást csak a 41 évnél fiatalabb nők igényelhetik, jöllehet, a negyven év feletti korosztályban a termékenységi ráta és az újszülöttek száma is érezhetően emelkedik. A negyven évnél idősebb anyák 2010-ben 2354 gyermeket, míg 2022-ben már mintegy 4840 gyermeket szültek, amely az éves születésszám 4,9 százaléka volt.

Ugyanakkor ezen MNB-s javaslat megfogalmazása óta, 2024-től kezdődően jelentősen szigorodtak az igénylési feltételek:

- A babaváró hitel 2019-es indulása óta alapszabály volt, hogy az igénylőknek legalább 18 évesnek kell lenniük, a házaspár hölgy tagja pedig nem lehet idősebb 41 évesnél.
- 2024. január 1-jétől a feleség már csak harminc évnél fiatalabb korban igényelheti a hitelt, vagyis már a harmincas igénylők is esznek a maximum 11 milliós, kamattámogatott hitel lehetőségétől.
- Átmeneti rendelkezés révén 2024 során még a harminc-negyvenéves korú nők is beadhatják a hitelkérelmet, de csak akkor, ha már úton van a baba, és a várandósság elérte a 12. hetet. 2025-től kezdődően viszont már csak a harminc évnél fiatalabb nők kaphatnak babaváró hitelt.

Ennek tükrében elmondható, hogy a babaváró hitelek igénybevétele indokolt lett volna a 35–44 éves korú, legalább középfokú képzettséggel rendelkező anyák számára is. Egy ilyen ösztönzés látszólag nehezen tekinthető egyezőnek a kormány kialakulóban lévő, új szemléletével, és előnyben részesítette a harminc év alatti anyák ösztönzését az első gyermek minél korábbi megszületése érdekében, s amelyet újabb gyermekvállalás követhet. Mindezt mérlegelve, nyilvánvalóan célszerű lenne olyan ösztönzési stratégia kidolgozása és alkalmazása, amely szerint mind a két irányú ösztönző támogatás fenntartása indokolt lenne, hiszen az alacsony termékenységi

ráta miatt sürget az idő. Ez szükséges lenne ahhoz, hogy a nagyobb születési szám eredményeként a korfán észlelt behorpadás kisebb legyen, sőt, megszűnjön.

Az elvégzett civil kutatásaink és a kormányzati megfontolások összehangolt gyakorlati megvalósítására az elmúlt tíz évben az idő folyamatos sürgetése – sajnos – nem adott lehetőséget. Pedig jó példa lett volna. Elég megnézni Csehország esetét, ahol hamarabb fordult meg a születésszámok kedvezőtlen trendje, és a termékenységi ráta is magasabbra emelkedett. Csehországban 1999-ben érte el a minimumát a termékenységi ráta (1,13), ahonnan 2021-re 1,83-ra emelkedett. A 2010 és 2021 közötti emelkedés a legnagyobb mértékű volt az Európai Unióban, éppen Magyarország előtt, amelynek eredményeként Csehországban lett a 2. legmagasabb a termékenységi ráta az EU-ban 2021-ben. Az, hogy Csehországban hamarabb és magasabbra emelkedett a termékenységi ráta, azt eredményezte, hogy 2010 óta ott csaknem 250 ezerrel több gyermek született meg, mint Magyarországon.

Bár jelentős eredményeket tudunk felmutatni demográfiai területen 2010-től kezdődően, összességében mégis el kell ismernünk, hogy nem minden lehetőséget tudunk kihasználni. A 2010-es évtized az, amikor a Ratkó-unokák generációja még benne volt a termékenységi szempontból valójában releváns korcsoportban. Magyarországon a teljes termékenység csaknem kilencven százalékát a 20 és 39 év közötti nők jelentik. Az ő számuk 2010-hez képest 22 százalékkal csökkent. Ez az oka annak, hogy – bár a termékenység jelentősen növekedett hazánkban a 2011-es történelmi minimumot követően – az élve születések száma nem tudott 93 ezer fölé emelkedni 2010 óta, sőt, a tavalyi évben 85 ezerre csökkent. Ebben szerepe volt annak, hogy a demográfiai statisztikák is hátrányosan változtak. 2021 óta a termékenységi ráta csökkenést mutat: A termékenységi ráta 2024. első nyolc hónapjában összességében 1,37 volt, amely elmarad 2023. első nyolc hónapjának átlagos értékétől (1,52). Így a 2020-as évek elején megtört a termékenység korábbi években tapasztalt, növekvő trendje. Ezekből az adatokból az látszik, hogy valóban szükség van új impulzusokra a családpolitikában. A munka korábbi elkezdésével talán el lehetett volna érni több gyermek születését is ebben az időszakban.

Jóllehet, az elvégzett civil kutatásunk során több szempontból is megemlítettük a „lombikprogramot”, de állásfoglalásra e kérdésben nem került sor. Befejezésképpen ezért említem, hogy a jövőre vonatkozóan ez az eljárás mód a jelenleginél nagyobb figyelmet érdemel. Ezt indokolják a legfrissebb statisztikai adatok, ugyanis a meddőség globális népbetegség, a lakosság kilenc-tíz százalékát érinti, és egy 2015-ös jelentés szerint globá-

lisan körülbelül 48,5 millió pár volt meddő. A kezelések iránti igény növekedését jelzi az is, hogy 2030-ra már ötvenmilliárd dolláros egészségügyi piacot prognosztizálnak ezen a területen a piaci elemzők.

A lombikkezelésre 2019-ben javaslatokat fogalmazott a Magyar Nemzeti Bank, amelyek a következők:

- A gyermekvállalással kapcsolatos, célzott szűrővizsgálatok bevezetése és a gyermekvállaláshoz kapcsolódó, egészségügyi ellátásokban való nagyobb állami szerepvállalás hozzájárulhat az első gyermekek kívánt időben történő megszületéséhez és több gyermek vállalásához.
- A mesterséges megtermékenyítés támogatása a gyermekszám növelésének egyik leghatékonyabb módja, hiszen célzottan olyan párokat támogat, akik már meghozták a gyermekvállalási döntésüket, ám ez a szándék nem tud megvalósulni valamilyen okból.
- A termékenységi centrumok állami átvétele után a jövőben erősíteni szükséges az állami ellátásokkal szembeni bizalmat, amelynek fontos eszköze az erőteljes szakmai és pénzügyi kontroll, a jól működő és folyamatosan frissített protokollok menti kezelés, illetve az ellátások személyesebbé tétele. Ezenfelül mindenképpen érdemes lenne bővíteni a kapacitásokat, hiszen az állami ellátásban jelenleg jelentős a várakozási idő.

Azt gondolom, hogy a Jövőnk a gyermek című könyv elkészültéhez vezető munka egy csoda volt, azonban fontos lenne, hogy ez megismétlődjön. Örülnék neki, ha azt mondhatnám, hogy nincs szükségünk további csodákra ezen a téren, de nem ez a helyzet. A születésszámok sajnos ismét csökkenésnek indultak, így folytatnunk kell a megkezdett munkát. Az általunk összeállított könyvben leírtak nagy része továbbra is aktuális. Ám a minket körülvevő világ változik, így minden, ez a könyv is folyamatos átgondolásra és frissítésre szorul. Ez a könyv véleményem szerint jelenthetné a már sokszor sürgetett népesedési stratégia alapját. Folytatnunk kell tehát a munkát nekünk, civileknek és a kormánzatnak egyaránt. A céljaink közösek, tehát az lenne a legjobb megoldás, ha ezt a munkát is közösen, minden releváns szereplő bevonásával végeznénk el. A demográfiai fordulat ugyanis a szív mellett a tudatosságon is múlik, így mindent meg kell tennünk azért, hogy az üzeneteink ne csak a döntéshozókig és a szakmai közönségig, hanem minél szélesebb társadalmi rétegekhez jussanak el. A kihívás tehát adott, ám ezután a konferencia után büszkén állíthatom, hogy továbbra is van elég ember, aki szeretne is tenni ezért az ügyért. ♦

Demény Pál javaslatai

BENDA JÓZSEF

A kilencvenéves korában elhunyt nemzetközi jelentőségű életművet hátra hagyó professzor, akadémikus életművéről a Magyar Közgazdasági Társaság Demográfiai Szakosztálya emlékülést tartott. Ez az írás felszólalásom anyagára támaszkodik.¹⁴

Szocializációkutatóként kezdtem el foglalkozni demográfiai kérdésekkel, a professzorral így kerülhettem személyes kapcsolatba. Előadásaiban lenyűgözött rendkívül gazdag szókincse, a szofisztikált, részletgazdag és differenciált nyelvi megközelítés, az udvarias, de határozott állásfoglalás, ahogyan az egyes, általa is fontosnak tartott témaköröket kezelte.

A *Népességpolitika a közjó szolgálatában* című könyvében (2016, KSH) is megjelenő, a szakmában egyedülállóan kifejező, elegáns stílusa, széles látókörűsége, a rendkívül gazdag nemzetközi és interdiszciplináris kutatásokat átfogó, mégis világos vonalvezetése magával ragadja az olvasót. Ezért is gondoljuk néhányan, hogy képes volt olyan megoldások feltárására és hiteles bemutatására, amelyek egy-egy szűk látókörű szakma nézőpontjából nem láthatók. Így ír: a demográfiai „szakirodalomban megjelenő tudományos írások jelentős hányada, más magatartás-tudományok művelői számára sem követhetők. A demográfusok és a más tudományterületeken működő kollégák, többek között közgazdászok, szociológusok, antropológusok és pszichológusok közötti együttműködés – amely igen gyümölcsöző lehetne a demográfiai jelenségek elemzése és megértése terén – jórészt kihasználatlan marad.” (Demény, 2016, 341.) Hasonló álláspontot fogalmazott meg a világhírű finn oktatási „csoda” egyik zászlóvivője, Pasi Shalberg (2013) is, mely szerint az új megoldások kidolgozásának gyakran akadálya az egyes szakterületek bezárkózása saját diszciplináris silójukba¹⁵, vagyis egy gondolatkörön belül maradván nem látnak túl a szakmájuk horizontján.

Mivel magam is egy határterület képviselőjeként

kezdtem demográfiai kérdésekkel foglalkozni, személyesen is megtapasztaltam azt a szűk látókörűséget, amelyen az egyes szakmák képviselői közül igen kevesen tudnak felülemelkedni – alkossanak akár a neveléstudomány, a pszichológia, akár a demográfia szakterületén. Azért kezdtünk el magunk is 2015-ben egy olyan szakértői csoportot megszervezni, amely számos tudományterület nézőpontjának integrálásával alkalmassá tudott válni¹⁶ az életszerű, egyszersmind adatokra, kutatásokra támaszkodó javaslatok megfogalmazására.

Demény Pál – ezzel a komplex, számos tudományterületet átfogó nézőpontjával – írásaiban, korát messze megelőzően, felhívta a figyelmet a demográfiai krízis várható bekövetkezésére és annak minden társadalmi szektort átalakító, elsöprő hatásaira.

Nagy megtiszteltetés volt számunkra, hogy a Gyermekek és Családbarát Magyarorszáért Alkotó műhely¹⁷ által, 2018-ban, az ELTE-n rendezett konferenciánkon előadást tartott. Májig érvényes gondolatai megtekinthetők a honlapunkon (*plusz1baba.hu*¹⁸).

Ebben a rövid áttekintésben, építve a professzor említett tanulmánygyűjteményére és a konferenciánkon elhangzott előadására, életművéből három témát érintünk, az egyre erőteljesebben megnyilvánuló demográfiai krízis megoldási lehetőségeire fókuszálva.

- A helyzet értékelése.
- A kormányzat beavatkozásainak értékelése.
- Javaslatai.

Elsőként felidézném, hogyan vélekedett Demény Pál a ma már mindenki számára nyilvánvaló demográfiai kihívásról. Társadalmunk – alig észrevehető tempóban – történelmi léptékű változási folyamaton megy át. A jelenlegi termékenységi szint megtartásával „az ország egyre meredekebb demográfiai lejtőre kerül, amely katasztrofális következményekkel járhat: gyorsuló népességfogyással és a korstruktúra radikális előregedésével. A társadalmi ellátórendszerek, mint a nyugdíjrendszer és az egészségügyi ellátás fenntarthatatlanná válnának. A társadalmi-gazdasági egyensúly megőrzése csak tömeges bevándorlás segítségével volna elérhető.” (Demény, 2016, 310.)

Ez a folyamat egy új minőségű demográfiai helyzetet teremt, ami egyértelmű fenyegetés az ország számára. „A demográfiai összeomlás reális eséllyé válik, ami a termékenységi politika gyökeres újragondolását teszi szükségessé. Úgy tűnik, van igazság abban, hogy a demográfusok

¹⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=GD3mVB6M0jI>

¹⁵ https://tab.mta.hu/files/6516/8421/9797/Jovonk_a_gyermek_kotet-VEAB.pdf

¹⁶ <https://plusz1baba.hu/csatlakozz/rolunk/modszertan>

¹⁷ <https://plusz1baba.hu/>

¹⁸ <https://plusz1baba.hu/jovonk-a-gyermek/konferencia>

világszerte jelentős támogatást tudtak nyújtani a magas termékenység csökkentéséhez, arra vonatkozóan azonban nincsenek hatásos javaslatok, hogy milyen szakpolitikával lehetne megfordítani a termékenység csökkenésének tendenciáját.” (Demény, 2016, 339.).

A kormányzat beavatkozásairól. A 2017-es év mérföldkö volt a magyar népességgazdaság történetében. A legmagasabb kormány szinten megjelölt az országnak egy célt és egy dátumot. A cél: 2.1-es termékenységi arányszám, a dátum: 2030.

A célkitűzés indítéka világos, a magyar családpolitika az Európai Unióban precedens nélküli, bár családtámogatási rendszerek mindenütt megtalálhatók az EU-ban. Nem kétséges tehát, hogy a magyar népességgazdaságát az unió többi országában nagy figyelemmel fogják követni, és ha sikeres lesz, utánpótlásra fog találni. A magyar innovációk egyfajta új exportcikkét képviselhetnének.

Milyen népességgazdasági innovációk követték a 2030-as célpont kitűzését? – tehetjük fel a kérdést. Ha a kormány által elfogadott új intézkedésekre tekintünk, a válasz mindeddig szerénynek mondható. Az intézkedések közé sorolható például az 2018-ra meghirdetett „Családok Éve” és egy potenciálisan igen fontos új intézmény, a Kopp Mária Intézet megszületése. Azonban a családok erősebb támogatásának gyakori hangsúlyozása mellett a kormány csak általánosságokra szorítkozott. Nem csak egy ambíciózus új törvénycsomag ígérete hiányzott, hanem a specifikus programjavaslatok sem lettek artikulálva¹⁹.

Ami (azóta is) hiányzik: – egy önálló családügyi minisztérium; – a nagycsaládok kiemelt támogatása; – specifikus büdzsénövekedés bejelentése a családpolitika területén.

Az a feltételezés, hogy a már fennálló családtámogatási rendszer alkalmas a termékenységi ráta növeléséhez, nem túl életszerű. Alig tartalmaz ugyanis olyan elemeket, amelyek arra irányulnának, hogy egy középosztálybeli, képzett család négy-öt gyermeket fölnevelhessen. Amelyik család ezt vállalja, kockáztatja az elszegényedést és a kirekesztődést.

„A folyamatos munkapiaci részvétel ugyanis minden bizonnyal összeegyeztethető egy gyermekkel, sőt még kettővel is. Azonban egyre több a gyermektelen és az egy gyermeket nevelő család. Ebből az következik, hogy a kívánt átlagos termékenység eléréséhez növelni kellene a nagycsaládok részarányát.” (Demény, 2016, 293.) „Jelenleg nincs arra mutató jel, hogy a szakpolitikák közelítené-

nek ehhez a célhoz. Az ismert folyamat pedig egy »kollektív nemzeti öngyilkossághoz vezet.«” (Demény, 2016, 357.).

„A kormány »nem szokványos« módon kell majd gondolkodni és keresni a hatékonyabb intézkedéseket, és alkalmazni is ezeket. Igen nagy feladatról van szó, amelyet a demográfusok és más társadalomtudósok nagyrészt figyelmen kívül hagynak.” (Demény, 2016, 296.)

Ezek az írások és a konferencián elhangzott vélemény ugyan hat-nyolc évvel ezelőtti időpontban fogalmazódtak meg, de napjainkban megjelenő adatok egyre erőteljesebb nyomtérket helyeznek rájuk, mert az elmaradt beavatkozások tovább súlyosbítva a helyzetet, csökkentik a megoldás felé vezető utak kialakításának esélyét.

Milyen javaslatokat fogalmazott meg? Ha eredményes megoldásokat szeretnénk, a problémák gyökereinek a gyógyítására van szükség. „A siker majdnem biztosan radikális szakítást kíván a jelenlegi születésszűnő próbálkozásokkal, és új, hatékonyabb módszerek alkalmazását is igényli.” (Bajomi Bálint: Európa demográfiai lejtőn. Interjú Demény Pállal, 2014. 12. 10.)²⁰

Három konkrét javaslat fűződik Demény Pál nevéhez. Ezek közül kettőt már egy 1987-es budapesti konferencián említett, a harmadik 2011-ben fogalmazódott meg.

1. A választójog kiterjesztése minden állampolgárra, beleértve a kiskorúakat. Az utóbbiak jogát édesanyjuk vagy indokolt esetben nevelőjük gyakorolná. A javaslat célja és üzenete az új generációk érdekeit képviselők befolyásának növelése a döntési folyamatokra, amely ellensúlyozhatná az idősödő társadalom hatalomgyakorlási reflexeit.
2. Nyugdíjreform, amely újra összekötné az öregkori anyagi biztonságot a sikeresen felnevelt gyermekek számával.
3. A teljes támogatottságú anyaság intézményének bevezetése nagycsaládok (négy vagy több kiskorú gyermekes anyák) részére, alanyi jogon.

A nagycsaládok gyermeknevelés – más szakértőkkel egyetértve – teljes idejű elfoglaltság: „a társadalomnak is így kellene elismernie, és akkora fizetéssel honorálnia, amekkorát a gondozó szülő (apa vagy anya) a képzettségének megfelelő munkáért elvárhat” (Demény, 2016, 297.).

Bár ő (és mellette mások is, mint Fekete Gyula, Kopp Mária) évtizedek óta, még időben jelezték a probléma megoldásának szükségességét, már számot kellett vetnie ennek a kudarcával is. Így fogalmaz: a század első felében egy sikeres termékenységnövelés esetén sem rea-

¹⁹ Jövünk a gyermek 18. rész: Prof. Dr. Demény Pál hozzászólása – YouTube

²⁰ <https://eletestudomany.hu/europa-demografiai-lejton-interju-demeny-pallal/>

litás a népességfogyás megállítása, ami az eddig elmulasztott intézkedések nyomán kialakult korstruktúra következménye.

Magyarország népessége a jelenlegi 9,7 millióról 2050 körül nagyjából 7,5 millióra fog csökkenni. Az jó irányban tett lépések ahhoz szükségesek, hogy egy majdani mélypont elérését követően a század közepén a népesség újra növekedési pályára állhasson. Ez lehet majd egyszer – a ma észlelhető folyamatok alapján – egy fényes demográfiai siker.

A fentebb érintett kérdések illusztrálják mind a reform fontosságát, mind annak tudatosítását, hogy egy megvalósításra érett program elindítása régóta várat magára.

Demény professzor életműve, nagyszerűsége és kudarca egyaránt a cikk elején említett – sok-nem-nem-sok szakmára vonatkoztatható – szűk látókörűség, „silókban gondolkodás” egyik erős példája. Ebből is jól látható, hogy egy-egy tudományterület, és annak kiemelkedő, elismert képviselőjének (Magyar Érdemrend középkereszt, Szent István Rend) a nézőpontja, javaslatai sem rendelkeznek elég erővel, befolyással a társadalmi cselekvés beindításához, különösképpen akkor, ha egy olyan makró folyamat átalakításáról van szó, amely a társadalom különböző erőközpontjainak érdekrendszerével áll szemben. ♦

3.

A GYERMEKVÁLLALÁS GAZDASÁGI ÖSSZEFÜGGÉSEI

„Ha a demográfiai és a karrierpálya ütközik – akkor előbb utóbb a karrierpálya nyomja el a gyermekvállalást. A pénzért folytatott munka kiszorítja az otthonmunkát még a gyermekek mellett is. A pénz ma már sokszor kevésbé hiányzik a gyermekekre, mint az idő.”

(Szegő Szilvia)

3.1.

A gyermeknevelés mint megtérülő befektetés

BANYÁR JÓZSEF

A közgazdászok körében közhelynek számít, hogy az emberek reagálnak az ösztönzőkre. Lehet, hogy ez a reakció lassú, évtizedeket vesz igénybe, de összességében azt figyelhetjük meg, hogy az emberek azt teszik, ami megéri nekik, és fokozatosan leszoknak azokról a tevékenységekről, amelyek nem érik meg. Persze egy sor olyan tevékenységet is végeznek, amelyek nem hoznak hasznot, mert a tevékenység maga az élvezet, de itt is megfigyelhető, hogy ha azok költsége nő, akkor olcsóbb helyettesítőket keresnek. Például nem síelnek, hanem lovagolnak, nem lovagolnak, hanem futnak stb.

A közgazdász megközelítéstől – annak ellenére, hogy az emberek tartják magukat hozzá – a legtöbben el szoktak határolódni, méltatlannak érzik, hogy bizonyos dolgokat pénzügyi/anyagi oldalról közelítsünk meg. Amikor valaki ajándékot ad, akkor elvileg nem vár érte viszonzást, de ha akinek rendszeresen ad, nem ad szintén rendszeresen maga is hasonló értékű ajándékokat, akkor lehet rá számítani, hogy a kapcsolat „kihűl”, az ajándékok abbamaradnak. „Természetesen” nem azért, mert úgy látja az illető, hogy a további ajándékozás „nem éri meg”, hanem hirtelen ráébred arra, hogy „nem egyrangú a kapcsolat”, vagy valami hasonló. A közgazdász persze ezt egyszerűbben látja. Újra és újra igaza van, miközben az emberek újra és újra elutasítják, hogy bizonyos dolgokban így gondolkoznak.

Ugyanakkor azt látjuk, hogy a közgazdasági gondolkodás terjed, egyre újabb és újabb területeken fogalmazza meg az anyagi/pénzügyi egyensúly követelményét, de mindig ellenállás van ennek a gondolkodásmódnak új területre való kiterjesztése ellen. Annak ellenére, hogy valójában lényegében mindig, mindenhol megtalálható ez, persze többé-kevésbé maszkolva.

Az egyik legfontosabb terület, ahol az emberek elvileg elzárkóznak attól, hogy anyagilag közelítsék meg, a gyermeknevelés. Pedig a gyermeknevelés nem más, mint

a gazdaság két legfontosabb inputja (a tőke és a munka) egyikének (a munkának) a megteremtése és újratermelése, és a másik input (a tőke) anyagi természetét soha senki nem kérdőjelezte meg. A gyermeknevelést úgy is megfogalmazhatnánk, mint humántőke-befektetést, és már itt is látszik, hogy mekkora az idegenkedés ennek közgazdasági felfogásával szemben.

A humán tőke fogalmát ugyanis nem olyan régen, a hatvanas években vezette be Gary Becker későbbi Nobel-díjas amerikai (chicagói) közgazdász, akkor még nagyon szűk értelemben, azt értve alatta, hogy az emberek fizetnek azért, hogy diplomát szerezzenek (vagyis befektetnek), s ezt azért teszik, hogy ennek eredményeképpen jobb, magasabb fizetésű munkát szerezzenek. A fogalommal szemben kezdetben nagy volt az ellenállás, ellenzői a rabszolgaságot vizionálták, mint olyan rendszert, ahol az ember tőke volt, adták-vették azt, de már meghaladtuk ezt a szintet. Ma már az ember nem csak „tőke”, hanem felbecsülhetetlen értékű (vagyis nem beárazható) szubjektum. Persze már az is világossá vált, hogy a kettő nagyon jól megélhet egymás mellett, sőt, ma már az „emberkereskedelem” modern formája is magától értetődővé vált – gondolok itt a profi labdarúgók (és más labdajátékok) „játékjogára”, amit adnak-vesznek, s amit a sajtó minden további nélkül, és a legkisebb felhőrdülés sem okozva úgy „hoz le”, hogy „Szoboszlai Dominikot eladták/megvették 70 millió euróért”.

De a gyermeknevelés befektetésjellege tabu, holott egyre többen számolják ki, hogy mennyibe kerül, s egyre többen jutnak arra a következtetésre, hogy nem éri meg. Annak ellenére nem szabad arról beszélni, hogy a gyermeknevelés gazdasági tevékenység „is”, csak a dolog érzelmi oldalát kiemelni, hogy a gyereknevelésnek érzelmi oldalon is egyre erősebb kihívója a kutya- és macskatar-tás, s egyre tudatosabban, egyre nyíltabban ezt, mint a gyermeknevelés alternatíváját fogják fel. Pedig ez is csak közgazdaságtan: a kutya és a macska a gyermek olcsóbb helyettesítője – érzelmi oldalon.

Pedig a gyermek a történelem során – egészen a modern korig – befektetés „is” volt. Közhely, hogy a gyermeknevelés – tehát a humántőke-befektetés – biztosította az emberek öregkori biztonságát, de a gyermek a paraszti és kézműves gazdaságokban már jóval korábban is hasznot hozott a szüleinek. Kezdetben így volt ez az ipari korban is, ahol a szülei már egészen kis korukban dolgozni adták a gyermekeiket – a keresetük pedig a családi kasszát erősítette. Ezt a gyakorlatot az általános tankötelezettség szorította ki, aminek két hatása lett: egyrészt megnövelte a humán tőkét (és annak költségét), másrészt a gyermeknevelést gazdaságtalanná tette. Ez utóbbit fokozta egy ki-

csit későbbi fejlemény, a különböző – feltőkésített és folyó finanszírozású – nyugdíjrendszerek bevezetése, amelyek a gyermeknevelés korábbi másik ösztönzőjét és a gyermeknevelési erőfeszítések megtérülésének fontos csatornáját „iktatta ki”. Azóta pedig azt látjuk, hogy – szemben a korábbi évezredekkel – kettős tendencia érvényesül: egyre drágább a gyermeknevelés (például mert az egyre magasabb átlagos iskolai végzettség megszerzése egyre többbe kerül), és ennek költsége, a humán tőkébe való befektetés annak, aki ezt kezdetben teszi, vagyis a szülőknek, egyre kevésbé térül meg – praktikusán semennyire. Így egy közgazdász számára teljesen világos, hogy az emberek az egyre drágább, de egyre kevesebb hasznot hozó tevékenységgel felhagynak (emiatt csökken – különböző bázisról, de világszerte – az átlagosan vállalt gyermekek száma), s próbálják annak szubjektív hasznát olcsóbb helyettesítőkkel pótolni. Összességében (a fejlett világban legalábbis, de a fejlődőben is egyre inkább) teljesen megszűnt a gyermeknevelés befektetésjellege, ráadásul még azelőtt, hogy tudatosult volna az, hogy az befektetés, mert természetesen ezt nem illet soha így kimondani – most is csak pedzegetjük a témát.

Ebből a helyzetből csak egyféleképpen lehet kitörni: először is be kell vallani, hogy a gyermeknevelés befektetés, másrészt fel kell ismerni, hogy minden befektetést, így a humántőke-befektetést is, csak akkor fogják megtenni az emberek, ha az megéri nekik, vagyis megfelelő hozamot hoz. Vagyis a gyermeknevelésért fizetni kell azoknak, akik ezt állják. A kérdés, hogy „ki” fizessen, és hogyan?

A „ki” esetében a felületes szemlélőnek egyértelműnek tűnik a válasz: az állam, vagyis az adófizetők. Pedig ez egyáltalán nem magától értetődő. A magától értetődő, hogy az fizessen, aki végül élvezzi a befektetés gyümölcsét, s ez maga a már felnőtt gyermek. Tehát tőle kell beszédni felnevelésének az ellenértékét, amit azok között kell kiosztani, és olyan arányban, akik ehhez a felneveléshez hozzájárultak, hozzájárulásuk arányában. Ezek elsősorban a szülők és azok az adófizetők, akiknek adójából a gyermek iskoláztatását stb. fedezték.

Itt jön egy logikus összekapcsolás, amit az emberiség mindig is alkalmazott. Természetes nyugdíjrendszernek szokták nevezni az elmúlt száz éven belül bevezetett formális állami nyugdíjrendszerek előtti megoldást, miszerint a gyermekek, felnevelésükért cserébe eltartották idős szüleiket. Ez a megoldás abból a szempontból is természetes, hogy a lehetőség és az igény így pont találkozik egymással – s ez nem csak hajdanán volt így, hanem ma is. Ugyanis a gyermeknek akkor van lehetősége visszafizetni felnevelésének a költségét, amikor már felnőtt

és humán tőkéje „működni kezd”, az őt felnevelők pedig általában ekkorra már rászorulnak a külső támogatásra, vagyis a nyugdíjra. Tehát a megoldás, hogy úgy módosítjuk a nyugdíjrendszert, hogy az a humántőke-befektetés megtérülésének a csatornája legyen, ezen keresztül fizessék vissza a gyermekek felnevelésük költségeit, s az idősök pedig ezen keresztül jussanak nyugdíjhoz, amilyen arányban hozzájárultak a gyermekneveléshez.

Ez nem jelenti azt, hogy mindenkinek gyermeket kell nevelni, két szempontból sem. Egyrészt mindenki választhatja azt, hogy nem gyermeknevelésre fordítja anyagi erőforrásait, hanem félrerakja azt, s ebből lesz nyugdíja. Másrészt létre lehet hozni egy olyan mechanizmust, hogy valaki maga helyett egyfajta „gyermeknevelő vállalkozóval” (lényegében főállású szülők) neveltet gyermeket. Ez nem azt jelenti, hogy az a nevelt gyermek nem a tényleges nevelő szülőjének a gyermeke lenne, csak azt, hogy ezért valaki mástól pénzt kap, amit gyermeknevelésre fordít, cserébe viszont a gyermek utáni nyugdíj jogot nem a szülő, hanem ez a külső finanszírozó kapja. Lényegében eladja a gyermek „játékjogát”, ami itt az utána kapott nyugdíj (tehát későbbi pénz) egy mai pénzért cserébe, miközben ez semmit nem változtat a szülő és a gyermek viszonyán, viszont lehetővé teszi egyrészt azt, hogy akik szeretnek gyermeket nevelni, azok anyagi lehetőség híján ne álljanak meg néhány gyereknél, másrészt azt, hogy akik nem érzik magukat alkalmasnak a szülői feladatra, azok is hozzájárulhassanak az ország humántőke-bővítéséhez úgy, hogy ez ráadásul még meg is térül számukra. ♦

3.2.

Demográfiai dilemmák

BOGÁR LÁSZLÓ

A Financial Times terjedelmes írást jelentetett meg a magyar családtámogatási politikáról, amely szerinte összeomlott. Drámai példákkal azt sugallja, hogy a magyar kormány demográfiai stratégiája eleve és elvileg elhibázott, így a bukás elkerülhetetlen volt. Nincs semmi meglepő abban, hogy a globális véleményhatalmi rendszer „valóságipari művei”, amelynek egyik legfőbb üzemeltetője éppen a Fi-

nancial Times, a számára stratégiai ellenfélnek számító magyar kormány egyik döntő fontosságú törekvésnyalábjának kudarcáról ír. Az azonban tény, hogy az utóbbi idők során újra csökkenően van a születésszám, és az ezt megalapozó termékenység, így a stratégia legalább is átgondolásra szorul.

Egy emberi közösség demográfiai folyamatai azt mutatják meg, hogy az adott emberi közösség miként formálja meg a saját fizikai testét, ezért a népesség s az egészség, mint a papírlap két oldala, elválaszthatatlan egymástól. A magyar nemzet nevű emberi közösség, bármilyen szomorú is ezzel szembesülni, nem bánik jól a saját fizikai testével, és ennek igen mély és igen régóta tartósan fennálló lelki, erkölcsi, szellemi okai vannak.

Különös a viszonyunk e lelki, erkölcsi, szellemi okokhoz, mert egyrészt teljesen tisztában vagyunk velük, másrészt minden létező módon tagadni és elfojtani igyekszünk, szóval ahogy egy régi film címe mondta, „senki nem tud semmit”, miközben persze mindenki tud mindent. Ahogy Orbán Viktor fogalmazott a tavalyi tusnádfürdői előadásában, „hedonista pogányokká” lettünk (az európai keresztény fehér ember), és egy hedonista pogány, aki látszólag „élvezi az életet”, valójában szisztematikusan felszámolja azt. Ahogy Ben Wattenberg amerikai demográfus cinikus mondata utal rá, „the capitalism is the best contraceptive”, vagyis a kapitalizmus a legjobb fogamzásgátló. Engedd rá egy tradicionális társadalomra a nyugatias modernitás létszerveződési módját, amely ugyan már több mint fél évezrede létrejött, de csak a 19. század óta nevezi magát kapitalizmusnak, és megszűnik az élet.

A kapitalizmus szó arra utal, hogy ez egy igen sikeres „tőkefelhalmozó” rendszer, ezért eddig elképzelhetetlen „jóléttel ajándékozza meg” az emberiséget, amely akár igaz is lehetne, ha a „másik oldalon” nem rombolná le és fosztaná ki gátlástalan élősködőként az emberi létezés külső természetét, elmocskolva földet, vizet, levegőt, amely eleve kizárja az egészséges élet lehetőségét, és ami e mögött a legdrámaibb lényeg, nem rombolná le az emberi létezés „belső természetét”, lelki, erkölcsi, szellemi talapzatát. Lehet és kell is jó szándékú állami beavatkozásokkal legalább lassítani e végzetes lejtőn való lefelé bukácsolásunkat, de a visszafordulásra, a méltó emberi élet feltételeinek újraalkotására a dolog természeténél fogva nincs esély. Ez persze olyan evidencia, amelyet mindnyájan tudunk, de nem látjuk értelmét szembesülni ezzel.

Igazából én sem erről szeretnék beszélni, hanem mindössze egy ehhez a, megoldhatatlan dilemmához kapcsolódó, olyan összefüggésről, amely ennek a „gya-

korlatias menedzselésnek” az egyik legkényesebb és többnyire szintén agyonhallgatott eleme. És ennek a lényege egy olyan kérdés, amely első hallásra talán nem is igazán érthető, ha viszont érthetően fogalmazzuk meg, akkor durván szembe megy a „politikai korrektség” amúgy persze hazug és képmutató normáival. A legegyszerűbb megfogalmazása ennek a dilemmának az, hogy döntsük el végre, ki szaporodjon. A Financial Times említett cikke – nyilván nem véletlenül – pontosan erre irányul, az egyik nyilatkozó ősi liberális mantraként ki is mondja Ferge Zsuzsa híres fordulatát, hogy itt, kérem, egy „perverz újraelosztás” zajlik. E mögött a mérgezett fogalom mögött az a társadalomszerveződési logika húzódik meg, amelynek a lényege az, hogy ha már, akkor mindig a legszegényebbeket, sőt a legnyomorúságosabb körülmények között élőket kell feltétel nélkül anyagilag támogatni a gyermekvállalásban, akik esetében így egysegnyi erőforrásból a legtöbb gyerek születik. Vagyis az egész ügy a „fajlagos költségekről” szól, egy gyerek „előállítás és felnevelése” akkor kerül relatíve a legkevesebbe, ha a nyomor bővített újratermelését finanszírozzuk meg ezzel bőkezűen. Nagyjából ez volt (és ez ma is) a magyar szociológia „nagyasszonya”, Ferge Zsuzsa által megfogalmazott, liberális stratégia lényege.

Vagyis az a „jó”, ha anyagilag, fizikailag, lelki, erkölcsi, szellemi értelemben éppen a liberális kapitalizmus által cinikus gátlástalansággal kifosztottak tömeges szaporodásával a leépült, engedelmes munkaerő- és – ami ennél is fontosabb – fogyasztóerő-páriák tömegeinek előállítását finanszírozza az állam, ez a „helyes” újraelosztás egyetlen elfogadható formája.

Szó se róla, a liberális globális kapitalizmus élősködő logikájának kétségtelenül ez felel meg a legjobban, de kérdés, hogy a magyar nemzet nevű, nehéz helyzetben lévő emberi közösségnek is ezt kell-e követnie. A válasz nyilvánvaló nem, és a magyar kormány az elmúlt évtized során ezzel éppen ellentétes stratégiát követett. Ám azzal a fájdalmas összefüggéssel kell szembesülnünk, hogy a megcélzott magyar középosztály ösztönzése elérte legvégső határait. Ez a maximum 15 százalékot kitevő „középosztály” jövedelmeit és vagyonát tekintve nem „középen” van, hanem nagyon is „fent”, de ami ennél is fontosabb lételeinek mintázataiban, „globalokonform” lett. Vagyis többnyire egyetlen gyereket „jó” egyetemre akarja járatni, és utána „jó” állást akar neki. Ez azt jelenti, hogy ebbe a globális önfelszámolásba akarja „jól” beilleszteni, és ezzel a kör bezárul. ♦

A gazdasági értéklánc újragondolása

BENDA JÓZSEF

Minél több időt tud valaki munkával tölteni – bizonyos felhalmozott tőkével rendelkező csoportokat kivéve –, annál több jövedelemre tehet szert. Az egyedül élők így magasabb jövedelmet érhetnek el. A gazdagabb társadalmi csoportok fogyasztói kosara a luxusfogyasztás irányában erősebb, amely visszahat a termelési szerkezetre, és átrendezi a gazdaságot. A gyermektelen generáció számaránya egyre nő a társadalomban, ezért a családbarát intézkedések esélye csökken.

1. *Kinek az érdeke?* Egyesek a multinacionális vállalkozások érdekének látják a családok szétesését, az egyszemélyes háztartások gyarapodását, hiszen az önálló lakások kialakítása lakásonként megnövekedett víz-, áram-, gázfogyasztást, több hűtőgépet, bútort, csillárt stb. jelenthet.

„A kapitalizmus és a technológiai haladás furcsa helyzetet teremtett: minél kisebb a társadalom alapegysége, mondjuk, csupán egy egyénre csökken le, annál több keresletet generál, annál jobban elmélyíti a piacot. Annál több lakás, hűtőgép, bútor, tévé szükséges, minél kisebb egységekre bomlik szét a társadalom. A tőkének nyilván az a legkedvezőbb, ha minden egyes személy kompletten felszerelt, külön otthonban lakik.” (Botos, 2016)

Ez a megközelítés véleményünk szerint csak részigazságot fogalmaz meg. Átmenetileg javíthatja bizonyos gazdasági csoportok versenyhelyzetét, miközben a fiatalok számára csapdahelyzetet eredményez.

A fiatalok egy részének nyereségnek is tűnhet: ha kevesebben vannak, elvileg javulhatnak a munkapiaci, elhelyezkedési lehetőségek, növekednek a bérek. Az átmeneti, gyors karrier azonban magával hozza az öregedési csapdát, mert a kisebb létszámú fiatal generáció nem tudja eltartani a nagyobb létszámú idős generációkat. Ha tehát nem születnek gyermekek, kevesebb ételre, vízre, bútorra, lakásra, papírra, okostelefonra, orvosra, szolgáltatásra, autóra, utazásra, utakra stb. van szükség, ezért lelassul, sőt megáll a gazdasági növekedés is.

Talán leginkább a bank- és pénzszektor érdekeinek felelhet meg a családok szétesése, mert egy erős, a tőke-mozgások számára idegen közeg a család, ahol nincsenek kamatok, és a kölcsönös szolgáltatások az otthonokban évezredek óta ingyenesek. Ha nincs család, mindent pénzért kell megvenni, amely a tőkének kedvez.

A tőketulajdonost a profit termelése érdekli. Ezzel szemben a családi keretekben folyó gazdálkodás célja a szükségletek kielégítése volt. Ez ma csak mellékterméke a profittermelésnek.

Mivel csökken a fogyasztás és nőnek a szociális kiadások, a gazdaság egyre kevésbé hoz létre új álláshelyeket, és a fiatalok munkanélküliekké válhatnak, miközben magasabb adó is sújtja őket (ahogy ezt napjainkban például Olaszország és Spanyolország példája mutatja).

További világgazdasági problémát generál a fejlett országok gazdaságának demográfiai okokra visszavezethető stagnálása és lassulása, mert az itt csökkenő fogyasztás a fejlődő országok helyzetét is súlyosan érinti, hiszen azok termelési kapacitását elsősorban a fejlett országok fogyasztása köti le.

2. *Értékáramlás.* A hosszú távú folyamatokra figyelő megközelítés más szempontokat is mérlegel az értékáramlásban. A megtermelt és elfogyasztható jövedelem áramlása a jelenlegi közvetítőmechanizmusok szerint a piaci szférában megvalósított munkához (másképpen a spekulációs tőke-mozgásokhoz) kötődik. Minél nagyobb aktivitást tud kifejteni valaki ezen a területen, annál magasabb jövedelmet realizál, amelynek az a feltétele, hogy szabad, független emberként rendelkezzen az idejével. Ebben a munkaerő-értékesítési folyamatban a család, a gyermek akadályozó tényező, tehát (rövid távon) ellenérdekelt a család létszámának növelésében.

Ennek a mechanizmusnak sokféle rövid és hosszú távú hatása megfigyelhető. Közvetlen hatása – értelem-szerűen – a gyermekszám csökkenése, közvetett hatása azonban az egész termelési-fogyasztási szerkezet átalakulásában is megmutatkozik. Egy generációkon átívelő időintervallumban eltorzult, a társadalom önfelszámolásához vezető folyamatot eredményez.

3. *Eltorzult a fogyasztási kosár és a következmények.* A független ember által realizált, magasabb jövedelem egészen más fogyasztási kosarat realizál, amely jelentősen eltér a (több) gyermeket nevelőektől. Míg az egyedül élők a luxuscikkeket, az utazásokat, illetve a pénzügyi befektetési lehetőséget stb. keresik, a családok az építőipar, az élelmiszer- és könnyűipar (például ruha, lakberendezés stb.) termékeinek fogyasztását részesítik előnyben. Vagyis az egyedül élők fogyasztására berendezkedő, liberális gazdaságirányítás – bizonyos esetekben – a termelés és a

GDP szerkezetének változását is eredményezheti, míg az állami eszközökkel történő jövedelemátcsoportosítás a (nagy)családos fogyasztók részére, egy folyamatos GDP- és termelésbővülést generál (azonos export-import szerkezetben). Ennek a folyamatnak a szabályozását a liberális gazdaságelmélet a piacra bízta.

Az állami eszközökkel történő jövedelemátcsoportosítások a (nagy)családosok részére nem csak családpolitikai intézkedéseknek tekinthetők tehát, hanem társadalom-gazdaságpolitikai jelentőségűek, és a hosszú távú, fenntartható fejlődés érdekében átrendezik, meghatározzák a jövőbeni fejlődés kereteit.

Ma azonban, történelmi hagyományaink okán a (sok)gyermekes családok elszegényedését, az értékáramlási folyamatokból való kiszorulásukat figyelhetjük meg, hiszen (az egyszülős családok mellett) ők kénytelenek vállalni – évtizedek óta – a legnagyobb szegénységi kockázatot. A legnagyobb szegénységi kockázatuk a gyermeket nevelőknek van.

A háztartások jövedelmében a legjelentősebb differenciáló tényező, hogy nevelnek-e gyermeket. A gyermekes háztartások sokkal kedvezőtlenebb jövedelmi helyzetben vannak. Egy háromgyermekes, kétszülős családban – amelyet népesedési szempontból ideálisnak tekinthetünk – az egy főre eső jövedelem például nagyjából a felét teszi ki a gyermektelenekének.

Ennek a helyzetnek a kezelése egyszerű adókivevéssel – társadalompolitikai okokból, az egyes társadalmi rétegek ellenállása miatt – még a fenntartható fejlődés érdekében sem oldható meg.

Úgy látjuk, hogy minden fenyegető veszély ellenére a gyermeket nevelő szülők anyagi tekintetben és életük megszervezésében is méltánytalanul hátrányos helyzetben vannak. Miközben a gyermeket nevelők egy főre eső jövedelme is jelentősen elmarad a gyermektelenekkel szemben, a (több)gyermekes családok (vagy gyereket egyedül nevelők) az átlagos munkaidőnél több időt kénytelenek jövedelemszerző tevékenységre fordítani. Ehhez járul még, hogy az édesanyák nyilvánvalóbban hátrányba kerülnek a munkaerőpiacon is (MKPK, 1999), és a családon belüli munkamegosztás is jobban terheli őket. Ez a gyermekekkel való, személyes törődés idejét is lecsökkenti, amely a gyermekek fejlődésében kumulálja a hátrányaikat.

A családi felhalmozás mértéke is beszédes a gyermekvállalás vonatkozásában. Az ideáltipikus családban figyelhető meg a legkisebb mértékű, egy főre eső felhalmozott vagyon, majdnem a fele az egyedül élőkének. Külön kiemelésre érdemes a szegénységi kockázat megítélése, amely – az előzőekből következően – két demográfiai csoportot érint leginkább. Az egyszülős és a három- vagy

több gyermekes családok vannak leginkább kitéve ennek a folyamatnak (KSH, 2015).

A fiatal és a középkorú munkaképes generációk létszámának észlelhető csökkenése többirányú, negatív következménnyel fenyegeti a társadalmunk versenyképességét.

- Egyik következménye, hogy a munkaerőhiány, a gazdaság bizonyos szektoraiban (szolgáltatások, egészségügy stb.) azonnali bevétel és termeléskieséssel jár.
- Másik következménye, hogy a vállalatoknál alkalmazott dolgozók korösszetételének elöregedése csökkenti a kutatás-fejlesztés innovációs potenciálját.
- Harmadik következmény, hogy a csökkenő adófizetői réteg relatíve egyre magasabb adót fizet a társadalombiztosítás egyensúlyának fenntartásához, amely rontja a jövedelmek versenyképességét és ráadásul fokozódó kivándorlást generál, amely az egész régió leértékelődését vonja maga után (KSH Magyarország, 2011).

4. *A gazdaság motorja: a gyermek.* Ahogy a nemzetközi kutatások rávilágítanak a gazdaság fejlődésének legfontosabb motorja a népességnövekedés. „A történelem során a gazdaság virágzása soha nem járt együtt az elnéptelenedéssel” (Longman, 2009, Matolcsy 2015). Adam Smith, az egyik legnagyobb közgazdász mondta, hogy a társadalmi jólét növekvő népességgel, míg a gazdasági depresszió a hanyatló népességgel társul (Becker, 2009). „Az ember nem tud szabadulni attól a gondolattól, hogy az elmúlt kétszáz év egész ipari forradalma nem volt egyéb, mint hatalmas évszázados fellendülés, amelyet nagyrészt a népesség példátlan növekedése idézett elő” (Hicks, 1939). „Az emberek számának gyarapodása a társadalmi fejlődés, a civilizáció és a haladás egyik fő oka, valójában az eredeti és egyetemes ok” (Dupréel, 1928).

A Harry S. Dent Foundation elemzése szerint a gazdaság növekedése, a vásárlóerő hosszú távon közvetlen összefüggést mutat a megszületett gyermekek számával. 1988-ban megfigyelték, hogy a gazdasági prosperitás egyik legfontosabb mutatójának grafikonja, amely folyamatosan rögzíti az amerikai gazdaság kötvény- és részvénytőzsdéjének, csaknem azonos képet mutat a baby boom nemzedék létszámának görbéjével. A két mutató közötti eltérés 48 év. Megállapításuk szerint a baby boom nemzedékben születettek többet keresnek, és többet is költenek 2009 végéig, majd egyre kevesebbet keresnek és költenek, és ezt követi a tőzsde által rögzített, vállalati értékmérő is.

Az egyes generációk költekezési szokásai az életkorok szerint változnak. Egy ember életének korai és késői szakaszában kevesebbet fogyaszt, míg életének a negyven-ötven év közötti szakaszában (keresi és) költi el a legtöbb jövedelmet.

Az elemzés megállapítása szerint nem az egyes generációk megtakarításai, illetve befektetési szokásai irányítják a tőzsdepiacot, mint egyes közgazdászok gondolják, hanem fordítva: a népesség létszáma határozza meg a befektetések irányát és volumenét. Ennek mércéje a tőkepiacok összértéke, amely a gazdaság aktuális állapotát mutatja. Ha az egyes korosztályokba tartozó népesség létszámát megszorozzuk az életkorhoz illeszkedő költekezési szokások szerinti mutatóval, megkapjuk a befektetési potenciált. Ez lesz az, amely irányítja a cégek bevételeit, ilyen módon a gazdaság egészét. Ha tehát egy korcsoport létszáma nő, ez magához vonzza és kumulálja a kutatás-fejlesztési, beruházási, fogyasztási javakat előállító erőforrásokat. Megállapíthatjuk tehát, hogy a népesség száma nagyon sok értelemben és szempontból meghatározza egy társadalom teljesítőképességét, sikerességét, jövőjét.

5. *A családbarát politika utolsó évei.* Visszatérve a magyarországi helyzetre, az elkövetkező években – sikeres beavatkozások hiányában – jelentős átalakulásokra számíthatunk. Az aránylag több gyermeket nevelő családok, az idősebb generáció lassan eltávozik, és helyükre azok lépnek, akik nemcsak kevesebben vannak, hanem az egyes korcsoportokon belül a gyermekesek aránya is jelentősen csökken. Ennek sokféle következménye közül az egyik legfontosabb a gyermekes választópolgárok arányának jelentős csökkenése, amely a gyermekbarát intézkedések támogatottságára erőteljes hatással lehet. Minél kevesebben lesznek azok, akik még saját felnevelt gyermekeiken keresztül megtapasztalták a nagycsalád előnyeit, annál kevesebb családtámogató szavazatra számíthatunk egy esetleges gyermekbarát intézkedés irányában. Talán nem túlzás arra felhívni a figyelmet, hogy a családbarát kormányzásnak addig van esélye, ameddig a választópolgárok részéről kellő létszámú támogatottsággal rendelkezik. Az intézkedések bevezetésére és elfogadtatására tehát addig van lehetőségünk, ameddig rendelkezünk a szükséges támogató szavazatokkal.

A 2011-es népszámlálási adatok szerint 2024-ben a (népszámlálás idejében 55–59 évesek) 68–72 éveseknek volt a legnagyobb létszámban gyermekük, vagyis ebben a generációban találhatunk arányaiban a legnagyobb együttműködési készségre. Az 55 év alatti férfiak és nők körében növekvő arányban találunk gyermekteleneket, amely előre vetítheti egy másfajta gondolkodás fokozatos térnyerését a társadalomban. Ezek az adatok is azt jelzik, hogy az intézkedések bevezetésének lehetőségében is az utolsó években vagyunk. ♦

3.4.

Kitörési pontok – a demográfiai paradoxon 1/3.

BENDA JÓZSEF

Megértéssel fordulunk a kormány erőfeszítései felé, hiszen ez a demográfiai lejtő, ahogy Tóth I. János²¹ és Tóth Pál Péter²² e cikksorozatban megjelent elemzéseiből is látjuk, egy olyan – az egész fejlett világot leteperni szándékozó – erő, amelynek a megoldása messze túlmutat Magyarország lehetőségein és határain.

Mi itt csak arra vállalkozunk, hogy (félretéve az ismert napi statisztikákat) interdiszciplináris keretben nézünk rá a folyamatokra. Tesszük ezt azért, hogy ne csak a felszínen könnyen észlelhető jelenségek világát nézzük, hanem megérthessük a mélyen gyökerező folyamatokat, és azok megoldására építsük fel a lehetséges megoldási alternatívákat. Ahogy szakértő csapatunkban szokta mondani egy kollégánk, „írjuk a holt tengeri tekerceket”, hátha egyszer valaki rátalál, és van befolyása a társadalmi valóságba való átültetéséhez.

A demográfiai paradoxon lényege egy csapdahelyzet. Az ország versenyképessége – vagyis a globális gazdasági világrendbe való beilleszkedési kényszer – megköveteli a munkaerő minél szélesebb körű (és hatékony) foglalkoztatását. A jövő generáció minőségi felnevelése azonban hasonlóan idő-, erőforrás- és szakértelemigényes. A döntési szabadság – ha egy kultúrán belül keresünk megoldásokat – mindössze az egyensúly megteremtésének a lehetőségéről vagy lehetetlenségéről szól.

Míg korábban a háborús termelés kiesés pótlása miatt kényszerítették az édesanyákat munkába, a család, a gyermekek elhagyására („a nők felszabadítása” cukormázás elméletekkel, amelynek a valósága a többszörös

²¹ 1.7 A progresszió nem egyeztethető össze a 2,1-es termékenységgel – Tóth I. János

²² 2.5 A magyar népesedés történelmi alakulása – Tóth Pál Péter

megterhelés és a gyermekek elhanyagolása volt), ma már a globális gazdasági verseny kényszere diktálja a tempót.

Megkerülhetetlen kihívás az extenzív iparosítás időszakában, hogy a GDP, a társadalmi béke, a szociális felzárkózás érdekében meghatározó, hogy hány munkaórát szánunk az „árú”, és hány munkaórát az „ember termelésére”. A kérdés az, hogy ki tudunk-e lépni az extenzív gazdasági növekedési kényszerpályáról?

A korábbi döntések eredményei már jól láthatók: a nők teljes körű munkába állítása – némi időbeli elcsúszással – már az első generáció termékenységeben megmutatkozik. A történeti KSH-adatokból tudjuk, hogy 1950 és 1975 között a nők foglalkoztatását 25-ről 75 százalékra emelték, és a csecsemőket intézményekbe zárták. Már az első tíz évben megfeleződött a születések, és megsokszorozódott az abortuszok száma. A pszichológusok által kidolgozott kötődésemélet szerint a csecsemőkori elhanyagolás transzgenerációs következményekkel járhat. A második generáció életében – az intézményes nevelési deficit következményeként – már jelentős társadalmi költségek is megjelentek.

Ide tartozik, hogy a tömeges „iskolaéretlenség” miatt 1986-ban hatról hét évre emelték a beiskolázás korhatárát, kialakították az országos iskolapszichológia és a kisegítő iskola és a nevelőintézeti hálózatot. Hasonló okokból a második generáció már csak 50 százalékban kötött házasságot, párválasztási zavarokkal küzdve magányosan éli az életét. A harmadik generáció jelentős része már meg sem született (elmaradt a harmadik születési hullám), és sorolhatnánk.

A versenyképességi kényszerpálya által diktált extenzív munkaerő-felhasználás a társadalom egész fejlődési folyamatát meghatározhatja. Az MNB versenyképességi elemzése szerint, ahogy azt történelmi távlatokban kimutatták, a csökkenő születésszám csökkenő belső vásárlóerőt hoz magával, ezáltal a gazdasági fejlődés konkrét akadályává válik. Ennek ma már látványos következményei is vannak a vidéki Magyarországon (posták, bankok, vasút, boltok, patikák, iskolák, egészségügyi szolgáltatások stb. leépülése, megszűnése), és a folyamat nem tűnik visszafordíthatónak.

A „minden munkaórát a termelésbe” filozófia tehát nem veszi figyelembe sem a hosszú távú munkaerő-szükséglet felnevelésének a feltételeit, sem pedig a GDP termelésének (a foglalkoztatás folyamatosságának rövid távú biztosításához) nélkülözhetetlen háttér feltételeit, amelyet jelenleg „láthatatlan munkának” nevezünk (becslések szerint ez teszi ki a GDP 30 százalékát). Ebbe a körbe javarészt a háztartás körüli feladatok, a (nem intézményes) ápolás, és a gyermeknevelés tartoznak. Ennek a társadal-

mi alrendszernek a számításán kívül hagyása tehát hosszú távon veszélyezteti a társadalom fenntarthatóságát.

A demográfiai paradoxon lényege, hogy a teljes munkaerő-piaci foglalkoztatás három-négy generációs távlatban az emberi erőforrás tömeges leépüléséhez vezet, mert a munkaerő újratermeléséhez nélkülözhetetlen feladatoktól vonja el az erőforrásokat.

A jövő generáció testi-lelki egészségben való minőségi fölnevelése, amely a gazdasági versenyképesség bázisa is, rendkívül erőforrás-igényes. A pénzügyi erőforrások mellett – amit a kormányzat leginkább támogatott az elmúlt évtizedben – az időtényezőt és a képzések, a felkészítés minőségét sem szabad figyelmen kívül hagyni.

A megoldás felé vezető út rendkívüli nehézségét mutatja, hogy erre a csapdahelyzetre keresett válaszokat az elmúlt 10 évben a politika a nyilatkozatok és az intézkedések szintjén egyaránt. Az intézkedések három területen próbáltak eredményt elérni egyszerre:

1. A nők munkaerő-piaci szerepének növelésében (például gyed extra, kismama-szövetkezetek stb.)
2. Családjóléti irányban (ingyenes tankönyv, lakásfelújítás, adókedvezmény stb.)
3. A gyermekszületések támogatásával (csecsemőgondozás, anyasági támogatás, babaváró stb.)

Bár a támogatások egy része célirányos volt, a korábban kifejtett erőforrásigények miatt a makrogazdasági versenyhelyzet kényszerét levitte a családok szintjére, amelynek következménye már szabad szemmel is látható.

Magyarországon utoljára az 1960-as években volt a fenntarthatósági sávban (2,1) a termékenység. A leglényegesebb különbség a korábbi és a mostani családszerkezet között az, hogy lényegesen nagyobb arányban voltak sokgyermekes családok a társadalomban. Az átlagos gyermekszám eltakarja aényt, hogy a családok sokfélék. Eredményes népességpolitikának ezt a természetes sokféleséget kell támogatni, amelyben elérnek a gyermektelen és a sokgyermekes családok egyaránt. Ezzel lényegében mentesítené a családok egy részét a makrogazdasági versenyhelyzetben való részvételtől, ahogy erre történelmi és a nemzetközi példák is mintát adnak. Nyugat-Európában azért csökkent jóval lassabban a termékenység, mert a családfenntartás munkaerő-kiegészítését részben az olcsó kelet európai baby-sitter és más vendégmunkás-tömeggel meg tudták oldani.

Az egyensúly helyreállítása. A demográfiai krízis megoldásához olyan modelleket érdemes tanulmányozni, amelyek

1. működőképességéről egyrészt valóságos adatokkal, történelmi bizonyítékokkal rendelkezünk;
2. olyan társadalmi rétegre támaszkodnak, amely partner ehhez, életformájához illeszkedik;

3. komplex társadalomfejlesztési koncepcióval, jövőképpel rendelkezik, amelynek része a gyermekek testi-lelki egészségben történő felnevelése is, hogy elkerülhessük a transzgenerációs csapdákat, vagyis nem csak egy szűk értelemben vett születés-ösztönzés.

Egy önálló nagycsaládos társadalmi szektor kialakítására van tehát szükség, ahogy ezt László Tamás²³, Tóth I. János²⁴ szakértők és Nádasi Katalin – saját életpéldáján – is megfogalmazta.

Ahogy van termelés, szolgáltatás, szociális gondozás, létre kell hozni egy nagycsaládos alszektort. Izraelben, a fejlett országok között egyedül, ahol a termékenység meghaladja a fenntarthatósági szintet, a haszid népcsoport ilyen (bár ebben a kultúrkörben ezt nem tekintjük mintának). Ők tradicionálisan csak a nagycsaládos szektorban dolgoznak. Férfiak és nők egyaránt, 8-12 gyermekkel családonként. Ebben az életformában élnek, és biztosítják a népesség szinten tartását. Nem szabad szembe állítani ezt az életformát a „karrierező”-vel. Békésen megfér egymás mellett, mint ahogy a postás, a sofőr, a tanár, a villanyszerelő és a titkárnő. Nem szabad folytatni a kommunista propagandát, amelyben lenézték a htb édesanyákat, akik a láthatatlan munkában a GDP 30 százalékát teljesítik. Ők is termelnek. A jövőt építik, ami nélkül nincs értelme a mai napnak sem.

Felmerül a kérdés, hogy lehetséges-e egyáltalán manapság a sokgyermekes családmodell? Van-e erre igény a fiatalokban, vagy ez a világ már egy letűnt álomkép és konzervatív múltbéli nosztalgia?

Erre a kérdésre csak hiteles kutatások nyomán kialakított pilotprogramok adhatnak választ. 2017-ben, parlamenti megbízás alapján, végeztünk erről egy reprezentatív kutatást²⁵ a 35-45 éves korosztályban. A válaszokból megtudtuk, hogy a fiatalok 25 százaléka választaná ezt az életformát, ha megtehetné, és mindössze a fiatalok öt százalékára jellemző a „karrier-orientáció”. Ez a korosztály ma már 42-52 éves. Mivel kitörési pontként egy ilyen társadalmi réteg jöhet csak számba, érdemes volna újra vizsgálni a szülőképes korosztály gondolkozását.

Az egyéb, írásztal mellett született ösztönzések – költségességükkel együtt – nemcsak kockázatosak, hanem értelmetlenek is.

A *vezércsel*. Az elméleti, társadalomtörténeti válasz azonban csak az egyik lába a lehetséges megoldásnak. A versenyképesség kihívása továbbra is fennáll. Hogy lehet a

versenyképesség megőrzésével egyensúlyba állítani a hosszú távú feladatokat?

Már jól láthatók az extenzív iparosítás folytatásához szükséges belső munkaerő korlátok, és megindult a gazdaság vendégmunkásokkal való feltöltése. Használjuk föl ezt a lehetőséget arra, ahogy ezt Nyugat-Európában is tették korábban, és teszik ma is, hogy – kiváltva a nagycsaládok munkaerejét – lépünk egyet a fenntarthatóság, az egyensúly megteremtése, az intenzív gazdasági fejlődés megindítása felé.

Ebben az irányban az első lépés a humán erőforrás minőségi fejlesztésének elindítása lehet, ami a születés-, és a magas színvonalú csecsemő- és kisgyermek-gondozás mennyiségi és minőségi feltételeinek megteremtésével kezdődik.

Engedjük haza azokat az édesanyákat, akik szeretnének csak a családjuknak élni és sok gyermeket fölnevelni. Támogassuk őket olyan szolgáltatásokkal, amelyek profeszszionális háttérrel adnak a gyermekek magas színvonalú neveléséhez!

Ceterum censeo: A magyar kultúrát csak a sokgyermekes családok és a HISZÜK családi életpályamodell tudja megmenteni. ♦

3.5.

A demográfiai paradoxon 2/3.

BENDA JÓZSEF

Örvendek, hogy témánkra ismét ráterelődött a figyelem. Azért adtuk a „Kitörési pontok” címet, mert a megvalósítható feladatokra fókuszálunk. A bonyolult okfejtések a szakemberekre tartoznak. A napilap-olvasót inkább az összegzés, a megoldások foglalkoztatják.

Az elmúlt évtizedben hatalmasat lépett a kormány, és pár év alatt a családbarát politika nemzetközi élvonalába került. Sokakkal egyetértve óriási veszteség, hogy Novák Katalin már nem tudja folytatni az elkezdett munkát, hiszen ő nemzetközi szinteken is képes volt képviselni az ügyet, amely egy ilyen kis országon belül aligha kezelhető. Ráirányította a nemzetközi közvélemény figyelmét arra, hogy a demográfiai válság nemcsak népességcserével, de belső erőforrásokból, a családok támogatásával is kezel-

²³ 10.4 Mentális szempontok a demográfiai trendfordulóban – László Tamás

²⁴ 8.5 A főállású szülőségről – Tóth I. János

²⁵ Lásd *Jövőnk a gyermek* kötet 102. old. 4. Az utolsó lehetőség, a 35-45 éves korosztály

hető lehet. Elment a falig, de ő sem hagyhatta figyelmen kívül a globális gazdasági verseny körülményeit.

Ahogy erre előző írásunkban rámutattunk, a demográfiai paradoxon lényege, hogy miközben az ország versenyképessége – vagyis a globális gazdasági világrendbe való beilleszkedési kényszer – megköveteli a munkaerő minél szélesebb körű foglalkoztatását, a jövő generáció felnevelése hasonlóan idő-, és erőforrás-igényes munka.

Az unióban több országban kísérleteztek azzal, hogy a családi feladatok jelentős részét kiszervezték intézményekbe („svéd modell”). A marketingcél mögött (a nők kibontakozása) a valóságos cél a nők munkahelyekre terelése volt, mert ez növelte hatékonyan a társadalom versenyképességét. Ez a felgyorsított versenyképesség-növelési minta érvényesült az 1950-es évektől Japánban, majd Dél-Koreában, és miközben – gazdasági téren – teljes sikerhez vezetett, a demográfiai következmények csak az elmúlt évtizedben jelentkeztek. A „svéd modell” kísérlet is hasonló eredményeket hozott: az átmeneti növekedést erőteljes termékenységszökkenés követte.

A demográfusok mostanában kezdik felismerni, hogy erős összefüggés található a női foglalkoztatás és a termékenység között. Az OECD-tagállamokat érintő kutatás már feltárta, hogy a termékenységi ráta folyamatos csökkenésében fontos szerepet játszott a nők munkaerő-piaci részvételének növekedése. Amikor az OECD-tagállamok termékenységi rátája 3,3 volt (1960), a nők munkaerő-piaci részvétele nem érte el az ötven százalékot.²⁶

Számos vizsgálat szerint a legerőteljesebb népességfogyást a világon a volt szovjet blokk országai szenvedik el. A nyugati és a keleti országcsoport történetében – demográfiai szempontból – van egy jelentős különbség. Nyugat-Európában a nők munkába állítása lassú folyamat, amely ma is tart, nem érint minden társadalmi csoportot, miközben a foglalkoztatás jelentős mértékben csökkentett munkaidőben történik. Ezzel szemben a szovjet blokkban ezt két évtized alatt végig vezették minden társadalmi rétegen, nyolcórás munkakörökkel.

Magyarországon például 1948 és 1980 között több mint egymillió fővel bővült a női foglalkoztatás, a munkaképes korú nők 82 százaléka volt foglalkoztatott, és a fejlett piacgazdaságokét messze felülmúlva elérte a demográfiaiilag lehetséges maximumot²⁷. 1990-ben ez húsz százalékkal haladta meg az Európai Unió átlagát. Ez idő alatt bezu-

hant a születésszám, a nagycsaládok száma töredékére csökkent, és megugrott az abortuszok száma (1958–1973 között több abortusz volt, mint születés). A volt szovjet blokk országaiiban hasonlóképpen megfigyelhető erőteljesebb demográfiai hanyatlásnak okait és a krízis kezelésének lehetőségeit valószínűleg itt kell keresnünk.

A demográfusok (akarva-akaratlan?) mégis figyelmen kívül hagyják ezt az összefüggést, és persze enélkül se hiteles magyarázatot, se terápiát nem találnak, csak széttárva kezüket a „korszellemre” hivatkoznak.

További tévedések forrása, hogy a legtöbben csak a kurrens statisztikai adatok elemzésével foglalkoznak és az intézkedések hatását közvetlenül a felnőtt populációra vetítik (például az adó-visszatérítés vagy a csok stb. hatása a születések számára). Ma még kevesen veszik figyelembe, hogy a konkrét szülőképes korosztály mentalitását hogyan befolyásolják azok a családi és kisgyermekkor szocializációs folyamatok, amelyek felnövekedését meghatározták²⁸. Ez a tényező pedig – a pszichológusok szerint – nemcsak, hogy erőteljesen jelen van a felnőttek kötődési és utódgondozási képességeiben, hanem transzgenerációs örökségként is tovább él. Egyre többen kezdik észrevenni ezt a, nyilvánvaló összefüggést is.

Milyen transzgenerációs hatásokról beszélünk? Néhány példa:

- Amíg az ötvenes-hatvanas években született generációk még kilencven százalékban, utódaik már csak ötven százalékban kötöttek házasságot, megduplázódott a válások száma, az unokáik fele meg sem született.
- A testvérek száma kettő-háromról nulla-egyre csökkent.
- A veszélyeztetett kiskorúak száma ötvenezerről négyszázezerre nőtt.
- A fiatalok elítéltek száma nyolcezerről tizenhatezere nőtt.
- Gondolkodásukban megjelent a féltékenység, az önbizalomhiány, a felelősségvállalás hiánya stb.
- Jövőképükben a család szerepét átvette a karrier.
- Elmagányosodtak, egészségi állapotuk romlott, a függőségek száma növekedett.
- Társadalmi szinten pedig mindennapi tapasztalat a bizalom, a tolerancia, az empátia, a kölcsönös tisztelet (az érzelmi intelligencia) eróziója – a vidámság, a segítőkészség, az őszinteség hiánya.

Amennyiben elvonjuk a „munkaerő minőségi újratermeléséhez” szükséges feladatoktól az erőforrásokat, három-négy generáció alatt a társadalmi tőke tömeges le-

²⁶ *Népesedési katasztrófa felé robognak a fejlett országok, Magyarországon a mamahotel a nagy gond – Portfolio.hu 2024. június 23. Tar Gábor*

²⁷ *Benda József: A szakadék szélén, 2015., Gondolat Kiadó, Barankovics Alapítvány*

²⁸ https://www.academia.edu/22136316/Demogr%C3%A1fiai_kr%C3%ADzis_%C3%A9s_gyermekkor_i_szocializ%C3%A1ci%C3%B3_I_r%C3%A9sz_

épülését idézzük elő, és a képességihiányos munkaerő miatt leszakadó pályára állítjuk a gazdaságot és az országot.

Ez a soktényezős folyamat, ami

- fenntarthatatlan adó-, társadalombiztosítási és nyugdíjrendszert eredményez;
- deformálja az értéktermelési folyamatokat;
- válságban tartja a gazdaságot és a társadalmat egyaránt;
- hosszú távon felemészt, felszámolja a felhalmozott javakat és a kultúrát.

A demográfiai paradoxont úgy tudjuk sikeresen feloldani, ha kilépünk a progresszív ideológiai és gazdasági paradigmából²⁹ (Tóth I. J.), amelyben a női „karrier” (munkavállalás) szemben áll a „kívánt gyermekek” világra hozatalával.

Társadalmunk – és ezen belül a versenyképes gazdaság – egészséges és dinamikus fejlődése érdekében az emberi erőforrás extenzív tömegtermeléséről át kellene térnünk az intenzív, személyiségfókuszú fejlesztésre, ahogy ezt a Magyar Nemzeti Bank évek óta szorgalmazza, és cikksorozatunkban³⁰ is megkíséreljük fölvezetni. Egy új társadalomfejlesztési koncepcióra, „nagy stratégiára” volna szükség, amelyben az emberi tényező játssza a főszerepet.

Ferenc pápa megállapítja a *Laudato si* enciklikában, hogy egy olyan „összefüggő ökológiát” kell kidolgozni, amely a fenntartható fejlődés és a teremtés megőrzése érdekében nemcsak a környezeti vonatkozásokat foglalja magában, hanem az emberi, társadalmi és gazdasági dimenziókat is.

A „nagy stratégia” készítésekor azok a kérdések szorulnak átgondolásra, amelyek – az adott társadalmi feltételek között – a legértékesebb nemzeti vagyoni, az emberi minőség optimális fejlődési körülményeit, fejlesztési szükségleteit tartalmazzák. Fekete Gyula gondolatait idézve (Éljünk magunknak?) nem tartható fenn az az álláspont és berendezkedés, amelyben a beruházót (a gyermekevelő családokat) kismimmizhetik azok, akik a beruházásban „akaratlagosan” nem kívánnak részt venni, viszont jogot formálnak annak minden hasznára, élvezetére, mondván, hogy a (mások által felnevelt) gyerek önző érdek, felelőtlenség vagy hobbi. Banyár József kiváló írása³¹ alkalmas koncepció lehet egy ilyen „nagy stratégia” részeként a gyermekekbe való befektetés megtérülésének újragondolására.

A felnőtt „munkaerő”, az „emberi tőke” mennyisége és minősége (a fejlett országokban) a nemzeti vagyoni növekvő része, szemben az extenzív fejlődés állóeszköz – a

közmű vagy a termőföld fókuszával. Ezt a gyermeket vállaló és tisztességgel fölnevelők teremtik elő, együttműködve a társadalom humán szektorával (iskolák, egészségügy). Ez az élő munkabázis a társadalom éltetője, fennmaradásának biztosítója. Az erre fordított munkaórák nemcsak a személyes emberi élet kiteljesítésének egyik fontos eszközét jelentik, hanem a társadalom, a gazdaság és a kultúra eredményességének, versenyképességének és fennmaradásának biztosítékát jelentik. Abszurditás tehát „láthatatlan” munkának nevezni.

Az emberi minőség kialakulásának bázisaként a családlátás fókuszba állítása a gazdaság fejlődésének is meghatározó eleme, a társadalmi tőke növelésének alapja.

A társadalmi tőke egyik alapeleme a bizalom, amelynek kialakulása – a pszichológusok szerint – csecsemőkorban, az anya-gyermek kapcsolatban történik. Az egészséges gyermeki lélek csak egy szoros és állandó kapcsolatban tud kibontakozni. Ha az édesanya az első évben a csecsemő rendelkezésére áll, olyan tulajdonságokat alakíthat ki benne, mint az úgynevezett ösbizalom, az empátia, a szeretetre való képesség, az istenhit, az együttműködési képesség vagy akár az utódgondozási képesség. Ez a képességrendszer – a pszichológiai kutatások szerint – egy transzgenerációs folyamatban öröklődik át a következő nemzedékekre.

Az ember csak akkor válhat a társadalom értékes tagjává, ha biztosítva vannak számára a csecsemőkorban kialakuló „szeretetre való képesség” kialakulásának feltételei³², megtapasztalhatja ennek a mindent betöltő, érzékszervi élményeit. Ennek alapján fejlődhetnek ki benne azok az idegrendszeri képletek, amelyekkel később gazdálkodhat. Ha ezt elmulasztjuk, nagyon költséges – ha egyáltalán lehetséges – a pótlása, és súlyos társadalmi következményekkel jár a családok szétesésétől a legkülönbözőbb függőségek (alkohol, drog, szex stb.) és társadalmi anomáliák kialakulásáig.

A társadalom egészséges fejlődéséhez tehát nélkülözhetetlen feltétel a kisközösségek, a családok integritásának a fokozott védelme. Erdő Péter bíboros-érsek így fogalmaz³³: „Azt az értéket, amelyet a gyermekek vállalása, felnevelése jelent, nagyobb mértékben kell elismerni. Nem pusztán a demográfia kérdése ez, mert nem mindegy, milyen emberekből áll a társadalom: önző, kapcsolatokra képtelen, bizalmatlan emberekből, vagy olyanokból, akik egy szerető családban nőttek fel, és tudnak együttműködni egymással.”

Ceterum censeo: A magyar kultúrát csak a sokgyermekes családok és a HISZÜK (Hivatásos Szülők program) családi életpályamodell tudja megmenteni. ♦

²⁹ 1.7. A progresszió nem egyeztethető össze a 2,1-es termékenységgel – Tóth I. János

³⁰ Robbanhat a demográfiai bomba Magyar Hírlap 2025. december 30.

³¹ 3.1 A gyermekevelés mint megtérülő befektetés – Benda József

³² https://www.academia.edu/22136316/Demogr%C3%A1fiai_kr%C3%ADzis_%C3%A9s_gyermekekori_szocializ%C3%A1ci%C3%B3_I_r%C3%A9sz_

³³ https://www.youtube.com/watch?v=CYAHYB69_Ew&t=2047s

3.6.

Családi pályaaorientálás – versenyeztetés helyett váltóállítással

SZEGŐ SZILVIA MÁRIA

Ha a demográfiai és a karrierpálya ütközik – akkor előbb utóbb a karrierpálya nyomja el a gyermekvállalást. A pénzért folytatott munka kiszorítja az otthonmunkát még a gyermekek mellett is. A pénz ma már sokszor kevésbé hiányzik a gyermekre, mint az idő. A családok szintjén súlyos karrier és demográfiai pályaaorientációs ütközések vannak, a legélesebb e tekintetben a gyermekvállalási és a munkaerő-piaci pályák sűrűjének összefutása az ember szociálisan és biológiailag determinált termékenység szakaszára. Ez olyan, mintha a központi pályaudvarokon ugyanannyi vágány lenne, mint azokon meszsze túl. Ha egy életszakaszra túl sok pálya fut be, az nyilvánvalóan jelentősen túlterheli a pályaudvart, esetünkben a családokat. Még súlyosbítja ezt a helyzetet, hogy amikor a családok nevelési terhelése csökken, vagyis karrierjükre koncentrálnának, akkor már, mint munkakeresők leértékelődnek, majdhogyan „öregnek” számítanak. A túlzott munkaerő-mobilizáció ennek a családi életszakasznak a túlterhelését még tetézi azzal, hogy a fiatal munkát keresőket a rendszer elszívja a természetes szociális környezetükből: az őket felnevelő családtól és településektől. A fenti pályáknak túlzott összezsúfolódását – e cikkben a családok szintjén tárgyalva – a gyermekvállalási támogatási rendszerrel jelentősen mérsékelni lehetne, ha az átfogó (komplex) társadalomgazdasági politikára épül. A családpolitikával foglalkozó cikksorozathoz ezen írásomban a fent vázolt pályaszemléletű megközelítésben szeretnék hozzájárulni.

Meggyőződésem, ha a családok szintjén a társadalom demográfiai és munkapiaci pályái túlzott mértékben összefutnak, akkor ezen pályákat egymással nem versenyeztetni kell, hanem időben – váltóállításokkal – szétválasztani. Lássuk be, hogy az emberi életben azonos időszakokra befutó pályák egymással szembeni versenyeztetése a családi időhiányt nem megszünteti, hanem csupán újra

osztja (ez régi technikája az erők harcának). Végző vesztes a családi idő lesz, azon belül a legkevésbé versenyképes, a gyermek. Ha ezt belátjuk, akkor már másodlagos kérdés az, hogyan keressük a megoldást arra, hogy a család ideje a ma-inál sokkal erősebben védhető legyen. Ezen cikk keretében csak arra van lehetőségem, hogy bemutassam, ez a pályák váltóállítására irányuló felvetésem nem csak megvalósítható, hanem a vágyott gyermekek megszületése szempontjából elengedhetetlenül szükséges is.

A pályaaütöközések először enyhítette, de idővel inkább erősítette az is, hogy az utóbbi időben a családpolitika engedélyezte a gyermeknevelés első idejében is a munkavállalást, méghozzá a nagyvonalú támogatás mellett is. Nem ismerték fel, hogy a kisgyermekes családnak inkább több családi időre van szüksége, mint többlet pénzre.

Ehelyütt felhívjuk a figyelmet arra, hogy a gyed megszüntetése két évszázadban sokkolóan hatott a családokra, ez a sokkhatás meg is jelent a családok további gyermekvállalási „kedvtelenségében”. Ezért akár minden további intézkedést megelőzően sürgős lenne a gyed kiterjesztése a gyermek három éves koráig.

Végeredményben a családpolitikák – különösen az egyébként is válságosabb korszakokban – a kedvezőbb gyermekvállalást nem voltak képesek életpályamintává varrni, azaz intézményesíteni.

A gyermekvállalást támogató pénz elvárt és valóságos működése között kellett keresnem a választ, mikor is a következő paradoxonra jutottam. A családok működésének valóságos társadalmi játékterében a gyermekvállalásra jutott többletpénz egy idő után nem csökkentette, hanem akár még növelte is a pénzhiányt. Hogyan lehetséges valami, ami a józan észnek ellentmond? Úgy, ahogy a társadalmi játéktér sokkal összetettebb, mint ahogy azt a gondolkaink leképezni próbálják.

Egy olyan korban, amikor már kritikussá vált a családi munka leértékelődése a magasabb társadalmi státuszra emelt pénzért folytatott munkával szemben, ott nem kellett sok idő ahhoz, hogy a többlet pénzért folyó munka kiszorítsa a család idejéből még a gyermek idejét is. A női karrierpálya gyermekvállalási korra való korai időzítése hamarosan újra osztotta a család idejét – a pénzbeszéd szintjén is – a „többet erő” pénzkereső munka javára. Létrehozva magát a demográfiai paradoxont. Azt, hogy a gyermekvállalást támogató pénz egy idő után eredeti működésével szemben éppen ellentétesen kezdett hatni. Ugyanis az otthonmunka csökkenésével megnőtt a szükséglet a pénzért megvásárlandó javak iránt. A többletpénz így egy idő után új elköltési utat talált, ezért elsődleges családi megélhetési szükségletté vált a családra fordítható idővel szemben. Mondhatjuk a közmondások bölcsességével, hogy a kígyó a saját farkába

harapott. A többletpénz-keresettel a család megkeresi azt a pénzt, amit a szolgáltatások megnövekedett igénybevételével már akár előre el is költenek. A vesztes pedig elsősorban a gyermekekre fordított idő. Már nem is látjuk, hogy rá nem több, hanem kevesebb családi idő jut, mint annak előtte. Ezt a folyamatot a korszellem gazdasága több oldalról is megerősítette.

A modern kor a személyiség és a család világát egyre inkább kényszeres helyzetekbe szorítja. Írásomban korunk gazdasági világának a demográfiai feltételeit javító, ezáltal a hagyományos családmódel fennmaradását segítő családpolitikai választ keresem.

A gyermekvállalásra fordított fészekrakó idő – a dolgok rendje szerint – a női életpálya meghatározott időzónájába esik. Ez az időzóna egyáltalán nem egységes. A második, még inkább a harmadik gyerek általában csak akkor születik meg, ha időben megszületik az első gyermek. A gyermekvállalási támogatásnak tehát időben visszafelé kell a rendet alakítani. Ha az anya életpályájában az első gyermek vállalása időben történik – akkor annak viszonylag nagy a valószínűsége, hogy megszülethet a második gyermek vagy akár a többi. Ráadásul az idejében gyermeket vállaló anya számára a gyás jóval alacsonyabb lesz azokénál, akik az első gyermeküket a termékenységük kor utolsó szakaszára halasztják, amikor már kedvező jövedelemmel rendelkeznek. Ráadásul esetükben már jóval kisebb a valószínűsége annak, hogy a támogatás egyben további gyerekvállalást is jelenthet. A gyed mai rendszere – csupán e példát követve – láthatóan igazságtalan, ráadásul alacsony hatékonyságú. Az egyre későbbre halasztódott első gyermekes nők arányának a gyors növekedése olyan paradox helyzetet teremtett, hogy egyre több pénz mehet el egyre kevesebb gyermekekre.

Miért ne közvetíthetné a gyermekvállalás támogatásának a rendszere a női világ termékenységéhez is kötődő – általam a családalapítás gyermeknevelési korszakának nevezett – gyermekvállalási időszakot. Ne, mint sok esetben, annak már a végét? A gyermekvállalási időszaknak, mint az életpálya egy megnevezett szakaszának az felel meg, hogy a nő már eléggé felkészült párjával együtt a felnevelendő gyermeke (gyermekei) világra hozatalára és egyben éretté is váltak együtt a családalapításra és felelős munkavállalásra. Ez különösen a nők esetében azt is jelenti, hogy ugyan már karrierpályáját elkezdte, már belépett a munka világába – de még nem kifejezetten a saját karrier pályájának az építésére, hanem csupán annak az alapozására. Ennek előnye, hogy a gyermekvállalás nem a már kialakult karrierpályáját szakítja meg, hanem azt csupán későbbre halasztja. Ez egyáltalán nem hátrányos a szülőkre nézve, hiszen a gyermeket világra hozó nő a

munkavállalási idejét a gyermekvállalással nem túlterhelt élet idejében töltheti ki, és a megszakításos munkaviszony sem okvetlenül terheli. Ez esetben nem történik más, mint az, hogy a gyermekvállalás idejére ugyanúgy társadalmi minta alakul ki, mint ahogyan az megtörtént a tanulást szolgáló iskolarendszer által.

A gyermektámogatás rendszerét tehát az első gyermek időzítésére javasolt koncentrálni az előbbi szempontok szerint az első gyermek vállalásának 24 éves korától kezdve a 35 éves korról befejezve a javaslat szerint. Ezekkel a dátumokkal csupán azt jelöltem meg, hogy a családtámogatás időzítése nagyon lényeges, a hatékonyságát jelentős mértékben meghatározó kérdés.

Az életpálya-orientációs támogatásnak azt is szorgalmazni kell, hogy az anya teljes élet idejének (Magyarországon ez a szülő nő esetében mintegy 80 év) legalább tíz évét koncentráltan gyermekvállalással tölthesse el párja segítségével mellett. Mintegy 35 évet ettől elkülönítve töltsön el karriermunkával. Nem hiszem, hogy tömegesen követelnék az anyukák, hogy ők 35 évnél sokkal többet kívánjanak pénzkereső munkával tölteni. Tehát nem a tíz év sok, hanem az kevés, amit az anyák ténylegesen és koncentráltan a kisgyermekükkel és az ő családjukkal töltenek. Alapvetően a gyermekvállalási és karrierpálya mostani modellje torz. De miért nem lehet azt újra gondolni? Ha a 35-40 év munkában töltött időt be lehet vésni az életpálya programozásába, akkor az ember gyermekvállalási életpályájára miért nem lehet legalább tíz évet erre a nemes, a munkáltatóknak is fontos célra – a munkaerő utánpótlására eleve bebiztosítani? A tíz év bevétele azt jelenti, hogy ez az idő nem megosztandó, a pénzért folyó munkával nem megversenyeztetendő. A 10+35-ös modell ezért azt is jelenti, hogy az első gyermek megszületése szempontjából a tíz év kezdő évének 24 és 35 éves kor közé kellene esnie. (A nyugdíjhoz szükséges évek számába jelenleg beszámítanak gyermekenként két évet.)

A 10+35 életpálya modell három generációssá is tehető. Ezt a pálya szétválasztós rendszert lehetőleg három generációként kellene megszervezni, visszaszervezve a nagyszülőket az unokák mellé – kifejezetten a nagyszülő-unoka kapcsolat rendszeres biztosítására (nem az anya otthoni szerepének a helyettesítésére, hanem az anya „szabad”, azaz neki szükséges szocializációs idejének megszervezésére. Ezt a vázlatos gondolatot azért vetettem fel, mert sajnálatosan a fővonalban alig szerepel a család tematizálásában a nagyszülő és az unoka, holott nagyszülő-unoka kapcsolat csak úgy családi párost képez, mint a szülő és gyermek párosa. Az unokajog visszaállítását a gyermek jogához hasonlóan a családpolitikának mielőbb fel kell vennie.

Összefoglalva: a családpolitika pályaorientációját e

cikkben három szempontból tárgyaltam. Ezek a gyermekvállalás határozott irányulása a korai gyermekvállalásra, ideális pályáiv szorgalmazása a javasolt 10+35 éves pályamoddell. Továbbá röviden megemlített szempont volt a három generációs modell visszarendezése – nagyszülő-unoka párossal. A gyermekvállalást támogató családpolitikának határozott, a szülők gyermekvállalási korára irányuló pályorientációt kell képviselnie. ♦

3.7.

Vállalj gyermekeket, mert nem fogsz megélni a nyugdíjadból, fiam!

TÁRKÁNYI ÁKOS

Magyarországon az 1965–90-es időszak család- és népesedéspolitikai intézkedései nem voltak hatástalanok. Nőtt a befejezett termékenység. Becslésem szerint a jelenleg munkavállalási korban levők létszáma úgy 10 százalékkal alacsonyabb lenne a jelen évtizedben, ugyanannyi nyugdíjas mellett, ha nem lett volna abban az időszakban bevezetve a gyes, a gyed, ha nem emelték volna a családi pótlékot, ha nem lett volna a családokat támogató lakáspolitikai. Vagyis a jelenleg nyugdíjasok nyugdíja feltehetőleg átlagosan alacsonyabb lenne reálértéken, mert nem lenne, aki a mostani szintet „kitermelje”. Ez jó lenne nekünk? Alig hiszem. Ezt azért bele kell számítani, amikor valaki azt emlegeti népesedéspolitikai intézkedések kapcsán, hogy azok elég sokba kerültek (vagy kerülnek). Volt költség is, lett haszon is.

Ezzel egyben rámutatok arra, hogy hosszú távon alapvetően egy ilyen összefüggés érvényesül. Minél alacsonyabb a termékenység, annál alacsonyabb lesz a nyugdíj.

1990-től nagyon lezuhant Magyarországon a – már akkor is a szükséges szint alatt levő – termékenység (a családonkénti átlagos gyermekszám), aminek többféle oka lehetett. Egyrészt számos negatív gazdasági tényező – mindenekelőtt a tömeges munkanélküliség, ami főleg a szovjet piac összeomlása miatt alakult ki. Emellett jócskán csök-

kent a reálbér is. Aztán utóbb még a Bokros-csomag is „rá-tett egy lapáttal” (főként a családi pótlék elinflálásával és a gyed eltörlésével), de az már csak tovább lökte lefelé a termékenységet, ami már előtte igen alacsony szintre esett.

Ezek mellett valószínűleg voltak jelentős kulturális és értékrendi okok is. Az, hogy eljött az „aranykor” sokak fejében: amikor már nem olyan fontos a házasságkötés se, a gyermekvállalás se, meg a hűség se – az elmúlt bő három évtizedben nemcsak a termékenység szintje esett le nagyon, hanem a házasságkötéseké is, miközben megnőtt a válásoké. Az elmaradó házasságokat csak részben helyettesítették a náluk átlagosan (még) jóval bomlékonyabb élettársi kapcsolatok. Szóval a Nyugaton 1990-re már elterjedt értékrend, ami addig csak „szivárgott” hozzánk, az egyszerre berobbant pár év alatt: „a másokért vállalt lekötöttség nyűge” immár sokkal többek számára tűnt fölöslegesnek, mint korábban. Fekete Gyula ezt észlelte már a hetvenes években, amikor összeállította az *Éljünk magunknak?* című szociografikus jellegű kötetet. De amire ő már akkor rámutatott mint veszélyre, az még csak a „kisöccse” volt annak, amit az utóbbi jó három évtizedben e téren a nyakunkba kaptunk.

Az „aranykor”, ami az utóbbi három évtizedben az ifjú magyar fejekben eljött, az létező közgazdasági és népesedéspolitikai fogalom, csak nem egyéni, hanem makroszintű, illetve szakpolitikai jellegű. Úgy hívják, hogy „a lehetőség ablaka” (window of opportunity). Ez azt jelenti, hogy – főleg a harmadik világ országaira alkalmazva – egy olyan országban, ahol az idősök aránya még nem magas, a gyermekek és fiatalok aránya pedig már lecsökkent a korábbi, tipikusan magas szintről, ott az eltartottaknak ily módon átmenetileg lecsökkenő aránya miatt az állam többet költhet beruházásokra, az infrastruktúra fejlesztésére, a vállalkozások támogatására. (Ezért is szokták a termékenység csökkentését ajánlani a harmadik világ országai politikusainak a fejlett világ országainak népesedéspolitikai szakértői a 20. század második felében.) Aztán ahogy lassacskán megnő az idősök aránya – részben a növekvő átlagos élettartam miatt, részben az alacsony termékenység miatt – úgy „a lehetőség ablaka” lassan bezárul. Mert bizony az idősök eltartása a nyugdíj és az egészségügyi kiadások miatt sokba kerül. Fontos megjegyezni, hogy egy idős emiatt átlagosan jóval több kiadást jelent az államnak, mint egy gyerek, mivel az eltartásának költségei magasabbak: többet fogyaszt, több egészségügyi kiadást jelent. Így téves lenne azt képzelni – ami pedig fel-felröppen érvként itt-ott – hogy „nem baj, ha több az idős, mert a növekvő költségük kijön abból, amennyivel kevesebbet kell az államnak a gyerekekre költenie”.

És mindez igaz lehet állami szinten, de voltaképpen

az egyének szintjén is az. Bezárul lassan „a lehetőség ablaka”. Ez így történik az egész fejlett világban; mindenhol, ahol egyszerre megnőtt a várható élettartam és tartósan túl alacsony lett a termékenység. Így Magyarországon is. Ezt leegyszerűsítve és lényegre törően így lehetne megfogalmazni. „Nem lesz elég nyugdíjad, fiam, ha hiszed, ha nem. Egyedül és szegényen fogsz tengődni. Kivéve, ha lesz három-négy jól képzett, munkavállaló és önzetlen gyermeked, aki besegít az eltartásodba.”

Időnként jön egy-egy hír innen-onnan: hol ebben, hol abban az országban sztrájkolnak, tüntetnek a nyugdíjkorhatár további emelése ellen, a nyugdíjszámítási szabályoknak a kedvezőtlen változtatásai ellen. Kevés figyelmet kapnak a közvéleményben ezek a jelek és hírek. Az, hogy elsorvad, összetöpped a nyugdíjrendszer jóval biztosabban és pontosabban előre látható, mint a globális felmelegedés.

A társadalmi helyzet visszatér oda, ahonnan elindult a 19. században, a demográfiai átmenet előtt: újra érdekeltté válnak a fiatalok abban, hogy tartós és szilárd párkapcsolatban éljenek, több gyermeket is vállalva, mert mind a házastársukra, mind a gyermekeikre kénytelenek lesznek támaszkodni idős korban, a nyugdíjrendszer elsorvadás miatt. Aki nem házasodik meg, aki elválik, aki nem vállal gyermekeket, aki nem neveli a gyermekeit szorgalmas, jól képzett, önzetlen és a szüleit tisztelő és szükség esetén segítő emberré, az egyedül és szegényen fog tengődni.

Összeállt a kép. De a fejekben nem. Ugyanis még mindig „túl jövedelmező politikailag” a fiataloknak azzal való áltatása, hogy „csinálj csak, amit akarsz, bármit megtehetsz vagy feláldozhatsz, nem lesz semmi negatív következmény”. Döntően még mindig ez árad a „kultúraiparból”: a filmekből, cikkekből, zeneszámokból, könyvekből. Sok-sok filmrendező, újságíró, popzenész, író, politikai aktivista továbbra is ebben gondolkodik, ezt adja el – mert erre jó a kereslet.

És mert ez „progresszív”. Az más kérdés, hogy valójában nem erre haladnak a dolgok (amennyiben „haladás” vagy „progresszió” egy jobb és fenntartható jövő felé való tudatos mozgást értünk, nem pedig hanyatlást, válsághelyzetbe csúszást). Amikor egyszer egy átlagos pesti korahuszonéves leányzónak (alkalmi ismerősnek) kifejtetem mindezt úgy két évtizede, akkor annyi volt minderre a válasza, hogy „majd csak kitalálnak valamit”. Hm... Igen, de mit? Az csak illúzió, hogy a magánnyugdíjrendszerek majd kihúznak ebből a helyzetből – mert ha kevés a munkavállalási korú, akkor voltaképpen mindegy végső soron, hogy az általuk nem megtermelt értéket egy piacgazdasági jellegű nyugdíjrendszer nem közvetíti az idősek felé, vagy egy kvázi-állami társadalombiztosítási rendszer

nem közvetíti. Vannak mindenféle fantasztikus képzelgések, hogy „majd a robotok”, azok mindent megoldanak... Írtam minderről egy cikket³⁴ úgy szintén két évtizede.

Igazából még ha lesznek robotok is és tovább növekszik is az automatizálás és a mesterséges intelligencia szerepe, akkor is ott lesz egy piacgazdaság, amelyben az emberi igények hozzátágnak a kitágult lehetőségekhez, ahogyan az eddig is mindig történt. Nem, nem lesz emiatt nagyobb munkanélküliség – de a már most előre látható társadalmi és gazdasági problémáinkat sem oldja meg mindez automatikusan. Azt hiszem, 100 éve nemigen akadtak, akik programozóként, coach-ként vagy kutya-kosmetikusként keresték meg a kenyerüket. Ma már nem kell annyi aratómunkás – az a szakma szinte eltűnt, helyette megjelentek újak.

Egyébként pedig az elmúlt évtized egyik fontos jellemzője még, hogy Budapesten és (egy-két kivétellel) a megyeszékhelyeken mit sem hatottak a kormány népesséspolitikai intézkedései, viszont a falvakban erősen. (Pontosabban 2012-ben a családi adókedvezmény bevezetésének még mintha Budapesten is lett volna némi pozitív hatása a gyermekvállalásra.) Feltehetőleg azért volt ez így, mert egyrészt a munkanélküliség a falvakat jóval erősebben sújtotta a 2009–14-es gazdasági válság során, és annak az elmúlása is ott erősebben érződött. Ha végre munkát talált újra a férj, akkor a pár már inkább mert gyermeket vállalni. Másrészt pedig a fentebb említett kulturális tényezők a nagyobb településeken jóval erősebben érvényesülhetnek. Ezen kívül az ingatlanok árkülönbségei is ebbe az irányba hatnak (hiszen a lakáskedvezménynek a magasabb lakásárak miatt kisebb hatása lehetett Budapesten). Mindezt első sorban a magyar falusi népesség, az ott élő fiatalok jelenthetik a hazai alacsony termékenység rendkívüli mértékben szükséges megemelésének az alapját.

Ugyanakkor a fiatalok városi rétegeit is rá kell ébreszteni arra, hogy elemi érdekük az, hogy vállaljanak gyermekeket – a saját sorsuk, jövőjük érdekében is, nem csupán Magyarország és jövődöbeli lakói érdekében. Nem mindegy, hogy a bátorságukat, fantáziájukat utazgatásra, bulizásra fordítják vagy gyermekek vállalására, nem mindegy, hogy a szeretetüket „házi kiskedvencek” babusgatására áldozzák vagy kisgyermekeik nevelésére.

De hogyan lehetne utóbbiakat elérni? Talán egy igen átgondolt és offenzív kommunikációs stratégiával, amely nem kerülgeti a forró kását, hanem szókimondó. Talán egy olyannal, amely rámutat a gyermekek nem vállalásának –

³⁴ *Tárkányi Ákos A galaktikus jövő felé? Megjelent: Replika 41–42, 285–288 Hozzászólás a népesedéspolitikai vitához. Melegh Attila vitaindító cikkét l. Replika 39. p. 157-175*

vagy gyakorlatilag ahhoz vezető halogatásának – árára. Talán egy olyan, amely egyénnek és közösségnek fényes és reális jövőt kínál a család, a gyermekek vállalásán keresztül, és megmutatja a jövőtlenség és reménytelenség lehetőségét is, mint olyat, amely egyéni döntés és családi összefogás révén elkerülhető. ♦

3.8.

Gyerekvállalás és nyugdíj: múlt, jelen és jövő

TÓTH I. JÁNOS

Minden közösség szembesül az idős és munkaképtelen emberekről való gondoskodás problémájával. Erre a kihívásra teljesen más megoldást adnak a tradicionális és a modern társadalmak. Az előbbi gyakorlatnak születésösztönző (pronatalista) hatása van, szemben az utóbbival, amely születéskorlátozó (antinatalista) hatással rendelkezik. Ez különösen végzetes hatású a felosztó-kirovó nyugdíjrendszerek esetében. Ezért lenne fontos a jelenlegi nyugdíjrendszer olyan reformja, amely arra ösztönzi a termékeny korosztályokat, hogy több gyereket vállaljanak. Az ilyen rendszerekre gyakran utalnak „pronatalista” vagy „gyermekfüggő nyugdíjrendszer” kifejezésekkel. A szlovákiai magyarság által használt „szülői nyugdíj” fogalma is ezt a jelentést hordozza, noha a hazai gyakorlatban ez a kifejezés mást jelent.

A tradicionális társadalmakban az idős emberekről elsődlegesen a felnőtt gyermekek gondoskodtak. Az idősek eltartása személyes ügy volt, hiszen mindenkinek a saját szüleit kellett eltartania. Ez a kötelezettség a zsidó-keresztény kultúrkörben is központi jelentőségű, amelyet a tízparancsolat is megfogalmaz. Természetesen az emberek tudták, hogy öregkorukban gyermekeik áldozatvállalásától függnek, ezért fontos volt számukra, hogy tiszteltettség és gondoskodó gyerekeik legyenek. A rendszer a szülőkre terhelte a kockázatokat, hiszen számtalan – nekik nem felróható – oka lehetett a gondoskodó gyermekek hiányának:

gyermekhalandóság, a felnőtt gyermek munkaképtelensége, elköltözése vagy felelőtlensége. Ezeket a kockázatokat a szülők nagyon sok gyermek vállalásával tudták mérsékelni, tehát a hagyományos rendszer arra ösztönözte a szülőket, hogy nagyon sok gyereket neveljenek fel.

Német és osztrák mintát követve az első kötelező és átfogó nyugdíjrendszer 1929-ben lépett életbe Magyarországon. A II. világháborúig egyéni számlákon vezették és kamatoztatták a nyugdíjvagyon, de a háború végére ebből szinte semmi sem maradt. 1947-ben vezették be a felosztó-kirovó rendszert. Ennek lényege, hogy az idős emberek a korábbi befizetéseik alapján szereznek nyugdíjjogosultságot, amelyet számukra az éppen dolgozó munkavállalók befizetéseiből (nyugdíjjárulékából) fizetnek ki. Ez a rendszer személytelen és monetarizált, ahol a hozzájárulások és járandóságok elvileg pontosan kiszámíthatók. A rendszer gyenge pontját jól mutatja az időskori függőségi ráta folyamatos növekedése. Ez azt jelenti, hogy egyre kevesebb dolgozónak kell egy nyugdíjast eltartania. Kezdetben 12, jelenleg viszont már csak három dolgozó jut egy nyugdíjasra. A romlás elsődleges oka az élettartam növekedése és a születési arányszámok csökkenése. Az előbbi a haladás célja és vívmánya, tehát pozitív folyamat, az utóbbi viszont a haladás hibája, vagyis egy olyan negatív trend, amelyet meg lehet és meg kell fordítani.

Mivel a nyugdíjválság a nyugdíjassza hiányaként jelentkezik, a nyugdíjszakértők többsége a megoldást a befizetések és a kifizetések megváltoztatásában keresi. Természetesen a közvetlen válságot lehet és kell is ad hoc intézkedésekkel (nyugdíjkorhatár vagy nyugdíjjárulék növelése révén stb.) kezelni. Ugyanakkor a nyugdíjválság kardinális oka a demográfiai hanyatlás, amely végül a nyugdíjrendszer felszámolásához vezet. Tehát a nyugdíjrendszer válságát csak a demográfiai hanyatlás megállításával oldhatjuk meg.

A nyugdíjrendszer a „gyerekbőség” világában született meg, ahol érdektelen, hogy a biztosítottnak hány gyermeke van. A „gyerekszűkösség” világában ez a rendszer nemcsak antinatalista hatású, hanem igazságtalan is. Születésselles, mert az aktív korosztályokat a jövedelemmel nem járó gyerekvállalás helyett szakmai előrehaladásra, nagyobb jövedelemre és magasabb járadékfizetésre ösztönzi. Igazságtalan, mert figyelmen kívül hagyja, hogy a nyugdíjrendszer fennmaradása érdekében a több gyereket vállalók nagyobb áldozatot hoznak, mint a kevés gyereket vállalók. Statisztikai adatok is igazolják, hogy a sokgyermekes anyák kevesebbet keresnek és kevesebb nyugdíjat kapnak, mint a kevés gyereket vállaló nők.

Egy 1987-es tanulmányában Demény Pál elsőként hívta fel a figyelmet a modern nyugdíjrendszer fenntarthatatlanságára és igazságtalanságára. Az amerikai-magyar

demográfus szerint a szülőknek extra nyugdíjat kell kapniuk a felnevelt gyermekeik után, ez ösztönözné a magasabb születési arányt, és biztosítaná a generációk közötti, igazságosabb tehermegosztást. Fekete Gyula szintén felfigyelt erre a problémára: „A civilizált világban elterjedt nyugdíjrendszer ebben a formában minden józan logikát nélkülöz, minthogy semmi kapcsolatban nincs az utódlással. Így vált egyik leghatékonyabb ösztönzőjévé a jövő kizsákmányolásának.” Magyarországon Botos Katalin és József javasolta először a gyermekek számához kötött nyugdíj-kiegészítést. A témában más javaslatok is léteznek, amelyek részletes ismertetése meghaladja ennek az írásnak a kereteit (lásd a *Nyugdíj és gyermekvállalás 2.0* című könyvet, 2020). Már a nemzetközi gyakorlatban is láthatóak olyan próbálkozások, amelyek megpróbálják mérsékelni nyugdíjrendszer hibáit.

Németországban a szülők nyugdíjpontokat kapnak a gyermekneveléssel töltött időért. A gyermek első három életévére az otthonmaradó szülőnek úgy írják jóvá a nyugdíjpontokat, mintha ebben az időszakban átlagjövedelmet keresett volna. Franciaországban azok a szülők, akik minimum kilenc éven keresztül legalább három gyermeket neveltek fel, tíz százalékkal magasabb nyugdíjat kapnak. Ez a juttatás mindkét nyugdíjas szülőnek jár. Szlovéniában már egy gyermek után is jár nyugdíj-kiegészítés a szülőknek. Ennek összege gyermekenként a nyugdíj 1,36 százaléka, amelyet maximum három gyermekig lehet figyelembe venni.

Szlovákiában 2023-ban bevezették a szülői bónuszt (rodičovský bonus). Ennek lényege, hogy a felnőtt gyermek bruttó bérének 1,5 százalékat, havonta maximum 23,5 eurót (9213 forintot) kapnak a nyugdíjas szülők. Az összeget a szülők között fele-fele arányban osztják meg, és több gyermek esetén ezek az összegek összeadódnak. Szlovákiában van olyan nyugdíjas, aki tíz gyermek után kap szülői bónuszt, amely 203,30 euró (79 621 forint) havonta.

Magyarországon februárban az átlagkereset bruttó 605 ezer, míg az átlagnyugdíj 230 ezer forint volt. Ha a szlovák szülői bónuszhoz hasonló rendszert vezetnék be, akkor az havonta és gyermekenként átlagosan úgy kilencezer forinttal emelné meg a szülők nyugdíját. Ez még két gyerek esetében is inkább csak szimbolikus jelentőséggel rendelkezik. Viszont, ha az állam törvényben kötelezné magát arra, hogy ezt az arányt húsz év alatt tíz százalékra emeli, akkor a nyugdíjas szülők havonta és gyermekenként már 60,5 ezer forintot kapnának. Ilyen feltételek között a gyerekvállalás már nem lenne irracionális döntés a jövőbeli nyugdíj szempontjából, továbbá csökkentené a sok és a kevés gyereket vállaló nők közötti nyugdíjkülönbséget, ráadásul mindez a költségvetési kiadások lassú és tervezhető emelkedése mellett valósulna meg. Igazságossági szempontok indokolhatják, hogy a gyerekekkel otthon maradó szülő, általában az

anya nagyobb (például kétharmad) arányban részesüljön ebből a nyugdíj-kiegészítésből, mint a másik szülő.

Hosszú távon csak egy olyan nyugdíjrendszer lehet stabil és fenntartható, ahol a biztosítottak járulékot fizetnek, és átlagosan két-három gyermeket nevelnek. Ezért olyan nyugdíjrendszerre van szükség, amely az embereket erre ösztönzi. A biztosítottak akkor kapjanak jó nyugdíjat, ha magas nyugdíjjárulékot fizetnek és/vagy sok gyermeket vállalnak. Természetesen az ideális az, ha az emberek magas nyugdíjjárulékot fizetnek, és sok gyermeket nevelnek, de a rendszer engedje meg azt is, hogy valaki csak az előbbire vagy csak az utóbbira tegye a hangsúlyt. Tehát egy ilyen, hárompilléres nyugdíjrendszerben mindenki tudná érvényesíteni az érdekeit. A gyermektelen emberek a magánnyugdíjból, míg a nagycsaládosok a szülői bónusszal tudják kiegészíteni a nyugdíjukat.

A cikk a Magyar Közgazdasági Társaság Demográfiai Szakosztálya által szervezett kerekasztal-beszélgetéseken elhangzottak alapján készült. ♦

3.9.

A termékenység-csökkenés megállítása 1/2.

IFJ. FEKETE GYULA

A „teljes termékenységi arányszám” – a továbbiakban rövidítve „TTA” – egyszerű megfogalmazásban azt jelzi, hogy egy nő élete során hány gyermeket hoz világra. Legalább 2,1 gyermeket kellene szülnie egy nőnek, hogy a népesség fennmaradjon és ne fogyatkozzon. Családpolitikai intézkedések sorának eredményként a TTA 2011. évi 1,23 századnyi értéke 2022-ig 1,59 századra emelkedett. Ez a tizenegy éves javulás tört meg 2023 első negyedében, és esett vissza a TTA 1,36 századra. A visszaesést – szerintünk – részben az azóta meghozott, a termékenységet hátrányosan érintő intézkedések okozták, részben a korábbi pozitív intézkedések karbantartásának – például az inflációs hatások kivédésének – az elmulasztása.

1. 2022 nyarán vállalható volt a rezsivédelmi intézkedések általában megfogalmazott életszínvonal-politikai célja, de hiba volt, hogy a rezsivédelemben kevésbé vették figyelembe a gyermekes családokat. A meghirdetett célok szerint a háztartások átlagfogyasztásának a mértékéig fennmaradhattak a korábbi, energiaárrobbanás előtti tarifák, és csak az e fölötti többletfogyasztást terhelték a magas piaci árak. Mivel Magyarországon a háztartások csaknem háromötöde egy- vagy kétszemélyes háztartás, a 2,1 fős, országosan átlagos háztartásnagyság energiafogyasztásába nem fértek bele már az egygyermekes háztartások sem, nem szólva a két-három gyermekesek energiaigényéről. Ma a gyermekes családok a gyermekek ellátását szolgáló főzés, mosás, fürdetés és fűtés energiaszükségletét a villamos energia terén dupla áron, a gázfogyasztás terén hatszoros áron tudják megvásárolni. Az a groteszk helyzet állt elő, hogy a gyermeket nem nevelő háztartásoknak csak alig egynegyedét érintik a nem rezsivédett, piaci tarifák, míg a gyermekeseknek már 80-90 százaléka fizeti a „többletfogyasztókra” kirótt magas piaci árakat.

2022 júliusában többen jeleztük, hogy több év termékenységet javító eredményeit teszi majd tönkre a gyermekek energiaigényét figyelmen kívül hagyó rezsziintézkedés. Sajnos aggodalmaink valóra váltak. 2023 első negyedévében még töretlenül biztató volt a születések száma, 7,8 százalékkal nőtt 2022 első negyedévéhez viszonyítva. A kedvező népesedési adatokat felmutató első negyedévben szembesülhettünk megvalósuló félelmeinkkel, mert kilenc-tíz hónappal a gyermekes családokra sérelmes intézkedések után, az előző évhez viszonyítva tíz százalékkal csökkent a születések száma, és a TTA értéke 1,5 alá csökkent.

2022 második féléve folyamatos vitákkal telt el – aminek az volt a lényege, hogy az áramszolgáltatók és a gázoszolgáltatók számláit nem lehet bonyolítani a családösszetétel figyelembevételével, ezért nem lehet a „túlfogyasztás” magas díjai alól mentesíteni a gyermekes családokat. A véleményünk az volt, hogy mi nem is támasztunk ilyen igényt az energiaszolgáltatók felé – hiszen amennyiben ragaszkodunk a háztartások átlagos fogyasztásának a sarokpontjához, akkor elég lenne a családi pótlék összegét annyiival megemelni, amekkora többletteher merül fel a gyermekes családoknál a villamos energia dupla ára és a gázfogyasztás hatszoros ára miatt. Ennek az egyszerű megoldásnak az elfogadtatása nem sikerült. Itt kell hangsúlyozzuk, hogy a családi pótlék már több, mint 110 év óta sikerrel szolgálja a hazai családpolitikát. Mint szociálpolitikai eszköz semleges, és azért nem hibáztatható, ha tévesen alkalmazták.

2. Például, ha a GDP három lába közül a termeléspolitikai oldalon alkalmazzák a családi pótlékot – mert a kormány nem akarja terhelni a vállalkozókat a gyermekápolási táppénz vagy a gyermekek után járó pótszabadság megnöve-

lésével – akkor a rossz hatásfoka miatt egyértelműen hibás ennek az eszköznek az alkalmazása. Ha a GDP jövedelmi oldalán jelentősen megnövelik a családi pótlék összegét a munkából származó jövedelmek mellőzésével – akkor sérül a munkavállalás iránti érdekltség, és lassul a gazdasági fejlődés. Esetünkben a GDP fogyasztási oldalán kellett volna semlegesíteni egy árpolitikai döntés káros népesedéspolitikai következményét, és ennek a fogyasztási deformációnak a megoldására a családi pótlék alkalmas volt – és alkalmas lenne ma is. Még ma sem lenne késő a családi pótlék növelése révén semlegesíteni a rezsivédelem gyakorlata miatt a gyermekes családokra háruló többletkiadásokat.

3. Nem szolgálja népesedéspolitikai céljainkat, hogy a babaváró hitelre korábban jogosult nők csaknem felét 2024. elejétől kizárták a hitelfelvétel lehetőségéből. 2024. január 1. után már csak azok a házaspárok vehetik fel a babaváró hitelt, ahol a feleség életkora 18 és 30 év között van. Az idei év végéig még – bizonyos értelemben könyörületből – igénybe vehető a hitel, ha a feleség kora 30 és 41 év közötti és legalább 12 hetes várandós. Az intézkedés elmondott indoka az volt, hogy a fiatalabb női korosztályok felé tolódjanak a szülések, hiszen, ha fiatalabb korban vállalják a nők az első és második gyermeküket, akkor nagyobb lenne az esély egy harmadik gyermek megszületésére. Csakhogy a 42–43 éves nők már soha nem fognak huszonéves korukban szülni, nem lehet őket ennek a célnak a teljesítésére késztetni, viszont arra alkalmas ez az intézkedés, hogy lemondjanak egy további gyermek vállalásáról.

Nem túlzás feltételezni, hogy a babaváró hitelre már nem jogosult mintegy 1,350 millió szülőképes korú nő közül évente több ezernek a szülési terveit hiúsítja meg a korábban számításba vett hitellehetőség megszűnése. Népesedéspolitikai szempontból 1,350 millió szülőképes korú nő gyermekvállalási hajlandóságát visszafogni hatalmas hiba. Nem visszafogni kellene ebben a generációban a szülési hajlandóságot, hanem érvényre juttatni, megbecsülni. A Demográfiai Szakosztály elnöke, Benda József által végzett felmérés szerint a 35–45 éves nők korcsoportjában a nők 25 százaléka szívesen szülne még, szívesen vállalna háromnál több gyereket, ha ennek meglennének az anyagi feltételei. Ha a szülések súlypontját a fiatalabb korosztályok felé akarjuk átbillenteni, akkor a 30 évnél fiatalabb szülő nők babaváráshitel-lehetőségét érzékelhetően, legalább 40 százalékkal kellett volna megnövelni, mert az idén megvalósuló emelés az inflációs veszteségnek csak a harmadát fedezte. A 30 évesnél idősebb nők pedig – legyenek akárhány évesek – ha igazolják 12 hetes várandós állapotukat – kapják meg az eddigi hitelt, hiszen örülnünk kellene, hogy szülnek, és nem büntetnünk kéne őket hitellehetőségeik megvonásával. ♦

A termékenységszűkülés megállítása 2/2.

IFJ. FEKETE GYULA

4. Népesedéspolitikai céljainkat keresztezi, hogy a „Családi Otthontermelési Kedvezményre” – rövidítve „CSOK+”-ra – jogosultak köréből 2025 után kizárják a 41 évesnél idősebb nőket, még ha várandósok is. Az intézkedés hangoztatott indoka az volt, hogy a fiatalabb női korosztályok felé kellene kitolni a szülések súlypontját, hiszen ha fiatalabb korban megszülik a nők az első és második gyermeküket, akkor később nagyobb lenne a valószínűség egy harmadik gyermek vállalására. Valójában a 42-43 éves nők már soha nem fognak huszonéves korban szülni, nem lehet őket ennek a célnak a teljesítésére ösztökélni, viszont arra alkalmas ez a jogfosztó intézkedés, hogy lemondjanak egy további gyermek vállalásáról. A negyvenes nők negyede, ötöde – tekintettel a propagatív és a munkaképes kor lassú kitolódására – a Demográfiai Szakosztály elnöke, Benda József által végzett felmérés szerint szívesen vállalna még gyermeket, ha ennek meglennének az anyagi feltételei. A Magyar Közgazdasági Társaság Demográfiai Szakosztálya részt vett a „CSOK+” törvényjavaslat társadalmi vitájában. Bízunk abban, hogy meghallgatásra talál az a javaslatunk, miszerint maradjon meg a 41 év feletti, gyermeket vállaló nők eddigi jogosultsága. A népesedéssel foglalkozó szakemberek tudják, hogy ezt a negyvenes, kilenc évfolyamos, 710 ezer fős korosztályt meg kell nyerni plusz gyermek vállalására, mert az alattuk lévő, 40 év alatti tíz évfolyam lélekszáma már csaknem harminc százalékkal kevesebb – mindössze 605 ezer fő –, azaz tőlük már nem várható el hasonló nagyságú szülésszám. Ma a negyvenes nők szülik meg az újszülöttek mintegy tizedét, és a jövő szempontjából kulcsfontosságú lenne szülési hajlandóságuk fenntartása. A jogszabály megalkotói nem osztották aggodalmainkat, és nagy női korosztályok eddigi jogosultságainak a megszüntetéséről döntöttek. Döntésük szerepet játszik abban, hogy a TTA

hanyatló trendje folytatódott. A további hanyatlás megállítására érdekében meg kellene őrizni – vissza kellene állítani – a 41 év feletti, gyermeket vállaló nők eddigi CSOK-jogosultságát.

5. A családalapítás késlekedésében szerepet játszik az otthontermelés fiatalokra és szüleikre háruló óriási terhe. Ezzel a kiemelkedően fontos témával a vitában foglalkozott már László Tamás és Szabadkai Antal is. Ma a huszonéves fiatalok fele még a szüleivel együtt él, mert nem tudott önálló lakást vásárolni. Nagyon előremutató családpárti intézkedés volt az Államkincstár felügyelete alatt a „Babakötvény” útnak indítása, aminek a célja az volt, hogy egy „Babakötvény” megtakarítással rendelkező fiatal ne legyen bankok kiszolgáltatottja, ha felnőve családot akar alapítani, és támaszkodhasson szülei és más rokonai korábbi kötvénybefizetéseire. Az Államkincstár számára is mindenképpen előnyös volt egy 18 évre szóló hosszú távú megtakarítás megkötése, és a gyermekük jövőjéért áldozatokat vállaló szülők és hozzátartozók számára is megfelelő volt ez az évi háromszázalékos reálhozamot biztosító megtakarítási lehetőség. 2024. elején a tömegtájékoztatásból tudhattuk meg, hogy az úgymond „nyerészkedések” meggátolása érdekében korlátozták a Babakötvényre befizethető éves összeg nagyságát, azaz a jövőben egy fiatal, 18 évesen – az idei korlátozások életbeléptetése miatt – legfeljebb egy fél lakásra elégséges megtakarításhoz juthat, és családalapítása érdekében már nem kerülheti el banki adósságok vállalását. Csak egy családellenes indulat – vagy nagybanki érdekek képviselője – magyarázhatja azt, hogy az évi háromszázalékos reálhozamot biztosító, kivételesen hosszú távú megtakarítást vállaló Babakötvényt „nyerészkedésnek” minősítsenek. Amúgy nemzetközi viszonylatban ez a három százalék inkább szolid, szerény jövedelmi igényt jelez, semmint egy két számjegyű haszon „nyerészkedési” lehetőségét. A kormányrendelet előírásai szerint ezután Babakötvényre évente legfeljebb 1,2 millió forint értékben teljesíthetünk befizetést. Ez a rendelet a hazai családi kapcsolatok teljes félreismeréséről is tanúskodik. Eddig a nagyszülők, keresztszülők, szülők, nagybácsik és nagynénik lehetőségeik szerint önszántukból, egymás megkérdezése nélkül támogatták a szeretett gyermeket. Többségük egymástól is távol él, és jószerivel csak esküvőkön vagy temetéseken találkoznak és beszélgetnek egymással. Teljesen életszerűtlen, hogy a befizetésre hajlandók ezután felhívják távoli rokonaikat, azt tudakolva, hogy melyik gyermek babakötvényét mekkora összeggel növelték, mert nem kívánják túllépni az engedélyezett limitet. Várható, hogy inkább nem fárasztják magukat ezzel a kormányrendelettel megbonyolított, bizonytalanra tett előtakarékoskodási formá-

ba történő befizetéssel. A felnövekvő gyermekek későbbi anyagi függetlenségének és családalapításának az érdekében helyre kellene állítani a „Babakötvény” korábbi, korlátozásoktól mentes működési formáját. Annak ellenére, hogy a háromszázalékos reálhozamot megalapozatlanul – a szülői és hozzátartozói megtakarításokat banki irányba terelő szándékok – „nyerészkedésnek” minősítenek, meg kellene őrizni ezt a háromszázalékos reálhozamot, mert 10-15 éves pénzkölcsönzés esetén ez inkább egy szerény elvárás, semmint „nyerészkedés”.

6. Megérett az idő a családi jövedelemadózás bevezetésére. Korábban a pénzügyi irányítás azt hangsúlyozta, hogy a válások és beházasodások, születések és halálozások túl bonyolulttá tennék az egy családtagra jutó éves jövedelmek kiszámítását. Ma már, a számítógépek korszakában ez nem lehetne akadály. Mellesleg Franciaország és Luxemburg családi jövedelemadózása már a számítógépek megjelenése előtt évtizedekkel is zavartalanul működött. Az elmúlt évtized adótörvényei azt igazolják, hogy a költségvetési hiányok betömésére a pénzügyi irányítás rendszeresen a gyermekes családok elvárásait áldozta be, amit egy automatikusan működő családi jövedelemadózás esetén nem tudna megtenni. 2011-ben egy egygyermekes család adóját 10 ezer forinttal, egy kétgyermekes család adóját havi 40 ezer forinttal csökkentette a személyi jövedelemadózásban a gyermeknevelési költségeket méltányoló adólevonási lehetőség. 13 év elteltével, 2024-ben változatlanul egy egygyermekes család adóját 10 ezer forinttal, egy kétgyermekes család adóját havi 40 ezer forinttal mérsékli az adólevonási lehetőség – miközben az árak 87 százalékkal megnövekedtek. Az infláció a 13 évvel ezelőtti adólevonási lehetőség vásárlóértékét már 47 százalékkal lecsökkentette. A családi jövedelemadózás nem csupán az adólevonási lehetőségek értékvesztését akadályozza meg, hanem – a keresetek családtagokra történő felosztása révén – a gyermekekre jutó jövedelemrész reálértékét is megnöveli. Magyarországon 2011. után 2024-ig várhatóan 73 százalékkal növekednek meg a reálkeresetek. Ha tehát egy méltányos családpolitika célul tűzi ki, hogy az adólevonási lehetőség reálértéke ne csökkenjen, és azt is céljának tekinti, hogy a gyermekes családok reáljövedelme a reálkeresetekkel párhuzamosan nőjön (amely célok családi jövedelemadózás esetén automatikusan teljesülnek) – akkor annak érdekében, hogy 2024-ben is fennmaradjon a gyermekes családok 2011. évi társadalmi pozíciója, az egygyermekes családok havi 10 ezer forintnyi adólevonási lehetőségét 32 ezer forintra kellene megnövelni. (10 ezer Ft $\times$ 1,87 (infláció) $\times$ 1,73 (reálkeresetek növekedése.) Mivel az elmúlt 13 évben egyszer sem, egyetlen évben sem sikerült beépíteni az adótörvényekbe sem az adólevonási lehetőség reálérté-

kének a megőrzését, sem a gyermekesek reálpozíciójának a lépéstartását a reálkeresetekkel – meg kell kerülni a pénzügyi irányítás családoso-khoz történő viszonyulását – és ennek az eszköze a családi jövedelemadózás bevezetése.

A TTA 2023. évi csökkenésében szerepet játszott, hogy a 2022. évi 14,5 százalékos infláció, és a 2023. évi magas, 17,6 százalékos infláció jövedelemcsökkentő hatásait a családpolitika semmilyen módon nem ellensúlyozta sem az adólevonási lehetőségek növelése, sem a családi pótlék emelése révén. ♦

3.11.

Egy arányosabb közteherviselés felé 1/2.

IFJ. FEKETE GYULA

Még szállingózott a hó 1986 télutóján, amikor Kupa Mihály vezetésével megalakult az Adóreform Bizottság azzal a feladattal, hogy előkészítse az általános forgalmi adó és a személyi jövedelemadó bevezetését. A bizottság tagjainak ez a munka volt a fő feladatuk, más megbízatásuk nem lehetett. A hazai vállalatok világszintű versenyképességén kellett javítani részben a termelés folyamatában egymásra halmozódó forgalmi adók mérséklése révén, részben a lakosság adóterheinek a megnövelése révén. Az ország kedvezőtlen gazdasági helyzete ideológiai korlátok átlépését is megkövetelte, hiszen mialatt a felsőfokú oktatási intézményekben és a pártiskolákban a szocialista jövedelempolitika alapelveinek változatlanul a Marx által megfogalmazott, munka szerinti elosztást tekintették, addig a progresszív személyi jövedelemadó terve egyértelműen ütközött ezzel az elvárással.

A nyugati országok adózási gyakorlatából lehetett volna sok jó példát meríteni, de a hazai pártpolitika intelmei miatt felemás megoldások születtek. Például a bevezetése után még több mint egy évtizedig a forgalmiadó-visszatérítések olykor egy évig is visszatartották, „vállalatok költségvetési támogatásának” tekintve ezt a szükségszerű adózási lépést. Nagyon nehéz volt megszoknia a szocialista adóapparátusnak, hogy a költségvetési befizetések egy részét kérelmek és kilincselés nélkül visszautalja a befize-

tőknek. Vállalatok sora csődölt be a forgalmi adó visszatérítésének elmaradása vagy késlekedése miatt, perek sokasága jutott el Strasbourgig. Még 2024 szeptemberében is megtörtént, hogy az Európai Unió Bírósága egy magyarországi panasszal kapcsolatosan leszögezte, hogy az adólevonási joghoz hasonlóan az adó-visszatérítési jog is az uniós jogszabályok által létrehozott, közös rendszer egyik alapelve, és főszabály szerint nem korlátozható.

Több évtized küzdelmének eredményeként az adóztatás területén a pénzügyi apparátus korábbi, megkérdőjelezhetetlen akarata megbukott a forgalmi adózás területén, de a személyijövedelem-adózás adólevonási joga ügyében ez az akarat mindmáig blokkolja az arányos közteherviselés polgári elvének érvényesülését.

A Kupa Mihály vezette bizottság mintegy két tucat ország személyi- és családjövedelem-adóját fordította le, és adózási modellek sokaságát számolta ki. Az Országos Tervhivatal gondozásában kiadvány is készült az egyes országok lakossági adóztatásáról, de a kötet „szigorúan titkos” minősítést kapott. 1990 után nem találkoztam ezzel a munkával a Széchényi Könyvtár katalógusában sem, örökre eltűnt, mint sok más minősített kiadvány.

Miért is kellett titkosítani ezt a külföldön nyilvános adózási szabályokból összeállított anyagot? Azért, mert a teherbíráshoz igazodó lakossági adóztatás polgári elve megkövetelte, hogy a gyermekek nevelési költségének jövedelmi fedezete ne adózzon, és ezt le lehessen vonni a szülők jövedelméből. Az állampárt már elhatározta, hogy a gyermeknevelési költségek jövedelemfedezetét a szülők jövedelméből nem teszi levonhatóvá, ugyanúgy megadóztatja, mintha ezt a jövedelmet élvezeti cikkekre vagy külföldi utazásokra költötték volna – azaz el kellett titkolnia az ezzel ellentétes európai adózási gyakorlatot.

Milyen is volt az arányos közteherviselést célzó európai gyakorlat? Két fő formája volt, a családjövedelem-adózás és a gyermeknevelési kiadásokkal csökkentett személyijövedelem-adózás. Franciaországban és Luxemburgban összeadták egy-egy család valamennyi jövedelmét, és ezt az összeget osztották a családtagok számával, különbséget téve persze a felnőttek és a gyermekek eltérő fogyasztási igénye között. A gyermekek figyelembevétele automatikusan csökkentette az eredményül kapott, egy fogyasztási egységre jutó jövedelmet, amelyet progresszív adó terhelt. Az európai országok többségénél az egyszerűbb módon kiszámolható, a gyermeknevelési kiadásokkal csökkentett személyijövedelem-adóztatást alkalmazták. A szülők jövedelméből levonták a nevelt gyermekek társadalmilag elismert kiadásait, és a fennmaradó összeg után adóztak. A szülők jövedelméből a gyermeknevelési kiadások levonása nem kedvezmény volt, hanem egy olyan adótechnikai művelet,

amely nélkül az arányos közteherviselés nem valósulhatott volna meg. A családjövedelem-adózás folyamatában fel sem vetődhetett, hogy a gyermekek beszámítása a családtagok közé az valamiféle kedvezmény. A gyermeknevelési kiadásokkal csökkentett személyijövedelem-adózás sem tekintette kedvezménynek a gyermeknevelési kiadások levonhatóságát, hiszen csak ezzel a technikával tudott a családjövedelem-adózáshoz hasonló hatásfokú, arányos közteherviselést megvalósítani.

Magyarországon az új lakossági adózás 1988. évi bevezetésekkel teljesült az állampárt akarata, miszerint az adózás csak a személyi jövedelmek nagyságát vette figyelembe, és nem volt tekintettel az eltartási kötelezettségekre. Ha 1990 után volt is olykor törekvés az arányos közteherviselés irányába, azaz a gyermeknevelési kiadásoknak a szülők adóalapból történő levonhatósága felé – ezt az igényt mindig félretették, azzal érvelve, hogy ilyen mértékű „adókedvezményt” nem bír elviselni a költségvetés.

Természetesen a nyugat-európai gyakorlatban is előfordult az adókedvezmények lehetősége, például a fogyatékkal élő, tartós betegséggel élő vagy tovább tanuló gyermekek esetében – de ezek már az arányos közteherviselést megvalósító adózást követő, egyedi kedvezmények voltak.

Míg az európai polgári demokráciák adózási gyakorlatában fel sem merülhetett, hogy a gyermekek élelmezését, ruházódását, telente fűtött szobákban való tartózkodását fedező szülői jövedelmeket az állam megadóztassa, nálunk még ma is változatlanul ez az 1988-ban ránk kényszerített adózási szemlélet érvényesül. A gyermeknevelés változatlanul magánügy, egyéni passzió. Ha ebből az adóztatási filozófiából – a nagycsaládosok panaszai alapján – olykor enged is valamennyit az állam, akkor a jószándékú méltányossága jelül „kedvezményeket”, engedményeket ad. Más európai országok adórendszerében – az arányos közteherviselés megvalósítása miatt – a családoknak nincs szükségük „kedvezményekre”. Nem volna méltányos velük az összehasonlítás, hiszen a mi adókedvezményeinkkel megnövelt társadalmi juttatásainkat viszonyítanánk az ő, adókedvezményeket nem igénylő családpolitikai kiadásaihoz.

Már a nyolcvanas évek végén felmerült az adókedvezmények társadalmi juttatások (például gyes, családi pótlék, ösztöndíj) közé számítása. Érdekes példa volt erre a mindössze egy évet megélt fejadó, a területfejlesztési hozzájárulás – a teho – ezerforintos ügye. Sok termelőszövetkezeti járadékosnak kéthavi járandóságát is elvitte volna ez az új adó, ezért az érintettek mintegy harmadának mentességet kellett adni. Amikor a pénzügyminisztérium képviselője kifejtette, hogy a társadal-

mi juttatások közé számítják ezeket a kedvezményeket, ellenkezésem kifejezéséként megjegyeztem, hogy tízezer forintos fejadót kellett volna kivetni, 95 százaléknyi kedvezményt megengedve – és mindjárt a jóléti államok között érezhetnénk magunkat. Szerencsére ez az egyévnyi kedvezmény érdemben nem deformálta társadalmi juttatásaink alakulását.

A nemzetközi kitekintéseinket összefoglaló kiadványunkat amiatt is titkosíthatták, hogy egyedülként Európában a lakossági transzfereket – gyermektartásokat, szülőtartásokat – nálunk (a Nőtanács irracionális javaslatára) nem a jövedelmet felhasználó helyén adóztatták meg, hanem a jövedelmet átadó félnél. A számtanból gyengék is kiszámolhatták, hogy progresszív adókulcs esetén ugyanabból a gyermektartási díjból a magasabb keresetű férfiaktól lényegesen több adót vontak le, mint a kisebb keresetű exfeleségektől, amely végül éppen a nők és gyermekek rovására ment. ❖

3.12.

Egy arányosabb közteherviselés felé 2/2.

IFJ. FEKETE GYULA

Magyarországon a személyijövedelem-adózás eddigi 36 éves gyakorlatában hol kisebb (a baloldali kormányok alatt), hol nagyobb összegben léteztek a gyermekek eltartása után járó adókedvezmények. Felvetődhet a kérdés, hogy ha ezek nagysága – az adóalapra vetítve – elérné a gyermeknevelés indokolt kiadásait, akkor érdemben megvalósítanánk-e a nyugat-európai országok arányos közteherviselését?

Összecszerülésben igen, elérnénk ugyanazt a hatást, de érdemét tekintve nem kerülnénk közelebb az arányos közteherviselés megvalósulásához. Az arányos közteherviselés alapfeltétele, hogy a szülők jövedelmének csak azt a részét kellene adóztatni, amely a gyermeknevelési kiadások levonása után megmarad. Ez az adólevonási jog olyan alapelv, amely – az Európai Unió Bíróságának 2024 szeptemberében is hangsúlyozott állásfoglalásában – főszabály szerint nem korlátozható. Magyarország

nincs ilyen adólevonási jog, csupán a költségvetés lehetőségeitől függő, bármikor csökkenthető vagy megszüntethető „kedvezmény”. A családok keserű tapasztalatai utalnak arra, hogy a gyermekeik utáni „adókedvezmények” sérülékenyek, hiszen a szocialista–szabaddemokrata parlamenti többség 1994 őszén megszüntette a családok adókedvezményinek a túlnyomó részét, és ugyanezt megtették az első Orbán-kormány megbízatásának letelte után, 2002-ben is.

Miért történhetett meg ez a gyors visszarendezés? Azért, mert ma mind az ellenzék, mind a polgári kormányok adófilozófiája közös abban, hogy az állam jogosan adóztatja meg a gyermeknevelés jövedelemfedezetét. Csak taktikai különbségnek minősíthető az az eltérés, hogy az ellenzék kevesebb, a kormánypártok több „adókedvezményt” adnának vissza a már beszedett adókból a családoknak a gyermeknevelés költségeire. Ezért nem szerencsés ez az adózási filozófia, hiszen nem védelmezi a családokat. Arányos közteherviseléshez igazodó adózás esetén fel sem merülhetne, hogy a társadalmilag szükséges gyermeknevelési költségek után személyi jövedelemadót fizessenek a szülők!

2011-ben a megnövelt adókedvezményeknek köszönhetően a gyermeknevelési költségeknek csak mintegy ötödét érintette a személyijövedelem-adózás. Mivel a 14 évvel ezelőtt megállapított adókedvezmények az inflációval nem emelkedtek, a gyermeknevelési kiadások jövedelemfedezetének évről évre egyre nagyobb hányada került megadóztatott helyzetbe. Ma már a gyermeknevelési költségek jövedelemfedezetének átlagosan mintegy hatvan százalékát terheli személyi jövedelemadó.

Ellentmondás érezhető a 2024-re vonatkozó 372 milliárd összegű, gyermekeseknek juttatott adókedvezmény elköltése, és a családok szintjén tapasztalható, a gyermeknevelési kiadásokat fedező jövedelmek utáni adók befizetése között. A logika megszokott szabálya szerint egy család nem lehetne ugyanazon időben adófizető gyermeke nevelése miatt és adókedvezményt is élvező, szintén a gyermekei nevelése miatt. Pedig gyakori lehet az ilyen helyzet. Például a gyermekek ételmezését fedező kiadások szülői jövedelmére még elegendő a kapott adókedvezmény, de az elégtelen nagysága miatt a gyermekek ruházkodását, lakás-rezsi kiadását fedező szülői jövedelmek már 15 százalékkal kell, hogy adózzanak. Tehát a személyijövedelem-adózás terén egy időben adókedvezményezett és adóbefizetésre kötelezett ugyanaz a gyermekes család.

Azt is látnunk kell, hogy a kedvezményezett helyzet megítélésének kiindulópontja az az 1988. évi alapelv, amely szerint a gyermeknevelés magánügy, amelyből fakadóan bármilyen, gyermekneveléssel kapcsolatos kiadás

jövedelemfedezetének adózás alóli mentesítése engedmény ebből az alapelvtől, jelesül ez „adókedvezmény”. A hagyományos polgári demokráciákban az arányos közteherviselés elvéhez igazodó adózás gyakorlatában a társadalmilag szükséges gyermeknevelési költségek jövedelemfedezete nem adózik, tehát ezen a területen szükségtelen az adókedvezmény.

Azt az 1988. évi személyijövedelem-adózási alapelvet, amely szerint a gyermeknevelés magánügy, a baloldali politikai erők következetesen képviselték. Kormányra kerülésük esetén mind 1994-ben, mind 2002-ben a gyermekesek adókedvezményeit megszüntették vagy jelentéktelenné zsugorították. Az egyik indokuk az volt, hogy az adókedvezmények a tehetőseket segítik, és emiatt nőnek a jövedelmi különbségek. Ezt az állítást a családok ezreit vizsgáló 2001. és 2002. évi háztartás-statisztikai felvételek cáfolták, amelyek szerint az adókedvezmények többsége az átlagjövedelem-szint alatt élő családok felemelkedését segítette elő. Ez az eredmény természetesen nem okozott nekünk meglepetést, hiszen a többgyermekes családok túlnyomó többségének a jövedelemszintje nem érte el az átlagost, azaz az adókedvezményük értelemszerűen javított lemaradó jövedelmi helyzetükön. Ez a tény a későbbiekben sem zavarta azokat a politikusokat, akik az adókedvezmények miatt a jövedelmi különbségek növekedését vizionálták, és azt hirdették, hogy a kedvezmények miatt „a szegények szegényednek, és a gazdagok gazdagodnak”. Az adókedvezményeket ellenzők másik indoka az volt, hogy a kisjövedelmű szülők nem tudják kihasználni az adókedvezmény lehetőségét, mert kevés adót fizettek be. Ez a vélemény azért ütközött a valósággal, mert épp a veszteseknek beállított adózók jártak a legjobban más adózó társaikhoz viszonyítva, hiszen ők minden adóforintjukat visszakapták, míg mások a befizetéseiknek csak egy részét.

Sajnos sok politikus hitelt adott a vaklármának, és törvényekben lehetővé tette, hogy a „kárvallottaknak” kiírált adózók a társadalombiztosítási befizetéseik terhére is kaphassanak „adó-visszatérítést”. Hiba volt egy álprobléma, egy nem létező társadalmi hátrány miatt beáldozni a társadalombiztosítás adózástól független mozgásterét, bevételeinek és kiadásainak sértetlenségét. A 2024. évi állami költségvetés a be sem fizetett személyi jövedelemadók után 52 milliárd forintnyi társadalombiztosítási befizetést „térített vissza”. A pillanatnyi előnyök megszerzése érdekében a társadalombiztosítási befizetéseikből „adó-visszatérítést” elnyerő keresők még nem tudják azt sem, hogy

lesz-e akár a táppénzjogosultság, akár a majdani nyugdíj-megállapítás idején hátránya a mai döntésüknek.

Röviden szólni kell a helyi adózás kedvezményezettjeiről, akiknek az eszmei támogatása – adókedvezménye – nem szerepel a családi támogatások közzétett lajstromában. Ennek egyszerű oka az, hogy a helyi adók és a mentességek sokrétűsége észrevehetővé teszi, hogy mennyire hibás és könyvelhetetlen eljárás az adókedvezményeket a társadalmi juttatások közé sorolni. Például az egyik településen, ha adókedvezményt kapnak a gyermekes családok, akkor ezt a be sem szedett összeget szerepeltetniük kellene a település költségvetésében – mint ahogyan az állami költségvetésben is szerepel a családostok adókedvezménye. Ha a szomszéd település úgy döntött, hogy nem vezet be ingatlanadót – akkor itt valamennyi lakos egy képzeletbeli támogatáshoz jut, mert a környező falvak lakóit terheli a házadó, amely alól ők mentesülnek? Ha helyi szinten követhetetlen és értelmezhetetlen a „kedvezmények” megállapítása, akkor miért fogadjuk el országos szinten a létezésüket?

Meg kell jegyezni, hogy 1994-ig az állam védelmezte a helyi adó alól a gyermekeket, és a helyi adózásról szóló törvényben 25 négyzetméter lakóterületig minden lakónak biztosította az adómentességet. Ez a védelem szűnt meg 1994 végén, és tapasztalatok szerint az ingatlanadót kivétő önkormányzatok mintegy fele a helyi adó megállapítása során már nincs tekintettel a lakásban lakó gyermekek számára. Visszatetsző, hogy egy családokat segítő, országos politikát egy önkormányzat helyi szinten kontrázhat. Eddig több kísérlet történt annak érdekében, hogy az állam állítsa vissza a gyermekek helyigényének az ingatlanadó alóli védelmét – de ezek a kezdeményezések nem sikerültek a pénzügyi hatóságok érdektelensége miatt.

A 2024. év végén több önkormányzat közzétette az ingatlanadók jövő évi emelését, és bizony sok esetben a gyermekek lakóterületének a helyi adója az anya egy negyedévi gyermekgondozási segélyét is felemészt. Mihamarább vissza kellene állítani a helyi adózás terén a gyermekek helyigényének az 1994 előtt élvezett, állami szintű adómentességét.

Előállt az a groteszk helyzet, hogy termeléspolitikai okból a disznóólak és tyúkólak területén a kismalacok és a csibék adómentes helyen fejlődhetnek és növekedhetnek, míg sok településen négyzetméterenként több mint ezerforintnyi adó árán, keményen megadóztatott gyermekszobákban cseperedhetnek a gyermekeink. ♦

4.

SZÜLETÉSELLENES KORSZELLEM

„Ma már a nők fejében is maszkulin értékrend van, és ma már egy nőből is szinte önmaga ellenében lehet csak kibányászni a maszkulin értékrendi beállítottsággal egyébként szinte semmiben át nem fedő, természetes késztetéseit. Pedig a nő más. Olyannyira más, mint amennyire más lehet egy földlakó egy marslakóhoz képest.”

(Major Gyöngyi)

4.1.

A demográfiai válság alapvető okai 1/3.

BALÁSHÁZY IMRE

Hazánkban több szakértő is a főállású vagy hivatásos szülőség intézményével gondolja megoldani a demográfiai válságot, ami nagyjából azt jelenti, hogy az állam rendes fizetést adna olyan házaspároknak, illetve azon belül az anyáknak, akik szívesen vállalnának háromnál több gyermeket, de megfelelő anyagi támogatás nélkül ezt nem merik megtenni. A gondolat jó, és az eredmény is lehet az, ha a kiválasztás feltételeit helyesen szabják meg. Lényeges, hogy csak olyan házaspár (család) vehessen abban részt, ahol jó gyermeknek lenni, leginkább azért, mert a szüleik egymás közt és gyermekeik felé egy olyan stabil és erős szeretetteret tartanak fenn és táplálnak, amelyben jó élni. Az is lényeges, hogy ne azért szüljenek az ilyen állást elnyerő feleségek, hogy pénzük legyen, hanem ez az állás segítse megfoganni, megszületni és felnevelni az adott házaspár által vágyott gyermeket vagy gyermekeket.

Mivel a demográfiai válságot nem a főállású szülőség hiánya okozta, ezért bizonyos veszélye is van a főállású szülőségnek, ha jól működik és segítségével megszűnik a demográfiai válság. Ezen megállapítás általánosságban bármely, a szülőknek közvetlen anyagi juttatásokat jelentő családtámogatásra igaz, ha azok fő célja a demográfiai válság megoldása. Miért? Mert a demográfiai válság csak az egyik negatív tünete egy olyan erőszakos, előre kitervelt, velejéig káros folyamatnak, amely hazánkban is hosszú évtizedek óta alapjaiban rombolja a társadalmunkat. Így, ha csak a demográfiai válságot vesszük célba, mint megoldandó feladatot, akkor csak tüneti kezelést végzünk. Természetesen annak is lehet értelme, mert legalább egy negatív tünetet felszámoltunk vele. Azonban veszélye is van, mert csökkentjük annak az esélyét, hogy egy, a társadalmunk egészségét alapjaiban és alattomosan romboló folyamat felismerjünk és így megszüntethessük; aminek csak az egyik negatív tünete a sok közül a demográfiai válság. Ha csak vérnyomásemelőt adna az orvos egy ájult betegnek, mert annak nagyon alacsony a vérnyomása, azzal még nem

biztos, hogy jót tenne a betegnek. Jobb lenne, ha alaposan megvizsgálná és észrevenné, hogy vérzik a beteg, mert meglőtték. Hasonló a helyzet a demográfiai válsággal is.

Az 1960-as évektől a fogyasztói társadalmakban igen erősen támadták és támadják az emberi faj civilizációját eredményező alapvető antropológiai modellt, azaz a házasság és a család intézményét, amelynek a fejlett társadalmak kialakulásukat és megmaradásukat köszönhetik. Ezen támadásoknak, sőt háborúnak csak az egyik negatív tünete a demográfiai válság. Az orvos sem pénzt ad a betegnek, hanem eltávolítja a kórokozókat, és gyógyít. Hasonlóképpen, a házasság és a család intézménye elleni alattomos és nyílt támadásokat mind fel kellene ismerni, meg kellene azokat szüntetni, és amit e támadások elpusztítottak, azt fel kellene építeni, ettől szinte automatikusan megszűnne a demográfiai válság. Az, hogy az állam pénzt ad a családoknak, az jó. Azonban mivel a demográfiai válságot alapjaiban a házasság és a család elleni támadások okozták és okozzák – ezt a következő részben majd kifejtjük –, ezért a lényeg a támadások felismerése, visszaverése és a pusztításokból való építkezés lenne.

Korunk számos tudományos kutatója és nagy formátumú gondolkodója jutott hasonló következtetésre, és fogalmazott meg lényegre tapintó megállapításokat e kérdésben. Ezen első részben következzenek ismert neves személyiségektől vett idézetek e témában:

- „Az emberiség történelmében fejlett társadalom kivétel nélkül csak akkor alakulhatott ki, ha a társadalom a szexuális kapcsolatot a házasságra korlátozta. [...] Ha e szexuális normák fellazultak, akkor a társadalom kivétel nélkül három generáción belül összeomlott.” [Joseph Daniel Unwin (1934)]
- „A demográfiai tél a szexuális forradalom közvetlen eredménye. A szexuális forradalom a felülről szervezett kulturális marxizmus terméke. A szexuális forradalom az utóbbi 400 év legnagyobb támadása az emberiség ellen.” [Donald Feder – A Családok Világkongresszusának igazgatója (2014)]
- „A XX. század legmélyrehatóbb eseménye a szexuális »forradalom« volt. Sőt talán az egész modernkori történelem legmélyrehatóbb eseménye az. [...] A demográfiai válság alapvető oka a szexuális forradalom.” [„Demográfiai tél – az emberi család hanyatlása” című nemzetközi tanulmány, Nobel-díjas kutatók ajánlásaival (2008)]
- „Az alapvető erény, amelyre a társadalom épül, az a szexuális tisztaság. Az a társadalom, amelyik ezt kezdi elhagyni, az összeomlik.” „A társadalom három alapvető szerveződése – a család, az egyház és az állami intézményrendszer – az emberiség törté-

nelmében először van együttesen mély válságban, és ennek oka a szabados szexualitás.” [Pat Fagan, az USA Házasság- és Valláskutató Intézetének igazgatója (2018)]

- „A szexuális forradalom a kulturális marxizmus terméke és a családi élet válságának, valamint a demográfiai válságnak az oka. [...] A 20. század valamennyi szexuális forradalma a marxizmusban találja meg szellemi gyökereit. [...] A demográfiai télből nem juthatunk ki, amíg a szexuális forradalmat nem sikerül legyőznünk.” [Gabrielle Kuby (2013)]
- „A demográfiai válság oka, hogy a XX. század második felétől erős támadások érték a házasság intézményét, amelyek a »szexuális forradalom« különböző frontjaiban öltöttek testet.” [Emile Kao, nemzetközi jogász (2019)]
- „A szexuális gyakorlat olyannyira központi jelentőségű a keresztény életben, hogy amikor a hívők e kérdésben elhagyják az igaz hitű tanítást, akkor gyakran értelmetlen többé kereszténynek hívni őket.” „Túl vagyunk a szexuális forradalmon, az pedig nem kevesebb, mint katasztrofális hatással volt a kereszténységre. Csaknem a közepébe talált a szexszel és az emberi személlyel kapcsolatos bibliai tanításnak. A társadalommal, a családokkal és az emberi lények természetével kapcsolatos alapvető keresztény felfogást rombolta le. A kereszténység és a szexuális forradalom egymással ki nem békíthetők, hiszen gyökeres ellentétben állnak egymással.” „Valójában úgy áll a helyzet, hogy a nemiségre vonatkozó keresztény tanítás elvetése azt a tényezőt távolítja el, amelyik a kereszténység, mint társadalmi erő energiáját adja – vagy adta?” „Egy keresztény számára a nemiség ajándékával csakis egyetlen helyes módon lehet élni: egy férfi és egy nő közötti házasságban. Nem létezik a keresztény hitnek olyan központi tanítása, amelyik népszerűtlenebb lenne manapság. S talán olyan sincs, amelyiknek fontosabb volna engedelmeskednünk.” [Rod Dreher, Szent Benedek válaszáján című világhírű könyv szerzője (2021)]
- „Nem túlzás azt mondani, hogy a 20. század azt tekintette feladatának, hogy megfossza magát a keresztény szexuális etikától. Ha »az élet kultúráját« akarjuk építeni, akkor a 21. század feladata, hogy visszakövetelje azt.” „A társadalom, amelyik a testi szerelmet házasságon kívül éli meg, a halál kultúráját éli.” „A nemek közössége az emberi etika és kultúra legfontosabb alapja. Az emberi szexualitásnak életbevágó a jelentősége a házasságra és a családra

nézve, és alapvető kapcsolatban áll velük. Amilyen a házasság és a család, olyan a kultúra.” [Szent II. János Pál pápa]

- „A szexuális forradalom sokkal nagyobb támadás az emberiség ellen, mint az első két világháború együttvéve.” [Christopher West (2004) – Szent II. János Pál pápa Test Teológiája című művének legismertebb terjesztője]
- Nem csak a katolikusok mondják ezt. Híressé vált a Nashville-i Nyilatkozat (2017-ben), amit 150 vezető protestáns lelkész fogalmazott meg: „Megvalljuk, hogy Isten minden embernek kinyilatkoztatja akaratát a házasságon kívüli tiszta életre és a házasságon belüli hűségre vonatkozóan.”
- Sőt nemcsak a keresztény egyházak, hanem a Családok Nemzetközi Szervezete (International Organization for the Family) is így fogalmaz a híressé vált Fokvárosi nyilatkozatában, amelynek címe: „A Család és a Házasság Egyetemes Nyilatkozata”. Ebben a következőt vallják: „Egy virágzó kultúra tehát szolgálja a házasságot – és az egész társadalmat – azáltal, hogy hirdeti a szexuális tisztaságot házasságon kívül és a hűséget házasságon belül.”
- Érdeemes megjegyezni, hogy Magyarország Alaptörvényének 7. módosítása (2018) szerint: „Magyarország [...] keresztény kultúrájának védelme az állam minden szervének kötelessége.”
- És az Alaptörvény 9. módosítása (2020) szerint: „Magyarország [...] biztosítja a hazánk [...] keresztény kultúráján alapuló értékrend szerinti nevelést.” A „Javaslatban foglaltak védelme és biztosítása a széles értelemben vett állam valamennyi szervének kötelessége.” A zsidó-keresztény kultúrának pedig alapeleme, hogy először házasodik az ember, és aztán lesz a házastársával egy test. E nélkül nincs keresztény kultúra. A szerző értelmezése szerint az Alaptörvény idézett rendelkezései a „szexuális forradalom” elleni védelem gyakorlatát meg kellene, hogy alapozzák.

Természetesen nemcsak a kereszténység megítélése szerint elfogadhatatlan a házasságon kívüli szexuális élet, hanem – mint Joseph Daniel Unwin kutatásai mutatják és az őt idéző fenti kijelentés megállapítja –, fejlett kultúra még nem jött létre az emberiség történelmében anélkül, hogy a társadalom ne korlátozta volna a szexuális életet a házasságra, és minden fejlett kultúra összeomlott – sőt a legprimitívebb, az ő szóhasználatával zoisztikus (állati) szintre jutott – három generáción belül, amennyiben a házasságon kívüli szexuális élet elterjedt. Nagyon jól tudták ezt a marxisták és köreik, ezért szervezték és szervezik

az általuk szexuális forradalomnak nevezett terrortámadást az emberiség ellen, hiszen ők a múltat el akarták és el akarják törölni, hogy aztán a megmaradt romokat a kedvük szerint tudják felépíteni, ahol ők diktálhatnak. Ez az új világrend-elképzelésük.

Mint majd látni fogjuk a következő részben, a magzatok, a gyermekek és a nők emberi méltóságát alapjaiban sérti a házasságon kívüli szexuális élet, és annak társadalmi elfogadottsága. Sajnos a mai fogyasztói társadalmakban ez a mondat, a témakört átlátó szakembereket kivéve, gyakorlatilag nem érthető, mert a társadalomban szinte teljesen elfogadott normává vált az elköteleződés nélküli szexuális élet. Ez azt jelenti, hogy teljes sikert aratott a marxisták és elődjeik, valamint szövetségeseik által már 2-300 éve megfogalmazott cél: a házasság, a család és a kereszténység lebontása a szexuális normák fellazításával. Amelyik társadalom ezt nem ismeri fel és nem tesz ellene, az néhány évtizeden belül nagy valószínűséggel össze fog omlani. ♦

4.2.

A demográfiai válság alapvető okai 2/3.

BALÁSHÁZY IMRE

A „második demográfiai átmenetet” a KSH fogalomtárában lényegében a következőképp jellemzik: az 1960-as–1970-es évektől a technikailag fejlett országok zömében a termékenységi ráta a 2,1-es érték alá csökkent. E változás két fő eleme az együttélési kapcsolatok átalakulása és a termékenységi magatartás megváltozása. A házassági kedv lecsökkent, a házasságok későbbre tolódtak, a válási arányok megnövekedtek, a házasságon kívüli együttélések aránya megemelkedett. Ez a típus alternatív „családi” formává vált. Új együttélési formák jelentek meg. Gyakoribbá váltak az egyszülős családok. A szülések későbbre tolódtak, és számuk lecsökkent. A változások lényege, hogy a hagyományos értékrend meggyengült, és helyét az önmegvalósítás és az önzés vette át. A hangsúly a családról az egyénre helyeződött át. Az értékváltozások következtében az egyének a kisebb el-

köteleződéssel járó együttélési formákat részesítik előnyben: a házassággal szemben az élettársi vagy a látogató kapcsolatot preferálják, és halasztják a gyermekvállalást (KSH, Második demográfiai átmenet).

A vonatkozó értékek nem álltak vissza, ezért érthetően az értékválságból származó antropológiai és demográfiai válság azóta is tart!

Fontos észrevennünk, hogy a fent felsorolt tünetek magának az úgynevezett „szexuális forradalomnak” a megjelenési formáit, azaz a megvalósulását jelentik, amelynek alapeleme, hogy az emberek jelentős része a szexuális életet házasságon kívül, főként házasság előtt is megéli anélkül, hogy emiatt morális felelősségének kérdése egyáltalán felmerülne. Úgy is fogalmazhatunk, hogy a fenti tünetek – és még számos egyéb tünet – együtt maga a „szexuális forradalom”, és annak az egyik tapasztalt és érthető következménye a sok közül, hogy demográfiai válsággal jár.

Ez logikus, hiszen a nőnek a gyermekvállaláshoz, valamint a gyermeknek az élethez, biztonság és állandóság kell. Ezek hiányában érthető, hogy kevesebb gyermek születik. A társadalomnak morálisan alkalmazkodnia kellene a szexuális kapcsolatban a nő és a férfi közt meglévő, természet adta aszimmetriákhoz, valamint az esetleg megfogant gyermek emberi méltóságához. A „szexuális forradalom” épp e kettőt mellőzte.

Nézzük még egyszer a „második demográfiai átmenet” leírásánál – a KSH fogalomtárából vett és fent felsorolt tüneteket: (I) „a házassági kedv lecsökken”; (II) „a házasságok későbbre tolódnak”; (III) „a válási arányok megnövekednek”; (IV) „a házasságon kívüli együttélések aránya megemelkedik”; (V) „alternatív »családi« formák kialakulása”; (VI) „új együttélési formák megjelenése”; (VII) „az egyszülős családok gyarapodása”; (VIII) „a szülések későbbre tolódása”.

Mind a nyolc tünetnél jogos a kérdés, hogy vajon mi azok oka. A válasz minden tünet esetében egyértelmű, egyszerű és pontosan ugyanaz, mégpedig: a házasság előtti szexuális élet széles körű elterjedése. Azaz a „második demográfiai átmenet” valamennyi jellemző tünete a „szexuális forradalom” közvetlen és szükségszerű következménye, valamint ezért nyilván mondhatjuk, hogy maga a második demográfiai átmenet is a „szexuális forradalom” közvetlen következménye. A jellemző negatív tüneteket lehetne tovább sorolni, mint például megnő a házasságon kívüli született gyermekek száma, a mozaikcsaládok száma, a gyermekét egyedül nevelők száma, a szinglik száma, a depresszió gyakorisága.

Nemcsak a „szexuális forradalom” közvetlen tünetei sokatmondóak a demográfiai válság okainak keresésénél, hanem a „szexuális forradalom” terjedése is. Ugyanis

ahogy terjedt a „szexuális forradalom” országról országra az 1960–2000-es években, úgy jelentek meg országról országra a házasság és a család körüli, negatív tünetek, mindenütt igen hasonló jellemzőkkel és szinte ugyanolyan időeloszlásban, végül mindig bekövetkezett a demográfiai válság valamennyi érintett országban.

A „szexuális forradalom” egy országon belüli tünete is, és országról-országra való terjedésének jellemzői is egyértelműen mutatják, hogy a demográfiai válság alapvető oka a „szexuális forradalom”. Számos tudományos cikk és szakkönyv igazolja ezt, például Donald Feder (2013, 2022, 2023), Marcantonio Caltabiano és mások (2020), Gabriele Kuby (2013), Marguerite A. Peeters (2015, 2020, 2022, 2024). A Népeségtudományi Folyóirat (Journal of Population Science) egyik cikke átfogó globális szintű demográfiai elemzést ad az 1986–2020-as időszakra, és abban azt írja Ron Lesthaeghe (2020), hogy: „A hagyományos család történelmi dominanciájával rendelkező országokban, azaz Európában és az »új Európákban«, a termékenység elhalasztásának és a házasság előtti együttélés gyakorisága növekedésének második demográfiai átmenetre vonatkozó jellemzői teljes szinkronban vannak egymással.”

Meglehetősen káros, de széleskörűen elterjedt az a téves vélemény – illetve a „szexuális forradalom” tervezőitől származó, vélhetően szándékos félrevezetés –, miszerint a „szexuális forradalom” az emberi szabadságvágy terméke, és ezért annak céljait és eredményeit nem is szabad sem megkérdőjelezni, sem módosítani. E vélemény szerint az 1960-as és 1970-es évekre a fogamzásgátló tablettáknak köszönhetően végre elfelejthető lett az a zord akadály, hogy a fiataloknak a házasságig kellene várniuk a szexuális élettel, és egyáltalán, hogy a házasságot kiemelt együttélési formának kellene tekinteni, hiszen azóta már szerencsére mindenki úgy él, ahogy akar, különösen, ha elmúlt 18 éves. Szerintük a hatvanas években a fiatalok joggal lázadtak fel az addigi kegyetlen és prűd társadalmi elvárások ellen, és így a „szexuális forradalom” valóban forradalom volt. A forradalom a magyar ember számára az, amikor a „nép” fellázad a kegyetlen zsarnokság ellen, tehát a forradalom „alulról”, azaz az elnyomottak részéről szerveződik, valami kegyetlen zsarnoki hatalom ellen.

Nos, az úgynevezett „szexuális forradalom” – a valóságban – nagyon nem ilyen volt, és a mai frontjai sem ilyenek. Itt szó sincs arról, hogy e folyamatban a fiataloknak vagy bárkinek végre sikerült kivívniuk valamilyen szabadságot, amely nekik vagy az embernek jár. A valóságban a fent felsorolt tünetek – a második demográfiai átmenet és a jelen demográfiai válság – azért következtek be, mert a világ vezetésére törekvő kulturális marxisták és neomar-

xisták, továbbá elődeik és szövetségeseik mind a mai napig neomalthusianusok (azaz az emberiség létszámát és a születések számát csökkenteni szándékoztak), valamint egyik fő céljuk hosszú idő óta a család és a kereszténység lebontása, „a múlt eltörlése” és egy új világrend felépítése, amelynek része a nemzetállamok gyengítése, sőt felszámolása is.

Keleten létrehozták a Szovjetuniót, amelyet a proletárdiktatúrára és a „szexuális forradalomra” alapoztak. Az eredmény, különösen a „szexuális forradalom” következtében, súlyos demográfiai válság és nagyfokú bűnözés lett. Igen, a megvalósított „szexuális forradalom” súlyos demográfiai válságot okozott a korai Szovjetunióban az 1930-as években. Ezért Sztálin még a harmincas években visszaállította a házasság intézményét (1934-ben), és betiltotta az abortuszt (1936-ban). Nyugaton e hatalom proletárdiktatúra helyett a kultúra megváltoztatását tűzte ki célul, természetesen ugyanazon alapcélok elérésére. Itt érdemes megemlíteni Antonio Gramsci olasz marxista forradalmár és Herbert Marcuse, a frankfurti iskola neves képviselőjének nevét. A ’68-as párizsi diáklázadások tablóján a 3M volt olvasható, azaz Marx, Mao és Marcuse, amely rámutat a marxista, kommunista alapokra és hátterre. Gramsci megmondta: proletárdiktatúra helyett kulturális hegemoniára kell törekedni, azaz a kultúrát kell úgy megváltoztatni, ahogy az nekik tetszik. Marcuse és társai ezt a gondolatot beépítették elméleteikbe, ahol Marcuse hangsúlyozta, hogy szexualizálni kell a társadalmat, amelynek szerinte beláthatatlan következményei lesznek. Ebben igaza lett, ezt tapasztaljuk is.

A „szexuális forradalom” szervezői rájöttek, hogy a család, a kereszténység és a kultúra leépítéséhez a legfontosabb elem a házasság intézményének gyengítése, és azt a szexuális normák lebontásával, megváltoztatásával érhetik el. Ezért szervezték és szervezik az általuk „szexuális forradalomnak” nevezett ember-, család-, nemzet-, és kereszténységellenes háború különböző frontjait. A „szexuális forradalom” mára a valóságban „szexuális világháború” vagy más néven „globális szexuális terrorizmus” lett. Szakértőik kezdetben még néven nevezték céljaikat, például Lukács György marxista filozófus száz évvel ezelőtt a „szexuális terrorizmus” bevezetésének szükségességéről írt, ő a „szexuális forradalmat” még igazi néven, azaz „szexuális terrorizmusnak” nevezte. Szerinte ahhoz, hogy a meglévő kultúrát összedönthessék, és mást építhessenek helyette, „szexuális terrorizmusra” van szükség. Ma már láthatjuk, hogy teljesen igaza volt.

Lukács György Leninéhez is járt a szovjetrendszer szervezni, és Németországban is tevékenykedett a frankfurti iskola előkészítésében. A Szovjetunióban megvalósított „szexuális forradalmuk” súlyos demográfiai válságot

okozott. Mint tudjuk, a Nyugaton megvalósított „szexuális forradalmuk” is demográfiai válságot eredményezett és eredményez, és amint a „szexuális forradalom” globalizálódott, úgy természetesen globalizálódott a demográfiai válság is. A magukat újabban progresszívnek nevező oldal elődjai a vonatkozó összefüggéseket remekül felismerték, például Herbert George Wells, aki az Új világrend című könyv szerzője, már 1890-ben azt írta: „Létfontosságú, hogy elterjesszük a szabad szerelmet ahhoz, hogy lebont-hassuk és eltüntethessük a család elavult intézményét.” Szerinte a család megszüntetésére azért van szükség, hogy elvegyék a család védőhálóját az emberek feje felől, és így az egyén ki legyen szolgáltatva az ő hatalmuknak.

Feministának nevezett – amennyiben a feminizmus a női érdekvédelmet jelenti, akkor valójában nőellenes, antifeminista – mozgalmak zászlóra tűzték a nő jogát az abortuszra. A „szexuális forradalom” aktivistái elkezdtek reklámozni a fiatalkori párkapcsolatokat. A ’60-as években indult a rövid távú partnerkapcsolatok kora, egy időben a drogok elterjedésével. A válások egyre gyakoribbá váltak, s ebben a hollywoodi sztárok elől jártak. Később megjelentek a női magazinok a női ideálokkal, és az emberek ezeket követték, azonban a televízió bizonyult a leg-hatékonyabb tudatbefolyásoló eszköznek e tekintetben is. A tévébeli propaganda első számú célközönsége a fiatalság volt. Végül jött az internet, tele pornográfiával.

Mint említettük, Herbert Marcuse (1955) szerint szexualizálni kell a társadalmat, és annak messzemenő és beláthatatlan következményei lesznek. Először a nyugati világban, majd nálunk is, ez azóta megvalósult: a házasságon kívüli szexuális kapcsolatok általánossá váltak, a következményeket ismerjük. Összefoglalva a házasságot és a családot lebontani igyekvő erőfeszítések sikere jól bizonyítja, hogy a házasság előtti és általánosságban a házasságon kívüli szexuális kapcsolatok elterjesztése megröppantja, majd leépíti a házasság és a család intézményét, és így meggyengíti, önzővé és beteggé teszi az egész társadalmat, ahol értelemszerűen kevés gyermek születik. A gyermeknek elemi szüksége van arra, hogy biológiai szülei az ő fogantatásától kezdve, hosszú időre egymást és őt szeressék és tiszteljék. Patrick Fagan (2024) úgy fogalmaz, hogy a megfogant gyermeknek természetadta joga van arra, hogy szülei házasság legyenek. Úgy tűnik, a természet gondoskodik arról, hogy ha a gyermek ezen elemi és jogos igénye nem teljesül, akkor kevesebb gyermek születik. A szocialista országokban tiltották és elnyomták a válásgyakorlást. Nyugaton rájöttek, erre nincs szükség, hiszen például Wilhelm Reich német „szexuálforradalmár” felismerte, hogy nem kell az egyházakat, a vallást vagy a házasságot üldözni; elég elterjeszteni a szabados szexuali-

tást, és a mozgásba induló folyamatok önmaguk elvégzik a család és az egyházak leépítését.

Így, hogy tudjuk a demográfiai válság alapvető okát, a megoldás iránya is egyértelműen adódik: a „szexuális világháborút” először széleskörűen fel kell ismerni. Egy olyan háborút ugyanis nem nyerhetünk meg, amelyet nem ismerünk fel. Ezt követően fel kell mérni e háború rövid és hosszú távú pusztításait, kárait, hatásait és következményeit, az eredményeket közkincsé kell tenni, majd az okozott pusztításokat, ahol és amennyire lehet, orvosolni kell. Egy adat: az Egyesült Államokban a szexuális forradalom első 35 évében megtízszereződött a depresszió, és a női depresszió a duplája lett a férfiakénak. Ez érthető, hiszen a nők sokkal jobban ki vannak téve a szabados szexualitás kárainak, mint a férfiak.

Az egyházaknak nem attól kellene félniük, hogy ha komolyan veszik tanításukat, akkor a mai ember elpártol tőlük. A tapasztalat épp az ellenkezőjét mutatja, azaz ahol ragaszkodnak a zsidó–keresztény szexualitáshoz, ott terjed és erősödik az egyház, ahol ezzel felhagynak, ott elapad a vallásosság. Úgy tűnik, hogy a mai egyházi vezetők ezt általában nem tudják. Ideje lenne, hogy felismerjék.

Ahhoz, hogy a demográfiai válság, illetve a „szexuális világháború” számos egyéb, negatív következménye felszámolható legyen, ahhoz először azt a súlyos tévedést, illetve kegyetlen és drasztikus hazugságot, miszerint a „szexuális forradalomnak” nevezett folyamat „forradalom” volt, a társadalom előtt széleskörűen és kellő alaposággal fel kellene tární. Például a családtámogatások egy részét is erre lehetne fordítani. Ha ugyanis a társadalom ráeszmélne, hogy itt valójában mi is történt és történik, akkor végre elindulhatna a családok és az egész társadalom megerősödése, hiszen rögtön feltűnne, hogy merre van a kiút.

Nagyon helyes, hogy hazánkban már van Kommunizmuskutató Intézet, azonban vegyük észre, hogy legalább olyan fontos, sőt, nagyságrendekkel fontosabb lenne „Szexuális forradalom” vagy Szexuális Világháború Kutatóintézetet is létrehozni, hiszen a szexuális világháború első frontja egyelőre szinte teljes győzelmet aratott, és kárai jóval nagyobbak, mint az elmúlt szocialista rendszeré volt. Az újabb frontokkal a magyar kormány szerencsére igyekszik szembenézni, de az első front, azaz a szexuális élet házasságon kívüli elterjesztése és normává tétele teljes sikert aratott hazánkban is az utóbbi ötven évben, hiszen szinte általánosan elfogadott gyakorlat lett. Emiatt a kiút e válságból meglehetősen nehéz, de mivel a tét az összeomlás vagy a felemelkedés, ezért amit ésszerűen lehet, meg kellene tenni annak érdekében, hogy a témakörhöz tartozó, valós összefüggések tudományos kutatásra és igen széles körű terjesztésre kerüljenek. ♦

4.3.

A demográfiai válság alapvető okai 3/3.

BALÁSHÁZY IMRE

A kultúra fejlődésének és megmaradásának kulcsa. Az első részben már utaltunk dr. Joseph Daniel Unwin kulturális antropológus Szexualitás és kultúra című világhírűvé vált könyvére (1934), amelyben az emberiség történelmének fejletlen és fejlett kultúráit elemezte, és egyértelműen bizonyította, hogy nem a civilizáció hozta létre a házasságot, hanem a házasság a civilizációt. A „szexuális forradalom” óta már sajnos hozzá kell tennünk, hogy e mondatban a házasság a szexuális tisztaságon alapuló házasságot jelenti, azaz egy olyan életvitel-modellt, amely egyetlen szexuális partnerre tervezett. Unwin munkáját Konstantin Mascher (2005, 2009) a müncheni egyetemen ellenőrizte, és semmi kifogásolni valót nem talált abban. Unwin kutatásainak hat fontos eredményét foglalta össze Kirk Durston (2021), amelyekből négyet, kiemelkedő jelentőségük és aktualitásuk miatt, itt érdemes megemlíteni. Ezek a következők:

(I) A kultúra fejlődését illetően az egyetlen igazán befolyásos tényező („single most influential factor”), hogy a házasság előtti szexuális tisztaság (szexuális absztinencia) elvárt volt-e vagy sem.

(II) A kultúra legerőteljesebb virágzása akkor fordult elő, ha a házasság előtti szexuális tisztaság a holtomiglan-holtodiglan házassággal párosult. Azok a civilizált kultúrák, amelyek ezt legalább három generáción belül megőrizték, minden területen felülmúltak minden más kultúrát, beleértve az irodalmat, a művészetet, a tudományt, az építészetet, a technikát és a mezőgazdaságot is.

(III) A házasság előtti szexuális tisztaság feladásának hatása: három generáción belül elapad a holtomiglan-holtodiglan házasság, a vallásosság és a racionális gondolkodás.

(IV) Ha egy kultúra elfogadta a teljes szexuális szabadságot, akkor három generáción belül a legalacsonyabb szintre süllyedt, amit a „fogantatás halott szintjének” ír le Unwin, ahol az embereket a saját vágyaikon és szükségleteiken túl sok más nem érdekli. Ezen a szinten a kultúrát

általában egy másik, nagyobb társadalmi energiával rendelkező kultúra hódítja meg, vagy veszi át.

A gyermeknek természet adta joga van a biológiai anyjához és apjához, sőt az édesanyja és az édesapja egymás iránti és öfelé irányuló szeretetére is. Neki erre a szeretettérre elemi igénye lenne, a levegőn és a biológiai táplálékon kívül számára ez a legfontosabb. Ha ezeket egy társadalom nem igyekszik megadni, az ne nevezze magát gyermekbarátnak meg civilizálnak sem, és fejlettnak sem.

A párkapcsolat a két nem között több területen is erősen aszimmetrikus. Igen lényeges felismernünk, hogy a párkapcsolat a két nem között erősen aszimmetrikus. Itt hat szignifikáns aszimmetriát sorolunk fel:

(I) A párkeresésben és pártalálásban az évek múlásával az esélyek gyorsabban csökkennek a lányoknál, mint a fiúknál, mert a lányok biológiai órája gyorsabban jár le.

(II) A lány teherbe eshet a kapcsolatban, a fiú nem.

(III) A korábbi, másokkal élt szexuális kapcsolatok következtében a jövőbeni házasság létrejöttének esélye és stabilitása is erősebben csökken a lányoknál, mint a fiúknál. Itt utalunk Patick Fagan cikkére, amely szerint az esküvő utáni öt éven belüli válás valószínűsége a korábbi más partnerek számának függvényében lányoknál már egyetlen korábbi más partner esetén meg tizenkétszereződik, két másik partnernél meg tizenhatszorzódik, míg fiúknál ez jóval kevesebb: négyszereződik, illetve ötszörösödik. (Patrick Fagan: A legfontosabb összefüggés valamennyi társadalomtudományon belül, A cikk angol címe: The most important correlation in all of social science, 2017.)

(IV) A lány kifut az időből, azaz már nem lehet gyermeke vagy elég gyermeke. Ha 38-40 évesen megy férjhez, már késő lehet.

(V) A lánynak nehezebb megszakítani egy szexuális viszonyt, jár a párkapcsolatot, mert ő többet veszít azzal.

(VI) A lányok fizikailag gyengébbek és jobban ki vannak szolgáltatva az erőszaknak. Itt érdemes megemlíteni, hogy a párkapcsolati erőszak körülbelül egy nagyságrenddel nagyobb a nem házas kapcsolatokban, mint a házasságban.

Mindezt a lányoknak sokkal kockázatosabb a házasság előtti szexuális élet, és számukra igen fontos és sürgős a kellő időben történő végleges elköteleződés.

Ezen aszimmetriák miatt. A férfi részéről – ha ismeri ezen összefüggéseket – önző és felelőtlen a házasság előtti nemi kapcsolat, és a kellő megismerés utáni döntéshozatal halogatása. A szerző tudja, hogy ezt a mondatot a legtöbb mai ember kineveti, de azt reméli, hogy ha valaki elolvassa ezt a három részes írást, akkor – ha nem is rögtön, de idővel – elgondolkodik annak tartalmán. Gondol-

jon az olvasó arra, hogy a kulturális marxisták szexuális terrorja és háborúja előtt ez a mondat teljesen természetes volt a fejlett társadalmakban.

Ha a női egyenjogúságot, az egyenlő biztonságot és az egyenlő méltóságot elfogadjuk, akkor a párkapcsolati aszimmetriák miatt, megfelelő védelmet kell biztosítani a nők számára, és ezért a társadalomnak a tudomány és a kultúra segítségével a szexuális kapcsolatokat a házasság felé kellene terelnie: (I) a nő testi-lelki egészsége és jövője házassága, valamint családja érdekében, (II) a nem várt gyermekek számának csökkenése és életük, valamint egészségük érdekében, (III) a várt gyermekek számának növekedése és lelki egészsége érdekében, (IV) a harmonikus, stabil családok gyarapodása érdekében, (V) a káros individualizmus szignifikáns csökkenése érdekében, (VI) az egész társadalom egészségi állapota erős javulása érdekében, (VII) a demográfiai válság felszámolása érdekében, (VIII) a vallások és az egyházak megerősödése érdekében, (IX) a társadalom megmaradása érdekében.

Ha egy futballpályára bezárunk nyulakat és sakálakat, akkor egyenjogúak lesznek? És egyenlő biztonságban lesznek? És egyenlő méltóságuk lesz? Nyilván nem, még akkor sem, ha a futballpálya minden szegletét tele harsogjuk a fajok közötti egyenlőséggel. Ha valóban védeni akarjuk a nőket és a gyermekeket, és egyenlő biztonságot, jogokat és méltóságot akarunk adni a két nemnek, akkor a párkapcsolati aszimmetriák adta nagyobb kockázatoktól a társadalom a jó házasság intézményével védi a nőket és a gyermekeket, sőt olyan egyszerű a természet, hogy ezzel végül a férfit is védi. Ezért van az, hogy a tiszta házasság intézményének köszönhetően jöttek létre és maradtak fenn a fejlett civilizációk.

Alapvető antropológiai modellek. Vázlatosan és röviden kétféle alapvető antropológiai modell létezik (itt a nem heteroszexuális esetektől a terjedelem korlátozottsága miatt, most eltekintünk). (I) A szexuális tisztaságon alapuló házasság modellje. (II) Minden más szexuális kapcsolattal járó életvitel-modell.

Az első alapegysége: a „mi”; alapjellemezője: az „önzetlenség”; eredménye: „egészség és kiteljesedés”; népesezési hatása: „demográfiai fellendülés”. A második alapegysége: az „én”; alapjellemezője: az „önzés”; eredménye: „betegség, depresszió és pusztulás”; népesezési hatása: „demográfiai tél és abortusz”.

A jelen fogyasztói társadalmak, általában egy harmadik modellt tartanak követendőnek, mégpedig e két modell valamiféle keverékét, azaz házasság előtt az emberek éljenek szexuálisan szabadon és változtatásan, aztán meg házasodjanak meg és ott legyenek hűségesek a házastársukhoz. A valóságban úgy tűnik ez nem igazán működ-

dik egészségesen, és sok-sok egyéni szenvedést és például demográfiai válságot okoz. Ez természetes, hiszen sem a nők, sem a gyermeknek nem szolgál stabil, biztonságos és szeretetteljes környezettel, amire pedig nekik nagy szükségük lenne.

A szexuális világháború négy frontja. A szexuális világháborúnak eddig négy frontját érdemes megkülönböztetni. A fentiekben csak az első frontról szoltunk, hiszen demográfiai válságot eddig hazánkban gyakorlatilag még csak az első front okozott. A négy front a következő: (I) a szabad szerelem elterjesztése, ehhez kapcsolódik a fogamzásgátló tabletták népszerűsítése és az abortusz legalizálása, (II) az egyenlőség házasságának terjesztése, (III) az ember nemisége binaritásának tagadása, azaz a gender-, a queer- és a transzelmélet terjesztése, (IV) a poliamor (többszerelmű) kapcsolatok legalizálása, ami végül arra törekszik, hogy a házasság ne csak két ember kapcsolata lehessen. Ez hazánkban még viszonylag új, de már itt van.

A szexuális világháború a civilizáció sarokkövét, a házasságot támadja professzionálisan. Lényeges észrevennünk, hogy mind a négy front a házasság intézménye elleni súlyos támadás. Ismerve a kulturális marxista hátteret – amelyre az előző részben rámutattunk –, ez érthető, és be kell ismernünk professzionális, hiszen itt az alapcél a meglévő kultúra eltörlése, hogy annak romjain felépíthessenek egy olyan rendszert, ahol az egyén teljesen ki van szolgáltatva az ő hatalmuknak. Ők tudják, hogy a szexuálisan tiszta házasság intézményén nyugszik a civilizáció. Unwin óta azt is tudjuk, hogy e nélkül fejlett civilizáció sosem jött létre, és hiányában minden fejlett civilizáció maximum három generáción belül összedőlt. Így teljesen érthető, hogy a szabad szerelem elterjesztése volt az első fő céljuk. Hiszen, ha ezt sikerrel megvalósítják, akkor tudják, hogy kevesebb mint száz éven belül a társadalom szétesik. Amikor a szabados szexualitás széleskörű elterjesztését megvalósították (első front), kezdték el támadni a házasság intézmények egyéb pilléreit, azaz: a házasság nem egy nő és egy férfi ügye (második front), nincsenek is nők és férfiak és ezzel elvben is értelmetlen a házasság intézménye, sőt fogalma (harmadik front), nem is két ember ügye (negyedik front).

Mindegyik front számos tévedésen, illetve hazugságon nyugszik. Ez is érthető, sőt nyilvánvaló. Másként nem is működhetne, hiszen nekik az évezredek alatt megfogalmazódott legfontosabb egyéni, közösségi és társadalmi értékeket kell félremagyarázniuk ahhoz, hogy azokat józan emberek tömegesen megtagadják maguktól, sőt elpártoljanak tőle. Végül a teljes sikerükhöz a társadalom zömét félre kell vezetniük.

Az első frontot illetően a fogyasztói társadalmak legtöbbszörében, így hazánkban is sikerük 90 százalék felett van. Ez mutatja erejüket és „szakmaiságukat”. A második, harmadik és a negyedik front Magyarországon még elég nagy ellenállásba ütközik, azonban az Európai Unióban, Észak-Amerikában és Ausztráliában már nem. Háborújukat, be kell ismerni, az ő szempontjukból nagyon ésszerűen és óriási intenzitással folytatják. Egyrészt felismerték, hogy a civilizációt összedönteni az alapoknál lehet, másrészt rájöttek, hogy a civilizáció alapja a házasság, mégpedig a szexuálisan tiszta házasság, és ha a szexualitással kapcsolatos normákat leépítik, akkor sikerrel járnak. Módszerük a kritikai szemlélet (kritizálják, ami szép és jó és működik) és a dekonstrukció (lebontás), azaz az ember alapvető antropológiai modelljének leépítése (bizonytalanlanná tétele, megkérdőjelezése és végül újra értelmezése). E kegyetlen támadásokról (háborúról, terrorizmusról) remekül írnak könyveikben például Marguerite A. Peeters, Gabriele Kuby vagy Dale O’Leary. E könyvek egy része magyarul is kapható.

A magyar kormány és a szakma egy része hazánkban küzd a II–IV. frontok ellen, de az I. front ellen már szinte senki, pedig eddig az okozta és okozza a demográfiai válságot és persze megannyi lelki és fizikai szenvedést. Az első frontot illetően igen nehéz helyzetben van hazánk, mert a magyar társadalom legnagyobb részével már elhitették, hogy aki nem akar külön lenni, vagy nem akarja, hogy ki-nevessék, az nem mond olyat, hogy a szexuális életet csak a házasságban tartja helyesnek.

Fontos észrevennünk, hogy a szexuális világháború a fent felsorolt párkapcsolati aszimmetriák miatt nőellenes, másrészt mind nő-, mind gyermekellenes, mert mindkettőjüknek alapigénye a család védőhálójára, és így természetesen antinatalista, azaz a születésszámot csökkentő tényező. Ezt közvetlen családtámogatásokkal nem lehet ellensúlyozni. Azért nem, mert a demográfiai válság csak egyike azon számos negatív tünetnek, amelyeket a szabados szexualitás elterjesztése eredményezett. Ilyen negatív tünet még például: a nők eltárgyasodása, emberi méltóságuk komoly sérülése, a káros individualizáció, a párkapcsolati erőszak és a pszichés betegségek megsokszorozódása, a Földön több milliárd szétszakított párkapcsolat, több mint egymilliárd szétszakított család, több mint egymilliárd abortusz, megannyi kiégett élet, öngyilkosság, magány, káros függőség, a nemek eltávolodása egymástól és a kereszténység hanyatlása.

Összegzés helyett mottóként. Csak a szexuális élet házasságba terelése, azaz „megszentelése” mentheti meg a világot, ez automatikusan és optimálisan megoldaná a demográfiai válságot, valamint a beteg társadalomból egészséges és virágzó társadalmat faragna. ♦

4.4.

Nőiség és demográfia

MAJOR GYÖNGYI

*„Több dolgok vannak földön és égen,
Horatio, mintsem bölcselmetek
Álmodni képes.
(Shakespeare: Hamlet)*

A demográfia problematikájának végig gondolásakor óhatatlanul szemünkbe ötlük a 21. századot megért európai kultúra helyzetének abszurditása. Nem tudjuk nem észrevenni, hogy egyrészt van az önképe szerint a tudomány által mindent uralma alá hajtó, lehetséges létezési csúcsait elérő ember, aki (a transzhumanisták szerint) a szingularitásban éppen készül egy közvetkező evolúciós lépéssel a világegyetem egészét értelmi funkcióval felruházni, másrészt ugyanez a győzedelmes ember elcsúszni tűnik egy banánhéjon, mivel ebben az elért, fene nagy tökéletességben reális forogatókönyvnek tűnik a kihalása vagy legalább a degenerációja.

Jót nevetnénk e jelenségen, ha nem lennénk közvetlen érintettek. Valami itt nagyon nincs rendben. Ha ez a fantasztikus tudományos fejlődés az ember evilági megszűnéséhez vezet, akkor esetleg nem is olyan fantasztikus, és minden önhiúságával szemben, esetleg sokkal fontosabb az ember szempontjából mindaz, amit a tudomány nem tud, mint amit tud.

Ezen a ponton pedig fontos élnünk egy distinkcióval. Egy olyan distinkcióval, ami ma általában az érzékelhetőségi szint alá szorult, s ezért nehézségbe ütközik az érdemi kommunikációja. Azt a kultúrát, amiben ma élünk, férfiak hozták létre. Simmelt idézve: „Férfiak teremtették meg az ipart és a művészetet, a tudományt és a kereskedelmet, az államigazgatást és a vallást, ezért nemcsak objektíve van férfias jellegük, hanem ismételt gyakorlásuk is sajátosan férfierőket követel.”

Tessék elfelejteni, hogy erre az egyszerű tényre valamiféle nőjogi aktivistaként szeretném ráirányítani a figyelmet. Sőt, a feministák mindazzal a politikai szerepvállalással, ami a férfijogok megszerzésére irányult, csak elfedték ennek a ténynek a jelentőségét. Merthogy nem nőjogokért harcoltak, hanem férfijogokért. Nem saját nemük szerepét akarták megerősíteni a társadalomban,

hanem mivel a férfiak jogaira vágytak, azokat saját értékrendjükben is magasabbra sorolták, mint ami nőként járt volna nekik. Ezzel pedig mindenk fölélt megerősítették a kultúrában a maszkulinitás értékrendjét. Ma már a nők fejében is maszkulin értékrend van, és ma már egy nőből is szinte önmaga ellenében lehet csak kibányászni a maszkulin értékrendi beállítottsággal egyébként szinte semmi-
ben át nem fedő, természetes késztetéseit. Pedig a nő más. Olyannyira más, mint amennyire más lehet egy földlakó egy marslakóhoz képest. Furcsa módon senkinek nem tűnik fel, hogy nem lehet látni gépkocsi szerelőaknájából csillogó szemekkel előbújó, nyakig olajos nőket. Biztosan azért nem, mert vágyva vágnának gépezeteket szerelgetni, csak kicsikét buták hozzá.

- Nem lehet, hogy a nőket a világból valami olyasmi érdekli, ami pedig a férfiakat nem érdekli? Nem lehet, hogy a világ éppen úgy van kitalálva, hogy mindannak, ami maszkulin, együtt és azonos súllyal kell jelen lenni azzal, ami feminin, és ha ez az egyensúly felborul, annak végzetes következményei lehetnek? Nem lehet, hogy a nők soha nem hoztak volna létre olyan kultúrát, amelyben a demográfia bármiféle szinten is problémává válhatna? Nem lehet, hogy ez az egész zsákutca, amibe ez az önhitt civilizáció belekergette magát, éppen a férfi-nő egyensúly megbomlásának következménye?
- Ugyan melyik nő tervezgeti lázasan egy marsi kolónia létrehozását?
- Kisfiúk! Nem lehet, hogy ennek az egész technikai örületnek nincs egyéb értelme, mint mikor karácsonyra megkapjátok a játékvasutat? – Ó, hát játszodozzatok! Aranyosak vagytok. Az életről azonban, ami szép és komoly dolog, nem sokat tudtok.

Sajnálatosan abszurd az is, ahogyan ebben a maszkulin rendszerben egy férfi, a helyzet mentése érdekében, javaslatot tesz az anyai szerep magasabb szintű társadalmi elismerésére. Az anyát – aki magában hordozza az élet fogadásának misztériumát – a férfi – aki ezek szerint nemcsak kisvasúttal akar játszani, hanem élni is akar, és még maga után következő generációkat is látni akar – kegyesen az édesanyát el akarja ismertetni a társadalommal.

– Kisfiam! Gondolkozzál!

Nem akarom én lábbal tiporni oly fejlett férfi büszkeségedet, de talán észre kellene valahára vened, hogy nemcsak kisvasút van, meg tőzsde meg marsi kolónia, meg transzhumanizmus, hanem mi is itt vagyunk, nők, akiket sem a kisvasút, sem a tőzsde, sem a marsi kolónia, de még a transzhumanizmus sem érdekel. Méghozzá egyáltalán nem.

Ha eddig nem tűnt volna fel, mi nők vagyunk az emberiség fele. – Szerinted az emberiség fele ekkorát tévedhet?

Csak ti tudjátok, merre van az előre? Van arra bármi, amerre ti haladtok?

Az a világ, amit ti csináltatok, nincs tovább. Például azért nincs tovább, mert nekünk nem kell. Abba a világba mi nem szülünk gyermeket. Az élethez egészen más dolgok kellenek, mint amiért ti rajongtok. Élet pedig akkor lesz, ha mi is akarjuk. És ha tényleg élni akartok, akkor majd jöttök, és kérdezni fogtok. Minket fogtok kérdezni. Mert egyébként mi hallgatunk. Nem okoskodunk, hanem viseljük az életet. ♦

4.5.

Publicitás és reflexió

MAJOR GYÖNGYI

A Magyar Hírlapban a demográfiai válságról és annak megoldási lehetőségeiről folyó eszmecsere megmutatta, hogy a publicitásnak a társadalmi párbeszédben még mindig – és ugyanúgy, mint korábban – megvan a mással ki nem váltható problématudatosítási funkciója. Amitől pedig igazán elevenné válik a közösségi kommunikációs tér, azt a publikált szövegek nyomán a személyes terekben is létrejövő reflexiók, viták jelentik. Jószerével ezekben igazolódik vissza a publikációk üzenetének átadási hatékonysága, és ezek adnak módot a kommunikációs folyamat letisztulására.

Egy ilyen reflexió mutatta meg saját kifejtésemben is azokat a pontokat, ahol hangsúlyeltolással, részletesebb indoklással mód van növelni befogadó oldalon az általam közvetíteni kívánt tartalom értelmeződési határfokát. Ez pedig nem egyszerű probléma, különösen, ha egy olyan, természettől adott női koncepció tudatosításával kísérletezünk, amelynek létezését is már vagy kétezer éve eredménnyel feledteti a kultúra maszkulin felülreprezentáltsága. Pedig – miként a családban – egy helyzet kezelésére két nézőpont van (volt?): anyai és apai, s melyek szintézisében alakul ki a családi működés, ugyanúgy társadalmi szinten is a működés alapja ez a szintézis lenne. És éppen ez az, ami megszűnt, s éppen ezt lenne lényeges visszaállítani.

Az élet több, mint egzakt funkcionalitás, racionalitás stb. Azonban sajnos ma már a demográfiai kérdéskör is csak ebben az utóbbi, egynemű értelmezésben merül fel.

Számoszlopokról, racionalitásról beszélünk, miközben a létezés kiüresedése senkit sem érdekel. Manapság például a karácsony is egyre inkább kereskedelmi és turisztikai eseménnyé kezd válni. Immár az a kérdés, hogy Szentestére hova lehet elutazni – elfedendő család hiányában a magányt. Észrevétlenül kúszik be a társadalomba egy másik létmód, amelynek már semmi köze a társadalom szerves struktúrájának alapját jelentő családhoz.

Az élet működtetésének két módozata lassan teljesen megszűnik, s ezért billen ki a társadalom az egyensúlyból olyannyira, hogy immár fizikai (testi) szinten is összerosódik a létezés alapjának eredeti kettőssége. Jó esetben a felszínre is feltörő diszfunkcionális jelenségektől elrettenünk. Azt már nem szeretjük. Csakhogy ennek mélyebben van az oka, s csakis mélyebben lehet útját állni. Erről kellene beszélni, s nem csupán a felszíni jelenségekre (következményekre) fókuszálni.

És hát természetesen, amint a nők a férfiakról, hasonlóan a férfiak a nőkről – ugyan mit tudhatnának, főként, hogy már nem is működik a maga valóságában a két üzem mód.

Az, hogy mára a férfiak tudni vélik, mit jelent egy lénynak az anyatermészetet a testében hordozni, új világot foganni, majdan azt kilenced hónapra napvilágra hozni, bekapcsolva és benntartva az emberi létezést a teremtet, manifeszt létezésben, szintén ennek az összerosó folyamatnak a része. Következésképpen az, aminek a felszínen tapasztalhatunk, hogy lám-lám a férfiak „megemberelve” magukat törődnek velünk, nőkkel, az nem egyéb, mint éppen az összerosásnak a táptalaja. S ebben az összerosásban nem a megoldás irányába haladunk, hanem éppen távolodunk tőle. Főként úgy, hogy immár a női létezés teljesítménye is a férfiértelmezés koordinátái közé szorul. Immár azt is számoszlopokban akarják mérni. Természetesen a számoknak is van jelentőségük, de semmiképpen sem kizárólagosságukban, éppen úgy, ahogy a két működés is csakis együtt lehet a fenntartható létezés alapja.

Divat ma, szelíden és megértőn, férfi- és női tulajdonságokat emlegetni – természetesen férfikonceptióból. Azonban én ma már csak női feladatról tudok beszélni. (A férfifeladat legyen a férfiak dolga.) Amennyiben mi nők nem látjuk, nem éljük át a nő funkcionális bekötöttségét a teremtés metafizikai lényegébe, nem fogjuk látni, hogy ez nem egy számtani játék, amit kényünk-re-kedvünk-re végzünk számoszlopok bűvöletében, hanem küldetés, feladat, s csak ebből a pozícióból kiindulva remélhető a számoszlopok pozitív irányú korrekciója is. Nincs itt sem sértetiségről, sem jogról szó többé. A tét nem kevesebb, mint az ember valóságban tarthatósága vagy eltűnése a virtualitásban. ♦

4.6.

Nők félelme, férfiak hiánya – avagy külön(ös) kérdés a fiúk nevelése

LÁSZLÓ TAMÁS

A férfiminta hiánya egyre veszesebb a családban, az iskolában. Ez összefügg a nemi identitás elbizonytalanodásával/elbizonytalanításával, a felelősségvállalás elsorvadásával/elsorvasztásával a házasságban és a családban, a fiúk és a férfiak infantilizálódásával, hiszterizálódásával. (Csak zárójeles megjegyzés: a jelen közéleti-politikai jelensége egy hiszterikus, a felelősségvállalás totális hiányát mutató személy feltűnése. Már ez önmagában súlyos probléma, ennél is nagyobb gond az, hogy nagy követői tábor veszi körül, akiket ez nem zavar, sőt elfogadhatónak, netán követendőnek (?) tartják.)

A jelenség gyökereit az általános iskola felső tagozatában kereshetjük: a lányok és a fiúk lényegesen eltérő akcelerációjában, a testi és lelki érésük felgyorsult ütemében. Általánosságban megállapítható, hogy a testi érés felgyorsult, de a lelki-szellemi érés szintje elmarad ettől. Ezen belül a fiúk érése elmarad a lányokétól: egy nyolcadikos lány „anyányi nő”, egy ugyanilyen idős fiú testileg és lelkileg is elmarad az azonos életkorú lányoktól. Az iskolai előmenetelben szintén jelentős a különbség a lányok és a fiúk között (ennek kiegyenlítésére a pedagógia kevésbé felkészült): a lányok kedvesek, szolgálatkészek, együttműködőek, a versenyben felülkerekednek a fiúkon, a fiúk infantilizálódása ekkor kezdődik, a „vesztes helyzetükre” devianciával „felelnek”, állandóan arra törekedve, hogy felhívják magukra a figyelmet – amely valójában segélykiáltás részükről.

A fiúk helyzetével kapcsolatban álljon itt egy amerikai elemzés (James Dobson: A fiúk nevelése, 2003) – amely felé rohamléptekben haladunk hazánkban is: „A fiúk ma a lányoknál is nagyobb bajban vannak. Évtizedek óta halljuk,

hogy a lányokat hátrányosan megkülönböztetik, szexuálisan zaklatják, tiszteletlenül bánnak velük. (...) Ezekben az állításokban van igazság, (...) azonban a társadalomtudósok valóságos kórusa figyelmeztet a fiúk és a férfiak olyan válságára, amelyhez foghatót még nem látott a világ. Sok gyermek elég jól megbirkózik ezzel, de tekintélyes számban olyan meghökkentő társadalmi nyomással küzdenek, amellyel a korábbi nemzedékek gyermekeinek nem kellett szembenéznük. Egyesek esetében az érzelmi túlélés megkísérlését is nyomasztó feladatnak kell neveznünk.

Tekintsük azokat az „eredményeket”, amelyek alapján arra a következtetésre jutottunk, hogy ma sok mai fiú és férfi roskadozik a teher alatt – és döntő többségükre negatívan hat a kultúra. A fiúknak hatszorosa az esélyük a lányokhoz képest a tanulási alkalmatlanságra, háromszor olyan gyakran szerepelnek a kábítószerfüggők nyilvántartásában, és négyszer akkora valószínűséggel állapítják meg róluk, hogy érzelmileg zavartak. Jobban ki vannak téve a tudathasadás, az autizmus, a szexuális függőség, az alkoholizmus, az ágybavizelés, valamint az összes egyéb antiszociális viselkedés és bűnözés veszélyének. Tizenkétszer gyakrabban gyilkolnak, és öt százalékkal gyakrabban halnak meg autóbalesetben. A bíróságon tárgyalta bűntények 77 százalékát férfiak követik el. De ez még nem minden. A tizenöt évesnél fiatalabb fiúk kétszer akkora valószínűséggel kerülnek elmeorvosi intézetbe, és ötször gyakrabban követnek el öngyilkosságot, mint a lányok. Az összes öngyilkosság nyolcvan százalékát huszonöt évesnél fiatalabb fiúk, férfiak követik el. (...) A fiúk tanácsatlansága és elégedetlensége különösen nyilvánvaló a közoktatásban. A fiúk az általánostól a középiskoláig gyengébb osztályzatokat kapnak, mint a lányok. A nyolcadikos fiúkat ötven százalékkal gyakrabban buktatják meg, mint a lányokat. Az általános és középiskolák korrekciós osztályaiba kétharmad részben fiúk járnak. Jelenleg kevesebb fiú jár egyetemre és főiskolára, illetve kap oklevelet, mint a lányok. Az érettségizők 59 százaléka nő, és a szakmai továbbképzésekben részt vevő férfiak száma évről évre csökken. Amikor a nyolcadikosokat a jövőjükről kérdezik, a lányok a fiúkhoz képest kétszer olyan gyakran mondják azt, hogy vezetőik, szabad foglalkozásúak vagy üzletemberek akarnak lenni. A fiúk nehezebben tudnak alkalmazkodni az iskolához, a lányoknál tízszer gyakrabban szenvednek hiperaktivitásban, és az esetek 71 százalékában őket tanácsolják el az iskolából.”

Ezek a jelenségek, adatok is magyarázhatják a házassági válságokat, a párkapcsolatban megmutatkozó felelőtlenségeket, meneküléseket, az önzés számtalan formáit, a nők magukra maradását a családban. A nők a gyermekvárast sok esetben azért odázzák, sőt utasítják el, mert attól félnek, hogy egyedül maradnak majd a gyermekükkel,

amely súlyos gondná, és nem közös örömmé válik. „Az egyén fél, örökké fél. Ahogy az egzisztencialisták mondják: létének alapélménye a szorongás. Jogos: sem ő nem teljes, sem a világ. A szorongó ember nem mer teljes szívvel és lélekkel belépni se szerelembe, se barátságba, se családba. Fél a társától, de mindenekelőtt önmagától fél” – írja Czákó Gábor a *Sár és igen* című esszéjében. A nő félelmeit a férfiak „hiánya” felerősíti.

A fiúk nevelése e jelenségek tükrében más, olykor egészen különleges módszereket igényelne – e gondolat csírái itt-ott megjelennek már a magyar szakirodalomban is, de áttörés egyhamar nem várható e téren a pedagógiában és a közgondolkodásban. Milyennek kéne lenniük a férfiaknak, az apáknak? Mindenekelőtt erős, megbízható támasza legyen az asszonynak, az anyának. Vállalja a felelősséget a családjáért minden téren. Mutasson, sőt, éljen a gyermekei elé egy férfimintát. Döntéseiben a feltétlen értéket válassza, amellet álljon ki. Bedő Imre szerint: „Három feladatot kell megoldani. Az egyik a férfiak munkahelyen kívüli családi és társadalmi felelősségvállalásának erősítése. Ma társadalmi téren is minden egyesületet, olyan rendezvényeket, amelyek kisebb közösségek életét befolyásolják, a nők szervezik. Meg kell erősíteni a férfi-nő közötti szövetséget. Globális szinten is óriási feszültség van a két nem között, és ez lecsorog a párkapcsolatok szintjére is. De ugyanilyen fontos terület a férfivá válás útjának újraindítása.”

Néhány szempontot felvillantunk, amelyekben mind az iskolának, mind a szülőknek egymásra figyelő feladata van a férfivá válás útjának egyengetésében:

1. A felelősségre nevelés már a kisgyermekkorban, a fiúknak (is) tudatosan ki kell jelölni olyan feladatokat, amelyekért ők a felelősek, ez lehet házimunka, kisebb testvérek védelme, gyámolítása, állatokkal való foglalkozás, értük vállalt felelősség. A kiosztott és vállalt felelősség alóli kibújást nem szabad megengedni.
2. Manapság naptól-szélről óvjuk-védjük a gyermekeinket, a fiúkat is (így jönnek létre a kezeink között a puhány anyamasszony katonái), holott a próbatételekre óriási szükség van, fizikai-lelki-szellemi téren egyaránt, márpedig a próbatételek üzembiztosan bekövetkeznek a közös életünk során. Idetartozik természetesen a fájdalom, olykor a szenvedés tűrése is fizikailag és lelkileg egyaránt.
3. A fizikai munka a mai technológizált, digitális társadalomban kiemelt fontosságú. A fiaink ma szinte egyáltalán nem végeznek fizikai munkát, sőt irtóznak tőle, holott rendszeres erőfeszítésekre, az abból fakadó öröm megélésére nagyon nagy szükség van. A fizikai munkának legyen becsülete, örüljünk egy befejezett, megalko-

tott „műnek”. Tudatosítsuk, hogy a házasság és a család létrehozása, megtartása is alkotás.

4. A személyiség formálódása a nehéz helyzetekben való helytálláson múlik. A nehéz helyzetek megélése, megoldása legyen örömforrás.
5. Világos döntési helyzetekre van szükség, amikor erkölcsi hozzáállás, vállalt és tisztelt értékek alapján hozunk döntéseket. Kölcsönösen fektessük le ezeket az értéket, amelyek a magasabb erkölcsiségbe vezetnek. Az értékrend kialakítása az ifjúkor feladata. A szilárd jellem alapvető fontosságú a távlatos, élethosszig tartó hűségben.
6. A szeretetteljes vezetés képességét el kell sajátítani, akkor válik egy férfi igazán a család „fejévé”. Ez nemcsak döntésképeséget jelent, hanem egy empatikus stílust is, hiszen a családnak nem diktátumokra, hanem a belső kohézió megteremtésére van szüksége. A vezetési képesség egyik fontos eleme a kiengesztelődés, amely a társas kapcsolat, a gyermeknevelés kovása is.
7. Az együttműködési készség a családban megalapozza majd a házastársi kölcsönösséget és egymás segítségét. A család maga, a háztartás, egy kert, a rokonság rengeteg gondozási, törődési feladatot jelent. Legyünk képesek kitekinteni a nagycsaládra, a tágabb rokonságra. A házassághoz múlthatatlanul szükséges az önként vállalt és élethosszig épített elkötelezettség, amely ezekből az együttműködésekben épül fel.
8. A fiainknak legyenek olyan közösségeik, amelyeket közös álmok, célok, programok kapcsolnak szorosan össze, amelyeket a hierarchia nem köt gúzsba, hanem mindenki megtalálja benne a saját szerepét, helyét. Egy család életútja itt kezdődik.
9. Eligazodás a világban, nyitottság a családon, a közvetlen közösségen kívüli történésekre. A férfi, az apa szerepe a külvilág behozatala a család védett, belső világába. Legyen árnyalt véleményünk a világról, annak ránk, a családra való hatásáról, legyünk készek vitázni, megvédeni az igazunkat és továbbadni a társainknak.
10. A példaadás, mintaadás képessége nehéz, de nem megúsítható feladat. Ehhez előre vivő energia, határozottság és autoritás kell. Ehhez lelki vezetők, atyafigurák, szellemi példaképek kellenek, akik bátorítanak arra, hogy tovább fejlődjünk.

Ez egy vitairat, abban bízva született, hogy a szülők, a pedagógusok elkezdnek ezen a témán gondolkodni és cselekedni. Megszólítjuk a lányokat, akik igazi férfiakat szeretnének maguk mellett látni, akikhez bátran köthetik az életüket. És megszólítjuk természetesen a fiúkat, akik a bontakozó férfienergiájukat megélik, azt a párjuk, a gyermekeik szolgálatába kívánják állítani. ❖

4.7.

A bölcsők járása

LÁSZLÓ TAMÁS

Egy vitairatot írtam 2007-ben a magyarországi demográfiai helyzetről. Ez egy ikerkönyv volt, amelynek az egyik fele a demográfiára ható negatív szinergiákat – *Koporsóig koporsótól* címmel –, a másik fele (a kötetet meg kell fordítani, mintegy a fejről a talpára kell fordítani) a pozitív szinergiákat veszi számba – *Bölcsőtől bölcsőig* címmel. Bíró László, aki akkor a Magyar Katolikus Püspöki Kar családreferens püspöke volt, ajánlást írt a kötethez: „A Bölcsőtől bölcsőig vitairat az élet pártján áll, a II. János Pál pápa által oly gyakran hangoztatott élet és szeretet civilizációját kívánja szolgálni. Haszonnal forgathatják közéleti emberek, hívők és nem hívők egyaránt. Nagy nyomatékkal a házasság és a család értékeire hívja fel a figyelmet, ezekben rendkívüli erőforrást lát. A helyi közösségek fontosságát hangsúlyozza, amelyek a házasság és család védelmét szolgálhatják. Az írás hitvallása, hogy a jó házasságok és családok jelek és pusztá létükkel gyógyítani képesek az atomizálódott, pesszimista és súlyosan megosztott jelenkori magyar társadalmat.”

A bölcső „az anyaméh helyettesítője és szimbóluma, de a bárka szimbolikájához is közvetlen köze van, hisz a vízi járművek a más létformába való átlépés eszközei, a bölcső pedig a gyermek földi létezésének kezdetén az anyai test és a vízelem ringatózását imitálja, így a két létforma közt mintegy segítője az átmenetnek.” (Hoppál, Jankovics, Nagy, Szemadám: Jelképtár). Javasoljuk a Néprajzi Múzeumnak, hogy szenteljenek egy kiállítást a születésnek, a bölcsőnek!

Mi mindennek a jelképe még a bölcső? Például a generációs láncnak, hiszen a bölcsőt a nagypapa készítette az unokájának, a nagymama az örök ősbizalmat és a saját élő reményét pingálta rá virágok, csillagok formájában. Ezek a nagyszülők régen meghaltak, már ük-ük-nagyszülők voltak, őket mégis hetedíziglen számon tartottak. Ez is üzenet számunkra, amikor ma hetedíziglen a rossz, a negatív minta öröklődik. Egy másik mély értelmű a bölcsőnek az, hogy valamiféle egységet fejezett ki: egyazon mozdulat ringatta a bölcsőt és mozgatta a szövöszéket, az élet szerves, organikus része volt a születés, az azt jelképező bölcső maga, azé a születés, ami ma

rendkívüli és tervezett, vagy nem várt, nem kívánt és sok negatív emóció is tapad hozzá.

A bölcső egyszerű tárgy, azt is jelzi, hogy a csecsemőnek van egy saját helye az otthonban, nem egy különleges tárgy, de mégis az élet örök mozgását, a vidámságot, az életörömet is jelképezi. Ez még akkor is így van, ha a régi korok nagy csecsemőhalandóságára, a korai gyermekhalálokra gondolunk. A bölcső „járása”, ringása valami módon – a mozgása révén – az életet magát jelképezi. Gyönyörűen vallanak erről az írók, költők, bár néha – az üres bölcsőt felemlgetve – fájdalmasan is. (Javaslat: állítsunk össze egy irodalmi antológiát a születés, a bölcső témakörében!) Vagyis a bölcső kihívás is: ha üres, akkor nincs élet abban a házban. A mai kor persze más: bölcsőt nem is nagyon használunk (újra divatba kéne hozni!); de mégis: a bölcső, mint jelkép, örök.

A bölcső tehát a család, az otthon szerves, magától értetődő eleme. Sokszor elhangzik az, hogy ez a hagyományos családmódel rész, a liberalizmus ezzel szemben azt vallja, hogy létezik(nek) nem hagyományos családmódel(ek), legalább tizenhét féle (ahogyan arról egy friss ifjúságkutatás szól). Mintha valamiféle harc folya tradíció és modernitás között, és a hagyományos lenne a retrográd, a nem hagyományos a haladó, előremutató. Ezzel szemben azt látjuk, hogy a család alapelemeit: a házasságot és benne a gyermekeket alapvető antropológiai, biológiai, pszichológiai törvényszerűségek határozzák meg. Egy gyermek nemzéséhez egy férfi és egy nő szerelmére van szükség; a gyermek kilenc hónapig fejlődik az anyaméhben; egy házasságot – éppenséggel – lehet néhány évre kötni, de a gyermek gondozása, nevelése csak hosszú távú lehet.

Voltak korok és helyek, amelyekben a család – a házasság és a gyermekek – világa tudott alkalmazkodni a társadalmi, gazdasági, munkamegosztásbeli, információs és egyéb kihívásokhoz, vagyis a családra ható tényezők hatványozott eredője nem rombolta, hanem építette, védte a családot, azaz pozitív szinergia hatott a családra. Ma viszont a családra ható tényezők összességében hatványozottan negatív irányban érvényesülnek. Azt látjuk ugyanakkor, hogy nem maga a család és a házasság „intézménye” van válságban, hanem maga az ember. Nem tudjuk összeegyeztetni az emberi kapcsolatok, a házasság, a család, a gyermekszülés, -nevelés alapvető törvényszerűségeit a munka, a belső és külső kommunikáció, a fogyasztás, a médianyomás, a különféle társadalmi deformációk hatásaival. A család védtelen ebben a helyzetben, de az alapvető törvényszerűségek mégis működnek benne – ez okozza a súlyos, feloldhatatlannak tűnő feszültségeket. A helyzetet súlyosbítja, hogy a családok

belső erőforrásai sem nyilvánulhatnak meg a tágabb közösségekben, mert erre nem fogadóképes a világ: csak szóban ismeri el, de nem igazolja vissza valódi értéként a családi köteléket. Ez a helyzet eleve elbizonytalanítja a családot a saját önértékében. Igaz ez kisközösségi és társadalmi méretben is.

A házasság, a család alapvető jellegzetessége elsősorban az osztozkodás: állandó adásra, elfogadásra, továbbadásra kész. Ha nem tudja ezt megtenni, zárt rendszeré válik, és mint minden zárt rendszer, be fog szűkülni, végső soron el fog pusztulni. Ezt szeretnénk elkerülni ezzel a cikksorozattal is.

Többféle válasz létezhet erre az adaptációs kihívásra. Az egyik a struccpolitika – dugjuk a homokba a fejünket, sodródjunk a folyamatokkal, itt-ott kis beavatkozásokkal nyugtassuk meg a lelkiismeretünket, és majd együtt szomorkodunk az eredménytelenségen (ebben az állapotban vagyunk ma, jelentős erőfeszítések ellenére, de a valósággal való szembenézés egyelőre hiányzik, ezért a döntéshozók még nem szomorkodnak...).

A másik: változtassuk meg a családot, mondjuk azt, hogy a modern korban a házasság, a család már nem olyan, mint korábban, sokkal diffúzabb, képlékenyebb, formálhatóbb, az energiáinkat ebbe az irányba mozdítsuk. Ez a liberalizmus álláspontja: lazítsuk meg, oldjuk fel a „hagyományos” kötöttségeket, ezzel a probléma magától megszűnik. Erre a törekvésre a házasságok, a családok, a gyermekek betegségekkel – mentális, pszichés, sőt szervi bajokkal – reagálnak.

A harmadik válasz – amelyet a konzervatív-polgári-keresztény személet képvisel – az, hogy a modern kor kihívásait számtalan területen valós problémaként kezeljük. A család, a házasság, a gyermek alapvető, organikus létezésformáit és hallatlan belső önértékét, erőforrás voltát is figyelembe véve megkíséreljük ma a családra, a házasságra, a gyermekszületésre, -nevelésre ható számtalan tényező összehangolását, és elvégezzük a lehető legszélesebb körben az adaptációt. Ez a megoldás rendkívül szívós aprómunkát igényel, átfogó gyógyító, rehabilitációs, revitalizációs feladatot jelent. A leegyszerűsítések – az úgynevezett „csodafegyverek” keresése, alkalmazása – ebben a bonyolult kölcsönhatási rendszerben rendkívül károsak! A Magyar Hírlapban immár fél éve folyó demográfiai vita számtalan ajánlása éppen ezt szolgálja, a következő lépés a konkrét javaslatok, kitérési pontok összegyűjtése, strukturálása lesz...

E tevékenység analógiája például egy leromlott, szlomosódó városnegyed rehabilitációja. Ez esetben az igazi nehézséget az okozza, hogy „lakott” körülmények között kényszerülünk a rehabilitációs munkát elvégezni. Kényelmesebb, ha a lakókat ki tudjuk költöztetni. A családok, a

házasság gyógyítása a nehezebb, több válsághelyzetet ígérő úton haladhat – azt mondhatjuk, hogy menet, létezés közben kell operálni, szinte repülés közben kell a repülőgépet megjavítani, újra repülésre képessé tenni. Ráadásul mintha ezen a repülőgépen gépeltérítő, netán terroristák bujkálnának, az útirányt önkényesen, saját érdekeik szerint meghatározza.

A családokkal, házassággal kapcsolatosan természetesen szükség van válságkezelésre, de véleményünk szerint a fő hangsúlyt a válságok megelőzésére, a meglévő házasságok, családok, illetve az ezeket támogató közösségek támogatására kell fordítani. A kátyúból úgy tudunk a legbiztosabban kilépni, ha a jól működő családokat, házasságokat igyekszünk még jobbra tenni, bízva abban, hogy az ő példájuk egyre vonzóbbá válik a társadalom számára.

Meggyőződésünk, hogy a házassággal és a családdal kapcsolatos gondok elsősorban mentális, hitbéli, tudati, erkölcsi jellegűek. Nagyon fontos kérdés a mentalitás, vagyis az, hogy hogyan viselkedünk, viszonyulunk a házassághoz, a gyerekszületéshez és -neveléshez. A magyarság fogyásában az egyik legfontosabb tényező a felhalmozódott hallgatás, szenvedés, lemondás és közömbösség. Igazából ez utóbbi a szeretet ellentéte, nem a gyűlölet! Mindez összhatásban egyfajta bénultságot, jövőtlenséget és reménytelenséget – általános jelenlétvésztest – eredményez. Mindezt együttesen sokan nemzetbiztonsági kockázatnak tartják.

Ennek ellenére a „bölcstől bölcsőig” programot alapvetően nem a moralizálás, vagy a lelkiismeret-furdalás ébresztése határozza meg – mint ahogy a jelen demográfiai vitorasorozat sem –, hanem az ápolás, a gyógyítási szándék, a mellék állás, a szolidaritás, a jó példák felerősítése, a közvetlen és közvetett segítség szándéka. Természetesen nem nélkülözve az erkölcsi mércét, de ezt nagyon halkan mondjuk – ezt valószínűleg inkább és jobban meg fogják hallani az emberek, mint a harcos kiállást. Kiindulási alapunk az, hogy a házasság, a család, a gyermek az emberi sors fontosabb elemei, mint a munka – ezt szeretnénk mindenekelőtt tudatosítani.

Szándékunk az is, hogy bemutassuk: a házasság, a család és a gyermek a világ egyik legfontosabb öröm- és energiaforrása, az emberi kibontakozás, kiteljesedés felé vezető út. Erről mintha elfelejtkeznénk. Még egy fontos, remélhetőleg a demográfiai vitorasorozat minden írását meghatározó célunk az, hogy számtalan – a valódi, teljes élettel való mélyebb összefüggéseket megmutató – motívációt adjunk a házasságban, családban élőknek, továbbá az arra készülőknek, vagy az éppen krízisben lévőknek egyaránt.

Törekvéseink jelképe legyen a „bölcsök járása”! ♦

4.8.

A család olaj az élet lámpásában

GARACZI IMRE

Gárdonyi Géza ikonikus metaforája megfelelő mélységben fejezi ki a nemzetet megtartó legfontosabb pillér, a család szerepét. Az elmúlt időben a magyarság demográfiai fordulatáért felelősséget érző és vállaló értelmiségiek szinte az összes szakmai érvet, kutatási eredményt, kitörési lehetőségeket megjelenítették az e hasábkon közölt írásaikban. Szerintem a pozitív nemzeti népességyarapodást a következő évtizedben érdemes egy össznemzeti – politikai és társadalmi – összefogás gyakorlati programjává tenni.

Büszke vagyok arra, hogy mint könyvkiadó, Benda József és Báger Gusztáv szerkesztőkkel négy éven keresztül együttműködve, megjelentethettem – két kiadásban is – a *Jövönk a gyermek* című tanulmánykötetet³⁵. Ez a kiadvány tartalmazza különféle szakmai kutatóműhelyek együttműködése alapján elkészült nemzeti demográfiai jövőképet 2020 és 2030 között. A magyar kormány fontos és jövőbe mutató intézkedéseket indított el az elmúlt években, amelyeknek már érzékelhetők a pozitív hatásai, azonban a demográfiai nemzetépítés-nemzetmegtartás jóval túlmutat a politikai választási ciklusokon. Jelen írásomban röviden összefoglalom a legfontosabb nemzetközi összefüggéseket, melyeket (több)ezeréves múltú, „kis” országgént – megfelelő taktikai és stratégiai elánnal – kezelünk, elviselnünk kell, s tágabb értelemben ezeket tartom a kitörési szempontok szélesebb alappozitáinak. (Lásd az utóbbi hónapokat: „kis” ország is képes világpolitikát művelni, s nem véletlen, hogy sok-sok szidást kapunk érte, de mégis érlelődni látszik az eredmény). Melyek azok a folyamatok, világrend-képek, amelyeket megélnünk, kezelünk, átlépnünk kell?

A globalizáció monetáris és individuális gazdasági rendszere a tömegtermelésre orientált fogyasztói tömegembert állítja a középpontba, s ezt az embertípust hirdetik és példaszerűnek favorizálják a médiumokban, a kereskedel-

³⁵ https://tab.mta.hu/files/6516/8421/9797/Jovonk_a_gyermek_kotet-VEAB.pdf

mi marketingben s a közösségi platformokon annak érdekében, hogy minél nagyobb szolgáltatás- és áruforgasztásra ösztönözzék őket. Ez már egy nagyon kegyetlen küzdelem, ami ugyan nagyon vidáman, „halivudizált” módon történik. Viszont mindennek háttérében egy iszonyatos és aljas erkölcsi züllés áll, ahol a főszereplő a brüsszeli bürokrácia nemzetellenes tevékenysége, az alkohol, a vegyi és szellemi kábítószer, a betegségek, azaz a cél: a felejtésbe, a mámorba zuhanás. Mindezt az elmúlt négy esztendőben bőségesen megtapasztaltuk, s természetesen ez a tendencia egyértelműen elősegíti a családformák pluralizálódását, azaz egyértelműen megkérdőjeleződött a hagyományos, monogám családforma.

Az organikus értékrendeket valló családmodell a társadalmi tőke egyik legfontosabb alkotórésze, hiszen a családi élet nyújtja a társadalmi folyamatokban működő egyén számára azt a biztonságot, amely az egyén egzisztenciális miliójét megeremti. Az utóbbi évtizedek adatai Magyarországon és Nyugat-Európában azt mutatják, hogy megnövekedtek a válások, rendkívül alacsony a születési szám, sok a csonka család, s így egyértelműen veszélybe került a társadalmi tőke korábban jól működő alaphálózata. Ezzel egyidejűleg a rendkívül gyors információáramlás következménye az is, hogy gyengülnek a családi, baráti, szomszédi és munkahelyi kapcsolatok, azaz csökken a közvetlen kapcsolati tőke, s ezt az új típusú közösségi szerveződések az interneten nem pótolhatják. Mindebből fakad az a világjelenség, hogy amíg az euroatlanti világban a demográfiai apály a jellemző, addig a harmadik világot hatalmas népességnövekedés jellemzi.

Az imént jellemzett világfolyamatok igen negatívan érintik a hagyományos családi, rokonsági és lokális köteleket. Megállapíthatjuk mindebből azt, hogy a nyugati civilizáció családmodelljének hanyatlása már a végórákban tart. Azt mondhatjuk, hogy a társadalmakat megalapozó, hagyományos centrális családmodell még úgy-ahogy betölti szerepeit és funkcióit. Miként jutottunk ide az elmúlt évtizedekben?

Még a múlt század elején a vidéki családok jó része több generációs nemzedéki összetartozásban élt, addig az ipari-informatikai korszak beköszöntével ez a biztonságot jelentő, önellátó családforma fokozatosan felbomlott, és az urbanizációs-metropolizációs hatások előidéztek a társadalmak reprodukciós válságait. Mindebben különlegesen fontos az is, hogy Nyugaton és Keleten egyaránt durván megkezdtek lebontani a klasszikus családmodell működését.

A kialakult új formákban megváltozott a férj-feleség és a szülő-gyermek kapcsolat is. Ennek következménye a családon belüli viszonyok megváltozása is. Míg korábban

a férfiak eltartották a családjukat, újabban az asszonyok a munkavállalás miatt kikerültek a családból, és a munkahelyen, a közlekedésben, a magánéletben új típusú benyomásokat szereztek. Mindez azt jelenti, hogy emelkedett a nők családon belüli státusza. Ez a folyamat nem véletlenül ment végbe, hiszen a gazdaságimarketing-szakemberek programjaiból jól nyomon követhetően, direkt módon tették a nőket munkavállalókká s ezen keresztül fogyasztóvá. Az utóbbi évtizedekben már jellemző az, hogy a családi fogyasztásban erős a női dominancia. A fogyasztás folyamataiban történő versengésben jelentősen megnőtt a női igények megszólítása, s így új fogyasztási minták keletkeztek, mindezek alapján egy átmeneti helyzet jellemzi korunkat a családi szerepek vonatkozásában: jellemzővé vált a tényleges és az ideális szerepek közötti konfliktus.

Az elmúlt száz esztendő társadalmi, gazdasági és politikai folyamatai egyértelműen és tudatosan elősegítették a hagyományos családmodell felbomlását, s ennek legfontosabb alapja az individuális és monetáris euroatlanti rend – tömegfogyasztásra fókuszáló – programja. (Már ne is szóljunk a 2015-től Európára nehezedő illegális migránsözönre, amely mindmáig megoldatlan folyamatokat generált az euroatlanti világban.)

A pénzkapitalizmus vezetői minden lehetőséget felhasználtak a család és a házasság stabilitásának meggyengítésére. Megváltoztatták a hagyományos értékangsort, már nem a házasság értéke áll a középpontban, hanem a médiák a szexuális szabadságot hirdetik, az individuális önérdek jogosságát, már nem fontos a felelősségvállalás és a hűség. Tudatosan ásták alá és gyengítették meg, a szekularizáció folyamatával a vallásosságot, ami a korábbi időszakokban a család alapzatát jelentette. Az elmúlt évtizedekben már odáig jutottunk, hogy nagyságrendekkel megnőtt azoknak a férfiaknak és nőknek az aránya, akik a családot, a házasságot tudatosan nem vállalják, s olyan nagy számú médiatartalommal találkozunk, amely azt hirdeti, hogy egy fiatal ne vágyakozzon az anyai és az apai érzés iránt, hanem ha családi típusú együttélésre vágnak, válasszanak valamilyen alternatív formát.

E tényeknek számtalan negatív következménye van, hiszen mindezzel függ össze az a folyamat, amelyben látjuk, hogy mennyire gyenge a fiatalok felkészülése a hosszú távú családi kapcsolatra, mindebben alapvetően hiányzik a pozitív szülői minta és ez azt is mutatja, hogy megroppant a hosszú távú elköteleződésre irányuló bizalmi tőke

Nyilvánvaló az, hogy egy házasság kölcsönös vállalása nagyon komoly és felelősségteljes döntést igényel. Itt elsősorban minőségi szempontokat szükséges figyelembe venni, így megvizsgálni azt közösen, hogy mennyire erős az együttélésben az elköteleződés, s ebből fakadóan normává

vált-e a viszonyosság. Erős-e a jövőre irányultság, közősek-e és megalapozottak-e a célok és mindezt erősíti-e a közös életstílus vállalása. Tehát rendkívül fontos az értékorientáció közös kialakítása: általában a házasságokban erősebb a tártámogatás, a kölcsönös egymás iránti felelősség érzete, valamint a rendíthetetlen hűség, ugyanakkor gyakorta az együttélésekben erősebbnek látszanak az eszköz jellegű, gazdasági, egzisztenciális és karrierérdekek. Ezzel kapcsolatban több szociológiai kutatás is megállapítja azt, hogy mind az együttélésben, mind a házasságban a legkardinálisabb rendező elv az elköteleződés.

Fontos megvizsgálunk mindezzel kapcsolatban a média szerepét, hiszen az elmúlt évtizedekben központi szerepet töltenek be a családi életben a médiamegnyilvánulások. Az írott és vizuális médiák az informatika korában meghatározó szerepet tölthetnek be egy család életében, hiszen nem mindegy az, hogy milyen képet nyújtanak a családról és a házastársi elvárásokról, és milyen hatást gyakorolnak a családtagok elvárási horizontjaira. A család(ok)ban rendkívül széles spektrumban vannak jelen a médiahatások: a szappanoperák romantikus, illuzórikus világától a legnegatívabb házasságképekig minden forma jelen van, sőt túlsúlyt képvisel, míg a családokat és a házasság intézményét építő-erősítő megjelenések kisebbségbe szorúlnak. Érdemes felidézni itt például a magyar televízióban az 1970-es és nyolcvanas években sorozatként megjelent *Családi kör* című műsort, amelynek folyamatosan kiemelkedő volt a nézettsége, és a műsor keretében országos hírű szakemberek erősítették, tanították a hagyományos családmodell értékeit.

Itt megjelent a házastársak tudatosan vállalt és kölcsönös stratégia alkalmazása, aminek például a részei, hogy közösen megtervezik rendszeresen a következő hetek és hónapok tennivalóit (időgazdaság), szigorúan biztosítják egymásnak a nyugodtan eltöltött együttléti időszakát, és a problémák megoldására törekvő kommunikációs stratégiát alkalmaznak.

Külön kell szólni az elmúlt évtizedekben a családot ért drámai hatásokkal kapcsolatban, az egyszülős családokról. Ennek több oka lehet, egyrészt özvegyesség, együttélési kapcsolat megszakadása, válás vagy akár olyan is ide tartozik, aki szingliként vállal gyermeket vagy gyermekeket. Nagy probléma az egyedülálló szülő számára az, hogy hiányzik mellőle a gyermek biológiai szülőtársa. Ez egy nagyon nehéz szerep, főként napjaink euroatlanti világában. Először is, hiányzik a családi kapcsolatból az egyenrangú tártámogatás fizikai és lelki hatásmechanizmusa, nagyságrendekkel csökken a gyermek pozitív motivációs bázisa, s az egyszülőség jóval hiányosabban és gyengébben képes a konfliktusok kezelésére. Egy gyermek számára

nagy nehézségeket okozhat a természetes személyiségfejlődésének folyamatában, ha az apa- vagy anyahiány fennáll, mert nagyságrendekkel csökken a természetes motivációs bázisa, s mindebből nagyon könnyen következnek magatartási és beilleszkedési zavarok, de még az egészséges nemi identitás kialakulása is csorbát szenvedhet. Az a lényeg, hogy ezek a típusú megcsontult családok az elmúlt évtizedekben nagymértékben megnövekedtek az euroatlanti világban. A bemutatott negatív példák nagy száma arra figyelmeztet bennünket, hogy egyértelműen szükséges világméretben a hagyományos családmodell megvédése és fenntartása, s ez nemcsak az egyes nemzetállamok, hanem az nyugati világrend fontos, közös feladata. A különféle családkutatási eredmények szinte mindegyike figyelmeztet a valós problémákra és hangsúlyozzák azt, hogy napjainkban szinte az utolsó pillanatait éljük annak, hogy a közösségeket, társadalmakat, nemzeteket és államokat teremtő, megalapozó és fenntartó családmodellt megerősítsük, illetve „visszatanítsuk” a korábbi történelmi időszakok már jól bevált életvezetési és családstratégiai ismereteit.

Az első és legfontosabb feladat az, hogy a mainstream sajtóban túláradó, speciális és alternatív „anything goes” családokat ellensúlyozzuk a kozmikus (organikus) törvények alapján létrejött és hosszú történelmi szerepét betöltött családmodell tapasztalataival (ennek egyik fontos eleme a törvénykezés szerepe, s ezt már sok ország megtette, hogy alkotmányos alapidokumentumokban joga van kinyilvánítani a társadalmi akarat alapján azt, hogy az adott államban mi a család fogalma és érvénye).

Mindehhez szükséges a jelenleg már működő családstratégiákat oktató szerveződések szélesítése és továbbfejlesztése annak érdekében, hogy a létesülő családoknak minél szélesebb körben legyen lehetőségük olyan egzisztenciális erőforrásokra támaszkodni, amely megerősíti bennük a házasság hosszú távú stabilitását megőrző minőségi képességeket és készségeket, amelyek a szeretet segítségével megteremtik a házasságban való közös lét boldogságát. Így lehetőség nyílik az elköteleződés, a tártámogatás és az empátia pozitív gyakorlatára. Tehát növelni kell a pozitív családmodell erőforrás-támogatásait

Előttünk áll a bonyolult és összetett feladat, hogy miként vagyunk arra képesek, hogy helyreállítsuk a házasság és család értékét, hogyan korrigáljuk a mainstream média által hirdetett tévutakat, amelyek a nyugati társadalmakat zsákutcába irányítják, miként tudjuk visszatéríteni a hagyományos talpazatokra, s ezen keresztül megállítani a Nyugat 100 esztendeje tartó hanyatlását. Fontos itt megjegyezni a történelmi egyházak pozitív szerepét, amelyek szinte a legtöbbet teszik a keresztény értékrendet vál-

láló közösségek szervezéséért, s ezzel a nyugati társadalmak megmentéséért. (Nem véletlen, hogy a Föld bolygón a kereszténység a legüldözöttebb vallás). Ehhez ugyanakkor azt is hozzá kell tennünk, hogy e feladat súlya alatt az egyházaknak is meg kell újulniuk s eleget tenniük e kihívások tartalmi és módszertani követelményeinek.

Összegezve a fenti gondolatokat: az elmúlt időben e rovatban megjelent írások részletesen bemutatták a konkrét belpolitikai kitörési lehetőségeket a magyar demográfiai helyzet megoldására. Mindehhez azt tehetjük hozzá, hogy ugyanilyen fontos a nemzetközi, reálpolitikai helyzetben való napi eligazodás a kormányzat számára, mert ha a szélesebb, euroatlanti politikai mező nem nyújt teret a kitörési lehetőségek érvényesítésére, akkor az elmúlt nyolc esztendő szakmai és programalkotó tevékenysége (lásd a Jövők a gyermek kötetünk tanulmányai) kárba vész. Ezért nincs más lehetőség a Kárpát-medencei magyarság számára a 21. században, mint a hagyományos, kozmikus értelemben vett család újragondolása és gyakorlati, kézzel fogható módon való fenntartása, s ebben enigmatikus küzdelmet kell folytatni a hagyományos, organikus családot szétromboló, ellehetetlenítő politikai és gazdasági aktorok ellen. ♦

4.9.

Gyermekvállalás mint erkölcsi kérdés

TÓTH I. JÁNOS

Az erkölcs folyamatosan változik. Régen a rabszolgaság erkölcsileg elfogadott intézmény volt. Korábban az állatokkal való bánásmódot kizárólag a hasznossági szempontok irányították, ma már az erkölcsi szempontok is fontosak. Az erkölcsi nézetek, értékek és szabályok változása idővel maga után vonja a társadalmi gyakorlatok átalakulását, amit az abolicionizmus és az állatfelszabadítás példája is mutat.

Az erkölcs kiterjesztése a gyermekvállalásra napjaink új kihívása. Korábban sem mód, sem szükség nem volt az etikus gyermekvállalásra. Kezdetben a reprodukció döntően fiziológiai folyamat volt, ami magas termékeny-

séget, 5-7 gyerek/nő eredményezett. A fogamzásgátlás kialakulásával az emberek elkezdtek szabályozni a termékenységüket, de a vallás ellenezte ezt a gyakorlatot. Például a kereszténység a szexualitást csak házasságban és csak gyereknemzés céljából engedélyezte. Ekkor a termékenység elérte a 6-8 gyereket, amire a magas halandóság miatt szükség volt. Az egyik nagymamának tíz testvére született, akik közül csak három nőtt fel és alapított családot.

A modernizáció egyik fontos demográfiai vívmánya a halálozás csökkenése, ami megkövetelte a születés csökkenését is. Ennek kézenfekvő módja a szexualitás és a reprodukció szétválasztása, aminek a technikai módját az antibébi tabletta, míg a kulturális hátterét a szexuális forradalom biztosította.

A modern ember a fogamzást tudatosan szabályozza. Ez azt jelenti, hogy a saját egyéni érdekei alapján szándékosan dönt a gyerekvállalásról, tehát a fiziológiai és tradicionális alapokon álló gyerekáldás átadja a helyét a tudatos gyerekvállalásnak. Ez azonban nem jelent etikus gyerekvállalást.

Nyilvánvaló különbség van a tudatos és a morális döntés között. Minden erkölcsi döntés tudatos döntés, de fordítva ez már nem igaz. A tudatos döntés a nagyobb halmoz, amely magába foglalja a morális, amorális és immorális döntéseket is. Valaki akkor dönt morálisan a gyermekvállalásról, ha döntését nemcsak a saját individuális szempontjai határozzák meg, hanem a közösség szempontjait is mérlegeli.

Világunkat kétfajta demográfiai válság is sújtja: a túlságosan magas termékenység következményeként a népesség gyors növekedése és a túlságosan alacsony termékenység következményeként a népesség elöregedése és fogyása. Ezek a demográfiai válságok elkerülhetők lennének, ha az emberek morálisan döntenének a gyermekvállalásról. Ennek társadalmi és személyes feltételei is vannak.

A társadalmi feltételt a reprodukciós folyamatok és benne a termékenységi arányszám fontosságának a felismerése jelenti. Tudatosítanunk kell, hogy a modern társadalmak stabil és fenntartható működésének szükséges előfeltétele a „helyettesítő” (replacement) termékenység tartós fennállása. Ennek értéke az alacsony halandósággal rendelkező fejlett társadalmakban 2,1 gyerek/nő, míg a magasabb halandósággal rendelkező fejlődő országokban magasabb.

Az afrikai országokban a „helyettesítő” termékenységnél lényegesen magasabb a termékenységi ráta, ami népességgrobbanáshoz vezet, ez pedig ökológiai-környezeti szempontból fenntarthatatlan, azaz morálisan rossz. A másik végletet az Európára jellemző alacsony termékenységi arányszám jelenti, amely elöregedéshez és népességfogyás-

hoz vezet, ami társadalmi és gazdasági szempontból nem fenntartható, tehát morális szempontból szintén rossz.

E két rossz demográfiai folyamat között az arany középut jelenti demográfiai közjót, vagyis a fenntartható népességet, ami létszámában és korösszetételében is egy állandó népességet jelent. Ez erkölcsi szempontból egy helyes és jó állapot, mivel hosszútávon biztosítja az emberi közösségek fennmaradását. A fenntarthatóság szükséges, de nem feltétlenül elégséges feltétele a demográfiai fenntarthatóság.

Sokak szerint az európai országokban a növekvő népesség túl magas környezetterheléssel párosul. Ezek az országok (tévesen) azt hiszik, hogy az egyik rosszat (környezeti fenntarthatatlanságot) egy másik rosszal (demográfiai fenntarthatatlansággal) lehet ellensúlyozni. Ez azonban csak megsokszorozza a társadalmi károkat. Erre a problémára a helyes válasz a születési számok emelése és a környezetterhelés mérséklése. Más szóval a demográfiai és a környezeti fenntarthatóság együttes fennállására kell törekedni.

Az etikus gyerekvállalás személyes előfeltétele a szabad és tudatos gyerekvállalás, ami korunkban általában adott. Természetesen vannak kivételes helyzetek. A terhesség lehet erőszak eredménye. Lehetséges, hogy a párok szabad akaratuk és tudatos elhatározásuk szerint gyermeket szeretnének, de ezt a vágyukat meddőség miatt nem tudják megvalósítani. Előfordulhat az is, hogy az alany gyermeket szeretne, de a párja nem szeretne gyermeket, vagy egyáltalán nincs párja. Ezek a lehetőségek nyilvánvalóan árnyalják az általános képet, aminek taglalására itt nincs mód.

A nyugati szekuláris etika egyik oszlopa a kategorikus imperatívusz, amelynek első formulája így szól: „Cselekedj úgy, hogy akaratod maximája mindenkor egyszerűmindedd általános törvényhozás elvéül is szolgálhasson.” E parancs szerint az alanynak azt kell mérlegelnie, hogy mi történne, ha mindenki úgy cselekedne, ahogy ő. Cselekedete csak akkor tekinthető morálisnak, ha annak általános követése nem vezet nyilvánvalóan társadalmi katasztrófához. Tehát az ember akkor cselekszik erkölcsösen, ha indítéka (akaratának maximája) „általános törvényhozás elvéül szolgálhat.”

Világos, hogy a tudatos gyermektelenség és az egykezés erkölcsileg helytelen, hiszen ha mindenki így visel-

kedik, akkor az emberiség kihal. Ez pedig a legfőbb rossz, ahogy arra Hans Jonas is rámutatott. Ha mindenki négy vagy annál több gyermeket igyekszik vállalni, akkor az emberiség létszáma exponenciális ütemben nő, ami környezeti válsággal fenyeget. Tehát a kategorikus imperatívusból az következik, hogy mindenkinek kettő vagy három gyerek vállalására kell törekednie.

A kanti etika, ellentétben az utilitarista etikával, nem számol az egyedi vagy éppen kontinentális sajátosságokkal és következményekkel. Nyilvánvalóan nagy különbséget jelent, hogy a döntéshozó egy magas (például afrikai) vagy egy alacsony (például európai) termékenységgű régióban él. Az előbbiben az alany sok gyermekvállalásával növeli, míg kevés gyermek vállalásával mérsékli a környezeti-demográfiai válságot. Tehát Afrikában az alanynak erkölcsi kötelessége kettő vagy annál kevesebb gyermek vállalása. Ezzel szemben Európában az alany kevés gyermekvállalásával növeli, míg sok gyermek vállalásával mérsékli a társadalmi-demográfiai válságot. Tehát Európában az embereknek erkölcsi kötelessége legalább három vagy annál több gyermeket vállalni.

A földi élet a halandó egyedek szaporodására épül. Az ösztönök, majd a vallásos tradíciók az ember esetében is biztosították a létfenntartás és a fajfenntartás egységét. Az individuális ész befolyásának a növekedése azonban megbontotta ezt az ősi egységet, és – Benda József szavával³⁶ élve – „minden munkaórát a termelésbe” filozófiájú társadalmat hozott létre. Ez azonban egy csapdahelyzet, folytatja Benda, amely „három-négy generációs távlatban az emberi erőforrás tömeges leépüléséhez vezet”.

A modernizációnak és a haladásnak a jelenlegi formája tehát a pusztulás útja, amiről minél gyorsabban le kell térni. Mivel nem térhetünk vissza az ösztönök és a tradíciók által uralt világba, ezért a szükséges korrekciót csak az etikus gyermekvállalás jelentheti. Legalább három gyerek felnevelése Európában és általában a fejlett világban – különösen a nők számára – nehezen teljesíthető morális elvárás. Ezért a modern európai társadalmakat termékenységtudatos társadalmakká kell átszervezni, ahol az emberektől elvárható az etikus gyerekvállalás. Mivel az „embertermelés” vagyis a „reprodukciós munka” nagyobb része hárul a nőkre, mint a férfiakra, ezért úgy igazságos, ha a javak termelésében a férfiaknak jut több feladat. ♦

³⁶ 3.4 Kitörési pontok – a demográfiai paradoxon – Benda József

5.

GYERMEKVÁLLALÁS KERESZTÉNY SZEMMEL

„És vajon boldogabb-e egy olyan fiatal, vagy egy olyan pár, vagy egy olyan család, ahol nincs gyermek, vagy kevés gyermek van? Boldogabbak lennének-e, ha lenne gyermek abban a családban? Boldog-e egy édesanya, ha a baba élete mellett dönt, vagy akkor boldogabb-e, ha ezt az életet elveteti?”

(Földi Kovács Andrea)

5.1.

A család Isten tervében

1/4.

ERDŐ PÉTER

(Részletek a Szent István Társulatnál 2011-ben megjelent kiadványból. A hivatkozások pontos helye ott megtalálható. Szerkesztette Benda József)

Mivel a Katolikus Egyház évtizedeken keresztül – kompromisszumok nélkül – a legkoherensebb összefüggésrendszerben foglalt állást a demográfiai válság kialakulásának és megoldásának témájában, a „Kitörési pontok” cikksorozatban elkerülhetetlen, hogy képviselőit megszólaltassuk. Így került sor már eddig is Székely János püspök³⁷ írására, Platthy Iván is idézett II. János Páltól és a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia körleveléből³⁸. Most Erdő Péter bíboros-primásnak a családok évében – 2011-ben – megjelent körleveléből idézünk hosszabb részeket, melyben átfogó képet nyújt álláspontjáról a család társadalmi szerepeivel és a demográfiai kérdésekkel kapcsolatban. A hozzászólást négy részben tesszük közzé.

A család, mint személyek közössége. A család fogalmát ma sokan vitatják. Úgy vélik, hogy egy korszerűtlen, csupán a társadalom által megalkotott régi intézményt jelöl, amelyet kényünk-kedvünk szerint, többségi alapon vagy ideológiák mentén újra gondolhatunk, másként határozhatunk meg, sőt talán el is felejthetünk.

A család azonban nem emberi alkotás, hanem a Teremtő Isten tervének a része. Az ember mivoltával függ össze. Mi hát a család a Teremtő terve szerint? A Katolikus Egyház Katekizmusának értelmében „egy férfi és egy nő, akik házasságban egyesülnek, családot alkotnak, gyermekeikkel együtt. Ez az intézmény független a közhatalom mindenfajta elismerésétől, sőt azelőtt létezik” (2202. pont). A Katolikus Egyház Katekizmusának rövid összefoglalása, a Kompendium, így fogalmaz: „A család intézményét Isten alkotta, és ő határozta meg alaptörvé-

nyeit. Ez tehát nem a pápa vagy az Egyház, de nem is a világi közvélemény vagy a hatalmak tetszésétől függ” (456. pont). „A házasság és a család, a házastársak javára, gyermekek nemzésére és nevelésére van rendelve” (2201. pont). Ez azt jelenti, hogy nem mi, nem a házastársak döntenek el, hogy mi legyen a tartalma a családnak vagy mi legyen a házasságnak szerződésbeli tárgya, hanem előre meg van határozva. Természetes rendeltetése van a családnak és a házasságnak egyaránt.

Ebben a meghatározásban a házasság javairól egy ősi tanítás rejlik. Már Szent Ágoston azt írja, hogy „a házasság java hármas: a hűség, a gyermek és a szentség. A hűségen azt értjük, hogy a felek a házasság kötelékén kívül más nővel vagy férfival ne éljenek. A gyermekek java azt jelenti, hogy szeretettel fogadják el a gyermeket, jóindulattal táplálják, és vallásosan (gondosan) neveljék. A szentség pedig azt jelenti, hogy a házások ne váljanak el. És akit házastársa elbocsátott, az még az utód kedvéért se kössön házasságot mással”.

Ma félnek az emberek életre szóló kötelezettséget vállalni. Sokan úgy érzik, hogy nem érdemes megházasodni. Egyszerűen nem merik azt a kötöttséget, az elköteleződést vállalni, ami egy házasságkötéssel jár. Ez az utóbbi harminc év fejleménye³⁹. Néhány évvel ezelőtt arra még nem gondoltak, hogy nemcsak az egyházi, de a polgári házasságok száma is csökkenni fog.

Ennek – egyrészt – vannak társadalmi okai. Ezekről majd egy következő fejezetben fogunk beszélni. De van lélektani oka is. Ez pedig egy téves emberkép. Az a szabadságfogalom, amely a szabadságot minden kötöttségtől való mentességnak fogja fel. Az objektív igazság, a tárgyi valóság pusztja létezése, önmagunk teremtettségének is úgy tűnik fel, mint a szabadság akadály, gátja, korlátozása. Úgy érezzük magunkat, mint a hídról egy tartó kötél biztosításával a mélybe ugró ember a szabadesés közben. Az ugró úgy gondolja, hogy ekkor éli át a szabadságát. Abban a pillanatban, amikor szabadon esik.

A köznyelv boldog házasságról, boldog családi életről beszél⁴⁰. Sokan azért nem találják meg ezt az életükben, mert féltik a rosszul értelmezett szabadságukat. Ez sem újdonság. Tomás Sánchez, a 17. század elejének nagy spanyol teológusa és egyházjogásza a házasság szentségéről szóló nagyszerű művében azt mondja: a házasság javai terheket is jelentenek. De bőségesen kárpótolnak bennünket a házasság kellemetlenségeiért. A házasság kellemetlenségeit Sánchez fel is sorolja: „Az első

³⁷ 10.3 A gyermek áldás – Székely János

³⁸ 10.2 Út a reménytelenségből a remény felé – Platthy Iván

³⁹ 2.4 Bankbetét, ágybetét, életpálya és pornóadó – Kiss Antal

⁴⁰ 4.8 A család olaj az élet lámpásában – Garaczi Imre

ilyen kellemetlenség az örökös szolgaság, és szabadságunk végleges feladása.” Ezt – mint mondja – a szentség kárpótolja, amelynek erejében a házastársak úgy szeretik egymást, ahogyan Krisztus szereti az Egyházat. Kegyelemeket kapnak, hogy a nehézségeket viselni tudják.

A boldogságot éppen nem a mindenkitől független szabadság, hanem az örökkévalóságra nyíló teljes, és önmagát megosztó szeretetkapcsolat adja. Ez a házaspár igazi java! Tehát amikor azt mondjuk, hogy a családban a férfi és a nő egymás javát tekinti az egyik fő célkitűzésnek, akkor elsősorban a szeretetkapcsolatra utalunk. Ezért mondja II. János Pál pápa a *Familiaris consortio*-ban: „A szeretetből alapított család a személyek összessége: a férfi és a nő, a szülők és a gyermekek, valamint a rokonok közössége. Elsődleges feladata” is ebből fakad, tudniillik, hogy „igazi közösségben éljen és szüntelenül törekedjék arra, hogy a személyek őszinte közössége gyarapodjék”. Tehát a család lehetősége és feladata a személyes szeretetközösség. Ez a boldogság forrása.

Isten arca ragyog ránk a családban. A 4. zsolnárból idézzük: „ki mutat immár valami jót nekünk? Ki mutatja meg a boldogságot? Ragyogtasd fel felettünk a te arcodnak fényességét, Urunk!” Igen, az Úr a családban felragyogtatja arcát, mert a házastársak egymásban Krisztust látják. A gyerekekben pedig mint új emberekben az Isten képére teremtett emberi lényt.

„Szeretet nélkül a család nem gyarapodhat – mondja II. János Pál pápa –, nem tökéletesedhet, mint személyes közösség”. Első enciklikájában, a *Redemptor hominis*-ben írja, hogy „az ember képtelen szeretet nélkül élni. Magára marad, érthetlenné válik önmaga számára, értelmét veszti az élete, ha nem kap szeretetet”.

Ez a radikális szeretet súlyos dolog! Ezt kéri, ezt kívánja a család. De ez adja a boldogságát is. Ez a szeretet megnyílik a tágabb rokonság felé, a nagyszülők felé, az idősek, a magányosok, a betegek felé. Igen, mert az ilyen szeretet mindig túlradó erő is jelent.

Tehát a család élete egy szüntelen belső dinamizmus. A nap mint nap apróbb-nagyobb önmegtagadások és áldozatok árán megharcolt szeretet körforgása⁴¹. Ezért a gyermek elfogadása és szerető nevelése is a házasság és a család belső lényegéből következik. Ez a szeretet kívánja meg a férfi és a nő egyenlő méltóságát is.

Ha van belső logikája a reménytelenségnek, a bezárkózásnak, a félelemnek vagy az önzésnek, akkor még inkább van ilyen logikája és energiája az Isten szándéka szerint való személyes szeretetnek. A családban megélt és felragyogó isteni és emberi szeretet az az erő, ami meg

tudja menteni, meg tudja újíttani népünket, világunkat, eleven lendületet tud adni Egyházunknak is.

Az élet továbbadása és a nevelés. A személyes szeretetközösség megvalósítása a családról szóló isteni terv első nagy eleme. Ebből következik az élet továbbadása. Pusztán biológiai természetünkből is adódik, hogy férfi és nő kapcsolatából születik a gyermek, bár ezen a téren a klónozás és más lehetőségek vagy kísértések is felmerültek az utóbbi időben. Viszont az ember esetében nem pusztán biológiai tényről van szó. A személyes szerelem és az egész emberi személyt érintő, tehát szeretetközösséget megvalósító kapcsolat az élet továbbadásának leginkább emberhez méltó módja. II. János Pál a *Familiaris consortio*-ban így tanít: „Isten a maga teremtő művét a saját képére és hasonlatosságára alkotott férfi és nő teremtsével fejezi be és teszi tökéletessé: meghívja őket arra, hogy részesei legyenek az ő szeretetének és teremtő, atyai hatalmának azáltal, hogy szabadon és tudatosan is részt vállalnak az emberi élet továbbadásában.”

A Teremtés könyve szerint Isten megáldotta az első emberpárt, és ezt mondta nekik: „Szaporodjatok” – vagy más fordítás szerint – „legyetek termékenyek és sokasodjatok, töltsétek be a földet és hajtsátok uralmatok alá”. Az élet szolgálata ezért a család alapvető feladata. A Teremtő áldása, hogy az ember az Isten képmásának továbbadásában működhet közre.

Ha a termékenység áldása a Biblia szerint összefügg azzal a küldetéssel, hogy Isten az embert a föld feletti uralomra hívja, akkor meg kell kérdeznünk, mit jelent ez az uralom. Rombolhatjuk kényünk-kedvünk szerint a természetet? Nem tekinthetjük pusztán nyersanyagnak! Isten nevében, az ő művében részesedve uralkodhatunk a lények és a dolgok felett. Nem szuverén urak vagyunk, hanem inkább vagyunk kezelők. Felelősek vagyunk Istennek és felelősek az emberiségnek is. Istenképességünkől fakad ez a ránk ruházott komoly feladat és küldetés. Az embernek ez a sajátos vonása az emberi méltóság alapja.

A szülők tehát, megrendítő módon munkatársai a Teremtőnek, amikor, a család szeretetközösségében továbbadják az emberi életet. Új ember keletkezik, akinek a lelke, így teljes embersége meghaladja a szülők hatalmát.

Életvédelem. A házastársi szerelemnek nagylelkűnek kell lennie az élet elfogadása terén. Ezért tanítja a II. Vatikáni Zsinat az *Egyház a mai világban* című lelkipásztori rendelkezésében, „hogy Istennel szemben tanulékony tisztelettel, közös tervezéssel alakítsák ki a házastársak helyes ítéletüket” az áldozatkészség szellemében. Különösen azokat említi tisztelettel, akik nagyobb számú gyermek lelkiismeretes felnevelését vállalják. VI. Pál pápa a *Humanae vitae* kezdetű enciklikájában, majd

⁴¹ https://www.academia.edu/111794157/Advent_%C3%BAjra

5.2.

A család Isten tervében 2/4.

ERDŐ PÉTER

Az ember társas lény, vagyis másokkal kapcsolatban, szervezetben él. A család az első szervezeti forma, amivel találkozunk. A benne élők nem egyenlők, hanem megosztott felelősséget viselnek egymásért, a család működtetéséért.

Az ember – bár biológiai adottságai is a társas együttlétre utalják – mégis ennél többre, személyek közötti közösségre hivatott. Ennek a közösségnek a lehetősége az emberi természet sajátossága, amely megkülönbözteti a többi földi teremtménytől.

Nem önkényesen, pillanatnyi ideológiák mentén, tervezünk és manipulálunk az emberi természettel, hanem az Isten akaratát kutatjuk, hogy aszerint alakítsuk a társadalom életét.

Az Isten akarata szerinti emberi közösség az emberek sokféleségének és egyenlő méltóságának alapján áll. Az ember társas volta nem automatikusan vezet a személyek közösségéhez. Ez ugyanis önátadást kíván.

A gőg, az önzés, a más elnyomására való törekvés, a bezárkózás olyan kísértések, amelyek ellen tudatosan kell küzdenünk magunkban és környezetünkben. Tehát a közösség tagjainak tudatosan keresniük kell a többiek javát is. Ahogyan az Újszövetségben olvassuk: „Ne csak a maga javát keresse az ember, hanem a másét is.”

Ki tudja megmenteni az embert, ki tudja megmenteni a társadalmat az önzés, a káosz, az erőszak veszélyétől, az embertelenségtől? A káosz tényezői közé ma bátran besorolhatjuk a korrupció ördögi köreit is, hiszen mindenütt a világon látjuk, hogy az egyes ember jó szándéka gyakran kevés ahhoz, hogy ezekből a társadalmi struktúrákból a közösség kiszabaduljon. Tehát nehéz dologról van szó.

A Gondviselés a családot hívta meg erre a hatalmas feladatra. A család a társadalom első eleven sejtje, az állam és minden más közösség előtt létezik. A társadalom tagjai általában családban születnek, és ott kapják meg a közösségi élethez szükséges képességeket. Ott sajátíthat-

II. János Pál pápa a *Familiaris consorti*óban rendületlenül tanítja, hogy minden házastársi cselekedetnek nyitottnak kell lennie az élet elfogadása felé, el kell kerülni az olyan pozitív tetteket, amelyek „célként vagy eszközként meg akarják gátolni a fogamzást”. A családtervezés létjogosultságát elismeri a katolikus tanítás, de erre csak az úgynevezett „természetes” módszereket tartja elfogadhatónak.

Különös hangsúlyt érdemel a már megfogant emberi élet védelme és tisztelete. A legfontosabb erkölcsi szempont az, hogy az emberi élet szent. Nem tárgy, nem eszköz, nem ipari vagy gyógyászati nyersanyag. A gyermek nem a szülők pusztá játéka, tulajdona vagy jó közérzetének eszköze. Nem áru, amit szabad elképzelés szerint lehet megrendelni. Sokkal inkább személy, akinek önálló méltósága van. Messzire vezet tehát az élet szolgálata, mint a család egyik alapvető feladata.

A II. Vatikáni Zsinat aggódva hangsúlyozza: „Az életet... a leggondosabban kell óvni már a fogamzástól kezdve. A magzatelhajtás, a csecsemők megölése is szégyenletes bűntett.” Itt nem új tanításról, hanem a kereszténység őseredeti meggyőződéséről van szó. Az 1. századtól fogva olvashatjuk, hogy a keresztények pogány környezetüktől élesen eltérő módon azt vallották: „Ne öld meg a magzatot abortusszal, és ne pusztítsd el a születése után!” A *Katolikus Egyház Katekizmusa* ma is így fogalmaz: „Az emberi életet fogantatása pillanatától feltétel nélkül tisztelni és védeni kell.”

Ez azonban nem csupán katolikus meggyőződés. Sokan vallják ugyanezt a többi keresztények közül is. Különösen ortodox testvéreinkkel teljes az egyetértés ebben a vonatkozásban. 2008. decemberében tartottuk Trenóban az első Európai Katolikus–Ortodox Fórumot. A téma a család volt, mégpedig a család, mint érték az egész emberiség számára. Az európai ortodox egyházak képviselőivel összhangban fogadtuk el a zárónyilatkozatot, amely szerint „az emberi élet szent voltát – a fogamzástól a természetes halálig – teljes mértékben tiszteletben kell tartani”. ♦

ják el az úgynevezett közösségi erőket, tapasztalják meg a közösségi kapcsolatokat, egymás megbecsülését, nagylelkű segítségét. Sőt, átélik egymás méltóságát is.

A család eredetisége a társadalomban abban áll, hogy benne a tekintély a szeretetre épül. Egy szeretetből kötött életszövetségre. Nem véletlenül mondják az esküvőn a felek, hogy „szeretetből veszem feleségül”, vagy „szeretetből megyek hozzá feleségül”. Itt nem hatalomátvételről van szó, mint az államban vagy a társadalomban. A tekintélyt pedig a szülők együtt tudják gyakorolni.

A mai társadalmakban sokszor vakon elutasítják az emberek a hatalom és a tekintély minden formáját. Az igazi, nagy társadalmi hatalmak is elrejtik vagy tagadják a hatalomgyakorlás valóságát azért, hogy kivonják magukat a társadalmi ellenőrzés alól. Gondoljunk csak a nagy pénzügyi folyamatokra, vagy adott esetben a tömegtájékoztatás hatalmára. Hozzájuk képest ma már az államok is gyengének bizonyulnak.

A családban viszont valódi tekintély létezik. A társadalomban az embereknek szembe kell nézniük a versengéssel. Azt is mondanám, hogy a konkurenciával. Azután konfliktusokat, összeütközéseket kell átélniük. Ezek részben, de csak részben, mozgatói is a társadalom életének. Persze egyoldalú lenne azt mondani, hogy a „mindenki mindenki ellen” farkastörvénye a társadalom legfőbb mozgatóereje. Erről – szerencsére – nincs szó. Mégis, a versengés az egyik szükségszerű velejárója a társadalom életének.

Aki pedig nem készül fel a családban a szeretetben megélt versengésre és a konfliktusok megoldására, annak az életében nagy törésekre kerülhet sor.

A kutatások világosan megmutatják, hogy az ember alapvető igénye az egzisztenciális biztonság és az, hogy fontosnak érezze magát. Ezek pedig nem a konfliktushelyzetekben valósulnak meg.

Hogy milyen motorja is tud lenni az egészséges versengés a közösség életének, azt a sport is megmutatja, ahol a verseny – ha tiszta és nemes – a fejlődést szolgálja mindenki számára.

Ha képesek vagyunk az élet feszültségeit jól megoldani, ha el tudjuk kerülni a töréseket, ezt legfőképpen a jó családnak köszönhetjük! A családban az igazi szeretetet nem saját erőnkkel szerezzük meg, hanem ajándékba kapjuk. A megbocsátás, a tisztelet, a szeretet példáját is a család adhatja, ahol mindenki átélheti a viszonzó szeretet örömét is. Ott tanulhatjuk meg elfogadni a megbocsátást is. Vagyis, megtanuljuk elismerni, hogy hibáztunk, bűnösök vagyunk. Az irgalmasság iskolája is a család. Tehát a család a szeretet műhelyében át tudja alakítani maga körül az emberi viszonylatokat.

A jogok tiszteletben tartását és érvényesítését viszont az államoknak kell biztosítani. Nem az Egyháznak tett gesztusként, hanem a teremtet valóság iránti józan tiszteletből, az élet szolgálatában. „Tiszteld atyádat és anyádat, hogy hosszú életű légy a földön.” Isten és az emberiség világtörténelmi párbeszédébe illeszkedik tehát a *Családjogi Chartában* összefoglalt természetes követelmények sora. Isten kívánja ezt tőlünk, ha élni akar az emberiség.

A nevelés

A család a társadalom alapsejtje és az Egyház építője. Aki a családban nem sajátítja el a bizalmat, a segítőkészséget, a másokért való áldozatvállalást, a gondolatok, érzelmek, javak, lehetőségek kicserélésének a képességét, az nehezen lesz hasznos tagja a társadalomnak. A szülők nevelői tevékenysége annyira jelentős, hogy „hiányát alig lehet pótolni” – tanítja a II. Vatikáni Zsinat. A szülők nevelői joga és kötelessége elsődleges, ezért ezt nem szabad elvenni tőlük. A gyermek védelmében lehet csak ennek a jognak a gyakorlását korlátozni.

A szülőknek a gyermekeiket, igazi emberi személynek, Isten gyermekének kell tekinteni: nem játékszer és nem kísérleti alany. Pedig sokat kísérleteztek már a gyerekekkel a nevelés területén! Már Xenophón (Kr. e. 428/7–354 k.), a nagy görög író és hadvezér bemutatta „*A lakedaimóniak állama*” című művében, a spártai nevelés rendszerét: a gyerekeket korán elszakították szüleiktől és vadul, keményen nevelték őket, állami ideológia szerint. (Ezt ajánlotta Engels is: „minden gyermeket nemzeti intézetekben kell nevelni, attól fogva, hogy nélkülözheti az első anyai gondoskodást” – A szerk.)

A Teremtő akaratából a nevelés elsődleges felelőssége tehát a szülőket illeti. Az állam és a társadalom csak segíti őket ebben. Az úgynevezett szocializmusban sokszor szidta a tömegtájékoztatás a szülőket a kettős nevelés miatt. Merészelték ugyanis otthon más értékre nevelni a gyerekeiket, mint amit a kommunista ideológia előírt. Ez volt a bűnük. Általános szabályként elmondhatjuk: a szülőket megilleti a jog, hogy gyermekeiket hitük, világnézetük szerint neveljék, és világnézetüknek megfelelő szellemű iskolát válasszanak a számukra.

Sok szó esik manapság Európában is a szubszidiaritás, más szóval a kiegészítés elvéről. Ez azt kívánja, hogy a magasabb szintű, a nagyobb társadalmi egység akkor kapcsolódjon be valamilyen ügy intézésébe, ha egy kisebb közösség egy őt érintő problémát vagy egy nagyobb horderejű kérdést a saját erejéből nem tud megoldani. Így áll a dolog az állammal is a nevelés terén: segítenie kell a családokat, nem pedig helyettesíteni őket. Nemcsak elméletileg, hanem a finanszírozás terén is. Hiszen a vá-

lasztás szabadsága akkor igazi, ha egyenlő feltételekkel tanulhatnak a gyerek minden iskolában.

A tanítói küldetést tehát elsősorban a szülők való-
sítják meg gyermekeik felé. Ez azt jelenti, hogy ők a hit
első tanítói és hirdetői a saját gyerekeik számára. A vallá-
sos nevelést nem lehet elég korán elkezdni. Néha a szü-
lők a hit egyetlen továbbadói: nehéz politikai helyzetben,
elnyomatás vagy üldözés idején.

Egyben azt is mutatja, hogy a család alapvető té-
nyező az Egyházra jellemző szolidáris szeretet gyakor-
lásában. Ha ilyen nagy szerepe van az Egyházban a csa-
ládnak, akkor az Egyháznak is különleges kötelességei
vannak a családok iránt. Püspöki karunk éppen ezért,
még 1999-ben, *A boldogabb családokért!* című körleve-
lében a következőt hangsúlyozta: „A családok lelkipász-
tori gondozása erősíteni igyekszik egyrészt a házastársak
kapcsolatát Istennel, másrészt a házaspárok és a családok
közösségeit is.” A család a teremtés rendjében és az Egy-
házon belül is alapvető küldetést tölt be. Az Egyháznak
elő kell készítenie a fiatalokat a házasságra és a családi
életre. Ezért nagyon ajánlatosak például a jegyeskurzu-
sok, ahol a hit fényében, nem pusztán emberi gondolko-
dás alapján mutatjuk be a keresztény családi élet nehéz-
ségeit és értékeit.

Ez a viszony kölcsönös is egyben. II. János Pál
pápa ezt így fogalmazta: „Az evangelizáció jövője – leg-
nagyobb részt a családi Egyháztól függ.” Ahogy az Egy-
ház tanítása megtartja a családokat, hasonlóképpen tart-
ják meg a családokból álló közösségek a plébániákat is.
Hitük és példájuk kisugárzik az egész Egyházra. Ezeknek
a közösségeknek a létét támogatni, a fejlődését segíteni
mindnyájunk kötelessége: püspököké, papoké, világi-
aké, más családoké, egyedülálló hívőké is. A plébánia
például, helyiséget biztosíthat a családok találkozására,
vagy megszervezheti, hogy közösen mehessenek táboroz-
ni, nyaralni stb. ♦

5.3.

A család Isten tervében 3/4.

ERDŐ PÉTER

A családok válsága. A házasságok manapság gyak-
ran válással végződnek. Magyarországon a polgári
házasságok többsége válásba torkollik. (A válások
száma az elmúlt évtizedben – bár még mindig je-
lentős – erősen csökkent. – A szerk.)

Az Egyháznak van mondanivalója a krízisbe jutott
házaspárok és családok részére is. A kapcsolat megmenté-
se a közös hit és a megbocsátó szeretet alapján sok egyházi
mozgalom sajátos célkitűzése, mint például „Házas Hétvé-
ge” mozgalom.

Ha a házasságok együttélése mégis felbomlik, az
Egyház inkább a megbocsátásra és a kiengesztelődésre
szólít fel. Ezt a hatályos Egyházi Törvénykönyv két szem-
ponttal indokolja: a keresztény szeretettel és a család ér-
dekével. Érvénytelen házasságban vagy házasságon kívül
együtt élni súlyos bűn, amely ellenkezik a Teremtő ter-
vével, a házasság felbonthatatlanságával. Az emberi sze-
relemnek a házasság és a család ad igazi értelmet: ez az
Istentől rendelt kerete és célja.

Ugyanakkor az élettársi kapcsolatra, amire egyre
többen vállalkoznak a házasság helyett, mondván, hogy az
mégsem kíván olyan szilárd elhatározást, még inkább jel-
lemző, hogy könnyen felbomlik, hogy rövid ideig tart. Ilyen
helyzetben, ilyen környezetben pedig kevesebb az esélye a
gyerekvállalásnak is. Már a házasságban is sokan tartanak
attól, hogy ha felbomlik a kapcsolat, mi lesz a gyerekekkel.
Egyedül kell felnevelni? Még sokkal inkább tartanak ettől
az élettársi kapcsolatban. A statisztikák világosan igazolják
ezt a különbséget is. Tehát a bizonytalanság az élet elfoga-
dása ellen dolgozik.

Ugyanakkor a család – mint mondtuk – manapság
általában nem olyan közösség, amely a munkában össze-
tart, amely a munkában is megnyilvánul. Foglalkozásában
pedig az ember sokszor akkor érezheti magát „sikeresnek”,
ha éjt nappallá téve rendelkezésre áll. Ez pedig annyit jelent,
hogy sokat kell távol lenni a családtól, vagy olyan munkát
kell végezni otthon, hogy hiába vannak ott a legszeretet-

tebb emberek a közvetlen közelben, még sincs alkalmunk rá, hogy egy kedves szót szóljunk hozzájuk. Mindez ismét csak a család ellenében hat. A gyerekek alig kapják meg azt a személyes figyelmet és időt, amit egyébként az egészséges fejlődésükhöz igényelnének.

Nemrég kimutatták, hogy a szülők ma, Magyarországon naponta kétszer vagy háromszor több ideig nézik a televíziót, mint amennyi ideig a saját gyerekükkel foglalkoznak (A 2011 óta eltelt évtized tovább terhelte család-jainkat az internet és az okostelefonok mindent behálózó, kapcsolattromboló hatásrendszerével – A szerk.) Ez azért eléggé súlyos adat. Ugyanakkor a magatartászavaros, az agresszív, a viselkedési problémákkal küzdő gyerekek száma egyre nő. Nyilván összefüggésben azzal, hogy nem kapják meg azt a törődést, amelyre szükségük lenne.⁴²

A tömegtájékoztatásnak hatalmas szerepe van a családok erősítése vagy gyengítése szempontjából. Mint-ha szándékosan is kevés teret adna sok televíziós csatorna vagy akár rádió is a nevelést és a családi életet segítő programoknak. Egyes nemzetközi tévécsatornákon naponta többször találunk olyan műsort, ami a kutyák nevelésével és lélektani művelésével foglalkozik. Ugyanakkor szinte sohasem kerül elő olyan adás, amely gyereknevelésről, vagy idősek és fiatalok családon belüli normális kapcsolatáról szólna.

A dolgozó középnemzedéknek két irányban kell figyelni, két irányban kell gondoskodnia. Egyrészt a gyermekekről, másrészt az idősekről. Tehát segítenie kell az idősebb nemzedéket. Miért is? Hogy is? Meddig? Mikortól?

Ma azt látjuk, hogy Magyarországon a várható átlagéletkor sajnos még elmarad a nyugati statisztikáktól. Mégis a múlthoz viszonyítva emelkedett az életkor mind a nők, mind pedig – kisebb mértékben – a férfiak esetében. Ez egyrészt nagyszerű lehetőség arra, hogy a nagyszülők is részt vegyenek a gyereknevelésben, segítsék a fiatal családok életét, foglalkozzanak a gyerekekkel, ügyeket intézenek, olyan ügyeket, amelyekben ők sokszor járatosabbak, mint a fiatalok. Néha erejükön felül – még anyagilag is támogatják a már dolgozó, fiatal családot. Másrészt azonban manapság az öregség gyakran évtizedekig eltart. Ez azt jelenti, hogy a kései öregség idején sokan gondoskodást is igényelnek. A magányosan élő embereknek ma Magyarországon több mint 58 százaléka időskorú. A dolgozó nemzedék sokszor embertelen túlhajszoltságban él. Gyakran kevés a fizetés, olykor a lakás megszerzése évtizedekre adóssággal is megterheli a családot. Ezért esetleg több helyen is munkát kell vállalni. Ugyanakkor azonban

ez a munka azt is jelenti, hogy távol kell lenni a családtól. Az életritmus is másként alakul. Még ha a lakás elég nagy lenne is, a munka miatt, és az élet berendezkedése miatt a nemzedékek egymástól távol élnek. Idősek és középkorúak nem egy háztartásban vagy egymáshoz közel laknak, hanem legtöbbször kilométerekre egymástól, vagy másik településen. Ez pedig mindent, amiről itt eddig beszélünk, minden szépet és jót rendkívül megnehezít.

A családok helyzete és a demográfiai krízis? A hatvanas, hetvenes és nyolcvanas években sokat cikkeztek nemzetközi szinten a túlnépesedésről, sőt az úgynevezett „népességrobbanásról” is. Ez oda vezetett, hogy a harmadik világ egyes országai állami kényszerrel tiltották a sok gyermek születését. Ennek során nemritkán súlyosan megsértették a szülők szabadságát és emberi méltóságát. „Anyá, ne vigyél a folyóhoz!” – könyörögtek sokszor kínai kislányok, ha fiútestvérük született. A szülők pedig gyakran inkább megölték a saját kislányukat, hogy eleget tegyenek a hatóság elvárásának.

Ezt az Egyház akár a VI. Püspöki Szinóduson 1980-ban, akár pedig – és főként – Szent II. János Pál pápa *Familiaris consortio* kezdetű apostoli buzdításában, igen kemény hangon minősítette. „Az emberi személy és az igazság súlyos megsértéseként ítéli meg” az Egyház azt a törekvést, mely a kormányok és a közhatalmak részéről arra irányult, hogy „korlátozzák a házastársak szabadságát születendő gyermekeik számát illetően”.

Az utóbbi harminc év ezen a területen egy bizonyos kijózanodást hozott.⁴³ Ma a fejlett világ jelentős részén demográfiai összeomlás fenyeget. A Föld népessége rohamosan öregszik. 2050-re a mai 600 millió helyett 2 milliárd lesz a hatvan éven felüli emberek száma. A nyugdíjkorhátart erőteljesen emelik. A tömeges vándorlás kultúrákat rendíthet meg és hozhat egymással is konfliktusba. Hazánkban ezt már mindannyian tudjuk.

Vessünk egy pillantást az alapvető folyamatokra! A család állapota Magyarországon hasonló az európaihoz, de a nyugati helyzettől eltérően, nálunk nem egy szerves folyamat eredményeként alakult ki, hanem hirtelen törések jeleit látjuk. A szocializmus szétzúzta a hagyományos családi élet gazdasági és társadalmi kereteit. Független kistermelők helyett az emberek kiszolgáltatott bér munkások lettek. A család már nem működött egységes egészként, nem jelentett előnyt a munka területén. Nem volt olyan feladat, amelyből a család apraja-nagyja kivehetne volna a részét. Ha mindkét szülő az otthonuktól távol kényszerült dolgozni, mégpedig kötött munkaidőben, akkor kevés idejük és erejük maradt a családra. A bér munkától való

⁴² 7.10 Iskolai szocializáció – Benda József

⁴³ 6.5 Gyerek vagy migráns? – Tóth I. János

függőség központilag behatárolta a családok méretét. A fizetésekből legfeljebb egy-két gyereket lehetett felnevelni. Különleges hősiességet kívánt, ha valaki több gyereket akart vállalni. Az embert – megfosztva személyi méltóságától – pusztá termelőerővé alacsonyították. A munkaerő mobilitását alacsony színvonalú lakótelepek építésével akarták növelni, és a lakások méretén keresztül is központilag tervezhetővé vált a család nagysága. Ötven-hatvan négyzetméteres panellakásokban fizikailag is nehézség volt egynél, kettőnél több gyereket vállalni.⁴⁴

Ez a rendszer 1990-ben összeomlott. Azonban se a kisemberek, a családok nem kapták vissza a termelőeszközöket, de az eltelt hosszú idő miatt a középgeneráció sem tudott volna önálló földművelésbe, vagy valamilyen kisipari szakma gyakorlásába kezdeni, elveszett a szaktudás.

Ugyanakkor beköszöntött a vadkapitalizmus. A nemzeti vagyon jelentős része külföldiek tulajdonába került. Olyanok tulajdonába, akik a pénz logikája szerint, mindig a legolcsóbb helyre igyekeztek telepíteni a termelést. Sok olyan összeszerelő vagy feldolgozó üzemet helyeztek a volt szocialista országokba, amit pár év múlva, tovább vittek Délkelet-Ázsiába, mert ott még olcsóbb volt a munkaerő.

A munka, a megélhetés, az egzisztencia bizonytalanná vált. Ez pedig a családokat szétzilálta. A szakképzetlen emberek nagy tömege, akiket régen az építőipar foglalkoztatott, a privatizációval elvesztette a munkáját.

A külső körülmények bizonytalansága miatt sokan már a házasságkötéstől is visszarettennek. Bizonytalan lett a szaktudás értéke is. A rugalmasság látszott az igazi nyerő stratégiának. Sok fiatal úgy érezte és úgy érzi ma is, hogy egyetlen hivatást, egyetlen szakmát sem érdemes magas színvonalon, igazán jól elsajátítani, mert mire komolyan beletanulna, addigra úgyis másból kell megélnie. Tehát divattá, közszellemmé vált a felületes, a parttalan ügyeskedés. Sokan nem látják már az összefüggést a munka és a megélhetés között. A megélhetéshez, sőt a meggazdagodáshoz szerintük – és gyakran mintha az élet ezt igazolná – szerencse, kapcsolatok kellene, nem tisztességes munka. Ez arra kárhoztatja az embert, hogy örökös kizsákmányolás védtelen áldozata legyen. Tehát sokak szerint a szaktudás és a munka negatív tényezőként jelentkezik, az általános kiszolgáltatottságon kívül még további függőségbe sodorja az embert.

Erről is sok mindent lehetne mondani, hiszen az új tulajdonosok gyakran megszüntették magát a céget. Máskor modern technikát vezettek be. Ez önmagában jó

dolog. De a következménye az volt, hogy sok tízezer ember munka nélkül maradt.

Sokáig egész országrészeket nyomasztott a munkanélküliség, és közben felnőtt egy nemzedék, egy olyan nemzedék, mely már a családjában sem látott olyat, hogy valaki a munka világán keresztül illeszkedjen be a társadalomba. (A 2010-es évektől bevezetett közmunka intézménye sok helyen orvosolni tudta ezt a problémát – A szerk.) Nem csupán a képzetlen embereket érintette azonban ez a változás. Az értelmiség felső rétegét is megrázta az átalakulás folyamata. A tudományos kutatásban hazánk – a hajdani KGST keretében – bizonyos meghatározott szakterületeken szervezett kutatásokat végzett. Az egyes országok között ki voltak osztva a feladatok. Amikor a rendszer megváltozott, privatizálták a nagy cégeket a különböző iparágakban, így a gyógyszeriparban is. A külföldi tulajdonos általában először a kutatórészeleget zárta be. ♦

5.4.

A család Isten tervében

4/4.

ERDŐ PÉTER

*M*i hát a teendő? Alapvető emberi igény, hogy fontosnak érezzük magunkat, tudhassuk azt, hogy valaki számára valamilyen szempontból fontosak vagyunk. Hitünk alapján biztosak vagyunk abban, hogy az Istennel állunk párbeszédben, hogy neki nagyon, de nagyon fontosak vagyunk, és ő minden képzeletet felülmúló módon szeret minket. De szeretnénk érezni az emberek világában is ezt a fontosságot. A munka nélküli embernek sokszor éppen az a problémája, hogy senki nem tart igényt a munkájára. Vagy őrá magára sem? Ez gyakran lelki szétzilálódást, megrendülést okoz.

Manapság minden pénzben fejeződik ki. Pontosabban: szinte minden. Mert az élet és a szeretet értékét nem lehet pénzben kifejezni. Az értékvesztés elbizonytalanítja az embert a hétköznapi életben is. Mi az, amiért érdemes rendkívüli erőfeszítéseket tenni? Mi az, ami megéri a személyes áldozatot? Ha a társadalom ezeket is a pénz értékéhez méri, akkor a saját létét sodorja veszélybe. Ha nem

⁴⁴ 9.3 Pronatalista fordulatot a településfejlesztésben! 2/2
– László Tamás

tekinti létezőnek azt, amit nem lehet pénzért megvásárolni, vagy ami nem pénzbe kerül, akkor a halál kultúrájába sodródik: a diszkrét, esetleg tehetősnek látszó, feltűnés nélküli pusztulásba.

Hitünk fényében keressük a választ. Ha csak evilági, általunk ismert erőforrásokat veszünk számba, akkor könnyen elveszíthetjük a reményünket. Azt gondolhatjuk, hogy ilyen nagy nehézségek között az élet és a család kultúrájának nincs esélye. De a teremtett világ új és új meglepetéseket tartogat. A Teremtővel való kapcsolat pedig egészen más távlatokat nyit meg számunkra.

Legyünk tehát személyes szeretetkapcsolatban Isten-nel! Kérjük a Szentlelket magunk és családjaink számára. Imádkozzunk a családunkért, a családjainkért és egész népünkért! Meg fogjuk érezni az ima erejét! Vegyük észre környezetünkben, rokonaink között, családunkban, hogy kinek mi az öröme, mi a bánata, kinek mire van igazán szüksége!

Ha nagyobb közösségért vagyunk felelősek, tudományos eszközökkel is vizsgáljuk a családok helyzetét, dolgozzunk ki akár községi, kerületi, városi vagy országos szinten stratégiákat,⁴⁵ hogy könnyebb legyen családot alapítani, családot nevelni, eltartani és emberségben erősíteni. Minden ilyen erőfeszítés bőségesen megtérül, még gazdaságilag is.

Írásunk első három részében leírt megfontolások alapján összegezzük a megfontolásokat és az abból fakadó legfontosabbnak teendőket:

- A házasság és a család Isten alkotása. A házastársak javára, gyermekek nemzésére és nevelésére van rendelve, nem a házastársak döntenek el, hogy mi legyen a tartalma.
- A házasság java hármas: a hűség, a gyermek és a szentség.
- Isten arca ragyog ránk a családban.
- A boldogságot az örökkévalóságra nyíló és önmagát megosztó szeretetkapcsolat adja.
- A család élete egy szüntelen apróbb-nagyobb önmegtagadások és áldozatok árán megharcolt szeretet körforgása.
- A gyermek elfogadása és szerető nevelése a család belső lényegéből következik.
- Ez a szeretet kívánja meg a férfi és a nő egyenlő méltóságát is.
- Isten a maga teremtő művét a saját képére és hasonlatosságára alkotott férfi és nő által teszi tökéletessé, meghívja őket arra, hogy szabadon és tudatosan is részt vállaljanak az emberi élet továbbadásában.

- Az új ember lelke és embersége a gyermek meghaladja a szülők hatalmát.
- Minden házastársi cselekedetnek nyitottnak kell lennie az élet elfogadása felé.
- Különös hangsúlyt érdemel a már megfogant emberi élet védelme és tisztelete.
- A családban élők nem egyenlők, hanem megosztott felelősséget viselnek egymásért, a család működéséért.
- A gőg, az önzés, a másik elnyomása, a bezárkózás kísértéseivel tudatosan kell küzdeni.
- A szülői tekintély és a szeretetből fakadó hatalom a következő nemzedék menedéke.
- A család készít fel a szeretetben megélt versengésre és a konfliktusok megoldására
- Az ember alapvető igénye az egzisztenciális biztonság és a fontosság tudata.
- A család a szeretet műhelye. Itt tanulható a megbocsátás, a tisztelet, a szeretet, a viszonzó szeretet, az irgalmasság, ami meghatározza az emberi viszonyokat.
- A nevelés elsődleges joga és felelőssége a szülőké, az állam segítse, ne akarja helyettesíteni a családokat
- Az Egyháznak különleges kötelességei vannak a családok iránt. Elő kell készítenie a fiatalokat a családi életre, és támogatni kell útjukon.
- A családokból álló közösségek tartják meg a plébániákat.
- Ha a házasság felbomlik, az Egyház – a keresztény szeretet, a család és a gyermekek érdekeiért – megbocsátásra és a kiengesztelődésre szólít fel.
- A tömegtájékoztatásnak hatalmas felelőssége van a családok erősítésében vagy gyengítésében.
- Gazdasági berendezkedésünk, a kétkeresős családmódel, a kis méretű lakások nehéz helyzetbe hozzák a családokat, a dolgozó közép-nemzedék túlterhelt.
- Csak a szerető család tudja megmenteni az embert, a társadalmat az önzés, a káosz, az erőszak veszélyétől.
- A családban megélt és felragyogó isteni erő, tudja megmenteni népünket, világunkat, lendületet tud adni Egyházunknak is.
- Isten művében részesedve vagyunk kezelők lehetünk a lények és a dolgok felett.

A megértett és helyesen értékelt helyzetnek megfelelően erővel, teljes energiánk bevetésével kell tennünk, ami helyes. A nagycsaládban élő ember tudja, hogy csak teljes életenergiája bevetésével tud fennmaradni. Csak így tudja teljesíteni a kötelességeit. Isten megsokszorozza az

⁴⁵ 10.5 Megyei, települési demográfiai kerekasztalok létrehozása – Benda József

erőnket. Istennek minden lehetséges. „Minden lehetséges annak az embernek is, aki hisz.” Ezt az isteni erőt kérjük minden család számára, minden családokért élő és dolgozó ember számára, egész népünk számára folyamatosan, történelmünk és teljes életünk során, de különösen most, a családok évében. ❖

5.5.

Családtervezés – gyermekvállalás

BEER MIKLÓS

Házasságra készülő fiatalokkal beszélgetek. Nagyon élvezem ezeket a találkozásokat. Arról beszélhetek, ami valóban érdekel, ami valóban izgat. Felelősen „birtokban venni az életünket”, felnőttként tervezni a jövőt, egymásra bízni magunkat, feltétlen bizalommal egymás szemébe nézni. Azt szoktam mondani, hogy akkor vagyok boldog, amikor már „üzemi hőmérsékleten” – szinte egymás szavába vágva – görgetünk tovább egy témát. Amikor érződik már az, hogy mindhármunkat izgat egy gondolat.

Igen, szóba kerül, hogy ezentúl „együtt fognak élni”. Együtt, egymásért. Közös ágy és közös asztal. Közös otthon, ahová mindketten örömmel jönnek haza. Van mondanivalójuk egymás számára, érdeklődéssel hallgatják egymás beszámolóit a napi élményeikről. Természetesen kikerülhetetlen téma, hogy mikor lesznek család. A magyar nyelvünk csodálatos. Gondolom, hogy más nyelvek is érzékeltetik a nagy különbséget a házaspár és a család fogalma között.

Évek hosszú során át indíthattam el fiatal párokat a közös élet útjára. A legnagyobb örömöm mindig az volt, amikor már „hármásban” látogattak meg. Nem lehet leírni, lefesteni a fiatal szülők arcát, érzékeltetni a „család” hangulatát. Nem tudom, hogy létezik-e olyan zenemű, amelyikben ez a légkör jut zenei kifejezésre. Talán egy karácsonyi oratórium lehet ilyen. Érzékelhetővé válik a világ csodája. Ember született! Családdá lettek!

A házasság előtti beszélgetésekben természetesen szóba kerül minden komoly téma. A nagy összefüggé-

sekben próbáljuk értelmezni a jelen életünket. Volt egy kedves vicces barátom, aki a leveleimet így címezte: Világegyetem, Tejút, Naprendszer, Föld nevű bolygó, Északi Félteke, Európa... Vác. Csodálatosképpen megkaptam a leveleit. Persze még tovább lehet bonyolítani a kérdést: Ősrobbanás, hidrogénatom, a periódusos rendszeren végig, az anyag megjelenése, a víz... az evolúció évmilliárdjain át az élet megjelenéséig, a növényvilág, az állatvilág fejlődésén át a „hatodik nap”-ig, az ember megjelenéséig. Tovább az emberiség történetén végig kell „száguldanunk” a kultúrák során a jelenkori civilizációs-társadalmi helyzetig. Minden fiatal pár ezzel a „háttérrel” indul. Szükségünk van, minden kezdő házaspárnak szüksége lenne erre az „eszmefuttatásra”. Honnan is jöttünk? Mit jelent embernek lenni?

Nem vagyok annyira naiv, hogy tisztában ne lennék azzal, hogy a szerelem bódulatában nagyobb hangsúlyt kapnak más fontos kérdések: hol tartjuk a lakodalmat, milyen lesz a ruhám, kit hívunk meg, nászút, hol fogunk lakni, mennyi lesz a kezdő fizetésem, és még sok más „fontos” dolog.

A házasságra készülve és az előkészítő beszélgetéseken ráirányul a figyelem, vagyis ráterelem a beszélgetést a családdá válás témájára. Mikor lesztek család? Mikorra tervezitek a gyermeket? Ezen a ponton szembeülsz az értékrendet befolyásoló vagy pontosabban meghatározó hatások szerepével, jelentőségével. Ahogy a beszélgetés elindul, azonnal kiderül a személyiségfejlődés, az értékrend-kialakulás háttértörténete mindkét félnél. Természetesen kiderül, hogy erről a kérdésről miben egyeztek már meg, és az is, hogy ki a domináns fél. Széles a skála: előbb biztos anyagi háttérrel akarunk teremteni, előbb szeretnénk világot-látni, utazni, szórakozni... – majd talán öt év múlva, tíz év múlva... vagy pedig: minél előbb szeretnénk gyereket. Mindig elgondolkodom, hogy milyen családi háttérrel rendelkeznek, milyen modellt láttak otthon, milyen volt az iskolai környezetük, az osztályfőnökük, a baráti körük, a gyerekkori élményviláguk.

Társadalmunk egészét tekintve nagyon összetett és ellentmondásos a kép. Nem tudunk elvonatkoztatni a kétségtelen tényektől: jelenleg 8,2 milliárd ember él a Földön. Az én életem alatt megháromszorozódott ez a létszám. Az eloszlás nagyon szélsőséges. Vannak országok, ahol a túlnépesedés, a népsűrűség növekvő tendenciája okoz egyre nagyobb gondot – más országok pedig előregszesznek. Gondolkodásunk háttérében ott van az életfeltételek biztosításának követelménye. A túlnépesedésnél az élelmiszer-ellátás, az ivóvízkészlet bizonytalansága a gond, míg az előregedő társadalmaknál a munkaerő-

hiány, és egyáltalán a társadalom működőképességének biztosítása a probléma. Természetesen ezeknek a kérdéseknek elemzése a szakemberek feladata. Ami viszont mindenkit érint, hogy egy-egy család mennyiben járul hozzá az ideális harmónia helyreállításának és fenntartásának eszményéhez.

Az utóbbi évtizedekben tapasztalható tendencia hazánkban a házassági elköteleződés időpontjának kitolódása és ezzel együtt a gyermekvállalás halogatása vagy lehetőségének végleges elvesztése. Éppen ezért tartom nagyon fontosnak azokat a fórumokat, azokat a lehetőségeket, ahol őszintén és felelősséggel lehet beszélni ezekről a kérdésekről. Visszagondolva az elmúlt évtizedekre, hálával gondolok vissza azokra az alkalmakra, amikor a fentebb megfogalmazott témákról „üzemi hőmérsékleten” tudtunk beszélgetni. Gondolok a cserkészetre, családi táborokra, ifjúsági találkozókra, nagyszerű pedagógusok szakköreire, de gondolok olyan rádió- és tévéműsorokra vagy igényes folyóiratok, magazinok cikkeire, ahol a családeszmény és a gyermekvállalás, a nevelés vonzó-pozitív bemutatása volt a jellemző. Úgy gondolom, hogy bármennyire is ellaposodik a közgondolkodás, bármennyire is a „fogyasztói társadalom” bénító hatása érződik, a felelősen gondolkodó felnőtteken múlik, hogy a fiatalok milyen értékrend szerint tájékozódnak. A nyugdíjas korosztályról gyakran gondolkodom. Az unokák nevelésében természetesen fontos szerepük van. Amikor már az unokák is felnőttek, akkor is lenne lehetőségük a közgondolkodás formálására. A bölcsességük, valamint az élettapasztalatuk feljogosítja őket, hogy találják meg a hangot a fiatalok felé, és adják tovább, amit ők már megtaláltak. Ne ássák el a talentumukat.

Ilyen „bölcsességekre” gondolok: gyermeket vállalni, egy gyermeket világra szülni vissza nem térő lehetőség, „amíg lehet”, ez életkorfüggő – lakást bővíteni, világot látni azután is lehet –, lehetsz kiváló tudós, művész, szakember, sikeres vállalkozó, de annál értékesebbet nem adhatsz a világnak, mint amikor általad egy kis ember létezni kezd és te a neveléssel gazdagíthatod – önmagadat, önmagatokat megsokszorozhatod – erre születéssel, ezért vagy, hogy életet adj, hogy egy reményteli, csodálatos jövőt építs!

A napokban két kedves élmény is ért. Egykori tanítványom, Réka küldött fényképet és kedves hírt: „Szeretnénk tudatni veled, hogy megszületett Kislányunk. Jól vagyunk és minden rendben! Szívünk tele hálával és nagyon boldogok vagyunk. Szeretettel gondolunk Rád. Helló Világ!” Marianntól is kaptam fényképet és üzenetet: „Hazahoztuk Danikát. Az örökbefogadás rendben. Végre mi is család vagyunk!” ❖

5.6.

Advent és jövőképeség

BENDA JÓZSEF

Meggyújtottuk a második gyertyát, amellyel kifejezzük elköteleződésünket az isteni gyermek megszületésének várakozása és öröme felett.

A gyertya fénye életünk egymásba kapaszkodó megújulására, az új élet kezdetének közeledtére irányítja figyelmünket. Persze sokféle jelentése is lehet a közelgő ünnepnek, de egy üzenet félreérthetetlenül átsugárzik az év legfontosabb időszakán: életünk egyik legfontosabb mozzanata a továbbadás küldetése és a beteljesülés boldogsága. Ezt hirdeti évezredek óta a várva várt ünnep.

A keresztény ikonográfiában évszázadok óta két képet látunk úton-útfélen hirdetni. Amikor az írásbeliség még kevésbé volt elterjedt, ezek a képek üzentek az embereknek: az egyik a korpusz, Krisztus keresztje, a másik pedig Szűz Mária a kis Jézussal. Erre a két, hangsúlyos ikonra épült a keresztény kultúra két meghatározó üzenete. A feszület talán a férfiakról, Madonna inkább a nőkről, de mindkettő a közösségért való, önfeláldozó életéről szól. A férfi a tágabb közösséget szolgálja, a nő önfeláldozása, az anyaság a gyermekeket, a családokat, amelyek együtt hozták létre, építették fel és őrizték a keresztény kultúra folytonosságát. Talán nem túlzás azt állítani, hogy ennek a küldetésnek köszönheti világra szóló sikereit.

Ahol ez megbicsaklott, és a közösség helyett felerősödött az önérdék, vagy – külső erők nyomására – a családok életfeltételei nem biztosítottak a személyes és társadalmi küldetés megvalósításához, ott hanyatlásnak indult a társadalom, a kultúra. Ezt ma már a közgazdaságtan egyik vastörvénye is.

A 19–20. század kommunista mozgalmi, azon belül a szélsőséges feminizmus, a nyugati országokban és a szovjet birodalomban fölöslegesnek tartotta a családot, a csaláért hozott áldozatot. Egyik ideológusuk, Alexandra Kolontáj azt hirdette, hogy természetellenes kényszer a család. Fel kell szabadítani a nőket a konyha, a fakanál fogságából, amelyre a gyár a legalkalmasabb. Csak akkor lehet valaki igazi nő, ha nem lesz anya és feleség. Rá kell bízni az államra a gyermekeket, és népkonyhákon kell étkeztetni a családokat. Ekkor indították meg az óvodák és a

bölcsödék hálózatának kialakítását, hogy lehetővé váljon a nők megfosztása családi küldetésüktől. Megkönnyítették az abortuszt. Kolontáj kijelentette, hogy a nő erkölcsi megítélése nem attól függ, hogy a családban mit csinál, hanem attól, hogy milyen munkaerőt képvisel a társadalomban. A „felszabadítás” jelszava mögött kibontakozott a totális ellenőrzés és kényszermunka valósága.

Ezt a programot a második világháború után a volt szocialista országokban, így Magyarországon is végrehajtották. A nők felszabadítását meghirdetve kétkeresős családmodellt alakítottak ki, arra kényszerítve a férfiakat és a nőket egyaránt, hogy munkát vállaljanak. Az otthon végzett munkát, a gyermeknevelést láthatatlan munkának nevezték. Ennek az lett a következménye, hogy hármasként teher került az édesanyák vállára, aki ugyanannyi időt töltött a munkahelyen, mint a férfi, de rá hárultak még a háztartási és a gyermeknevelési feladatok is.

A következő nemzedék. Mi jutott ebből a gyermekeknek? Nélkülözve az anyai gondoskodást, amelyet az édesanyák minden erőfeszítésük és önfeláldozásuk ellenére már csak töredékesen adhattak át, magukra hagyatva rákényszerültek arra, hogy befelé forduljanak, kulccsal nyakukban járták a lakótelepeket, bandáztak, később a tévé előtt töltötték az idejüket, és manapság a kütyük bűvöletében. Mi lett az eredmény? A pszichológusok egyöntetű véleménye szerint az élet első évében az édesanya személyes jelenléte nélkülözhetetlen az egészséges fejlődéshez. Ekkor alakulnak ki – személyes szinten – a társadalmi beilleszkedéshez szükséges képességek idegrendszeri képletei. Olyanok, mint a szeretet, az empátia, a(z ős) bizalom, az együttműködési képesség, a társas kapcsolatok kialakításának és fenntartásának képességei, az utódgondozási képesség, az istenhitt, a kötődés stb. Ugyanezekre a képességrendszerekre van szükség – társadalmi méretekben – egy ország összbizalmi szintjének, versenyképességének vagy akár reprodukciós képességének, népességének fenntartásához.

Mivel a második világháború után született nemzedékek szülőit a kommunista diktatúra munkahelyekre kényszerítette (25-ről 75 százalékra növelték az nők, az édesanyák foglalkoztatottságát), az ekkor született gyermekek tömegesen szenvedtek zavart kötődési képességük kialakulásában. Amelyet ők nem kaptak meg szüleiktől, azt már a második nemzedéknek nem is tudták tovább adni. Nem véletlen tehát az, hogy manapság a csökkenő gyermekszám mellett a társadalom összbizalmi szintje, versenyképessége – nemzetközi összehasonlításban – Európában hátul kullog. Bár néhányan megpróbálják ezt a jelenlegi kormány nyakába varrni, valójában ennek a gyökere a múlt századba nyúlik.

A mai gyermekek 25 százaléka mentális problémákkal küzd. Már óvodáskorban megjelennek ezek a tünetek: szorongás, depresszió. Míg korábban csak mozgás- és figyelemzavar volt jellemző iskoláskorú gyermekeinkre, ma már széles skáláját diagnosztizálják a kötődéshiányból kiinduló, sokszor már transzgenerációs idegrendszeri zavaroknak a figyelemhiányos hiperaktivitástól az autizmuson át sajátos nevelési igényűek csoportjáig. Ma már kutatásokból is tudjuk, hogy a tartósan elszorított, méhen belüli vagy csecsemőkori trauma az agy kifejlődését és az idegrendszer működését megzavarja, amely a későbbi életkorokban befolyásolni fogja az egész mentális fejlődést, az egészségi állapotot és a várható élettartamot. A kisgyermekkor elhanyagolása az élet első éveiben egészségügyi, magatartászavarokhoz, elmagányosodáshoz, terméketlenséghez és korai halálhoz vezet. A személyes életviteli nehézségek mellett óriási morális-erkölcsi csapdába került a társadalom egésze.

A komplex folyamatok eredményeként átalakult a társadalom értékrendje is. A korábbi családközpontú gondolkodás helyében az individualizmus, az énközpontúság jelent meg. Erodálódtak a közösségi értékek, a kapcsolatok elértéktelenedtek, és a leépült a társadalmi bizalom.

Az sem véletlen, hogy a világ húsz leggyorsabban fogyatkozó országa közül 17 a hasonló sorsú volt szocialista országok közül került ki. A felnőttek kötődési és utódvállalási készségei életünk első évében alakulnak ki, amelyek ezekben az országokban az ötvenes évektől zavart szenvedtek. Ennek következménye, hogy miközben nálunk is töredékére csökkent a nagycsaládok száma, egy megállíthatatlannak tűnő népességfogyást szenvedünk. Tavaly óta – a kormányzati erőfeszítések ellenére – minden idők legalacsonyabb születésszámaira számíthatunk.

Mi a megoldás? Mivel adventi időszakot élünk, gyertyát gyújtunk, és hétről hétre várjuk a sötétség megszűnését a fény megérkezését, talán itt az idő, hogy elgondolkodjunk azon, mit tettünk helyesen, és mit kellett volna másképp tenni családjainkért, gyermekeinkért, közösségeinkért, nemzetünkért.

Fel kell, hogy ismerjük, amelyet számos más kultúrában is évezredek óta hirdetnek, hogy az anyaság a társadalmi élet folytonosságának meghatározó értéke. Vajon eleget tettünk mi is az anyák megbecsüléséért, a családokért, a gyermekekért? Mózes első könyvéből tudjuk, hogy a férfi és a nő a házassággal egy testté lesz. Ha tehát egymásra vigyázunk: magunkra vigyázunk. Ha a gyermekünkre vigyázunk: magunkra vigyázunk. A társunk, a családjunk az életünk legfontosabb erőforrása. Miért kényszerítenénk hát az édesanyákat a többszörös munkavégzésre? Hiszen ezzel önmagunknak, családjainknak, gyermekeinknek ártunk.

Ha idejekorán intézményekbe kényszerülve magányossá tesszük gyermekeinket, ingoványra tesszük lábuk alatt a talajt. Ha nincs hová hazamenniük, mert senki nem várja őket otthon: kockáztatjuk az egész nemzet jövőjét. A gyermekek egészséges fejlődéséhez a szülők személyes jelenléte, figyelme és szeretete nélkülözhetetlenül szükséges. Ez a nemzet felemelésének kulcsa, nemzetstratégiai érdekünk. Ebből fakad országunk mentális és fizikai ereje, egészsége, teremtőképessége.

Nem kéne elgondolkodnunk azon, hogyan adhatnánk vissza az édesanyaszerep társadalmi rangját? Az édesanyák felszabadítása a többszörös munkavégzés, a kiszolgáltatottság alól: jogos és előttünk álló feladat. Ki kell szállni ebből a ringliszívből, amely szédítő magasságokba repített bennünket, de hovatovább kiperdülünk a semmi-be. Az édesanyák többszörös túlterhelése, a generációk szétszakítása, az új nemzedékek tömeges egészségkárosítása, a megállíthatatlannak tűnő népességfogyás óriási felkiáltójelet tesz elénk. Ez az út járhatatlan! Adventi időszakot élünk. Gondoljuk át újra életünket: mit NEM tettünk meg gyermekeinkért, édesanyáinkért, családjainkért.

Tiszta vizet a pohárba. Ez a társadalmi réteg nem vehet részt a nemzet javára a következő generáció felnevelésében, ameddig a gyermeknevelésre fordított munkavégzés nem kerül társadalmi elismerésre. Az egyik legfontosabb társadalmi érdekünk, hogy megteremtjük a főállású anyaság, a hivatásos szülők életpálya modelljét ahhoz, hogy a nemzet egészségügyi és demográfiai értelemben talpra állhasson.

Teremtjük meg ehhez a társadalmi feltételeket. Úgy véljük, hogy az egészséges néplélek, a fenntartható társadalom fejlődésének alapja a csecsemőkor zavartalan fejlődése, az anya-gyermek egymásba ágyazódó szeretetkapcsolata. Mindent meg kell tennünk ennek a biztosítására. Amit Misi tanul, Mihály sem felejt. Erdő Péter bíboros, érsek így fogalmaz egy interjúban: „Évezredek tapasztalatait kutatások eredményeit összefoglalva a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia is állást foglalt e kérdésben a 2020-ban megjelent »Megújulás a szeretetben« című körlevelében: »Az első életévben az állandó anyai jelenlét biztosítja a legjobban a csecsemő idegrendszerének, érzelmi életének teljes körű, zavartalan fejlődését. Az Egyház és a társadalom különleges összefogására van szükség ahhoz, hogy a gyermek számára szükséges gondoskodást megkapja. Meg kell teremteni a feltételeit annak, hogy lehetőség nyíljon az édesanyák otthon maradására és a személyes törődés kereteinek, a nagycsaládos életpályamodell kiteljesítésére.«

Nemzetünk megmaradása érdekében nincs ma fontosabb ügy Magyarországon az újszülötteknél. ♦

5.7.

Házasság, szerelem

KACSO ANDRÁS
ÉS SOMFAI ÁGNES

Házasság? Mi az? Naná, hogy tudjuk! Másrészt: de-hogy tudjuk...! Egyrészt kicsattanó öröm, mások szerint meg: „baj, baj hátán” ... Mindent eláraszt a véleményözön tele féligazságokkal, bizonytalanságokkal.

Szerelem? Még talányosabb! A tartalma is vitatott: sokak szerint azonos a szexuális vágygal, pedig annál több... Tünékeny, törékeny virág vagy éppen világrengető erő? Gyakran úgy érezzük köze van a házassághoz, más-kor meg... Egyáltalán mi értelme van beszélni róla, nem elég a szeretet?

A szeretet fogalmát a Szentírásban Jézus precízen definiálja: „szeresd felebarátodat, mint te magadat” utal a szeretetre az Isten iránti főparanccsal kapcsolatban. (Mk 12,28-33 és Lev 19,18) Észszerű meghatározás, feladattal, metrikával. Tipikusan akaratlagos dolog, nincs benne semmi személyesség! Egyszerűen: azt tedd a más-
nak, amit szeretnél, hogy neked tegyenek! Még ha az a másik az ellenséged is! Ez tartja össze a társadalmat. Ott a CARITAS szót használják a szeretetre.

A szerelem kapcsán egy nyelvi problémával kerülünk szembe! A kérdést – mint etimológiai problémát – Jozef Ratzinger (XVI. Benedek pápa) járta körül *Deus Caritas Est* című enciklikájában, ami (némi kiegészítéssel) a következő. Az alap az EROS, ami a keresztény frazeológiában a vonzalomnak felel meg. A következő szint a FILIA, az ismerkedésnek, barátkozásnak, mélyebb érdeklődésnek felel meg. A folyamat csúcsa az AGAPON (AGAPE) a teljes önátadást jelenti a másik személy iránt. Ez a szerelem!

Számtalan ellenvetés merül fel! Engem nem érdekel a Biblia, meg az egyéb vallásoskodás! vagy: És hol van ebben a szexualitás, ami mindennek – a pénz mellett – a mozgatója? Lehetne tovább sorolni... Azért erre a kettőre hadd válaszoljunk....

A Szentírást nem kötelező olvasgatni, bár alapvető dolgokról ír az emberi életünkkel kapcsolatban. Ma a „parancs” szó tartalmilag erősen mást jelent, mint régebben.

A Biblia szövegei alapján inkább tanács, hogy „életed legyen és bőségben legyen az”. A szöveg („papolás”) önmagában nem sokat ér, de ha kipróbálsz!

Ami a szexualitást illeti, az hitünk és tapasztalatunk szerint szintén a teremtés része. Érdekes elmélkedni a Biblia teremtés történeteiben, ahol mindig férfiről és nőről van szó: „ketten egy test lesznek”, Ádám „megismerte” Évát stb. Persze a Szentírás minden szava az életet szolgálja, arra biztat minket is! Ebbe a mindig divatos „aberrációk” vagy az olyan kétségbeejtő vélemény miszerint „a szerelem a hormonok dübörgése” nem férnek bele!

Néhány idézet a szerelemre vonatkozó bőséges bibliai választékból:

„Tégy engem, mint pecsétgyűrűt a szívedre, ... mert erős a szerelem, mint a halál ... ” (Én 8,6) vagy: „Eljegyezzek magamnak örökre, eljegyezzek magamnak igazsággal és törvénnyel, jósággal és szeretettel, eljegyezzek magamnak hűséggel, és ismerni fogod az Urat.” (Óz 2,4–3,5) vagy: „Forró féltékeny szeretettel szeretem én Siont és nagy haragra gerjedtem miatta” (Zak 7,9) És hogy mit jelent a „féltő”, a „féltékeny” szeretet azt Ez 16,1-63-ban olvashatjuk. Az újszövetségi rész szintén bővelkedik a szerelemre való utalásban.

Ezek szerint a Biblia szövegei és Jézus szerint úgy tűnik, Istennek nem egyszerűen „tisztességes”, hanem boldogan szárnyaló, „éneklő” emberekre, azaz szerelmesekre van szüksége, akik elfogadják az ő minden egyes ember iránti szerelmét és igyekeznek viszonzni azt, mégpedig életállapottól függetlenül!

A szerelem igazi „áldott állapot”, amit nem lehet elvenni, ha egyszer megérintett (lásd az elhunytba szerelmes özvegyet!), legfeljebb megölni, elsorvasztani. Szeretni akárkit, akármit, akárhányat lehet, de szerelmes csak egy valakibe lehetünk. A szerelemben nem ezt vagy azt szeretünk valakiben, hanem a lényegét, a személyét! Ezért nincs határa a szerelemnek.

No de, mire jó ez? Isten az embert saját képmására, férfinek és nőnek teremtette. Belőlük jön létre egy új létezés: ketten egy „test” lesznek. Ezt hívjuk házasságnak, ami „Isten tervének szíve közepébe vezet bennünket. ... Isten képmása a házaspár: a férfi és a nő együtt.” (Ferenc pápa) Az élet továbbadásának, a teremtés folytatódásának, a fészke, az élet mozgató rugója! Így lesz földi hármasság a teremtett világban: lehetőség a Szentháromság belső életének a viszszerzésére közöttünk, már a földi életünk során.

A házasság elhivatás, a boldog élet egy formájára. Nem mindenki kapja meg – hasonlóan a szerzetességhez –, de az Isten szerelmének viszonzására mindannyian képesek vagyunk – már ha akarjuk. A házastársak ketten együtt válaszolnak Isten irántuk való szerelmére. A párodon ke-

resztül érted meg, hogy milyen az Isten! Nagy lehetőség a házasságban, hogy Isten irántunk érzett szerelmének az „ikonjává” válhatunk. Viszont a tapasztalat az, hogy ahol nem él a szerelem ott csak vegetálás, elhalás, üresség, boldogtalanság várható.

Az általunk ismert múltbeli és jelen emberi kultúra számtalan törekvést mutat fel a „működő házasság” létrehozására, fenntartására több, kevesebb sikerrel. Az alkalmazott eszközök általában materiálisak, lelkiség nem sok van bennük. Helyette: vagyon, karrier, politikai pozíció, szexuális szolgáltatás, minél több gyerek (lehetőleg fiúk!) stb. stb.

Miért az ennyi próbálkozás, nem elég a szerelem, ha az ilyen szép? A szerelem törekény, illékony, sőt vannak, akik soha meg sem ismerik! A szerelem lehetőség, de sokan nem tartanak rá igényt: „a magam ura akarok lenni” mondják. A szerelem az feladat, küldetés is, nem csak ajándék. Olyan, mint a napsütés, lehet aláállni és élvezni, de őrizni, ápolni és építeni is kell nap mint nap, és ezt mindenkinek magának kell kiművelnie társa segítségével. A feladat teljesíthető, személyre szabott mennyiségű és minőségű.

Ennek ellenére a feladatot sokan nem vállalják. Van, aki zsákmánynak tekinti a másikat; sokaknak a „szerelme” nem az életet szolgálja; mások Isten akarata elé helyezik saját álmaikat, melyekhez „szerelmesen” ragaszkodnak. Még folytathatnánk... Szerencsére számíthatunk Isten „féltékeny szeretetére” bízhatunk benne, hogy nem hagy el a tévelygésünkben sem!

De mit tegyünk mi az ügy érdekében? Legfőképpen készülni kell rá! Milyen alkati tulajdonságai vannak az esetleges páromnak? Ha férfi, akkor támogatni fog-e engem az asszonyi feladataimban? Megbízható támaszom lesz-e? Igazi szolgálója lesz-e a leendő családnak? (Sajnos egyre nagyobb a hiány belőlük...). Ha asszony a jelölt, akkor mennyire nyitott az anyaságra, az életének az átadására a házasságon belül? Hajlandó-e szolgálni azt? (Szerintünk itt ma még jobb a helyzet...)

A készüléthez tartozik mások hiteles élete, tanúságtétele is. Ilyen a Szentírás tanulmányozása, az Egyház tanítása, ami rengeteg tapasztalatra épül! Például olyan emberek életére, mint Árpádházi Szent Erzsébet, aki csodásan egyesítette magában az égi és földi szerelmet. A környezetünkben élő szerelmespároktól és ha lehet a szüleinktől (ezért iszonyatos veszteség egy gyermek számára a válás, vagy az árvaság...)

Miközben a szerelmesek a Mennyei Országában élnek, időnként ki kell esdekelniük Isten áldását az életükre, tervezett döntéseikre, ahogy Jákob küzdött érte családjának sorsdöntő helyzetében. Sőt naponta ellensúlyozni kell a külső romboló hatásokat. Hasonló a helyzet a vízparti „csöpögtető” homokvár építéshez: a vízhez közel a hullá-

mok időről-időre elmossák, távolabb a szél koptatja az építményt, vagy egy kölyök futtában szétapossa... Nincs más megoldás, mint a rombolásnál, bajoknál gyorsabban és hatékonyabban építkezni!

Állandóan változunk mi magunk is. Figyelni kell a párunkat és felfedezni a változásokat, mint egy raszterképen az új pontokat, majd ezeket beilleszteni a közös életünkbe. A két személy egyesítése „annyit jelent, mint jobban megszilárdítani az egyéni különbségeket, nem pedig eltörölni őket holmi hiábavaló rendben” (Antoine de Saint-Exupéry: Citadella). Így jöhet létre egy magasabb szintű egység.

A kölcsönös szerelem az nagyobbá tesz, nem jár önfeladással. Ez határtalan és életkorhoz nem kötött boldog folyamat. Így válik számunkra a társunk az Isten felé törekvésünk támaszává, és talán út mások számára is: „...ketten együtt Istenhez vezető út vagyunk, amelyik rövid ideig a mi nemzedékünkön halad át és az használja” (Antoine de Saint-Exupéry: Citadella CLXX).

Rengeteg jó szándékú tanácsot kapnak az új házasok felkészülésük során. Ezek többnyire hasznosak is, de csak addig működnek amíg él a kölcsönös szerelem. Ha az meghal, hiába nem válnak el, a kapcsolat kiüresedik, torzul, pusztul... Ekkortól minden családterápia már csak pótcselekvés... Nem más, mint a „halott rúzsozása”. ♦

5.8.

Hány éves a magyar magány?

TÉGLÁSY IMRE

A nemzetünk számára oly tragikus következményekkel járó trianoni békediktátum századik évében, az Őszetartozás emlékhely avatásán 2020. augusztus 20-án Orbán Viktor miniszterelnök kijelentette, hogy „a trianoni békeszerződés miatti százéves magyar magánynak vége”. Beszélt arról is, hogy az igaz és örök értékek képviselőt eláruló Nyugat önfeladásával szemben mi „megvédjük a határainkat, és a migránsok helyett a gyermekeinkre hagyjuk országunkat”.

A megemlékezés címzettjei nem kérték a szónoktól, hogy határozza meg, miféle határokat védünk meg, mi-

lyen gyermekekre hagyjuk országunkat, és utódaink miféle migránsok helyett fogják jól érezni magukat e rájuk maradt országban. Ami a határok kérdését illeti: nemzetünk legbelső, legnagyobb védelemre szoruló határai a magyar anyák méhében húzódnak. Ez az az anyai test által határolt és védelemre berendezett otthon, amelyen belül megfogannak a szülők magzati életkorú gyermekei. Később pedig az anyai test és lélek békésen dajkáló, ringató szeretetében érlelődhet tovább a szülők szerelmének áldásként fogadott gyümölcse: a gyermek. A baj csak az, hogy sok-sok honfitársnőnk immár háromszáz éve nem tud, vagy manapság már előre elhatározott szándékkal nem is akar otthont nyújtani a testében (de a lelkében sem) megfogant magzatnak.

A Habsburg-ház helytartótanácsának 1767-es rendelete nyomán kezdődött az egykezés. Ez a fertőzés az egy gyermek megfogánása, megszületése után jelentkező további gyermekek erőszakos elpusztításával járt. Az ekkor induló nemzetellenes jelenségnek a történelmi léptékű kihívása a termékenység erőszakkal, immár háromszáz éve elhallgatott, meg nem válaszolt kérdése, amelyre a jövőnk meghatározó politikusoknak választ kellene adni.

A tét: élet és halál, a megmaradás vagy a nemzethalál! Ha ugyanis az élet és a termékenység ősi kultúrájának újjászületését szorgalmazva nem tudjuk visszahódítani nemzetünk legbelső határait, a magyar anyaméheket a halál civilizációjától, akkor vajon ki vagy mi fog rajtunk segíteni?! Biztosan nem a „fagyibabák” sorozatgyártását nemzetmentő aktusként ránk tukmáló biomérnökök és ezek Petri-csészei. De hát akkor milyen országot hagyunk majd a valahogy mégis megszülető, kevéske magyarra?! Hát némák, vakok, süketek vagyunk, hogy még mindig nem érezzük azt a veszélyt, amelyről Kölcsey Ferenc már 110 éve profétált, vagyis, hogy „...más hon áll a négy folyam partjára, / Más szózat és más keblű nép”?!

Hát vajon idegenek helyett nem kellene előbb segítségre szoruló menekülteknek tekintenünk azokat a magzatgyermeket, akik immár háromszáz éve reménytelen, magányos vándorokként kopogtatnak az anyaméhek falán, hogy aztán mégse nyerjenek bebocsátást egy állítólag magyar „anyaországba”?! Eddig hozzávetőlegesen kilencmillió világra kérdezhető magzatgyermek sírását hallgattuk el. Ők ugyan már biztosan nem öröklik tőlünk Magyarországot, de most még bátran tehetnénk a ma és a holnap veszélyes helyen vergődő, magyar anyaméhekből megszületni akaró menekülteiért!

Az európai történelem egyik legvéresebb eseménye a Nagy Háborúnak nevezett I. világháború volt, hiszen földrészünk harcterein elesett kilencmillió katona és további ötmillió polgári áldozattal győzött a Kaszás. A nemzetünket ért harctéri vereség és a talán még ennél is pusztítóbb békedik-

tátum kapcsán azonban ma is érvényes az az intés, amelyet Márton Áron, gyulafehérvári katolikus érsek fogalmazott: „Erdélyt nem a román hadsereg hódította meg, hanem azok a román asszonyok, akik szültek, szültek és szültek, és azok a magyar asszonyok veszítették el, akik nem szültek.”

Összecsend ezzel az 1921-ben Erdélyből Budapestre menekült református püspök, Ravasz László bölcs mondása: „Azé az ország, aki teleszüli.”

Nem kérdéses, hogy ez egy eltírt polgárháború nem is olyan szégyenlős, mint amilyen vérszomjas csatakiáltása. Ha meghallgatjuk, ha követjük ezt az anyaméheken belüli polgárháborút szolgáló szólamot, elveszítjük még a maradék országunkat is.

John Smeaton, az Egyesült Királyság egyik életpárti szervezetének (SPUC) elnöke azoknak az áldozatoknak a számát igyekezett fölbecsülni, akik az 1960-as évek óta egy ilyen polgárháború áldozataivá váltak: „Jelenleg az emberiség írott történelmének talán legnagyobb katasztrófáját szenvedjük. Az életpárti és a »választáspárti« agytrösztök mérsékeltek és egybehangzó becslése szerint 1966 óta megközelítőleg kétmilliárd – Isten képére és hasonlatosságára fogant – gyermeket öltünk meg. Ehhez képest még megbecsülni sem tudjuk, hány gyermeket pusztítottunk el az elmúlt 50 évben méregtablettákkal vagy más eszközökkel, beleértve az abortuszt is, hiszen körülbelül kétmillió magzat in vitro megtermékenyítési eljárások áldozatai, és ha mindehhez hozzáadnánk azoknak az országoknak az adatait, ahol ugyanígy végeznek in vitro megtermékenyítést, akkor is felfoghatatlanul nagy számokat kapnánk arról, hogy ténylegesen hány embert öltünk meg. Némely számítások szerint az emberiség teljes írott történelmének összes háborúja körülbelül 500 millió vagy akár egymilliárd ember halálával járt. De ha ez a szám kétszeres lenne, egy másik számvetés azt bizonyítaná, hogy az elmúlt 50 évben még ennél is több embert pusztítottak el a világban a civilizált országok a maguk »szexuális és reprodukzív egészség« koncepciója szerint működő intézményeiben, mint amennyi halottal járt az emberiség összes eddigi háborúja.”

Smeaton veszteséglistája igencsak konzervatív számokat mutat, hiszen az anyaméheken belüli világháború pusztításának kezdetét már 1920-tól kell számítanunk. V. I. Lenin és elvtársnői voltak ugyanis azok, akik a világon elsőként legalizálták az abortuszt. Az abortusz az általuk megalkotott jogintézményével hadat üzentek a teremtés szakrális rendjének és a saját népük termékenységének. Ezt a népirtó gyakorlatot aztán 1950-es, 60-as években a Vörös Hadsereg által megszállt keleti blokk országokban, így Magyarországon is bevezették. Az 1956-os legalizáció június 4-i dátuma kísértetiesen egybeesik a Minisztertanács által kibocsájtott és Belső Trianont, vagyis belső csonkulásunkkal járó rendelet június 4-i dátumával!

Egyetértünk azokkal, akik amellet érvelnek, hogy a modern „civilizált” társadalmakat a meddőség túszává tevő fogamzásgátló mentalitást termékenységvédő mozgalommal kell ellensúlyozni. A művi abortusz térhódítását, mint a modern rabszolgaság legszégyenletesebb és legpusztítóbb jelenségét szintén vissza kell szorítani. Békét kell hirdetnünk nemzetünk legbelső határain belül, enyhíteni annak a polgárháborúnak a pusztítását, amely az életfakasztás legszentebb színhelyét, az anyaméheket rombolja. Sólyom László, az Alkotmánybíróság első elnöke az 1956-ban legalizált és hétmillió meg nem született gyermek életébe kerülő abortusz gyakorlatainak 1991-es alkotmányos felülvizsgálata során már fölvetette ezt a kérdést: „...a kérdés az, hogy az ember jogi státuszának követnie kell-e a természet- és bölcsészettudományi, valamint a közvélemény emberfelfogásának változásait, ki kell-e terjednie az ember jogi felfogásának a születés előtti időszakra is. A legalitás ilyen kiterjesztésének jellege és hatálya csak a rabszolgaság eltörléséhez hasonlítható, de még jelentősebb lenne.”

Valójában az abortusz visszaszorítása még fontosabb lenne, mint amilyen a rabszolgaság eltörlése volt. Igaz ugyan, hogy a rabszolgatartó társadalmakban a rabszolga rendkívül megalázott helyzetben élt, és kiszolgáltatott volt az őt birtokló tulajdonos szeszélyének. A rabszolgasággal azonban nem járt együtt olyan szélsőséges és többnyire végzetes egzisztenciális kiszolgáltatottság, amelyet a magzati életkorú gyermekek kénytelenek elszenvedni az abortuszra kényszerített (ez az esetek 70 százalékában az anya kényszerítésével történik) vagy az erre „önként” vállalkozó anyák méhében. Ezeknek az aprócska embertársainknak a halálát ugyanis több évtizede intézményesített népirtás keretei között tervezik és hajtják végre az „egészségügy” e tekintetben ítéletvégrehajtóvá lett munkatársai.

A mások által ránk erőszakolt, olykor magunk által is befogadott balsorssal szemben azonban igenis vannak megvalósítható kitérés pontok! Ezek között szerepel a természetes és egészséges nemi mentalitás ellen ható termékenységellenes ideológiákkal való szembeszegülés meghirdetése. Ennek egyik intézményes eszköze lehet, ha a családi életre nevelés (CSÉN) több éve jól kidolgozott, a Nemzeti Alaptantervben is szereplő oktatási programját az összes alap- és középfokú oktatási intézményben egészen az egyetemekig is oktatják a családtudomány szakképzett munkatársai.

E nemzetünket tépő balsors ellen, egy „jókedvvel, bőséggel” és gyermekkacajban gazdag jövő érdekében azonban a leghatékonyabb kitérés pont az lehet, ha a magyarság nemzetegyesítését folytatva a külföldi magyarok után polgárjogot adunk a nemzet legkisebb tagjainak, a magzati életkorukat élő gyermekeknek is. Hirdessünk hát nekik várandóssá gondozott-szeretett édesanyjukkal együtt – békét az anyaméhben! Hogy számukra is megszűnjön a magyar magány. ♦

Az élet értelme

FÖLDI-KOVÁCS ANDREA

Korunkban az emberiség nem szereti az embert, ezért mond nemet saját magára. Az emberi életre. Robert Sarah bíborostól idéztem gondolataim bevezetőjét. Nem véletlenül.

Az abortusz társadalmi megítélésére és a gyermekvállalási kedvre vonatkozó ismert átfogó mérések többnyire a szubjektív jólét és a gyermekvállalás közötti kapcsolatot, a gazdasági, kulturális intézményi környezetet, valamint az abortusz-szabályozás hatását mérik és vizsgálják. A boldogságot, a mentális jólétet vagy egészséget, az önbecsülést mérni komoly kihívás a statisztikusok számára. De még ennek ellenére is, azok a tanulmányok, amelyek ebben a témában világviszonylatban elérhetőek érdekes következtetésekre vezethetnek. Az egyes társadalmak úgynevezett „boldogságindexe” nagyon nagy eltéréseket mutat és globális vonatkozásban szinte semmilyen általános érvényű törvényszerűség nem mutatkozik. Nem nő egyenes arányban a jóléttel, sem az iskolázottsággal például. A kulturális vagy vallási környezet azonban érezhetően befolyásolja.

De van egy minden egyéb lehetőségénél jobb, pontosabb indikátor. Egy közösség életkedve, jövőbe vetett hite egyértelműen mutatkozik a vállalt gyermekek számában és hatással van az abortusz megítélésére. E tekintetben szomorú megállapításokra kell jutunk az európai statisztikák láttán. Az IPSOS 2023-as legfrissebb mérése szerint az abortusz támogatottsága világviszonylatban Európában a legmagasabb, az élen a skandináv országokkal. A megkérdezett 24 európai országban a felnőttek 71 százaléka gondolja úgy, hogy az abortusznak minden, vagy a legtöbb esetben legálisnak kellene lennie, míg 27 százalékuk szerint illegálisnak kellene lennie. A magyarországi arányok az abortusz megítélése szempontjából nem lógnak ki különösebben az európai trendből, legfeljebb az elfogadható indokok tekintetében.

Az egyre fejlettebb orvosi diagnosztikai eszközöknek hála, ma már – ha szeretnénk – négy dimenzióban is láthatjuk, hogy hogyan fejlődik egy apró élet az anyaméhben belül, nincs, nem lehet tehát olyan méretű az ismerethiányunk, mely indokolhatná, hogy a modern társadalmak az abortuszra, mint a fogamzásgátlás (!) utolsó módjára tekintenek.

Amikor tudjuk, hogy az abortusz nem a fogamzást gátolja meg, hanem egy – már megfogant – életnek vet véget.

Egy társadalom lélektani állapotáról mindenesetre mindenképpen árulkodik, hogy mennyire várják vagy fogadják örömmel az érkező életeteket. A legnagyobb problémát én abban látom és főleg a fiatalabbaknál, hogy valamiféle reménytelenség, jövőtől való félelem hatotta át ezt a generációt. Ez sok ismert okra visszavezethető.

Nagy mértékben hatnak a fiatalokra a világban zajló események, a járványok, a fegyveres konfliktusokról érkező hírek az egyre kiszámíthatatlanabbnak tűnő jövő, a gyorsan változó környezet. A filmek, a reklámok, a sorozatok, a pop-kultúra kifejezetten lehangoló hatással van rájuk, jóval ijesztőbbnek és frusztrálóbbnak mutatja be a helyzetüket, mint amilyen az valójában. Jellemzőek ebben a korcsoportban a különböző függőségek, köszönhetően a digitális eszközhasználatnak, a mediatizált kultúrának és a viszonylagos jólétnek. Sok a csonka család, a kötődésbeli és az érzelmi sérülés. És ezekkel összefüggésben és szoros kölcsönhatásban egyre gyakoribb a depresszió, a különféle lelki eredetű problémák.

Sokat panaszkodunk a fiatal generációra, hogy nem elég fogékony, nem elég aktív pro life-vonalon. A fiatalokkal folytatott beszélgetések nyomán számomra egyértelműen kiviláglott, hogy az életvédő üzenet befogadását és az életpárti felfogást sok esetben nem az információhiány és nem is a sokszor hangoztatott individualista életszemlélet vagy az önzés okozza. Ők ennél még idealistábbak. Ez a generáció nem szereti önmagát. Kirobbanó formában kellene, hogy legyenek, tele megvalósítandó tervekkel, vágyakkal, életörömmel és vitalitással. De nem érzik szeretve magukat, nem szeretnek élni, ebből fakadóan kevésbé látják az élet értelmét, célját, kevésbé értékelik a maguk és mások életét is.

Előadásaim egy pontján általában felteszem a kérdést: Ki gondolja úgy, hogy van értelme az életnek? – Megdöbbenének az arányokon. Túl sok tizenéves látja ma úgy, hogy nincs értelme az életének, hogy ezt a jelenséget magyarázhatnánk a kamaszkorra jellemző szélsőséges érzelmekkel, dackorszakkal vagy befele fordulással.

Nehéz úgy beszélni nekik az emberi életetek védelmének a fontosságáról, hogy közben a sajátjukat sem tartják értékesnek. Ez az attitűd egyébként más korosztályokban is jelen van és összességében eredményezi az európai közösségek önfelszámoló magatartását. Kilátástalannak látják az életet, túl sötétnek a saját jövőjüket, sokkal rosszabbnak a világot, mint amilyen valójában. És ez a kiábrándultság vagy reményvesztettség eredményezi azt, hogy elvesztették a jövőbe vetett hitüket. Nincs hitük abban, hogy a leendő gyermekeknek – ha megszületnek – jó lesz élni, mert a saját tapasztalatuk nem ez az életről. Ez az, ami a jövőbeni terveiket és a vállalt gyermekek számát megnyirbálja, leeredukálja. Ez az,

ami véleményem szerint a felnövekvő generációk abortuszhoz való hozzáállását is érdemben befolyásolja. Sokkal kevesebb álmukat valósítják meg, sokkal kevesebb mindenre vállalkoznak, mint azt megtehetnék, és ebbe beletartoznak a gyermekek is.

Nagy világgések idején a nagyszüleink vagy dédanyáink 8-9 gyermeket szültek. Pedig drámai volt az őket körülvevő valóság. Kilátástalan az élet. Sokkal több nehézséggel küzdöttek. Alacsonyabb életszínvonalon éltek, mint mi, mégis bíztak abban, hogy a gyermekeiknek jobb lesz, hogy van értelme annak, hogy megszülessenek erre a világra. A remény éltette őket! A hit és a remény, mely az ő életüknek még részét képezte. A ma oly sokat hangoztatott véleménnyel szemben: „Erre a világra nem szülök!”

A felszínt megkapargatva azonban, valahol a mélyben eltemetve, de ott szunnyadnak a felnövekvő generáció nagyszabású tervei az életükre vonatkozóan. Ahogyan azt Kopp Mária kutatásai is mutatták a magyar fiatalok eredendően életpártiak, szeretnének házasságban élni, szeretnének gyermekeket. Csak egyre fiatalabb korban és egyre erősebb hatások következtében egyre mélyebbre temetik magukban ezeket a vágyakat. Kevés odafigyelést kapnak, kevés szeretetet és kevés biztatást. Az online térben élnek, emberi kapcsolatok, ölelések nélkül.

Elidegenedtek egymástól, önmaguktól, de magától az embertől is. Nem ritka, hogy jobban aggódnak egy-egy veszélyeztetett állatfaj utódaiért; előbb megindítja őket egy kutyakölyök, vagy kismacska, mint egy néhány hetes emberi magzat sorsa. De hihetetlenül gyorsan és meglepően pozitívan reagálnak a legapróbb impulzusokra is. Igenis megérinti őket a veszélyeztetett magzatok sorsa, mert érzékenyek. Ha kitartóan és nagy odafigyeléssel fordulunk feléjük, akkor meg is nyílnak. Rengeteg kérdést tesznek fel, amely feszíti őket és megválaszolásra vár, de nincs, akihez forduljanak, így jobb híján a Google-keresőbe pötyögik be azokat.

Az életvédő üzenet leghatékonyabban úgy közvetíthető, az élet szeretete úgy hagyományozható át fiataljainkra, ha szeretjük és biztatjuk őket, ha reményt adunk nekik!

A boldogságról kell beszélnünk. Hogy mi az az állapot, amelyben az ember boldog. És vajon boldogabb-e egy olyan fiatal, vagy egy olyan pár, vagy egy olyan család, ahol nincs gyermek, vagy kevés gyermek van? Boldogabbak lennének-e, ha lenne gyermek abban a családban? Boldog-e egy édesanya, ha a baba élete mellett dönt, vagy akkor boldogabb-e, ha ezt az életet elveteti? És hogyha a boldogság szemszögéből vizsgáljuk, akkor meglátjuk, hogy a megfogant élet megőrzése boldogságot hoz az életünkbe, és a gyermek is boldogságot hoz az életünkbe. A szeretet a gyermekek számával nem osztható, hanem hatványozódik.

Egy éve már, hogy egy hajdúdorogi görögkatolikus

iskola száz diákjának tartottam életvédő előadást. A tanárok elmesélték, hogy évekkel korábban bevezették az ölelést az iskolában. A gyermekek – még felsőbb tagozatokban is – meglepően sokszor kérik az ölelést tanáraiktól. Azóta az életvédő üzenetet is egy ölelés keretében adom át a fiataloknak! ♦

5.10.

„Ellenáram”, avagy legyen mindenkinek születésnapja

LÁSZLÓ TAMÁS

Szeptember 21., szombat kora délután. Gyönyörű idő van, szépen süt a nap. Az Erzsébet téren haladok keresztül – először egy zsibvásár mellett, majd a tér sarkára megyek, ahol egy jókedvű társaság gyülekezik. Rózsaszín és lila lufik jelzik, hogy itt valami készül, mintha születésnapra készülődne a sok – egyre több – ember. Nagymamák, anyukák beszélgetnek, némelyik babakocsival, papok, szerzetesek, apácák, apák nyakukban gyerekekkel. Felettünk egy óriáskerék forog, a legtöbb kabin üres... Ezzel szemben boldog várakozás lengi be a tér Duna felőli sarkát. Táblákon fontos gondolatok, több helyen látható két kis csecsemő láb egy körben – a lufikon is –, a legfontosabb felirat: Legyen mindenkinek születésnapja! Jó volt magam mögött hagyni a bolhapiacot, ügyet sem vetni az óriáskerékre. Itt sokkal-sokkal fontosabb dologról van szó! Az Élet melletti hitvallásról, amelyről Csókay András, az esemény nagykövete beszélt. E gondolat jegyében vonultunk végig az Erzsébet tértől a Széchenyi téren át és a Lánchídon keresztül a Várkert bazár előtt elhaladva a Tabánig, a rendezvény célpontjáig. A felvonulás résztvevőit az a mélységes hit indította el, hogy minden emberi élet értékes, megismételhetetlen és védendő a fogantatástól a természetes halálig. Az a meggyőződés, hogy minden megfogant gyermeknek esélyt kell kapnia arra, hogy megszülethessen. Azért indultunk el együtt, mert egy olyan jövőbeni világot képzelünk el, ahol a nagybetűs Élet szépségét és méltóságát értékelik és védik. És azért, hogy mozgósítsuk az életpárti embereket a közéletben!

A meghívást Földi-Kovács Andreától, a rendezvény fővédnökétől kaptam, jeleztem neki később, már menet közben, hogy a második meghívása mozdított meg igazán, mondván, hogy akit kétszer hívnak, annak el kell indulni. A másik mottó a Séta az életért volt. Ez egy nagyon régi kezdeményezés: az Egyesült Államokban működő életvédő szervezetek kezdeményezték March for Life – Menet az Életért – néven, egyre több embert szólítottak meg, sőt a kezdeményezés sokfelé elterjedt a világon. Magyarországon az egyik kezdeményező Albertné Görgey Zsuzsanna volt, aki tizenhárom éven át kitartóan szervezte a Sétákat az életért. Zsuzsanna szépapja Görgey Artúr, a szabadságharc tábornoka, az egyik legnagyobb magyar hadvezér. A Tabánban ő volt az egyik felszólaló, aki elmondta, hogy a kezdeményezését egy exponenciális görbével lehet leírni, éveken át nem nagyon gyarapodott a részt vevők száma, de most hirtelen számba szökkent az ő és barátai által elültetett mag, hiszen több százan telepedtünk le a tabáni domboldalon. Egy gyönyörű, Görgey Artúrhoz kötődő történetet osztott meg velünk, feltevé a kérdést, hogy kiknek köszönhetjük az életünket? A szüleinket, végső soron a Jóistent említették, de ő a szépapjára mutatott: azzal, hogy a világosi fegyverletétel megkímélte 28 500 magyar férfi életét, ezeknek a katonáknak a mai napig mintegy 600 ezer leszármazottja van.

Nagyon szép, hogy a kissé militáns és éppen ezért megosztó Menet az Életért helyett a kezdeményezők a Mindenki születésnapjára irányították a figyelmet: az anyaméhben lévőktől kezdve minden előre, de még az előttünk járt nemzedékekre is. Ez egységet, közösséget teremt, leszereli az ideológiai vitákat is. Hiszen a születésnap mindenki számára ünnep egyénileg, családban, kisközösségben egyaránt. Az, hogy a születésnapot kiterjesztjük a magzatra is, teljesen magától értetődő, hiszen az emberi élet a fogantatással kezdődik, az a titkos és csodálatos pillanat valójában mindenkinek az igazi születésnapja. Dékány Ágnes szülész-nőgyógyász orvos beszélt a várandós nőkről, hogy sokan úgy élik meg ezt a kilenc hónapot, mintha ez az ő művük volna, holott ez a teremtésben a Jóisten belénk kódolt üzenete. Ahogyan Jeremiás prófétánál áll: „Mielőtt megformáltalak az anyaméhben, már ismertelek, és mielőtt a világra jöttél, megszenteltelek.” A fogantatás és a születés misztériuma nem a mi művünk, az Élet Isten ajándéka, a legnagyobb ajándék! Több általunk hordozott táblán állt ez az alapvető üzenet. A gyermek teste nem lehet az anya döntése, többről van szó: a gyermek áldás! Nem beszéltünk abortuszellenességről, csak és kizárólag az Élet igenléséről, az Élet továbbadásának feltétel nélküli elfogadásáról!

Szeptember 21-én, éppen ezen a napon tetőzött a Duna. Van ebben valami különleges jel. A Lánchíd óriás karjainak ölelésében menő születésnap tömeg ellenáramlatként haladt a sok katasztrófaturistával, akik borzongva nézték a

hatalmas áradó folyót védett pozíciójukban, a hídról, a rakpartok felső mellvédjéről. A mi menetünk és a bámészkodók egymásra hatása szemnyitogató volt: először csodálkozást váltott ki, amit a jelenségünket, üzenetünket rejtett módon megértve halk, kimondatlan irigység váltott fel: a csodálkozást némi csodálat. A hömpölygő, szennyes áradás a mai életellenes világnak, a halál kultúrájának a metaforája, a családellenességnek, a férfi és női princípium megkérdőjelezésének, az élet továbbadása elutasításának a jele. Ebben a különös egymásra hatásban jelentünk meg az életigenlésünkkel, a vidámságunkkal, a születésnapos önfeledtséggel. Útközben az elegáns éttermi teraszokon üldögélők számára talán még valamilyen provokációt is jelentettünk. Legalábbis megzavartuk az ebédelésüket...

Útközben megkérdeztem a ferences misszionárius apácákat és szociális nővéreket, hogy miért jöttek el? A válaszuk annyira magától értetődő volt: „Ahol az életet lehet hirdetni, ott a helyünk!” A hosszan elnyúló tömeg lassan megérkezett a tabáni domboldalra. A domb tövében sátrak álltak, közöttük a CitizenGo nemzetközi életvédő mozgalom sátra, a tartó oszlopán három szó: Life, Family, Freedom, azaz Élet, Család, Szabadság. Ezek egymásba fonódó, egymást erősítő fogalmak. A színpadról gyönyörű beszédek és vallomások hangzottak el. Megszóltalt az egyik főszervező, Földi-Kovács Andrea, aki a saját életéről, ennek a rendezvénynek az eszmeiségéről beszélt. Lackfi János költő nagy családja életének felemelő pillanataiba avatott be minket, abba, hogyan képes egy kislány megerősíteni az apját levertségében azzal az egy mondattal, hogy „Apa, szeretlek!” A műsor végén Agárdi Szilvia, a hitvalló vak énekesnő a Halleluját, majd az édesanyáknak szóló (bár az énekesnő a szövegbe beleszótt az édesapákat is!) „Úgy szeretném meghálálni” kezdetű Kovács Kati dalt énekelte, mindketőt himnuszként hallgattuk. Felment a színpadra a négy fővédnök: Keresztes Ilona, Frivaldszky Edit, Földi-Kovács Andrea és Móczár Gábor. Egy születésnap elmaradhatatlan kelléke a születésnap tortája, aminek a gyertyáit – a mi gyertyáinkat is – együtt fújták el, majd a kezdeményezők nagy tálakon osztották a tortaszleteket.

A 2011 húsvétján elfogadott, ezáltal mintegy feltámadási alaptörvényünkben az áll, hogy „Az emberi élet a fogantatással kezdődik.” Egy normális világban nem kelle az Alaptörvénybe bekerülnön ez a mondat, egy életellenes, abnormális világban viszont az Élet védelmét a legmagasabb szinten kell deklarálni. Ennek a mondatnak viszont nemcsak a törvény, hanem elsősorban az életet feltétlen értéknek tartó közösség erejével lehet érvényt szerezni. Magyarországon 21 200 abortusz történt 2023-ban. Ez az adat naponta közel 60 magzati életet és az élve születések számához viszonyítva átlagosan minden negyedik várandósságot érinti. Ezeknek a

meg nem született gyermekéleteknek a többsége megmenthető lenne, ha jobb társadalmi döntéseket hozunk; illetve, ha valódi és gyors támogatást nyújtunk minden esetben a „válságvárándósoknak”. Ezt szolgálja a Legyen mindenkinek születésnapja! mozgalom, amivel egy nagyszabású összefogás veszi kezdetét Magyarországon az életért. A Szent II. János Pál pápa szerinti „halál kultúrájának” az árvizével szemben egy „születésnap ellenáramot” indítunk. Hiszünk benne, hogy ahogyan az árvíz katasztrófáját hatalmas közösségi összefogással ki lehetett védeni, a Minden élet számít! gondolat jegyében gátak közé lehet szorítani az életellenességet! Minden évben egyre többen leszünk – vallották a szervezők, velük együtt a rendezvény résztvevői is... ❖

5.11.

Kiengesztelődés

ZSENI ANNAMÁRIA

Kitörési pontok a demográfiai válságból – e gondolat jegyében hónapok óta olvashatunk elemző írásokat, szakértői javaslatokat, nemrég Földi-Kovács Andrea az Élet értelméről írva⁴⁶ eljut a lelki tényezők elemzéséhez. Társadalmunk lélektani állapotában meglátja a valamiféle reménytelenséget és a jövőtől való félelmet. „Ez a generáció nem szereti önmagát” – írja a fiatalokról, és továbbvive a gondolatot az európai közösségek önfelszámoló magatartása mögött a kiábrándultság, a reményvesztettség eredményeként a jövőbe vetett hit elvesztését látja.

Ezen gondolatokhoz csatlakozva szeretném idézni Kopp Mária 2006-ban publikált kutatását, ahol a teljes népesség hetven százaléknál krónikus stresszállapotot talált, és igazolta, hogy csaknem minden ötödik felnőtt a lelki leszakadás állapotában van! Ennek okául a társadalmi normák, a közös erkölcsi elvek meggyengülését, a közös jövőkép és a társadalmi szolidaritás hiányát véleményezte.

Saját vizsgálódásunkat 2014–2016 között végeztük.⁴⁷ Célunk a nemzeti tudattalan feltárása volt, a munkát részletesen Jelenczki István Ön-Tér-Kép című filmje és az azonos című könyvünk mutatja be. A nemzetállítás módszerével vég-

zett folyamat során láthattuk, hogy a feldolgozatlan traumák jelen vannak mind a csoportok működésében, mind a személyes életek elakadásaiban. A tudattalan fogalmáról röviden, leegyszerűsítve: a tudattalan nem látható, nem materializálható, mégis meghatározó módon hat működésünkre. Olyan, mint egy közeg, mint például a levegő. Ha tiszta, használjuk, de nem is érzékeljük. Viszont a légszennyeződés már megzavarhatja működésünket, és igyekszünk védekezni ellene.

Vizsgálataink azt mutatták, hogy a jelenben együtt lévő, mind a négy generáció súlyos tüneteket mutat: a legidősebb generáció nem akarja látni, ami körül veszi, nem tudja elviselni, magába fordul, képzeleg. A második generáció szomorú, úgy ringatja magát, mint az árvaházi gyerekek, eltiportnak érzi magát, és riadt készültségben van. A harmadik generáció látni sem bírja, mi történik, tudatmódosult állapotban lebeg. Náluk tipikus transzgenerációs tüneteket látunk, megjelennek azok az érzések, amelyeket a traumát elszenvedettek belül hordoznak: szégyen, undor, a jelenlét hiánya, csökkent életerő.

A helyzetet súlyosbítja, hogy a transzgenerációs traumatizáció mellett saját életükben is sérültek, hiszen kötődési hiányban szocializálódtak⁴⁸. És végül a legifjabb generáció kifelé tart, gyökértelen, menekül.

Nem célokom most, hogy számba vegyem a 20. század történelmi eseményeit, maradni szeretnék a lélek szintjén, és felteszem a kérdést: mi megy végbe abban az esetben, ha az egyénnel vagy egy közösséggel igazságtalanság, megaláztatás, méltánytalanság történik? Ha elveszik vagy meggyalázzák az életét, ha elveszik a méltóságát?

Egy nemzet életében ez olyan súlyos trauma, hogy generációkon átívelő következménye van, ezt nevezzük transzgenerációs traumának⁴⁹. A transzgeneráció fogalma napjainkban egyre közismertebb, azt jelenti, hogy az egyik generáció elszenvedi a traumát, és annak tünetei a következő generációkban mutatkoznak. Ez akkor is generációkon átívelő hatással rendelkezik, ha ezeket az eseményeket az adott rendszer titkosította. Ha titkos aktákban, titkolt tömegsirokban lelhető csak fel a nyomuk vagy az eredetük. A titkosítás fokozza a trauma hatását és súlyosbítja a transzgenerációs következményeket. A következő generációk valamilyen módon tudnak a titkolt eseményekről. A nemzet sorsát befolyásoló, meghatározó események lenyomatát a nemzet lelkületének tudattalanja őrzi. A következő generációk vigyázzák azt a szimbolikus kriptát, ahol be vannak falazva ezek az események, történések, szégyenek és bűnök. Amíg vigyázzák mindezeket, addig a nemzet energiája itt le van kötve.

Leszűkítve problémát a demográfiai helyzetre: kuta-

⁴⁶ 5.9 Az élet értelme – Földi-Kovács Andrea

⁴⁷ Jövők a gyermek 11. rész Dr. Zseni Annamária: A magyar nemzet lelkiállapota – YouTube

⁴⁸ 7.10 Iskolai szocializáció – Benda József

⁴⁹ 5.6 Ádvent és jövőképeség – Benda József

tásunk felszínre hozta, hogy a nemzeti tudattalant két érzés dominálja: a félelem és a fenyegetettség (FF).

Miből erednek ezek a nehéz érzések? Ha csupán a múlt század második felét nézzük, leszűkítve csupán a nőket ért fizikai és érzelmi bántalmazásokra⁵⁰, milliós nagyságrendben kell számolnunk: nemi erőszak áldozatai, kényszermunkára elhurcoltak, hadiözvegyek, hathetes csecsemők mellől munkába visszakényszerítettek⁵¹, abortuszon átesettek.

A félem és fenyegetettség itt van a légkörben, és hatása van ma is. Mire lenne szükségük a nőknek, a leendő édesanyáknak? Bizalomra és biztonságra.

Az FF-üzenetet át kell váltani BB-re: bizalom és biztonság. Ez a két hétköznapi szó nagyon fontos tartalommal bír!

Biztonság: nem hagynak el, fel tudom nevelni a gyerekeimet (érzelmileg és anyagilag), baj esetén védve vagyok, és védelemben van a családom, kapcsolatban vagyok az őseimmel, használok a tőlük átvehető tudást és tapasztalatot.

A bizalom pedig olyan értékeket hordoz, mint bízom a szavak valódiságában és hitelében; rend van a társadalomban, kiszámítható és tervezhető a jövő. Bízom önmagamban, tudatában vagyok a bennem rejlő, szakrális teremtmény erőnek; van identitásom, érzem, hogy része vagyok a nemzetnek, és ez érték, megtartó erő számomra.

Össz nemzeti értékváltozás kell a lélek gyógyításához: rend, szakralitás, önazonosság. A múlt felé pedig kiengesztelőds. Mit jelent ez a szó? Bocsánatkérés és megbocsátás.

Töltse be lelkünket a Gyümölcsoltó Boldogasszony ünnepén (2009. március 29.) a Hősök terén, a Nemzet megmaradásáért elhangzott ima.

(Zseni Annamária–Jelenczki István)

IMA A NEMZETÉRT

*Most Titeket szólítunk Asszonyok
nagyanyáinkat, akiket kifosztottak,
anyáinkat, lányainkat, , akiket meggyaláztak,
asszonyokat, akiket meghurcoltak,
asszonyokat, akik férjeiket, fiakat vesztek,
asszonyokat, akiket megkínóztak és börtönbe vetettek,
asszonyokat, akiket a Dunába lőttek,
anyáinkat, akiket megöltek,
és szólítunk Benneteket is Magzatok,
millió-számúakat,
akiket nem engedünk világra jönni,
akiknek élete fölött vétközve döntöttünk,
és szólítunk Benneteket is, férfiak,
hőseinket, akik életüket adták Hazánkért,*

*apáinkat, akiknek vére hullott a Hazáért,
apáinkat, akiket megkínóztak,
apáinkat, akiket vagonba zártak,
férfiakat, akik nem védhették meg családjaikat,
férfiakat, akiket eltiportak
apáinkat, akiket holtukban is megaláztak,
és a fiakat, akiknek nem maradt szívük a gyászra
és szólítunk Benneteket is,
akik jeltelen sírban nyugosztok,
akik halálát még titok őrzi,
tiszteljük a sorsotokat, és emléketeket megőrizzük
a ti áldozatotok árán vagyunk most itt
és Titeket is szólítunk, Testvéreink,
akiktől igaztalan határok választanak el,
Testvéreinket,
akiket öt éve bűnösen megtagadtunk,
és akik nem vonták meg tőlünk szeretetüket,
most hitet teszünk testvér jogotok mellett.
és kérünk benneteket: Őseink, Mártírjaink, Hőseink, kérjük
adjátok áldásokat
áldjátok meg az asszonyokat, hogy életet adjanak
áldjátok meg az asszonyokat, hogy kihordják az Életet
legyen áldott bennük a fény, hogy másoknak is fénye lehessen
és kérünk benneteket,
hogy áldjátok meg a férfiakat,
hogy áldásokkal
felkeljen bennük a nap
és felmelegedjenek a szívek
és kérünk benneteket,
hogy áldjátok meg gyermekeinket,
hogy erős lélekkel, tiszta tekintettel továbbadják a hitet.
Kérünk benneteket,
áldjátok meg a nemzetet,
hogy tovább tudjon élni.
Áldjátok meg a nemzetet,
hogy felemelje a fejét,
hogy kiegyenesítse magát,
hogy igent mondjon a jövőre,
hogy termővé forduljon minden lélek
hogy testvérként fogadjon minden nemzetünkhöz tartozót.
Áldjátok meg a nemzetet,
hogy lelkületben és tetteiben
méltóvá váljék a Szent Koronára.
Áldjátok meg a nemzetet,
hogy egymás szeretetében összefonódva,
erőnk sugározzon a Kárpát Haza minden részébe,
sugározzon, gyógyírt adva földünk közös bajára. ❖*

⁵⁰ 5.3 A család Isten tervében 3. rész – Erdő Péter

⁵¹ 5.6 Advent és jövőképeség – Benda József

6.

NINCS DEMOGRÁFIAI VÁLSÁG?

„A problémát nehezíti az őszinte beszéd hiánya és tilalma. Mindenekelőtt annak kimondása, hogy a jelenlegi trend nemcsak néhány fehér etnikum, hanem általában a fehér rassz kihalásához vezet. Ezért ennek az embertípusnak a megmentésére tett kísérlet nem mások ellen van, nem elítélendő, nem megbélyegezhető, nem vádolható rasszizmussal, hanem egy jogos törekvés már csak a föld biodiverzitásának fenntartása érdekében is.”

(Budaházy Edda)

Nincs demográfiai válság

FODOR ÉVA

Demográfiai válság!, „Kihal a magyar!”, „Öregszik a népesség!” Tele van a sajtó és a politikai kommunikáció ilyen és ehhez hasonló aggodalmakkal. Pedig nincs itt semmiféle demográfiai válság.

A Föld népessége jelenleg nyolcmilliárd és növekszik. Ez a tendencia az előrejelzések szerint csak az évszázad végére, tízmilliárd ember körül fordul majd meg. Mészze vagyunk tehát attól, hogy kihalna a bolygónk. Persze a népességszám dinamikájában hatalmas regionális különbségeket tapasztalunk. Ahogy egész Európában, Magyarországon is csökken a lakosság száma, míg Afrikában és Ázsiában növekszik. Ez azonban, az aggodalmakkal ellentétben, nem jelenti azt, hogy a magyar kultúra rövidesen ködbe vész, hiszen kultúrák nem tűnnek el, csak mert az őket létrehozók száma lecsökken. Például az inka birodalomról is sokat tudunk, annak ellenére, hogy jelenleg kb. kétezer inka leszármazott él már csak az Andokban. Nem jelenti az európai népességszám csökkenése a kereszténység kihalását sem, hiszen a világ keresztényeinek nagy része jelenleg Latin-Amerikában és afrikai országokban él, továbbá a keresztény emberek teljes termékenységi rátája globálisan 2,7, tehát a keresztények száma valójában növekszik. A népességcsökkenésről szóló aggodalmak tehát nem a kereszténységről vagy a magyar kultúráról szólnak, hanem arról, hogy várható a fehér bőrszínű emberek arányának csökkenése a világon. Így megfogalmazva már nehezen titkolható a demográfiai válságdiskurzus rasszista felhangja.

Magyarország kormánya az elmúlt 15 évben pronatalista intézkedésekkel próbálta megállítani a népességcsökkenést. Bár vannak példák ilyen típusú intézkedések hatékonyságára (Franciaországot szokták ilyenkor említeni), általában véve ezek csak igen rövid távon érik el a gyermekszülési hajlandóság szignifikáns növekedését. Ez történt Magyarországon is, ahol a szülőképes korú nők számának csökkenése miatt már tavaly is, idén is kevesebb gyerek született, mint a korábbi mélyponton, 2011-ben. Nem számíthatunk ennél több magyar kisbabára a következő években

sem, hiszen 2024-re már a teljes termékenységi arányszám is lezuhan.

Ebben a helyzetben tehát aligha várható, hogy akár a gyerekek után járó adókedvezmény emelése, akár a pozitív házasság vagy tradicionális női szerep propagálása, akár a házasság előtti önmegtartóztató életmód hirdetése, akár az abortuszra váró nők magzati szívhanggal való riogatása a magyarok számának drasztikus növekedéséhez vezetne. Ezek az emberi jogokkal ellentétes, de legalábbis ósdi, a mai fiatalok számára idegen és befogadhatatlan próbálkozások. Máshol kellene keresni a népesedéspolitikai viták és intézkedések súlypontját. Három ilyen területet említenék.

Egyrészt a népesség számának alakulása nemcsak a születő gyerekek számának alakulásán múlik, hanem azon is, hogy meddig és hogyan élnek az emberek. Magyarországon egy 65 éves nő még kb. hét egészséges évre számíthat, míg Svédországban kétszer ennyire. Az elmúlt években a gyerekszegénység csökkenése mellett jelentősen növekedett a legidősebb korosztály elszegényedése. Ennek megakadályozása, az egészségügy, tömegsport és idősgondozás újragondolása sokat segítené a népességszám csökkenésének megállításában és abban, hogy több magyar állampolgár tudjon és akarjon hosszú, egészséges, produktív életet élni.

Másrészt a bevándorlásról is beszélnünk kell. 1800-ban az Egyesült Államok népessége hatmillió fő volt a bennszülött lakosságot nem számolva (mert őket nem számolták), míg száz évvel később 170 millió. A növekedés oka kis részben a termékenység magas rátája volt, nagy részben viszont a bevándorlás hatalmas hullámai. Nem lehet és nem is kell elkerülni a bevándorlást Magyarországon sem, de persze szabályozni, segíteni, támogatni kell a külföldiek bejöttelét és beilleszkedését. Ez ügyben sokat tanulhatnánk más európai országok hibáiból, de az ottani tapasztalatokból nem az „idegenektől” való irtózást kellene átvennünk, hanem azokat a jó gyakorlatokat, amelyeket már kidolgoztak és több helyen alkalmaznak is és amelyek megengedik, hogy kultúrák, vallások, emberek békében egymás mellett éljenek és ez az élmény ne gyengítse, hanem gazdagítsa a kultúrát, ez emberek életélményét és lehetőségeit.

Végül harmadikként egy jelenleg futurisztikusnak hangzó irányra kell felhívnom a figyelmet, mely azonban egy rövidke évszázadon belül gyakorlattá válhat. Számos nemzetközi kutatócsoport dolgozik jelenleg egy olyan „biozsák” kifejlesztésén, amely alkalmas lehet arra, hogy emberi embriókból kisbabák fejlődjenek ki az anyaméhben, emberi testen kívül. Állatkísérletekkel már komoly sikereket értek el ez ügyben, és bár a tervek szerint a „biozsák” eleinte csak a koraszülött kisbabák életben maradási esélyeit növelné, potenciálisan továbbfejleszthetők a teljes magzati korra is. Ez a lehetőség még számos technikai, biológiai,

orvosi problémába ütközik, de megvalósítása messze nem lehetetlen. Társadalmi hatása a fogamzásgátló tabletták bevezetéséhez hasonlóan hatalmas lesz: újraírhatja a népeséspolitikai aggodalmakat, a nemi kapcsolatokat, a család koncepcióját, a nők társadalmi szerepét és még sok-sok más fontos társadalmi kérdést. Nem jó ötlet szörnyülködve elvetni ezt a jövőképet, mert nem megállítható, sőt nem megállítandó a fejlődés. Inkább most kellene elkezdni bátran, mindenféle lehetőséget megvizsgálva, nem betokosodott nézetekhez ragaszkodva a fejlődés etikai, emberi, társadalmi vonatkozásairól beszélgetni.

Nem kellene tehát demográfia válsággal riogatni az embereket. Nem demográfia válság van ma Magyarországon hanem gazdasági válság, illetve a jóléti, oktatási, egészségügyi intézmények válsága. Ne bújunk tehát a demográfia köpenye alá és ne hagyjuk, hogy emiatt a valódi, előremutató kérdésekről elterelődjék a figyelmünk! ♦

6.2.

A megmaradás ellenható erőkről és azok korlátozásáról

BUDAHÁZY EDDA

Jelen cikksorozatban neves szakemberek világítanak rá a legújabbkori gyermekvállalás nehézségeire, számos társadalmi és családpolitikai intézkedés szükségességét vázolják fel a demográfiai fordulat érdekében: lakáshelyzet, a főállású szülőség, a fiatalok itthon tartása stb.

Magam részéről inkább arra koncentrálnék, hogy mik azok a káros ideológiai nézetek és tendenciák, melyek gátolják a népesség fenntartásához szükséges gyermekek megszületését annak jegyében, hogy nem elég valamiért tenni, hanem ezzel egy időben a sikert gátló tényezők ellen is harcolni kell. Jobb egy akadályt elbontani, mint állandóan átugrani vagy megkerülni. A helyes diagnózisból pedig levezethető a helyes terápia, melyek közül öt kényesebbet az alábbiakban megfogalmaznék.

A demográfiai hanyatlás nem magyar specialitás, hanem a fejlett világra általánosan jellemző. Úgy is mondhatnánk, hogy a fehér embert érinti elsősorban és a legdrasztikusabban. Bár járhatunk az élen a demográfiai megújulás lehetőségének a keresésében, ha nincs egy általános ideológiai fordulat az egész érintett régióban, nehéz lesz pusztán Magyarországon változtatni a tendenciákon.

A problémát nehezíti az őszinte beszéd hiánya és titalma. Mindenekelőtt annak kimondása, hogy a jelenlegi trend nemcsak néhány fehér etnikum, hanem általában a fehér rassz kihalásához vezet. Ezért ennek az embertípusnak a megmentésére tett kísérlet nem mások ellen van, nem elítélendő, nem megbélyegezhető, nem vádolható rasszizmussal, hanem egy jogos törekvés már csak a föld biodiverzitásának fenntartása érdekében is. Ehhez persze elég bátornak kell lenni, hogy kimondjuk, minden élet, nemzet és rassz számít: „All Lives Matter” (ALM). Minden emberi rassz, kultúra, nyelv és nemzet védendő, egy kincs az emberiség örökségében, különösen az, amely vészesen fogyatkozik. Ebben az esetben azonnali beavatkozás szükséges, hiszen a fehér civilizáció nélkül a föld szegényebb lesz, és ami elvész, az soha vissza nem jön többé. Amíg tagadjuk az emberi rasszok létezését és jogos igényét arra, hogy saját hazájában domináns legyen, addig nem tudunk a lényegre koncentrálni. A fontos biológiai törvény, a kompetitív kizárás elve kimondja, hogy az azonos ökológiai igényű populációk tartós együttélése nem lehetséges, az erősebb kiszorítja a gyengét. Senki sem szeret és tud veszélyes környezetben szaporodni az élővilág más szintjein sem. Tehát az idegen migráció leállítás, az Európában illegálisan tartózkodók közpénzen való ellátásának megszüntetése, valamint kitoloncolásuk szükséges.

Meg kell értetni az emberekkel, hogy miért fontos, hogy gyerekük szülessen. A 20. század elején a romániai politikusok azt mondták az erdélyi románoknak: szüljetek sok gyereket és tiétek lesz Erdély. Ezt megértették. A mai családügyi kommunikációból hiányolom a veszély feltárását és a jutalom, az erőfeszítések pozitív következményeinek felmutatását. A pavlovi reflexet. Sok ember nem érti, miért kellene neki gyereket szülni, nevelni. Ha tisztában lennének a fogyás következményeivel és azzal, hogy ők is felelősek, talán képesek lennének mobilizálni magukat. Meg kell érteni, hogy gyermekek hiányában a társadalmi intézmények leépülnek, a kultúra hanyatlani kezd, egyre több időt kell eltartani egyre kevesebb dolgozónak, ami egy általános elszegényedést idéz elő. Válság válságot ér, és az idegen, vitális népek átveszik élettereinket. Ez már elkezdődött és mindannyiunkat sújt, de legfőképpen azokat, akiknek nincsenek utódaik, akikre támaszkodhatnak.

Fontos lépés lenne, hogy gyermektelen vezetőt sem-

milyen szinten ne lehessen választani. Egy gyermektelen ember nem mutat példát, nem fogja országában, közösségében szorgalmazni a gyermekvállalást a saját magával való meghasonlás okán. Egy vezető nem várhatja el másoktól azt, amit maga sem teljesített.

Meg kell szüntetni a legvédtelenebbek, a magzatok intézményesített elpusztítását. A magzatot ember helyett sejt-csomónak titulálni és emberi létezését tagadni ma már mind tudományosan, mind morálisan, mind gazdasági szempontból tarthatatlan és bűn. Nem lesz demográfiai fordulat, amíg az ártatlanok vére folyik. Ha megszülethetnének a megfogant gyermekek, Magyarországnak nem lenne népesedési problémája. Ezzel egy időben pedig a válsághelyzetben lévő várandós nőket, akik nem terveztek gyereket és akiket ezért elhagytak, kitagadtak, vagy önmagukat fenntartani képtelenek, karolja fel egy gondoskodó állam, ezzel is kimutatva, hogy szükség van a méhében fejlődő kis magyar életre.

Európa vezető ideológusainak és politikusainak jó része, a családi életre való nevelés, a férfi és női szerepek fontossága, azok nemzetmegtartó és evolúciósan kipróbált sikeressége helyett újabban a szexuális devianciák népszerűsítését, a nemek felcserélésének lehetőségét, a gyermekek nemi identitásának megzavarását, mint különös küldetést helyezik előtérbe és támogatják. Az LMBTQ+-propaganda – még akkor is, ha a magyar kormány határozottan elítéli és rendeletben korlátozza a genderideológiák népszerűsítését – külföldi – és sajnálatos módon magyar – tartalomgyártók által az interneten keresztül mérgezi gyermekeinket, és rendkívül káros a népességnövekedés céljainak szempontjából, mert nemi szerepeikben bizonytalan, gyermeket vállalni nem akaró, sok esetben ivartalanná tett fiatalokat generál. Ezzel párhuzamosan megjelent a tudatos gyermektelenek egyre bővülő köre is. Ezeket a folyamatokat a leghatározottabban gátolni kellene egész Európában.

Végül azokat, akik saját hibájukból nem vállalnak gyereket, meg kell adóztatni, vagy valamilyen módon negatívan diszkriminálni. Már a két világháború között létezett az úgynevezett agglegényadó, már akkor is érezték, hogy nem igazságos, hogy azok, akik felnevelik a jövő generációját – a jövő adófizetőit, ha úgy tetszik – elszegényedhetnek, míg azok, akik nem vállalnak gyermeket minden pénzüket magukra költve érhetnek el jobb életszínvonalat.

Bizonyára azt gondolhatják sokan, hogy nem lehet ilyen intézkedéseket meghozni. Azonban a covid óta tudjuk, hogy mindent lehet. Az embereket lakásaikba zárni, egymástól elszeparálni, cégeket, üzleteket, a gazdaság szereplőit (akár multinacionális vállalatokat is) bezáratni, jövedelmeiktől megfosztani. Csak elég erős és állandó propagandára van szükség és arra, hogy az emberek megértsék, hogy ez az ő elemi érdekük.

Jövője van – mondták a magyarok régen a várandós asszonyra és tényleg! Ha Európa képes lenne erőforrásait saját népeinek fennmaradására fordítani, még megmenekülhetnénk. Magyarországnak, mint a demográfiai hanyatlásban súlyosan érintett nemzetnek a válság megértésében és a megoldás keresésében is élen kell járnia. ♦

6.3.

Egy kis szövegértés

SÜTŐ ZOLTÁN

Először is köszönettel tartozunk a szerkesztőségnek azért, mert leköszölte Fodor Éva publicisztikai írását. Másodszor köszönettel tartozunk Fodor Évának azért, mert figyelemre méltatta a lap hasábjain folyó diskurzust a demográfiáról, és ez ügyben még tollat ragadni is hajlandónak bizonyult. S természetesen bármennyire is nem értünk vele egyet, mindenképpen fontos számunkra az az eleven színfolt, amivel akár lendületet is adhat a koncepciójában talán kissé egyoldalúvá vált vitasorozatnak. Mert legalábbis tudomásul kellene venni, hogy a Fodor Éva által felvetett demográfiai koncepció létezik, méghozzá meglehetősen nagy súllyal létezik, s mint olyan, nem párhuzamos az itt eddig megnyilvánult koncepcióval, nem is ellentétes, hanem éppenséggel merőleges rá, és ebben a minőségében az itteni síkból kilépve megnyit egy értelmezési teret, egy másik, a síkból nem látható, nem tudható, nem ismerhető értelmezési dimenziót. Tehát nem érdemes ezt az állásfoglalást egyetlen kézlegyintéssel, esetleg néhány negatív jelző alkalmazásával elintézni, mert ez a koncepció itt van, s létezésével jelzi, hogy az, amit mi demográfiai problémának nevezünk, egy egészen más irányba is megoldódhat, mint amire a Fodor Éva előtti írások megfogalmazói valaha is gondoltak, vagy gondolhattak volna. Nem illúzió az, amiről ő beszél, és jelenleg jól fizetett, önmagát tudósnek tartó személyek hada dolgozik az emberi létezés olyan megformálásán, mint amilyen irányt ez a cikk mutat. Aki pedig demográfia-ügyben tényleges megoldás felé szeretne lépést tenni, annak érdekesebb az írásban rögzített gondolatok szétszálazására vállalkozni, semmint ítéletbe menekülni.

A magam részéről már a címnél megakadtam. Azt mondja: „Nincs demográfiai válság”. Vagyis nem azt mond-

ja, hogy „szerintem nincs demográfiai válság”, hanem egyszerűen közli, hogy ti (mármint mi) rosszul tudjátok, mert szerintetek van demográfiai válság, holott nincs. Nem vitázik, hanem közöl. Ennek értelmében ő tud valamit, amit mi nem tudunk, vagy nem jól tudunk.

Talán szerénytelennek tűnhet, de legalább néhányunk nevében bizonyosan kijelenthető, hogy az, amire cikkének vektoriális iránya a „biozsák” perspektívába helyezésével utal, részünkről jól ismert, s ha tetszik még indokoltabbá teszi számunkra demográfiai válságról beszélni, mint csupán a magyarság, vagy éppenséggel az emberiség kihalási veszélyeztettségének okán. Egyáltalán, elég pontosan tisztában vagyunk az úgynevezett felvilágosodástól a modernizmuson és posztmodernen keresztül a transzhumanizmusban végződő „fejlődési ív” következetességével. S biztosíthatom Fodor Évát, hogy logikailag ezen az íven hiba szerintünk sem található. Mindazonáltal – hacsak nem tekintjük elbizakodottságnak – ajánljuk Fodor Éva figyelmébe egy olyan lehetőség számbavételét is, hogy esetleg nem ő az, aki tud valamiről, amiről mi nem tudunk, hanem van valami, amiről mi tudunk, és ő nem tud. Mi ugyan nem fogjuk őt maradnak minősíteni, hisz nyilván haladó ő, de legalább együtt halad valamivel, ami fölött – mint inspirációs forrás fölött – talán nemigen gyakorol ellenőrzést. Mindenesetre az általa vallott nagyon korszerű eszmék mintha éppen napjainkban veszítenék el inspirációs erejüket, egy kissé kudarcos emberkísérletet követően. S most – önmagukat szintén nagyon tudományosnak tartott másik személycsoport finanszírozásával lealapozva – hamarosan új mainstream mágia inspirációs áradásaira számíthatunk. Jön az új korszerűség?

Ugyanakkor el nem hallgathatjuk, hogy van valami, amiben Fodor Évának mélységes igazsága van. Mégpedig – a pronatalista elképzelések alkalmatlanok a demográfiai probléma megoldására. Annak, amit mi demográfiai válságként értelmezünk, sokkal mélyebben húzódnak az okai, semmint pénzzel kezelhetők lehetnének. Ezt önmagában igazolja a Fodor Évához hasonló vélemények pusztá létezése, minekutána az ehhez hasonló vélemények szélesebb elfogadottsága mellett többé nincs esélye érvényesülni annak az emberképnek, amit mi a demográfiai probléma megoldásával egyáltalán megőrzésre érdemesíthetünk. Ember eltörölve, demográfiai probléma eltörölve.

Ha el is tekintünk attól a talán demokratikusnak nevezhető igényunktől, amely legalább annyi agresszivitás mellőzését kérné Fodor Évától, hogy ne ex cathedra beszéljen a demográfiai válság nemlétezéséről – véleményét vita és érvelés nélkül a miénk fölé rendelve –, hanem maradna magában annyiban, hogy neki nincs demográfiai válsága, nekünk pedig van – talán mégis van mód megosztoznunk

mindannyiunk számára méltányosan ezen a világon, ahová a „biozsáknál” valamivel talányosabb módon, valahogyan mégis mindannyian idekeveredtünk. Mert mi szívesen lemondunk az egész világegyetemről. Legyen az övéké a transzhumanizmus egész világra kiáramló intelligenciájának jövője. Csak ezt a szerény kicsi bolygót, a Földet hagyják meg nekünk! ♦

6.4.

Szép új világ felé

NÉMETH GYÖRGY

Fodor Éva, aki írásával megtisztelte a Magyar Hírlap digitális hasábjait, nem akárci: szociológus, természetesen PhD, a CEU („Soros-egyetem”) gender – magyarul: társadalmi nemek – tanszékének professzora (nem holmi assistant, hanem appointed, ómagyarul: nyilvános rendes egyetemi tanár, bár magánegyetemről lévén szó, nem a köztársasági elnök nevezte ki), s a közelmúltig a rektorhelyettesi és az egyetem Demokrácia Intézetének társigazgatói tiszttét is betöltötte. Magyar nyelvű tanulmányára nem akadtam, angolul a nemzetközi tudományos világnak ír, a magyar nyilvánosságban ritka interjúval és médiaszerepléseivel van jelen (néhány a YouTube-on is meghallgatható). Feltűnése nagyobb szenzáció, mint ha Szikra Dorottya, Nagy Beáta, Gregor Anikó vagy éppen Kovács Eszter, a progresszív feminista (szél)bal jelesei – ők jelen vannak a magyar tudományos nyilvánosságban – áldoztak volna életükből néhány órát, hogy beleolvassanak egy konzervatív-jobbos portál demográfiai vitájába, majd sarkos véleményüket cikkbe öntve annak megküldjék. E lépést nagyra értékelem, mert reményeim szerint annak a jele, hogy mer komfortzónájából – értsd: véleménygetőjából – kilépni, és emiatt számos elveiben társa neheztelését is vállalja.

Mielőtt hozzá kezdenék, szükséges előre bocsátanom: támogatom a kormány pronatalista népesedéspolitikáját, ám azt szinte minden elemében elhibázottnak tartom. Ezt megírtam az ÉS-ben (2024.10.4.), és – Zsáktucában⁵² címmel – e vitában is (2024.11.15.).

⁵² Németh György: *Kis magyar népesedéspolitika* Élet és Irodalom LXVIII. évfolyam, 40. szám, 2024. október 4.

Kezdjük a címmel: „Nincs demográfiai válság”. Ez vajon azt jelenti, hogy még nincs, mert a teljes termékenységi ráta (TFR) – bár jócskán az egyszerű reprodukció szintje alatt van – annyira azért nem alacsony, hogy ezt válságnak minősítsük? Dél-Koreában, ahol 2023-ban 0,72-re csökkenve (a magyar érték ennek kb. kétszerese) negatív (világ)csúcsot ért el, amely – ha így marad, egy generáción belül csaknem harmadolná a népességet – már minősíthető annak? Ha igen, hol van az a küszöbérték, amely előtt nincs válság, átlépve azonban más válság van? Vagy nincs is olyan, hogy demográfiai válság? Pontosabban termékenységi válság, mert ha a halandóság viszonylag rövid idő alatt jelentősebben megemelkedik, azt gondolom, nem vitatható, hogy az válságjel. Fodor Éva egyébként nem utasítja el a népesedéspolitikának nevezett kormányzati szakpolitikát, illetve csak akkor, ha annak pronatalista célja van. Szerinte a kizárólagos cél csak a „hosszú, egészséges, produktív” élet lehet. Szerintem meg természetesen az is.

A népesség öregedése pozitív fejlemény, feltéve, ha az átlagos élettartam meghosszabbodásának eredménye. Ha az egyszerű reprodukciót el nem érő TFR-é, akkor a kérdés az, hogy attól mennyivel marad el. Minél inkább, annál gyorsabb az öregedés. Ha a TFR kevesebb mint – álláspontom szerint – 1,8-1,9, akkor már van ok az okok és kiküszöbölésük módjának keresésére. A célfüggvény nem a népességszám stabilizálása – az legfeljebb a TFR-emelkedés következményeként kerülhet szóba –, hanem az, hogy az egymást követő generációk létszáma ne csökkenjen túlságosan meredeken. Mert ha így történik, annak súlyos gazdasági és szociálpolitikai következményei vannak. (Ki fog gondoskodni az idősök nyugdíjáról és egészségügyi ellátásáról?) Fodor Éva pedig éppen a legidősebb korosztály elszegényedéseért aggódik, és az idősgondozás újragondolását tartaná kívánatosnak (teljes joggal) – ám ennek szükséges, bár távolról sem elégséges feltétele az egészséges(ebb) korfa. S a pronatalista népesedéspolitika éppen ennek elérésért kíván tenni!

Kétségtelen, hogy az eddigi eredmények nem igazolják az egyébként irreális elvárásokat, de legalább 0,1-et azért így is hozzátesz a TFR-hez. (Emlékszik még valaki az 2012. évi Új babyboom, a középosztály gyermekvállalási forradalma című kormányzati vitaanyagra? Aki csak egy kicsit is járatos a demográfiai kérdésekben, az már a címet is megmosolyogta...) Magam azért bírálom a kormányzati szakpolitikát, mert rossz stratégián alapul, és politikai PR-szemponatoknak alárendelt, szakmai megalapozottság híján csupán látványpékség. (Lásd például a családi kedvezmény két lépésben történő megkétszerezését a folyamatos emelés helyett.) Sokkal szakszerűbbet érdemelnének.

Magam nem értem, hogy mi a probléma a „pozitív házasság” propagálásával, a „tradicionális női szerep” kor-

mányzati propagálását pedig nem érzekelem, s a „tradicionális” jelző értelmezésével is hadilábon állok, mert azt mégsem érthetem alatta, hogy a nők, ha gyermeket szülnek, egy időre ki kell, hogy essenek a munkából. (Pedig alighanem azt érti alatta a szerző.) Az se tudom, hogy a „házasság előtti önmegtartóztató életmód” mi okból keveredett ide, ám a promiszkuitás (főleg női) testet-lelket károsító voltát talán hasznos hangsúlyozni. Mindezt nem tartom az emberi jogokkal ellentétesnek, de már azt sem értem, hogy miféle joggal történhetne ütközés. Mivel ebben maga a szerző sem teljesen biztos, ezért előáll a farbával: mindezek „ósvi, a mai fiatalok számára idegen és befogadhatatlan próbálkozások”.

E próbálkozások közé tartozik a „az abortuszra váró nők magzati szívhanggal való riogatása”, amelyről Fodor Éva azt képzei, hogy sokan azt képzei (én például nem és a kormány sem), hogy a „magyarok számának drasztikus növekedéséhez vezet”. Már csak azért sem, mert a nem orvosi indikációra végzett terhességmegszakítás születéskorlátozó eszközökből döntően kulturálisági kérdéssé vált, s ebben a kérdésben az utóbbi évtizedekben sokat javult a helyzet. (Az abortuszok száma az egyébként is alacsony születésszámnak kb. a negyede.) A kormányzat részéről az úgynevezett szívhangrendelet egy ideológiai válaszcspás volt. A progresszívek, így Fodor Éva szerint is a magzat pusztán (a rákhoz hasonlatos) sejtburjánzás, eltávolítása kapcsán nincsenek etikai kérdések, az tisztán egészségügyi beavatkozás és a szülés pillanatáig végrehajtható. A szívhangrendelet célja annak tudatosítása, hogy ez nincs így. Ez tudásátadás még akkor is, ha ezt az érintettek egy része máshogy éli is meg.

Vitahelyzetben, már ha tudományos vitáról van szó, a legerősebb ellenérvekkel tanácsos vitába szállni, nem a leggyengébbekkel. A demográfiai kérdések olyanok, mint a foci: mindenki ért hozzájuk, és van véleménye róla. Az emberiség kihalásától csak egy totális atomháború kapcsán tartok, s nem éreznék megnyugvást, ha tudnám, hogy kétezer magyar túlél, és továbbra is Vörösmartyt, Arany Jánost vagy éppen Pilinszkyt és Kertész Imrét olvashat, s nem bosszantana, ha azt is tudnám, hogy Afrika fekete népessége lényegesen nagyobb arányban élne túl, mert a fehér emberek közismerten hajlamosak egymásra atomcsapást mérni. De hát ez sem egyéb, mint „a demográfiai válság-diszkurzus rasszista felhangja”. Ez a leleplezés a progresszív (szél)bal számára ugyanolyan kötelező elem, mint hajdan bármilyen szereplést Marx-, Engels- vagy Lenin-intézettel kezdeni. Remélem, hogy az Afrika túlnépesedésében társadalmi, politikai és környezeti veszélyt látó, ezért antinatalista népesedéspolitikát sürgetők, ha netán fehérek, Fodor Évától nem kapják meg a rasszista jelzőt. Mert hát végül is azt szeretnék, hogy – ceteris paribus – a fehér bőrűek aránya kevésbé csökkenjen.

A bevándorlással szemben nincs kifogásom, feltéve, ha annak feltételeit és mértékét a mindenkori magyar kormány és törvényhozás határozza meg. Fodor Évának abban igaza van, hogy e téren sokat tanulhatunk más európai országok hibáiból, de engem az nyugtatna meg, ha jó gyakorlatokból tanulhatnánk. Olyan viszont nem nagyon van. Amerika sem jó példa, az a történelmi út páratlan és utánozhatatlan.

A szerző írásának vége egyszerre rejtélyes és ismerős. A megvalósulás küszöbén áll a „biozsák”, érthetőbben: a mesterséges méh (artificial womb), amelynek – mint mondja – „társadalompolitikai hatása a fogamzásgátló tabletták bevezetéséhez hasonlóan hatalmas lesz: újraírhatja a népesedéspolitikai aggodalmakat, a nemi kapcsolatokat, a család koncepcióját, a nők társadalmi szerepét és még sok-sok más, fontos társadalmi kérdést”. Ez mutat előre, ez a jövő, ez a fejlődés, s ez – mint tudjuk – nem megállítható. A jelenhez – mármint a „biozsák” nélküli világhoz – ragaszkodni „betokosodott nézet”. Csak mellékes megjegyzés: az anti-bébi-tablettának kétségtelenül volt társadalompolitikai hatása, de a „hatalmas” jelző erős túlzás.

Mivel a szerző nem fejti ki, miben is áll a szóban forgó társadalompolitikai hatás, találgassunk: a mesterséges méh mentesíti a nőket a várandósság és a gyermekszülés terhe alól, ezzel eltűnik a férfiak és nők közötti legnagyobb biológiai aszimmetria, amely hatalmas lépés a nemek egyenlősége felé, mert mi is okozna több kárt egy nőnek, mint testet-lelket próbára tevő anyaság? Ezzel a fenti felsorolásból a „nők társadalmi szerepe” kipipálva. De mivel pipáljuk ki a népesedéspolitikai aggodalmakat, a nemi kapcsolatok és a család koncepciójának újraírását?

Nos, e találynak csaknem száz évvel már született egy megfejtése. A megfejtés Aldous Huxley angol író 1932-ben megjelent, *Szép új világ* című disztópiája. Az általa félt, szép új világban a férfiaknak és nőknek nem lehet (biológiai-genetikailag közös) gyermekük, sőt a párkapcsolat is tilos, így nincs család sem. Mert az önmagában kirekesztés. Ha van család, és van szülőség, akkor a férfi, a nő és gyermekeik egymáséi. A szép új világ vezérelve a mindenki mindenkié, a totális individualizmus, amely nem tűr semmiféle közösséget. Ha nincs család, nincs „patriarchátus”, és nincs családon belüli erőszak sem, s eltűnik az önzés. Ha nincsenek biológiai-genetikai leszármazottak, akkor – ha volna is mit – nincs kinek örökíteni, így a generációk egymásutánjában nem, csak generáción belül halmozódhatnak társadalmi-vagyoni előnyök-hátrányok. A társadalmi igazságossághoz, az esélyegyenlőséghez már (gazdasági) marxizmusra sincs szükség. A férfiak és a nők közötti különbség orgazmusuk biológiájának különbségére szűkül. A nemi élet kerete az intézményesített csoportszex, s elítélendő ma-

gatartásnak minősül a szexet kívánó másik tartós visszautasítása. A reprodukció az állam feladatává lesz, a gyermekek gyermekgyárakban készülnek, és intézményekben nevelkednek fel. A népesedéspolitika arról szól, hogy a következő évben hány gyermeket termeljenek a gyermekgyárak.

Huxley disztópiáját az 1920-as évek baloldali angol elitértelmiségének gondolat kísérletei ihlették. E már több mint százéves múltra visszatekintő, poszthumanista projektet ma a transzmozgalom viszi tovább. Ez ellen tiltakozva a múlt év legvégén több elismert ateista gondolkodó, köztük Richard Dawkins és Steven Pinker kilépett a transzmozgalom által elfoglalt Freedom from Religion Foundation (FFRF) szervezetből, s magát kulturális keresztényként⁵³ határozta meg. Mert Istennel ugyan nem tudnak mit kezdeni, ám egy kétezer éve élt zsidó vándorprédikátor iskolaalapítónak bizonyult tanításaival nagyon is. Ők a keresztények, s a keresztények arról ismertek, hogy ragaszkodnak az ember nembeli-antropológiai lényegéhez.

A progresszív (szél)bal poszthumanizmus felé menekülése legalább akkora veszélyt jelent, mint a kommunizmus vagy a fasizmus volt. Vagy inkább nagyobbat. ♦

6.5.

Gyerek vagy migráns?

TÓTH I. JÁNOS

Európában s benne Magyarországon azért is nehéz születést támogató (pronatalista) szakpolitikát folytatni, mert a progresszív ideológia és az általunk befolyásolt közvélemény ezt elutasítja. A neoliberalis elit azért utasítja el, mert bízik a tömeges bevándorlásban, míg a közvélemény egyszerűen nem tudja, hogy az európai nemzetek az előregedés és az alacsony születési számok miatt demográfiai vészhelyzetben vannak. Így nem értik vagy szándékosan félreértelmezik a konzervatív erők pronatalista törekvéseit. Tehát ezzel az ideológiai akadállyal is szembe kell nézni, ahogy Budaházy Edda hangsúlyozta: „Nem elég valamiért tenni, hanem ezzel egy időben a sikert gátló tényezők ellen is harcolni⁵⁴ kell.”

⁵³ <https://index.hu/velemeney/2025/01/17/filozofia-egyenloseg-zuckerberg-fukuyama-civilizacio-transzhumanizmus/>

⁵⁴ 6.2 A megmaradás ellen ható erőkről és azok korlátozásáról –

A demográfia egy nép mennyiségi értelemben vett leírására törekszik, szemben például a néprajzzal vagy etnográfiaival, amely a nép kulturális sajátosságaira is kitér. Egy társadalom népességét és annak változását a demográfia gyakran hasonlítja egy olyan medencéhez, amelyhez két befolyó: születés és bevándorlás, illetve két kifolyócső tartozik, jelesül halálozás és kivándorlás. Ez a hasonlat mennyiségi értelemben jól leírja a szituációt, ugyanakkor teljes mértékben figyelmen kívül hagyja az etnikai és kulturális különbségeket, hiszen nem tesz különbséget az őshonos etnikum természetes (születésből) vagy természetellenes (bevándorlásból) fakadó változása között.

A demográfia kialakulásakor a migráció alacsony volt a születési számok pedig tartósan meghaladták a halálozási számokat, amit természetes növekedésnek neveztek. Napjainkban a fejlett országokban a születési számok folyamatosan csökkennek és régóta sokkal alacsonyabbak, mint a halálozási számok. Ezt a helyzetet *természetellenes fogyásnak* kellett volna nevezni, de a demográfusok – hibásan – természetes fogyásnak nevezték. Korunk másik fontos sajátossága migráció mértékének a növekedése. Németországban 2015-ben a bevándorlók száma (1,1 millió) meghaladta a születések számát (0,7 millió), akik között amúgy is magas a bevándorló háttérű gyerekek száma.

Ha a problémát pusztán mennyiségi szempontból vizsgáljuk, akkor a következő fontos megállapításokat tehetjük. A népesség változását közvetlenül csak a fentebb említett négy tényező határozza meg. Az egy másik kérdés, hogy minden egyes „cső” kapacitását közvetve számos tényező befolyásolja. Ideális állapot az, amikor a születés, a halálozás és a migráció alacsony értékei mellett alakul ki az állandó népességet eredményező egyensúly. Sajnos ez az ideális állapot csak elvétve fordul elő. Afrikát a természetes szaporodás, míg fejlett országokat a „természetellenes” fogyás jellemzi.

Nyugat-Európa országaira az utóbbi helyzet jellemző, miközben az élettartam magas és a kivándorlás alacsony. Itt a demográfiai válságra logikailag csak következő két válasz adható: a születés vagy a bevándorlás mértékének a növelése. Persze ezt a két tényezőt különböző arányban lehet kombinálni, de harmadik lehetőség nincs; tertium non datur. (Kelet-Európa helyzetét a kivándorlás tovább bonyolítja.) Ez a választási kényszer két ok miatt sem ismert a közvélemény előtt.

Egyrészt az emberek nincsenek tisztában az alacsony születési és termékenységi arányszámból következő népesedési válság, azaz a demográfiai tétel súlyával és méretével. Ha a termékenységi ráta az ideális értéknek a fele, 1,05 gyerek/nő, akkor ez azt jelenti, hogy minden

generáció létszáma megfelelődik. Ha a termékenységi ráta 1,4 gyerek/nő, akkor minden generáció mérete az előzőnek a kétharmada. Egy neves, amerikai–magyar demográfus, Demény Pál számításai szerint Európa esetében „a következő 50 évben a várható népességfogyás ... évi 1 millió” fő.

Másrészt a jelenleg folyó társadalmi vita nem hangsúlyozza a bevándorlás és az alacsony születési szám közötti szoros kapcsolatot. A közvélemény a migrációval szemben csak a következő két álláspontot hallja. A globalista érzelmű liberális elit szerint Európa humanitárius kötelessége a migránsok, az elit szóhasználatában a menekültek, befogadása. Kezdetben a liberális elit a korlátlan mértékű befogadás mellett érvelt. A politikai menedékjog alapvető emberi jog és ez a jog „nem ismeri a menedékkérők számának korlátozását⁵⁵”, mondta Angela Merkel 2015-ben. A beáramló tömegek integrációja pedig megoldható⁵⁶, ahogy mondta „Wir schaffen das”.

Ezzel szemben a patrióta elit elutasítja a korlátlan befogadás elvét. Vitatja, hogy minden migráns politikai menekült lenne, hogy a menekültek befogadása csak Európa kötelessége lenne, de főleg azt, hogy Európa képes lenne integrálni a beáramló tömegeket. Integráció hiányában pedig a tömeges bevándorlás olyan súlyos problémákhoz vezet, mint szegregáció, nyelvi és etnikai szempontból megosztott lakosság, erőszak, terrorizmus, atipikus polgárháború.

Azt is látni kell, hogy a multikulturális társadalom kialakulása után a gyerekvállalás országhatáron belüli ösztönzésének már nincs sok értelme. Nyugat-Európa néhány nagyvárosában már jelenleg is ez a helyzet. Például, ha egy Molenbeekben élő marokkói család ugyanúgy arab nyelvű, kultúrájú és identitású személyt nevel, mint egy Marokkóban élő család, akkor már nincs értelme szorgalmazni a belgiumi lakosság gyermekvállalását. Ebben az esetben előtérbe kerülnek a gazdasági megfontolások: sokkal olcsóbb és sokkal gyorsabb a felnőtt fiatalokat Észak-Afrikából behozni, mint Európában drága pénzen felnevelni. A tőke logikájából is az következik, hogy hasonlóan sok más tevékenységhez a reprodukciót is ki lehet, sőt ki is kell szervezni a gazdag európai országokból és át kell helyezni a szegény afrikai országokba. Patrióta szempontból ez örültség, hiszen az ember sokkal több mint munkaerő, gyereknevelés pedig nem redukálható a munkaerő előállítására.

⁵⁵ Merkel: A védelemre szorulóknak nincs felső korlátja – Magyar Hírlap, 2015. szeptember 5.

⁵⁶ Faggyas Sándor: Merkel megcsinálta! – Magyar Hírlap 2016. augusztus 30.

Mindkét ideológia mögött egy sajátos emberkép húzódik meg, ezért sem tudják a vitatkozó felek egymást ész érvekkel meggyőzni. A progresszív liberálisok az ember általános (eszes, morális, egyenlő) sajátosságaira teszik a hangsúlyt. Szerintük az ember különös sajátosságai, nem, szexuális irányultság, rassz, etnikum, anyanyelv, kultúra, vallás csak fiktív társadalmi konstrukciók, azaz nem valóságosan létező sajátosságok, vagyis csak üres nevek. Ebből az nominalista ideológiából az következik, hogy emberek – a töke igényeinek megfelelően – korlátlanul helyettesíthetők egymással. Tehát az európai bennszülöttek elöregedése és fogyása jól orvosolható a muszlimok tömeges bevándoroltatásával. Azok, akik ezt nem akarják, azok jobb esetben buták, hiszen alapítvánnyal félnek, rosszabb esetben gyűlölködő nacionalista, xenofób vagy iszlamofób emberek.

Álláspontom szerint ebben az antropológiai kérdésben két rossz szélsőséges álláspont létezik a rasszizmus, amely eltekint az ember univerzális egyenlőségétől és a liberális progresszió, amely eltekint az ember parciális sajátosságaitól. Az arany középutat a konzervatív álláspont jelenti, amely mindkét egyoldalúságot és szélsőséget elkerüli.

A patrióta konzervatívok természetesen elismerik – ellentétben a rasszistákkal –, hogy az embernek vannak univerzális sajátosságai, ugyanakkor azt is gondolják – ellentétben a liberális progresszívokkal –, hogy az emberekre jellemző nemi, etnikai és kulturális sajátosságok valóságosak (reálisak). E realista antropológia szerint az ember lényegéhez nemcsak az általános, hanem a különös sajátosságai is hozzátartoznak. Éppen ezért az emberek közötti különbségek is fontosak és meghatározóak. Mint minden ember, így a bevándorlók is ragaszkodnak a saját meghatározottságaikhoz – származás, anyanyelv, életforma –, amiről önként nem fognak lemondani. Éppen ezért az európai nemzetek természetellenes fogyására hibás választ jelent a muszlimok tömeges bevándorlása és bevándoroltatása. Ezzel nem megmentjük, hanem még gyorsabban számoljuk fel Európa őshonos népeit és nemzeteit.

Jelenleg a patrióta narratíva politikai döntésként, vagyis szabad elhatározásként mutatja be a tömeges bevándorlás elutasítását. Lehet, hogy ez ma még így van. Azonban ha viszonylag gyorsan, mondjuk egy évtizeden belül, nem következik be egy népesedési fordulat, akkor ez a döntési szabadság elvész. Ugyanis, ha az elöregedés, a munkaerőhiány és a vidéki területek elnéptelenedése elér egy bizonyos mértéket, akkor a tömeges bevándoroltatás elkerülhetetlené válik. Tehát nem elég feltartóztatni a migrációt, hanem egy új babyboomot is elő kell idézni. ♦

6.6.

Környezetvédelem és gyerekvállalás

TÓTH I. JÁNOS

Malthus óta sokan aggódnak a túlnépesedés miatt. A környezeti válság tovább élte ezeket a félelmeket, így egyre erősebbek lettek azok a vélemények, amelyek a születések korlátozását⁵⁷ sürgetik a Föld „megmentése” érdekében. Mielőtt azonban csatlakoznánk ehhez a hamis kórushoz, vizsgáljunk meg néhány fontos ökológiai és demográfiai ténytet globális és regionális nézőpontból.

A Föld lakossága mára meghaladta a nyolcmilliárd főt, és évente körülbelül hetvenmillióval növekszik, ami 0,9 százalékos növekedés. Ez az érték az 1963-as csúcstól (2,3 százalék), folyamatosan csökken. A globális termékenységi ráta (TFR) jelenleg 2,3 gyermek/nő, és ez az érték szintén csökken, vagyis már nagyon közel van az egyszerű reprodukciót biztosító helyettesítési termékenységhoz, aminek az értéke durván 2,1 gyermek/nő. A legfrissebb előrejelzések szerint az emberiség népességnövekedése a nyolcvanas évek közepén körülbelül tízmilliárd főnél tetőzik, majd meredeken csökken. Ez azt jelenti, hogy a népességnövekedés mint globális probléma hosszabb távon önmagától megszűnik.

2024-ben az emberiség ökológiai lábnyoma körülbelül 20,6 milliárd globális hektár (gha) volt. Ez az adat az emberi tevékenységek által a Föld ökoszisztémáira gyakorolt teljes terhelést tükrözi, beleértve a szén-dioxid-kibocsátást, a termőföldek használatát, a legelőket, a halászerőterületeket és a beépített területeket. Az egy főre jutó átlagos ökológiai lábnyom körülbelül 2,6 gha.

Itt jegyzem meg, hogy a magas ökológiai lábnyom általában magas jóléttel jár együtt (Luxemburg, Egyesült Államok, Kanada), és fordítva (Csád, Niger, Banglades). Ugyanakkor vannak ellenpéldák: magas ökológiai lábnyom alacsonyabb jóléttel (Öböl-országok, Oroszország), illetve alacsony ökológiai lábnyom magasabb jóléttel (Costa Rica, Kuba). Így az ökológiai lábnyom csökkentése fő szabály szerint a jólét csökkentését jelenti.

⁵⁷ 10.1 Tehetetlenek lennénk? – Botos Katalin

A Föld teljes biokapacitása – vagyis a bolygó azon képessége, hogy megújítsa erőforrásait és feldolgozza a keletkező hulladékot – becslések szerint körülbelül 12,2 milliárd gha. Ez alapján egy főre vetítve mindössze 1,5 gha biokapacitás áll rendelkezésre. Az adatok világosan mutatják, hogy az emberiség ökológiai lábnyoma már jelentősen meghaladja a bolygó biokapacitását, amit túlfogyasztásnak vagy túllövésnek (overshoot) neveznek. Ez az állapot 1970-ben alakult ki, és a mértéke azóta trendszerűen növekszik – tavaly augusztus 1-jére esett. Az adatok azt mutatják, hogy az emberiség 1,7-szer gyorsabban fogyasztja a megújuló erőforrásokat, mint ahogy a bolygó képes regenerálni azokat. Ez azt jelenti, hogy a Föld éves megújuló erőforrásainak 170 százalékát használjuk, azaz 1,7 Földet használunk el évente.

Globális nézőpontból tehát két súlyos fenntarthatatlansággal kell szembenéznünk: egyrészt a lassuló ütemű, de még mindig folytatódó népességnövekedéssel, másrészt az ökológiai deficit gyorsuló növekedésével. Ezért a zöldek többnyire amellet érvelnek, hogy minél kevesebb gyerek szülessen, és minél kisebb lábnyommal éljünk. Ez a globális szemlélet azonban nem veszi figyelembe, hogy a különböző földrészek és országok között óriási eltérések vannak mind a környezetterhelésben, mind a reprodukcióban. Az egyszerűség kedvéért a továbbiakban a környezetterhelést ökológiai lábnyomban, míg a reprodukciót termékenységi rátában számoljuk.

Az ökológiai lábnyom országonként akár ötvenszeres eltérést is mutathat. Míg néhány gazdag országban az egy főre jutó ökológiai lábnyom meghaladja a tíz globális hektárt (gha), addig a legszegényebb országokban ez az érték 0,5 gha alatt van. A termékenységi értékek esetében pedig majdnem tízszeres különbség van a legmagasabb (Niger: 6,7) és a legalacsonyabb (Dél-Korea: 0,7 gyerek/nő) érték között.

Ezek az adatok rávilágítanak arra, hogy sem a környezeti sem a demográfiai kihívásokra nem adható egyetlen, mindenhol alkalmazható, univerzális megoldás. Éppen ezért abszurd az a globalista nézet, amely minden országban a környezetterhelés és a népesség csökkentését követeli. Helytelen azt várni az afrikai emberektől, hogy tovább csökkentsék az amúgy is alacsony ökológiai lábnyomukat, ahogy helytelen azt várni a kelet-ázsiai vagy európai emberektől, hogy tovább csökkentsék az amúgy is alacsony termékenységet. A környezeti és demográfiai fenntarthatóságot csak úgy lehet elérni, ha figyelembe vesszük az egyes régiók és országok sajátosságait.

A különbségek megragadása érdekében alkalmazzuk a fejlett (more developed), fejlődő (less developed) és a legkevésbé fejlett (last developed) kategóriákat. A fejlett

világra tipikusan a magas vagy nagyon magas környezetterhelés (öt-hét gha/fő felett) és az alacsony vagy nagyon alacsony termékenység (1,5–1,3 gyerek/nő alatt) a jellemző. Ez a kombináció hosszú távon fenntarthatatlan, mivel egyszerre okozza környezet túlterhelését, illetve a népesség végzetes elöregedését, sőt Kelet-Európában és Kelet-Ázsiában a népesség fogyását. Külön említést érdemel, hogy van néhány olyan atipikus gazdag ország, amelyet egyszerre jellemez a magas ökológiai lábnyom és a magas termékenységi arányszám (Izrael, Szaúd-Arábia, Omán stb.).

A másik szélsőséget a legkevésbé fejlett (fejetlen) világ jelenti, ahol az ökológiai lábnyom alacsony (egy gha/fő alatt), miközben a termékenységi ráta magas vagy nagyon magas (négy gyerek/nő érték felett). Az ilyen országokban, mint például Niger vagy Afganisztán, a népességnövekedés robbanásszerű, de a környezeti terhelés minimális. Azonban a gyors ütemű népességnövekedés hosszú távon itt is elvezet a környezet túlterheléséhez. A másik komoly környezeti veszélyt az innen kiinduló a tömeges migráció jelenti, ez ugyanis azt jelenti, hogy az alacsony ökológiai lábnyomú területekről emberek millió kerülnek át magas ökológiai lábnyomú területre, ami ugrásszerűen megnövelheti az emberiség ökológiai lábnyomát. Végül itt is érdemes megemlíteni, hogy van néhány olyan szegény ország, amelyet egyszerre jellemez az alacsony ökológiai lábnyom és az alacsony termékenységi arányszám (például Kuba, Moldova stb.) Itt a demográfiai fenntarthatatlanság jelenti a súlyos kockázatot.

A fejlődő országok valójában olyan köztes országok, amelyek nem olyan gazdagok, mint a fejlett és nem olyan szegények, mint a fejetlen országok. Érdemes különbséget tenni a környezeti és népesedési szempontból a helytelen, illetve a helyes gyakorlatot folytató országok között. Az előbbi csoport esetében az ökológiai lábnyom magasabb, mint az ideális, miközben a termékenység értéke is eltér a kívánatos helyettesítési értéktől.

Az utóbbi csoportba azok az országok tartoznak, amelyek ökológiai és demográfiai paraméterei közel állnak a fenntartható szinthez, azaz nagyjából 1,6–1,7 gha/fő ökológiai lábnyommal és két gyermek/nő termékenységi rátával rendelkeznek. Ilyen országok például Törökország, Irán, Mexikó, Sri Lanka és a Fülöp-szigetek. Ezeknek az országoknak a példája megmutatja, hogy elvileg megvalósítható a környezeti és demográfiai fenntarthatóság.

Az „ideális” helyzetben lévő országok – amelyek jelenleg többnyire csak véletlenül vannak ebbe a helyzetbe – kiemelt figyelmet igényelnek. Egyrészt arra kell biztatni ezeket az országokat, hogy tudatosan törekedjenek ennek az egyensúlynak a hosszú távú fenntartására. Másrészt a világ közvéleményében is tudatosítani kell, hogy környe-

zeti és demográfiai szempontból az ő életformájuk a helyes, kívánatos és példászerű, nem pedig az előregedő, de luxus életmódot folytató fejlett országok életmódja.

A fentiek alapján viszonylag egyszerűen meghatározható, hogy az egyes országoknak milyen irányba kell elmozdulni a környezeti és demográfiai fenntarthatóság érdekében. A gazdag és fejlett országokban a hangsúlyt a környezetterhelés csökkentésére kell helyezni. Ez magában foglalja a fogyasztási szokások átalakítását, a fenntartható technológiák bevezetését és az ökológiai lábnyom mérséklését célzó politikák támogatását. Ezekben az országokban a demográfiai fenntarthatóság érdekében növelni kell a termékenységi arányszámot.

A fejletlen országokban az elsődleges célnak a termékenység csökkentésének kellene lennie. Ez elérhető oktatási és egészségügyi programokkal, valamint családtervezési lehetőségek biztosításával. Szintén fontos, hogy korlátozni kell a kivándorlást ezekből az országokból, mivel az ugrásszerűen növeli meg az emberiség környezetterhelését, ugyanakkor ezekben az országokban még van lehetőség az ökológiai lábnyom emelésére.

Az atipikus fejlődő országokban, ahol magas a környezetterhelés és magas a termékenység, vagy fordítva, ott országspecifikus megoldásokat kell kidolgozniuk, amelyek egyszerre célozzák a fenntartható népesség és fenntartható környezetterhelés elérését. ♦

6.7.

A család a kozmikus rendben

GRANDPIERRE ATTILA

Életünk, személyiségünk, lelkünk, tudatunk, önazonosságunk egységessége megköveteli, hogy egységesen érezzünk, gondolkodjunk az élet és a világ dolgairól. Meg kell találnunk a helyünket az életben és a világban ahhoz, hogy biztos talajon álljunk, hosszú távon helytálló döntéseket hozhassunk. Be kell valljuk, ez nem könnyű feladat a mai világban. Az elmúlt évszázadokban a modern, kizárólag a fizikán alapuló tudományos világnézet hatására közkeletűvé vált felfogás

szerint a világ a térben és időben létezik, és alapvetően anyagi alkotóelemekből áll. Ennek megfelelően az ember is, úgymond, atomokból, elemi részecskékből áll. Csak-hogy az atomokat, elemi részecskéket, úgy tudjuk, a fizikai törvények irányítják. De ha így lenne, akkor semmiféle döntést nem hozhatnánk, az életünk a fizikai vakvéletlen és a fizikai törvények általi meghatározottság szorításában akaratunktól függetlenül alakulna. Ez a következtetés azonban nem állja meg a helyét. A mai tudományos gondolkodásmódból hiányzik minden ember életének legalapvetőbb tapasztalata, az, hogy képesek vagyunk a körülményektől függetlenül, belső erőinkre, általunk rendezett – vagy rendezhető – érzéseinkre és gondolatainkra, meggyőződéseinkre és tudásunkra támaszkodni, s akaratónkkal cselekedeteinket, anyagi testünk viselkedését irányítani. A fizikai világnézet alapján sejtjeink bonyolult gépek, s így a szervezetünk, az idegrendszerünk sem lehet más. De akkor ki vagy mi irányítja az életünket? Lehet, hogy a világ nem kizárólag fizikai természetű? Ez könnyen lehetséges, hiszen a fizika az élettelen tárgyak tudománya. Vagyis éppen az élet tudománya maradt ki a fizikai világnézetből. Ha így van, akkor az életnek is kell legyenek egyetemes természettörvényei, és alapvetően ezek szabják meg az élőlények viselkedését.

Az élet természete szerint közösségi természetű. Mindannyian családban születtünk. Családi életünk a nemzet életébe ágyazott, a nemzet élete az emberiség életfolyamába, az emberiség életfolyama a földi élet négy milliárd éves fejlődéstörténetébe. Az elmúlt évtizedekben vált világossá, hogy a földi élet a kozmikus élet fejlődéstörténetéhez tartozik. Abból a kozmikus természettörvényből ered, amely az egész Világegyetemben mindig és mindenhol az élet számára kedvező irányba tereli a fizikai folyamatokat. A híres asztrobiológus és író, Paul Davies magyarul is megjelent, *Ötödik csoda* című könyvében megírja, hogy a földi élet eredetét kutató laboratóriumi kísérletek éppúgy, ahogy a kozmikus ködökben talált váratlanul sok és váratlanul komplex, a kőolajhoz és a kőszénhez hasonlóan összetett szerves molekulák azt jelzik, hogy létezik egy eddig ismeretlen természettörvény, ami az életet szolgálja. Tucatnyi új, az élet és a világegyetem kapcsolatát kutató tudományág erősítette meg egymástól függetlenül, hogy az élet „ kozmikus parancs”. Más szóval: a földi élet a kozmikus életből ered, annak folytatása, nem az élettelen anyagból keletkezett. A Naprendszer őskéde nem csupán fizikai anyag, hanem olyan összetett szerves egység, amely ettől a kozmikus élettörvénytől „vemhes”.

A kozmikus élet összefüggésrendszerében élünk. Legalapvetőbben, különösen, ami az életet illeti, az élet világtörvénye szabja meg a rendet, a fejlődés irányát,

természetes medrét. Az emberiség életfolyama, a világtörténelem a kozmikus életfolyam földi ága. A nemzetek életfolyama, a nemzeti történelem a kozmikus életfolyam egyfajta egysége. A családi élet természetadta alapjai ebben a kozmikus életfolyamban válnak érthetővé. A család az élet kozmikus leszármazási rendjében az egyénhez legközelebb álló Természet által adott életközösség. Azért vagyunk képesek hosszú távon helytállóan és felelősen dönteni, családot alapítani, és házasságkötéskor megesküdni arra, hogy egész életünkön át családjuk élete mellett kötelezzük el magunkat, és hűek leszünk ehhez az elhatározásunkhoz, mert az élet döntésképeséssel ruház fel bennünket. Az emberiséghez tartozásunkból adódó értelmi képességeink felruháznak bennünket az egész életünkre szóló felelősségvállalás képességével. Az élet természet törvénye – a fizikai törvényektől eltérően – nem kényszerítő, hanem ösztönző jellegű. Az élet bennünket is átható világtörvénye a valóságban csak a döntésképeség révén váltható valóra. Tudatosan akkor tudunk az élet törvényének megfelelően dönteni, ha ismerjük ezt a törvényt, értjük, hogyan működik, és lelkünkben mellé állunk, akarjuk, hogy valóra váljon, mert így tudjuk életünket rendben tartani, így tudunk az élet rendjében, megfelelően élni.

Az élet természetadta módon közösségi természetű, másképp nem létezhet. Az ember élő természetéből adódóan közösségi lény. Az emberiség összetartozásának átérzése felemeli lelkünket a mindennapi viszonytársak nyomása alól, felemelő távlatot ad, amelyben maradandó értékeket teremthetünk. Az emberiség létének köszönhetően biztosíthatjuk életünk végső, egyéni életünk után is fennmaradó értelmét, a közösségben, a nemzeti kultúra közösségében, az emberiség életközösségében fennmaradó értékét, amely az élet természetéből adódóan az örök, kozmikus életközösségben is fennmarad. Életünk nem semmisül meg halálunkkal. Az a tény, hogy megszülettünk, és tetteinkkel megalkottuk az életutunkat, valóra váltottuk, amit szívünk mélyén a legfontosabbnak tartottunk, örökre megváltoztathatatlan tény marad. Lelkünk legmélyén összetartozunk a Világegyetemmel, a földi életfolyammal, az emberiséggel, a nemzettel, a családdal. Ezeknek köszönhetjük, hogy itt vagyunk, felelősséggel tervezhetjük meg a jövőnket, hogy képesek vagyunk helytállóan, a valóság hosszú távú összefüggéseinek figyelembevételével dönteni az életünkről.

Érző, gondolkodó és cselekvő emberként alapvetően nem a 3+1 dimenziós térben, hanem az élet kozmikus leszármazási rendjében élünk. Az élet kozmikus oksági rendje külső szemmel láthatatlanul, lelkünk legmélyéről képes az élet természetének és leszármazási rendjének megfelelő, ezt a kozmikus rendet folytató meder felé te-

relni az életünket. Lelkiismeretünk ennek a kozmikus élettörvénynek a személyes felfogóközpontja. Lelkünk legmélyén rejlő jobbik énünk az az énünk, amellyel lelkünk és értelmünk kifejlésztésére, majd termőre fordulására, kiteljesedésére, családalapításra törekszünk. Jobbik énünk ennek a lelkünk legmélyén rejlő, kozmikus élettörvénynek a döntésközpontja. Ez az az éltető világtörvény, amely összeköt bennünket a Természettel, őseink nyelvén Természet Anyával, az Élő Mindenséggel, Istennel. Ez az az életadó lélettörvény, amely bennünket az életünk kiteljesítésére, családalapításra készítet. Ez az élet felemelésére és kiteljesítésére irányuló világtörvény az, amely lelkiismeretünknek objektív valóság alapot, lelkünk legmélyéből fakadó hajtóerőt és iránytűt ad, amely ugyanakkor mégis személyes és bensőséges motivációival mutatja az utat az élet természetes medréhez. Egy természet törvényt nem lehet legyőzni. Ebből a belső erőből mindenki meríthet, mégsem merül ki soha. Ha minden döntésünkben ezt tekintjük alapvető döntési szempontnak, ha szem előtt tartjuk és folyamatosan merítünk belőle, egyre gazdagabb, teljesebb lesz az életünk. Ez az a belső erő, amelyre hosszú távon biztonsággal támaszkodhatunk, amelyre családi életünket biztonsággal építhetjük.

Mindezek a gondolatok fájóan hiányoznak a mai köztudatból. A közfelfogás szerint egy élettelen, személytelen világegyetemben élünk, életünknek nincs és nem is lehet végső értelme, s mi magunk sem vagyunk sokkal többek, mint testek, kényszerítő jellegű testi szükségletekkel. A legtöbb mai ember számára társadalmi életünk nem sokkal több, mint az életben maradáshoz szükséges fogyasztói javak beszerzési forrása. Ilyen keretek között csoda, hogy a magyar családok még mintegy hatvan százaléka kitart az esküvőn elhangzott, végérvényes, eskü-erejű döntése mellett (KSH 2019, A válaszok demográfiai jellemzői, 11.b. ábra⁵⁸) – Belgiumban a házasságok háromnegyede végződik válással. Az élet, a Világegyetem, az emberiség, a nemzet, a család eszméjének leértékelése, alapvető értékeitől megfosztása állandósult értékválságot idézett elő, amely felőröli személyiségünk és családjunk összetartó erejét, természetadta, élet-erejű, feltétlen összetartozásunk átérzésének és megértésének tudatát.

Alapvető, gyökeres lelki és szellemi megújulásra van szükségünk ahhoz, hogy életünket rendbe hozzuk, legmélyebb törekvéseinket megerősítsük, a jobbik énünk mellé álljunk és kitartsunk mellette. Bár az önazonosságunkról szabad akaratunk révén tetszőleges képet alkotunk, saját érdekünk, hogy az énünk valóság alapját, jobbik énünket helyezzük önazonosságunkról alkotott

⁵⁸ <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/valas17.pdf>

képünk központjába. Gondolkodásmódunk mélyebbé és teljesebbé tétele az alapfeltétele annak, hogy életünk fő medrét velünk született, legmélyebb életvágynak megfelelően alakítsuk ki, kellőképpen megértsük és megerősítsük a család melletti elkötelezettségünket.

Egy ilyen mélyreható, társadalmi szintű vállalkozás működőképessé tételéhez, a szükséges teendők kidolgozásához a legfontosabb felvetéseket megvitató konferenciára és alkotóműhelyre lenne szükség.

A bennünket is átható kozmikus élettörvény cselekvésközpontja, jobbik énünk eredeti, legmélyebb életvágunk, egyetemes emberi természetünk döntésközpontja. Ez az a felismerés, ami megerősítheti és kozmikus alapra építheti a családeshmet, ami az élet kozmikus rendjébe emelve szentesíti, érthetővé teszi és a köztudatba emeli a család kozmikus rendhez tartozását. Ez az a családeshme, ami visszaadhatja a családok virágzásának legalapvetőbb feltételét, a család kozmikus rendhez tartozásának eszméjét, a család erkölcsi világrendben gyökerező jelentését és értékét. ♦

6.8.

Új biológiai egyensúly korszaka kopogtat az ajtónkon

SOMOGYI FERENC

A világ meghatározó mítoszai egybehangzóan állítják, az elsötétedés utolsó korszakában élünk. A legkifinomultabban a hindu doktrína írja le az alászállás (Kali-Yuga) korát. A leépülés a lét és a létezés minden elemére kiterjed, így különösebben nem lehet azon csodálkozni, hogy a modern ember demográfiai válsággal is küzd. A modern kor kezdetét a liberális művelődéstörténészek szimbolikusan a francia forradalomhoz (1789) kötik. A népesedés kutatói szerint embe-
remlékezet óta a 18. század közepéig a Föld lélekszáma 500 millió körül ingadozott. A tartós földnépességet alapvetően a természet szabályozta; ha egy ősi közösség (törzs,

nemzettség, horda, később falu, városállam stb.) kedvező természeti környezetben élhetett, akkor szaporodott, a szaporodás újabb földterületek felhasználását követelte, s ez idővel magával hozta az úgynevezett csökkenő hozadék törvényének érvényesülését (minden további, művelésre fordított áldozat egyre kevesebb fajlagos hozadékkal járt), a megélhetési erőforrások elapadása szülte az éhséget, a rossz táplálkozás a betegségeket – főszerepbe a fertőző betegségek kerültek – és a háborúkat. Ezek a pusztító jelenségek visszavetették az egyes életterek népességszámát, az új életfeltételek mellett viszont ismét megnyíltak a dús vadászmezők, a jobb legelők, később a jobb minőségű szántóföldek... És minden kezdődött előlről.

Fernand Braudel ezt a természetes folyamatot nevezi a biológiai egyensúly korszakának. Ez a több tízezer, százezer éves időszak a génekben és a kulturális mintázatokban rögzült; a természetföldrajzi viszonyok és a helyi szokások sokszínűségével ugyan illik számolni, de ezek a megfontolások nem kérdőjelezik meg az őshagyomány demográfiai természetét, a gyermekáldással járó életigényt s az ezzel járó szexuális szokásokat, annak összes lelki-szellemi-szociális vonatkozásaival együtt.

A modern társadalom a biológiai egyensúly korát szinte említésre sem érdemes, rövid előkészületek után robbanásszerűen felszámolta. Három, egymástól nem választható s egymást erősítő, életellenes folyamat bontakozott ki:

1. A 19. század közepén nevet kapó kapitalista gazdasági rend csak akkor racionális és csak akkor harmonikus, ha növekvő, s mivel ez véges térben képtelenség, így valójában ez a gazdaságszerveződés irracionális, életellenes;
2. Minden idők egyik legmegalázóbb politikai társadalomszerveződési intézménye a liberális demokrácia;
3. Az emberi létezés elemi létfeltételeit felszámoló ipari forradalmak, kivált a nagytechnika térhódítása.

A nyugati szellem szülte ezeket az életszervező folyamatokat, és megfertőzte velük az egész világot; a gazdasági oligarchiák elérték, hogy apologétiák, a politikusok, a tudósok, a művészek és az újságírók döntő többsége „fejlődésről” beszéljen. A modern társadalom az elmúlt 236 évében a klasszikus liberális ideológia és a gyengécske ellenlábásainak (bolsevizmus, fasizmus) harcában forrta ki magát, valójában szintézisről van szó, nevezzük globalokrata libertinus technofasizmusnak, a továbbiakban GLT-nek. Globalokrata, mert egy szűk pénzügyi-gazdasági kör megszerezte a világ anyagi javainak döntő részét, és a Föld összes országát tekinti csere-közösségnek. Itt az idő – hirdettetik Nobel-díjas közgazdászaikkal –, hogy egy-egy termék, szolgáltatás esetén

egy cég termeljen a világ összes fizetőképes kereslete számára. Libertinus, mert már nincs semmi köze a klasszikus liberalizmushoz, nem mintha a klasszikus liberális demokrácia valaha is igényt tarthatott volna a „legtökéletesebb” egyeduralkodói címre. Technofasiszta, mert az alig kétszáz, de inkább száz év alatt létrejött nagytechnika emberléptéket meghaladóan gyors, grandiózus és tömegszerű. Mindhárom sajátosság az emberi létezés felszámolása felé nyitott kapukat külön-külön, együtt, egymást erősítve. Lao-Ce, Hésziodosz, Platón, Martin Heidegger, Jürgen Habermas véleménye a nagytechnika-ról tökéletesen egybecseng. Jézus Krisztus üzenetét kiemeljük: a „technikát” szóra sem érdemesítette. Jellemző rájuk, hogy nagyon széles világnézeti tartományt fognak át. Ez a névsor legfeljebb kéttucat névből áll, közös bennük: az egyetemes életet igénylő emberi kultúra szellemi tartóoszlopai, velük ellentétes álláspontot képviselő, azonos kvalitású szerzők nincsenek.

Amilyen természetellenes volt a Föld népességnövekedésének féktelensége a kapitalizmus-liberális demokrácia-ipari forradalom útjára indulásakor, ugyanígy természetellenesnek kell tekinteni a hitványság korának utolsó éráját, amikor a nyugati – és egyes, Nyugat által megfertőzött – nemzetek, etnikumok teljes termékenységi arányszáma 2,1 alá zuhant. (Az egy nőre jutó szülések számát jelző mutató.) Valójában arról van szó, hogy a természet keresi eredeti, normális mozgásterét az emberi élőlény esetén is. Feltehetjük a kérdést: lehet-e a rosszat rosszal javítani; az abnormális növekedést az abnormális csökkenéssel? A helyes válasz, lehet, véletlenül. Súlyos hibát követne el az emberi civilizáció, ha erre a megoldásra hagyatkozna. Itt az idő az új biológiai egyensúly emberhez méltó megtalálásának. A kérdés csupán az, hogy az individuális és kollektív bölcsesség felkészült-e a kihívások megoldására.

A GLT egyik, végzetesnek látszó következménye, hogy a társadalmak legfontosabb integráló, mintafenntartó és -teremtő erejét, az úgynevezett életvilágot maholnap működésképtelenné teszi. A gazdaság, a politika, a technika és az életvilág a társadalom ciklikus folyamataiban betölti az ok és az okozat szerepét is, de ezek a szereplők nem egyenértékűek, domináns szerepben okként és okozatként is az életvilág van. Az életvilág a család összes funkcióját hordozza, beleértve a társadalmi kisugárzását is. A családok a genetikai örökség hordozói, ráadásul ezen a bázison alapszik a szocializáció is. E két, elválaszthatatlan tényező (génállomány és szocializáltság) egy család belső világának minőségét perdöntően meghatározza, s ha figyelembe vesszük a család kisugárzását a társadalom felé, akkor – jeleztük – életvilágról van szó.

Az életvilág elemei:

1. a családok „szolgáltatta” képességpotenciál, amelyre a munka világa és minden más társadalmi tevékenység épül. Ha egy közösség (család, település, szervezet, állam – csak a legfontosabbakat említve) megtalálja a horizontális és vertikális munkamegosztásban egy individuum helyét, akkor a kiemelkedően legfontosabb termelési szereplő, az ember társadalmi hatékonysága, áldásos tevékenysége érvényesülhet;
2. az identitásformák (vallási, nemzeti, etnikumi, nyelvi, kommunikációs élettér, nemi stb.) az életvitelek, az életmódok igényességét, hitelességét, egészségességét, szabadságát, megéltségét, tartalmasságát hordozzák, egyszóval állandó értékrendet, életigenlést;
3. az individuum önbecsülése (thümosz); nyugaton a krisztusi, keleten a taoista, buddhista, hindu, muszlim thümosz stb. határozza meg a képességpotenciál és a megélt identitás bázisán az ember lelkiismereti színvonalát, szellemi minőségét, akaratát, hitét, hogy úgy tudjon beszélni, gondolkodni és cselekedni, hogy Isten országához közelebb kerüljön.

A modern társadalom uralkodó gazdasági (technikai) és politikai rendje benyomult az életvilágba, s ott soha nem látott pusztítást vitt véghez.

1. A fékevesztett szakosodás révén az individuális tudás úgy eltörpült s úgy elszakadt a természettől és a transzcendenciától, hogy az ember elveszítette méltóságát, miközben a kollektív tudás olyan grandiózus technikai rendszereket hozott létre, amelyek működtetése révén az ember idomítása és tenyésztése napirendre került.
2. Az életet igénylő, tradicionális identitásformák szétzilálása, perverz devianciákat (multikulturalitás, genderizmus, szinglikultusz stb.) állítva helyére. Itt zúzták szét a nemi szereposztást, itt csúfolták meg a nők csaknem isteni teremtményeinek, a gyermekteremtés csodáját, itt lehetetlenítették el a nők családban betöltött, meghatározó szociális, lelki és transzcendentális szerepét. Természetesen a férfitársadalom sem nyertese a modern világnak, még kevésbé a GLT-nek, de a demográfiai gondok szempontjából a hölgyeké a főszerep.
3. A nyugati ember kiemelkedően legnagyobb vesztesége, hogy a krisztusi önbecsülésről lehántották Krisztust. A nők oldaláról maradt egy narcisztikus, karrierorientált, szereptévesztett lény, aki sem életre szólóan szeretni, de még szeretkezni sem tud, az anyai szerepre szociális-lelki és transzcendentális vonatkozásban képtelenné vált. A férfitársadalom sem járt jobban, vegyipari anyagok fogyasztása ré-

vén ugyan izmosnak tűnik, értelmetlen munkája „jutalmaként” ugyan váltogathatja márkás autót, ugyanekkor életképes hímvarsejtjei kritikus szint alá csökkentek, s a libertariánus közszellem züllöttsége megfosztotta természetből rendelt szerepétől.

Van-e visszaút a megváltoztatandók megváltoztatása után? A nagy mítoszok egységes ciklusszemlélete szerint az alászállás 6480 évig tart, Kr. e. 4182-ben kezdődött, tehát még 273 év van a mélypontig, ha René Guénon számait követjük. Az individuumok, ha individuumok maradnak, mindig és mindenkor morális lényként kell hogy viselkedjenek, függetlenül a Manvantara (a teljes világciklus) állapotától. Ugyanezt az erkölcsi alapállást kell felvennünk, ha a kétszáz éves szellemi áramlatok, a százéves emberitőke-állomány és a 42 éves demográfiai ciklusok magyarázó és igazoló erejével számolunk. Ez utóbbi ciklushossz témánk szempontjából különösen fontos, egyébként jól ellenőrizhető, csak az egyes nemzetek korfáinak kiugró évjáratái közötti távolságot kell figyelembe venni. A ciklikus létezés szükségszerűség ugyan, de hossza és kilengései nem fátumszerűek, nem lehet nem figyelembe venni a kiszámíthatatlan történelmi katalizmák romboló hatását.

Mivel a biológiai egyensúly korszakában érvényesülő természetes (ösztönös) gyermekvállalási szokásokat a modern társadalom szétzúzta, nem maradt más – első lépésként – mint ennek a pusztító folyamatnak a leleplezése, tudatosítása, a második lépésben pedig minden döntési szinten törekedni kell az elveszett utak megtalálására – a megváltoztatandók megváltoztatása mellett. Állj a kor elébe, ahogy kihív! – így biztat Shakespeare *Cymbeline* című drámájában, József Attila pedig így sóhajt: „Az meglett ember, akinek a / szívében nincs se apja, se anyja, / ki tudja, hogy az életet / halálra ráadásul kapja / s mint talált tárgyat visszaadja / bármikor – ezért őrzi meg, / ki nem istene és nem papja / se magának, sem senkinek.” (*Eszmélet, 1933–1934 tele*)

- Az őrzők (a GLT-n túllépni képes papok, művészek, politikusok, tudósok, tanárok, az örök életre berendezkedett polgárok) feladata a női társadalom felszabadítása a modernség igája (karrierörület, feminizmus, genderizmus, a liberális egyenlőség téveszméje stb.) alól, s a „teremtő” anyák tiszteletének, jóízlés keretei között tartott kultuszának előtérbe állítása.
- Az egoista hedonizmusra berendezkedett hatalomgazdaság helyébe, a szerény (nem szegény) fogyasztási kosarakat célzó, gazdasági koordinációk (etikai, családi, versenypiaci, bürokratikus stb.) sokaságát támogató, az önellátást minden szinten szorgalmazó gazdasági/világgazdasági rendszer megkerülhe-

tetlen elvárás. A népesség határa itt egy régió, egy nemzet eltartóképessége; természetesen ekkor fel kell számolni – napirenden van – a tolvaj nemzetek kamat-, árfolyam- és erőforrásrablásokon alapuló világgazdasági „rendjét”. Az életigenlő gazdálkodás középpontjába a kiemelkedően legfontosabb erőforrásteremtőknek, a családoknak, illetve az életvilágoknak kell kerülniük.

- A legnagyobb kihívás az orvostársadalomra vár: a modern kor vegyszerekre, gépekre építette életigenlőnek látszó gyakorlatát, miközben az emberi civilizáció hátborzongató leépülése lassan megmutatja arcát (lásd a covidjárvány hátterét, következményeit stb.); az emberi lény természetes szelekcióját ne a rövid távú profit- és a hiúságlogika alá rendeljék, hanem az örökkévalóság etikai normái kerüljenek előtérbe. (Itt csak a kihívást kívántuk jelezni, társadalomkritikával, transzcendentális nyitottsággal rendelkező orvosokat tartjuk az elsődlegesen megszólítottaknak!)
- Egy gyakorlati megfontolás: már évtizedek óta a nemzetek feletti szervezetek első számú céljai között kellene, hogy szerepeljen az a nemzetközi megállapodás, amely a 2,1-es teljes termékenységi arányszámnál magasabb népesedéssel rendelkező nemzeteket és etnikumokat arányszámuk csökkentésére ösztönözné, a 2,1-es teljes termékenységi arányszám alatti nemzeteket és etnikumokat pedig a magasabb arányra bátorítaná. Ennek fényében talán érdemes megemlíteni, hogy az Orbán-kormány népesedéspolitikája akkor is tiszteletre méltó lenne, ha a magyar termékenységi arányszám változása nem igazolná vissza a törekvéseket.

A felsorolt feladatok kezdőlépéseikhez is spirituális megújulásra van szükség. Új biológiai egyensúly korszaka kopogtat az ajtónkon! A természet törvényeinek szem előtt tartása mellett a társadalomnak minden értelmes döntési szinten újra kell értékelnie eddigi szerepét. Célszerű az elemi logikai szabályokat betartani, itt kiemeljük: „Minden, ami keletkezik, éppen keletkezése révén bizonyítja, hogy nem szükségszerű; mivel a szükségszerű az egyetlen, ami nem keletkezik, mert a szükségszerű van.” (S. A. Kierkegaard) Az új biológiai egyensúly csak akkor valósul meg, ha az emberi civilizáció képes lesz megszabadulni „keletkezett” felesleges, pusztító szellemi és fizikai kacatjaitól; a perverz, globalokrata libertinus ideológiájától, az ember- és természetellenes hatalmi gazdasági rendjétől, az arctalan tömegeket követelő, grandiózus, őrjítően sebes nagytechnikájától, benne olyan tudatipari szervezetekkel, amelyek az ember sa-

játos megkülönböztető jegyeit (nyitottság, önmaga fölé emelkedés és az önmagára reflektálás képessége) végzetesen eltorzítja.

A nyugati és a Nyugat által erősen fertőzött nemzetek, etnikumok dekadenciája kritikusan alacsony termékenységi arányhoz vezethet, míg a kevésbé fertőzött nemzetek és etnikumok a jólétük függvényében csökkenthetik a jelenleg jelentősen 2,1 feletti termékenységi arányszámukat. Ezek az egyenlenségek állandósíthatják a nemzetek, de főként az etnikumok közötti viszályokat, s esetenként egyes etnikumok eltűnését okozhatják. A demográfiai feszültségek kulturális, gazdasági, ökológiai krízisek forrásai – és fordítva. A 20. század derekán Friedrich A. Hayek, a liberális eszmékben fatalistán hívő közgazdász így érvelt a túlnépesedéssel szemben: „Nem tekintem komoly gondnak, elvégre a világtérképre nézve hatalmas lakatlan területeket látok.” Ugyanekkor arra hívta fel a figyelmet, hogy minden nemzet, etnikum az eltartóképesége határáig nyugodtan szaporodjon. A tömeges migráció lehetősége eszébe sem jutott, sőt, óva intette azokat a nemzeteket, amelyek a nagynépeségű, éhséggel küzdő országokat álhumanizmusból időközönként repülőgépről ledobott élelmiszer-csomagokkal segélyezték és segélyezik. A legtöbb esetben éppen ezek a segélyezőországok tették tönkre a nyugati „fejlődésben” elmaradt népek, etnikumok, törzsek egészséges reprodukciós köreit. Újabban a libertinizmus szerelmesei – a nem problémátlan Hayek végleg eltévedt szellemi örökösei – az egyenlőség és a szolidaritás félreértett, képmutató jelszavait hangoztatják, amikor a tömeges migrációt szorgalmazzák.

Az új biológiai egyensúly megtalálása ugyan számos kihívást hordoz, de érdemes tudatosítani, hogy a demográfia talán egyetlen olyan területe a társadalomtudománynak, amelynek a statisztikája meglehetősen pontos, ráadásul a népesedés törvényei elfogadhatóan kiszámítható jövőt tárnak elénk. 1830-ban kb. egymilliárd ember élt a Földön, nem telt el kétszáz év, és ez a szám több mint nyolcszorosa lett. Vajon ellenkezőjünkbe fordulnak-e, illetve fordíthatók-e a folyamatok? Van-e az emberiségnek erre kétszáz, emberhez méltó éve? Hiteles szerzők amellet érvelnek, hogy a 21. század közepén soha nem látott nyersanyag- és energiahordozó-hiánnyal kell számolni, amelyet a természeti környezetváltozások kedvezőtlenége még tovább erősíthet. Ezek a sokkok sok milliárd emberáldo-

zattal járhatnak. Erről a pontról sokan a brutalitás, az öldöklés felé látják kibontakozni a folyamatokat. Erről nincs mondanivalónk, erre nem indulnánk el...

Korábban is számoltunk a spirituális megújulás lehetőségével. Ez visszahozhatná a görögök által már leírt, igazságos társadalom két olyan alapelvét, amelyek mentén megszülethetnének a krízisekre a katartikus válaszok. Arisztotelész szerint az autarkia és a közvetlenség jellemzi a jó városállamokat. Tegyük még hozzá az igazságos társadalmi berendezkedés egyetlen platóni elvárását: keresétek meg minden közösségben, hogy a megfelelő ember kerüljön a megfelelő helyre! Az élıhetőség társadalmi keretei is vázolhatók anélkül, hogy holmi utópikus képtelenségekbe bonyolódnánk.

1. *Gazdaság*: szerény fogyasztói kosarak, kézhez álló szerszámok, új agrár- és kézműves kultúra, záródó munkamegosztás, a csereközösségekben számos koordináció érvényesülése (családi, etikai, piaci, bürokratikus, reciprocitás stb.), nemzetközi magán-pénzrendszer helyett közösségi pénzrendszer, dezintegratív világgazdaság lehetnek a jövő gazdaság-szerveződésének tartóoszlopai.
2. *Politikum*: szélesebb települési hálózat ellenőrzése mellett az adott településeken színes politikai alakzatok létrejötte kívánatos, a település eltartó képességét figyelembe vevő népességgazdálkodás a természetességet és korunk civilizációs elvárásait a leghatékonyabban tudná érvényesíteni.
3. *Életvilág*: organikus, kézzelfogható produkciókhoz kötött munkatevékenységek tudáskészlete a technikai dominancia helyett a humán kultúrát kellene, hogy előtérbe állítsa, főszerepbe a nagycsalád és az emberléptékű települések, lakóközterek kerülnének, az emberek lelkét – s ez lenne a spirituális megújulás – újból a szakralitás hatná át.

Ilyen elemi társadalmi és lelki feltételektől várható, hogy a gyermekáldás újból az emberi létezés csodájává váljon. Ahogy kb. kétszáz év kellett az emberiség biológiai egyensúlyának tönkretételéhez, úgy kb. kétszáz év (a szellemi áramlatok ciklushossza) kell ahhoz, hogy az emberiség megtalálja az új biológiai egyensúlynak megfelelő lélekszámát kb. 2,1-es termékenységi arány mellett. A gyermekáldás és -nevelés az emberi szeretet egyik csúcsteljesítménye, szégyen lenne veszni hagyni... ❖

7.

CSALÁD

ÉS CSALÁDI ÉLETRE NEVELÉS

„A család legfontosabb szerepe a társadalomban az, hogy az összetartó, egymást mindig segíteni kész kis közösségek száma egyre szaporodjon. Alkosson nagy, erős közösségi szövetet, amely képes biztosítani a társadalomban is az összes erényt, amely a családban kulcsa az egészséges működésnek és a jó közérzetnek.”

(Nádasi Katalin)

A család az életöröm forrása 1/4.

Az öröm és a boldogság természetrája

LÁSZLÓ TAMÁS

Számos jelből kiolvasható az, hogy nagyon sok, előre-gedő európai népből – a magyarságból is – a való-di, tartós, mély életöröm hiányzik. Ezt jelzik nálunk – számos előremutató törekvés ellenére – az egy-re rosszabbodó demográfiai helyzet, az általánosan rossz egészségi állapot, az elmagányosodás, a reménytelenség sok jegye, az általános elhanyagoltság, gondozatlanság, kultu-rálatlanság térhódítása, az öröm behelyettesítése az élvezetek hajszolásával.

A mai világ „öröme” egy megrázó kép: egy ember a falnak vetve egyedül eszik. Pedig mindannyian tudjuk, hogy „aki önmagának főz, tiltott dolgot követ el” (Hamvas Béla: Ünnepek és közösség). Ezzel szemben nekünk a család, a barátok közös ebédje-vacsorája, olykor lakomája öröm, ahol az étel-ital is fontos örömforrás, de még inkább a sok felfénylő arc, az egymásra nevetés, önmagunk megosztása, a másik elfogadása, szolgálata – ez az az öröm, ami folyama-tosan épít bennünket, elkísér egész életünkben, végső soron ez vezet boldogságra. Az első tragikus kép azt mutatja, hogy ÉN akarok kielégülni a pusztán fizikai szükségletek szintjén, a második kép azt mutatja, hogy MI szeretnénk együtt örülni, boldogok lenni, a fizikai szükségleteken felülemel-kedve, a lelki alapigényeink szintjén is kielégülve.

Major Máté kommunista építészteoretikus, a múlt század 50-es éveiben Moszkvából hazatérve meghirdette a szocializmus családdal, lakással kapcsolatos tanait, két dol-got száműzött a lakásból: a hitvesi ágyat és az ebédlőasztalt, vagyis azt a kettőt, ami a család létezésének alapvető lényege. Ennek megfelelően százazrével épültek olyan laká-sok, amelyekben nem lehetett elhelyezni egy franciaágyat és egy étkezőasztalt, ami körül a család összegyűlhet. Ezek a

lakások itt vannak, ezekben élünk. Ezzel szemben a szocio-lógusok azt mondják, hogy ha egy gyermek úgy nő fel, hogy hetente legalább ötször nem étkezik együtt a család, akkor a felnövekvő nemzedék szociálisan sérült lesz.

Mielőtt a házasság, a gyermek, a család alapvető örömforrás voltát vizsgálnánk, el kell végeznünk egy „alap-kutatást”: Mi az öröm, mi a boldogság? Már csak azért is, mert a világ ennek homlokegyenest az ellenkezőjét állítja! Pascal szerint „az ember öröme születt”. Claudel radi-kálisabb, ő azt mondja: „tanítsuk meg az embereket, hogy nincs más kötelességük, mint az öröm”. Az öröm a tökéle-tesség felé vezet, a szomorúság viszont a tökéletlenség felé. Ezekből a gondolatokból is látható, hogy egészen különös jelentősége van az örömnél az életünkben. Mi ez? Például az öröm mutatja meg a mi sajátos értékeinket. Mert mik a karizmáink, a tehetségünk? Nagyon egyszerű: az, aminek örülünk, amit jókedvvel, az egész személyiségünket bedob-va végzünk! Nagyon fontos ez, ebből kellene kiindulni a gyermeknevelésnek, erre kellene figyelni minden közösség-ben: családban, munkahelyen egyaránt. Szűkebb és tágabb közösségeinkben olyan életstratégiákat kell terjesztetni, amelyben az öröm kivirágzik! Az öröm titka pedig az, hogy az ember teljes bevetéssel adja azt, ami részéről a lehető leg-jobb. Mert teljes öröm csak egy létezik: az, amikor magun-kat egészen odaadjuk valakinek, valaminek.

Így fogalmazza meg Hamvas Béla a boldogság és az öröm összefüggését, a boldogság „természetráját” „A boldogságot csak az bírja el, aki elosztja. A fény csak ab-ban válik áldássá, aki másnak is ad belőle. (...) Amit szer-zel, amit elérsz, amit tudsz, amit átél, osszad meg. (...) Amiből másnak nem adsz, legyen az arany, iszappá válik, legyen szent fény, átokká válik, legyen gyönyör, halállá válik. (...) Felelős vagy minden emberért, aki veled él, s el kell számolnod minden fillérrel, amit magadra költesz, minden örömmel, amit magadba zártál és minden boldog pillanat-tal, amit magadnak tartottál meg.”

Az igazi mély öröm válasz a legmélyebb, személyes vágyainkra, vagyis arra, hogy szeressenek, értékeljenek, ösz-szetartozzunk valakivel és végül szabad, vagyis önmagam le-hessek. Az igazi öröm a szeretet gyermeke, a szeretet, amely önmagából kilépő, extatikus. Minden házasság és minden család öröme, boldogságra teremtett! A magyarság je-lenlegi helyzetében ez a legbiztatóbb hír, valódi örömhír! És egyben ez a legfontosabb feladatunk, ennek az örömhír-nek a terjesztése, bemutatása, pozitív, követhető, követendő minták, megélt, távlatos házasságok, családi kapcsolatok, élő, életet termő, sokgyermekes családok bemutatása. Ezt kelle-ne tennie a médianak minden erejével, a kormánynak, az önkormányzatoknak, az oktatás egészének – az óvodától az egyetemig –, az egyháznak, a helyi közösségeknek, a csa-

ládcsoportoknak, a szülőknek, a nagyszülőknek – mindenkinek, akit érint ez a kérdés. És kit nem érint?...

Korunk örömtelen és éppen ezért görcsösen boldogságkereső. A legtöbb vélekedés a boldogsággal kapcsolatban az, hogy az laza, elernyedő pihenő állapotban, például szabadság és tengerparti nyaralás idején ér bennünket legbiztosabban. Ezt alapvetően cáfolják a boldogságkutatások! Csikszentmihályi Mihály, a világ egyik legjelentősebb boldogságkutatója a Flow című, híres könyvében így ír: „A boldogság nem olyasmi, ami csak úgy megtörténik velünk és nem kapcsolatos a szerencsével vagy a véletlenel sem. Nem vásárolható meg pénzzel, nem szerezhető meg hatalommal. Nem a külső eseményektől függ, inkább attól, hogyan értelmezzük azokat mi magunk. A boldogság valójában olyan állapot, amelyre fel kell készülni, és mindenkinek magának kell ápolnia és óvnia. Azok az emberek, akik megtanulják, hogyan kell irányításuk alatt tartani belső élményeiket, képesek arra, hogy életük minőségét meghatározzák – ennél közelebb egyikünk sem igen kerülhet a boldogsághoz. A boldogságot azonban nem érhetjük el oly módon, hogy tudatosan törekszünk rá. »Tedd fel magadnak a kérdést, boldog vagy-e, és már nem leszel az« – mondta J. S. Mill. A boldogságra úgy lelhetünk rá, ha életünk minden egyes részletét teljességgel átéljük – legyen az jó, vagy rossz – nem pedig úgy, hogy közvetlenül próbáljuk megtalálni. Viktor Frankl osztrák pszichológus gyönyörűen foglalta össze Man's Search for Meaning (Az emberi élet értelmének keresése) című könyve előszavában: »Ne akarj sikeres lenni – minél inkább célul tűzöd ki a sikert, annál biztosabban elkerül. A sikert nem lehet üldözőbe venni, ahogy a boldogságot sem: a sikernek és a boldogságnak mintegy mellékhatásként, önkéntelenül kell jelentkeznie, mikor az ember valamely önmagánál nagyobb ügynek szenteli magát.«»

A mai világ „erőfeszítés nélkül” szeretne boldog lenni, csak úgy „lazán”, lehetőleg másokért vállalt felelősség és feladat nélkül. Ebből születik az egyéni, vad boldogságkeresés, élvezethajszolás, ami viszont biztosan kudarcra van ítélve. Mint ahogyan a házasságban és a családban is a közvetlen és egyéni boldogságkeresés páros magányhoz és kielégületlen, elidegenedett élethez vezet, mert telve van önzéssel, ebből fakadó aggodalommal és félelemmel. Az előbbi idézet definíciója viszont megmutatja az utat a boldogság felé a teljes és kölcsönös odaadásban, ami a házasság és a család lényege.

Ezek az alapvető ismeretek hiányoznak a házasságra, családra készülő fiatalokból, az eléjük élt minták sem erről szólnak – sok kudarcos, unalomba, közömbösségbe fulladt párkapcsolatot látnak maguk előtt, ezért nem mernek lépni, dönteni egy szeretetkapcsolat, a házasságkötés érdekében. ♦

7.2.

A család az életöröm forrása 2/4.

A férfi és a nő szövetsége erőforrás

LÁSZLÓ TAMÁS

Mielőtt elfogadnánk, hogy a házasság miért is erőforrás, vessünk egy pillantást teremtet mivoltunkra, az emberi természet lényegére. Ezt világosan és örök érvénnyel fogalmazza meg a Szentírásban a Teremtéstörténet alapmondata az emberről: „Megteremtette tehát az Isten az embert a maga képére; Isten képére teremtette őt, férfinak és nőnek teremtette őket.” Ebben két – egymást kiegészítő – állítás fogalmazódik meg: az első az istenképűségünk, amiben az emberi méltóság a legmagasabb, elidegeníthetetlen, elvehetetlen módon nyilvánul meg. A másik megváltoztathatatlan tény a férfi és nő mivoltunk, az ember két sajátos, de összetartozó entitása. Ketten együtt válunk teljes emberré. Ezt szintén a Szentírás fogalmazza meg: „...elhagyja a férfi apját és anyját, a feleségéhez ragaszkodik, és egy testté lesznek.” Az egy testté levés a teljes személyiség – test, lélek és szellem – egyesülését jelentette az ókori ember számára és jelenti ma is, bármennyire szeretnék ezt semmissé tenni szörny-ideák.

A házasság a Teremtés folytatása sok értelemben a házasságban, a gyermek ajándék voltának elfogadásában a személyiségünk kölcsönös kiteljesítésében. A házasságban férfi és nő szövetségre lép, egy új entitás keletkezik: maga a házasság. A két „fél”-ből lesz egy egész. Ma nem így tekintenek a párkapcsolatra – két „egész” akar egységet teremteni, ebben benne van a harc, a küzdelem, üzemszerűen bele van kódolva ebbe a kapcsolatképhez a csalódás! A keresztény világkép szerint a házasság kiegészülés és az élethosszig tartó házasság így válik tartós öröm- és boldogságforrássá. A házasság számtalan mozzanata erőforrás: a házasság élet-története maga (mivel hihetetlen érték), az élethosszig tartó hűség, a testi-lelki-szellemi találkozásaink, vagyis a párkap-

csolat egésze, az egymás elfogadása (ami élethosszig tartó feladat) mind-mind hallatlan erő- és energiaforrás.

A házasság élettörténete önmagában erőforrás. Az első találkozás általában olyan nagy szellemi-testi-lelki önmagunkra és egymásra találás, hogy ez eleve forrásként szolgál. Nem véletlenül van erre egy külön kifejezés: az „első szeretet”. Az udvarlás időszaka életünk talán legfontosabb mozzanata, szinte új születés, a személyiségünk kiteljesedésének kezdete. Életünk későbbi szakaszában erre az időre visszatekintve nyerhetünk erőt a továbbhaladáshoz, akár a kapcsolatunk újakezdéséhez. A házasság folyamatos építése történetiségében, benne a szükségszerű csalódásaink feldolgozásával, az egymás iránti szeretetünk melletti ismételt döntésekkel (mert a szeretet nem pusztán érzelmi kapocs, hanem alapvetően döntés) észrevétlenül erőforrássá válik. A házasság gyümölcseként megszületett gyermek hallatlan erőforrása a párkapcsolatnak, persze tagadhatatlanul teher is, de az ehhez szükséges erő- és energiaforrást maga a gyermek önmagában biztosítja, sőt többszörösét annak, amit mi gondolunk. Nézzük csak a gyermekeink első mozdulatait, lépéseit, szavait, mosolyát! Nem úgy látjuk ezeket, nem úgy emlékszünk vissza rájuk, mint olyan pillanatokra, amelyekből erőt, örömet, boldogságot meríthettünk?!

Az együtt megöregedés művészet, az élethosszig tartó hűség rendkívül erős biztonságot adhat a házasfeleknek. (Biztonsághiányos világunk egyik nagy ellentmondása, hogy mégsem így tervezik a fiatalok a párkapcsolatukat, hanem azzal a felkiáltással, hogy „legfeljebb elválunk” – ha lesz jobb vagy más, ha baj ér minket...) A páros identitás folyamatos alakulása – az állandó interakció és reflexió révén – a személyes életünket is észrevétlenül gazdagabbá, teljesebbé teszi. Mégis azt látjuk, hogy „a hűség szót ma általában kétséggel fogadják. Azt mondják: a hűséget ígérő embereket elviselhetetlenül kihasználják, vagy: olyan nagy dologra, mint a hűség, egyáltalán nem is képes az ember; a hűség rabbá tesz (...), az élet kalandja így pusztán köteleességteljesítéssé válik. Mégis igaz, hogy az emberek minden időben ígértek örök vagy egyszer és mindenkorra hűséget. Egy ilyen cselekedetnek egész sor összetevője van: a hűség az embernek abból a vágyából származik, hogy egész életét egyetlen szóval foglalja össze, és bízva mindent arra tegyen fel, amit, akit szeret. A hűség tehát a jelen pillanatból a jövőbe nyúlik, ezért lehet tartós, örök. Aki hűséget fogad, tudja, hogy nem olyan egyszerűen adja meg magát az, ami miatt hűséget fogadtunk. Az ígéret arra szól, hogy mindig meg fogjuk hallani az emberek hívását, akik számára szavunk által fontossá lettünk. Ennek következménye, hogy a hűség elsősorban kapcsolatjelenség. Ez jóval több, mint köteleességteljesítés. A hűség azt ígéri, az

önként vállalt kötelekben megmarad, és szüntelenül megújítja a szeretetet. A hűség magában foglalja azt az ígéretet is, hogy a magamban és másokban végbemenő változások ellenére ki fogok tartani valaki vagy valami mellett. Elfogadom az embereket, akik majd megváltoznak, elfogadok valamit, ami majd a jövő homályában bontakozik ki” (Christian Schütz: A keresztény szellemiség lexikona, „hűség” szócikk).

A testi-lelki-szellemi találkozásaink akkor válnak erőforrássá a házasságban, ha az együttléteink nem felcsínesek, ha személyiségünk egészét, vagyis lelkünket, szellemünket, testi mivoltunkat egyaránt bedobjuk, aktivizáljuk, egészen jelen vagyunk a másik számára. Az igazi kapcsolatban hihetetlenül fontos valóban jelen lenni egymás számára, ez akkor is erőforrássá válik, ha a nehézségeinkben, a vitáinkban találkozunk. A folyamatos és intenzív párbeszéd figyelemmel és kellő leleménnyel folyamatosan fenntartható és fenntartandó a kapcsolat sivatagosabb idején is, sőt különösen akkor.

A találkozásainkban a legátfogóbbak a szerelmes testi találkozásaink, ahol a személyiségünk minden eleme jelen kell legyen. Nagyon fontos azt tudatosítani, hogy a gyengédség pillanatnyi gesztusaiban benne van az összes addigi találkozásunk az első alkalomtól az adott pillanatig. Ez is erőforrás lehet a jelenlétben élő, az élményeit feldolgozó, életet építő ember számára.

Az egymás segítése, az egymással való törődés nap mint nap mindkettőnket feltölt, erősít, alapvető biztonságot ad az életünkben. Egymás inspirálása is folyamatos, illetve – akár akarjuk, akár nem – folyamatosan kihívást jelentünk egymás számára. A kapcsolatunk e kihívások közepette a hűség ereje által él egyre erősebben és távolabban. Kölcsönösen gondoskodó, fenntartó, megtartó, életadó szeretettel kell hogy szeressük egymást. A gondoskodó szeretet: fizikai gondoskodást és gondúzást egyaránt jelent; a megtartó, fenntartó szeretetben segítelek, hogy az erődöt megőrizzed, fizikai, szellemi, lelki téren egyaránt; az életadó szeretet két dolgot jelent egyszerre: életet adok, vagyis akarom, hogy élj, vagyis akarom, hogy önmagad legyél, másrészt akarom azt is, hogy az életed növekedjen, telítődjön személyiséged mindhárom elemében. Ez a kölcsönös egymás felé irányuló szeretetteli akarat a házasságunk, kapcsolatunk lényege.

Mindez egy ideál, tökéletes házasságot keveset látnak maguk előtt a házasságra készülő – vagy az elől menekülő – fiatalok. Mégis óriási szükség van arra, hogy ezeket az alapvető tényezőket, amik a kiegyensúlyozott és növekedésre kész házasságokat jellemzik, megismerje minden házasság előtt álló, arra készülő nemzedék. A pozitív – és nem a tökéletesnek tűnő – minták persze sokat segítenek... ❖

A család az életöröm forrása 3/4.

Egymás elfogadása erőforrás

LÁSZLÓ TAMÁS

Sokan gondolják úgy, hogy az azonosságot keressük a párválasztás során, ezzel szemben a valóság az, hogy a különbség az igazán vonzó a másikban, az a távlatos ígéret... Legfeljebb azt gondoljuk, hogy majd meg fogom változtatni a másikat. Ugyanakkor ez a különbség csak eleinte szórakoztató, már az együttélésünk első idejében képes akár bosszantóvá, sőt dühítővé válni. Ekkor kell elkezdődjön egy olyan út, ami tulajdonképpen élethosszig tart, ez az egymás elfogadásának útja, ami hatalmas energiákat szabadíthat fel bennünk. Oly módon, hogy az ellenkezés, az elutasítás, a szembenállás, a meg nem értés, a másik megkérdőjelezésének romboló – és olykor pusztító – energiáit kioltja, és az egyre feltételnélkülibb elfogadásban óriási pozitív energia keletkezik. Ez teremti meg a szabadság légkörét a kapcsolatunkban – a szabadságot abban az értelemben, hogy azok lehessünk, akik vagyunk. Megjegyzés: ennek a biztonságában akár önként meg is változhatok... Az el nem fogadás légkörében folyamatos erőszakot élhetünk meg. Az egymás elfogadása felér egy kiengesztelődéssel, ami minden házasság rendkívüli erőforrása.

Érdemes az egymás elfogadásának lépéseit áttekinteni, mert ezen a téren van a házasságokban, párkapcsolatokban a legnagyobb deficit és ismerethiány. Négy lépése van: a különbség miatti rossz érzés, a fájdalom tudatosulása, tudatosítása; egymás valódi meghallgatása; szeretettil rácsodálkozás a különbségünkre és végezetül döntés a szeretet mellett, vagyis azt akarom, hogy légy önmagad! Részletezve:

Az első lépés: felismerem, hogy a társam menthetlenül más, visszafordíthatatlanul különbözik tőlem, értetlenség számomra a reakciói, a gesztusai – és ez nekem

fáj, szomorúvá tesz, alkalomadtán elkeserít, olykor dühít. A románc, majd a mézeshetek után törvényszerűen bekövetkezik a csalódás, kezdenek bosszantani a társam addig szórakoztatónak, vonzónak gondolt szavai, tettei, és ebből elégedetlenség születik. A csalódásoknak sajátos szerepük van a személyiségfejlődésben: valójában saját magunkról szólnak, ezekben a helyzetekben önmagamra eszmélhetek, csak nem vallom be. A fájdalom tudatosítása rendkívül fontos – ez sarkall valamilyen lépésre. Ennek elfedése, elfojtása elvárásokat, elhanyagolást, rabságot eredményez a másikkal, de önmagammal szemben is.

A második lépés: bejárom a zsákutcákat, és eljutok a kíváncsisághoz. A zsákutak: meg akarom változtatni a másikat direkt vagy körmönfont módon, harcolok vele – ne érezz így, ne gondolkodj így, ne cselekedj így! Olykor egészen kis dolgokon ki tudunk borulni. Ezt a magatartást sikertelenségek, kudarcok kísérik. Végül a helyes lépésre szánom el magam: távolabb lépek az összegabalyodottságunkból, és kíváncsi leszek rád, vagyis meghallgatlak, azt a kérdést feltéve, hogy „hogyan vagy annyira más, mint én?”, azaz mik a gyökerei ennek a gesztusnak, kifejezésnek, cselekedetnek. Vagyis már nem azt a kérdést teszem fel, hogy „miért vagy annyira más, mint én?” Megjegyzés: a „miért” -tel kezdődő kérdéstől a fálnak lehet menni ilyen helyzetben... A „miért” -től a „hogyan”-ig terjedő utat kell bejárnom. Ehhez kell egy jó adag nyíltszívűség, kiüresedés, hogy legalább a meghallgatás idejére lemondjak önmagamról.

A harmadik lépés: a rácsodálkozás: belátom, hogy így is lehet gondolkodni, érezni, cselekedni, nem csak úgy, ahogy én gondolom – ez lesz az első gyümölcse a meghallgatásnak! Persze ez olykor már hatalmas nagylelkűséget igényel! (A tréfát félretéve). De a rácsodálkozás egyszerűen azt is tudatosíthatja, hogy én is önmagam lehetek, hiszen eddig ebben a harcban, küzdelemben a saját magam elvesztésétől is félttem!

A negyedik lépés: döntök a másik – és ezzel önmagam – mellett is, vagyis döntök a szeretet mellett. Sok-sok rácsodálkozás-tapasztalatból születik meg az a gondolat, hogy nekem is jó, hogy „te tőlem annyira különbözöl, más vagy”, sőt eljutok oda, hogy akarom, hogy „te tőlem különbözölj legyél”, vagyis „akarom, hogy élj!” Légy önmagad – ez teremti meg a teljes szabadságot és a teljes összetartozást, ez biztosítja a teljes egymás iránti szeretetet, értékelést és önértékelést! Vagyis ez a lépés valójában visszahat rám is: ebben a kölcsönösségben mindkettőnk alapvető igényeinek kielégítettségét tapasztalom meg. Nemcsak engedem, hanem akarom is, hogy a társam önmaga legyen, ezzel elérem azt, hogy én is önmagam lehetek. Ez azt mutatja, hogy az elfogadás vázolt útja az egyéni identitásunk erősödésével alakítja ki, fejleszti tovább a páros, házassági identitást.

A család az életöröm forrása 4/4.

Az ember kötöttségigénye antropológiai állandó

LÁSZLÓ TAMÁS

A házasság a családra, a gyermekekre nyílik, általa újul meg, teljeseedik ki a házaspár közötti szeretet által. A szeretet természeténél fogva termékeny. Szalézi Szent Ferenc így ír erről: „A szeretet az a pont, amelyben az én akaratom egyesül és összekapcsolódik a másik örömeivel és javával. És íme, megnyílni, a férfi és a nő, az én és a te, két entitás közötti szeretetteli kapcsolatban, ez a kapcsolat egy »mi«-ben csordulhat túl, amely sokkal nagyobb az én és a te különbségénél, amely horizontja az ebből fakadó új »te«-nek. A gyermek születése megakadályozza a férfi és a nő egoisztikus kapcsolatának bezárkózását és a család nagyobb valóságára nyit utat, sőt az adott néphez, az egész emberi közösséghez vezet el, mindenek fölött megnyit arra a Te-re, aki állandóan jelen van kezdetünknel, amelyről nem rendelkezhetünk és amelytől csak függhetünk. A felebaráti szeretet evangéliumi szabálya – »szeresd felebarátodat, mint önmagadat« – igen jól mutatja a saját személyes azonosságom és a másokkal való kapcsolatomban egységét.”

Egy évtizedekkel ezelőtti vatikáni családkonferencián hangzott el az alapvető megfogalmazás, miszerint: „Európa újjászületése nagy mértékben a család újrafelfedezésétől függ, mely az élet szentélye, az emberiség bölcsője és a jövőbe vetett remény jele.” Ma annyi támadás éri a családot és a házasságot, hogy most már ennél sokkal többről van szó: a család megmentéséről!

A család mikro- és makrokozmosz, az együtt élő nemzedékek, az elődök és utódok, rokonságok gazdag és szerves rendszere. Olyan ez, mint az anyaföld: humusz, televény. Ez a termőföld a tanulságok, az életvezetés, alkalmazkodás sikeres és olykor persze sikertelen példáit tárja eléünk. Eligazodási pontok, példák, példaképek teremnek

Megtakaríthatók-e ezek a lépések, az ezzel kapcsolatos nehézségek, olykor szenvedés? Nem, sőt minden nagy elfogadási lépcső után kiderül, hogy még mindig van a tarsolyunkban feltétel, visszavonás, megkérdőjelezés, önféltés stb. Az életünk nem statikus, mindig új helyzetek, kihívások érkeznek, amelyekben különbözőképpen reagálunk. Vagyis egymás számára is állandó kihívást jelentünk. Ez a folyamat állandó kísérője az életünknek, állandó éberséget, lankadatlan figyelmet, növekvő empátiát igényel. Ebben viszont mindig támaszkodhatunk a már elért lépcsőfokokra, akkor is, ha lejjebb zuhanunk, visszatérünk egy korábbi stációhoz – erre ott van az emlékezet, a lelkiismeret. További nagyon fontos jegye az elfogadás építésének, hogy ez – mint maga a házasság is – minta minden emberi közösség számára. A végső cél egymás feltétel nélküli elfogadása volna – többek között ez az értelme a Teremtés könyvében szereplő gondolatnak: „egy testté lesznek”, hiszen a test az öszövetési ember számára a teljes személyiség – test, lélek, szellem – szétválaszthatatlan egységét jelentette, és számunkra, ma élő emberek számára is ezt kell, hogy jelentse.

Néhány összefoglaló gondolat a házassággal, mint a család alapjával – és mindennemű emberi kapcsolat ősmintájával – kapcsolatban: Nemcsak a társadalom szekularizálódott, hanem ezzel párhuzamosan az alapvető emberi kapcsolatok is deszakralizálódtak, így a házasság is. Érthetően és az értékét kifejezve kellene a házasság „szentség” voltát megfogalmazni. Egy alapgondolata ennek az, hogy a házasság egy olyan szentség, amelyet a házaspár egymásnak szolgáltatnak ki. A „szent” szó azt jelenti egyébként, hogy „szeretettben odaadott” – ez egyben a házasság programja is. A házasságban a férfi és a nő kapcsolata mindazon belső erőforrásokkal rendelkezik, ami az élethosszig tartó egységben való növekedéshez kell. Feladatunk az, hogy felhívjuk a figyelmet a házasságban működő építő-, gyógyító erőforrásokra, szunnyadó készségekre, amelyek a teljes életet képesek áthatni.

A legtöbb fiatal pár azzal a vággyal indul a házasságba, hogy abban élete végéig boldog lesz. De már az első csalódásoknál kiderül, hogy hiányoznak belőlük a kapcsolatépítő, elkötelezettséget erősítő készségek, képességek, mivel elsősorban hiányoznak az eléjük élt pozitív minták. Ezért a házasság szerepét társadalmunkban, közösségeinkben tudatosítani kell. A család, a házasság, minden egyes család és minden egyes házasság nem magánügy! A jó házasság – mint a gyermekvállalás és -nevelés bölcsője – a világon a legfontosabb, mert mindig újratermelő energiáforrása. A világnak szüksége van a jó házasságokra, melyeknek a lényege nem a tökéletesség, a mindenáron való harmónia, hanem az állandó növekedési készség, aminek az alapja a növekedés egymás feltétel nélküli elfogadásában. ♦

ebben a körben, legendák, történetek keringenek, amik a nagycsaládok felbomlásával, a társadalom atomizálódásával eltűnőben, sorvadóban vannak. Ebben a televényben gazdag talajban a generációk olykor lázadva, olykor gyökeresen mást téve mégsem kényszerültek az élet alapjait újra kitalálni, mert az emberi kapcsolatok biztos támaszt, hátteret adtak akár az újításra, az újrakezdésre, a kihívásokra adott korszerű válaszokra.

A magyar ember sok vidéken a gyermeket mondja „család”-nak – egy, két, három „családom” van, mondja az egy, két, három gyermekre. Ez nem mást mutat, mint azt, hogy a gyermek(ek) megjelenése sajátos kiteljesedést hoz az ember életében. Ezt annak ellenére ki kell jelentenünk, hogy a házasság is család – és sajnos nagyon sok olyan család van, amelyben nem születhet gyermek. Az apává, anyává válás a férfi és a női identitást új, erős jegyekkel gazdagítja. A nagyszülővé válás ezt újabb élményekkel, önismereti, életismereti mozzanatokkal viszi, építi tovább. A személyes életépítésünk hallatlanul gazdagító eleme a gyermek; tehát a több gyermek szívünket, lelkünket, szellemünket tágtítja ki. Így válik öröm- és boldogságforrássá a gyermek, akár több generáció számára is. Két ember életének meghosszabbítása, ajándék, aki megújítja életkedvünket, elmélyíti életismeretünket. Óriási kaland, állandó készenlét, kihívás, amit nagyon jó dolog elfogadni. A gyermekek meghosszabbítják a fiatalságunkat, mert rugalmasak maradunk általuk. Felelősségünk a házasságban, az egymás iránti közelségünk is elmélyül, ezek által nő az egymás iránti szeretetünk (a szeretet = közelség + felelősség). A gyermek ezáltal valóságos, élő, működő szeretet- és energiaforrássá válik a családban. A több gyermek nem csökkenti ezt, hanem megsokszorozza – a fizikai igénybevétel ellenére. Erről nagyon sok nagycsalád tanúskodik.

A családban a legfontosabb alapigény a biztonság, amit legerősebben a szülők egymás iránti szeretete, egymás iránti hűsége fejez ki. Mert mi a legtöbb, amit a szülők adhatnak a gyermekeiknek? Az, ha látják a gyermekek, hogy a szüleik szeretik egymást. A gyermekszerepet tehát ilyen értelemben megelőzi a szülők egymás iránti szeretete. Ehhez tartozik az a kérdés is, hogy mit mutatnak a nagyszülői minták? Ők, hogy tudták átörököteni a pozitív tapasztalataikat a gyermekeiknek, majd az unokáiknak? Ezért javasoljuk nagyszülői szociológiai vizsgálatok, interjúk készítését: hogyan látják ők a saját példájukat, a családi életre való felkészítést, hogyan tekintenek vissza az életükre ebből a szempontból? Mit tehetnek még?

A család az egymás iránti szolidaritás, az egymásért vállalt felelősség, így a közösségépítés első tanulási helye. A nemzedékek egymásra figyelése, együttélése, egymás segítése a család minden tagját a társadalomban

helyezi el. A család a személy kibontakozásának terepe, a testi-lelki-szellemi növekedés terepe, ahol az emberi kapcsolatokat, a kötődést tanuljuk. Azt a kötődést, amely alapján az emberi együttélésben nélkülözhetetlen érények fejlettségi szintjétől függ. Ezek: a megbízhatóság, felelősségtudat, az együttműködési készség, a kölcsönös segítség, egymással törődés, a bocsánatkérési és a megbocsátási készség, és a bizalom.

Rita Süßmuth (Kohl kancellársága idején a német parlament elnöke volt): „A felsorolt érények, különösen a szülői szeretet gyümölcsei, s így a gyermek, az ifjú (s majd a felnőtt) szeretet-képességének fontos feltételei. Ebből kell a gyermeknek a számára életfontosságú dolgokat megtapasztalnia: hogy az életét akarják, a feléje irányuló szeretet megbízható és állandó; a szülők hűségesek még akkor is, ha a gyermek nem felel meg a vele szemben támasztott elvárásoknak. Ugyanez érvényes a felnőttek egymás közötti szeretetére is: elfogadni a másik életét, időt adni neki, az eltérő és idegen érdekek között érvényesülni hagyni, mások javára visszahúzódni. A tartós partneri kapcsolatoknak szükségük van a mindennapi kötöttség ilyen tapasztalataira. A kötöttség sok szempontból józan, egyszerű, megbízható, hiányozhat belőle az, ami a szenvedélyes szerelem jellemzője. Egy kapcsolat a hétköznapiakban inkább apró jelekben, mint hangzatos szavakban él: odafigyelés, hallgatás, megértés, dicséret, tapintat... ezek az éltetői. Ha a kötöttség nem jön létre, lelkileg, de gyakran még testileg sem bontakozhat ki az emberi élet. (...) Az embernek ez a kötöttség-szükséglete, az igény, hogy egy másik ember elfogadjja, olyan egzisztenciális jelentőségű, hogy ebben antropológiai állandóról beszélhetünk. A kötöttség állandósága azért olyan fontos, mert a szociális és érzelmi tájékozódás és az értelmes tapasztalatszerzés feltétele. Azok az emberek, akiknek kötöttségigényét semmibe veszik, nem képesek értékelni önmagukat. Egy kapcsolatot tartósan megélni nagy és nehezen megoldható feladat, nélküle viszont nincs értelme a szeretetnek. Ezért nem az igényt kell megszüntetni (nem is lehet, bármennyire igyekeznek a woke-ideológusok), hanem a sikeres, tartós kötöttségekért kell dolgozni. (...) Nyilvánvaló, hogy a tartós kötöttség nem támaszkodhat csupán az érzelmi és szituációs etikára. Teherbíró visszacsatolásokra van szükség: eszmékre és meggyőződésekre, amelyek lehetővé teszik, hogy a pillanatnyi perspektívák a jövőbe táguljanak.” (Christian Schütz: A keresztény szellemiség lexikona, kapcsolat szócikk)

A teherbíró visszacsatolások alapvető terepe a család, a közösség, a szűkebb és tágabb társadalom. A közösségek is erő- és energiaforrások számunkra – ezek helyettesíthetik a felbomlott nagycsaládot, a hajdani falu és a kisváros személyességet biztosító közösséget. ♦

A család magánéleti és társadalmi szerepe

NÁDASI KATALIN

A demográfiai problémáról zajló vitában sok rendkívül fontos kérdéstről jelent meg értékes gondolat, javaslat, megoldási ajánlás. Úgy gondolom, hogy a kérdéskör középpontja maga a család, amelynek lényegét és misszióját társadalomépítő közösségként is szükséges alaposan megvizsgálni. Ahhoz, hogy igazán segítő megoldások szülessenek, tisztáznunk kell, hogy mit jelent a család a benne élő felnőttek és gyermekek számára, de ugyanilyen fontos meghatározni, hogy mi a család szerepe, és melyek a funkciói a társadalomban.

A demográfiai vitában elsősorban a lélekszámcsökkenés megállításának lehetőségeiről, másodsorban a családok anyagi támogatásának módjairól töprengtünk. Azonban úgy gondolom, elsősorban a családi élet megtartásának legfontosabb feltételeit kellene megvizsgálni. A család szereteten és gondoskodáson alapszik, tagjainak kötelezettségei és jogai vannak, a közösségi lét kezdete. Nem tudom, honnan származik az a régóta ismert megállapítás, hogy „amilyen a család, olyan a társadalom”, de a nagy közösség jelenlegi állapotának mai jellemzői igen kaotikus képet mutatnak. Miért is?

Mi veszélyezteti ma a legjobban a családok egyben maradását? – A feminista és globalista erőknél az a világra erőszakolt álláspontja, hogy a nők családjáért végzett tevékenységét lenézendő cselédmunkává minősítették. Ezzel szemben az édesanyák ezen tevékenysége nagyon összetett, szellemi, érzelmi, szervezési és fizikai munkát egyaránt tartalmazó, feltétlen önzetlenséget és a család létszámától függően egyre növekvő teljesítményt kívánó „munkakör”, ezért abszolút igazságtalan, hogy nem ad méltó jövedelmet és nyugdíjat az erre vállalkozóknak. Ennek egyik következménye, hogy mivel a családjáért végzett munka nem ad létbiztonságot, egy keresetből pedig nem tud megélni a család, egyre kevesebb nő vállalkozik több gyermek felnevelésére.

- A nők munkába állítása és a mai, felgyorsult élettempó miatt a házasságban mind a férfi, mind a nő egyre

kevesebb időt tud az otthonában, a magánéletében tölteni. Amikor gyermekek születnek, kritikussá válik a helyzet, mert a következő szülői kötelességeknek (amelyek nélkülözhetetlenek a család fennmaradásához), idő hiányában nem tudnak eleget tenni (nagyon röviden): ahogy egykor a szülők is családban nevelkedtek, saját életükben egy általuk létrehozott, új közösségben kell folytatni gyermekeikkel a családi életet. S bár a család szerepe változik az idők folyamán, alapvető funkciói megmaradnak. A gyermek élete első éveiben itt kell, hogy megtanulja az anyanyelvét, a közösségben élés legfontosabb alapelveit, a jó és a rossz fogalmát, az egymás iránti tiszteletet, az igazmondást, a valahová tartozás tudatát – egyszerűen az emberhez méltó élethez szükséges, valamennyi ismeretet. (A gyerekneveléssel kapcsolatos feladatokról bővebben olvashatnak *Válaszúton* című könyvem címadó fejezetében.) Mindezeket a szülők által nyújtott példa, viselkedési minta által sajátíthatják el legtermészetesebb módon a gyermekek. Ha ez elmarad, a gyermek nem fog tudni nagyobb, ismeretlen közösségekben boldogulni, beilleszkedni, megfelelően viselkedni, elfogadni másokat és elfogadtatni önmagát.

- A szülők feladata az is, hogy gondjaikba vegyék a család idősödő vagy egyéb okból segítségre szoruló tagjait, s a gyermeknevelésnek is igen fontos pontja ennek ismerete.
- Tovább nehezíti a helyzetet, hogy a szülők időhiánya miatt a gyermekek egyre többször kapnak otthon lehetőséget arra, hogy a médiumok ezer csatornán elérhető műsorait korlátozás vagy ellenőrzés nélkül nézzék. Ennek következményeiről, a napi sokórás idegrendszeri terhelésről és a látást-hallást, gondolkodást és lelki fejlődést károsító hatásairól már számos, pszichológusok, orvosok, tanárok által írt tanulmány beszél.
- Mivel a szülők nem tudják megtartani a gyermekek figyelmét, ezeken a csatornákon észrevétlenül érik utol és fertőzik gondolkodásmódjukat a globalisták által erőszakosan terjesztett, egészségtelen, természetellenes és erkölcsstelen eszmerendszerek, amelyekkel szemben ma, amikor a vallásgyakorlás ellen is egyre radikálisabb lépések történnek, csak a család folyamatos figyelme és a gyermekkel való törődés nyújthatna védelmet.
- Látható, hogy csak ez a néhány felsorolt terület milyen mennyiségű időt és feladatot kívánna a szülők-től, s ezek jelentős hányadát mindig az édesanyák végezték. A gyermek számára legfontosabbról, a

szüntelen, szeretetteljes figyelemről, gondoskodásról és a biztonságot nyújtó, állandó elérhetőségről pedig még nem is beszéltünk. Ugyanígy nem szövelünk arról, hogy a harmonikus, de legalább normálisnak mondható létezéshez olyan élettér, otthon szükséges, amelyben a család minden tagja jól érzi magát, és amelybe szívesen tér haza, és ez egyáltalán nem csak anyagi kérdés! S ez az élettér is rengeteg feladatot ad a családtagoknak, legtöbbször az édesanyáknak.

- Annak ismeretében, hogy a kétkeresős, teljes munkaidőben dolgozó szülőknek napi három-négy órájuk marad a fenti kötelességek elvégzésére, elég nyilvánvaló, hogy többségük a legjobb szándékkal sem képes eleget tenni ezeknek a nélkülözhetetlen tennivalóknak. Nagyon sok esetben ez az állandó rohanás és időhiány, megtévezve a napi munka okozta fáradtsággal idézi elő a szülők válásához vezető feszültséget. Ez, a tömegmédiára káros dominanciája mellett, tovább rontja a gyermekek helyzetét, mert legtöbbször elveszítik biztonságérzetüket és az otthon nyújtotta, egyértelmű hovatartozás érzését.
- Sütő András író mondta egy Földes Annának adott interjúban, hogy a gyermekek azt viszik tovább felnőttkorukban, amit otthon, az édesanyjuktól tanultak, mert: „Az aranyabroncs majd minden családban, a miénkben is, az édesanya. Az összetartozás közös, de az összetartásban, úgy érzem, nagyobb rész az Éva keze munkája.”
- S végül az ő szép összegzése a család lényegéről a fenti interjúban: „E földi vándorúton ama bizonyos hamuban sült pogácsa a család. Jó szava, szelleme, védő szentje a mesebeli hősnek. Aki nélküle indul, nagyobb veszedelmek közé kerül, sebezhetőbb minden tekintetben. Némelykor épp legutolsó menedék... A család az, ahol zúzmara időszakban titkon ünnepelhető a titok: az együvé tartozás tudata.”

A család szerepe a társadalomban. A család a társadalom legkisebb sejtje és a családok összessége alkotja a társadalom szövetét, minőségét, erejét. Mert a családnak alapvető funkciója van a közösségi élet szolgálatában, rendjének fenntartásában, megfelelő jövőjének biztosításában, de nem gyár.

A család legfontosabb szerepe a társadalomban az, hogy az összetartó, egymást mindig segíteni kész kis közösségek száma egyre szaporodjon. Alkosson nagy, erős közösségi szövetet, amely képes biztosítani a társadalomban is az összes erényt, amely a családban kulcsa az egészséges működésnek és a jó közérzetnek.

Biztosítson az ország számára nemzedékről nemzedékre erős identitástudattal, megfelelő értékrenddel, ké-

pességük szerinti legnagyobb szakmai felkészültséggel és történelmük, szülőföldjük iránti elkötelezett hűséggel bíró ifjúságot, akik képesek minden időben elhivatottan őrizni a hazájuk rendjét és biztonságát, az emberi élet nemcsak anyagi, de szellemi minőségét is. Közülük kell hogy ki kerüljön mindenkor, az ország kormányzására alkalmas, magas képzettségű, szellemi és erkölcsi értelemben egyaránt szilárd elit.

Mindezekért – úgy vélem –, a társadalomnak érdeemes és szükséges megteremtenie a fentebb jelzett feltételeket, amelyek biztosítják a szülők számára a gyermekek igényes felneveléséhez szükséges körülményeket, és elősegítik a családok egyben maradását. ♦

7.6.

A család és a női életpályák

NÁDASI KATALIN

Motto: „A család a hozzánk legközelebb eső kórház, a gyerekeink első iskolája, és egyben a legjobb, legszebb öregek otthona is.” (XVI. Benedek pápa)

Örömmel olvastam a *Magyar Hírlap* 2025. január 15-i számában Benda József „A csecsemők nem mondhatják el” című cikkét, amely a „Vita a demográfiáról” sorozatban jelent meg. Figyelemmel követve a témáról megjelent véleményeket, először éreztem úgy, hogy valaki végre a közgazdászok nyelvén is megfogalmazta azokat a szempontokat, amelyek mind a családok, mind az édesanyák, mind pedig a társadalom vonatkozásában egyaránt fontosak. Igazán megbecsülendő, hogy a cikksorozatban megjelent javaslatok széles spektrumon keresik a megoldást a demográfiai problémákra és próbálnak újabb meg újabb gazdasági, jogi és szervezési lehetőségeket találni a családok életének további könnyítésére. Mégis, végig úgy tűnt, hogy legkevésbé a gyermekek fizikai, lelki és szellemi életszükségleteit és a családok megfelelő szintű működésének szolgálatából a nőkre háruló kötelességeket vették számba, sokkal inkább a női életutak további szabályozásáról íródtak gondolatok.

Úgy gondolom, hogy az emberi életet olyan értelmes és közhasznú tevékenységek teszik teljessé, amelyek egyaránt hozzájárulnak az egyén és a társadalom kiegyensúlyozott, jó működéséhez. Nagyon jónak tartottam ezért a munkaalapú társadalom gondolatát, segélyezés helyett a munkát elismerő anyagi megbecsülést. Nem lehet azonban figyelmen kívül hagyni, hogy amíg a közösséget végzett szükséges, egyszerűbb tevékenységeket anyagilag honorálják, addig az édesanyák családért végzett, álszent módon láthatatlannak nevezett, sokkal nagyobb fajsúlyú munkáját nem teszik megélhetést, nyugdíjat, saját jogon létbiztonságot adó munkaviszonnyá.

A tervezett, további családsegítő lépések között egyre újabb, nem az anyák életfeladatát elismerő megoldások hangzanak el, hanem a családok boldogulásához lényeges anyagi feltételek növelését biztosítják. Gyakran a nők személyes életében megteendő újabb megszorításokat, időnként kényszereket fogalmaznak meg – valamivel több pénzért, mint eddig.

Egymás után születnek felismerések, hogy a nemzet megmaradásához már nem elég sem egy, sem másfél, sem két gyerek, szüljenek hát az asszonyok 3-4-5 vagy még több gyermeket, de egyéves koruk után lehetőleg menjenek vissza dolgozni – szintén kicsit több pénzért! Értem, hogy éppen az alapproblémából fakadóan, munkaerőhiány van Magyarországon is, ezért nem könnyű nélkülözni a nők munkáját sem a munkaerő piacon. De belegondolt valaki abba, hogyan zajlik egy nő élete? Fel nő a régóta harsogott egyenjogúság szellemében, tanul, ha tehetségesebb, sok befektetett munkával hivatást választ, fiatalon szeretne ő is szabadon, kedve szerint élni. De ha társat talál és várandós lesz első (majd az összes további) gyermekével, azonnal szembesül az összes olyan szükségszerű lemondással, amely a gyermekáldást biztonságossá, a születendő gyermek számára ideálissá teszi. Az első életévben pedig a gyermeknevelés, a napi ötszöri-hatszori etetés, az álmatlanul töltött éjszakák, a szüntelen figyelem a pici iránt a legnagyobb fizikai és lelki terhelést jelenti, és ez még csak a létfenntartás és az alapfunkciók kialakulása, hol vagyunk még a neveléstől! És az asszonyok többsége ezt zúgolódás nélkül elfogadja, sőt legtöbbször első perctől kezdve magukra veszik azt a tudatot is, hogy életre szóló felelősséggel tartoznak a gyermekükért. Nemcsak az elsőért, hanem az összes később születőért, és nem egy évi felelősséggel, ami után magára lehet hagyni, és visszamenni dolgozni! (Megjegyzem, ebben az állapotban azt is csak kínkeservvel lehet magas színvonalon végezni.)

Természetesen a férfiak és nők között egyaránt vannak olyan szakmailag elhivatottak vagy olyan kimagasló tehetségűek, akiknek lehetőséget kell adni, hogy ennek ál-

dásait a világ javára fordítsák. Ők azonban, éppen rendkívüli képességeik miatt, általában tudnak olyan anyagi körülményeket teremteni, amelyben alkalmazottak is segítik a házimunkát. Régen a jómódú polgári családokban természetes volt, hogy az egyébként is főfoglalkozású anyának állandó segítsége volt a soha véget nem érő háztartási munkákban. Ma azonban szó sincs ilyen segítségről, a nyugdíjkorhatár emelésével és a generációk egymástól külön élésével pedig nagymértékben csökkent a nagyszülőktől kérhető segítség is. A szülőképes korú ifjúság döntő többségének nincs anyagi lehetősége fizetett segítséget igénybe venni vagy csökkentett munkaidőben dolgozni.

Márpedig, ami a családokban történik, az általában három generáció sorsát formálja, és az eredmény meghatározó a következő nemzedékek erkölcsi színvonalára nézve. Ezért érdemes volna ebből a nézőpontból is mélyebben vizsgálni magának a család létének értelmét, feladatait, megfelelő működését, és ennek (vagy e működés elmáradásának) hatásait a társadalomra. A Benda József cikkében írtakhoz hasonlóan szerintem is nagy veszélyeket rejt az a tény, hogy „Se a magyar, se az uniós törvényalkotó nem veszi figyelembe a gyermek szükségleteit, csak költségvetési és munkapiaci szempontokat mérlegel, ami végzetes következményekkel sújtja a következő generációt”.

Alapvetően fontosnak tartom szem előtt tartani, hogy a család is egy szervezeti egység, amelynek életét folyamatosan irányítani, gondozni, menedzselni, működtetni kell, mint bármilyen más vállalkozását, különben „berozsdásodik” és tönkremegy. S a család működtetésével járó feladatok nagy többsége, természeténél fogva, a nőktől kíván több önzetlenséget és folyamatos jelenlétet, rendszeres készenléti állapotot a család bármely tagjának megsegítésére. A gyakorlatban általában a családanya az örök „fregoli”, aki bármelyik családtag helyett vagy mellé „beugrik” megoldani a pillanatnyi problémát.

Ide tartozik az is, hogy a szülők, nagyszülők gondozása is családi feladat, amelynek elvégzése – az ilyenkor fellépő problémák természete miatt – szintén nagy részben a nőkre hárul. „Életünk bizonyos szakaszaiban mindannyian gondoskodásra szorulunk, és mindannyian gondoskodunk. Ez a tény az alapja lehet annak, hogy a gondoskodást társadalmilag fontos értéként ismerjük el. A gondoskodás tehát nem magánügy.” ([Kováts, 2018], [Benda J.]

Hosszan lehetne és kellene beszélni arról is, hogy korunkban miből áll a gyermeknevelés, mi a célja és a digitális világ hányféle betegséget okozó hatását kellene részben gyógyítani, részben megelőzni a családban. Hogy milyen értékrenddel kell minden gyermeket felruházni ahhoz, hogy ebben a woke-ideológia által erkölcsileg

szétzilált világban biztonsággal tudjanak emberséges emberek maradni, a maguk és a társadalom hasznára.

Edmund Burke brit gondolkodó szerint még a nemzeti hovatartozás tudata is a családból indul, mert „a család az a közeg, ahol az egyén megtanulja hazáját, embertársait, illetve az emberiséget”. S ez nem megy úgy, hogy az anyák egyéves kor után már csak napi nyolc óra munka és a hazautazás után, a háztartási feladatok végzése közben tudnak néhány percet foglalkozni a gyerekeikkel, ha marad még erejük egyáltalán. Annak az életfeladatnak, hogy egy nő biztosítsa mindazt, amitől a család minden tagja jól érzi magát otthon, valamint, hogy minden gyermek testben és lélekben ápol, gondozott, kiegyensúlyozott és jól nevelt legyen, valamint az idős családtagok biztonságban érezzék magukat a gyengülés éveiben, mert őket segíteni elemi kötelesség, ezenkívül a munkahelyén is legyen eredményes és sikeres – ki merem mondani, lehetetlen eleget tenni. Az egész társadalomra nézve meghatározó értékválasztás, hogy mindezeket a feladatokat tessék-lássék módon végzik agyonhajszolt emberek, vagy megfelelő időt tudnak fordítani az amúgy is igen sokrétű feladatok értékteremtő, minőségi megvalósítására. Sajnos, nem az utóbbi irányba terelik a nők életét, nem számolva azzal, micsoda károk származnak ebből az életrendből a felnövekvő nemzedékek és a társadalom számára egyaránt, és hogy ettől aztán nem fog több gyermek születni.

Szent II. János Pál pápa mondta apostoli buzdításában: „Le kell győzni azt a fölfogást, mely szerint nagyobb megbecsülés illeti a nőt a házon kívüli, mint az otthoni munka miatt. Ez azonban megköveteli, hogy a férfiak valóban tiszteljék és szeressék az asszonyt, hogy személyi méltóságát valóban tiszteletben tartsák; a társadalom pedig támogassa a házi munkát végző nőt, és teremtsen meg munkájának feltételeit.”

Szerintem a reális és méltányos feltétel korunkban az, ha – figyelembe véve azt a kutatási eredményt is, mely szerint az asszonyok „láthatatlan munkája” a GDP egyharmadát teszi ki – választható, tisztességes fizetést és nyugdíjat adó munkaviszonnyá teszik a főállású anyaságot. Meg kellene érteni, hogy a gyermekek nevelése és egyáltalán a családi élet fenntartása életre szóló hivatás, amely állandó figyelmet és jelenlétet, komoly teljesítményt kíván az anyáktól, ezért bármely más munkával egyenrangúvá és erkölcsileg a jelenleginél sokkal megbecsültebbé kellene tenni. Nagy szükség volna a világnak arra, hogy az emberiség értékrendjén jelenleg tátongó hatalmas sérüléseket helyrehozva, végre méltányos feltételeket kínáljanak mindezek vállalására az asszonyoknak. Ehhez olyan irányba kellene elindulni, amit Zseni Annamária javasolt hozzászólásában: „Össz nemzeti értékváltozás kell a lélek gyógyításához: rend, szakralitás, önazonosság.” ♦

7.7.

A gyermek- és családszeretet nem pénzkérdés

TOMKA EMIL ÁGOSTON

Érdeklődéssel olvastam az elmúlt hetek demográfiaival, családi életpályával foglalkozó cikkeit. Többnyire bólogattam egyetértésem jeléül, hiszen számos hasznos és megvalósítható javaslatot fogalmaztak meg a nemzet és az ország jövőjét döntően befolyásoló téma kiváló szakértői. Természetesen nem szeretnék általánosítani, de mégis számomra úgy tűnik, mintha az építő javaslatok jelentős része arra összpontosítana (nem szeretem a fókuszál divatos kifejezést), mit is kellene, lehetne még jobban tennie az államnak annak érdekében, hogy a demográfiai krízis megoldható legyen. Például: „a humán erőforrás minőségi fejlesztésének elindítása” (Benda József); „Kóser telefon és számítógép kifejlesztése” (Székely János); „gyermeknevelő vállalkozó mechanizmus” (Banyár József); „önálló nagycsaládos társadalmi szektor” (Benda József).

Rendkívül elgondolkodtató és előremutató javaslatok ezek, de úgy érzem igen jó lenne még egy területen javaslatokat keresni és megvalósítható stratégiát építeni.

Nézzünk csak körül, micsoda tömegmozgósító erőt, akár országok sorsát eldöntő befolyást képviselnek a világ nem kormányzati szervezetei (NGO-k). Természetesen tudom, hogy jelenleg is vannak a demográfiaival és a családi életpályával foglalkozó szervezetek, de úgy gondolom, kevesen vannak, és a közvélemény számára nem elég ismertek (tiszteltet a kivételnek). A közbeszéd, a közösségi média inkább csak újabban foglalkozik avval, hogy a demográfiai hanyatlás mindenki (főleg a fiatalok) számára személyes érintettséget jelent. Ami pedig már nagyobb baj, hogy sokan (még a jelen társadalmi vitában is) nem hisznek abban, hogy nemzetünk erodálódása megállítható, sőt visszafordítható. Pedig a magyar nemzet már sok elveszettnek hitt csatában győzedelmeskedett.

Hogy is mondta Széchenyi: „Az egyes, tehetetlen és gyenge ember, ha másként nem segíthet magán, talán ön-

gyilkossá lesz: de a nemzetek – bár a magyar már igen köz-
zel volt hozzá, hogy öngyilkos legyen –, a nemzetek, mond-
juk, ép akkor legkevésbé válnak öngyilkosokká, midőn e
lépésre külső jogtiprás által akarják őket kényszeríteni: és
hogyan a magyarok éppen nem akarnak meghalni, magukat
meggyilkoltatni, s még kevésbé öngyilkosokká lenni...”
(Gr. Széchenyi István: Blick)

Úgy gondolom az utóbbi 14 év kormányzatának csa-
ládpolitikája ékes bizonyítékát adta annak, hogy lassítani
lehet a népesség csökkenést. Most már az elkötelezett egye-
sületeken, alapítványokon, egyéb intézményeken, sőt az
egész nemzeten a sor.

Mielőtt javaslatokat tennék, szólnék saját tapasztala-
tairól egy novellámból vett részletekkel, amely az Emberi
Erőforrások Minisztériuma Nemzeti Család és Szociálpo-
litikai Intézete által 2013-ban kiírt pályázaton a nyertesek
közé került. Életem egy novellája: *Teher alatt nő a pál-
ma*. (2013) *Részletek*

„Hajnali 4-5 óra lehetett. 1951. július 2. Alig pirkadt,
inkább félhomály volt. Szép álmom lehetett, mert nem na-
gyon akaródzott felébredni.

Durván s egyre erősebben dörömböltek. »Nyissák
ki!«

Mozdulni se mertem, de hallottam ahogy szaladnak,
nyitják az ajtót.

– Felébredtek végre? Kitelepítési parancsot kaptak....

– Mind a tízen ki vannak tiltva Budapestről. Írja alá,
hogyan átvette a határozatot!

– De hogy készülünk el 24 óra alatt?

– Ez a parancs! Igyekezzenek! Holnap kora reggel itt
az autó. Mádra mennek.

...Hajnalban megjött az autó. Már csak egy nagy-
bátyám maradt ott, mert az ismerősök, szomszédok féltek
találkozni az Államvédelmi Hatóság embereivel. Szüleim,
Nagymama, néneink meg mi gyerekek a teherautóra rá-
molt bútorok, batyuk tetején utaztunk. A Nyugati pályaud-
var külső vágányáról indultunk. Az állomásra sorra érkez-
tek a sorstársak... Este értünk Tályára...

...Nem kis feladat volt egyetlen (körülbelül 6×8 méte-
res) szobában tíz embernek fekvőhelyet; mosdó sarkot; lavórt,
vödör; főző helyet és étkezési lehetőséget elrendezni...”

...Családunkban a felnőttek összeszorított foggal
gyakran emlegették: »Nem az a legény, aki üti, hanem aki
állja.« Ennek megfelelően neveltek minket gyerekeket is.
Így sikerült a legjobb tanulók közé kerülnünk. Ez vezet-
hette az egész családot, mikor a nehéz munkában töltött
nap és a szegényes vacsora után esténként még mindenki
érdeklődve hallgatta Nagymama felolvasását, hogy a szel-
lemünk se lankadjon. Így ismerkedhettünk meg már kis
gyerekként Verne és Jókai mellett például Dickens művei-

vel is. Szüleink a hétvégeket is igyekeztek úgy beosztani,
hogy jusson idő a játék és pihenés mellett a szellemi gya-
rapodásra is. A falu gyönyörű környezetében csodálatos
kirándulásokat tettünk (messzebbre nem mehettünk a szí-
gorú rendőri tiltás miatt). Amikor így magunk voltunk, ez
jó alkalmat teremtett arra, hogy Édesapa képezzen minket
történelemből, földrajzból, természetismeretből, német
nyelvből, sőt mindenféle más tudományból is. A játékos,
könnyed nyelvtanulás életre szóló hasznot hozott, hiszen
igen jól megalapozta a későbbi iskolai nyelvtanulá-
sát...”

Szegény (olykor nélkülöző) körülmények között
nőttünk fel még a kitelepítés 3 éve után is. Bár később
már nem tízen éltünk egy szobában, de a többgenerációs
„osztályellenség” család együtt maradt. Nem is tehattunk
mást, hiszen Budapestre nem térhettünk vissza. Diplomás
nagy-néném és Édesapám zokszó nélkül végezték a fizi-
kai munkát. Nagymamám (Kiss Ernő altábornagy, aradi
vértanú dédunokája) még 80 éven felül is Édesanyámnak
segédkezett a szegényes háztartásban, a gyerekek felneve-
lésében. Az öt felnőtt nagyon sokat veszített életében, mi
gyerekek mégis nagyon szép emlékeket őrzünk.

Négyen boldog családot alapítottunk (19 unoka) és
mind az öten nevet és megbecsülést szereztek saját szak-
területünkön.

A civil szféra mozgósítása. Természetesen magam
is rendkívül fontosnak tartom az állam szerepét a gyer-
mekvállalás és az egészséges családi élet támogatásában,
de ennél többet kell tennünk az átütő változásért.

- A családi élettel, népesedéssel, gyermekvédelemmel,
ifjúsággal, az egyedül nevelő szülőkkel, növekedés-
mel stb. foglalkozó valamennyi szervezet és alapít-
vány gyermekvállalással és családi élettel foglalkozó
munkáját a demográfiai feladatok vonatkozásában
jobban össze kell hangolni.
- Sokan leírták már, hogy a hivatalos közoktatásban
is nagyobb szerepet kell kapnia a gyermekvállalás,
gyermeknevelés kérdéseinek. Legalább ilyen fontos
a pedagógusok személyes elkötelezettsége a nemzeti
hanyatlás megállításához.
- Jelentős tömegek járnak a különböző egyházak
templomaiba, imaházaiiba, zsinagógáiba. Úgy gon-
dolom minden egyház számára kincs a gyermek.
Beszéljenek hát arról, mily nagy felelősség a nemzet
megmaradása, hogy legyenek gyermekek a szülők,
nagyszülők időskori támogatására.
- Sok nagyvállalat, országos intézmény sokat áldoz
arra, hogy munkatársai családiassában érezzék ma-
gukat munkahelyükön. A családiasság kiváló eleme
lehetne a gyermekáldás megbecsülése.

Mikor 1986 őszén Szőke Tibor hívására találkoztunk 8-10 nagycsalád képviselőivel, ez minden bizonnyal az első polgári kezdeményezés volt egy közös életcél és életstílust valló szövetség létrehozására. Célunk az volt, hogy megismertessük a társadalommal a népes család örömét, hasznosságát. Egyáltalán azt, hogy – aggodalmaskodás helyett – lehet boldogan örülni minden új születő gyermeknek, mert a hozzá szükséges anyagiakat az Úristen segítségével, ha nehezen is, de mindig elő lehet teremteni. A szövetségből kinőtt Nagycsaládosok Országos Egyesülete – az érdekképviselőten túl – programjává tehetné a nagycsaládos élet örömeinek, hasznainak bemutatását is. ♦

7.8.

A követhető példák többet érnek sok szabályozásnál

TOMKA EMIL ÁGOSTON

Napjaink egyik, korábban elképzelhetetlen (sokak szerint ijesztő) jelensége a tömeghangulat és a tömegzúzás robbanásszerű befolyásolása. Sok példát lehetne sorolni, például ahogy a „kulturális csinalmány” (Bagdy Emőke) genderelméletet és az agreszív LMBTQ-propagandát erőltetik ránk. A közvélekedést, köztudatot, közízlést tehát lehet igen rövid idő alatt egészen új irányokba befolyásolni. Mielőtt javaslatokat tennék a demográfiai problémák megoldására, a gyermekszaporulat remélhető bővülésére, szólnék saját tapasztalatainkról egy írásomból vett részletekkel.

Hogyan őriztük meg és adtuk tovább a szüleinktől kapott értékrendet? (2012)

(részletek) „Nem sokkal esküvőnk előtt is megoldhatatlannak tűnő konfliktus szakadt ránk. (...) szerelmem édesanyja elrendezte, hogy kertjük egy részén fogunk mi házat építeni magunknak. (...) Se pénzünk, se szaktudásunk... Menyasszonyom szerelme, ragaszkodása igen finom éreztetésével elérte, hogy együtt leszünk olyan erősek, hogy ebbe a fába is belevághatjuk a fejszénket...”

„Igen! Aki mer, az nyer. A házassághoz, a családhoz is merni kell, és nagyot lehet nyerni. Döbbenetes, hogy ezt mennyien nem értik. Azt még a gyerekek is elfogadják, hogy a felnőtté váláshoz az iskolában tanulni kell, még akkor is, ha »utálom az egyik tanító nénit«, és végig csináljak. A sportolók simán túllépnek az akadályokon, a sikertelenségeken, és elfogadják az edző »gyilkos« gyakorlatait, mert elsőként akarnak lenni. (...) Persze vannak, akik kimaradnak az iskolából, a sportegyesületből. Vajon kik járnak jobban? (...) Lehet kitérni a házasság elől, lehet feladni szerelmet és ígéreteket, ez talán pillanatnyi »siker« jelent. De tele van a világ a hozzá hasonló vesztesekkel, akik nem mertek semmit vállalni azért, hogy nyerjenek...”

(...) Egy idősebb munkatársam is kioktatott: „Látod, én szépen sorba álltam, és kaptam is a tanácstól lakást. A megmaradt pénzből meg vidáman élhetek...” Évekkel később találkoztam volt kollégámmal. Kissé „megsavnodva” még mindig a tanácsi lakásban élt... Egyedül.

(...) Második gyermekünket vártuk, mikor beütött a ménkü. Behívtak a Kiegészítő Parancsnokságra: vonuljak be... De ha nem akarom, akkor valószínűleg Börgöndre kerülök (annak akkoriban elég rossz híre volt). Így hát jelentkeztem...

(...) Ez alatt várandós, majd kisbabás feleségem irányította az építkezést. Ha kellett, nagy hassal aljzatbetonozott a leendő szobánkban, de ekkoriban az anyagbeszerzést is ő intézte...

„Segíts magadon, a Jóisten is megsegít.” Sőt, segített még a család, szülők és testvérek, de számtalan barát, szomszéd és osztálytárs is...

(...) Harmadik gyermekünk kéthetes korában gondos háziorvosunk megállapította, hogy baj van a szívével. (...) Időközben negyedik és ötödik gyermekünk is megszületett, és mi folytonosan rettegtünk, látva a sápadt, vékonyka kislány beteges arcát. Mondják, hogy a nagy tragédiák szétzilálhatják a házasságot. Nálunk ez fordítva történt. Mindketten úgy éreztük, erősnek és optimistának kell lennünk, hogy a másik ne lássa kétségbeesésünket...

(...) Már szinte felhagytunk a reménnyel, amikor hazaérkezett Amerikából Árvay professzor (az Országos Kardiológiai Intézet későbbi igazgatója). A kilencórás műtét sikerült. A gyógyulás több hónapja alatt megszületett hatodik gyermekünk, és bizony eléggé megrendült az anyagi helyzetünk... Ahogy minden gyermekünk születése hozott valami váratlan jót, javulást a család életében, úgy hetedik gyermekünk is meghozta azt. Új állásba hívtak...

Számtalanszor hallottuk: „Mi is sok gyereket szeretünk volna, de...” A folytatás már sokféle volt. „Kis lakásban hogyan? A férjem nem akarta; Ebből a fizetésből? Ennek rendfizetésből? Azonban nem hallottuk, hogy bizony

a nagy családdhoz csodálatos anya kell, aki mosolyogva tud – ezer házimunka közepette – minden gyerekre nemcsak külön figyelni, de személyes választ adni az akár 17 év kor-különbőségű gyermekek kérdéseire is.

Felésem, miután kitűnő eredménnyel végzett ve-gyészként, a szakma csúcsát jelentő kutatóintézetben kez-dett dolgozni. (...) Második gyermekünk hat hónapos korá-ra feladta sokat ígérő, tudományos karrierjét. A párom tehát otthon maradt gyermekeinket nevelni, háztartást vezetni... De emellett – rendkívüli kezűgyességét és művészi érzékét kihasználva – autodidakta módon beletanult a kerámiázás-ba, és így eladott figurái komolyan hozzájárultak a családi kasszához.

(...) Személyes meggyőződésem, hogy az akárhány gyermekkel otthonmaradó édesanyák sokkal többet dolgoz-nak, mint egyes „dolgozó nők”, akik közül sokan aztán az óvo-dán, iskolán kéri számon azt, amit maguk elmulasztottak...

(...) Nyolcadik gyermekünk se maradt el a többitől. Születése után váratlanul magasabb vezető beosztásba he-lyeztek. Mire kilencedik gyermekünk megszületett, a fe-léségem, egyszerre igyekezett együtt tanulni elemis, felső tagozatos, gimnazista és főiskolás gyermekünkkel, miköz-ben az elkerülhetetlen tinédzserproblémákkal is meg kellett küzdenie. Esténként sokat beszélgettünk, de még ilyenkor is volt ereje arra, hogy a családi ügyeken túl a munkahelyi problémáimba is beleélje magát...

(...) Aggályoskodtunk és féltünk, vajon, hogy fogjuk fogadni, amikor majd gyermekeink sorra (megmutatják?) be-mutatják a „Vele járok”-at... Vajon sikerült-e gyermekeink-kel tudatosítani, hogy a párválasztás, a családalapítás életre szóló, nemcsak a hit vagy a hagyomány miatt, hanem mert a családi összetartozás mindenkinek a személyes érdeke is...

Hitünk szerint elsősorban a Gondviselő Istennek kö-szönhetjük (...), hogy nemcsak vöket, menyeket, hanem új családtagokat, új gyermekeket kaptunk, akik szívesen van-nak egymás társaságában, és büszkék arra, hogy ennek a nagy családnak a tagjai...

(...) Ha azt kérdik tőlünk, mi segített át az élet nehéz-ségein, akkor a válaszuk: elsősorban Isten szeretete, amely minden embert átölel. De ha azt is kérdik, hogy mi miként éreztük azt, akkor meggyőződéssel állíthatjuk, hogy a szü-leinktől kapott értékrend alapján a kettőnk szerelméből kibontakozó család az, amely nemcsak átsegített minden nehézségen, de egy boldog életet is biztosított számunkra.”

A példa „ragadós”, hiszen 39 unokánk és eddig) há-rom dédunokánk van.

Közvélekedés, közfelfogás, köztudat. A múlt század közepéig a köztudatot, a közízlést még döntően az értelmi-ség irányította, befolyásolta. Mára a politikusok, multinaci-onális cégek, sztárok és pillanatember-celebek vették át ezt

a szerepet a médián keresztül. Tudatosítanunk kell, észre sem vesszük, hogy akarnak eltávolítani minket nemzeti kultúránktól:

*„Egyet bánok csak: a haza fogalmát,
Megállott volna az tán, úgy hiszem,
Ez új rend közt is. Az emberkebel
Korlátot kíván, fél a végtelentől,
Belterjében vesz, hogyha szétterül;
Ragaszkodik a múlthoz és jövőhöz;
Félek, nem lelkesül a nagyvilágért,
Mint a szülők sírjáért lelkesült.”*

(Madách Imre: Az ember tragédiája XII. szín)

Óriási feladat, de nem megoldhatatlan a káros tartal-mak elleni fellépés:

- egyes médiumok tudatos kiszűrésével,
- felhívás elfogadhatatlan programok, műsorok elke-rülésére,
- hasonló szerkesztésű, de ellentétes tartalmú műso-rokkal, cikkekkel, képekkel,
- tanúságtétel értékrendünkről a médiában, összej-veleteken, vitaesteken stb.,
- példaadással, mert népességszaporulat legfontosabb bástyája a család.

Ez a generációk összetartó eleme; a világnézeti, er-kölcsi, szakmai és kulturális ismeretek továbbadásának leg-fontosabb iskolája; a születő gyermekek számára az egyet-len biztonságos fészek; a szeretet (és szerelem), a támasz, az öröm és boldogulás legstabilabb köteléke. ♦

7.9.

Közösség-, Család- és Házasságélettan

LÁSZLÓ TAMÁS

Bácskai Júlia *Magánélettan* 1.–2. című kötetei 1997–98-ban jelentek meg. Ezek az önismeret pszicholó-giáját dolgozzák fel négy vetületben: ŐK és ÉN, TI és ÉN, TE és ÉN, ÉN és ÉN viszonylatban. A köte-tek célja alapvetően az „önmegvalósítás” támogatása (ami alapvetően megnehezíti a családi életre, házasságra, gyer-

mekvállalásra való felkészítést). Ezek párjaként egyre inkább szükségesnek tartjuk (immár csaknem 25 éve), hogy készüljön el egy kézikönyv- illetve munkafüzet sorozat, amely a közösségépítésről, a családról, a házasságról szól. Mindhárom – egymással szinergikus kapcsolatban álló – témakörrel kapcsolatos gondok alapvetően mentális, tudati, erkölcsi, hitbéli jellegűek, ezért a válaszok, a problémák megoldása és feloldása ugyanilyen komplex megközelítést igényelnek.

Indíttatása alapvetően kereszténységre alapozott legyen, megalkuvás nélkül. Természetesen legyenek bennük tanító részek, világos és határozott állásfoglalások, amelyek irányt mutatnak és biztos kapaszkodókat nyújtanak egy elbizonytalanító világban. De alapvetően inkább kérdező, bevonó jellegű legyen, amelyben az örök igazságokat, evidenciákat megélhetővé tesszük. Legyen bennük sok kérdés, amikre egyénileg és közösségben lehet válaszolni tanári segítséggel; sok játékos feladat, amelyek élményszerűvé teszik a bejárt utat; sok tanulságos történet, amelyet végig lehet elmélkedni; sok irodalmi, művészeti alkotás, amelyek a témákat járják körül. Mindhárom kötet alapvetően az örömről szóljon, a vidámság hassa át őket, kinyilvánítva, hogy jó dolog közösségben, családban, házasságban élni, mindhárom alapvető és nélkülözhetetlen és mindig megújuló emberi erőforrás.

Egy munkaközösséget kellene létrehozni, amelyben szociológus, közösségszervező, pszichológus, mentálhigiénés szakember, orvos, pedagógus, pap-lelkész, házaspár, gyermek és fiatal egyaránt alkotó módon jelen van. Szükség volna több kontrollcsoportra, akik a témavázlatokat, az egyes fejezeteket előzetesen és menet közben is véleményezik. A három kézikönyv-munkafüzet készítését gondolhatják egyházi (ökumenikus jelleggel) és civil szervezetek egyaránt.

Elsősorban általános iskola felső tagozatosok, gimnazisták és felsőfokú iskolák számára készüljön. Mind a három témát a 10–14, illetve a 14–18 éves (esetleg 18–22 éves) korosztályok számára két- (vagy akár három-) lépcsős megközelítésben lehetne kidolgozni (vagyis ez célszerűen „kezdőknek”, „haladóknak”, illetve fiataloknak szólna az összesen hat vagy kilenc kötet). Pedagógusok számára külön kézikönyv kellene, amelynek segítségével állíthatnak össze foglalkozásokat. Olyan módon kellene az anyagot elkészíteni, hogy a szülők is haszonnal forgathassák. Szolgálhat a közösségi, családi életre való felkészítésre, használható legyen szülők iskolája, házasságra való készülés számára.

Néhány ellenérv a bevezetésükkel kapcsolatosan: felesleges ezekkel terhelni az amúgy is túlzásfolt oktatási rendszert (ezzel szemben az oktatás hatékonyságát aláássa

a rendezetlen családi, szülői háttér); ez a három téma első sorban a családra és nem az iskolára tartozik (ezzel szemben sem az iskola, sem a család nem foglalkozik egyik kérdéssel sem érdemben – néma családok, magára hagyott iskola, eredmény: „elveszettség tudatos ifjúság”, az iránytű nélküli „kortársnyomás” uralkodik); ha már fontosnak tartjuk, akkor a pedagógus a személyiségén keresztül, a saját tantárgyába csempészve adjon követhető példát (ez életszerűtlen kifogás, konkrétan ezekre képzetlenek a pedagógusok, a személyiségfejlesztésnek ezek az aspektusai nincsenek a képzés homlokterében) stb.

Néhány érv a Közösségélettan bevezetése mellett (szakmai és civil összefogással korlátlanul bővíthető az érvrendszer): a valódi közösségek hiánya, a számuk csekély, és kevés az olyan helyi közösség, amely az élet egészét fogja át, vagyis nincs védőháló a házasság és a család mögött; hiányos a közösségekkel, családdal, házassággal kapcsolatos ismeret; az önzés uralkodásával, a fogyasztásközpontúságával szemben a valódi értékekre, az emberi kapcsolatok fontosságára kell a figyelmet irányítani; a fizikai, környezeti fenntarthatóságra nagy hangsúlyt fektetünk, azonban a társadalmi fenntarthatóságra kevés figyelmet fordítunk, holott ennek kéne elsőbbséget biztosítani (ez nemcsak mennyiséget, de minőséget is jelent); boldogtalan és kiengeszteltlen a magyar társadalom, ennek oka a sok magányos ember, a családi válságok tömege (nem a család és a házasság van válságban, hanem az ember).

Mik indokolják a Család- és Házasságélettan bevezetését: kultúrharc zajlik a család és a házasság ellen, sőt az alapvető emberi identitás, a biológia és az erkölcs ellen; a liberális mozgalmak egyetemi szinten terjesztik a romboló nézeteiket, a keresztény-polgári oldal hallgat (ezzel idomul a liberalizmushoz, feladva identitását), vagy csak néhány deklaráció szintjén nyilatkozik meg, ezért szükség van a keresztény-polgári nézetrendszer bátor, elvhű, magas szintű, részletes és a többszintű képzésben is jelen lévő képviselőjére; csekély ismeretekkel rendelkezünk a család és a házasság küldetésével, létével, működésével kapcsolatban; kitolódik a házasságkötés és a gyermekvállalás ideje – ezzel kapcsolatban a mentális képzés is segítség lehet; a „demográfiai tél” (ami első sorban az európai fehér ember problémája) ellenében nem elég a családtámogatás (a pénz), hiszen a probléma eredendően mentális, tudati, erkölcsi, hitbéli jellegű, ugyanilyen komplex válaszokat kell adni; nem hívószó, nem érték a hűség, az áldozatvállalásnak, az elkötelezettségnek, a valódi odaadásnak nincs értelme, ezeket újra érthetővé és hívószóvá kell tenni; az ifjúság felkészületlen a házasságra, családi életre, gyermekvállalásra.

Összefüggések a Közösség-, Család- és Házasság-élettan között

A házasság minden emberi kapcsolat archetípusa. Az emberi kapcsolatok ebből eredeztethetők. Kettejük folyamatosan megújuló párbeszéde, a növekedés az egymás iránti elkötelezettségben, az áldozat egymásért, a gyógyulás-gyógyítás, a kiengesztelődés, a szolidaritás, az egymás elfogadása, az együttműködés mind-mind a házasság lényegéhez tartoznak, minden emberi közösségnek ezen elvek szerint kellene léteznie. A házasság a családra, a gyermekre nyílik, általa újul meg, teljesedik ki a házasságok közötti élő szeretetkapcsolat által.

A család mikro- és makrokozmosz, az együtt élő nemzedékek, az elődök és az utódok, rokonságok gazdag és szerves rendszere. Olyan ez, mint az anyaföld: humusz, televény, mely a tanulságok, az életvezetés, az alkalmazkodás sikeres és olykor sikertelen példáit tárja elénk. Eligazodási pontok, példaképek teremnek ebben a körben, legendák, történetek keringenek, amik a nagycsaládok felbomlásával, a társadalom atomizálódásával eltűnőben vannak. Ebben a gazdag talajban a generációk olykor lázadva, olykor mást téve nem kényszerültek az élet alapjait kitalálni, az emberi kapcsolatok biztos támaszt, hátteret adtak akár az újításra, az újrakezdésre, a kihívásokra adott korszerű válaszokhoz.

„A közösség eredete nincs a természetben, nincs a családban, a törzsben, az érdekekben. A dolgok nem kívül kezdődnek, hanem belül, és nem alul, hanem fölül, és nem a láthatóban, hanem a láthatatlanban. (...) Közösség egyes-egyedül csakis abban a létben van, amelyet az ember számára megnyit: az emberfelettiben. Minden ember közös léte nem az anyagban, a szellemben, a vallásban, a morálban van, hanem Istenben. Ha az emberek anyagban, morálban, fajban, szellemben találkoznak, mihelyt a nyelv, az anyag, a szellem feloldódik, a közösség megszűnik. Végleges egybeolvadás csak az isteni létben lehetséges. Ez a közösség az egyedüli. Ez: a közösség. (...) A közösség kezdete: mikor az emberben felébred a tudat: nem vagyok egyedül, és minden ember sorsával elszámolni tartozom.” (Hamvas Béla)

Miért tesszük előre a közösséggel való foglalkozást, amikor nem ez az alap, hanem a házasság? Azért, mert a mai magyar társadalom beteg, közösséghiányos, a Hamvas Béla-i meghatározásnak egyáltalán nem felel meg, mert az emberek csak az „anyag”-ban találkoznak, a fogyasztásban, a gyakorlati materializmusban (súlyos kádári örökségképpen), semmiképpen sem a morálban, a fajban (2004. december 5. – lelki Trianon) és a szellemben. Először a valódi közösségek építésére kellene a hangsúlyt fektetni. Persze párhuzamosan a másik kettővel... ❖

7.10.

Iskolai szocializáció

BENDA JÓZSEF

A mikor iskoláink működésének demográfiai hatását vizsgáljuk, három tényező csoportot kell legalább szem előtt tartani. Már szabad szemmel is látható az összefüggés, az iskolában eltöltött idő és a késői családalapítás között. Nyilvánvaló, hogy „minél több osztályt végez el egy nő, annál kevesebb gyermeket hoz világra”⁵⁹, de tovább kell mennünk, mert más – kevésbé evidens – tényezők is könnyen feltáruulnak szemünk előtt. Álláspontunk szerint

1. az ott eltöltött idő hossza az egyik „kockázati” tényező, emellett azonban
2. jelentős tényező az a tananyag, amit megtanulhatnak. Kiemelten gondolunk itt a családi és közösségi életre nevelés⁶⁰ tananyagának hiányára, amit 1948-ban megszüntettek.
3. Ne kerülje el a figyelmünket azonban az iskolák „rejtett tantervének” működése sem, az abban megvalósuló értékrend, a társas hatásmechanizmusok, amelyek erőteljes hatással vannak a fölnevelkedő generációk gondolkodására és viselkedésére. Most mi a legutóbbival foglalkozunk.

Ahogy a családban a gyermek személyiségének, érdekeinek figyelembevétele neurológiai szinten befolyásolja a gyermekek párválasztási, kapcsolatépítő képességeit, utódgondozási esélyeit,⁶¹ gyermekvállalási döntéseit stb., az iskolák szocializációs hatásrendszerének hasonló ereje van.

Az iskolai szocializáció, a „rejtett tanterv” vizsgálata több évtizedes múltat tekint vissza, amit a hazai és a nemzetközi szakirodalomban sokan vizsgáltak⁶². Most főként azokat a megállapításokat vesszük szemügyre, amelyek erőteljesen befolyásolják a felnövekedő népesség házassági és gyermekvállalási szokásait, és több iskolatípusban is megfigyelhetők.

⁵⁹ Dr. Benda József: *A demográfiai krízis és iskolai szocializáció II. rész*; Academia.edu

⁶⁰ 9.1 Demográfiai trendforduló az életpályák mentén – László Tamás

⁶¹ https://www.academia.edu/22504078/A_demogr%C3%A1fiai_kr%C3%ADzis_%C3%A9s_az_iskolai_szocializ%C3%A1ci%C3%B3_II_r%C3%A9sz_

⁶² *Neveléstudomány* 2013. 4. 131–136. old.

Iskoláink jelentős része elavult, gyenge hatékonyságú módszerekkel dolgozik. Ötven éve minden szociológiai vizsgálat bizonyítja, hogy a kitűzött célok még papíron sem teljesülnek (tanulmányi eredményesség, írás- és olvasási készség, kommunikációs képesség stb. Az Oktatókutató Intézetben egy 2015-ös felmérés szerint az általános iskolások 4-5 százaléka, a gimnazisták 18 százaléka, a szakközépiskolások 38 százaléka, a szakiskolások 48 százaléka megbukott.) Ez csak az iskolák eredménymutatóinak töredéke. Emellett hátráltatják a gyermekek társadalmi beilleszkedését, sokakat közülük kifejezetten aszociális pályára terelnek. Sok pszichológus egybehangzó tapasztalata, hogy a pedagógiai kultúra nem a személyiség és más morális értékek tiszteletét közvetíti gyerekeinknek, hanem ellenkezőleg, „érték- és érzelmromboló, pszichopatizáló hatású”.

Egy nagy mintás felmérés alapján Zsolnai Anikó (2001) megállapította, hogy a 16 évesek körében – a korábbiakhoz viszonyítva – csökkent a kapcsolatok száma, a tanulók 28,1 százalékanak egyetlen barátja sincs, és a fiatalok 98,9 százaléka semelyik tanárhoz sem kötődik.

A kapcsolatmenedzselés, a kommunikáció, a proszociális viselkedéskultúra, a bizalomépítés, a kíváncsiság a másik nem iránt, a konfliktuskezelés és más hasonló készségek fejlesztése és működtetése idegen az iskolarendszertől. Éppen ezek a tulajdonságok lennének pedig a párválasztás, az együttélés és a gyermekgondozás legfontosabb alappillérei.

A magyar fiatalok társas kapcsolatai ziláltak, konfliktusokkal terhelték. Gyakran élik át a kivetettség, a perifériára kerülés, a kiközösítés, bántalmazás élményét (ezt nevezi a szakma „fekete pedagógiának”). Nem érezhetik magukat sem a társaik, sem a felnőttek között biztonságban. Az iskolához és a felnőttekhez való viszonyuk évről évre romlik, unalmasnak és kellemetlennek élik meg. A PISA-vizsgálatok egybehangzó következtetése, hogy iskolarendszerünk nem támogatja eléggé a fiatalok társadalmi beilleszkedését.

Miért fontos erre odafigyelni? Ha egy biztonságosan kötődő gyermek – akit otthon testvérek és szerető család vár haza – bekerül az iskolában egy versenyzető, kötődésromboló közegbe, az ott megélt hatásokat néhány év alatt akár ki is heverheti. Ha azonban egy bizonytalan kötődésű gyermek, esetleg csonka családban, egykeként felnőve kapja meg ugyanazt, egész életét, párválasztási, gyermekvállalási attitűdjét meghatározhatja. Egy 2014-es ombudsmani vizsgálat így fogalmaz: „a tanulók felnőtté válását elősegítő nem csak oktatási, hanem nevelési tevékenység végzésére a jelenlegi rendszer nem alkalmas”.

A fiatalok Magyarországon való boldogulásának, itthon maradásának az egyik kulcsa is az iskolarendszer közösségépítő lehetőségében rejlik. Miért is maradna egy olyan fiatal az országban, akinek zavart az édesanyjához való viszonya (is), testvére nincs, az iskoláiban nem építhetett ki baráti kapcsolatokat, párt nem talált magának, esetleg még munkát sem talál? Talán az a bér fogja itt tartani, amiből a megélhetésére sem telik? Ameddig iskolarendszerünk, intézményeink nem képesek kezelni ezeket a jelenségeket, átalakítani a nevelési folyamatokat, az agresszió foglyai maradunk, és nem tudjuk megállítani a népességfogyást sem.

A korábbi megoldatlan szocializációs problémákat tetéztve felnőtt egy új, a digitális korban született generáció. Ők már másként élnek, gondolkoznak és viselkednek, mint elődeik. Figyelmüket nehéz fenntartani, mert ahhoz vannak hozzá szokva, hogy 2-3 másodpercenként villódzó képeket néznek. Bátrabban kérdeznek, nem érzik azokat a gátlásokat, amit a korábbi tanulók, kevésbé fogadják el az erőltetett megoldásokat. Jelentős részük virtuális közösségekben él, a világhálón töltik szabadidejük nagy részét, és kapcsolataikat is így építik, miközben nem találják helyüket a valóságos csoportokban.

A Z generációt másként kell tanítani az iskolákban. A hagyományos frontális tanítás egyre kevésbé működik. Nem nézhetjük tétlenül, hogy elszalad mellettünk az idő, alkalmazkodni kell a környezet, gyermekek változásaihoz. Meg kell találni hozzájuk a kulcsot, az eszközt, a módszert. A tantárgyak, a tananyag, a tankönyvek, a pedagógiai módszerek megújulása nélkül nincs esély a megnyerésükre.

Összegezve az iskola működési zavarait, megállapítható, hogy az elmúlt évtizedekben egymásra torlódtak a megoldásra váró problémák, és az általános iskola csak korlátozottan volt képes a felnövő generációk szocializációját megoldani. A gyerekeket csak, mint a bürokratikus gépezethez illeszthető tanulókat kezelte, elhanyagolva a személyiségfejlesztés, a nevelés feladatait.

Mi a megoldás? A kiemelkedő, megjegyzésre érdemes pedagógiák titka a tanárok és diákok közötti szeretetkapcsolat. Csak erre épülhet a magas szintű tudásátadás. Nincs alternatívája.

Az iparosodás kezdetén általánossá vált tömegoktatás idejében nem erre volt szükség. A tömegesen munkába állított nők nem maradhattak otthon, ezért gyermekeihez felügyeletet kellett biztosítani. Ekkor alakult ki, alapvetően gyermekmegőrzési céllal, a tömegoktatás mai szervezeti rendszere. Az elszemélytelenedett iskolákban, a korábban jól bevált szeretetkultúrát a fegyelmezés, a nádpálca, az „idomítás” váltotta fel.

A tömegoktatás működése már az 1800-as évek végétől a bírálatok kereszttüzeiben áll, és a megújítására, átalakítására tett kísérletek a mai napig folyamatosan zajlanak. Az „iskolagyárakban”, a bürokratikus-hatalmi szervezetek darálójában eltűnik a szeretetkapcsolatokban formálható személyiség. Minden célkitűzés és törvény ellenére tapasztaljuk, hogy hol a szeretetkapcsolatokra épülő nevelés, hol a tudásátadás, hol mindkettő hiányzik iskoláink jelentős részéből. Szenvednek tőle pedagógusok, gyermekek, szülők egyaránt. Következmenyeivel pedig akarva-akaratlan szembesülünk mindannyian a társadalmi devianciák sokaságában: kirekesztés, agresszió, alkoholizmus, drog, politikai meg erkölcsi válságtömeg, és nem utolsó sorban – a fejlett országokban tapasztalható – demográfiai krízis.

A reformok és reformkísérletek túlnyomó részében megtaláljuk a szeretetkapcsolat és a tudásátadás közötti szakadék áthidalásának szándékát. A reformpedagógiák és néhány egyházi iskola vette fel a küzdelmet az embertömeg-gyárral. De vajon meg lehet-e valósítani ezt a tömegiskolákban is?

Ennek a kérdésnek a megválaszolását kezdtük el az elméletben és gyakorlatban 1983-ban, a Humanisztikus Kooperatív Tanulás (HKT) névvel indított innovációval. A kidolgozott technológia lényege a diákok szeretetkapcsolatára és együttműködésére építő nevelési folyamat felépítése, szeretetközösségek létrehozása az iskolai osztályokban. Az elmúlt évtizedekben a program eredményesnek bizonyult: egyaránt kiállta a tudományos vizsgálatok és a gyakorlati megvalósítás próbáját.

A módszertant számos pedagógusképző főiskola és egyetem kurzusain tanítják, a szakirodalomban rendszeresen hivatkoznak rá. Magyarország egyes városaiban ma is olyan népszerű a módszer, hogy a demográfiai mélypont ellenére is növekszik az iskolák tanulói létszáma. Már az 1990-es években megindult a nemzetközi érdeklődés a program iránt (Lübenau, Szarajevo, Tübingen stb.).

Az elmúlt évtizedekben több ezer oldal publikáció⁶³ jelent meg a témában, mintegy 50 szerző tollából, szakmai konferenciák tucatjain vettünk részt. Szakmai írásaink rendszeresen megjelentek a pedagógiai és a társadalomtudományi lapokban, folyóiratokban, és a napi sajtó, a televízió, és rádióműsorok is teret engedtek a programnak⁶⁴. 2015-ben a program négy pedagógusát Németh László-díjjal tüntette ki a miniszter. Az eltelt

évtizedek bizonyították a program életképességét. Tár-sas Tanulás néven 2021-ben Erdélyben, 2023-ban a magyarországi görögkatolikus⁶⁵ iskolákban is megindult a program adaptációja. ♦

7.11.

Paradigmaváltás a közoktatásban

BENDA JÓZSEF

*S*zeretetközösségek kialakítása az iskolai osztályokban. A társak között az osztály közösségében felépített és megerősített bizalmi kapcsolatok stabil érzelmi alapokat nyújthatnak a gyermekek személyiségének további fejlődéséhez. Az értékközpontú pedagógiának, jóllehet a társadalmi folyamatokból csak egy kis szeletet tud hatása alá vonni, különösen ügyelnie kell a gyermekkori szeretetkapcsolatok élményvilágának minél kiterjedtebb felépítésére.⁶⁶

Az elmúlt évszázad társadalomtudósai számtalan építőelemét kidolgozták a bibliai alapokon nyugvó szeretetpedagógia megvalósításának (aktív, gyermekközpontú nevelés, a száraz intellektualizmus meghaladása, az életkori sajátosságok figyelembevétele stb.). Ehhez a 20. század második felében a fejlődéslélektan, a szociálpszichológia, a tudás- és a szervezetszociológia, a magatartás tudományok hozzáadték a szervezetekben való viselkedés szaktudományát.⁶⁷ Mindezeket – a legutóbbi epigenetikai és pszicho-, illetve neurobiológiai kutatások is alátámasztották.⁶⁸

A szaktudományok fejlődésével tehát egyre pontosabb technológiát tudunk a szeretet korokon átívelő, ősi parancsa mellé rendelni, és egyre jobban látjuk mitől függ az eredmény.

A gyermekek mentális és fizikai egészségéhez, a

⁶³ <https://www.youtube.com/watch?v=7Beeq8Oj3tE>

⁶⁶ <https://plusz1baba.hu/helyzet/az-igazi-okok/idegrendszer>

⁶⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=J3Oyt9PcDng&feature=youtu.be>

⁶⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=C00Zv4VTx-8>

⁶³ <https://hktprogram.hu/index.php/kozneveles/publikaciok>

⁶⁴ Humanisztikus Kooperatív Tanulás (HKT) A harmadik évezred pedagógiája

szociális és értelmi képességek fejlődéséhez, az érzelmi intelligencia kibontakozásához, a sikeres felnőtté váláshoz tehát – otthon és az iskolai osztályokban – elfogadásra, biztonságra, bizalomra van szükség.⁶⁹ Ma már sokunk számára egyértelmű, hogy a fejlett, értelmes személyiség kialakulásához mind a pedagógusok, mind a diákok számára a folyamatosan megélhető szeretetkapcsolatok mellett az ezt támogató csoportfolyamatokra is szükség van. Meggyőződésünk, hogy a formálódó tudástársadalom legfontosabb műhelyeiben, az iskolákban sem tűzhetünk ki más célokat, mint a szeretetkapcsolatokat felépítő, eredményorientált teammunkát.

Kutatásaink igazolták (Benda, 1994)⁷⁰, hogy a kötődés kialakítása és megóvása, a stabil kapcsolatok fenntartása és támogatása a sikeres pedagógia egyik alappillére. A családi majd az iskolákban kialakított bizalmi kapcsolatok jelenthetik egy jól működő társadalom bázisát is. Amennyiben tehát biztosítani tudjuk, hogy a gyermekek idejük jelentős részében az öröm és szeretet lelkiállapotában kölcsönösen támogassák egymást, olyan idegéletteni feltételeket teremthetünk, amely megsokszorozza életerejüket, teljesítő képességüket és egy minőségi ugrást tapasztalhatnak⁷¹ a kapcsolati kultúrájukban és az intellektuális teljesítményükben egyaránt.

Társas Tanulás a gyakorlatban. A jövőt a közösségi, együttműködő, folyamatosan fejlődő iskolákban látjuk, ahol a gyermek, a pedagógus, a szülők és a vezetők egyaránt megtalálják helyüket, és örömmel vesznek részt a folyamatokban.

A tanulás nem magányos, öncélú tevékenység és/vagy teljesítmény, nem csak az individuális sikerek eléréséről szól, hanem közösségért végzett cselekvés. Ez egyben a későbbi családalapítás és a gyermeknevelés tapasztalati bázisa. Ennek az alapelvek az érvényesítéséhez a szaktudományok által felismert szabályszerűségekre épülően tervezett, fejlődőképes, dinamikus szervezetet alakítunk ki, amely folyamatos fejlődésében veszi figyelembe a teljes személyiséget. Minden gyermeknek biztosítani kell a lehetőséget, hogy örömet találjon az egyéni és a közös alkotások létrehozásában, erői kiteljesítésében.

Ha képes kiegyensúlyozott kapcsolatokat építeni és fenntartani, ezáltal nemcsak a saját, hanem környe-

zetének a teljesítményét is állandóan növelni fogja, és egyre eredményesebben dolgozik meglévő és majdani családjá, az egész társadalom javára.

Az osztályon belüli kiscsoportok kialakítása és működtetése a Társas Tanulás hatásmechanizmusának egyik meghatározó eleme. A gyermekek az osztályon belül három-öt fős csoportokat alakítanak ki.⁷² Társaikat szabadon választhatják meg, amely családalapítás mintájára is emlékeztet. Az ideális csoport létszáma akkora, amelyet a gyermekek még befolyásolni tudnak és lehetővé teszi a tagok aktivitását.

A biztonságérzet megteremtése a gyermekek számára⁷³ meghatározó jelentőségű. Az önkéntes csoportosulás ezt nyújtja a gyermekeknek. Lehetőséget ad a megnyílásra, a félelem nélküli, őszinte eszmecserére, ami bekapcsolja az agy magasabb rendű funkcióit. A szabad választás alapján történő csoportalkotás energiákat von be és működtet a tanulási folyamatban.⁷⁴ Az egymást jól megtalált csoporttagok egy érzelmi övezetet hoznak létre egymás között, melynek hatására munkavégző képességük megsokszorozódik.

A pedagógus feladatai. A pedagógus – felfogásunk szerint – elsősorban vezető⁷⁵, aki irányítja a gyermekcsoportok személyiségének fejlődését, beleértve a tanulási folyamatot. Feladata sokkal komplexebb a hagyományos fogalmi rendszerben alkalmazott ismeretközlő, motiváló, értékelő szerepeknél. Tervezi, szervezi, irányítja, koordinálja, értékeli a tanulócsoporthoz⁷⁶ folyó tanulási folyamatot, a gyermekek kapcsolatrendszerét, egymáshoz való viszonyait. A tanterv és a taneszközök alapján, igazodva a gyermekek fejlettségi szintjéhez, segédeszközöket készít. Lecsökkentve a közvetlen ismeretközlés idejét feladatokat ad a csoportoknak, amit a gyermekek egymás között elosztva és megbeszélve végeznek el. Ezáltal több ideje és energiája lesz a személyes kapcsolatok kialakítására.

A Társas Tanulás programot bármelyik iskolában, évfolyamban és osztályban be lehet vezetni.⁷⁷ Lépésről lépésre haladva, fokozatosan, egy hosszabb folyamat eredményeként érhetjük el kiteljesedett formáját.

Eredmények. Egy pedagógiai program sokféle nézőpontból ítéltethető meg, a bőség zavarával küzdve ezekből válogatunk. A Társas Tanulás (HKT) technológia a

⁶⁹ 75. Portik Órás Ildikó: Rendszerelemek

⁷⁰ <https://hktprogram.hu/index.php/koznevel/kutatasok/hatasvizsgalat>

⁷¹ <https://www.youtube.com/watch?v=YLUhjOBix0>

⁷² <https://www.youtube.com/watch?v=HZCRp75EGsc>

⁷³ <https://www.youtube.com/watch?v=DTkZ0l0f1uQ>

⁷⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=VqUCX9yClz0>

⁷⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=sXWruW4JQ0U>

⁷⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=j2CjalWW6u8>

⁷⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=9GyolI2EOVQ>

környezeti feltételek kialakításával egyszerre képes az eredményes nevelés és tanulás megvalósítására.⁷⁸ Sok ezer szülő, gyermek, pedagógus, kutató véleménye és tudományos vizsgálatok – 40 év távlatából – egyre inkább igazolják a program sikereit. A Társas Tanulás technológia egy paradigmaváltást hoz magával. A gyermekek, a szülők, a pedagógusok örömmel és elkötelezetten vesznek részt a folyamatban.⁷⁹

A bizalom, az együttműködés és a teljesítményértékek mentén kidolgozott technológia olyan szemléletet, szervezetet, módszereket és eljárásokat kínál az eltérő személyiségek eltérő irányú fejlődési szükségleteinek a hagyományosnál nagyobb mértékű kielégítésére, amely a társadalmi különbségek kiegyenlítődése irányában is hat. Hatásmechanizmusa a személyközi kapcsolatok rendezésével a látens, mély folyamatokra koncentrál.

A sajátos szervezeti kultúra a legerősebb motivációt hordozó tudatalatti képleteket, neurológiai struktúrákat aktiválja, amelyek megsokszorozzák a személyes és csoport teljesítményt. Olyan rugalmas szervezetet működtet, amely az eltérő (és folyamatosan változó) igényeket egyéni és csoportszinten egyaránt jobban szolgálhatja. A kialakított technológia biztonságot és védelmet nyújt, megszünteti az elszigeteltséget, oldja a szorongást. Az egymástól kapott megerősítések növelik az önbizalmat. Igazi teammunkában többet és intenzívebben, teljes személyiségükkel foglalkoznak egymással és a tananyaggal, ami megnyitja a fejlődés útját. A Társas Tanulás egyik lényeges eredménye, hogy a feladatok megoldásában a nézőpontok összevetése mennyiségben, időfelhasználásban, minőségben megsokszorozzák az eredményességet és a közös eredmények minden gyermek számára nagyobb sikert eredményeznek.

A gyermekek számszerűen is megragadható személyiségváltozásokon mennek keresztül. Az iskolához és a tanuláshoz való viszony tekintetében a program eredményei szembe tűnőek. A gyermekek jobban szeretnek iskolába járni, ami a társadalmi értékrend elfogadását, illetve a tudásértékekhez való erősebb kötődést, tanulás hosszabb távú eredményeit is befolyásolja. A szorongó, gátlásos gyermekek kinyílnak, az agresszív, szembe szegülő magatartásformák eltűnnek, a gyermekek társas (szociometriai) pozíciója kedvezően módosul.⁸⁰ Toleránsabbakká válnak, bátrabban vállalják önmagukat, empátiás és örömkészségük kifejeződik. A felnőttekhez

való viszony, az önkép javul, sikeresebbnek érzik magukat. A változásokat számos teszteredmény, felmérés, attitűd vizsgálat, jellemzés megerősíti.⁸¹

Tanulmányi eredmények. A társas kapcsolatok fejlesztése, egy komplex pszicho-neuro-szociális folyamat transzferhatásaként pozitívan hat a tanulmányi eredmények alakulására. A felmérések azt mutatják, hogy szembetűnő a tanulási motivációban bekövetkező változás.⁸² A vizsgált osztályok esetében a gyerekek tanulmányi eredményessége kevésbé függ a gyerekek társadalmi háttérétől. A folyamatban a tanulmányi eredmények erőteljesebben javulnak, mint a hagyományos osztályokban. A gyermekek (az önmagukhoz mért) korábbi teljesítményüket megsokszorozzák, a tudás megszerzésének vágya belső szükségletté válik.

Országos versenyeredmények. Mivel a Társas Tanulás (HKT) nem tantárgyi, hanem komplex személyiség-, és közösség fejlesztő eljárás, az eredményesség nem csak egy-egy tantárgyban, szakterületen, vagy néhány kiemelkedő képességű gyermekben, hanem minden tantárgyban, nagyon sok gyermekben és az osztályok, csoportok, közösségek egészében évtizedek óta megmutatkozik.

A feldolgozás során ámulatba ejtő, hihetetlen siker sorozatokat láttunk, amelyeknek még az áttekintése is komoly feladat. Példaként említhető, hogy 2000–2014 között négy pedagógusunk diákjai több mint 400 alkalommal érték el helyezést a területi és országos és nemzetközi tanulmányi versenyeken.⁸³

Szükségszerűnek látszik tehát iskoláink működésének átgondolása a demográfiai kihívások nézőpontjából is.

Amikor tehát a demográfiai folyamatok meghatározó komponenseivel dolgozunk, fontosnak tartjuk mindazokat a tényezőket figyelembe venni, amelyek a fiatalok gondolkodását, attitűdjét, értékrendszerét, magatartását meghatározzák, mert csak ezen tényezők együttesének kezelésével tudunk működőképes megoldást találni a demográfiai válságra. Amikor az iskola hatását elemezzük a párválasztásra, a kapcsolatok stabilitására, a válások számára, a gyermekvállalás elhalasztására, illetve a születésszám csökkenésére vonatkozóan, nem elégséges annak időtartamával foglalkozni, hanem célszerű az elsajátítandó családi életre nevelés, mint tantárgy és a rejtett tanterv, vagyis a működési fo-

⁷⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=YLUhjgOBix0>

⁷⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=TGGdsKO4OpA>

⁸⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=IAjksA7airA>

⁸¹ <https://www.youtube.com/watch?v=SGSQSHYZyAs>

⁸² https://padi.psiedu.ubbcluj.ro/pedacta/article_13_1_6.pdf

⁸³ <https://hktprogram.hu/index.php/hkt-program/eredmenyek/tanulmanyi-versenyek>

lyamatok, az értéktartalom, a szocializációs hatások figyelembevétele is.

Cikkünkben feltártunk az iskolarendszer diszfunkcionális működési folyamatait (amelyeket igazából senki nem akar, hogy így működjön, és minden szereplője azon dolgozik, hogy hatékonyabban, eredményesebben, méltányosabban, emberközelibben és versenyképesebben működjék), és egyben bemutattunk egy évtizedek óta sikeresen működő szeretetpedagógia modellt.

Örvendetes előrelépést jelentett a 2011-ben hatályba lépett új köznevelési törvény, mely már a nevében is elhatárolódik a korábbi „közoktatási”-tól. Tovább kell azonban lépni egyrészt az iskolarendszer eredményességének a javítása, másrészt a demográfiai kihívásokra adandó kompetens válaszok igénye miatt. Érdemes tehát új program-, és szervezet fejlesztésekkel képessé tenni rendszerek működését, hogy boldogabb és eredményesebb világot teremtsünk a jövő nemzedékek számára⁸⁴. ❖

⁸⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=TGGdsKO4OpA>

8.

A NAGYCSALÁDOK NÉLKÜLÖZHETETLENSÉGE

„Tévedés azt hinni, hogy a dolgozó édesanyák egyre nagyobb jövedelme megoldja a gyermekekre fordítható idő hiányát! Meg kellene érteni, hogy napi nyolc óra munka és kb. két óra utazás után második, harmadik műszakban, kimerülten nem lehet eleget tenni a szülői kötelességeknek.”

(Nádasi Katalin)

8.1.

A harmadik királyfi vagy királylány a kulcs a népesedési fordulathoz

SKRABSKI FRUZZSINA
–UJVÁRY ANDRÁS

Nagyon jó kezdeményezésnek tartjuk, hogy itt, a Magyar Hírlap hasábjain társadalmi fórum nyílt a demográfiai fordulat témájában. Érdekes gondolatokat olvashattunk eddig, és szeretnénk hozzátenni a mi részünket is. Nem vitatkozva az előző megszólalókkal, hanem új nézőpontot adva és kiegészítve szeretnénk ismertetni a Három Királyfi, Három Királylány Mozgalom álláspontját és javaslatait. Ezen javaslatok egy része olyan, amelyekben már tettünk is lépéseket, a másik része pedig olyan, amely nem a mi hatáskörünkbe tartozik. A mozgalom régóta szorosan együttműködik a döntéshozókkal és más szakmai szervezetekkel. Bízunk benne, hogy a felsorolt kezdeményezéseink mind meghozzák a várt eredményeket.

A *harmadik királyfi vagy királylány*. Javaslataink kiindulási pontja az, hogy a jelenlegi termékenységi ráta 1,5 körül van, amely szép eredmény, ha azzal vetjük össze, hogy honnan indultunk, és más európai országokban mekkora ez az arány. De azt mindenki tudja, hogy ennek kettő felett kellene lennie. Gyakorlatra lefordítva ezek a számok azt jelentik, hogy most családonként egy-két gyerek születik, a fordulathoz pedig két-három gyermekre lenne szükség. Fontos látni azt is, ami jó!

Nem kis eredmény, hogy egy-két gyerek megszületik a magyar családokban, mert vannak országok, ahol már az egy gyermek családonként is kihívás (Dél-Koreában ez a szám 0,75!). Tehát a kérdés nálunk nem az, hogy hogyan érhetjük el, hogy az emberek egyáltalán gyermeket vállaljanak, hanem az, hogy mit kell tennünk ahhoz, hogy eggyel többet vállaljanak. Vagyis nem nullán, hanem félúton vagyunk a vágyott cél felé. Azért ez óriási különbség!

De a kérdés attól még kérdés. Hogyan vihető fel a

családonkénti gyerekszám kettő-háromra? Ezzel vissza is térünk alapítónk, dr. Kopp Mária alapgondolatához, amikor mozgalmunkat elnevezte. Ahogy a népmesékben is a fordulatot a harmadik királyfi vagy a harmadik királylány hozza el, a népesedési fordulatot is az hozná el, ha minél több családban megszületne a harmadik gyermek.

Fordítsuk meg a kérdést: keressük a háromgyerekes „X-faktort”! Fentiek elérésére mi a következő megközelítést választottuk: ha az átlag 1,5, az az átlag természetéből adódóan azt jelenti, hogy vannak olyanok, akik ez alatt vannak, de vannak olyanok is, akik e fölött. A mi megközelítésünk szerint azt kellene elérni, hogy az átlagos kezdjen el közelíteni az átlag felettihez, és akkor ez majd felhúzza az átlag alattit is. Ebből adódóan érdemes megnézni, hogy miben mások azok a családok, ahol az átlag feletti számban születnek gyermekek. Ez tökéletes kutatási terepnek bizonyulhat, amelynek során megvizsgálható, hogy milyen külső vagy belső tényezők vannak, amelyek bizonyos családokat arra készítetnek, hogy három vagy több gyermeket vállaljanak. Eddig nagyon sok tanulmány témája volt, hogy miért nem vállalnak a családok több gyermeket. Mi azt javasoljuk, hogy fordítsuk meg a kérdést, és nézzük meg azt, hogy miért igen! Egy kicsit bulvárosan fogalmazva: létezik-e és mi lehet a három- vagy többgyerekes X-faktor?

Ennek érdekében várhatóan idén ősszel a Három Királyfi, Három Királylány Mozgalom együttműködve a Kopp Mária Intézettel a Népesedésért és a Családokért (KINCS) közös kutatást szervez, hogy ezt a kérdést megválaszolhassuk. A választ publikálni fogjuk, hogy bármilyen, a három- vagy többgyermekességet népszerűsítő intézkedés vagy kampány alapja lehessen.

Harc a lapátért, és annak jelentősége. De már most látszik, hogy a harmadik gyermekek meg nem születésének van egy nagyon egyszerű oka is. Azt tapasztaljuk, hogy az első gyermek vállalása nagyon kitolódott, ezért egyszerűen „nincs idejük” a harmadik gyermekig eljutni a családoknak. Jelen sorok egyik írója (Ujváry András) is 35 évesen kezdte a családalapítást, és óriási kegyelemnek tartja, hogy három gyermeke született, de ha előbb kezd, lehetne négy is. Hiszen három gyermek mellett elfér a negyedik is, de a biológia az biológia. Negyvenéves kor felett már nem olyan könnyű a gyermekvállalás. És ez nemcsak rám volt jellemző, a barátaim túlnyomó többsége is harmincéves kora után alapított családot, és ez az életkor azóta csak tovább tolódott. Lehet ostromozni a mai fiatalokat, de már a mai negyven pluszosok, azaz az X generáció jelentős része is nagyon későn vállalt gyermeket. A tapasztalat az, hogy az Y és Z generációknál a gyermekvállalás még tovább tolódik.

Ennek a kitolódásnak az okát többen kutatták Magyarországon és nemzetközi szinten is. Az eredmények alapján konszenzus látszik a kutatók között abban, hogy egyszerűen lassabban történik meg a pszichoszociális érésünk, mint korábban, azaz később válunk pszichológiai értelemben is felnőtté. De miért van ez? Mi ennek a magyarázata? Pszichoszociális érésünkhöz egy dolog kell: hogy minél több élő szociális impulzus érjen minket, azaz minél több emberrel kerüljünk élő interakcióba. Így tanulunk meg együttműködni, felelősséget vállalni, elköteleződni. Igen, amikor az óvodában orrba gyúrnak minket a lapátért, vagy később az iskolában halálosan összeveszünk, majd kibékülünk a barátainkkal, vagy folyamatosan szívjuk egymás vérért, vagy éppen a legjobbak vagyunk a családtagjainkkal, azok mind a pszichoszociális fejlődésünket szolgálják. Ezek az élő szociális impulzusok egyre kevésbé érnek minket, és ennek alapvetően két oka van. Az egyik ok, hogy a családok mérete lecsökkent. És itt nem is a gyermekszám a probléma, sokkal inkább az, hogy a nagyszülők már nem annyira részei a családoknak, mint régebben. Persze a mondas szerint az anyóstól „papucstávolságban” érdemes élni, de annak, hogy sok esetben a nagyszülők akár több száz kilométerre laknak, fontos következménye, hogy a gyerekek sokkal kevesebb emberrel kerülnek otthon interakcióba kisgyerekkorukban. A másik ok az online világ térnyerése. Sokkal kevesebb emberrel találkozunk személyesen emiatt, és ahogy írtuk, a pszichoszociális érés szempontjából ezek az online kapcsolatok nem igazán számítanak. Az X-esek sem vonhatják ki magukat ez alól – hiszen nálunk a televíziózás töltötte ki az internet helyét.

Segítsünk felnőni, mindenki nyer ezzel. A fentiek ellen tenni nem igazán lehet, mivel nem költöztethetjük össze a generációkat, az informatikai eszközök pedig életünk meghatározó részét képezik. De pótolni lehet ezeket az interakciókat, éppen ezért a Három Királyfi, Három Királylány Mozgalom pilotjelleggel az alábbi akciókat indítja szeptembertől:

- Önismereti Mesterkurzus néven kifejezetten végzős egyetemistáknak indítunk több egyetemen egy valódi, kétszemeszteres önismereti programot. A program célja, hogy szakemberek által vezetett, valódi és mély önismereti munkával az erre jelentkezőknek segítsük a pszichoszociális érését, ezzel előbbre hozva családalapítási kedvüket. Sőt reményeink szerint az itt végzett fiatalok a munkaerőpiacon is sokkal jobban helytállnak majd, mint társaik a képzés hiányában.
- A másik programunk kifejezetten a középiskolai tanárokat célozza, hogy valódi közösségépítő szakemberekké kovácsoljuk őket. A középiskolá-

sok ezekben a közösségekben rengeteget tanulnak magukról, egymásról, így pszichoszociális érésük felgyorsul. Rengeteg közösségépítő ember van már most is a tanárok között, és lehet, nem is tudják, hogy egy-egy kirándulás megszervezésével, az osztályközösség építésével mennyire fontos feladatot látnak el társadalmi szempontból. A program célja ezen tanárok profizmusának növelése, illetve új tanárok bevonása ebbe a munkába.

Munka vagy magánélet helyett munka és magánélet.

És végezetül az eddigi cikkeket elolvasva, mi is szeretnénk hozzászólni ahhoz a diskurzushoz, amely a több gyermeket vállaló édesanyák anyagi támogatását érintette. Ebben a kérdésben csak javasolni tudunk, de talán érdemes megfontolni a mi nézőpontunkat is. A mi álláspontunk szerint annak elérése a legfontosabb, hogy ne kényszerüljenek a nők döntésre a munka és a család között, hanem abban érdemes segíteni őket, hogy mindkét területen helyt tudjanak állni. Nagyon sok nő szeret dolgozni, és nagyon sok örömet ad nekik a munkájuk. Ne legyen számukra lemondás a családalapítás. Lehet ostromozni őket, hogy karrieristák, de ez egy nagyon rossz megközelítés. A jó munka nemesít, kiteljesít, és akár a családi életnek is jót tehet, ha az édesanya nem csak a családdal foglalkozik. Több nő szerez diplomát, mint férfi – nem várható el tőlük, hogy sutba dobják tanulmányaikat, és a társadalomnak is nagy veszteség lenne, ha ők nem dolgoznának.

Mi a megoldást a hatórás munkaidő minél szélesebb elterjesztésében és támogatásában látjuk. Ha valóban csak hat órát dolgozik valaki, akkor a gyermekeit kényelmesen el tudja szállítani reggel az intézményekbe, és délután kényelmesen értük is tud menni. De az is nyilvánvaló, hogy a kevesebb munkaóra kevesebb jövedelemmel jár. A miniszterelnök által is hangoztatott, fontos alapelv, hogy ne járjon rosszabbul anyagilag az, aki több gyermeket vállal. Erre alapozva a hatórás munkarend kevesebb jövedelmének kompenzálására két javaslatunk van:

- A családi adókedvezmény mértékének megállapításakor azt az alapelvet lenne érdemes figyelembe venni, hogy egy három- vagy többgyerekes, hatórás édesanya nettó munkabére egyezzen meg egy nyolcórás (még) gyermektelen munkabérével. Magyarul a bruttója legyen arányosan kevesebb, de a nettója legyen ugyanannyi.
- Másik kompenzációs javaslatunk, hogy a három- vagy többgyermekesek kapjanak nyugdíjprémiumot, hiszen a hatórás munka után kevesebb bér is jár. Ennek azért is lenne értelme, mert a nyugdíjat pont azok gyermekei fogják megtermelni, akik több gyermeket vállaltak. ♦

A harmadik gyerek nem a megoldás kulcsa

TÓTH I. JÁNOS

Vita a demográfiáról cím alatt már számos érdekes írás jelent meg a Magyar Hírlapban. A dolog természetéből adódóan kezdetben csak a különböző koncepciók kifejtését olvashattuk, de eljött az ideje a nézetek közötti, reményeim szerint korrekt vitának is. Ebbe az irányba az első lépést Skrabski Fruzsina és Ujváry András dolgozata⁸⁵ tette meg, amikor elutasították „a több gyermeket vállaló édesanyák anyagi támogatását”. Mivel a főállású szülőségről⁸⁶ szóló publicisztikámban éppen emellett érveltem, ezért úgy döntöttem, hogy felveszem a kesztyűt. Számos kérdésben egyetértek a szerzőkkel, amire röviden reflektálok a dolgozatom elején, majd kifejttem azokat a kérdéseket, amiben nem értek egyet velük.

Úgy tűnik, hogy szellemi-ideológiai értelemben egy – régi kifejezéssel élve a nép-nemzeti – oldalon állunk. Ahogy az eddig publikáló szerzők, úgy mi is fontosnak gondoljuk a kettes termékenységi ráta elérését, sőt abban is egyetértés van köztünk, hogy ennek érdekében költséges reformokra van szükség. Feltehetően abban is egyetértünk, hogy a népesedés kérdése a legfontosabb közügy, amit, ha nem sikerül megoldanunk, akkor egyetlen más problémát sem tudunk megoldani; ahogy abban is, hogy Magyarországot mindenáron meg kell tartani magyar országnak. Ezeket azért érdemes hangsúlyozni, mert a liberálisok és a haladók ezeket az alapvetéseket elutasítják.

A liberálisok a gyerekvállalást szigorúan magánügynek tekintik, ugyanolyan hobbinak, mint a kutyatartást, amit nem szabad közpénzekkel támogatni. A progresszív irányzatok képviselői (klímavédők, feministák, genderhívók és a kritikai fajelmélet aktivistái) pedig antinatalista állásponton vannak, különösen az europid emberek esetében. A progresszív liberálisok számára egyáltalán nem fontos, hogy megőrizzük Magyarország magyar jelle-

gét, vagyis az elöregedésre és a népességfogyásra a tömeges bevándorlásban látják a megoldást.

Természetesen azzal is egyetértek, hogy a harmadik gyerekek megszületése a családokban fontos és helyes, hiszen ez emeli a születésszámot és a termékenységi arányszámot. Továbbá kimondottan jónak és kreatívnak gondolom a cikkük végén olvasható két javaslatot is: „egy három- vagy többgyerekes, hatórás édesanya nettó munkabére egyezzen meg egy nyolcórás (még) gyermektelen munkabérével” és „kapjanak nyugdíjprémiumot”. Ezt a javaslatot én úgy módosítanám, hogy a gyerekek számával arányosan csökkenjen a napi munkaórák száma, miközben a fizetés feleljen meg a nyolcórás bérnek.

Most pedig rátérek azokra a „középszintű” nézetekre, amikben nem értek egyet Skrabski Fruzsínával és Ujváry Andrással. Szerintem a szerzők tévednek, amikor úgy gondolják, hogy a „harmadik királyfi vagy királylány a kulcs a népesedési fordulathoz”, sőt, meggyőződésem, hogy a jelenlegi családbarát népesedéspolitikai korlátja éppen ebből a téves szemléletből fakad.

Régen, Fekete Gyula, majd Kopp Mária idejében ez a megoldási javaslat elégséges volt: egyrészt a gyermektelen és az egygyermekes nők alacsony aránya, másrészt a sokgyerekes nők viszonylag magas száma miatt. Sajnos ezek az idők elmúltak: az előbbi csoportba tartozó nők száma drámai mértékben emelkedett, míg az utóbbi csoportba tartozó nők aránya csökkent. Úgy tűnik, hogy a szerzők ezeket a negatív demográfiai fejleményeket figyelmen kívül hagyják.

Dolgozatuk szerint a „jelenlegi termékenységi ráta 1,5 körül van”. Ez az állítás azt sugallja, hogy a teljes termékenységi ráta (TTA) 1,5 gyerek/nő érték körül ingadozik. A valóság nem pont ez. A TTA értéke 2021-ben 1,59 gyerek/nő értéknél tetőzött, és azóta folyamatosan csökken. 2023-ban már 1,51 volt, ráadásul a havi adatok további romlást mutatnak. Az elmúlt három év romló termékenységi adatai sokféleképp magyarázhatók: covid, magas infláció, háborús félelmek, de a pakliban benne van az előrehozott születések negatív korrekciója és a három gyerekre épülő családmódeli kifulladás is.

„Gyakorlatra lefordítva ezek a számok azt jelentik, hogy most családonként egy-két gyerek születik” – írják a szerzők. Matematikai értelemben ez akár igaz is lehetne, de magyar vonatkozásban téves. A 1,5-ös termékenységi átlag a gyermektelen nők egyre magasabb aránya mellett alakul ki, ahogy arra közelmúltban megjelent OECD-jelentés⁸⁷ is felhívja a figyelmet. Magyarországon a gyermek-

⁸⁵ 8.1 A harmadik királyfi vagy királylány a kulcs a népesedési fordulathoz – Skrabski Fruzsina-Ujváry András

⁸⁶ 8.5 A főállású szülőségről – Tóth I. János

⁸⁷ Portfolio 2024. június 23. Népesedési katasztrófa felé robognak a fejlett országok, Magyarországon a mamahotel a nagy gond

telen nők aránya az 1935-ben születettek (most 89 évesek) körében 8,7 százalékot tett ki, míg az 1975-ben születettek (most 49 évesek) körében 17 százalékot. Mivel egy gyermektelen nőt csak két háromgyerekes nő tud statisztikai értelemben kompenzálni, ezért pusztán ez okból a szülőképes korú nők 34 százalékának három gyermeket kellene vállalni. Ráadásul a nők 20 százaléka egygyermekes, ez okból pedig a nők 20 százalékának kellene három gyermeket vállalnia. Ez összesen 54 százalék. Jelenleg a háromgyerekesek a szülőképes korú nők 8 százalékát alkotják. Tehát ez az út járhatatlan, nem ideológiai, hanem matematikai okok miatt. A megoldás kulcsa nem a harmadik gyerek.

Itt jegyzem meg, hogy a magyar feltételek mellett a hatgyerekes anyák segítségével bőven elérhető a kettes termékenységi arányszám. Egy hatgyerekes nő két gyermektelen vagy négy egygyermekes nőt tud statisztikai értelemben kompenzálni. 100 nőre vonatkoztatva ez 14 hatgyerekes nőt igényel. Tehát még bőven marad tere a 2, 3, 4 és 5 gyerekes nőknek is.

$0 \text{ gyerek} / \text{nő} \times 17 \text{ nő} + 1 \text{ gyerek} / \text{nő} \times 20 \text{ nő} + 6 \text{ gyerek} / \text{nő} \times 14 \text{ nő} = 104 \text{ gyerek} / 51 \text{ nő} = 2,03$

Termékenységi fordulatot két esetben várhatunk: (majdnem) mindenki vállal legalább kettő gyermeket vagy az emberek 10-15 százaléka vállal 4-6 gyermeket. Mindkét esetben át kell szervezni a társadalmat, de ennek mértéke az utóbbi esetben a kisebb. Ezért gondoljuk a főállású szülőség szószólóiként, hogy ez a megoldás kulcsa.

Azzal egyetértünk, hogy súlyos probléma, hogy „az X generáció jelentős része is nagyon későn vállalt gyermeket. A tapasztalat az, hogy az Y és Z generációknál a gyermekvállalás még tovább tolódik.” Helyes, hogy a mozgalom megpróbálja felgyorsítani a mai fiatalok pszichoszociális érését. A javasolt „Önismereti Mesterkurzus” program biztos használ valamit, és nem kerül sokba. Ugyanakkor nem hiszem, hogy képes lenne megállítani a szülések időpontjának a kitolódását. A tudatformálás terén ennél sokkal erőteljesebb programokra van szükség, amelynek tengelyében annak a tézisnek kell állnia, hogy a kialakult demográfiai vészhelyzetben mindenkinek erkölcsi kötelessége⁸⁸ 2-3 gyermeket vállalni.

„A mi álláspontunk szerint annak elérése a legfontosabb, hogy ne kényszerüljenek a nők döntésre a munka és a család között, hanem abban érdemes segíteni őket, hogy mindkét területen helyt tudjanak állni” – írják a szerzők. Ezzel szemben a főállású szülőség koncepciójából az következik, hogy a munka és a gyerekvállalás szintézisét nem a nőhöz, hanem a családnak kell rendelni. Minden családban dolgozzanak és neveljenek gyermeket, de ezeknek

a munkáknak az elosztása legyen a család belügye. Tehát a nők választhassanak a pénzkereső munka és a 2-3 gyerek, illetve a nagyon sok (4-8) gyerek felnevelése között. Ez utóbbi a modern társadalmakban legegyszerűbben úgy valósítható meg, ha azt munkaként ismerjük el. (Elvileg persze az sem zárható ki, hogy a hatgyerekes nő otthonról dolgozik egy-két órát a nyolcórás fizetésért.)

A modern liberális társadalomban a hangsúly nők munkavállalásán van, és a családi értékeket fontosnak gondoló (liberális) konzervatívok ebbe a civilizációs rendszerbe próbálják, láthatóan sikertelenül beilleszteni a 2-3 gyermeket vállaló családokat. „Több nő szerez diplomát, mint férfi – nem várható el tőlük, hogy sutba dobják tanulmányaikat, és a társadalomnak is nagy veszteség lenne, ha ők nem dolgoznának.” A fejlett világ egyre alacsonyabb termékenységi adatai azt mutatják, hogy ez a civilizációs struktúra csődöt mondott. Ezen az úton a bukás elkerülhetetlen pusztán az iszonyú elnéptelenedés vagy a népeségcsere között választhatunk.

Egyetlen esélyünk, hogy teljesen újra gondoljuk a reprodukció szerepét a fejlett társadalomban. Egy termékenységtudatos társadalom középpontjába a gyermekvállalásnak kell kerülni és ehhez a tengelyhez kell igazítani a munkavállalást. Szerencsére korunk technikája már biztosítja a feltételeit egy ilyen fordulatnak. Nem alapjövédelmet kell adni, hanem a négy-nyolc gyermeket nevelő és egyben dolgozó családok kiemelt támogatását kell megszervezni. ♦

8.3. Zsákutcában

NÉMETH GYÖRGY

A magyar teljes termékenységi ráta (TFR) már évtizedek óta a népesség egyszerű reprodukcióját (az „önfenntartást”) biztosító $\approx 2,1$ -es szint alatt van, ami számos társadalmi-gazdasági probléma oka már a jelenben, és még inkább az lesz a jövőben, ezért feltétlenül indokolt olyan népesedéspolitika folytatása, amelynek eredményeként növekedhet a születésszám. A népesedéspolitikára a kormány a „családbarát” jelzőt használja, míg a demográfusok megnevezése születésösztönző, pronatalista. A kormány célja 2030-ról 2035-re halasztott célja

⁸⁸ 4.9 A gyermekvállalás mint erkölcsi kérdés – Tóth I. János

≈2,1-es termékenységi szint elérése. Ez meglehetősen eredménytelennek látszik, de ha ez nem is sikerül, nagy eredmény volna az 1,8-1,9 elérése is.

2. A „születésösztönzés” kizárólag a gyermeket nevelő családok természetbeni segítségével (elsősorban, de távolról sem kizárólagosan a könnyen elérhető és hosszán nyitva tartó bölcsődékről és óvodákról van szó) és pénzügyi támogatásával valósulhat meg. A „támogatás” célja, hogy a korai anyaság időszakában – amikor gyermek gondozása miatt keresőtevékenység nem folytatható – ne legyen, vagy ne legyen túl magas az anyagi veszteség – ahhoz képest, hogy a nő nem válik anyává, így keresőtevékenysége folyamatos lehet, – később pedig az, hogy az azonos jövedelmű, de különböző számú (szám alatt a nullát is értve) gyermeket nevelő szülők életszínvonalja között ne legyen (túl nagy) különbség. E különbség azért alakul ki, mert a szülők jövedelmüket nem csupán önmagukra, hanem gyermekükre is költik. A családi pótlék/családi kedvezmény a gyermekre fordított kiadásaik részleges átvállalásának tekinthető. Ha az állam kiterjedt természetbeni segítséget és kellően nagyvonalú pénzügyi támogatást ad, azzal – bár részlegesen, de kellően nagy arányban – átvállalja a gyermekkel kapcsolatos terheket, annak eredményeként remélhető, hogy több szülőpár dönt (újabb) gyermek vállalása mellett. Akik nem így döntenek, azok „csupán” jobb helyzetbe kerülnek.

3. Indokolásra szorul, hogy az állam a gyermekek kapcsán miért ad természetbeni segítséget és pénzügyi támogatást. Azért, mert álláspontja szerint a gyermek közjóság, felnevelése a „köz” érdekében végzett tevékenység is, ezért méltányos, ha annak költségét legalább részben a „köz”, az adófizetők összessége viselni. Ahogy az (alsó-, a közép- és a felsőfokú) oktatási rendszer fenntartásának költségeit is viselik.

4. A népesedéspolitika nem szociálpolitika, nem feladata nagyobb társadalmi egyenlőség elérése. Az a szociálpolitika feladata. Aki a népesedéspolitikáról szólva „perverz újraelosztást” mond, az csupán hozzá nem értést, dilettantizmusát árulja el. A rosszul tervezet szociálpolitikai rendszer jellemzője lehet a „perverz újraelosztás”, mivel – ahogy balliberális szerzők fogalmazzák – „annak is ad, akinek van”.

5.a. A 2024. évi költségvetési törvényjavaslat háttéranyagban mutatta be, hogy 2010-hez képest (az azévi költségvetést még a Bajnai-kormány fogadtatta el) 2024-ben az Orbán-kormány mennyivel többet költ „a magyar családok támogatására”, 2 400 milliárd forinttal többet. Azért, mert „a kormány továbbra is elkötelezett a gyermekvállalás ösztönzése, a gyermeket nevelő családok támogatása, valamint a családok életminőségének javítása

mellett, így 2024-ban is segíti a gyermekvállalással összefüggő akadályok elhárítását, a saját otthon megteremtését, támogatja a gyermeknevelés és a munkavállalás közti egyensúly megteremtését.” A Bajnai-kormány 934,9 milliárd forintjával szemben az Orbán-kormány 3307,2 milliárd forintja áll. Ez több mint 3,5-szeres növekedés.

5.b. A népesedéspolitikai eszköztár a harmadik gyermekre van „kihegyezve”. Ám a kormány azon meggyőződése, hogy a harmadik gyermek megszületése a megoldás, téves. Pontosabban eljárt felette az idő, mert napjainkban már nem általános a kétgyermekes családmodell. Közelítünk ahhoz, hogy tíz nőből kettő gyermektelen marad, s nem csak kuriózumként lesznek egy- és kétgyermekes családok. Így viszont a 2,1-es TFR csak úgy érhető el, ha tíz nőből kettőnek 4-6 gyermeke születik, ha sok a háromgyermekes, egy 6-8 gyermekes is elég lehet. Ám a népesedéspolitikai eszköztár semmit, vagy alig valamit ad a valóban sokgyermekeseknek. Ezt olyanra kell cserélni, amely nem csak a harmadik gyermekig ad növekvő mértékben, hanem a további gyermek esetén is. A „szülessen meg a harmadik gyermek” elvét a „szülessen még egy gyerek” elvével kellene felváltani.

6. A népesedéspolitikai eszköztár fő eleme a 2010-ben (újra) bevezetett családi kedvezmény, amely lényegét tekintve az 1990 előtti családi pótlék visszaállítása. A különbség az, hogy a családi kedvezmény a két szülő együttes nettó keresetének a fele lehet, amibe a túl alacsony jövedelem és/vagy „túl sok” gyermek esetén bele lehet ütközni. Családi pótlék esetén nincs felső határ. Különbség még, hogy a családi pótlék keresztülfolyik az államháztartáson, míg a családi kedvezmény nem.

7. A népesedéspolitika fő szabálya, hogy elérendő az alkalmazott eszközök tartós, változatlan relatív súlyban történő megmaradásában való lakossági bizalom. Amit ma nyújt az állam, azt holnap is nyújtja, s az legalább annyit, de inkább többet ér holnap, mint ma. Ha a kormány tartotta volna magát ehhez, a 2011 óta létező családi kedvezmény-rendszer összeghatára minden évben legalább az infláció mértékével, reálbér-növekedés esetén annak ütemével nő. Ám annak nominális mértéke lényegében változatlan, ami a reálérték közel felére csökkenését jelenti. A beígért kétszeresére emeléssel ott lesz, ahol lenni kellene, talán kissé előrébb is, ám közben elveszett bizalom. Ideje volna újjáépíteni.

8. A négy vagy többgyermekes anyák szja-mentessége elhibázott konstrukció, mert ellenérdekeltséget teremt az ötödik stb. gyermek vállalásához. Az egyenesen tragikus volna, ha ezt a háromgyermekes anyákra is kiterjesztenék: egyszerre kerülne sokba és növelné az ellenérdekeltséget. E hiba oka, hogy a kormány a „szü-

lessen meg a harmadik gyermek” elvére építette népese-
déspolitikáját, ami – mint fentebb szó volt róla – téves,
idejétmúlt elképzelés.

9. A háromnál több gyermeket felnevelőknek a
köz érdekében (is) tett fáradozásáért köszönetet nyug-
díjas korukban kell – s alighanem csak akkor lehet –
mondani. Hely hiányában itt nem részletezném, csupán
megfontolásra ajánlom a karácsony napján 92. szüle-
tésnapját ünneplő Demény Pál György demográfus,
az MTA külső tagja, a legmagasabb állami kitüntetés,
a Magyar Szent István-rend 2018. évi kitüntetettjének
több évtizedes javaslatait. 2001-ben mind a „nagyipénz”,
mind a választásokon a 18 év alatti gyermekek képvise-
letében is szavazó szülők ötlete már napirendre került,
majd lekerült. Utóbbi felértékelné a gyermeket nevelők
politikai súlyát. Megjegyzem, hogy ez a javaslat a mos-
tani amerikai elnökválasztási kampányban is felmerült
republikánus oldalról.

10. Egy sikeres pronatalista népese-
déspolitikának a gyermekvállalás előmozdítására számos szükséges fel-
tételt kell teljesítenie, de ezeknek még az összessége sem
elégséges feltétele a sikernek. (A születéskorlátozó lépe-
sek eredményei viszont – lásd Bokros Lajos pénzügy-
miniszter 1990-es évek közepi családpótlék-„reformja”,
amikor egy népese-
déspolitikai eszközt szociálpolitikaivá
alakított – gyorsan megmutatkoznak.) Ám sikernek te-
kinthetjük azt is, hogy a gyermeket nevelők életét könny-
ebbé tesszük.

11. Egy sikerrel kecsegtető népese-
déspolitikai esz-
közrendszer kialakításához a társadalom fiatalabb év-
járatainak mély és folyamatos szociológiai megismerése
szükséges, hogy azonosítani lehessen a családalapítás és
gyermekvállalás előtti akadályokat. Azok ismeretében
szakpolitikákat kell alkotni, majd átültetni a politikai
gyakorlatba. S mindez csak a szükséges feltétel. Ez nem
működhet a bürokraták vagy politikusok ötleteléseként,
pártfrakciók, kormánybizottságok vagy -kabinetek for-
májában. Ehhez szigorúan statisztikai adatokkal dolgo-
zó, a társadalmi valóság szóban forgó szegletét megér-
teni kívánó kutató-háttérintézményre van szükség. Erre
a Kopp Mária Intézet nem, a KSH Népeségtudományi
Kutatóintézete – hajdanvolt munkahelyem – már nem
alkalmas.

12. A népese-
déspolitika, amelynek céljaival nem
lehet nem egyetérteni, zsákutca-
ba került. Aki behajtott a
zsákutca-
ba, annak előbb ki kell tolatni, majd szereznie kell
egy jó térképet, amely egyértelműen feltünteti a zsákutca-
kat. Aztán lehet újra indulni a cél felé. ♦

8.4.

A csecsemők nem mondhatják el

BENDA JÓZSEF

*H*a alaposabban megvizsgáljuk, hogy a törvényal-
kotásban megjelenő gondolkodásmódot, úgy
tűnik, hogy nem csak a családok, a gyermekek
érdekeinek védelme és zavartalan működése rej-
lik a törvényalkotók szándéka mögött. Észre kell vennünk
azt is, hogy egyrészt a munkaerőpiac védelme, a nők, az
édesanyák minél teljesebb körű foglalkoztatása, másrészt
a dolgozó női identitás erősítése is jelen van a gyermekne-
velő, gondoskodó, a családi élet egységét őrző-ápoló iden-
titással szemben.

Elsősorban azt üzenetet hordozza, hogy az édes-
anya mielőbb térjen vissza – akár négy gyermek felneve-
lése után is – a munkaerőpiacra, mert ott teljese-
dhet ki igazán. Meg persze ez szolgálja a gazdaság érdekeit. A
családdal való törődés csak hobbi, kiegészítő tevékenység
lehet. A gondolkodás megmutatkozik a juttatások mérté-
kében (töredéke a szükséges költségeknek), azok időtarta-
mának korlátozásában⁸⁹, a juttatások munkaviszonyhoz
való kötésében egyaránt.

Se a magyar, se az uniós törvényalkotó nem veszi
figyelembe a gyermek szükségleteit, csak költségvetési és
munkapiaci szempontokat mérlegel, ami végzetes követ-
kezményekkel sújtja a következő generációt. A fenntartha-
tó fejlődés felé való elmozduláshoz egy gyökeres társada-
lomfilozófiai és gazdaságpolitikai fordulatra van szükség.

A „láthatatlan munka” értékelése. A fenntartha-
tó fejlődés koncepciója szerint a társadalom számára a
háztartás vezetése, a gyermekekről vagy az idősekről, be-
tegekről való gondoskodás, a család összetartása, prog-
ramok és kulturális események szervezése, a közösségek
életben tartása, az önkéntesség stb. akkor is hatalmas ér-
téket képvisel, ha ezeken a területeken nem valósul meg
pénzügyi forgalom. Életünk bizonyos szakaszaiban mind-
annyian gondoskodásra szorulunk, és mindannyian gon-

⁸⁹ [https://www.allamkincstar.gov.hu/csaladok-tamogatasa/Csa-
lad_gyermek/gyermeknevelési-tamogatás](https://www.allamkincstar.gov.hu/csaladok-tamogatasa/Csa-
lad_gyermek/gyermeknevelési-tamogatás)

doskodunk. Ez a tény az alapja lehet annak, hogy a gondoskodást társadalmilag fontos értéként ismerjük el. A gondoskodás tehát nem magánügy (Kováts, 2018).

Ma még az a nézet élvez szélesebb körű elfogadottságot, amely a nőket (és az édesanyákat) munkavállalónak tekinti, és arra ösztönzi őket, hogy mielőbb térjenek vissza a családi háttér működtetéséből a munkaerőpiacra, ami teljesen figyelmen kívül hagyja a következő generáció felneveléséhez szükséges szempontok mérlegelését.

A munka fogalmát azonban szélesebben kell értelmeznünk, mint a tőke közvetlen megtérülésének, a profit gyarapításának a folyamatát. Nem csak az tekinthető társadalmilag hasznos tevékenységnek, amelyet – többnyire kényszerből – az árutermelésben, a szolgáltatásban végzünk, zömében távol az otthontól, idegenek vagy ismeretlenek számára.

Az ellentmondásos helyzetet jellemzi, hogy a – demográfiai lejtmenetből fakadó – munkaerő-létszám folyamatos csökkenését – még uniós szinten is – egyre nagyobb mértékű női foglalkoztatással szeretnénk kiváltani, ami egyszerre jelenti a nőkre háruló terhek növelését és a demográfiai krízis további mélyülését.

Ennek a folyamatnak hosszú története van. A 20. század feminista mozgalmi (úgy a nyugati országokban, mint a szovjet birodalomban) az anyaságot „a konyha, a fakanál rabságának” tekintették. Egyik ideológusuk, a szovjet Alexandra Kolontáj így agitált a Szovjetunió megalakulásának első éveiben: „A gyár kiszabadít a konyha rabságából”. Azt hirdette, hogy a házasság természetellenes kényszer, nincs szükség a családra. Megkönnyítették a válást, az abortuszt. Kijelentette, hogy egy nő erkölcsi megítélése attól függ, hogy milyen munkaerőt képvisel a társadalom számára. A gyerekeket az államra kell bízni, mert a nőket csak úgy lehet felszabadítani. A nőknek nem kell majd kevés szabadidejüket a konyhában tölteni, mert közéttermekben, népkonyhákon étkezhetnek a családok. Ezt a programot hajtották végre nálunk is, a kommunista hatalomátvétel után. Megkezdték a bölcsődék, óvodák, gyermekotthonok építését, az ingyenes iskolai étkeztetés megszervezését, ingyenes tankönyvek, ruhasegéyek kiosztását. 1954-től nyolc év alatt 100 ezerrel csökkent a születések száma. Ezt az időszakot, a mai napig tartó demográfiai krízisünk egyik fő okának tartjuk.

Hasonló folyamatok zajlottak le a nyugati világban is, ahol Simone de Beauvoir még az ötvenes években kijelölte az irányt: „Egyetlen nőnek se legyen joga otthon maradni és gyerekeket nevelni. Nem jó, ha a nők szabadon választhatnak, mert féltő, hogy túl sok nő amellett dönt.”

Ha nem ismerjük el a házimunkát értéktermelő tevékenységnek, és ennek jelentősége nem fejeződik ki a társadal-

mi-gazdasági folyamatokban, az adórendszerben, felborítjuk a társadalmi egyensúlyt, és a korábban ezen a területen dolgozók nem tehetnek mást, mint átáramlanak olyan területekre, ahol megjelenik a pénz, mint értékmérő eszköz. Paradox helyzet, hogy az otthon végzett takarítás, főzés, gyermekápolás stb. – ingyen munka és „értéktelen”. Ha ugyanezt egy közonyhán, szállodában vagy bölcsődében végzi valaki, azért bért fizetünk és „karriernek” nevezzük.

Nem lehetséges pusztán a családon belüli férfi–nő viszonyok „egyenlősítésével” sem feloldani a fizetett munka és a gondoskodás feszültségét (Kováts, 2018:127).

Ma már a nemzetközi jog is értékteremtő munkaként ismeri el a nem fizetésért végzett tevékenységet. Az Európai Parlament Nőjogi és Esélyegyenlőségi Bizottságának egyik jelentése külön fejezetet szentelt a „láthatatlan munkának”, akciótervet készítettek a láthatatlan nemzeti gazdaságok láthatóvá tételére (Szilágyi, 2012). Felszólítják a tagállamokat, hogy készítsenek statisztikákat arról, hogy a nemzeti GDP-hez milyen arányban járul hozzá a „láthatatlan munka”. Emellett azt is szorgalmazzák, hogy az Eurostat mérje a nemzedékek közötti szolidaritás terén végzett „láthatatlan munka” értékét, az uniós GDP-hez való hozzájárulását, és hogy ennek érdekében az EU működjön együtt a Világbankkal, a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezettel (OECD) és a Nemzetközi Munkaügyi Hivatallal (ILO).

A yorki egyetemen készült kutatás szerint a láthatatlan munka becsült értéke az uniós GDP legalább egyharmadát éri el. Ez az óriási értékű tevékenység jelentősen hozzájárul a gazdaság fenntartásához, a munkaerő megújulásához, a jövő generációk felneveléséhez, erősíti a generációk közötti együttműködést és szolidaritást, tehermentesíti az állami intézményrendszert. A jelentés felszólítja a kormányokat, hogy következetesen támogassák azokat az embereket, akik valamilyen önkéntes munkát végeznek.

A Nőjogi és Esélyegyenlőségi Bizottság arra kéri a tagállamokat, hogy az ápolási munkát jelképesen számítsák bele a nyugdíjba, ismerjék el jogilag és társadalmilag a láthatatlan vagy informális munkát. Felkérlik az Európai Bizottságot, hogy nyújtson be konkrét kezdeményezéseket arra, hogy a gyermekek, az idősek és a betegek gondozása, illetve a háztartási munkák ellátása során szerzett kompetenciákat figyelembe lehessen venni, ha valaki vissza akar térni a munkaerőpiacra⁹⁰.

Amikor tehát a gyermekek körül végzett munkának az elszámolását szorgalmazzuk, egy korszerű és szükségszerű módszertan kidolgozása felé tereljük a szakértők figyelmét.

⁹⁰ <http://24.hu/fn/penzugy/2012/04/03/noi-sors-a-lathatatlan-munka>

A munkaerő-piaci megfontolások mellett az is nyilvánvaló, hogy a gyermekek egészséges testi-lelki-szociális fejlődésének legjobb élettere a családi otthon. Ha ettől idejekorán megfosztják, vagy a házasság zavarai, esetleg szétesése miatt nem tölti be rendeltetését és nem biztosítja számukra a szülők gondoskodását, akkor nagyobb a veszélye annak, hogy torzult vagy sérült személyiséggel kerülnek ki az életbe. Ha pedig nagyobb tömegben jelennek meg a halmozottan sérült fiatalok és felnőttek, akkor beteggé tesz magát a társadalmat is, ahogy ezt megtapasztaltuk az elmúlt évtizedekben (MKPK, 1999).

Szükségesnek mutatkozik tehát a foglalkoztatáspolitikai kiegyensúlyozott újragondolása.

Mit szeretnének a fiatalok? 2017-ben reprezentatív vizsgálatot végeztünk a 35-44 éves korosztály gyermekvállalási hajlandóságáról. Felmértük a korosztály földrajzi- és élethelyzetét, demográfiai jellemzőit, társas kapcsolataik minőségét, a gyermekvállalásra és annak támogatására vonatkozó, a korosztályban meghatározó nézeteket, és a döntéseik személyes háttérének megismeréséhez feltártuk a fiatalok élettörténetét is.

A vizsgálat megerősítette, hogy a gyermekszületés rendkívül szerteágazó, számos élethelyzetet és gazdasági ágazatot átfogó összefüggés-rendszerben értelmezhető. A beavatkozási stratégia sikerének feltétele egy komplex, sokirányú hatásrendszer kialakítása.

Az eredmények azt mutatják, hogy a vizsgált fiatalok háromféle életpályában gondolkoznak. 5 százalékuk csak a karriert látja fontosnak, 70 százalékban egyensúlyt keresnek a munkavállalás és a családi kötelezettségek között, és 25 százalékuk ténylegesen csak a családjának szeretne élni, sok gyermeket fölnevelni.

A vizsgált korosztály 25 százaléka, közel 400 ezer fő – kedvező feltételek esetén – egyértelműen szeretett volna még további gyermeket. A tervezett gyermekek száma 1,46 volt 2017-ben. Sok-sok tényező árnyalja a véleményeket, mégis több százezres tartalékot véltünk fölfedezni ebben a korosztályban. Sajnos javaslataink nem találtak meghallgatásra, és az érintett korosztály túlnyomó többsége azóta már kilépett a szülőképes korból.

A vizsgálatból az is egyértelműen kiderült, hogy minél több gyermeket nevel a család, annál nagyobb problémát jelent a munka és a család összeegyeztetése (három vagy több gyermek esetén már 42 százalékuknak okozott ez problémát). A munkáltatók ritkán veszik figyelembe a gyermekneveléshez szükséges időtényezőket: kevés a szabadság, rugalmatlan a munkaidő-beosztás, túlmunkát kell végezni, sok helyen feszültségeket okoz a munkahely stb.

Az egyensúly megteremtése. Álláspontunk szerint ahhoz, hogy a születések számában lényeges elmozdulás

történhessen, a felvázolt mélyebb okok megértésére épülő, komplex, sokirányú, átgondolt stratégiára van szükség.

Kettős elvárásnak kell megfelelni. Az egyik oldalon jelenkorunk gazdasági kényszerpályája, helytállás a nemzetközi versenyben, az elért életszínvonal megőrzése és/vagy növelésének követelménye áll. A másik oldalon a magyar kultúra megmaradása, a fenntartható fejlődés igényel erőforrásokat.

Ha a családokat támogatjuk, és a kivonjuk az édesanyákat a munkaerő piacról, a versenyképességet kockáztatjuk, és egy nemzetközi média ösztözet vállalunk magunkra. Ha fiataljainkra csak mint munkaerőre számítunk, és nem biztosítjuk a családalapításhoz, a gyermekneveléshez – vagyis a fenntartható fejlődéshez – szükséges anyagi, szellemi, közösségi, környezeti feltételeket, akkor – ahogy eddig láttuk – nem születik meg kellő számban a következő nemzedék.

Megmaradásunk feltétele, hogy olyan életszerű megoldásokat kövessünk, amelyek történelmi távlatokban is sikeresek voltak, igazolást nyertek.

Kétségbe vonhatatlan bizonyítékot nyújtanak erre a keresztény kultúra évezredes hagyományai, és az elmúlt évtizedekben készült kutatások is. A válság oka mindezek társadalmi mértékű figyelmen kívül hagyásának a következménye, Magyarországon és más országokban egyaránt.

A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia egy éve megjelent *„Megújulás a szeretetben”* című körlevelében így foglalt állást: „Az első életévben az állandó anyai jelenlét biztosítja a legjobban a csecsemő idegrendszerének, érzelmi életének teljes körű, zavartalan fejlődését. Az egyház és a társadalom különleges összefogására van szükség ahhoz, hogy a gyermek számára szükséges gondoskodást megkapja. Meg kell teremteni a feltételeit annak, hogy lehetőség nyíljon az édesanyák otthon maradására és a személyes törődés kereteinek, a nagycsaládos életpályamodell kiteljesítésére.” (MKPK, 2019)

A társadalomtörténeti előzmények bizonyítékain túl bátran támaszkodhatunk mind az elméleti, mind az empirikus vizsgálatokra is, amelyek azt mutatják, hogy jelentős társadalmi igény van a sok gyermeket nevelő édesanyák otthon maradására. Felmérésünk óta ezt a nemzeti konzultáció (2018) is megerősítette.

A feladat tehát az, hogy megteremtsük a nagycsaládos életpályamodell jogi-gazdasági-társadalmi feltételeit⁹¹, hogy azok a fiatalok, akik szeretnék az életüket csak a családjuknak szentelni, és ezzel a nemzet jövőjének szolgálatába állni, ne kényszerüljenek arra, hogy három-négy-öt gyermek nevelése mellett még külső munkahelyeken is dolgozni kényszerüljenek. ♦

⁹¹ 8.6 Demográfiai huszárvágás: a főállású szülőség – Tóth I. János

A főállású szülőségről

TÓTH I. JÁNOS

Magyarország demográfiai hanyatlásának elsődleges oka, hogy a szükségesnél negyvenezerrel kevesebb gyerek születik. Ha évente nem 85 ezer, hanem 127 ezer gyerek születne, akkor a népesség nem csökkenne, és a társadalom nem öregedne. A születések számát két tényező határozza meg: a termékenység és a szülőképes korú (15–49 éves) nők száma. Sajnos az utóbbi érték évente mintegy 25 ezer fővel csökken, részben a társadalom, részben a Ratkó-unokák öregedése miatt. Hazánknak ebben az ellenszélben kell népesedési fordulatot elérnie, ami csak a termékenység radikális mértékű emelésével biztosítható.

A termékenységi arányszám emelésének és így a családpolitikának is két különböző formája lehetséges: minden nő eggyel vagy néhány nő sokkal több gyereket vállal. Az előbbinek, amit tekinthetünk klasszikusnak, a célja az, hogy mindenki vállaljon két-három gyereket, míg az utóbbinak, amit nevezzünk unortodoxnak, az a célja, hogy a nők kisebbsége vállaljon négy-nyolc gyereket. Vizsgáljuk meg ezeket a lehetőségeket.

A magyar családpolitika hatására az elmúlt évtizedben jelentősen megnőtt a háromgyerekes családok aránya, ami jelentős szerepet játszott a termékenységi ráta emelkedésében. Az utóbbi években azonban megtört ez a tendencia, amit a Covid-19 járvány is negatívan befolyásolt nemcsak hazánkban, hanem Európa-szerte.

A járvány felerősítette a népesedési válság struktúrális okait, jelesül a gyermektelen és az egygyermekes nők arányának a növekedését, az előbbi 20 százalék alatt, míg az utóbbi bőven 20 százalék felett van. Az átlagszámítás szabályaiból következik, hogy a három- és négygyerekesek hasonló arányára van szükség a kettes termékenységhez. Ez azonban számtani lehetetlenség, figyelembe véve a kétgyerekesek magas arányát. Ilyen feltételek között a kettes termékenység csak úgy érhető el, ha a nők egy része nagyon sok gyereket vállal. Például, egy hatgyerekes nő két gyermektelen vagy négy egygyermekes nőt tud statisztikai értelemben kompenzálni.

Világos, hogy a sokgyerekes családok nagy száma nélkül nem oldható meg a demográfiai válság. Ugyanak-

kor a modern élet kihívásai és a kétkeresős családmódel elrettentik a szülőket a sok gyerek vállalásától; jelenleg csak a nők egy százalékának van öt vagy annál több gyereke. Ez az ellentmondás csak úgy oldható fel, ha az állam bevezet egy olyan új családtámogatási rendszert, amely kimondottan a sok gyereket vállaló szülőket segíti.

Természetesen egy ilyen családtámogatási rendszer sokféleképpen elképzelhető és nevezhető: főállású szülőségnek, hivatásos anyaságnak stb. Az egyszerűség kedvéért ezt a koncepciót nevezzünk főállású szülőségnek. (A főállású anya kifejezést informálisan a gyet-tel kapcsolatban használják, ahol a támogatás összege 28 500 Ft/hó.)

A „főállású szülőség” kifejezés általános értelemben olyan élethelyzetet vagy szerepet ír le, amikor a szülő (általában az anya) elsődleges feladata gyermekeinek gondozása és nevelése. Ez a kifejezés ennek a feladatnak a rendszerességét és nehézségét, azaz „állás” jellegét hangsúlyozza, továbbá azt, hogy ellenszolgáltatás (fizetés) nélkül történik. Ez persze nem teljesen igaz, hiszen a fejlett országok többségében rengeteg olyan juttatás van, amelyet a szülők a gyerekek után kapnak. Ebben az értelemben a klasszikus családtámogatás részállásként is értelmezhető. Ezért javasoljuk, hogy a nagyon sok gyereket nevelő szülő munkáját fizetett főállásként ismerjük el. Ez a családtámogatások rendszerének logikus kiterjesztése lenne a nagyon nagy családokra.

Legyen a (fizetett) főállású szülőség egy új típusú közalkalmazotti állás, amelynek keretében az állam a házaspár egyik tagjának, főszabály szerint az anyának, egy közalkalmazotti munkabért fizet. Ez a munkabér egyrészt kompenzálná a gyereknevelés magas költségeit, másrészt időt és státuszt biztosítana a legalább négy saját gyerek felneveléséhez. Tehát a nőnek nem munka mellett kellene ilyen sok gyereket felnevelni, hanem az lenne a munkája, hogy ilyen sok gyereket felnevel. Egy négygyerekes anya a legkisebb gyerek nyolcéves koráig kapna egy közalkalmazotti fizetést. Azok az anyák, akik legalább hat gyereket felnevelnek, egész életükben fizetést kapnának, amelynek összegét az eltartott gyerekek száma is befolyásolná.

Tekintettel arra, hogy a magyar termékenységi arányszám átlaga a klasszikus családpolitikai intézkedésekkel együtt körülbelül 1,5 gyerek/nő, ezért a nők 17 százalékának kellene öt gyereket vállalni, hogy kijöjjön a 2,1-es termékenységi átlag. Magyarországon a szülőképes korú nők száma durván kétfélmillió, ennek a 17 százaléka 340 ezer fő. Költségvetési szempontból ez nyilvánvalóan óriási terhet jelentene. (Megjegyzem a nagyszámú bevándorló integrálása sem lenne sokkal olcsóbb.) Szerencsére a teljes rendszert lassan, mondjuk 20 év alatt kellene felépíteni, hogy elkerüljük a megszületendő évfázatok közötti nagy lét-

számkülönbséget. Ebben az esetben évente „csak” 17 ezer új főállású szülői állást kellene létesíteni. Ez a szám akkor is csökkenthető, ha a klasszikus családpolitikai eszközökkel sikerül magasabb termékenységet elérni, vagy ha a főállású szülők átlagosan ötnél több gyermeket vállalnak. Például ha az átlagos termékenységi ráta 1,6, míg a főállású anyáké hat gyerek/nő, akkor már elég a termékeny korú nők 11 százaléka, azaz összesen 220 ezer főállású szülő, ez a létszám úgy is elérhető, ha 20 éven keresztül évente 11 ezer új főállású szülőt alkalmaz az állam, mint munkaadó.

Gyakran hangsúlyozzák, hogy a gyermekvállalás a legszemélyesebb közügy. Az előbbi miatt a gyerekvállalással kapcsolatos döntést csak a szülők hozhatják meg, tehát az állam ebben a kérdésben semmilyen nyomást nem gyakorolhat a szülőkre. Az utóbbi miatt az államnak joga és alkotmányos kötelessége a demográfiai végveszélyt elhárítani, azaz biztosítani azokat az ösztönző feltételeket, amelyek mellett családok egy része nagyon sok gyermeket vállalna.

A Demográfiai Szakosztály elnöke, Benda József által végzett felmérés szerint a 35-45 éves nők korcsoportjában a nők 25 százaléka szívesen vállalna háromnál több gyermeket, ha ennek meglennének az anyagi feltételei. Eszerint lenne elég jelentkező, esetleg a költségvetésben biztosított státuszhoz képest túl sok is. Ebben az esetben a munkaadó (az állam vagy az önkormányzat) előre megadott szempontok – például a nevelőszülői álláshoz hasonló kritériumok – alapján választja ki a jelentkezőket.

A tradicionális felfogás szerint a nők elsődleges feladata a gyermekvállalás és a családról való gondoskodás, míg a modern elvárás szerint a nőknek ugyanúgy kell dolgozniuk és pénzt keresniük, mint a férfiaknak. Ezek az általános elvárások éppen egyetemességük miatt hibásak. A tradicionális társadalmakban is vannak olyan nők, akik a családon kívül keresik a kiteljesedést és a boldogságot, ahogyan a modern körülmények között is vannak olyan nők, akik a családon belül találják meg az önmegvalósítást. A mai körülmények között ezt a főállású anyaság biztosítaná. Tehát ez az intézmény nem csökkentené, hanem növelné a nők választási szabadságát.

Korunkban a munka fogalma változik. Egyre több olyan, többnyire gondoskodó tevékenység van, amelyet napjainkban már fizetett állásként ismernek el. Ebbe a folyamatba illeszkedne a főállású szülőség is, amely a nagyon sok gyerek vállalását fizetett állásként ismerné el. A közeljövőben várhatóan jelentős mennyiségű szellemi és ipari munka szűnik meg, ezért a főállású szülőség nagy-szerű alternatívát jelenthetne, elsősorban a nők számára.

A főállású szülőség egy olyan radikális és unortodox családpolitikai intézkedésnek tekinthető, amely haté-

konyan, ugyanakkor a nyugati standardokkal (szabadság, önkéntesség, esélyegyenlőség) összhangban biztosíthatja a demográfiai fordulatot Magyarországon és általában az alacsony termékenységu országokban.

A publicisztika a Magyar Közgazdasági Társaság Demográfiai Szakosztálya által szervezett kerekasztal-beszélgetéseken elhangzottak alapján készült. ♦

8.6. Demográfiai huszárvágás: a főállású szülőség

TÓTH I. JÁNOS

Egész Európában demográfiai vészhelyzet⁹² van. A fejlett országokban alacsony a termékenység és csökken a születési arányszám. Ezekben az országokban a népesség öregszik, a falvak elnéptelenednek és a munkaerőhiány általános. A modernizációnak és a haladásnak egy olyan mély rendszerszintű⁹³ problémájával állunk szembe, amelyet csak napjainkban kezdünk felismerni.

Ezt a demográfiai válságot Nyugat-Európa a tömeges bevándorlással próbálja kezelni, aminek a következménye talán még a demográfiai válságnál is rosszabb migrációs válság⁹⁴. Magyarország – összhangban a kelet-ázsiai országokkal – elutasítja a tömeges bevándorlást. Hazánkban a hangsúly a probléma belső, önerőből történő megoldására, vagyis a születési számok növelésére került.

Magyarországon 2023-ban 85 ezer gyerek született, a termékenység 1,5 gyerek/nő, a szülőképes korú (15–49 éves) nők száma 38 ezer fővel csökkent, a természetes népességfogyás 43 ezer fő, míg a nettó pozitív migráció (bevándorlás) 27 ezer fő, az öregedési index pedig

⁹² 1.1 Demográfiai vészhelyzet – Kitörési pontok – Botos Katalin

⁹³ 1.5 Demográfia – korszellem és tennivalók – Mádi László

⁹⁴ 6.5 Gyerek vagy migráns? – Tóth I. János

140 százalék. Ha évente 128 ezer gyerek születne, a természetes népességfogyás megszűnne, az öregedés lassulna. Ez, ceteris paribus, 2,26 gyerek/nő termékenységi értéknél valósulna meg. Tehát a születések számának 47 és a termékenységi rátának mintegy 50 százalékos emelkedése lenne szükség. Ez jelentős emelkedést jelent, ami átfogó társadalmi, gazdasági és családpolitikai intézkedéseket igényel. Ráadásul 2021 óta romlanak⁹⁵ a demográfiai mutatók: 2024 szeptemberéig 1,39-re csökkent a termékenység és 10 százalékkal kevesebb a születés. Mindezek világosan mutatják, hogy a jelenlegi családtámogatási rendszer önmagában már nem elegendő, sőt egy radikális pronatalista fordulatra van szükség.

Ezért nem várhatunk a nyugati országok megoldási javaslataira, akik a népességpótló bevándorlásra támaszkodva magát a termékenységi válságot is tagadják. Nem várhatunk a hatalmas méretű kelet-ázsiai országokra sem, akiknek a fennmaradását a népességcsökkenés még nem fenyegeti. S persze nem várhatunk más kelet-európai országokra sem, akiknek sem elég pénzük, sem elég bátorságuk ahhoz, hogy szakítsanak a nyugati sémákkal. Így Magyarországnak elsőként és egyedül kell szembenézni a termékenységi válsággal, különben nem kerülheti el a gyorsuló ütemű népességfogyást.

A Magyar Hírlap demográfiai cikksorozatában sok szó esett a főállású szülőség⁹⁶ intézményéről, amelytől sokan várják a demográfiai fordulatot. E publicisztika célja, hogy a korábbi cikket kiegészítve megvilágítsa ennek a lehetőségnek néhány sarokszámát.

A közbeszéd a gyermeknevelési támogatásban (gyetben) alanyi jogon részesülő, legalább három gyerekes anyákat nevezi főállású anyáknak, akik havonta 28 ezer forintot kapnak. Sokak szerint egyszerűen csak meg kell emelni a gyet összegét és akkor sokkal többen vállalnak 3 gyereket, ami megoldja az alacsony születési számból fakadó demográfiai válságot. Természetesen fontos, hogy még több háromgyerekes családanya legyen, akiket támogatni kell, de önmagában ez nem a megoldás kulcsa⁹⁷. A probléma abból adódik, hogy túl sok háromgyerekes családjára – a kohorsz 40 százalékára – lenne szükség a 2,1-es termékenységhöz. Bár az elmúlt időszakban sikerült a háromgyerekes családok arányát 12 százalékra emelni, de a 40 százalékos arányszám elérése teljesen reménytelen. Ennél már csak az tűnik reménytelenebb vállalkozásnak, hogy megállítsuk a gyermektelen és az egygyerekes nők arányszámának a növekedését.

A dilemma a következő. Egyrészt sok (4-10) gyereket vállaló családok nélkül nem állítható helyre a kettes termékenység és nem állítható meg a népesség gyorsuló ütemben történő fogyása. Másrészt a modern élet kihívásai és a kétkeresős családmódel elrettenti a szülőket attól, hogy sok gyereket vállaljanak. Ez az ellentmondás azonban feloldható, ha az állam bevezet egy olyan új családtámogatási rendszert, amely kimondottan a sok gyereket vállaló szülőket segíti. Erre azért is szükség van, mert a sokgyerekes családok támogatása hiányzik a magyar családpolitikából.

Ahhoz, hogy a teljes termékenységi arányszám 1,5-ről 2,1-re emelkedjen, a 2,1 millió szülőképes korú nő 14 százalékának (294 ezer nőnek) kellene átlagosan 6 gyermeket vállalnia. Ebben az esetben az élveszülések száma, ceteris paribus, elérné a 119 ezret évente, és a népesség természetes fogyása 9 ezer főre csökkenne. Összehasonlításképpen: 2024-ben az általános iskolai tanárok száma 72 ezer fő. Jelenleg összesen 66 ezer szülőképes korú nőnek van négy vagy több gyermeke. Ha a társadalom hozzájárulna a sokgyerekes életmód költségeihez, akkor a számuk nyilvánvalóan sokszorosára nőne.

Ezt az intézményt úgy kell kidolgozni, hogy kiegészítse a már létező támogatási formákat. Tehát az első három gyerekig a családokat a meglevő családtámogatási rendszerek (gyed, gyes, gyet, CSOK) támogatják. A főállású szülői állásra a háromgyerekes családok pályázhatnak, viszont az álláshoz kapcsolódó fizetés csak a negyedik gyerek megszületése után járna. Abból kell kiindulni, hogy az állam nem tudja átvállalni a sok gyerekkel együtt járó összes költséget, pusztán arra törekedhet, hogy a sok gyereket akaró szülők anyagi terheinek egy részét átvállalja. Mivel önmagában a főállású anya fizetése nem elég 4-10 gyerek felneveléséhez, ezért a férj megfelelő mértékű jövedelme és keresete is szükséges. Ezért is fontos a stabil házasság, a család stabil anyagi helyzete és a biztos lakhatás. Az igazságos és átlátható rendszer érdekében érdemes a nevelőszülők kiválasztására kidolgozott kritériumokat – ésszerű módosításokkal – alkalmazni a főállású szülők kiválasztására. A rendszer sikeres működéséhez a főállású szülőket támogató (például vallási) közösségekre is szükség van.

Követve a gyet logikáját a főállású szülőség akkor jár le, ha a legkisebb gyerek eléri az iskoláskort. Így a 4, 6 vagy 8 gyerekes főállású anya maximum 11 (3+8), 17 vagy 23 évig lehetne a rendszerben és kaphatna fizetést. Persze mint minden állást, ezt is bármikor fel lehet mondani. Ha a költségvetés megengedi, akkor a nyolc-, esetleg a hatgyerekes főállású anyák kapják meg a végleges főállású anyai státuszt, és a rendszerben alkalmazzák őket például a fiatalabb sokgyerekes családoknál segítőként.

⁹⁵ <https://www.ksh.hu/gyorstajekoztatok/nep/nep2409.html>

⁹⁶ 8.5 A főállású szülőségről – Tóth I. János

⁹⁷ 8.2 A harmadik gyerek nem a megoldás kulcsa – Tóth I. János

A főállású szülőknek egy speciális közalkalmazotti bért kell fizetni. Javasolom ennek nagyságrendje igazodjon más gondozással és neveléssel foglalkozó (bölcsődei, óvodai, tanítói) munkavállalók béréhez. Például 2024-ben az óvónők havi bruttó 427 ezer forintot keresnek. A főállású szülő bérét úgy kell meghatározni, hogy figyelembe vegye a gyermekek számát, életkorát és amennyire lehetséges a nevelés minőségét is. Ezért célszerű, ha a főállású anyák bére három részből áll. Az állandó alaphétt az iskolai végzettség és a gyermekek száma határozná meg. Kell egy folyamatosan változó összeg, ami az eltartandó gyermekek gondozásának költségeihez járul hozzá. Ennek összege a gyermekek születésével és növekedésével emelkedik, majd a gyermekek önállósodásával csökken. Ezt a csökkenést kompenzálna egy szintén változó összeg, amelyet felnőtt gyermekek által befizetett adóból kapna meg az anya, szülői bónuszként⁹⁸. Ennek értéke a felnőtt gyermekek munkavállalásával párhuzamosan emelkedne. Egy ilyen bérezési rendszer az anyákat arra ösztönözná, hogy támogassák a gyermekek előrehaladását, a felnőtt gyermekeket pedig arra, hogy Magyarországon dolgozzanak és adózzanak.

Természetesen ezt az intézményrendszert csak lassan érdemes kiépíteni. Az egyszerűség kedvéért tegyük fel, hogy az állam minden évben felvesz 10 ezer főállású szülőt. Modellszámításaim szerint évi 10 ezer főállású anya felvételével, aminek éves költsége 51 milliárd forint, 13 év alatt elérhető az évi plusz 33 ezer, vagyis összesen az évi 118 ezer újszülött. A rendszer 25 év alatt épülne ki 135 ezer aktív szülőképes korú főállású anyával, aminek az éves bérköltsége: 690 milliárd forint lenne. Mivel a főállású anyák többsége 15 éven belül visszamegy dolgozni, így a belépők és a kilépők száma ez idő alatt biztos egyensúlyba kerül. Kisebb érdeklődés esetében lényegesen kevesebb főállású szülő is alkalmazható, ami azt jelenti, hogy a születési számok és a költségek is lassabban emelkednének.

Ez az intézmény nemcsak közvetlenül, hanem közvetetten is növeli a termékenységet, mivel a nagycsaládos életmód példát⁹⁹ mutatna a társadalomban. A nagycsaládban felnőtt gyermekek maguk is több gyereket vállalnak, ami hosszú távon fenntarthatóvá tenné a népességet. Tehát ideális esetben a főállású szülőség intézményére csak egy-két generáción keresztül lenne szükség, mert ezt követően a születési számok spontán módon is biztosítanák az állandó létszámú és korösszetételű népességet. ♦

⁹⁸ 3.8 Gyerekvállalás és nyugdíj: múlt, jelen és jövő – Tóth I. János

⁹⁹ 7.8 A követhető példák többlet érnek sok szabályozásnál – Tomka Emil Ágoston

8.7.

Nagycsaládok nélkül nincs demográfiai fordulat

NÉMETH TAMÁS

Magyarország a nemzeti össztermék körülbelül öt százalékát költi a családok támogatására, ami a világ összes országát tekintve is kimagasló érték. Ennek ellenére a termékenység lényegesen a várakozások alatt alakul. Elérhetőek-e a kitűzött demográfiai célok a jelenlegi családtámogatási stratégiával és ha nem, milyen másféle megközelítés kecsegtethet sikerrel?

Ma a termékenységi ráta 1,5 körül alakul, ami azt jelenti, hogy száz nő az élete során körülbelül 150 gyermeknek ad életet. Ez úgy adódik össze, hogy száz nőből nagyjából húsz gyermektelen, közel negyven egygyermekes, 25 kétgyermekes, 12 háromgyermekes, és csak ötnek van négy vagy több gyermeke.

Hogyan juthatunk el innen az önfenntartáshoz szükséges 2,1-es termékenységhez?

A jelenlegi családtámogatási rendszer a harmadik gyermek születése után biztosítja a legnagyobb összegű támogatást a CSOK, a babaváró és más családtámogatási formák esetében is. A negyedik gyermek után jár az édesanyák életre szóló személyijövedelemadó-mentessége, amely a munkába való visszatérésre ösztönöz, és éppen a további gyermekek felnevelése ellen szól.

Tegyük fel, hogy a családtámogatások ezen formája minden várakozást felülmúlóan sikeres lesz, és minden eddig kétgyermekes családban megszületik a harmadik gyermek, és az egygyermekesek felénél is megszületik a második gyermek. A gyermektelenek közül sokan tudatosan, elsősorban kényelmi okokból választják az utódok nélküli életet, míg mások egészségügyi okból maradnak gyermektelenek, így őket anyagi ösztönzők nemigen befolyásolják, ezért tegyük fel, hogy az ő számuk nem változik lényegesen. Így száz nőből húsz lenne gyermektelen, húsz egygyermekes, húsz kétgyermekes, 37 háromgyermekes és öt négy- vagy több gyermekes. Ez összességében körül-

belül 190 gyermek születését jelentené, ami még mindig elmarad a szükséges 210-től.

Ez alapján megállapítható, hogy a háromgyermekes családmóddal ösztönzésével egyedül nagy valószínűséggel nem érhető el a demográfiai fordulat, de már az 1,7-1,8-as termékenységi elérése is nagy siker lenne.

Orbán Balázs *Huszárvágás* című könyvében arról ír, hogy csak akkor lehetünk igazán sikeresek, hogyha saját utunkat járva merész, újító válaszokat találunk a világ nagy kihívásaira. Tóth I. János legutóbbi cikkében¹⁰⁰ egy ilyen „demográfiai huszárvágást” vázol fel: A 4-10 gyermekre vágyó családok számára létrehozandó új családtámogatási programot, amely jelenleg hiányzik a családpolitikából, és amely kiegészítené a már létező támogatási formákat. Három gyermek után pályázhatnának a családok a hivatásos szülői állásra, amivel közalkalmazotti státusz és fizetés járna már a negyedik gyermek megszületése után.

Benda József és Báger Gusztáv *Jövönk a gyermek*¹⁰¹ című könyvében bemutatott 2017-es kutatásnak köszönhetően tudjuk, hogy a nők 24 százaléka szívesen venne részt egy olyan programban, amelynek keretén belül méltányos fizetésért otthon lehetne a gyermekeivel. Közülük sokan vágnak nagyobb családra, de négy vagy több gyermek nevelése sokszor már összeegyeztethetetlen a mindkét szülő általi munkavállalással, ami nélkül nehéz megélni. A hivatásos szülői életpálya őket segítené abban, hogy megszülethessenek a kívánt gyermekeik és akár 4-10 gyermek felnevelésével teljesedhessen ki az életük.

Tóth I. János becslése szerint a nők 14 százalékanak részvétele a hivatásos szülői programban elegendő lenne a 2,1-es termékenység eléréséhez, s mindez megvalósítható lenne kevesebb mint a nemzeti össztermék egy százalékából. S valóban, ha száz nőből 14 a hivatásos szülői program keretén belül átlagosan hét gyermeknek adna életet, további 12 lenne háromgyermekes, 25 kétgyermekes, 30 egygyermekes és továbbra is húsz maradna gyermektelen, akkor ez körülbelül 210 gyermek születését jelentené, ami már hosszú távon is biztosítaná a fennmaradást.

Mindemellett a hivatásos szülői életpálya lehetővé tenné, hogy a gyermeknevelés és az otthon végzett munka megkapja az őt megillető megbecsülést,¹⁰² és a nemzeti össztermékben, illetve a foglalkoztatottsági mutatókban is megjelenjen az alkalmazotti státusz és a vele járó fizetés

következményeként. Ez azért lenne talán fontos, mert bizonyos körökben nagy hangsúlyt fektetnek a foglalkoztatási adatokra és a gazdasági növekedésre.

Érdemes lenne kis számú résztvevővel újtára indítani a hivatásos szülői programot, mert annak jól végrehajtott megvalósítása magában hordozza a siker reményét. Ne feledjük el, hogy a demográfia kulcstényező, mert ha nem tudjuk fenntartani magunkat biológiailag, akkor lehetlenség fenntartani a civilizációnkat, a kultúránkat, a gazdaságot és magát az államot is.¹⁰³ A világ sok országában megpróbálkoztak már a demográfiai vészhelyzet orvoslásával, de eddig sehol sem jártak sikerrel. Ezért van szükség valami olyan vakmerő, merész újításra, egy igazi huszárvágásra,¹⁰⁴ mint a hivatásos szülői életpálya bevezetése. ♦

8.8.

Javaslat a négy- tízgyermekes családok és közösségek támogatására

NÉMETH TAMÁS

Magyarország kormánya célként tűzte ki, hogy 2030-ra a termékenységi arányszámot 2,1-re emelje. Eerre lenne szükség ahhoz, hogy a népesség hosszú távon fenn tudja tartani magát. A jelenlegi adatok és előrejelzések alapján azonban ez a cél nem tűnik elérhetőnek. Habár a különféle családtámogatási programok száma és költsége jelentősen emelkedett az elmúlt években, a termékenységi ráta növekedése elmaradt a várakozásoktól, mi több, növekedés helyett az utóbbi években stagnálás és csökkenés volt tapasztalható. Milyen okai

¹⁰⁰ 8.6 Demográfiai huszárvágás: a főállású szülőség – Tóth I.

János

¹⁰¹ https://tab.mta.hu/files/6516/8421/9797/Jovonk_a_gyermek_kotet-VEAB.pdf

¹⁰² 8.9 Alapjövődelem vagy főállású anyaság? – Mádi László

¹⁰³ 1.7 A progresszió nem egyeztethető össze a 2,1-es termékenységgel – Tóth I. János

¹⁰⁴ 8.6 Demográfiai huszárvágás: a főállású szülőség – Tóth I. János

vannak ennek és milyen újfajta intézkedések segíthetnek a demográfiai célok elérésében?

A jelenlegi családtámogatási programok hatékonyságát illetően vegyes képet mutatnak a rendelkezésre álló adatok és elemzések. Bár a támogatások rövid távon növelték a születésszámot, hosszú távon a szakértők szerint hatásuk korlátozott lehet. A jelenlegi támogatások elsősorban azokat a családokat ösztönzik, akik már tervezték a gyermekvállalást, és nem feltétlenül növelik a gyermekvállalási kedvet azoknál, akik amúgy nem terveztek több gyermeket. Ezenkívül a programok nem tudják teljesen ellensúlyozni a gyermeknevelés ellen szóló olyan társadalmi, gazdasági és kulturális tényezőket, mint például a munka–magánélet egyensúlyának kihívásai vagy az ideológiai, vagy kényelmi okokból tudatosan gyermektelenek növekvő száma.

Összességében több mint valószínű, hogy bár a családtámogatások hozzájárulnak a termékenységi ráta növeléséhez, a demográfiai célok eléréséhez szükség van a jelenlegi stratégia átgondolására.

Előző cikkemben¹⁰⁵ arról írtam számos nemzetközi, jól működő példára hivatkozva, hogy a közösségépítés több módon is hozzájárulhat a termékenység növeléséhez:

1. A közösségek gyakorlati segítséget nyújthatnak a gyermeknevelésben, mint például a gyermekfelügyelet vagy közösségi programok, ahol a gyerekek együtt játszhatnak, vagy akár közös étkezések, ahol a szülők is pihenhetnek. Ez csökkentheti a gyermeknevelés stresszét és költségeit, ami egyébként visszatartó erő lehet a gyermekvállalásban.
2. A közösség erős szociális hálója csökkentheti a magányosság érzését, ami gyakran a gyermekszülés utáni időszakban jelentkezik. A helyi, baráti közösségek támogatása javíthatja a mentális egészséget és hozzájárulhat a boldogabb családi élethez, ami ösztönző lehet a további gyermekvállalásra.
3. A közösségi élet elősegíti a hasznos információk gyors és hatékony terjedését, például gyermeknevelési tippekről, támogatásokról, egészségügyi szolgáltatásokról vagy munkahelyi lehetőségekről. Ez segíthet a szülőknek jobban felkészülni és kezelni a gyermeknevelés kihívásait.
4. A közösség segíthet abban, hogy a családalapítás követendő, pozitív társadalmi normává váljon. Ha az emberek egy olyan támogató közösségben élnek, ahol a gyermeknevelés értékes és dicséretes tevékenységnek számít, nagyobb valószínűséggel vállalnak gyermeket. Egyfajta pozitív társadalmi nyomás alakulhat

ki abban az értelemben, hogy a közösség támogatja és értékeli azokat, akik gyermekeket nevelnek.

A termékenység növelését irányzó másik javaslat a hivatásos szülői program bevezetése. Benda József és munkatársai kutatásaik alapján ebben látják a demográfiai fordulat elérésének kulcsát. A főállású szülői program különböző módokon járulna hozzá a termékenység növeléséhez:

1. A főállású szülői program állást és fizetést biztosítana azoknak a szülőknek, akik szívesen otthon maradnának a gyermekeikkel és szeretnének nagy számú, 4-10 gyermeket felnevelni. Ennyi gyermek mellett a munkavállalás már sokszor lehetetlen, ezért is lenne szükség erre a programra, hogy a gyermekeiket odaadással nevelő és sok gyermekre vágyó családok számára ez lehetővé váljon.
2. Az, hogy egy szülő (általában az anya, de lehet az apa is) otthon maradhat a gyerekekkel, biztosíthatja, hogy a gyermekek megkapják a szükséges figyelmet és gondoskodást az első életévükben, ami kiemelten fontos a fejlődésük szempontjából. Ez a lehetőség motivációt jelenthet a szülők számára a további gyermekvállalásra, mivel tudják, hogy van lehetőségük teljes mértékben a gyermekeikre összpontosítani.
3. A kiszámítható fizetés biztonságérzetet adhat a szülőknek, tudván, hogy nem kell rögtön visszatérniük a munkába, hanem lehetőségük van hosszabb időt otthon tölteni a gyermekeikkel, ami csökkentheti a gyermekvállalással kapcsolatos stresszt.
4. Ha egy országban széles körben elterjedtté válik a főállású szülőség, az hozzájárulhat a társadalmi normák változásához. Az, hogy a társadalom értékelni kezdi a gyermeknevelés fontosságát és támogatja azokat, akik ezzel foglalkoznak, növelheti a gyermekvállalás társadalmi megbecsülését és így a termékenységi rátát is.

Véleményem szerint lehetséges e két javaslatot összekovácsolni úgy, hogy egy jól működő, eredményes program kerekedjen ki belőle:

1. A negyedik gyermeküket váró vagy negyennél több gyermeket nevelő édesanyák számára munkahelyi lehetőségeket kellene teremteni a gyermeknevelési intézményeknél (óvodáknál és bölcsődéknél) külsős munkatársként az ott dolgozókéhoz hasonló fizetéssel.
2. A munkaviszony addig maradna érvényben, amíg a családban van egy kisgyerek vagy amíg a kiskorú gyermekek száma a családban meghaladja a meghatározott minimumot.
3. A munkahelyi felvétel során a családoknak jól meghatározott követelményeknek kellene megfelelniük, ezenkívül a felvett szülő munkaköri köteleességként

¹⁰⁵ 9.8 Demográfiai sikertörténetek – A közösség a kulcs?
– Németh Tamás

vállalná bizonyos feladatok elvégzését a közösségépítés és szervezés terén.

4. A közösségépítés, rugalmas időbeosztással, a gyermeknevelés mellett is elvégezhető feladat, ami segítené az előző részben felsorolt módokon a termékenység növelését.

Tóth I. János is egy hasonló program mellett érvel cikkében.¹⁰⁶ Számítása szerint, ha a nők 14 százalékát sikerülne bevonni ebbe a programba, már elérhetnénk a 2,1-es termékenységet. Becslése alapján mindez a nemzeti össztermék kevesebb mint 1 százalékából megvalósítható lenne. Ez nem lehetetlen, figyelembe véve, hogy ma Magyarország a nemzeti össztermék 4-5 százalékát költi több mint harminc program keretében a családok támogatására.

Szükséges lenne elindítani ezt a programot (első lépésként korlátozott számú részvevővel, kísérleti jelleggel, és a tapasztalatok alapján kiszélesíteni, ha beváltja a hozzá fűzött reményeket), mert jelentős számú négy- vagy többgyermekes család nélkül nem lehetséges a demográfiai fordulat elérése. ♦

8.9.

Alapjövedelem vagy főállású anyaság

MÁDI LÁSZLÓ

Az utóbbi években – s nem csak a politikusok körében – divatossá vált a feltétel nélküli alapjövedelem fogalma. A manapság jellemző, cukiságorientált közvéleményben nagyon jól hangzik, hogy adjunk alanyi jogon mindenkinek egy olyan, államilag garantált juttatást, amely lehetővé teszi, hogy a minimális megélhetése biztosított legyen. Ennek az újfajta eszköznek a mai világunk kétféle szempontból is megágyazott. Egyrészt erős a félelem, hogy a digitalizáció – s annak legtotálisabb terméke, a mesterséges intelligencia –, valamint a robotizáció, a 3D-s nyomtatás és az automatizáció rengeteg munkakört szüntet meg, ezért a tömeges munkanélküliség elkerülésére csak akkor van igazi

megoldás, ha az emberek munka nélkül is szert tudnak tenni egy elfogadható jövedelemre. A másik ok az, hogy a szociális támogatásoknak óriási adminisztrációs terhük van, s még ezzel együtt sem tökéletes a célzottságuk...

Miért abszurd (legalábbis a véleményem szerint) a feltétel nélküli alapjövedelem gondolata? Két okot is tudok mondani. Egyrésztől azért, mert a mindenkinek járó, elfogadható juttatásnak egyszerűen nincs meg a fedezete. A jelenleg biztosított szociális és családvédelmi támogatások még arra sem elégségesek, hogy azokból maguk az érintettek megéljenek, nemhogy arra az esetre, ha a támogatások a teljes népességre lennének kiosztva. Ha pedig arra gondolunk, hogy a fejlett technológiákra adót vetünk ki, így fedezve a megnövekedett kiadásokat, akkor annak megugró infláció (hiszen nem lesz több vagy jobb termék a piacon, csak több pénz) és nagy költségvetési deficit lesz az ára. Hiszen hiába nőnek az adók – annyival biztosan nem tudnak nőni, amennyi többletkiadásra szükség lenne a méltányos összegű, feltétel nélküli alapjövedelemhez.

Másrészről a rendszerváltás után három, három és fél évtizeddel jól érzékelhető, hogy a nagyon gazdag emberek gyermekei mentálisan és szakmai végzettség tekintetében – kevés kivételtől eltekintve – nem versenyképesek. A munka nélküli élet (amelyet legtöbb ilyen család gyermekeinél látunk) ugyanis általában lustává és követelőzővé teszi őket. Amiért nem küzdünk meg, azt általában nem is értékeljük. Általánosan is az tapasztalható, hogy a mai világban nem nagyon van már meg a munka becsülete, hanem sokkal inkább a fogyasztás köti le az emberek gondolatait. A pénz szerepének túlzott felértékelődése oda vezet, hogy nem a tartalmas, egymásra odafigyelő élethelyzetek (családok együtt töltött, minőségi ideje vagy igaz barátságok) lesznek fontosak, hanem a szórakozás és a pénzköltés. A feltétel nélkül adott alapjövedelemről ráadásul van már tapasztalat: Finnországban konkrétan volt erre kísérlet, amely a közismerten jó finn gazdasági és szociális helyzet dacára egyértelműen kudarcos eredményt hozott.

Márpedig, ha komolyan vesszük környezetpusztításunk jól látható következményeit és a Földünk fizikailag nyilvánvalóan korlátozott alapanyagainak és energiaforrásainak fogyását, akkor az egyúttal azt is jelenti, hogy a jövő nem a végtelen energiára és a korlátlan nyersanyagokra fog épülni. S ha válságok, járványok, háborúk lesznek, akkor a dolgozni tudó, nehéz körülményekhez alkalmazkodni képes emberek és nemzetek felértékelődnek. Ezért kell nekünk, magyaroknak munka- és családbarát fundamentumra építenünk a jövőnk.

S mit jelent ez esetben a gyermek- és családbarát gondolkodás? Alapvetően azt, hogy anyagilag, erkölcsileg megfelelő rangot és elismerést kell adnunk azoknak, akik

¹⁰⁶ 8.6 Demográfiai huszárvágás: a főállású szülőség
– Tóth I. János

gyermeket, s különösen azoknak, akik több gyermeket vállalnak. Fontos megjegyezni, hogy a többgyermekes családokban a gyermekek a testvérüktől is tanulnak, ráadásul már kicsi korukban megszokják, hogy nem mindig az van, amit ők akarnak, hanem alkalmazkodniuk kell. A lemondás, az alkalmazkodás pedig erősíti a jellemet, s kitartásra, teljesítményre is ösztönöz egyúttal. A minőségi családi élet egy közepesen fejlett országban kétkeresős modell esetén szinte megoldhatatlan helyzetbe hozza a család minden tagját. Olyan stresszt és olyan időhiányt generál, amely megöli a legfontosabb dolgot, ami a család igazi összetartó ereje: a másakra való odafigyelést, a másik meghallgatását, illetve – ha problémája van, akkor – a másinak való segítést.

Milyen modellre lenne szükség? Olyanra, amelyben azok számára, akik ténylegesen és tudatosan több gyermeket akarnak vállalni, ez ne járjon együtt se a szegénység erős kockázatával, se pedig egy agyonhajszolt anyával és apával. Magyarul egy bizonyos korig a főállású anyaságot erőteljesebben premizálni kellene,¹⁰⁷ hiszen ezzel olyan érték keletkezik (olyan mentálisan egészséges gyermek nevelődik), aki aztán sok-sok évtizeden keresztül aktív és az országot gazdagító polgára lesz a hazának. Aki aztán jó eséllyel fog majd újra családot alapítani, illetve alkalmazkodni a folyamatosan változó körülményekhez. Azért is, mert az alkalmazkodás nemcsak a biológiában kulcsa a fajok fennmaradásának, de az embereknél és a nemzeteknél is alapvető fontosságú.

Sokféle megoldás lehet arra, hogy hogyan képzeljük a főállású anyaság már meglévő modellje átalakításának pontos feltételeit. Erre már születtek jó elgondolások. Az általam ismertek közül a HISZÜK-program az, amely a legkomplexebb és legjobban kidolgozott.¹⁰⁸ Nyilván fontos, hogy tisztázzottak legyenek a be- és kimeneti feltételek (ki jogosult rá), fontos az is, hogy mennyi a támogatás mértéke. A támogatás kellően ösztönző legyen, de ne legyen visszatetszően magas sem, hiszen akkor nemcsak a társadalom oldaláról, hanem a költségvetés teherbíró képessége szempontjából sem lesz fenntartható a program. Egy bizonyos kor felett pedig – a család sajátosságainak megfelelően – akár az apa is otthon maradhatna ebben a rendszerben.

Természetesen érthető a mindenkori kormányzat azon megfontolása is, hogy minél többen dolgozzanak az országban. De a GDP-n kívül vannak más – talán fontosabb – szempontok is. Egy kisgyermeknek a legjobb helye a szerető édesanyja mellett van.¹⁰⁹ Ennek igazolására sok tudományos vizsgálat született (Benda József már ebben

a cikksorozatban is citált már néhányat), s a gyermekeink mentális állapotánál, egészségénél nem nagyon van fontosabb.¹¹⁰ Gyakorló főiskolai tanárként is az a meggyőződésem, hogy egy-egy ember karrierjében a személyisége hosszabb távon nagyobb sikertényező, mint a szakmai felkészültsége vagy az IQ-szintje. Boldog gyermekekből, erős családokból lesz erős nemzet.¹¹¹

S amiről nem feledkezhetünk meg: csupán intézményi megoldásokkal és/vagy anyagi támogatásokkal nem kezelhető az a demográfiai válság, amely nemcsak itthon, de lényegében az egész fejlett világban ma már jellemző. Ha az életmódunkon, gondolkodásunkon, értékorientációnkon nem változtatunk,¹¹² akkor az intézményi megoldások és a pénzügyi támogatások nem hoznak eredményt. Segítségül kell hívni a médiát, a véleményvezéreket, a pedagógusokat és mindenkit, aki tenni tud azért, hogy ne csak gazdag, hanem boldog ország is legyünk. S mivel a dolgok nem történnek máról holnapra, ezért a változtatás akkor lesz sikeres, ha az hosszú távon és fenntartható módon történik. A fenntarthatóság lesz szerintem a következő néhány évtized legfontosabb kifejezése. A családok esetében ez a szempont magától értetődő. A családpolitikában is az kell, hogy legyen. ♦

8.10.

Válaszúton

NÁDASI KATALIN

Hetek óta követem a Magyar Hírlap cikksorozatát, melyben a demográfiai válságból való kilábalás esélyeit latolgatják a szakértők. Ehhez szeretnék saját történetemmel csatlakozni, amely már – egy másik formában – megjelent a „Válaszúton” című novellás kötetemben. A kötet címadó írásában – saját életemből vett példákkal – két életforma megélését mesélem el. Az első rész felnőttkorom első 25 évéről számol be, amelyet felsőfokú filmszakmai végzettséggel egy oktatófilm-stúdió vezetőjeként munkaviszonyban töltöttem. Nagyon szerettem a szakmámat, a sok vidéki forgatás azonban igen rendszertelen életvitellel járt.

¹⁰⁷ 8.5 A főállású szülőségről – Tóth I. János

¹⁰⁸ <https://plusz1baba.hu/megoldasok/gyors-beavatkozas-terv/hivatasos-szulo-program>

¹⁰⁹ 5.2 A család Isten tervében 2/4 – Erdő Péter

¹¹⁰ 7.10 Az iskolai szocializáció – Benda József

¹¹¹ Társas Tanulás Boldog gyermek, boldog szülő, boldog iskola

¹¹² 5.11 Kiengesztelődés – Zseni Annamária

Mérnök-tanár férjem megbecsült vezető, oktatástechnológus volt, aki rengeteget járt vidéki egyetemekre, külföldre, nemzetközi konferenciákra. Mindketten elhivatottan dolgoztunk, munkánkat elismerték. Mindez akkor vált problémává, amikor megszületett első kislányunk. Fél évet töltöttem otthon vele, de amikor újra munkába álltam, úgy éreztem, valami nincs rendben az életemmel. Imádtam kedves, vidám gyermekemet, de mellette olykor alig tudtam közben tartani a folyamatban lévő filmek munkálatait. Gyakori útjaink miatt egyre nehezebbé vált megoldani például, hogy időben menjünk érte az óvodába. Úgy éreztem, sehol sem tudok elfogadhatóan eleget tenni a kötelezettségeimnek. Még nem tudtam megfogalmazni, hogy az állandó időhiány, az örökös rohanás okozta folyamatos feszültség indította el egyre gyakrabban jelentkező vérnyomás-problémáimat. Többször éreztem, hogy a munkahely is, a család is egész embert kíván, és állandóan két műszakban nem lehet tisztességesen teljesíteni.

Állandósult az érzés, hogy kiheverhetetlenül fáradt vagyok, és sírni tudtam volna, annyira vágytam rá, hogy maradjon idő néha ölbe venni a kislányomat, és ráérősen, gondtalanul üldögelni vele télen a jó meleg szobában. Bámulni az ablakon át a hóembert, amit együtt építettünk, és huszadszor is elénekelni vele türelmesen és boldogan, hogy „Kiskarácsony, nagykarácsony, kisült-e már a kalácsom?” Azonban erre igen ritkán került sor.

1988 végén férjem édesanyja állandó segítségre szoruló beteg lett, ekkor megbeszéltük, hogy otthonápolás keretében vállalom a gondozását. Talán mindenki el tudja képzelni, mit jelentett a havi hatezer forintos ápolási díj az akkori 33 ezres átlagjövedelemhez képest. Szüleimnek is egyre több gondozásra volt szükségük, egy ápolási díj mellett valójában mindhármukat életük végéig folyamatosan támogattam, segítettem. A 16 év alatt megtapasztaltam, hogy nehézségeivel együtt, ez az életforma nyugalmat, harmóniát teremthet az egész család életében, az idős nemzedék megőrizheti emberi méltóságát a gyengülés, az elesettség éveiben. S ez nem helyettesíthető semmilyen más családszervező erővel. Hálás voltam a sorsnak, hogy amikor édesapám már betegen, 85. évében kétségbeesetten kérdezte: „kislányom, mi lesz, ha leesek a lábamról”, akkor elmondhattam neki, hogy ugyanaz lesz, mint amikor én voltam magatehetetlen kisbaba, és a szüleim mindent megtettek értem. Akkor ők segítettek, most a férjem és én, így van rendjén a világ.

Összegezve, úgy gondoltam, hogy oktatófilm-stúdiót vezetni bárki tud, ha megszerzi a szükséges szakmai felkészültséget, de a szüleinkért és a család összes tagjának nyugalmaért, jó közérzetéért, egyben tartásáért csak én állhattam ki. Úgy éreztem, ismerem, elfogadom és tiszt-

telem a természet rendjét. Annak ellenére így gondoltam, hogy amikor betegem halálával 2003-ban megszűnt az ápolási díjam, a nyugdíjkor eléréséig nem kaptam sehol állást, mert hol túlképzett voltam, hol túlkoros, nem járt sem munkanélküli segély, sem egészségügyi ellátás, szóval, az állam totálisan cserbenhagyott. Szerencsére a férjem nem. Mindezekkel együtt azt mondom, ha újrakezdehetném, ugyanígy tennék.

A *Válaszúton* második részében, a kétféle életforma összehasonlításának következtetéseit szeretném megosztani mindazokkal, akiknek nincs lehetőségük ilyen tapasztalatok szerzésére. Ebben az új életformában jöttem rá, hogy amíg dolgoztam, teljes agykapacitásom programozva volt a feladatok által, nappal a munkahelyi, este az otthoni tennivalók feszítő tempójával. Esténként – ha egyáltalán maradt még energiám – olvastam valamennyit, de legtöbbször fáradtan bezuhantam az ágyba. Annak ellenére történt így, hogy elismerten nagy teherbírású és szívesen dolgozó alkat vagyok.

Minél hosszabb ideje éltem ebben az életrendben és feladatkörben, annál nyilvánvalóbb lett számomra, hogy a nők munkába állításával, már nagyon régen megkezdődött a normális társadalmak felszámolása. Ezzel gyakorlatilag ellehetetlenítették a gyerekek értelmes és gondos nevelését, valamint a társadalom legkisebb sejtjének, a családnak a fennmaradását. A családok szétesését ugyanis legtöbbször az agyonhajszolt szülők további feszültséget túrni már képtelen állapota idézi elő. Azzal pedig, hogy a kétkeresős családokban átlagosan napi 7 – hét! – perc jut a gyerekekkel való foglalkozásra, legtöbbet a nagyközösség, a társadalom veszít.

Tovább rontja a helyzetet, hogy a globalisták világszerte növekvő hatalma és hálózata évtizedek óta relativizálja az emberhez méltó létezés alapvető erkölcsi értékeit. A hagyományos értékrend – amelyben a férfi képviselte az erőt, biztonságot, egész életével erkölcsi példát mutatott, el látta a családi élet külső bástyáinak védelmét, a nő pedig biztosította a kis közösség belső rendjét és tisztaságát, a türelmet, a szeretetet, az elfogadást és a gondoskodást – és vele a női minőség kiszorult a világból, az életünkéből.

Egyre inkább kizártnak tartottam azt is, hogy női agy szüleménye volna az egyenjogúságnak a jelenlegi formája, amely kizárólag a legtermészetesebb női tevékenységeket, a gyermekek világra hozását, fölnevelését és a családok gondozását minősíti olyan munkává, amelyért nem illeti meg jövedelem – megélhetési lehetőség – a nőket. Hosszú listát lehetne készíteni a családgondozás körébe tartozó feladatokról, melyeket a dolgozó anyák néha kénytelenek alkalmazottakra bízni (bébiszitter, takarítónő, kertész, ápolónő stb.) és valamennyi alkalmazott

megkapja a munkájáért a tisztességes fizetést! Egyedül az anyáknak nem adatik meg a családjuk érdekében szimultán végzett ezerféle „szakma” gyakorlásáért, a munkájuk után saját jogon járó megélhetés!

Már három vagy négy generáció nőtt föl úgy, hogy az említett női minőség hiányzik az életükből ugyanúgy, ahogy az egész világból. Ezek a nemzedékek a születésük utáni öt-hat év nagy részét az édesanyjuktól, nagymamájuktól távol, valamilyen közösségben, bölcsődében vagy óvodában töltötték, mert az anyukák – szükségből, társadalmi elvárásból vagy önmegvalósítási szándékból – viszsza mentek dolgozni. Pedig igazán természetesen a család kisközösségében lehetséges elérni, hogy saját tapasztalatok szerzésén keresztül váljanak vérré a kisgyermekben az alapvető erkölcsi normák és az emberséges magatartás.

A szülők kötelessége ezzel az alappal felvértezni gyermeküket, mert a legkiválóbb pedagógusok is csak ebben az esetben tudják a család kis közössége után az iskolákban tovább építeni, befejezni a kisgyerek szocializációját, és alkalmassá tenni őt a legnagyobb közösségben, a társadalomban való boldogulásra.

Valószínűleg azért lehetett néhány évtized alatt az emberiség jelentős hányadát megrontani, megmérgezni a woke ideológiákkal, mert közel egy évszázada a kétkeresős családokban a szülők állandósult időhiánya miatt túl sok gyerek nő fel neveletlenül. Úgy érik el a felnőttkort, hogy se értékrendjük, se igény szintjük, se kötelességtudatuk, se hajlandóságuk mások iránti tiszteletre nincs, könnyű megnyerni őket a kényelmesnek látszó és minden téren szélsőséges értelemben vett önmegvalósításra, gátlástalanságra nevelő nihilista irányzatoknak.

Brunszvik Teréz nagyon szépen és pontosan fogalmazta meg a célt és az eredményt: „Nevelés teszi az embert, és az ember a hazát!” Őszinte tisztelettel figyelem az Orbán-kormány négy cikluson átívelő erőfeszítéseit a családok helyzetének javításáért. Mindezek mellett szükségesnek tartom a főállású anyaság választhatóvá (félreértés ne essék, nem kötelezővé!), megélhetést és nyugdíjat adó munkaviszonnyá, biztonságos létformává tételét.

Tévedés azt hinni, hogy a dolgozó édesanyák egyre nagyobb jövedelme megoldja a gyermekekre fordítható időhiányát! Meg kellene érteni, hogy napi nyolc óra munka és kb. két óra utazás után második, harmadik műszakban, kimerülten nem lehet eleget tenni a szülői kötelességeknek. Főleg annak a nyugodt körülmények között való elmélyült figyelemnek a megteremtésére, amelyet érzékelve a kisgyermek issszák az édesanyák-édesapák szavait, magatartását, szellemi és érzelmi közlendőjét.

Úgy gondolom, egyetlen mód van megfelelő értékrendű, intelligens és becsületes nemzedékek felnevelésére:

vissza kell adni a gyermekek világra hozásának, felnevelésének, a család egyben tartásának és az idős szülők gondozásának rangját, megbecsülni és tisztességes jövedelemmel honorálni az ennek érdekében végzett temérdek munkát! ♦

8.11.

Vajon jól ülünk a lovon?

KACSO ANDRÁS
ÉS SOMFAI ÁGNES

Számtalan vélemény, javaslat vagy kutatásokon alapuló megállapítás van arra vonatkozóan, hogy hogyan és mivel kéne „rábeszélni” a házaspárokat – akik egy férfiből és egy nőből állnak – a gyermekszülésre, -nevelésre és hogy milyen eszközök alkalmazása segítené elő ezt. A gond az, hogy az érintettek nagy többsége valamiért vonakodik a feladattól, vagy valamilyen „üvegplafont” építenek maguknak.

Ez az „üvegplafon” időben és térben folyamatosan változott és változik Európában, így nálunk, magyaroknál is, amelyhez mindig volt valamilyen ideológia, valamilyen kifogás a gyermekek elfogadásával szemben: „Mi nem engedhetünk meg magunknak több gyermeket”; „Nem kell túlzásba esni, mi csak »szépen« akarunk élni...”; „Nekünk ennyi gyerek elég”; „Annyi gyerek már örülség” stb. No és volt „katolikus családtervezés” is, amely igazi „vasból farkika” megoldás. De általában: „nem kell túlzásba vinni a vallásosságot” (az aktuális vélt vagy valós érdekek fontosabbak a sok ezeréves hitbeli tapasztalatoknál, amelyet az egyházak hirdetnek – ha hirdetnek...).

No, de milyen „ideálok” vannak, voltak Európában.

- A család (még): apa + anya + (egy!) gyerek. Ez, mint tapasztaltuk, gyorsan az „Ormánságba” vezet.
- Kis hazánkban ezt az ideált sikerült „feltornáznia” imígyen: apa + anya + egy fiú + egy lány. Ez volt a szocializmusban a nyerő! Ehhez illeszkedett a lakásnormatíva: ötven négyzetméter egy blokkházban.
- Ma talán van egy új ideál: apa + anya + három gyerek. De, mint a statisztika mutatja, ez sem elég, a népességi helyzet romlik...

Ezt a helyzetet vizsgálja a tudomány következtetéseket levonva és javaslatokat téve – kizárólag – az aktuális po-

litikai hatalomnak. Ezek mind valamilyen – amúgy rendkívül szükséges és fontos – külső feltételre vonatkoznak a családok rendeltetésszerű működésével kapcsolatban. Az eredmény? Talán nem kell minősítenünk...

Mindezek ellenére van szép számmal olyan család, amelyik kilóg ebből a „mintázatból”, akik minden valós és álprobléma ellenére elfogadnak és jó polgárokká nevelnek minimum öt-hat gyereket, de gyakran tíznél is többet!

A „normális” válasz: rémült döbbenet, „ez már örültség” stb. Aztán persze idővel rájönnek, hogy ez a gyerek-szám nem egyszerre (!) születik, hanem fokozatosan: tizenöt-húsz év alatt! Az idő előrehaladtával az elfogadottság is lassan kialakul a környezetükben, sőt, néha még lelkes örvendezést is kiváltanak az értékes leszármazottaik! Jó lenne tudni, hogy ezek a házaspárok miért és hogyan csinálják! Szerintünk ez egy remek kutatási terület lenne a népesedéstudományban forgolódó tudósoknak! Ebből adódik írásunk címe is! Ne csak azokat kutassuk, akik nem csinálják, hanem azokat is, akik csinálják! Ez bizony az eddigiekhez képest teljes átfordulást jelent...

Kedvcsinálásként felsorolunk néhány példát a bőséges tapasztalatunk köréből:

- Több generáción át földműves nagycsalád, tele diplomával. Innen származik a férj is, aki falusi körzeti orvosnak (!) készül. Feleségét polgári értékek szerint nevelte két hölgy (családját a szocializmus „szétdúlta”). Házasságuk az egyetem alatt kötöttettkökemény szegénységben, ahol a hasonszőrű családok segítsége tartotta őket és első néhány gyermeküket „víz felett”. Egyetem után falusi élet, kemény szegénységben, mezőgazdasági munka a család ellátására, házilagos kivitelű bútorok stb. Végül tizenegy értelmiségi, dolgozó gyermek. Észrevétel: „Ennyi gyerek! Mennyi gond!” Válasz: „De sokkal több öröm!”
- Szintén többgenerációs értelmiségi nagycsalád: kilenc gyerek. Az apa 70. születésnapján egy tablón negyven unoka szerepelt... Azóta újak születtek... Tudtunkkal két lányuknak van bőven tíz feletti számú gyermeke... Mindenki szorgos és jó polgára kis hazánknak...
- Szintén mérnök férj. Kiegyensúlyozott, háromgyermekes házaspár – már nyugdíjasok. A három gyermeküktől – jelenleg – 24 (!) unokájuk van! Ugyan miért?
- Végül egy réges-régi példa a 14. századból, a szent-

ként tisztelt Sienai Katalin családjából. Katalin nem akárci volt! A szent élete mellett aktív társadalmi életet élt az európai nagypolitikában. Olyan államok kérték fel békeközvetítőnek mint Firenze, a pápa is kérte a véleményét és figyelembe is vette súlyos politikai kérdésekben stb. Pedig akkor még nem volt női kvóta sem! Ma is elkéne néhány hasonló egyéniség... Mégis a szülei miatt hozzuk szóba: Katalin ikerként született, szülei 24., illetve 25. gyermekeként!

Egy kutatás során milyen kérdéseket lehetne feltenni a hasonló családoknak? (Némi ötletelés...)

- Már túl vagytok a gyermekek születésén, vagy még a „sűrűjében” vagytok?
- Akartátok az ilyen nagycsaládot, vagy csak elfogadtátok?
- Voltak-e példák, ösztönzések, kedvező anyagi, illetve személyi feltételek?
- Milyen volt és hogyan változott a környezet viszonyulása a gyermekek születéséhez? Volt elhatárolódás? Esetleg biztatás, örvendezés, segítőkészség stb.?
- Hogyan alakultak az anyagi, egzisztenciális viszonyok? Volt-e „biztos háttér”?
- Voltak-e krízisek, döntési helyzetek?
- Hogyan befolyásolták a párkapcsolatot: a már meglevő gyermekek, a fogantatás, a kihordás, a szülés, az újszülött időszak stb.?
- Voltak-e egészségügyi problémák? Azok hatása? Megoldásuk, kezelésük?
- Milyen volt a számos feladat között a párok egymásra figyelése? A másik személyes gondjának megoldásában az együttérzés, a személyes részvétel? Van-e legalább részben kielégítő privát szféra? Megoldások?
- Világnézetük milyen? Annak milyen befolyása van a gyermekekkel kapcsolatos döntésekben? Egyáltalán milyen szerepe van az életükben?
- Boldogok vagytok-e?

És ez így folytatható, ha nem is a végtelenségig, de mindenesetre a kutatási eredmények lezárásának határidejéig. A kutatási siker biztos! Tapasztalataink szerint lesznek jól tipizálható válaszok, események. Ezekből talán még jól hasznosuló javaslatok is születnek! Sajnos ez a terület merőben különbözik az eddigi kutatási törekvésektől, és valószínűleg sok, fárasztó munkát is igényel.

Mindenesetre a vállalkozóknak bátorságot és sok jó munkát kívánunk! ♦

9.

LAKHATÁS ÉS KÖZÖSSÉG

„A közösség megtartó erő. Nagyszerűek a felhozott példák. Bizonyító erő, hogy nemcsak csak a nyers pénz – sőt, nem is elsősorban az – a fontos a demográfiai probléma megoldásában.”

(Botos Katalin)

Demográfiai trendforduló az életpályák mentén

LÁSZLÓ TAMÁS

Jelen cikkben néhány új elemet, modellt vázolunk a családokkal, gyermekvállalással kapcsolatosan. Kiemelt jelentőségű kitörési pont lehetősége rejlik abban, hogy a fiatalok a jelenleginél korábban hagyják el a szülői otthon, kössenek házasságot, vállaljanak gyermeket. Ez amiatt is fontos szempont, mert a fiatalok korosztálya is egyre jobban vékonyodik. Tendenciájában – párhuzamosan az európai mintákkal – azt látjuk, hogy a fiatalság körében egyre később történik meg ez a három lényeges lépés. Ennek számos objektív és szubjektív oka van, az objektív okok között az első helyen az első lakáshoz jutás rendkívüli nehézsége áll. Ebben a helyzetben az első gyermek vállalása kitolódik, kétségessé téve további gyermekek születését.

Amennyiben viszont néhány évvel hamarabb történének mindezek, akkor a demográfiai trendforduló érdekében évente a jelenleginél többletként akár több ezer gyermek születése volna elérhető. Cél: a szülői otthon elhagyása a 23–25, a házasságkötés a 24–27, az első gyermek vállalása a 26–28 év előtti életkorban legyen. Ehhez célzott módon át kell alakítani, illetve ésszerűen ki kellene egészíteni a jelenlegi otthonteremtési támogatási rendszert. Azonnali bevezetése esetén a hatása egy-két év alatt bekövetkezhet, különösen akkor, ha felvázolunk egy „fiatalok életpályáját” a húsz- és harmincéves koruk közötti időszakra (szülői otthon elhagyása, egyedül és párban lét, majd párban egy gyermekkel), benne különös tekintettel a lakhatás kérdéseire. Fontos szempont, hogy az első lakáshoz jutás ne – kockázatos – „beleugrás” legyen a rendkívüli eladósodással járó tulajdonszerzésbe, hanem a fokozatosság elvét szem előtt tartva „belenövés” legyen a lakhatásba, a lakásbérlet különböző innovatív formáival.

Néhány ötlet az otthonteremtési támogatási rendszer átalakításához (mindegyikhez hatékonysági és fenntarthatósági modellszámítás szükséges):

- a) Célzott, a fiatalok első lakhatását segítő bérlakás-programra van szükség! Fel kell eleveníteni például az úgynevezett „fecskesház”-programot (határozott időtartamú bérlet, munkajövedelem, kötelező takarékoskodás stb.), a bérlakások pályázataiban nyilván a fiatalok első lakhatását kell előnyben részesíteni (az önkormányzatok állami ösztönzésével), vagyis nincsen szükség nagyobb számú lakásépítésre az ifjúsági bérlakásprogramhoz, hanem a meglévő üres lakásállományt kell ésszerűen rendszerbe állítani. Fontos szempont az, hogy a bérlakáshoz jutás ily módon kisebb költséggel, támogatással valósítható meg, mint a jelenlegi otthonteremtési programok, amelyek a saját lakást helyezik előtérbe.
- b) Egy olyan lakástámogatási rendszert kell kialakítani, ami a bővíthetőségre, a továbblépések ösztönzésére helyezi a hangsúlyt, például nincsen szükség azonnal 50 milliós támogatásra, elegendő kevesebb, ha a továbblépés érdekében később is igénybe vehető a nagyobb lakáshoz vagy a bővítéshez szükséges támogatás.
- c) A vállalkozói lakásépítésben bizonyos százalékban a fiatalok lakhatását, első lakáshoz jutását kell támogatni bérlakásként vagy „bérlízing” formában. Ez beépülhet például az ingatlanfejlesztések kapcsán az önkormányzatokkal kötött településfejlesztési megállapodások elemei közé.
- d) Némiképp vissza kell szorítani a jelenleg szinte egyeduralgó vállalkozói lakásépítést (amelynek az árfelhajtó hatása felemészteti az állami támogatásokat). Az állam vegyen részt mintaprojektekkel az olcsóbb lakásépítés érdekében. Ilyen sikeres programok voltak a 20. század elején, azokról kell példát venni.
- e) Új lakásépítési formák megjelenését kellene támogatni, ilyen például az úgynevezett „lakástársasági forma”, vagy a közösségi lakhatás, a co-housing különböző formái.
- f) A lakásválaszték a családok életciklusához, életpályájához igazodjon, ennek érdekében ki kell dolgozni egy „lakhatási életpályát” is. Fontos szempont a lakásépítésben a tervezett bővíthetőség és a belső flexibilitás. Ilyen jellegű mintatervek szükségesek mind a családi házas, mind a társasház formákra.
- g) A lakhatásban az első lakás és az idősök lakhatása legyen a jelenleginél nagyobb arányban bérlakás (e két szegmensben a bérlakásokra helyeznénk a hangsúlyt, nem a tulajdonra), ezen túlmenően a magyar sajátosságra épülő lakástulajdonlás primátusa változatlan. Ehhez szükség volna a mostaninál nagyobb számú idősök otthoni, illetve nyugdíjasházi férőhely-

re (jelenleg mintegy 75 ezer férőhely jut a két és fél millió nyugdíjasra).

- h) A fiatalok első lakáshoz jutását össze kellene kapcsolni az idősek lakhatásával. Ezáltal – az állam és önkormányzat összefogása révén – a jelenleginél erősebb mobilitás jönne létre, és csíráiban megindulhat a „körkörös lakhatás” rendszere.

Szintén a „pronatalista fordulat” elérését szolgálná a nők atipikus foglalkoztatásának lényeges bővítése, hathatós állami részvétellel. A hat- illetve négyórás női foglalkoztatás rengeteg időt szabadíthat fel a gyermeknevelésre (csökken a nők kettős terhelését, elvezethet az úgynevezett „lát-hatatlan munka” társadalmi megbecsülésén túl a gazdasági megbecsüléshez is. Ez a megoldás a nők 70 százalékára lehet érvényes, akik a gyermek és a munka közötti egyensúly megteremtését tartják szem előtt. Azonnali bevezetése esetén a hatás egy-két év alatt bekövetkezhet. Ez az idea évente több száz, akár több ezer, a jelenleginél több gyermek születését támogatná.

Lássunk erre is néhány példát:

- Készüljön egy olyan „női életpályamodell”, amelyben a csecsemő és kisgyermek életkori szükségletei – elsősorban a kötődési szükséglet – határozzák meg a női foglalkoztatást (ez a gyermekvállalási időszak első három-négy évére vonatkozhat, több gyermek esetén bővülő formában).
- Az a nő kapjon állami támogatást valamilyen formában, aki az atipikus foglalkoztatást választja, kiegészítő bérezéssel vagy egyéb, természetbeni, a gyermek ellátásához igazodó juttatással (például gyermekgondozási, -nevelési cafeteria rendszer).
- Az a gazdasági vállalkozás kapjon állami támogatást valamilyen formában, amelyik kisgyermekes nőket atipikus formában foglalkoztat.
- Az előző két pont esetében az összehangolás és a hatások prognosztizálása kiemelt fontosságú. Első körben ez irányú pilot-projekt kidolgozását javasoljuk.
- Az atipikus foglalkoztatás első lépésként az állami intézményeket érintse, a rendszerbe belépő cégek, vállalkozások, az atipikus foglalkoztatás után például adókedvezményt kaphatnak (ezt bizonyos korlátok közé kell szorítani és kellő ellenőrzési mechanizmusokat kiépíteni).

A három- és többgyermekes családok számára a „hivatásos szülők életpályamodelljét” lehetne alkalmazni, amiben a főállású anya támogatása a harmadik gyermek születésekor kezdődne (az előző pontban javasolt atipikus foglalkoztatás folytatásaképpen) és az első gyermek iskoláinak elvégzésekor csökkenő mértékű, végül megszűnő javadalmazást jelentene. A Benda József és munkatársai által kidolgozott Hivatásos

Szülők életpályamodell (HISZÜK) mintaprogramként való bevezetését javasoljuk olyan önkéntes családok bevonásával (pályázati rendszerben), akik részt kívánnak venni ebben a programban. Kutatások szerint arra a kérdésre, hogy részt vennének-e egy olyan programban, ahol a főállású anyaság keretein belül méltányos fizetésért lehetne otthon az anya a gyermekeivel, több mint 20 százalék válaszolt igennel. Erre már lehetne alapozni egy mintaprogramot. Javaslat: legyen társadalmi vita erről szakemberek, civil szervezetek, kormányzati szereplők bevonásával. Ennek a bevezetésétől – to-vagyűrűző hatása miatt – a harmadik és többedik gyermekek megszületését lehet várni. Becslésünk szerint évente a jelenlegi csökkenő születésszámhoz képest több száz, akár ezer többletszületés várható a mintaprogram bevezetésétől és fokozatos kiterjesztésétől. ♦

9.2.

Pronatalista fordulatot a településfejlesztésben! 1/2.

LÁSZLÓ TAMÁS

A Magyar Hírlap hasábjain immár június óta folyó cikksorozat célja az, hogy a teljesen nyilvánvaló demográfiai válságban kitörési pontok keresésével trendfordulót érzünk el. Ez alapvetően pronatalista fordulatot kell jelentsen, vagyis azt vizsgáljuk, hogy milyen módon érhető el a magyar népesség legalább szinten tartása. Számos eszköz között a településfejlesztésben is fordulatra van szükség, annak minden lépése, eleme vizsgálendő: támogatja-e a családokat a létükben vagy sem.

Van egy közkeletű vélekedés arról, hogy a gyermekeknek milyen településforma legalkalmasabb az életkoruknak megfelelően. Eszerint a kisgyermek számára a természetközelséget jelentő falusi élet biztosítja azokat az impulzusokat, amelyek a fejlődését leginkább segítik. Számukra életre szóló élmény a természet körforgása – a születés, a növekedés, a pusztulás a növény- és az állatvilágban. A nagyvárosba születő gyermek számára az elemi természetismeret a megtapaszt-

talás szintjén szinte teljesen hiányzik. Falun ezzel szemben a kisgyermek is organikusan ismerkednek az élet és halál kérdésével. Ez még igaz az általános iskola alsó tagozatába járó gyerekek számára is, azonban a felső tagozatos kisdíákoknak a szerteágazóbb kapcsolatrendszer felmutató kisvárosok adják a legtöbbet a személyiségük kibontakozásában. Ebben az életkorban fontos a helyi, lokális közösség megtapasztalása, benne szervesen a családi, rokoni kapcsolatokkal. A helyi identitást már ebben az életkorban magukba szívják, a falu társadalmát megtanulják tisztelni már pusztán a köszönni tanulás által (a nagyvárosi gyermekek idegenként, mintegy „köszönés nélkül” járnak-kelnek a városukban). A kisváros a szociális szempontokat oltja bele a gyermekbe. A középiskolások számára a nagyobb városok intézményei nyújtják azokat a kulturális, szellemi élményeket, amik tovább lendítik a személyiségfejlődésüket. Ezután jönnek az egyetemekkel rendelkező városok, amelyek a fiatal felnőtteknek biztosítanak inspiratív szellemi háttérrel, az egyetemeken pezsgő közösségi életbe ágyazva. Ez a képlet természetesen elnagyolt és nehezen teljesíthető, annyiban mégis igaz a folyamat, hogy a kisgyermekkorától a felnőtt ifjúságig haladva a természeti környezet észlelésétől kezdve jutunk el a magasabb szellemi szférákig, a rurális környezetet biztosító falutól az összetett kulturális, szellemi élményeket nyújtó nagyvárosokig.

Navracsics Tibor közigazgatási és területfejlesztési miniszter a 2024. évi Közgazdász Vándorgyűlésen tartott előadást a magyar településhálózatról. Ezt a következő elemekre bontotta (a következő vizsgálódásaink során ezt az osztályozást követjük): – *Budapest metropolisz* térség (agglomerációval együtt), ami európai mércével mérve az egyetlen nagyváros az országban; – *nagy méretű* funkcionális várostérségek (250 ezer lakos feletti lélekszám) úgy mint Győr, Székesfehérvár, Pécs, Miskolc, Debrecen, Szeged és várostérségeibe tartozó települések (agglomerációk); – *közepes méretű* funkcionális várostérségek (100 és 250 ezer lakos közötti lélekszám), úgy mint Szombathely, Zalaegerszeg, Veszprém, Kaposvár, Tatabánya, Kecskemét, Szolnok, Eger, Békéscsaba, Nyíregyháza és várostérségeibe tartozó települések; – *kis méretű* funkcionális várostérségek (100 ezer lakos alatti lélekszám) például Sopron, Mosonmagyaróvár, Komárom, Esztergom, Pápa, Ajka, Keszthely, Nagykanizsa, Dunaújváros, Paks, Szekszárd, Hatvan, Gyöngyös, Jászberény, Mezőkövesd, Kazincbarcika, Kiskunfélegyháza, Szentes, Hódmezővásárhely és várostérségeibe tartozó települések; – *belső periferiák* (köztes területek, városi funkciók nélküli járások); – *potenciális külső periferiák* (elsősorban határmenti területek települései).

Milyen szempontokból lehet vizsgálni a településeinket a pronatalista fordulat elérése érdekében? – Az *első* és legfontosabb: az önálló életkezdés esélyeiről szól, a szülői ott-

hon elhagyásáról, az első lakáshoz jutásról (binnen kiemelten a lakásárakról!). – A *második* és kissé elhanyagolt szempont a leendő családot körülvevő, befogadó, támogató, szolidáris közösség megléte vagy hiánya. – A *harmadik* a megélhetés kérdése, a tartós és a család jólétét biztosító munkahely lehetősége (közelsége, távolsága, családbarát jellege stb.). Ebben fontos szál az, hogy a munka világa nem szakítja-e szét a családot? Amennyiben az apának a közlekedés, az ingázás tölti ki az életét, azt a gyermekek, a házasság, vagyis az egész család megcsínyli. – A *negyedik* az egészséges környezet, a természet közelsége. Ide tartozik a rekreáció, az egész család számára a folyamatos testi-lelki-szellemi megújulás lehetősége is. – Az *ötödik* az intézményi háttér megléte, minősége – bölcsőde, óvoda, iskola, orvosi háttér stb. helyben történő biztonsága, intimitása. – A *hatodik* az adott település komplex gazdasági, környezeti, társadalmi állapota: fejlődő vagy hanyatló-e a település, benne mekkora az idősek aránya, az üres, lepusztuló házak számossága stb. Ez a tényező egyébként összefoglalja az előző pontokban megfogalmazottakat.

A legelső kérdés az életkezdés lehetősége, ezen belül is az első lakáshoz jutás témája, ami a legpregnansabban a lakások négyzetméteráraiban ragadható meg. Ebben rendkívüli a szórás: a legalacsonyabb négyzetméterár 100 ezer, a legmagasabb 2 millió Ft. Az elnéptelenedő falutól haladunk a budapesti luxusárakig. A képet árnyalja az, hogy a 4400 ezres lakásállományból kb. 400 ezer üres, már használhatatlan, ezért bontandó lakás (csak sok esetben már nincs, aki lebontsa ezeket az adott helyen), ezek javarészt az elnéptelenedő falvakban, a belső és a külső periferián helyezkednek el. A további kb. 10 százalék üres, de még használható, felújításra érdemes lakás szintén túlnyomórészt falun található. Óriási településfejlesztési feladat a legelesettebb belső és külső periferiába tartozó települések élhetőbbé és vonzóbbá tétele. Pronatalista szempontból ezek a térségek jelentős tartalékokat jelenthetnek, komplex fejlesztéspolitikai megközelítést igényelve.

Az életkezdés esélyeit egy huszonéves fiatal életlehetőségeire lefordítva: néhány évnyi kemény takarékoskodással a legolcsóbb lakásból akár 40-60 négyzetméter, míg a budapesti lakásokból 4-6 négyzetméter szerezhető meg. Ezek természetesen kissé túlzó arányok, de jól tükrözik a helyzetet. A négyzetméteráron kívül természetesen nem mindegy az adott ház, lakás lokációja, településen belül lévő helyzete sem.

Az optimális ingatlan négyzetméterár valahol a 300-500 ezer Ft/négyzetméter, ez az 5000-10 000 lakosú városias, de erőteljes falusi hagyományokkal bíró településeken található (nem a budapesti agglomerációban és nagyvárosi várostérségekben, ahol az ingatlanárak az egekbe szöktek, felélve az állami otthonderemtési támogatásokat). A prona-

talista fordulat elérése érdekében térségi szinten mindenütt olyan lakáspolitikát kell kialakítani, ami a fiatalok életkezését támogatja. A lakások mérete, választéka a családok életciklusához igazodjon. Fontos szempont a lakások bővíthetősége is már a tervezés szintjén és az otthonteremtési támogatások rendszerében is.

A második szempontként említett befogadó, támogató, szolidáris közösség a hagyományos – ma már archaikusnak mondható falvakban még megvolt (ennek számos hagyománya éleszthető fel: házépítés kalákában viszonzossági alapon, a komatál kedves és a gyermekágyas anyákat tehermentesítő rendszere, a nagycsalád gondoskodó figyelme és szeretete stb.), ma ez már elvétve fordul elő. Az elnéptelenedő falvakban se gyermek, se közösség, csak magukban létező idősök vannak. A falvak városiasodása, a média elidegenítő hatásai elsorvasztják a megtartó közösségek pronatalista gesztusait. A nagyvárosok atomizáló, elidegenítő hatásai a közösségek létrejöttét is akadályozzák. Ezekből következően minden településtípusban kiemelt jelentőségű feladat a közösségfejlesztés. Sőt az új lakóterületek fejlesztését (és a régiók megújítását is) közösségfejlesztő szakemberek bevonásával kell már a tervezés szintjén elindítani, majd a kivitelezésbe és működtetésbe is be kell vonni őket. A pronatalista fordulathoz a jelenleginél sokkal tudatosabb, erre a szempontra érzékeny és képzett közösségfejlesztő szakemberekre van szükség! ♦

9.3.

Pronatalista fordulatot a településfejlesztésben! 2/2.

LÁSZLÓ TAMÁS

Az első részt folytatva harmadikként a munka világa és a család összefüggései kerülnek terítékre. A munkavállalás, a család megélhetése szempontjából először a falvakat vizsgáljuk. A falusi kert, a jószágtartás hagyományosan szolgálta a család megélhetését, és számos közösségi interakciót is jelentett a falusi társadalomban. Az elnéptelenedő vagy kiürülőben lévő te-

lepüléseink újra benépesítése fiatal, gyermeket vállaló, de a falura romantikusan tekintő családok számára gyorsan riasztóvá válhat. Számos megfutamodásról hallunk. Ezt meg lehet előzni például a népfőiskolák célirányos programjaival, amelyeket olyan fiatalok, házaspárok számára lehet szervezni, akik a vidék újbóli benépesítésére vállalkoznak (nemcsak „újraiparosítási” program kell Magyarországon, de „újra-benépesítési” program is, enélkül az első sem lehet távlatosan fenntartani). Ez különösen a belső és a külső periferián lévő falusi környezetre igaz, ezekben szinte „névre szóló”, a helyi értékeket újra feltáró programokra, több település összefogására van szükség.

A nagyüzemi, monokulturális mezőgazdaság a falvaknak egyre kevesebb, sőt szinte semmi munkahelyet nem teremt. A tulajdonosok a földalapú támogatások megszerzésében érdekeltek, a nagyobb hozzáadott értékkel bíró zöldség-gyümölcs termesztésnek és feldolgozásnak emiatt csekély az esélye. A falusi CSOK révén számos fiatal vett, újjított fel házat a vidék falvaiban (sajnálatos, hogy sokan ezt nyaralónak gondolták az állandó letelepedés helyett), azonban ez nem járt együtt a vidéki munkahegyteremtéssel, amely kétségessé teszi a távlatos családi életet és gyermekvállalást is. A helyi mezőgazdasági vállalkozások támogatásával a falusi CSOK révén ide költöző innovatív, gyermekes családok számára komplex életlehetőséget lehet biztosítani.

Vizsgáljuk meg a másik végletet: Budapestet és agglomerációját! A szuburbanizáció káros hatásait a Budapestre naponta akár több órát ingázók máris látják, ők (elsősorban a családapák) a családtól, a gyermekeiktől veszik el a minőségi időt. Ebben hibás az a várospolitikai, amely Budapesten nem kínál fiatalok számára olcsó lakásokat, akik emiatt kiköltöznek az intézményhiányos városkörnyékre, és nemcsak munkába járnak vissza, de még az intézmények is Budapesthez kötik őket. Meg kell fordítani a kiköltözési folyamatot, olyan budapesti fejlesztéspolitika kell, amely ezt a szétterjedést megakadályozza, és olcsó alternatívát kínál a fiataloknak lakhatásban, valamint a minőségi és elérhető munkahelyben. Ebben segíthet az, ha Budapestet több száz, saját identitással rendelkező „faluként” fogjuk fel, ezek a kisebb egységek belső kohéziója szervezőerővel bírhat a családbarát átalakításhoz.

Mi a helyzet a kettő közötti, nagy és közepes méretű funkcionális várostérségekben? A helyzet nagyon hasonló az előzőekben leírtakhoz. A megoldás is hasonló kell hogy legyen: a városkörnyék egyre kevésbé legyen alvóváros jellegű, kis- és középvállalkozások sorának kell helyet biztosítani a szabályozási tervek ésszerű, céltudatos kialakításával a városok környéki településeken. Ehhez a központi településekkel összehangolt fejlesztéspolitika szükséges,

ahol a városkörnyéket együtt kell kezelni, figyelve a pronatalista szempontokra is. Így már nemcsak a településeink népességmegtartó képességéről, hanem képességmegtartó képességéről is beszélhetünk, hiszen az alkotóerő lokálitása biztosított. A kisméretű, funkcionális várostérségek vannak a legkedvezőbb helyzetben: a lakóhely és munkahely viszonylagos közelsége optimális életlehetőséget biztosít az itt élők számára, fontos szempont volna az, hogy a munkahely a lakóhelytől fél óra alatt elérhető legyen. A digitalizáció révén a munkahelyek decentralizálása egyben családbarát lépéseket is jelent.

A negyedik tényező az egészséges környezet, amely az egész család számára a folyamatos megújulás kereteit biztosítja. Ennek legfontosabb eleme a gondozott természeti környezet, amely nemcsak rekreációs és sportolási lehetőségeket nyújt, hanem a lelki-szellemi igényekre is reflektál. A falvak a természeti környezetbe ágyazva eleve egészséges környezetet teremtenek az itt élőknek, kivéve akkor, ha a táj karbantartásához az elnéptelenedés miatt már nincsen erő. Ez a perifériák esetében jelent pluszfeladatot. A kis- és közepes méretű várostérségek számára kiemelt szempont a zöldfelületek, erdőségek bővítése, karbantartása, a zöld ökológiai hálózat kiteljesítése. A pronatalista fordulathoz az egészséges környezet, táj megőrzése, élettani hatásainak fokozása elsőrendű feladat.

Ötödikként említjük a család életéhez elengedhetetlen intézményi háttérrel, amely elsősorban családbarát bölcsődét, óvodát, iskolát, családorvosi ellátást jelent. Ezeket valamilyen formában a családok, a gyermekek érdekében biztosítani kell. A lokalitásnak nagy jelentősége van a kisebb településektől a nagobbakig egyaránt. A kisebb falvak elnéptelenedésének sok esetben az alapvető családi, ahhoz szorosan kötődő intézmények megszűnése az oka és következménye.

Ezek megléte, közelsége, könnyű elérhetősége éppen ezért a családok számára elengedhetetlen. Erről szól például a 15 perces város eszméje, ennek lényege röviden az, hogy minden, amelyre a hétköznapi életünkben szükségünk van, az 15 perces közelségben legyen gyalog, kerékpárral, esetleg tömegközlekedéssel (és nem autóval!). Ez az eszme abszolút családbarát megközelítés, amelynek településfejlesztési vonzatai is vannak. Ez a koncepció elősegíti a több központból álló települések fejlődését, ahol az előzőekben említett intézményeken túlmenően a munkahelyek, bevásárlások, étkezési és szórakozási helyek az otthonhoz közel helyezkednek el, csökkentve az autózás szükségességét. Ezt a megközelítést közpolitikai döntésekkel, településfejlesztési eszközökkel lehet elérni. Célja a járművektől való függés csökkentése és az aktív közlekedés ösztönzése, ez a koncepció a szén-dioxid-kibocsátás és

a levegőszennyezés csökkentését, valamint a közegészségügy javítását is célozza. Így ez egybevágh az előző pontban vázolt, egészséges környezet fejlesztésének igényével.

Mindehhez csatlakozik például az „egészséges utcák” programja, amely a nagyvárosi környezetek és közterületek élhetőbbé tételének az eszköze. Az elképzelés lényege, hogy minden települési közterület- és közlekedésfejlesztést egy általánosabb célrendszer alá rendel, amelynek középpontjában az emberek egészségi állapotának és életminőségének javítása áll. A közterületeink átalakításának szempontrendszere, indikátorai nagyon egyszerűek (ezek egyben családbarát jellegűek is): az utcán mindenki érezze otthon magát, legyen könnyű átkelni az úttesten, vannak árnyékos és védett helyek, van hol megállni és megpihenni, nincs túl nagy zaj, az emberek szívesen sétálnak és kerékpároznak, biztonságban érzik magukat (a gyerekek is), van mit látni és csinálni, az emberek jól érzik magukat, tiszta a levegő. Az ezen elvek szerint átalakított utcáink a lakóhely szerves részévé, szinte közösségi „intézményeivé” válnak család- és gyermekbarát jelleggel.

Hatodikként nem mindegy az adott település komplex gazdasági, környezeti, társadalmi állapota. A letelepedni szándékozók felteszik a következő nagyon fontos kérdéseket: fejlődő vagy hanyatló a település, benne mekkora az idősök aránya, az üres, lepusztuló házak számossága stb. A kérdés természetesen szól a helyi közösség állapotáról is: mennyire erős az összetartozás-tudat, a helyi identitás. Ezek pronatalista kérdések, a pozitív válaszok segítenek, a negatívak elbizonytalanító hatásúak. A pozitív hatások eléréséhez átfogó ökológiai szemléletre van szükség: a településökológia, a táji/természeti ökológia és a társadalmi ökológia egymást erősítő, komplex megközelítésre, hiszen az ökológia a „kapcsolatok tudománya”. A településfejlesztés a hely/munka/ember pozitív kölcsönhatásában, szinergiájában érdekelt. A családok letelepedésében, a gyermekek születésében, felnevelésükben ennek a tágran értelmezett ökológiai szemléletnek nagy jelentősége van. A pronatalista fordulathoz erre, a kapcsolatokra figyelő kölcsönhatásra, a tágran értelmezett ökológiai gondolkodásra nagyon nagy szükség van, ez a családok harmonikus életének a biztosítója. Itt jutunk el a legfontosabb gondolathoz, nevezetesen ahhoz, hogy a magyar népesség fenntarthatóságához – amely az ökológiai gondolkodás egyik alapeszméje – a településfejlesztésben is paradigmaváltásra van szükség! Minden településen kell hogy legyen legalább egy olyan felelős személy közvetlenül a polgármester mellé rendelve, aki minden önkormányzati döntést abból a szempontból vizsgál, hogy az segíti, vagy gátolja a családok életét, akadályozza, vagy támogatja a gyermekáldást! ♦

Paradigmaváltást a lakhatásban!

LÁSZLÓ TAMÁS

Lakhatási ügyekben hirtelen felgyorsultak az események: a kormány 21 pontos gazdasági akciótervet hirdetett, amelynek csaknem a fele, tíz pont a lakhatással, lakásüggyel foglalkozik. Nézzük, hogy mik ezek (némi észrevétellel mindegyikre):

1. Az airbnb visszaszorítása – ez csekély hatással van a budapesti lakásárakra, bérleti díjakra.
2. A lakásbérleti díjak és szerződések felülvizsgálata – ez ígéretes törekvésnek tűnik, azonban ehhez a lakástörvényt kellene először felülvizsgálni és korszerűsíteni.
3. A kollégiumi férőhelyek növelése Budapesten kedvező folyamatokat indíthat el, ez elsősorban a felsőfokú oktatásban részt vevők számára nyújthat jó lehetőséget, de mi lesz a túlnyomó többséggel, akik nem vesznek részt a felsőfokú képzésben és nem a fővárosban élnek?
4. A fiataloknak szóló országos lakásprogram – ami eddig kiszivárgott a programból, az változatlanul lakástulajdonhoz jutásról szól, kedvező hitelkonstrukciókkal, de mi lesz azokkal, akik ebben nem tudnak részt venni az önrész hiányában?
5. Vidéki otthonfelújítási program már volt (3+3 millió forintos konstrukció) – ez csak részleges felújításra elegendő, valódi, teljes körű felújításra nem.
6. A Széchenyi Pihenőkártya juttatásainak 50 százalékos felhasználása otthonfelújításra olyan csekély összegekről szól, hogy abból valódi felújításokra nem nagyon futja.
7. Az önkéntes nyugdíjpénztári vagyron felhasználása lakáscélokra – ez jelentősebb összeget jelenthet, azonban az ebben a programban részt vevők felélik a nyugdíj-megtakarításaikat.
8. Adókedvezmény a munkáltatók által adott lakhatási támogatásokra, ez a rendkívül magas – elsősorban budapesti – lakásárak esetében kevés segítséget jelent.

9. Az új építésű lakások kedvezményes, ötszázalékos lakásáfakulcsának érvényben tartása 2026 végéig – joggal tehető fel a kérdés, hogy mi lesz azután? Ez az intézkedés nem nyújt stabilitást a lakásépítésben.
10. Önkéntes ötszázalékos hitelplafon – már most látszik, hogy ez nehezen kivitelezhető. Amennyiben végig nézünk ezen a tíz intézkedésen, azt láthatjuk, hogy ezekből nem bontakozik ki egy távlatos és világos lakhatási stratégia. Az egész úgy fest, hogy elsősorban pénzügyi szakemberek ültek össze annak érdekében, hogy összesöpörjenek minden olyan részelemet és forrást, amelyek becsatornázzhatók a lakhatási problémák megoldásába. Ezek azonban sajnos nem jelentik a lakhatási gondok átfogó megoldását.

A főváros, ahol a legsúlyosabbak a lakhatási problémák, mondhatni lakhatási válság van, október végén javaslatcsomagot fogadott el lakhatási programok kormányzati elősegítéséért (most a kormányra mutogatnak), a meglévő lakásállomány és ingatlanok optimálisabb kihasználásáért, a lakhatás megfizethetőségének javításáért, valamint a fővárosi lakáskínálat és a megfizethető bérlakásszektor bővítéséért. (Joggal tehető fel a kérdés, hogy eddig mit csináltak?) Ez biztató is lehetne, azonban a javaslatok a budapesti lakhatási válság gyökerét csekély mértékben érintik. A főváros a lakhatással kapcsolatos súlyos mulasztásaival valójában „elüldözte” a főváros lakosságának, elsősorban az innovatív, gyermekes családoknak a jelentős részét. Ezzel magára húzta azokat a közlekedési és intézményi problémákat, amiket tudatos város- és lakásfejlesztési politikával meg lehetett volna előzni.

A lakhatás jelenlegi alaptételei, paradigmái:

1. A lakástulajdon primátusa a lakásbérlettel szemben – a lakásállomány 93 százaléka magántulajdon, mindössze 7 százalék bérlakás (a Horn-kormány alatti lakásprivatizáció a tulajdon élményéhez jutott milliárdokat, azonban olyan tömegek jutottak lakástulajdonhoz, akik erre nem voltak felkészülve).
2. A lakástulajdon „röghöz kötése miatt” alacsony a lakásmobilizáció.
3. Az állam kivonult a lakásszektorból, szinte kizárólag vállalkozói lakásépítés folyik, ennek jelentős árfelhajtó és spekulációs jellegével együtt.
4. Az állam a rendkívüli lakásár-növekedésbe nem avatkozik be, a budapesti és az agglomerációs lakásárak olyan mértékben irreálisak, hogy ez súlyos települési szintű problémákat okoz.
5. A lakásépítés ösztönzése elsődlegesen pénzügyi, fiskális eszközöket jelent.
6. A lakáshoz jutás – és továbblépés – támogatása kü-

lőnböző támogatási és elsődlegesen hitelkonstrukciókkal történik (CSOK, falusi CSOK, CSOK+).

7. A jelenlegi otthonderemelési támogatási rendszer a fiatalok első lakáshoz jutását korlátozottan támogatja.
8. Cipelünk magunkkal egy elavult – megalkotása idején elsősorban a lakásprivatizációt szolgáló – lakástörvényt, szintén korszerűtlen a lakásszövetkezeti törvény is. Egyik sem szolgálja a lakhatás alapvető mai problémáinak a megoldását.

Az eredmény: a lakásépítés ciklikus válsága, a szükséges körülbelül évi 20-25 ezer új lakás helyett ennek körülbelül a fele épül meg, jelentős kilengésekkel, nincsen stabilitás a lakásépítésben. Mindez annak ellenére van így, hogy a különböző otthonderemelési támogatások egyik kifejezett célja a családok megerősítése mellett hangsúlyosan az építőipar számára lehetőségek teremtése. Rendkívüli egyenlőtlenségek alakultak ki területileg a lakásárakban: a legolcsóbb vidéki periferiában lévő lakás és a budapesti lakásárak között 15-20-szoros a különbség.

Ugyanakkor az is igaz, hogy mennyiségi lakáshiány nincsen, csak a lakások területi elhelyezkedése okoz problémát. A körülbelül 4400 ezer magyarországi lakásból 400 ezer elavult, bontandó (csak ezek túlnyomórészt a külső és belső periferián vannak, ahol már nincsen, aki ezeket elbontsa), a fennmaradó lakásállomány körülbelül tíz százaléka, azaz 400 ezer lakás nem lakott, üres (azonban ezek hatékonyabb hasznosítása is számos problémába ütközik), az üres lakások kezelésével kapcsolatban nincsenek átfogó kezdeményezések (az airbnb-szabályozás ennek csak egy kis szegmensét érinti).

A lakhatással kapcsolatos problémák hosszan sorolhatók. Véleményünk szerint éppen ezért egy alapvető és gyökeres paradigmaváltás szükséges a lakhatás ügyében! Néhány elemét vázoljuk ennek:

1. Átfogó és távlatos országos és települési szintre lebontott lakásstratégiára van szükség, minden kormányzati és önkormányzati törekvést, lépést ennek keretrendszerébe ágyazva kell megtenni.
2. A lakhatásnak négy eleme van: „OTTHON” = CSALÁD a maga életciklusaiban, „LAKÓHELY” = KÖZÖSSÉG a helyi társadalom a befogadásban és az elfogadásban, „ÉRTÉK” = FELHALMOZÁS, sokszor egy élet munkája, de ami a mobilitás gátja lehet, „TERMÉK” = ÉPÍTÉS, (FELÚJÍTÁS), az építőipar a gazdaság húzóágazata, a lakás a legdrágább termékfajta. Ma a négy elemből a „TERMÉK” és az „ÉRTÉK” túlsúlyos, a négy elem egyensúlyát kell megteremteni.
3. A lakhatásban a lakástulajdon primátusát felül kell vizsgálni, az első lakáshoz jutásban és az idősek lak-

hatásában a lakásbérlet lehetőségeit kellene előnyben részesíteni,

- a) a fiatalok első lakáshoz jutása ne „beleugrás” legyen a súlyos eladósodással járó lakástulajdonba, hanem „belenövés” a lakásbérlet fokozataival a lakhatási folyamatba (fecskesházak széles körben, kollégiumi férőhelyek, a lakáspályázatokban jelentős számban a fiatalok első lakáshoz juttatását kellene előnyben részesíteni),
- b) az idősek lakhatása érdekében a nyugdíjasházak és idősek otthona férőhelyeit jelentősen bővíteni kell (jelenleg mindössze 75 ezer férőhely van a 2,5 millió nyugdíjasra vetítve),
- c) a bérletlakások arányát az előzőek alapján – elsősorban a két végpontra vonatkoztatva – a jelenlegi hét százalékról tíz év alatt 15-20 százalékra kellene bővíteni.
4. A fiatalok és idősek lakhatásának összekapcsolásával – az önkormányzatok bevonásával – megkezdődhetne egy „körkörös lakhatási rendszer” létrehozása, ami a lakásmobilitást is erősítené.
5. A lakások és a családok életciklusait össze kell kapcsolni (ma túlnyomórészt kislakások épülnek az eladhatósági szempontok miatt – ez a vállalkozói lakásépítés következménye!).
6. A lakásépítésben a család, gyermek- és közösségbarát megoldásokat kell érvényre juttatni.
7. Kiemelt szempont legyen az előzőek alapján a továbblépés lehetőségének biztosítása az otthonderemelési támogatás rendszerében, már tervezési szinten jelenjen meg lakóegyüttes és lakóépület szinten a „befejezetlenség”, a bővíthetőség.
8. A lakásárak kordában tartása, csökkentése kiemelt feladat (a fiatalok kivándorlásának a kifizethetetlen lakásárak az egyik fő oka).
9. Az államnak részt kell vállalni a lakásépítésben, mintha adó és ár csökkentő szerepvállalás érdekében (erre vannak történelmi példák: például Wekerle-, Bárczi István-féle kislakásépítési program, ONCSA-telepek, MÁV-telepek és más úgynevezett patriarchális lakótelepek).
10. Az előzőekben hozott példák esetében erőteljes szociológiai, közösségépítő szempontok is érvényesültek, ez ma is követendő példa.
11. A közösségi – co-housing jellegű – lakhatás kiemelt támogatása, minden lakásépítés közösségfejlesztéssel kell, hogy kezdődjön.
12. Az ökológiai lakhatás három elemének – a táji/természeti, települési és társadalmi/közösségi ökológia – egyidejű, egymásra hangolt érvényesítése.

13. A fenntarthatóságba be kell emelni a működtetés, fenntartás szempontjait az „önfenntartás” érdekében (ez már tervezési szinten jelenjen meg – ez jelentős, a teljes élettartamra vonatkozó gazdasági előnyt jelent a lakóközösségnek).
14. A lakásépítésre kijelölt, arra bevont területek esetében az egészséges lakhatáshoz tartozó minden szempontot érvényesíteni kell (munkalehetőségek, rekreációs/sportolási lehetőségek, zöldfelületek, külső és belső közösségi terek, mobilitás – elsősorban közösségi közlekedés és mikro mobilitás, energetika, helyi anyagok használata stb.).
15. A lakásépítésbe bevont területek, az új lakóegyüttesek nem ronthatják az adott település vagy településrész „idő- és energiamérlegét”.
16. Az előzőekben a belterjes és komplex fejlesztés lehetőségeire kell törekedni, Budapesten sajátos lakásfejlesztési koncepcióra van szükség az agglomerációba való kiköltözés ellenében, például lakótelepek átfogó fejlesztési programjával.
17. A lakóépületek, lakóegyüttesek tervezésével és létesítésével kapcsolatban komplex terület-előkészítési, építészeti, fenntartási/működtetési irányelveket kell kidolgozni.
18. A lakásépítésben és -felújításban a jelenlegi kiszámíthatatlan ciklikusság helyett az állandóságot, stabilitást kell biztosítani, megcélozva és betartva az évi minimum 20-25 ezer új lakás építését, és 80-100 ezer lakás minél teljesebb körű felújítását.
19. A jelenlegi lakással kapcsolatos törvények, rendeletek sürgős felülvizsgálata szükséges. A lakhatással kapcsolatos törvénykezésnek az előzőekben vázoltakat kell szolgálnia.
20. A lakásbérletben a lakhatással kapcsolatos szempontokat el kell választani a szociális szempontoktól (a lakás fenntartási költségei a lakáshoz, mint objektumhoz kapcsolódnak – ez állandó jellegű, a szociális szempontok a személyhez kötődnek – ezek gyorsabban változhatnak)

Az előzőekben vázoltak egy határozott pronatalista fordulatot jelentenek a lakhatási problémák megoldásában! A lakhatás fentiekben vázolt új paradigmái ciklusokon átívelő nemzeti minimum kell, hogy legyenek! ♦

9.5.

A hit csodákra képes – Tisztelgés Jimmy Carter amerikai elnök előtt

LŐRINCZ KÁLMÁN

Miamiban, Floridában laktam 23 évig, és ott ismertem meg Jimmy Cartert, Amerika 39. elnökét egy jótékonyági építkezésen 1991-ben, ahol 25 ház épült egy hét alatt rászoruló családoknak. Én is felajánlottam gipszkartonszerelő munkámat, és akkor hívtam meg kalákázni Magyarországra. Éreztem, hogy a Habitat for Humanity házépítési programra nagy szükség lesz kis hazánkban. 1992-ben tértem haza, azaz „visszidáltam”.

Mindenki tudja, hogy Jimmy Carter utasítására hozta haza Syrus Vance SZENT KORONÁNKAT! Jimmy Carter a magyar népnek adta vissza, és nem az akkori kommunista hatalomnak. Megígértem Jimmy Carternek, ha eljön velem kalákázni Magyarországra, akkor „visszaadom” neki SZENT KORONÁNK intarziás másolatát.

ŐFELSÉGE a SZENT KORONA otthonokat épített hazánkban!

Hívásomra 1996-ban eljött Magyarországra az elnök a feleségével és 200 amerikai kalákással, közösségi munkással együtt. Erre a jótékonyági építkezésre elhívtam még más amerikai üzletembereket, bankárokat, jogászokat, hivatalnokokat, egyszerű hétköznapi embereket is. Ők pénzt is hoztak, és a saját kétkezi munkájukkal is hozzájárultak a sikerhez.

Néhány nagyobb magyar építőanyag-kereskedő cég térítésmentesen adott alapanyagokat, továbbá profi magyar szakemberek ingyen és bérmentve ajánlották fel szakértelmüket, és természetesen részt vettek az építkezésen otthonaik leendő tulajdonosai is.

Feleségemmel, dr. Máthé Gizellával szerveztük a munka minden fázisát, hogy a kellő anyag időben érkezzen és az emberi erőforrás éppen ott legyen, ahol lennie kell! Mi is ástuk az alapokat, gipszkartont szereltünk, festettünk, szigetelést tettünk a két fal közé, és mindenhol segítettünk, hogy tíz otthon időben elkészüljön!

Egy hét alatt, a magyar Házat Hazát Alapítvány kere-
teiben, Vácon tíz igazi, gyermekváró otthon, könnyűszerke-
zetes ház épült.

Biztosan nagyon jól tudja minden építkezéssel foglal-
kozó szervezet, hogy mit jelent egy ilyen esemény megszerve-
zése. Meggyőződésünk, hogy minden csodálatosan sikerül,
ha szívvel-lélekkel, megfelelő tudással felvértezve megtesz
mindent az ember a cél eléréséhez. Ilyenkor idézem fel drága
nagyanyám intelmét: Tudni, hinni, tenni!

A videókon az is látszik, hogy a Carter házaspár nem-
csak „kirakat”-embernek jött el, hanem kétkezi munkásnak
is, egy héten át. Ekkor (1996) Vácon adtuk át Jimmy Carter
elnök úrnak a Szent Korona intarziás másolatát, Callmeyer
László Ybl-díjas építész alkotását. Ő tervezte egyébként az
otthonokat is.

Hasonló módon készültek el más településeken is a
Házat Hazát Alapítvány által menedzselt otthonok¹¹³: Miami,
Lakitelek¹¹⁴, Bátaszék, Martonvásár, Abda, Gödöllő, Adony,
Cegléd, Kistarcsa, Verőce, Vác, Los Angeles¹¹⁵, Lengyelor-
szág, Írország!

Magyarországon 65 otthon épült, 60 gyermek szüle-
tett a már meglévőkhöz, mert volt hová!

Ha van gyermek, akkor óvoda is kell. Kárpátalján, Ba-
dalón¹¹⁶ egy 80 gyermeket befogadó magyar óvodát építettünk!

A Carter név természetesen vonzotta a sajtó képvise-
lőit is. Mindennap kirajzottak, de kevesen hitték el, hogy
egy volt amerikai elnök hazánkba jön, és rászoruló fiatal csa-
ládoknak épít, akik saját erőből soha nem tudtak volna 100
négyzetméteres házba költözni. Általunk kamatmentes hitel-
hez is jutottak, amikor a bankok 29-32 százalékos kamattal
adtak hiteleket, ha egyáltalán adtak nekik. A sajtó képviselői
pedig egy hétig kételkedtek a projekt sikerében. Ki hallott
már tíz otthon felépítéséről egy hét alatt? Lehetetlen – mond-
ták –, de tévedtek: sikerült!

A Házat Hazát Alapítvány nem egy kitalált mese, nem
csak egy jó sztori, hanem egy különleges példa arra, mire ké-
pes a hit, a társadalmi felelősségvállalás és az összefogás egy
nemes cél érdekében. Fényképek és videófelvevételek sokasága,
elkötelezett támogatók hada mutatja, hogy az örök pesszimis-
ták, káromgók, lesajnálók, akik kétségbe vonták az alapítvány
szellemiségét, életképességét Magyarországon, tévedtek. A
Házat Hazát Alapítvány egy követésre méltó, kiemelkedően
eredményes nemzetépítő koncepció.¹¹⁷

Ahogy mi példát mutattunk a hazatérésre Ameriká-
ból, ha megteremtjük a feltételeit, mások is hazatérhetnek.
Otthonteremtési koncepciónk jelmondata: Itthon legyél ott-
hon, gyere haza!

A házépítés azonban nem magánügy és nem csak
befektetés. Ez az otthonteremtési koncepció a magyar nép-
lélek nagyszerű hagyományait éleszti fel, amely összefogásra
buzdít, hogy az otthonra vágyó fiatal családok ne csak a sa-
ját házukat építsék, hanem kalákában a másokét is!¹¹⁸ Ebben
rejlik mozgósító ereje, és a költségek akár 30 százalékkal is
csökkenhetnek.

Az alapítvány céljaihoz előadóművészek is csatlako-
ztak. A Házat Hazát Himnuszát¹¹⁹ Tolcsvay Béla írta, melynek
szövege ezeket érintett meg

„Add Uram vissza az önbecsülését ennek a jó népnek.
Add Uram vissza a tisztességet ennek a jó népnek.
Add Uram vissza az igaz hitét ennek a jó népnek.”

Dévay Nagy Kamilla is megénekelte¹²⁰ céljainkat:
„Lehet 10 hazád is fél ember vagy, ha nincsen benne hazád.
Bár kicsi a föld, el ne add idegen nemzetnek soha,
Mert ne feledd, akié a föld, azé a haza!”

A program lényege összefoglalva:

1. Cél a rászoruló fiatal családok részére gyermekváró
otthonok építése.
2. A megelőlegezett építési költségek kamatmentes biz-
tosítása.
3. A tulajdonosok havonta törlesztik a részleteket az
alapítvány számlájára. 20 év alatt kell törleszteni.
4. A befolyt összegekből új otthonok épülnek.
5. Kalákamunkával épülnek a házak, amely közössége-
ket is létrehoz.
6. Önkormányzati telkekre építünk, kalákamunka fel-
ajánlásával.
7. A lakásvárományosoknak önerővel is kell rendel-
kezniük.
8. Az önkormányzatokkal együttműködve az ott-
honteremtést összekapcsoljuk munkahelyek felku-
tatásával, így módon segítünk visszaállítani a vidék
szakember és értelmiségi struktúráját, valamint
csökkenti a munkanélküliséget.
9. Egyszerre hasznosítjuk a védnökök, a támogatók,
az uniós pályázati források jótékonyági események
bevételeit, hazai és külföldi kalákamunkások termé-

¹¹³ Házat-Hazát Alapítvány – YouTube rövidfilmek

¹¹⁴ Házat-Hazát Alapítvány – Gólyalábtúra

¹¹⁵ Házat-Hazát Alapítvány – Los Angeles Kalákamunka előzetes

¹¹⁶ Házat-Hazát Alapítvány – Badalói óvodáért Alapkövetél

¹¹⁷ Ünnepi szentmisével kezdődtek el a Nemzetközi Jótékonyági
Szeretet Napok

¹¹⁸ Kalákamunka – HIRTV 2016.08.26 reggeli műsor

¹¹⁹ Házat Hazát Alapítvány – Himnusz – Tolcsvay Béla szövege és
szerzeménye.

¹²⁰ Házat-Hazát Alapítvány: Dévai Nagy Kamilla

szetbeni és pénzbeli adományait, egyházi és állami pénzalapok forrásait, valamint a lakásvárományosok önjelét.

10. Családkiválasztó kuratórium¹²¹ dönti el, hogy ki jogosult támogatásra.

A Házat Hazát tevékenységének eredményei:

1. A demográfiai mutatók javulása.
2. A gyermekvállalás ösztönzése. Ha van ház, jöhetnek a gyerekek. A legújabb állami támogatások, például a CSOK mielőbbi felhasználásának lehetősége.
3. A falusi CSOK igénybevételének ösztönzése.
4. Az energiatakarékos (A+) házak építésével a környezet kímélésén túl, a beköltöző családok rezsiköltsége is jelentősen csökken.
5. Az otthonteremtés az építőipar lendítésével hozzájárul a gazdasági fejlődéséhez.

9.6.

Lakásgazdálkodás a demográfiai helyzet javítása érdekében

SZABADKAI ANTAL

A lakásgazdálkodás állami és önkormányzati prioritásait és támogatási rendszerét célszerű újra gondolni. Az első lakáshoz jutás a pályakezdő fiatalok jövőbeli helyzetéhez igazodjon: ezen a téren jelentős előrelépés a 25 éven aluliak adómentességének megadása. További haladást jelenthetne a lakáscélú előtakarékosági programok állami támogatása.

László Tamás említi a Magyar Hírlapban megjelent 2. cikkében,¹²² hogy az üzleti céllal lakásokat építtetőkre érdekei jelenleg fontosabbnak tűnnek, mint a pályakezdő és gyermekes házaspárok helyzetbe hozása. Az, hogy erre nincs állami és önkormányzati program, nagyon nagy

veszteség, mert számos jó példa van az ország több városában, ahol eddig elsősorban az önkormányzatok saját eszközeikből segítették elő a fiatal (és gyermekes) családok első lakáshoz jutását.

A probléma kettős: jelentős előtakarékoság nélkül, albérletben élve egy fiatal, pályakezdő párnak alig van esélye nem kedvezményes lakásszerzésbe kezdeni. Az előtakarékoság ideje (például négy vagy nyolc év) és a bevételek között változhat, még mindig kevés esélyt ad a jelenlegi árviszonyok mellett önálló lakástulajdon szerzésére önkormányzati és állami támogatás nélkül. A 25 éven aluli pályakezdők keresete sokkal több havi megtakarítást nem tesz lehetővé. Egy 25 éves pár (különösen, ha már van egy gyermeke is) gyakran annak örül, ha kijön a havi keresetéből. Az általam javasolt állami és önkormányzati program éppen az átlag körüli pályakezdők első lakáshoz juttatását és támogatását célozná gyermek megléte vagy vállalása esetén. A program részleteit még ki kell dolgozni, de az alapvető feltételeket viszonylag könnyen lehet modellezni. A program résztvevői kedvezményes áron úgy juthatnának bérlakáshoz, ha közben lakáscélú előtakarékosági szerződést is kötnek, és azt teljesítik is.

Az állami-önkormányzati együttműködés kiemelten fontos lehet, mert kedvezményes árú, közművesített telket az önkormányzatok tudnak biztosítani. Fiatal házaspároknak és gyermekes pároknak telepszerű, típustervek szerinti építkezés indítható önkormányzati felügyelettel és szervezéssel. Nonprofit társasházépítő csoportok szervezhetőek a helyben lévő építőipari cégek kapacitásainak hasznosításával. A programban való részvételt és az állami, önkormányzati támogatást pályáztatni célszerű, hogy a megszervezett társasházépítő csoportok alkalmazhassanak minden olyan technikát vagy eljárást, amely olcsóbbá teheti a lakások kivitelezését. A már lakható, de néhány belső munka elvégzésére váró lakások végleges befejezését az új tulajdonosokra lehet bízni.

Kritikus eleme a jelenlegi támogatási rendszernek az a kettő-négy év, amikor a kétkeresős, gyermektelen fiatal pár gyermekessé válik. Ekkor a feleség (általában) két-három évre kiesik a keresők közül, és egy kereső, két eltartott helyzet áll elő. Ezt a kritikus szakaszt további gyermek vagy gyerekek születése esetén újra és újra célzott támogatással lehetne áthidalni, mert a családi jövedelemadó bevezetése sem tud sokat segíteni a fellépő jövedelemhiányon.

A családi jövedelemadó bevezetését javaslom Magyarországon a gyermekek nagykorúvá válásáig, a demográfiai válság kezelése érdekében. Ez hitelképesebbé teheti a gyerekes családokat egy vagy másfél kereső esetén is. A pályakezdő fiatalok jövőbeli helyzetéhez igazodó egyik

¹²¹ Hír – Érték 2017. 03.02. hatoscsatorna

¹²² 9.1 Demográfiai trendforduló az életpályák mentén – László Tamás

Hogyan állítható meg a falvak elnéptelenedése?

SZABADKAI ANTAL

A Magyar Hírlapban az elmúlt hónapokban csaknem ötven írás jelent meg a romló magyar demográfiai helyzetről, elemezve ennek okait és a kormányzati intézkedések hatékonyságát. Örvendetes az, hogy újra reflektorfénybe kerülhetett ez a közös, pártpolitizálástól viszonylag távol álló ügy, amely egyre érzékenyebben érinti a magyar lakosságot és immár a közgondolkodást is.

A KKV ház (kis- és középvállalkozások „ház”) honlapján egy korábbi írásomban elemeztem már a Duna eurorégió országainak helyzetét, amikor a migráció kérdésköre fontos vitatémává vált nálunk és a szomszédos országokban is. Akkor az vált láthatóvá, hogy Ausztria és Németország nyitott, befogadóállamként működik, míg a Duna eurorégió többi államára inkább az elvándorlás jellemző. Akkor 500 ezer főre becsülték a Magyarországról Közép- és Nyugat Európába, elsősorban munkavállalási célból elvándoroltak számát. Ma a becslések 650 ezer főről szólnak.

Románia esetében 2,5–3 millió Nyugatra vándoroltról lehet tudni, az Ukrajnából a háborús helyzet miatt elvándoroltak száma ezt is lényegesen meghaladhatja. A magyarországi migrációs helyzetet csaknem három évtizedig az jellemezte, hogy a nyugati irányú elvándorlást részben pótolta a környező országok magyar anyanyelvű lakosainak betelepülése. A magyarországi magyarok elvándorlása erőteljesebbé vált, a magyarok határon belülről települése gyengült, így a magyarországi népességfogyás felgyorsult.

Az elmúlt három és fél évtizedben folyamatos volt a magyar falvak elnéptelenedése. Ennek egy részét országon belüli elvándorlás okozta a városok, megyei jogú városok és a főváros irányába. Másik, talán kisebb részét a falvak és aprófalvak előregedése és a külföldi munkavál-

jó gyakorlat a könnyűszerkezetes, bővíthető típusház építése. László Tamás helyesen írja le korábbi munkáiban, hogy a családok lakhatási igénye folyamatosan változik a család méretétől és a házaspár korától függően. Egy fiatal, gyermektelen házaspár részére megfelelő lehet egy ötven négyzetméter alapterületű, összkomfortos lakás is, amely az első gyermek megszületése után is kielégítheti a háromfős család igényeit. A 2. vagy 3. gyermek megszületése után azonban vagy lakáscserére, vagy a meglévő bővítésére van szükség.

Telepszerű építkezés esetén biztosítható mind könnyűszerkezetes, mind hagyományos építőanyagú házak esetén a megfelelő hely az épület bővítésére. Ez azzal az előnnyel is jár, hogy a fiatal pályakezdőknek nem egyszerre kell nagy anyagi terhet vállalniuk, hanem időben elhúzódik a két-háromgyermekes család igényeinek megfelelő lakás/ház kialakítása. Az első gyermek megszületésének időpontja kitolódott a nők 30 éves kora irányába, a második és harmadik gyermek megszületése 33 és 36 éves korban várható, ahol a jelenlegi, 1,5 fős gyermeklétszámnál többet terveznek. Ez azt is jelenti, hogy a fiatalok lakáscélú előtakarékoságára húszas éveik elejétől van idő és lehetőség. A 2. és 3. gyermek megszületése esetén a lakás vagy ház bővítése újabb hat-nyolc évet vehet igénybe, s így a pénzügyi fedezet is könnyebben előteremthető.

Kulcsseleme a fiatalok első lakáshoz jutásának az előtakarékoság, valamint a jövedelmi helyzetükhöz igazodó, állami és önkormányzati programok működtetése. A számukra elérhető (viszonylag olcsó) bérlakások biztosításával az önkormányzatok vállalják át a lakás fenntartás és üzemeltetés költségeinek egy részét. Egy 20 vagy 25 éves pályakezdő anyagi helyzete sokat javulhat 33 vagy 36 éves korára, ezért lakásbérlemből lakásépítővé válhat. A bankok hitelezési gyakorlata üzletpolitikájuknak megfelelően alakul, a lakásépítési vagy -vásárlási hitelek biztos visszafizetésére koncentrálnak, túlzott kockázatot nem szívesen vállalnak. A demográfiai célok elérése érdekében állami és önkormányzati szereplőktől várható el nagyobb segítő és ösztönző szándék ennek anyagi támogatási vonzataival együtt.

Csak röviden említem a családi segítséget a fiatal, pályakezdő házaspár esetében. Nyilván ez is számításba jöhet, de a magyar családok mintegy kétharmadának nincsenek akkora megtakarításai, hogy azokból finanszírozhatnák felnőtt gyermekeik lakásszerzését vagy -építését. Ezért célszerű kialakítani azokat a programokat, amelyek segítségével a takarékosan gazdálkodó fiatal párok (és nem csak a sztárfizetésűek) elviselhetők kockázatok mellett belevághatnak önálló lakás megszerzésébe vagy építésébe. ♦

lalás. Külföldi munkavállalásra elsősorban a jó szakmával vagy diplomával és idegennyelv-tudással rendelkezők az esélyesek.

Szólni kell arról is, hogy a covid járvány átmenetileg fékezte a nyugati irányú elvándorlást, néhányan viszont tértek hazánkba részben a Brexit, részben más nyugati országok túltelítettségévé válása miatt. A kilencmillió Ausztriában például egymillió külföldi származású munkavállaló dolgozik napjainkban...

A magyar kormány hozott intézkedéseket a falvak elnéptelenedésének fékezésére vagy megállítására, de ez eddig csak korlátozott sikereket eredményezett. A szülőképes magyar nők termékenységi rátája 2019-ig a korábbi, 1,25 körüli értékről 1,5-re nőtt. A covid járvány és az orosz–ukrán háború miatt azonban ez a szám újra csökkenni kezdett. A magyar falvak és kistelepülések demográfiai helyzete nagyon eltérő. A halmozottan hátrányos helyzetű járáskorok falvai csekély népességmegtartó erővel rendelkeznek. A nagyobb városi agglomerációkhoz tartozók lakossága több helyen növekedést mutatott, város-lakók jelentős létszámban költöztek falvakba, s nem csak üdülőfalukba...

A bölcsőde- és óvodaépítő programok javítottak a kistelepülések helyzetén, csakúgy, mint a falusi CSOK is. Ezek a támogatások korlátozott sikereket értek el, mert jórészt a jobbmódú családok tudták eddig igénybe venni. A támogatásigénylés feltételein most enyhítenek, amely komoly előre lépéssel járhat. A vidékfejlesztés nagyon komplex feladat, munkahelyek falvakba telepítése nagy körültekintést igényel. A friss felmérések szerint a falvak felzárkóztatása csak vegyes eredményeket hozott, egyes körzetekben a különbségek még nőttek is.

Léteznek Magyarországon is jó gyakorlatok, ezek általánosságát tétele, programba foglalása egyelőre még várat magára. – Fiala, gyereket vállaló családok első lakáshoz segítésére számos javaslatot dolgoztunk ki a Demográfiai Műhelyben, amelynek gazdasági és lakhatási ügyekkel foglalkozó csoportját Báger Gusztáv és jómagam vezettük. Az elmúlt három évben a tizenkét éve megkezdett munkát a Magyar Közgazdasági Társaság Demográfiai Szakosztályában folytattam, mint elnökségi tag. – Két éve elnökségünk javaslatot tett az építőanyagok áremelésének hatósági ellenőrzésére. Átmeneti intézkedés született, amely nem járt túl sok sikerrel. Javaslatot tettünk a nonprofit lakásépítési módszerek általános elterjesztésére, ezeket eddig a kormányzat még nem karolta fel.

Végezzünk el egy gondolat kísérletet: mi lenne akkor, ha a kistelepülések lakossága a romló életfeltételek hatására először a nagyközségekbe vagy közvetlenül az infrastruktúrával sokkal jobban ellátott járási közpon-

tokba költözne? Mekkora lenne a lakásállomány és vidéki infrastruktúra vesztesége? Mekkora pótlólagos lakásállomány- és infrastruktúra-fejlesztésre lenne szükség a járási központokban? Az ország teherviselő képességével arányban állna-e az a vidékfejlesztési igény, amely 25–30 év távlatában jelentkezne úgy, hogy az EU-s fejlesztési források két ok miatt is elapadhatnak, egyrészt az elhidegülő magyar–EU-s kapcsolatok miatt, másrészt amiatt, hogy a Csehország-, Portugália-, Magyarország-fejlettségű országok 2027 után a közös költségvetés nettó befizetőivé válhatnak.

A vidékfejlesztés és a városfejlesztési koncepciók vitatkoznak egymással. Egy nemzetgazdaság hajszálgököreit a kistelepülések, falvak adják. Ha ezek kiszáradnak, elnéptelenednek, akkor a gyökerek és főgyökerek is elhalhatnak, végül kiszáradhat maga a lomb, az egész fa is. Ennek elkerülésére keressük a megoldásokat...

A falvak népességmegtartó erejének növelésére számos jó példa van a környező országokban. A feladat nem megoldhatatlan, csupán az eddiginél határozottabb kormányzati elköteleződés és helyi, önkormányzati és vállalkozói összefogás kellene hozzá. A magyar demográfiai helyzet romlása megállíthatatlan a vidéki, elsősorban aprófalvas lakosság népességfogyásának megállítása nélkül. ♦

9.8.

Demográfiai sikertörténetek

– A közösség a kulcs?

NÉMETH TAMÁS

A népességfogyás és a társadalom előregedése nemcsak nálunk, hanem a világ sok országában előrehaladott stádiumban van. Van azonban néhány hely, ahol meg tudták állítani a demográfiai hanyatlást. Vajon mit tanulhatunk tőlük?

Nagy egy átlagos japán kisváros, egy kirívó különbséggel: rengeteg a gyerek. Ez azonban nem volt min-

dig így. Húsz éve a város határozatot kapott a megszünéséről, amely ébresztőként szolgált a lakosoknak, akik elhatározták, hogy összefogással, önerőből megmentik azt. A polgárok összefogásával egy revitalizációs terv született, amelynek központjában a családbarát környezet és a gyermeknevelés segítése állt. Masachika Oku polgármester szerint „az emberek nagy lelki változáson mentek keresztül”, amikor megértették, hogy Nagi megmaradása forog kockán.

Első lépésként gyermekbarát közösségi tereket hoztak létre, ahol a szülők jelképes összegért bármikor otthagynak gyermekeiket pár órára tapasztalt szülők, köztük időskorúak felügyelete alatt. Ezek a helyek a szülők kedvenc helyeivé váltak, ahol pihenhettek, barátkozhatnak, és összevethetik a gyermekeik nevelésével kapcsolatos tapasztalataikat, amely különösen az első gyermeküket nevelő családok számára bizonyult különösen hasznosnak.

Az önkormányzat létrehozott olyan munkahelyeket is, ahol a gyermekes édesanyák munkát vállalhatnak rugalmas időbeosztással, akár heti pár órában. A cél egyensúlyt teremteni a családi élet és a munka között, továbbá a gyerekek nevelését élvezetessé tenni azáltal, hogy az önkormányzat az önkéntesek bevonásával segít a családoknak a szorongást és stresszt okozó helyzetek kezelésében. Ebbe igyekeznek bevonni mindenkit, az idősebb lakosokat is. Erős a közösségi szellem, több családbarát városi intézményt is az időseket is magába foglaló önkéntesek hálózata üzemeltet.

Nagi immár húszéves, családközpontú revitalizációja számtalan inspiráló programot hozott létre. Például a városban minden gyermek születése ünnep. Modern, megfizethető bérlakások épültek a fiatal családok számára részben önkéntesek segítségével. Sokféle alkalmi promóciót is hirdetnek, amely anyagi juttatásokkal ösztönzi a fiatalokat a családalapításra és a gyermekvállalásra. S hogy mindennek mi lett az eredménye? 2005-ben Nagi termékenységi rátája a japán átlaghoz közeli, 1,4 volt, ez 2014-re a duplájára, 2,8-ra nőtt, és azóta is stabilan e magas érték körül alakul. A sokféle családbarát programnak köszönhetően ma már a háztartások felében három vagy több gyermek van. Ezt sokan egyfajta demográfiai csodának tartják, s ennek okán messze földről jönnek a különféle delegációk, hogy megnézzék és tanulmányozzák a híres családbarát város működését.

Hwacheon megye Dél-Koreában is hasonló gondokkal küzdött, és ott is a közösség összefogásával sikerült jelentős eredményeket elérni és megduplázni a születésszámot. Egyik érdekes újításuk a szülés utáni pihenőközpontok létrehozása, amely általában két hétig

ingyen biztosítja az újdonsült édesanyáknak a szükséges pihenést, és segíti őket az anyaságba való átmenetben. Erőfeszítéseik eredményeképpen a megyében a termékenységi ráta 1,4-re emelkedett, amely még mindig nagyon alacsony, de így is a dél-koreai átlag duplája.

Georgiában (Grúziában) is hosszú évtizedekig egyre kevesebben születtek, amely arra készítette a georgiai ortodox egyház pátriárkáját, II. Iliát 2007-ben, hogy felajánlja, hogy személyesen keresztel meg minden harmadik vagy többedik gyermeket, aki az ő bejelentése után születik. Nagy megtiszteltetésnek és áldásnak tartják a georgiai ortodox egyház híveinek körében, ha valakit a pátriárka keresztel meg, így nem meglepő, hogy a pátriárka kezdeményezésére megmozdult az ortodox egyház közössége, és a születések száma csaknem ötven százalékkal nőtt, és azóta sem esett vissza. II. Ilia azóta évente négyszer tart tömeges keresztelőszertartást. Már csaknem ötvenezer keresztgyermek van, a georgiai termékenység pedig azóta a biológiai öfenntartáshoz szükséges érték közelében van.

Összességében megállapíthatjuk, hogy a falvak, városok lakosai, önkormányzatai és a vallásos közösségek is sokat tehetnek azért, hogy elegendő gyermek szülessen a népesség szinten tartásához. Érdemes lenne alaposan átgondolni, hogy a nemzetközi példákból merítve és a magyar kultúrára és hagyományokra építkezve milyen programok javasolhatók az ez iránt érdeklődő közösségeknek a családbarátabb környezet létrehozásának elősegítésére.

Sokat segíthetne például olyan ősi magyar népszokások felelevenítése, mint a komatál, amely alapgon-dolatában nagyon hasonló a koreai szülés utáni pihenőközpontokhoz. A komatál még pár évtizede is gyakori szokás volt elsősorban a falvakban. Nagy segítség volt, hogy a szülés után mindennap valaki más készített ételt az édesanyának és családjának, hogy az anya mihamarabb megerősödhessen és minél többet tudjon pihenni. A komatál készítője nemcsak erőt, egészséget és bő tejet kívánt az édesanyának, de ellátta jó tanácsokkal is, amely egyben a közösségi összetartozás érzését is erősítette. Jó lenne legalább ezt a kis gondoskodást minél több édesanya számára megszervezni.

A világ sok országában és hazánkban is komoly probléma a népességfogyás és az előregedés. Ennek megállítására szerte a világon sokféle intézkedést hoztak, kevés sikerrel. Meglepően ritkán sikerül a termékenységet tartósan legalább a biológiai öfenntartáshoz szükséges szintre növelni. Azonban nem szabad feladnunk a reményt, hogy ez egyszer nálunk is megvalósul, bármilyen lehetetlennek is tűnik, mert a szó szoros értelmében élet és halál kérdése, hogy ezt sikerre vigyük. ♦

Magunknak vagy a közösségnek szülünk?

BOTOS KATALIN

Németh Tamás *Demográfiai sikertörténetek*¹²³ című írása, azt hiszem, a téma egyik legfontosabb mozzanatára hívta fel a figyelmet: a közösség szerepére. Ahol a gyermek mások számára is fontos lesz, ott kezdődik a társadalom gyógyulása. Amíg a gyerek – ha egyáltalán van –, csak egy szülő „játékszere”, babája, akivel azt és csak azt csinál, amit jónak lát, s amelyhez senkinek semmi köze, addig fennáll annak a veszélye, hogy esetleg, ha megunja a játékot, vagy terhessé válik számára, akár meg is válik tőle. Sok példát látunk erre.

Hány tapasztalat van az életünkben arról, hogy egyes férfiak – de nem csak ők –, saját önmegvalósítási vágyuk érdekében otthagyják a családot. Elhagyják gyermekeiket, egyáltalán fel se fogva, át sem érezve, milyen lelki károkat okoznak ezzel csemetéiknek. Esetleg akár több gyermeknek is.

Vagy ellenkezőleg: ha az asszony csak egy gyermeket vállal, és az apa gyakran beletörődik gondolván, hogy annak az egynek legalább mindent megad. „Nem telik többre.” Csak azt nem adják meg az ilyen szülők gyermeküknek, hogy a testvér örömét érezhesse... A gyerek mindkét esetben mintegy valaki tulajdona. Akit „megtart” vagy eldob. Örömét találja abban például, hogy az egy szem gyereke sikeres lesz, büszkén mutogatja: lám, az én gyerkem!

De sokszor lesz az ilyen gyermekekből magányos felnőtt... Vagy ha más esetben, eldobta magától az egyik szülő a nagy család gondját, a legkevesébe se izgatja, milyen fájdalmat okoz ezzel gyermekeinek. Akik természetesen megérik, hogy nem kellett. Szüleik egyikének ők nem kellett. Nem számítottak tehát... Vagy ha mégis kellett, akkor csak azért, hogy ne kelljen értük gyerektartást fizetni. Hányódnak az ilyen elvált szülők gyermekei két család között. Mint ide-oda helyezhető tárgyak. És

mindezt a társadalom jogosnak tartja. Jogszerűnek... Ez a modern világ, az egyén szabadsága, amely felülír minden, a közösségért vállalt felelősséget.

Eldologiasodott kapcsolatok, eldologiasodott gyermekek. Eldologiasodott emberek. Mégis! Milyen fontos, milyen jó az, ha közösségeket látunk! Egybecsengő szíveket, akik szívesen foglalkoznak a kis emberekkel. Igen, emberekkel kisgyermek életszakaszukban! S vigyáznak szívesen, akár a máséra is! A közösség megtartó erő.

Nagyszerűek a felhozott példák. Bizonyító erő, hogy nemcsak csak a nyers pénz – sőt, nem is elsősorban az – a fontos a demográfiai probléma megoldásában. Természetesen a pénz kell. De az a közösségi ráfordítás is pénz, amellyel a helyi önkormányzatok a gyermekbarát közösségek számára biztonságos játszó-, találkozási, együttműködési tereket, hoznak létre. Ez a „demográfiai okospénz”, egy új fogalom, egy új irány, egy új lehetőség. (Amerikába kivándorolt tanítványom jött haza, gyerekeivel. Nagyiának menyasszonya meglepődve tapasztalta, hogy nálunk még vannak játszótérek, ahová nyugodtan le lehet engedni a gyerekeket. Az ő környékükön, az Egyesült Államokban, ez már elképzelhetetlen...)

Cselekedjünk a gyermekbarát közösségekért! Ne kis erőszakos, minden áron önmegvalósító, állandóan hangoskodó, önző agresszív gyermekek kohorszait neveljük fel, akire nem engedünk másnak rászólni se, mert „mi köze az ÉN gyerekemhez...” S aki aztán törtető, individualista felnőtté válik, s majd később rácsodálkozik, hogy a világban nem minden ő körülötte forog. De hát sok egyke hogyan is tanulna alkalmazkodást, hiszen azt a családban kellene elkezdeni... Nem lesz – nagy valószínűséggel – boldog ember. Ja, hogy nem is ez számít? Csak az, hogy én boldog legyek a gyerekemmel, ha akarok? S hogy belőle mi lesz, az nem számít? Pontosabban: nem gondolok bele... Vagy úgy vélem, jól cselekszem?

Még azt is elhiszem, hogy az ilyen szülők is úgy gondolják, hogy ők bizony jót akarnak gyerekeiknek. Csak hát a költő szavával: „Jót s jól, ebben áll a nagy titok.” Van azonban még remény. Tegyük érte valamit!

Már az is segít, hogy a társadalom lelkiismeretét ébren tartjuk, s a jó példákat mutatjuk. Ez lenne a média dolga, valóban... ❖

¹²³ 9.8 Demográfiai sikertörténetek – A közösség a kulcs? – Németh Tamás

Népi gyógyászatunk a termékenység fokozásában

BERNÁD ILONA

Néprajzusként, természetgyógyászként 1996-tól kutatom a teljes Kárpát-medence és Moldova gyermekáldással kapcsolatos tudását. Közzétettem az „Isteni folyamat. Gyermekáldás, bábáság a magyar néphagyományban” kötetemben (Marosvásárhely, 2012). Népesedési telünk visszafordításában segítségünkre lehet a hagyományos egészségkultúránk és gyógyászatunk is. Bábaként, szülésznőként több évtizede segítem a gyermekre vágyó és nehezen fogadó párokat.

2024. októbertől decemberig három asszony gondozottam jelentette be, hogy várandós, a negyedik, hogy decemberben megszületett kislányuk. Ezeket a szellemi, lelki, testi gyógymódokat Kis-Küküllő menti családomban tanultam.

– „Komaasszonyomnak sokáig nem lett gyermeke, járt a bábaasszonyhoz, s aztán szült.” (BGJ, Küküllődombó, 2002) – „A bábának óriási tekintélye volt a faluban. Mindenki meghallgatta tanácsát.” (BL, Újvárfalva, Somogy) – „A bábaasszonyokban van egy másság, tájékozottabbak az élet különböző területén, másabb a felfogásuk egy-egy jelenséggel kapcsolatban, másként hozzák a megoldásokat. Bába nagymamám még a gyermekekhez is másképpen viszonyult. S mikor a faluban családi problémák adódtak, válaszok meg mindenfélek, akkor is a családot védte.” (BB, Pál atya, ferences szerzetes, Marosvásárhely-Kolozsvár)

A gyermektelen párok megpróbáltatásait látván, harminc éve kialakítottam egy teljes embert szemlélő (holisztikus) természetes rendszert, ami népi gyógyászatunk tudományos alkalmazásán alapul. A hozzám fordulók kitöltik a kérdőívet, miután az édesanyjuktól vagy a család idősebb tagjaitól megkérdik születésük, korai életszakaszuk körülményeit, történéseit, elhozzák labor- és képalakító eredményeiket, ezek függvényében kialakítunk egy

személyre szóló, gyógyító tervet. A női ciklus első és második felére másféle gyógynövényteát és -kivonatot javaslok, böjtöt vagy tisztító kúrákat, pakolásokat vagy borogatásokat, progeszteron hatású étrendet, fürdőket (életfürdő, gyógynövényes test-, ülőfürdő, fürdőterápia gyógyvizben), a haviciklus és a peteérés követését, imádságokat, női szakrális helyekre, forrásokhoz való zárandoklatot. Nemcsak az anyaságra vágyónak ajánlott a böjt és imádkozás, hanem a család nőtagjainak is, támogatásul. Figyelünk a jövőendő édesanya anyjával való szeretetkapcsolatára, és ha kell, javítjuk (családfagyógyítás, nemzedéki blokkok feloldása), valamint a női felmenők egymással való kapcsolatára, a családjukban működő vagy sérült asszonyi őserőre. Kitérünk a teljes életmódterápiára, önkezelésre, lazításra, a képzelet, ösképeink, a természeti elemek használatára, mindenre, amire a párnak szüksége van. Hogyha a férjnél is vannak nehézségek, akkor vele is összetetten foglalkozunk. Hogyha vannak félelmek, bizonytalanságok a szüléssel és a szüléssel kapcsolatban, akkor kialakítjuk a félelemmentességet, a bizalmat, a gyermek iránti szeretetet. Második találkozásunkkor elvégzem rajtuk a magyar hagyományos, lágy csonttraktást (a gerinc, medencecsontok, csípő helyretevése), és ha szükséges, alkalmazzuk bábáink ősi szellemi eljárását, az újjászületés-szertartást, amivel lezárjuk a korábbi életszakaszt, és elindulunk az új, óhajtott élethelyzetbe, a szüléssébe/anyaságba. Ezt a kijavító, korrekciós szertartást ősbábáink a szülési-születési sérelmekre, traumákra, betegségek gyógyítására is alkalmazták („Isteni folyamat” és a „Nő – örökkévaló pillanat” című könyveim).

Termékenységnövelő lehetőségeinket nemcsak az otthonokban és a természetben, hanem egészségügyi intézményeinkben is alkalmazzunk kellene, mivel ezek a módszerek kitapasztaltak, beváltak, egyszerűek, olcsók. Templomaink köszönő táblái bizonyítják, hogy eljött a várva várt gyermekáldás. A következőkben példákat idézek gyűjtéseimből.

Szellemi hagyatékunk: „Kárpátalján a meddőséget annak tulajdonítják, hogy nagyon sokat dolgozik fizikailag, gyenge az asszony. Olyankor pihenni kell, jókat enni, mézet enni. Van, aki felfogadja a böjtöt, vagy fogadalmat tesz. A búcsúra járás nagyon nagy reneszánszát éli, a rendszerváltás után gyalog mennek Máriapócsra.” (PM, Beregszász) – „A gyermek Isten áldása. Ha nem lett, búcsúra jártak Máriaradnára imádkozni, nemcsak gyermekért, hanem gyógyulásért is.” (PSZPI, Nagyikinda, Észak-Bán-ság) – „Én elveszítettem három gyermeket várandósan. Szörnyű volt. Dolgoztam ezen lelkileg, elmentem Máriagyúdre és imádkoztam, mondtam a Mária hegyén, hogy tiszta szívből szeretném... Kérek egyet, kérek szépen! És

utána, a következő hónapban megfogant az én kisbabám, Kincső!” (HH, szülésznő, Lánycsók, Mohács) – „Csíksomlyóra járnak az asszonyok gyermekáldásért imádkozni és búcsúra is. Sarlós Boldogasszonynak van szentelve kisbabilikánk. Van egy, az egyháztól független asszonyközösségünk Somlyón, rendszeresen összejárunk imádkozni az emberekért és népünkért.” (BPE, Csíkszereda)

Régi asszonyi tudás, hogy hagyományos nőnapunkon, Gyümölcsoltó Boldogasszonykor ajánlott házastársi életet élni, mert akkor utód fogan. „Egyik kolléganőmnek – aki régóta szeretett volna gyermeket és nem jött össze, bármivel próbálkoztak – elmondtam ezt a lehetőséget. Bár ők nem katolikus vallásúak, hanem őskeresztények, így náluk a Mária-tisztelet nem hangsúlyos –, megfogant és egészséges gyermeke született.” (ZsÁ, Magyarország) – Jézus Krisztus nagyanyja az anyák pártfogója. „A Szent Anna-böjt, amit ajánlottál, az is segített Bandi, az első kisfiúnk megfogolásában. Kilenc kedden tartottam.” (JJ, Marosvásárhely, Pécel)

„A gyermekáldással kapcsolatban van nagyon szép élményünk. Egy idős családért nagyon komolyan imádkoztunk, mert a gyermek elhalt az anyja méhében, és nem volt gyerek. Mi azt mondjuk, hogy az imádság hatására megfogant az asszony. Két gyönyörű kisfiuk van. Amikor mentünk a kórházba babát látni, éreztük és beszélünk is róla, a Jóisten mindig egy lépéssel előttünk volt. És csak hálát tudunk adni, amikor meglátjuk a gyönyörű gyerekeket.” (PM, Beregszász)

Gyógynövények, fitoprogesteron. A gyermekáldás főbb gyógynövényei: Boldogasszony palástja (palástfű), barátcserje, cickafark, körömvirág, zsálya, csalán, diólevél, kakukkfű, ezerjófű, rózsavirág, kapor. – „Meggyógyította az embereket a mezei jószág.” (PRebi, 100 éves 2009-ben, Aranyosrákos, Kolozs) – „Nálunk egy párnak nem lett gyermeke, aztán szedegették a férjével a zsánikót (palástfű), teázott az asszony, s addig, addig, hogy lett!” BK, Varság, Udvarhelyszék) – A progesteronhatású gyógynövény-cseppemet azért is isszák, hogy a megfogant Élet megmaradjon. – „Legnagyobb hatással a tinktúrád volt, nemcsak lenyugtatót, hanem a sokféle gyógynövény áldásos hatását éreztem, a ciklus második felében alkalmaztam, és biztos vagyok benne, hogy segített a várandósság megtartásában. Másállapotom idején is éreztem, hogy feszül a hasam, néhány cseppet bevettem és jobb lett, éreztem, hogy szükség van rá.”

Gyógyvíz-terápia. – „Hét évig nem született gyermekünk. Aztán sósfürdőt készítettem magamnak. Körülbelül havi tízszer fürödtem benne a fürdőkádban, olyankor, amikor nem menstruáltam. Három hónap után várandós lettem.” (HE, Varság, 2024)

– „Hétéves házasként voltunk, nagyon vártuk gyermekünket, de én többféle női bajjal, gyakori petefészek-gyulladásal küszködtem. Egyik nőgyógyászati vizsgálaton azt mondta az orvos, el van dugulva a petevezetékem. Nagyon sokat búsultam. Egy idős néni mondta nekem, hogy ez a bálványosi, ez a csiszárfürdői fürdő, ez annyira jó. A legfelső medencében való fürdés a fontos, nagyon hideg a víz, de akkor is be kell menni, aki gyereket akar. (...) És akkor 1968 nyarán elmentünk Bálványosra, Csiszárfürdőre, fent a hegyen van. Akkor még eléggé kezdetleges volt, kabinokkal kiépített, bedeszkázott körülbelül olyan 3×3,5 méteres medence. Ez gyógyvíz, mindenki tudta. És akkor nyáron egy nagyon jó társaság összevált. Nekem petefészek-gyulladásom volt, kedvetlen voltam, rettenetes hideg volt a medence vize, az első két nap nem mentem be. Mindenki jól érezte magát, nagyokat nevettek a medencében a többiek, gondoltam magamban – de annyira fájt a hasam, ilyenkor az ember egy petefészek-gyulladásal puffadt –, szóval egy nagyon kellemetlen [helyzet], és akkor gondoltam magamban, engem már nem érdekel, most már úgyis mindegy, fogtam magam és bementem a vízbe. És én attól kezdve bent voltam a vízben. És hát utána, mi, szépen, az egész társaság, bementünk a mofettába, s ott ültünk, ott beszélgettünk és nekem két vagy három nap múlva már nem fájt a hasam, de mintha elvágták volna. Rendesen, mindennap fürödtünk, gőzfürdőztünk tíz napig. Hazajöttünk, és decemberben elmentem megint a doktorhoz, s akkor azt mondja, hogy kidugult a petevezetékem. Márciusban már állapotos maradtam, és decemberben megszülettem Attikát. Öten születtünk 69-ben azok közül, akik ott voltunk!” (CsZI, Csíksomlyó, Szombathely)

Más kezelések. A bábaasszony megkente, azaz masszírozta a gyermekre sóvárgó asszony hasát, kismencedéjét, derekát. A csontkovács ma is „helyreigazítja” a nőket: „Ha nem a méhen belül van a baj, megkeresem azt a pontot, ami a méhszalagoktól a petefészek inakig jár, visszarakom a helyére. A menstruáció rendes lesz, nem fordul el a petefészek, a méh gyereket fogad, mert a méhszáj nincs elfordulva. Két hónap múlva odafejlődik, ahova kell, hogy a gyereket elfogadja, kinyílik, saját magát helyreigazítja. Befogadó lesz. A szervezet saját magát helyreigazítja.” (VB, Csíkszentgyörgy, 2017)

Egészséges gyermekeink, a nemzedékek egymáshoz kötődése, tudásunk átadása, a fogantatás, várandósság, szülés, gyermekágy természetes folyamatainak tisztelete és szeretetalapú kísérése tartja meg nemzetünket. ♦

A császármetszés szabadsága

TÓTH I. JÁNOS

Egy népesedési vita keretében érdemes kitérni a szülés egészségügyi feltételeire és körülményeire is. Számos baráti házaspárt hallottam már panaszkodni arról, hogy a nő a szülés során elveszítette az önrendelkezését, és az eredeti szándékai ellenére császármetszést hajtottak rajta végre.

Elvileg a várandós anyákat is megilletik mindazok a betegjogok, amelyek más pácienseket, beleértve az önrendelkezési joguk tiszteletét is. Ugyanakkor a terhes nők autonómiáját a magzat érdekei korlátozzák. Tehát a várandós nők önrendelkezési joga eleve korlátozott. Ez sem igazolhatja azonban azt a tárgyiasító bánásmódot, amelyről a nők sokasága panaszkodik a szülészeti osztályokról kikerülve.

A nyugati gyógyászat a várandósságot és a szülést betegségként kezeli. A várandós nő gyakran egy olyan tájékoztatást kap, amelyen az áll, hogy „*betegség: szülés, gyógykezelés: szülés levezetése*”. Ez a „gyógykezelés” pedig többnyire beavatkozás-centrikus megközelítéssel történik, amely magában foglalja a császármetszések többnyire indokolatlan alkalmazását.

A szülés levezetésével kapcsolatban nyilvánvalóan létezik egy átfogó protokoll, aminek a kapcsán két különböző hiba is felmerül. Nem ad teret a *személyre szabott ellátásnak, és nem tudja megvédeni a szülő nőt* az orvosi team speciális okokra visszavezethető beavatkozásaitól. Sajnos a paraszolvencia önmagában üdvös megszüntetése is hozzájárult az orvosi paternalizmus felerősödéséhez az állami intézményekben.

A szülő nőnek és a szülést segítő orvosnak is elsődleges és általános érdeke az anya és a baba egészsége, ugyanakkor mindkét félnek vannak speciális érdekei. Az orvos például a következőkben érdekelt: munkaidőben történő, gyors szülés, számára kényelmes szülési pozíció, gátmetszés, császármetszéssel járó, nagyobb kontroll és kisebb felelősség. Ezekben a kérdésekben az orvos akkor is a baba vagy az anya érdekeire hivatkozik, ha a valódi mo-

tivációt a nagyobb NEAK¹²⁴-támogatás, a kényelem vagy az őt terhelő kockázatok mérséklése jelenti.

Magyarországon rutinszerűen alkalmazzák a császármetszést, vagyis azt hasi műtétet, amelynek során a szülész a méh megnyitásával segíti világra a születendő babát. Természetesen vannak olyan esetek, amikor a császármetszés életmentő jellegű: *köldökzsinór-előreesés, elől tapadó méhlepény, placentaleválás, homloktartás, haránt- vagy vállfekvés, szívmegállás*, azonban császármetszésre többnyire nem ezek miatt kerül sor. Az egy másik kérdés, hogy mit írnak az orvosi jegyzőkönyvekbe.

A császármetszés előnyei közé tartozik, hogy *jól időzíthető* vele a szülés, emellett az anya és az orvos számára is *kényelmes* módszer: fél óra alatt végrehajtható, míg egy normál szülés akár hat-nyolc óráig is eltarthat. A szülészeti centrumok számára is előnyösebb, mert a *tb magasabb összeggel számolja* el, mint a normál szülést. Ezért a centrumok vezetése nyomást gyakorolhat az orvosokra, hogy növeljék a császármetszések arányát. Az egy másik kérdés, hogy a császármetszés a *tb* számára drágább és a beteg szempontjából is kockázatosabb beavatkozás.

Mint minden műtétnek, így a császármetszésnek a kockázatait is a páciens viseli. A szokásos műtéti kockázatokon túl a császármetszés után maradt heg *meggyöngíti* a méh izomzatát, amely sohasem lesz olyan erős, mint a természetes méhfal. A következő terhességek esetében ez hegsválást eredményezhet, amely egyaránt veszélyeztetheti a szülő nő és a magzat életét.

Minden császármetszés *emeli a komplikációk arányát* a következő szülés során. A szakemberek emiatt a császármetszést követő három év során nem tanácsolják a terhességet, továbbá legfeljebb három, császármetszéssel végzett szülést javasolnak. Az Egészségügyi Világszervezet szerint császármetszést csak orvosilag szükséges esetben szabad végezni maximum 15 százalékos rátával.

Az amerikai szakorvosi szövetség szerint az alacsony kockázatú terhesség esetében a császármetszés *nagyobb kockázattal jár*, mint a hüvelyi szülés. A fejlett egészségüggyel rendelkező országokban a császármetszések esetén százezer esetre 13, míg vaginális szülésnél 3,5 haláleset jut. Sürgősségi császármetszés esetén a szövőd-mények kockázata még magasabb.

A 2019-es adatok szerint az európai tagállamok közül Magyarországon **az ötödik legmagasabb a császármetszések aránya: 37 százalék**. Nálunk rosszabb arány jellemzi Ciprust, ahol a szülések több mint fele zajlik műtéti úton, utána Románia (44), Bulgária (43) és Lengyelország

¹²⁴ https://neak.gov.hu/felso_menu/szakmai_oldalak/finanszirozasi_protokollok

(39 százalék). A lista másik végén Finnország (16), Svédország (17), Észtország és Litvánia (19 százalék) található.

Miért ilyen magas Magyarországon a császármetszéssel történő szülések aránya? Ennek nyilvánvalóan nem egészségügyi indokai vannak. Közép- és Dél-Európában, ahol magas a császármetszések aránya, még mindig a paternalista gyógyítás és szülészet a meghatározó, szemben Észak- és Nyugat-Európával, ahol jobban tisztelik a páciensek autonómiáját.

A Nemzeti Egészségbiztosítási Alapkezelőnek (NEAK) az állami központokra vonatkozó összesítéséből kiderül, hogy Magyarországon 2023-ben a császármetszések aránya már 41 százalék volt. A legmagasabb Bács-Kiskunban 50 százalék és a legalacsonyabb Hajdú-Bihar vármegyében 31 százalék. Ha ezen a téren érvényesülne a szakmai protokoll, akkor az arányszámok nem lennének ilyen magasak és nem lennének ilyen jelenetős különbségek a vármegyék között.

A NEAK honlapja¹²⁵ az egyes intézményekre vonatkozólag is megadja a császármetszések arányát. Ezen a téren is óriási különbségek láthatók, hiszen egyaránt vannak 25 százalék alatti és 50 százalék feletti arányszámmal működő szülészeti centrumok.

Az igazsághoz hozzátartozik az is, hogy esetenként az anya kéri a programozott császármetszést. Ebben szerepet játszik a szülési fájdalomtól való félelem, de az is, hogy a szülő nő autonómiája eleve korlátozott. S ha a kiszolgáltatott helyzetben levő nő amúgy sem hozhat döntéseket a szülés során, akkor számára is jobb megoldásnak tűnhet a császármetszés. Ez azonban a fentebb említett kockázatokon túl azzal is jár, hogy a következő szülés esetében is császármetszésre kerül sor, ugyanis sok szülészornos a korábbi császármetszésre hivatkozva már ragaszkodik az újabb császármetszéshez.

Természetesen Magyarországon is vannak képviselői a természetes szülésnek (szakorvosok, szülésznők, dúlák, otthonaszülés), akik több évtizede harcolnak ennek térnyeréséért. Sajnos eddig csak lokális és átmeneti eredményeket értek el a medikalizált szüléssel szemben. Az államnak, illetve a tb-nek támogatnia kellene ezt a mozgalmat, illetve fel kellene világosítani a társadalmat a császármetszés és többi invazív szülészeti beavatkozás mellékhatásairól és hosszú távú kockázatairól. Első lépésben a tb-nek magasabb értéken kellene elszámolni a természetes szülést, figyelembe véve az orvos idejét és magasabb kockázatvállalását.

A fentieket összefoglalva: Magyarországon a császármetszések aránya az elmúlt években jelentősen megnövekedett, és jelenleg az egyik legmagasabb Európában. Ennek elsődlegesen az az oka, hogy az orvosok számára a császármetszés biztonságosabb és előre tervezhető beavatkozás, ami sokkal gyorsabb és kevesebb kockázattal és jogi felelősséggel jár. Az egy másik kérdés, hogy a várandós nők számára ezek a beavatkozások sokkal nagyobb veszélyekkel és kockázatokkal járnak, mint a természetes szülés. Népesedéspolitikai szempontból pedig azért visszaszorítandó ez a gyakorlat, mert korlátozza az anyák magasabb termékenységet.

A terhes nők egyéni helyzetüknél fogva, sokkal inkább ki vannak szolgáltatva az egészségügy és az orvosi csapatok speciális érdekeinek, mint más betegek. Ennek oka, részben a terhesség és a szülés medikalizációja, részben pedig az, hogy az egészségügy és az orvosi csapat mindig hivatkozhat a baba vélt vagy valós érdekeire. Egy családbarát társadalom és egészségügy azonban nem hagyhatja magára a kiszolgáltatott helyzetben levő anyákat. Nem asszisztálhat a császármetszés szabadságához. ♦

¹²⁵ Szülésszám és ezzel összefüggésben a császármetszések aránya
- NEAK

10.

NÉPESEDÉSPOLITIKAI UTAK ÉS LEHETŐSÉGEK

„Mindehhez átfogó, országos koncepció szükséges, és a helyi szintek kezdeményező képességének bátorítása, segítése. ... Nem vagyunk tétlenségre kárhoztatva! És nemzetünk megmaradásáért meg kell tennünk minden lehetséges lépést.”

(Botos Katalin)

Tehetetlenek lennénk?

BOTOS KATALIN

A demográfia súlyos kérdés a fejlett országokban, így hazánkban is: a társadalom előregedése, a népesség csökkenése. Kevés a születő gyermek, a jobb életkilátások miatt tovább élő idősök mellett. A statisztika által érzékeltetett tény, hogy az elköteleződés csökken. Ez megmutatkozik a házasságban élők alacsonyabb arányában, a házasságot felvállalók csökkenő számában, a válások nagy arányában.

Mivel korunk embere képes befolyásolni termékenységet, legalábbis, hogy akar-e gyermeket, a gyermekvállalás döntés kérdése lett. Több gyerek a társadalom kevésbé képzett rétegeiben születik. A társadalom az individualizmus által erősen befolyásolt. A materialista életfelfogás maximális jólétre törekvése mellett minden áldozatvállalás fölösleges tehernek tűnik. A gyermekvállalás pedig elkerülhetetlenül áldozattal jár. Nemcsak anyagi, de elsősorban életviteli szempontból. A gyermek kötöttséget jelent, foglalkozást igényel. És mindemellett természetesen, anyagi ráfordítást is. Mindezek alapján elég jól megadható a születő gyermekszám csökkenésének magyarázata. Annál nehezebb megfogalmazni, hogyan lehet ezen segíteni?

A ma divatos zöldszemlélet azt sugallja, hogy „jó a fogyás”, a Föld már nem bír el ennyi embert. De nincs eléggé kiemelve, hogy a növekedés a fejlődő országokban tapasztalható, míg a hagyományos európai civilizációban csökken a születések száma. Ha ez a népességi vákuum vegyes ideológiai szocializációjú népességet szippant be, az európai civilizáció fokozatosan eltűnik. Kevés szó erre az, hogy kár lenne érte! A globalizáció uniformizáló ereje, sajnos, tör előre. A keresztény gyökerű civilizáció különösen nagy veszélyben van, az agresszív egyéb ideológiákkal szemben. De amiatt is, hogy a vallási közömbösség a kontinens társadalmában meglehetősen magas fokú. S nem lát-szik még egy erőteljes, közös európai humanista civilizáció létrejöttének a formálódása.

A mai generációk nagyobb része csak a jelenben él. Nincs életstratégiája. Nincs elképzelése, hogy miként akarja végig élni az életét. Nem is szeret arra gondolni, mi több, gyakran nem is teszi meg, hogy valóban van az életnek vége... A köztes időben pedig a gyermek nem szükséglet.

Csak egy lehetőség, ha valakinek van lelki szükséglete utód iránt. Öröm babázni egy kicsivel; jó érzés a gyermekektől kapott szeretet, ragaszkodás. Természetesen, ha nem úgy sikerül a dolog, mint tervezték, akkor sokszor teherre válik. A kamaszokat, akik törvényszerűen láznak a szülők ellen, a modern Nyugaton gyakran elküldik otthonról. Vagy maguktól elmennek. Akár, már 16 évesen is. Ha erre anyagilag nincs mód – nálunk például –, akkor bizony feszültségek fészkévé válhat az otthon. Pontosabban: a szülők lakása. Hiszen otthonná csak azáltal válna, ha az örömteli és küzdelmes közös emlékek szeretettel összekapcsolnák a család különböző tagjait, generációit.

Korábbi századokban a gyermek volt – főleg a paraszti családokban – a társadalombiztosítás. Ők gondozták, tartották el idős, beteg szülőiket. Nem is volt könnyű a gyerekeket felnevelni, munkaképes korukig. Minap átnéztem családtörténetünkről történész fiam által készített tanulmányt, és összeszorult szívvel láttam, hogy az 1800-as évektől kezdve, a család csongrádi ágában három generációban, mindig legalább kilenc gyermek született. És csak három élte meg a felnőttkort. Nagyanyánk családjában pedig tizenkét gyerekből éppen a fele maradt életben. Látni kell, hogy a gazdaság eltartóképessége szempontjából nem is volt elképzelhető sok gyermek megmaradása.

Nagy eredmény, amit az egészségügy fejlődésével az emberiség elért. Óriási dolog, hogy az anyáknak nem kell számtalan gyereket kihordani, megszülni – és eltemetni... De az, hogy ma már sokan nem akarnak, akár egyet is felvállalni, bizony szomorú. Ráadásul, nemcsak akaratlagos gyermektelenség van. A meddőség is népbetegség lett. Sőt sok olyan fiatal van, aki szeretne gyereket, de nem talál elköteleződésre hajlamos társat.

Mindezen csak komplex intézkedés-rendszer segíthet, s az is csak talán. Az individualista, haszonorientált társadalmi légkör nehezen változtatható. Mindenesetre a közvélemény tudatos formálása fontos lenne. Sok ésszerű javaslat fogalmazódott meg e téren; az apaság, mint hivatás megbecsülése például, hiszen a legnagyobb „hiány” valóban a felelős férfiakban van. Az általános műveltségi szint emelése nélkülözhetetlen, és rendkívül hasznos az egyházak pozitív hozzáállása. Gátat kell továbbá vetni a közbeszéd eldurvulásának, hiszen a szívből szól a száj. Ízlésformálónak kellene lennie a közösségi médiának, mert a szexuális szenny terjedése képben-szóban akadály a hűséges párkapcsolatoknak. Anélkül pedig nehezen lehet egészséges lelkületű nemzedéket nevelni. Mindez óriási feladat.

De fontos intézményfejlesztési lépéseket azért meg lehetne tenni. Ilyen a fiatalok kisközösségeinek támogatása, a nagycsaládos főállású anyaság kiemelt elismerése, a családi életre nevelés beillesztése az oktatásba, a nyugdíj-

rendszerben a gyermekponton alapuló nyugdíjlem bevezetése, tanultsági szinthez kötve. A gazdaságpolitika az olcsó bérlakások létrehozásával segítheti a családalapítást a fiataloknál. Az építési szabályzatok előnyben részesíthetik a több generáció lakhatására alkalmas építményeket. (Fontos, hogy az idősebbek tudjanak segíteni a fiatalabbaknak.) Munkaügyi szabályozásban megoldható a családosok kedvezőbb helyzetbe hozása. A gyermekjóléti intézmények, óvodák, bölcsődék további fejlesztése, a megfelelő humánerőforrás képzésével, és így tovább. Mindehhez átfogó, országos koncepció szükséges, és a helyi szintek kezdeményező képességének bátorítása, segítése. Nem lehet ezeket a feladatokat a szubszidiaritás elve nélkül megvalósítani.

Nem vagyunk tétlenségre kárhozthatva! És nemzetünk megmaradásáért meg kell tennünk minden lehetséges lépést. ❖

10.2.

Út a reménytelenségből a remény felé

PLATTHY IVÁN

Olvastam a Magyar Hírlapban a *Vita a demográfiáról* témához kapcsolódó írásokat. Ki-ki a maga és a társadalomban ellátott szerepe, szolgálata szemszögéből írta le gondolatait, javaslatait hazánk egyre reménytelenebb népességfogyásával kapcsolatban. Én egy sokgyermekes pedagógus család ötödik gyermekeként, szintén pedagógusként, majd köztisztviselőként, az emberek szolgálatában eltöltött hatvan év tapasztalataival írom le gondolataimat, azzal a reménnyel, hogy a jelenlegi tragikusnak látszó folyamat megállítható vagy legalább is lassítható.

Szerintem, egyetértve Kiss Antal teológus gondolataival, az anyaság tisztelétére alapozottan az édesanyát nem lehet „termelőegységként” kezelni.¹²⁶ Nem lehet az a törekvése az állampolgárok bizalmából létező államnak, hogy a nők foglalkoztatását 85 százalékra kell emelni akkor, amikor egyébként a népességfogyás további csökkenésének megállítását tűzi ki célként. Sokan a hivatásos anyaság be-

vezetésében látnák a megoldás kulcsát, amit én magam is többször hangoztattam. Természetesen Bán Károly újságíró azon gondolatával is egyet lehet érteni, hogy „az egyke gyermek is a nemzet kincse”¹²⁷. Lehetne még tovább elemezgetni a demográfiával kapcsolatos jobbnál jobb véleményeket. A legplasztikusabb és nem csak egyediként jelen lévő összetett problémát bemutató Nádasi Katalin nyugalmazott stúdióvezető, író könnyekig megható Válaszúton¹²⁸ című írása.

Úgy gondolom, hogy a sokak által megfogalmazott javaslatok, a különböző statisztikai adatok, az eddigi e témát érintő intézkedések és azok eredményeit értékelő elemzések jó alapot adhatnak egy komplex összegzéshez. A szakmai és kormányzati szervezetek által megtárgyalt és jóváhagyott előterjesztést a soros elnökséget ellátó kormányfő az Európai Unió 26 tagállamának véleményezésre megküldhetné, az egyeztetéseket követően az Európai Bizottság, illetve Parlament elé terjeszthetné.

A tíz évvel ezelőtt kidolgozott és jóváhagyott romastratégiához hasonlóan kellene eljárni a népességfogyással kapcsolatos stratégia esetében is. A 26 uniós tagállamnak véleményezésre megküldendő előterjesztésben az alábbi gondolatokat lehetne megfogalmazni, figyelembe véve a Magyar Hírlapban megjelent hozzászólásokat és javaslatokat:

- A nemzetek és nemzetiségek megmaradását érintően e témában teljes szemléletváltásra van szükség. Kiemelt prioritással és osztársadalmi összefogással lehet csak elérni a népesség növekedését a jövőben.
- A nemzetek és nemzetiségek közti megbékélés megteremtésével akár példát is mutathatna Magyarország a határon túli magyarság kettős identitásának szabadon való megélése érdekében.
- A közoktatási intézményeket fenntartókkal (állam, önkormányzatok, nemzetiségi önkormányzatok, egyházak, civil szervezetek) közösen kidolgozandó, e témát érintő nevelési programok megvalósításával elősegíteni a családi élet értékének megbecsülését¹²⁹.
- A több százezer üres ház és lakás fiatal házaspárok számára való térítésmentes biztosításával az állam az önkormányzatokkal közösen segíthetné a fészekrakást és a gyermekvállalást¹³⁰, a helyben maradás-sal pedig nagyban elősegítené az érintett települések megmaradását.

¹²⁷ 2.3 Egykeként is kincs a gyermek – Bán Károly

¹²⁸ 8.10 Válaszúton – Nádasi Katalin

¹²⁹ 10.4 Mentális szempontok a demográfiai trendfordulóban – László Tamás

¹³⁰ 9.6 Lakásgazdálkodás a demográfiai helyzet javítása érdekében – Szabadkai Antal

¹²⁶ 2.4 Bankbetét, ágybetét, életpálya és pornóadó – Kiss Antal

- A jelenlegi gyermeket vállalkókat érintő kedvezményeket nem csak a többgyermekes családokra, hanem az egyedülálló szülőkre, az egy gyermeket nevelőkre is ki kell terjeszteni bizonyos kritériumok figyelembevételével (például: iskolázottsági szint megjelöléssel).
- Az a több százezer fiatal pár, akik boldogulásukat, megélhetőségük biztonságát a nyugati világ lehetőségeiben látták, több tízezer gyermek születését is jelentette és jelentheti a jövőben is. Egy konszolidált szülőhazának mindent meg kellene tennie, hogy az ott született gyermekek és szüleik itthon is megtalálják boldogulásuk biztonságos feltételeit.
- Az egyháznak, felekezeteknek és vallási közösségeknek jelentős szerepük van és lehet a szemléletváltásban, az ifjúság nevelésében, a párválasztás, a házaspárok és családok összetartozásában¹³¹, a települések szellemiségének megmaradásában.

E témában a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia közel öt éve megjelent *Megújulás a Szeretetben* című körlevelében így foglalt állást: „Az első életében az állandó anyai jelenlét biztosítja a legjobban a csecsemő idegrendszerének, érzelmi életének teljes körű, zavartalan fejlődését. Az egyház és a társadalom különleges összefogására van szükség ahhoz, hogy a gyermek számára a szükséges gondoskodást megkapja. Meg kell teremteni a feltételeit annak, hogy lehetőség nyíljon az édesanya otthon maradására és a személyes törődés kereteinek, a nagycsaládos életpályamodell kiteljesítésének.” A Szent II. János Pál pápa 1981-es apostoli buzdításában a következőket írta: „Ahogy szükséges annak elismerése, hogy a férfiaknak és a nőknek egyenlő joguk van a közhivatalok viseléséhez, úgy a társadalmat oly módon kell megszervezni, hogy a feleségek és anyák ne kényszerüljenek családon kívüli munkára, és a családok méltó módon élhessenek és gyarapodhassanak akkor is, ha az anyák minden idejüket a saját családjukkal kapcsolatos tevékenységgel töltik el. Le kell győzni azt a felfogást, mely szerint nagyobb megbecsülés illeti meg a nőket a házon kívüli, mint az otthon végzett munkájuk miatt.”

A Római Katolikus Egyházon kívül a többi egyházak, felekezetek, vallási közösségek is egyetértenek a nők édesanyjai, gyermeknevelői, háziasszonyi, idősgondozói stb. szerepének nagyobb megbecsülését jelentő komplex javaslatok kidolgozásával, mely a népesség növelését is elősegítené.

Az eddig megjelölt javaslatok megvalósításához jelentős anyagi erőforrás biztosítása szükséges (például: a

hivatásos anya státusz¹³², az otthon töltött idő nyugdíjba beszámítása, fecskéházak biztosítása, gyermekintézmények fejlesztése, stb.). Mivel az egyes érintett államok nem biztos, hogy tudnák hosszú távon ezek költségeit vállalni, ezért az Európai Unió költségvetésében kellene a jelenlegi helyzet figyelembevételével e célra külön alapot létrehozni. Megfelelő kritériumok közös kidolgozásával és pályázhatóság meghatározásával (például: önrész százalékos arány kialakítása, egyszeri vagy többéves támogatás biztosítása).

Mindazoknak köszönet jár¹³³, akik a népességfogyás megállítása, illetve növekedése érdekében írták le gondolataikat, a hazánk iránti szeretet által vezérelve és a pozitív változás reményében. Most már nem rajtuk múlik, hogy a bizalmuk által megválasztottak a reménytelenséget eredményre változtatva hozzák meg felelős döntésüket.

Abban bízom én is, hogy a magyarság megmaradását, gyarapodását minden felelős szakmai és politikai szerv első számú feladatának tekinti. Ehhez kívánok kitartást és jó együttműködést. ♦

10.3.

A gyermek: áldás

SZÉKELY JÁNOS

Bevezető gondolatok. A kereszténység meggyőződése az, hogy a Teremtő Isten lényege a szeretet. Isten, Atya, Fiú és Szentlélek örök szeretetközössége. Istenben örök szülés és örök születés van. Az ember ennek az Istennek a képmása, ezért az emberszeretetre született. Akkor lesz valaki boldog, ha megtanul szeretni, ha odaadja az életét.

A Teremtő összekötötte az élet továbbadását a szeretettel. Azt akarta, hogy minden élet szeretetből fakadjon, minden kisgyermek élete mögött ott legyen a szülei szerelme. Megfordítva pedig azt akarta, hogy a szeretet termékeny legyen. Ne záruljon egy páros önzésbe, hanem élet fakadjon belőle, túlcsorduljon.

A nyugati világban egyre többen gondolják azt, hogy az emberi élet véletlenszerű mutációk és természetes szelekció eredménye. Különböző oka nincs és célja sincs.

¹³² 8.5 A főállású szülőségről – Tóth I. János

¹³³ <https://plusz1baba.hu>

¹³¹ 10.3 A gyermek áldás – Székely János

A halál után mindaz, ami az ember lelkében egy élet során megszületett, mindaz, amit önmagában felépített – emberi kapcsolatok, álmok, gondolatok, élmények – mindez megsemmisül. Az élet a semmiből a semmibe tart. Ha valaki így gondolkodik, akkor az egész élete válik végső soron értelmetlenné, céltalanná, távlat nélkülivé.

A nyugati társadalmakra jellemző demográfiai vákuum egyik legfőbb oka ez a szellemi, lelki vákuum, a belső üresség, értelmetlenség fájdalmas érzése.

Egy gazdag német gyáros egyetlen fia kábítószerfüggővé vált. Az apa nagy rábeszéléssel, nem kis anyagi áldozattal be tudta őt juttatni egy kiváló rehabilitációs intézetbe, ahol egy nagyszerű pszichiáter kezdte őt kezelni, gyógyítani. A fiatalember állapota javulni kezdett, abbahagyta a szerhasználatot. Már a terápia lezárását és az ő hazaengedését tervezték, amikor a fiú egyik este felment az intézet legfelső emeletére, és az egyik ablakból kivetette magát, öngyilkos lett. Hagyott egy búcsúlevelet az orvosának. A levélben ezt írta: „Doktor úr, köszönöm, hogy meggyógyított, és sajnálom, hogy nem tudott megmenteni.” A kis levél aljára még odaírta: „Doktor úr, maga okos ember, próbálja ezt a szüleimnek is elmagyarázni.” Két nappal később a pszichiáter a kétségbeesett szülőkkel szemben ült. Azt mondta nekik: „A fiukat orvosi értelemben meggyógyítottuk. De én nem vagyok Isten. Értelmet adni az életének nem tudtam.”

Az emberi szívet egészen semmilyen földi dolog nem tudja betölteni. A földi valóságok mind végesek, sebzettek. Az embert csak odafentről tudja valami egészen betölteni. Olyan nagy eszmények, olyan valóságok, melyek nálunknál nagyobbak, mint maga az Isten, mint a család és az ott megszülető szeretet, vagy mint a haza, a tágabb közösség szolgálata stb. Ha az ember szíve tele van, akkor túlcserél, akkor az élete termékeny lesz. Akkor bátran adja tovább az élet kincsét, mert tudja, hogy az élet végtelen kincs.

Egy elbeszélés szerint egy hűtőkamion érkezett éjszaka egy nagy áruház elé. A munkások kipakolták belőle a húsárut, majd bezárták, de véletlenül, a nagy sötétben az egyik munkást bezárták a hűtőkamionba. Másnap reggel találtak rá a kamionban, holtan. Ami annál meglepőbb volt, hogy a hűtés már nem volt bekapcsolva. Az ember nem a hidegtől halt meg, hanem a gondolattól, a rémülettől.

Ha valaki azt gondolja, hogy az emberi élet a semmiből a semmibe tart, akkor a szívét egy fagyos rémület, egy fájdalmas üresség fogja betölteni. Akkor nagyon nehezen fog életre szóló szeretetkapcsolatot létesíteni, életet adni. A házassági döntéshez nagylelkűség kell. Az a fajta emberi nagyság, hogy valaki képes legyen és akarja az

egész életét ajándékba adni, szeretetben végig élni, akárcsak egy másik embert egy életen át boldogítani, szeretni, szolgálni. Mintha sok mai emberből az emberi nagyság hiányozna. A gyermekvállaláshoz ugyanígy nagy szív, túlcserélő szív kell. Kell hozzá az a meggyőződés, hogy az emberi élet végtelenül értékes.

2. A család és a gyermekvállalás helyzete ma Magyarországon.

Az első világháború idejéig évente több, mint 250 000 gyermek született a mai trianoni határokon belül. Az 1940-60-as időszakban ez a szám már csak évi kb. 180 000 gyermek volt. Mára az egy év alatt megszülető gyermekek száma kb. 85 000. Az 1950-es években a házasságkötések száma évente kb. 100 000 volt, ma ez a szám kb. 40 000.

Magyarország népessége 1981 óta csökken. Akkor az ország lakossága kb. 10,7 millió volt, ma kb. 9,8 millió. Ha ehhez hozzávesszük azt, hogy a '90-es években kb. 360 000 magyar érkezett Magyarországra Erdélyből, Délvidékről és Kárpátaljáról, akkor a teljes fogyásunk (a trianoni határokon belüli népesség teljes fogyása) alig több mint 35 év alatt kb. 1,2 millió volt!

A születések számának csökkenését jelentős mértékben megfordította az abortusztilalom (1953–56), az abortusz szigorítása (1973) és kis mértékben fékezte a gyűlöletbevezetése (1967). A többi állami intézkedés (például a gyed, a gyet, a csad) jelentős születésszám-növekedést nem ért el. (Benda J., A szakadék szélén [Budapest 2015], 40.) Ez azt is jelzi, hogy a kérdést pusztán anyagi ösztönzőkkel nem lehet megoldani. A gyermekvállalás elsősorban nem pénz, hanem szív kérdése. Nagyanyáink, dédanyáink sokkal nehezebb anyagi körülmények között sokkal több gyermeket vállaltak.

A népességfogyás kritikus pillanatában vagyunk azért is, mert a szülőképes női korosztály nyolc éven belül 35 százalékkal fog csökkenni. (Benda J., A szakadék szélén, 171.)

A 2016-os Magyar Ifjúság Kutatás eredményei azt mutatják, hogy míg 2000-ben a 15-29 évesek 22 százaléka volt házas, ma csak a 10 százaléka. Csak 24 százaléka költözött el a szülői házból, 17 százaléka jövedelme 0–35 000 Ft között van, 33 százaléka tervezi, hogy egy ideig külföldön tanuljon, vagy dolgozzon, 16 százaléka, hogy véglegesen külföldön éljen. Legfőbb szórakozási formái az internet, a TV, a chat és a Facebook (megelőzve a zenehallgatást, barátokat, sportot). Míg 2004-ben átlagosan 344 könyv volt egy fiatal háztartásában, addig ma ez a szám 172. A fiatalok hat százaléka mondja magát vallásosnak az egyház tanítása szerint, és 43 százalék mondja magát vallásosnak a maga módján. 29 százaléka járt va-

lamennyi időt iskolai hittanra. A magyar lakosság mintegy 24 százaléka él súlyos anyagi deprivációban (az EU 28 átlaga: nyolc százalék). (Társadalmi riport 2016 [ed. Kolosi – Tóth, Budapest 2016], 138.)

Természetesen öröm a gyermekszületések számának kis növekedése és a házasságkötések számának jelentős növekedése az utóbbi néhány évben, és nagyon jó irányba mutat a CSOK bevezetése is, ezeknek a pozitív folyamatoknak a mértéke azonban még igen messze van attól, hogy a népességfogyást megállítsa. Mindebből az tűnik ki, hogy a jelenlegi trendet megfordítani nem könnyű, emberileg nézve szinte lehetetlennek látszik. Ennek ellenére meg kell próbálnunk megtenni mindazt, ami lehetséges. Mit tehetnénk?

3. Cselekvési javaslatok.

a) *Family main streaming.* Mostantól minden törvényt, minden állami intézkedést meg kellene vizsgálni abból a szempontból, hogy a családokat, a házasságkötést, a gyermekvállalást segíti-e. Ha nem, módosítani kell az intézkedést.

b) *Oktatás-nevelés. I. Jegyesoktatás mindenkinek.* Minden házasságra készülő párnak legyen lehetősége egy kb. négyalkalmas házassági felkészítőn részt venni, a részvétel különböző ösztönzőkkel támogassa az állam. Szabadon választhatják meg a párok, hogy állami felkészítésben, vagy valamelyik egyház által szervezett jegyesoktatásban kívánnak részesülni. Az oktatás fő témái között szerepeljen a kommunikáció, a konfliktusmegoldás, a tipikus férfi- és női tulajdonságok, a gyermekvállalás és -nevelés kérdése.

II. *Családi életre nevelés az iskolában.* A házasságok sikere nagymértékben lelki, szellemi tényezőkön múlik. Az iskola segítheti az érett, önzetlen, szeretetre képes személyiség kialakulását. (Skrabski Á.–Kopp M.: A boldogságkeresés útjai és útvesztői a párkapcsolatokban [Budapest 2010] 82–83.)

Az alap-, a közép- és a felsőfokú oktatásban is kapjon fontos helyet a családi életre nevelés. Helyezzenek hangsúlyt a kommunikációra, a konfliktusmegoldásra. A zene, a tánc, a színjátszás és más hasonló tevékenységek által is segítsék a fiatalok kapcsolatteremtési készségeinek kifejlődését. Csökkentsék a fiatalok túlterheltségét, például azáltal, hogy az általános iskolában nem, vagy csak nagyon korlátozott mértékben adnak írásbeli házi feladatot.

c) *Édesanyák segítése.* Az édesanyák segítésének sok új formáját lehetne még bevezetni. Egyszeri szülési támogatás (esetleg harmadik-negyedik gyermeknél emelt összeggel); gyes-ről visszatérő anyák részmunkaidőben foglalkoztatók támogatása; a vállalatok támogathassák a tao-kere-téből a gyermekvállalást; munkahelyi bölcsőde és óvoda

szintén a tao-keretből; nyári napközik; gyerekvigyázás megszervezése, támogatása (például egyházaikon, civil szervezeteken keresztül); főállású anyaság lehetősége három gyermektől kezdve.

d) *Fiatal házások segítése.* Lakások biztosítása igen alacsony lakbérrel öt-hat évre fiatal házásoknak.

e) *Családbarát média.* Támogatni lehetne a családbarát filmek, műsorok sugárzását. Tiltani lehetne a kifejezetten destruktív, családellenes tartalmakat. – Kóser telefon és számítógép kifejlesztése és forgalmazása. Olyan eszközöket kellene a piacon megjelentetni, melyeken a fiatal nem tud destruktív tartalmakat (horror, pornográfia, erőszak stb.) nézni. Ne a szülőnek kelljen megpróbálnia védett közeget biztosítani a gyermekének olyan eszközök világában, amelyekhez nem ért.

f) *Lépések egy olyan ország felé, ahol a kisgyermek életét a fogantatástól kezdve védjük.* A bevezetőben láttuk, hogy a demográfiai trend megfordításában döntő szerepe van az abortusznak (illetve az abortusz korlátozásának). – Az állam fejezze ki azt világosan, hogy az abortuszt nem tekinti egy helyes, civilizált megoldásnak. – Ennek érdekében a szülészetek egy részét alakítsák át abortuszmentes, csak az életet szolgáló szülészetekké. – A szülészetekhez vezető utakra tegyenek ki plakátokat a gyermekről, a magzatról.

Az abortusz előtti tanácsadásban próbálják az édesanyát lebeszélni erről a döntéséről. Mutassák meg neki a magzatát egy szép, nagy felbontású képen. Hívják be a gyermek édesapját is, és ha ő szeretné a gyermeket felnevelni, akkor az anya döntését halasszák el 10 nappal. Beszéljenek neki az örökbeadásról, és ha erre nyitott, ismertessék meg őt olyan szülőkkel, akik örökbe fogadnák a gyermekét. Esetleg az állam anyagilag támogassa azt az anyát is, aki megszüli és örökbe adja a gyermekét.

g) *Hátrányos helyzetűek, szegények.* Magyarországon az újszülöttek egy igen jelentős része szegény családba születik. Kiemelt figyelmet kell fordítani ezekre a családokra. ❖

Mentális szempontok a demográfiai trendfordulóban

LÁSZLÓ TAMÁS

A jelenlegi családtámogatási rendszer alapvetően – nagyon helyesen – a teljesítményre épül, a munkát, a társadalmi részvételt „jutalmazza”. Ami felróható, az az, hogy szinte kizárólag a pénzre épít. Abból indul ki, hogy az a család, amelyik gyermeket vállal és nevel, ne legyen hátrányos helyzetben emiatt. Ez a szempont helyes, viszont e fókusz miatt a mentális tényezők kissé háttérbe szorulnak. Vegyük górcső alá a családok, a gyermekvállalás néhány olyan elemét, ahol a gazdasági szempontok mellett a mentális szempontok is erősek. Mint ahogyan az eddigi javaslatok, úgy a most következők is szemléletváltást igényelnek.

Ilyen téma a külföldön élő magyarság ügye. Több próbálkozás volt a külföldre távozó fiatalok hazavonzásával kapcsolatban. Az eddigieknél alaposabb kutatás szükséges a fiatalok motivációjának feltérképezéséhez a külföldre távozással, az ott maradással, illetve a hazaköltözéssel kapcsolatban. Ezt megelőzően azonban szemléletváltásra is szükség van: ki kell jelenteni, hogy a nyelveket beszélő, vállalkozó kedvű fiatalok külföldi tapasztalatszerzésére az országnak szüksége van. Éspedig nemcsak a felsőoktatásban résztvevők körére kell gondolnunk, hanem a szakmagyakorlókra is. Nemcsak az Erasmus-ösztöndíjakért kell küzdenünk (aminek a kapui, úgy tűnik, bezárulnak), illetve a befagyasztása ellensúlyozására létrehozott Pannónia Ösztöndíjprogramra gondolunk, hanem széles körben kellenek szakmagyakorlásra irányuló ösztöndíjprogramok is. A szakképzésnek erre fokozott figyelmet kell fordítani! A munka- és az átfogó társadalmi-gazdasági tapasztalatok megszerzését érdemes kiemelt módon támogatni, ezáltal az anyaországhoz kötődés számai nem szakadnak el!

Erre is ki kellene dolgozni egy életpályamodellt, ami a külföldre távozástól a hazatérésig tart – ez lehet a „hazatérő, külföldi tapasztalatszerző életpályamodell”. Ebben számos olyan elem munkálható ki, amiben az állam mellett a vállalkozások, a civil társadalom is részt vehetnek. A külföl-

dön „szerencsét próbálás” a legtöbb esetben ideiglenesnek indul, csak aztán tartóssá válik, mert a visszafelé vezető út akadályozott, ezeket a gátakat kell lebontani. Ez olyan kérdés, amire összefogással, a személyes érzékenységekre való fokozott odafigyeléssel lehet megfelelő válaszokat találni, hiszen annyira átszőtt politikailag. A probléma minden elemét figyelembe vevő program kedvező eredményeket érhet el a külföldön született gyermekekkel együtt való hazatéréssel, itteni újraletelepedéssel kapcsolatosan. A támogatásnak számos, egymással összefüggő eleme lehet, ezek nagy része nem, vagy csekély anyagi forrást, inkább odafigyelést igényel. Ilyenek a folyamatos információáramlás, kapcsolattartás, munkahelyi kapcsolatok ápolása, képzés-átképzés, lakhatási támogatás a megújuló rendszeren belül, vállalkozásindítás elősegítése stb. Ettől a programtól a hazaköltözés révén az odakint született gyermekek hazatérése, újabb gyermekek születése is várható.

Végezetül egy teljességgel mentális megközelítést említünk: az önmegvalósítást szolgáló *magánélettan*al szemben (mellett) a *közösségélettan*, *házasságélettan* és *családélettan* kidolgozása és bevezetése. Egy alapvető megjegyzés: a közösségeknek, a házasságnak, a családnak is vannak életpályái, életciklusai, mindegyik sajátos törvényszerűségeket rendelkezik (amik nincsenek benne a köztudatban). Ne tantárgyra gondoljunk, hanem inkább egy, a különböző közösségekben, civil világban, az iskolákban, szülői, nagyszülői közösségekben könnyedén használható „kézikönyvet” kellene közreadni és számtalan fórumon terjeszteni. Ez a program az említett három – a gyermekvállalás szempontjából is alapvető fontosságú – témában olyan tudással vértelné fel a társadalmat, azon belül is elsősorban a fiatal korosztályokat, ami rengeteg félelmet, tévhitet, előítéletet oszlatna el.

Ezeknek a kidolgozását úgy lehetne elkezdni, hogy első lépésként készítsünk egy „térképet” mindazon kezdeményezésekről, amik már (egymásról mit sem tudva) léteznek, és ezekből kellene egy összeállítást készíteni. Továbbfejlesztésük, rendszerbe foglalásuk révén születhet meg a *Közösségélettan*, *Házasságélettan*, *Családélettan* kézikönyv-sorozat. Ettől a programtól egy mentális „felszabadulás” várható, ami szabadabbá teheti az ifjúságot a korábbi párválasztásra, házasságkötésre, gyermekvállalásra. Hatása szerintem azonnali és elementáris volna. Időt és teret kell adni a jelenleg egyre kínzóbban jelentkező ez irányú tudáshiány ledolgozásának. Egy olyan világban van erre a tudásra multhatatlanul szükség, ahol egyre erőteljesebb és erőszakosabb támadások érik a házasságot, a családot, a férfi és női identitást (a csapból a bőrünk alá furakodó genderideológia folyik, a normalitásnak viszont kevés tere van, mert nem teremtik meg).

Természetesen az előzőekben vázoltakon kívül még számos szempontot lehet görcső alá venni: az egészségügyi szempontokat, a terhességmegszakítások még mindig viszonylag magas számát, a családvédelem kríziseket megelőző rendszerének hiányosságait, az oktatás szerepét a házasságra, családi életre, gyermekvállalásra, -nevelésre való felkészítésben, a negatív médiakörnyezetet és a fogyasztói szemléletet ellensúlyozó lépéseket stb. Ez a háromrészes publicisztika gondolatébresztő, vitaindító, reményeink szerint cselekvésre sarkalló.

Összegzés: a demográfia alakulása bonyolult, számos összetevős függvény. A pozitív irányba történő elmozdításban éppen ezért nincsenek úgynevezett „csodafegyverek”, csak célzott és egymással is összefüggő megoldások. Ez a „célzás célzása” lényege! Célszerűnek tartjuk mindenkéltől a gazdasági élettel kapcsolatos konjunktúraindex mintájára a „gyermekvállalással kapcsolatos bizalmi index” kidolgozását és bevezetését.

Számos életpályamodellt kellene kidolgozni, amelyek összeérnek és átjárhatók:

- a 20–30 év közötti „*fiatalok életpályamodellje*” – cél a korábbi szülői otthon-elhagyás, házasság és első gyermek születése, utat engedve a további gyermekeknek;
- ehhez társul a „*lakhatási életpályamodell*”, ami nemcsak a fiatalok, de az idősök lakhatására is gondol, összekapcsolásuk révén a „körkörös lakhatás” valósulhat meg;
- a „*női életpályamodell*” a csecsemő és kisgyermekkorra vetítve – cél: az atipikus foglalkoztatás támogatása;
- a „*hivatásos szülők életpályamodellje*” – cél a HÍSZÜK mintaprogram elkezdése és kiterjesztése a három- és többgyermekes családok számára;
- az „*el- és visszaköltözők életpályamodellje*”, avagy „*hazatérő életpályamodell*” – cél: minél többen költözzenek vissza, hozzák haza a gyermekeiket, itt szülessenek a továbbiak, a szerencsét próbálásból kovácsolják ki itthon a szerencséjüket;
- a „*közösség-, házasság-, családéletpályák*” – cél: olyan tudás(ok) elterjesztése, ami felkészít, megerősít a házasságra, családi életre, gyermekvállalásra, vagyis támogatja a teljes élet megvalósítását; eredmény: fel szabadító erő a párválasztásra és gyermekvállalásra. Ezen életpályamodellek alapján lehet a konkrét kormányzati, önkormányzati és közösségi cselekvési terveket kidolgozni és megvalósítani.

Az előzőekben felsoroltak összességében véleményünk szerint évente a jelenlegihez képest öt-hatezer többet gyermek születését eredményeznék. Ezzel nagyjából el-

érhetővé válna az MNB 2019-es célszáma: az évi 110 ezer újszülött révén a fenntartható magyar népesség. Ezt 2030-ig kellene elérni és utána minimum szinten tartani, amihez a termékenységi ráta folyamatosan 2,1-es szinten tartandó. Amennyiben ezek és a hasonló programok fennmaradnak, akkor 2030 után esetleg már nem fenntartható népességről, hanem konjunktúráról, vagyis növekedésről beszélhetünk. Ezekből szinergikus kölcsönhatásban olyan „élettervezési szándék és megvalósítás” bontakozhat ki, ami nemcsak az egyén, de az ország szempontjából is teljesebb, boldogabb életre vezet. ♦

10.5.

Megyei, települési demográfiai kerekasztalok létrehozása

BENDA JÓZSEF

Miért van erre szükség? Cikksorozatunk jól mutatja, hogy egyre többen látják: az ország demográfiai helyzete nem megnyugtató. Bár a kormány hatalmas erőfeszítéseket tett a lejtmenet megállítására, de úgy tűnik, ez ma már nem elég. Az MNB 2018-as értékelése szerint országosan évente 110 ezer gyermek születésére volna szükség a versenyképesség fennmaradáshoz, ettől azonban messze vagyunk. Az elmúlt években tapasztalt kilencvenezer körüli születésszám ez évben már a 80 ezret sem fogja megközelíteni, ami egy ötmillió népeiséget vetít előre.

Mint többen is felvetették – sem a pénzügyi eszközök, sem a kormányzati beavatkozások nem vezethetnek addig sikerre, ameddig nem történik meg a probléma sokkal szélesebb körű tudatosítása és a kezelés társadalmasítása. Szükség van a megyei, városi, a falvak életterejét is mozgósító erőforrások bevonására is. A helyzet felismerése nyomán, 2020 júniusában létrejött a Magyar Önkormányzatok Országos Szövetségének Családpolitikai Műhelye, amely számos ta-

nácskozást tartott, és a helyzet kezelésére alkalmas szakmai anyagok készültek. Ahhoz, hogy eredményesen tudjuk felébrésztetni a helyi cselekedni vágyó embereket, konkrét célkitűzésekre, stratégiára, projekt-feladatok megfogalmazására van szükség. Ehhez adunk itt most néhány ötletet.

A szervezeti felépítés megyei, városi, települési szinteken. A megyék, a városok és a települések szerepe egy közvetítő alrendszer lehet, amely – igény esetén – valóságos társadalomszervező erővé is válhat a kormányzat számára. Közvetlen önkormányzati és területi kapcsolataival növelheti a kormányzati munka hatékonyságát, rugalmasságát, miközben visszajelzést nyújthat annak eredményességéről. A megyéknél, a városoknál és a településeknél meglévő helyi tapasztalatokra és javaslatokra építve hatékonyabbá tehetők a kormány által elindított demográfiai programok. – A kerekasztalokat a megyei, városi és a települési vezetők hívják össze. – A kerekasztalok munkatervet készítenek, és rendszeresen üléseznek. – A megyei, városi és települési szinten egykét fő felelős kijelölése biztosítja az ügymenet folytonosságát.

Célok. 1. A demográfiai megújulás támogatása; 2. A kormányzat megtámogatása a helyi szintű demográfiai feladatok megfogalmazásában és végrehajtásában; 3. Egy információs csatorna létrehozása, amely lehetővé teszi a helyi problémák felszínre hozatalát és megoldását; 4. Rövid- és középtávú javaslatok kidolgozása a kormányzat és a települések számára; 5. A végrehajtásban közreműködők megszervezése, számbavétele és a végrehajtás előkészítése, támogatása; 6. Források keresése és allokációja.

A kerekasztalok funkciója. 1. Megyei népesedési, család-, közösség-, életminőség fejlesztési stratégiák és helyi szintű cselekvési tervek létrehozása; 2. A kormányzati célok közvetítése a helyi társadalom közösségei felé; 3. A helyi közösségek problémáinak gyűjtése és közvetítése a döntéshozók felé; 4. Egy széles körű társadalmi összefogás generálása; 5. A helyi feladatok megfogalmazása, koordináció; 6. Forrásteremtés.

A kerekasztal felkért tagjai (javaslatok): 1. Kormányhivatal; 2. Megyei és városi gyermekvédelmi és családsegítő szervezetek képviselői; 3. A megyei védőnői hálózat vezetője; 4. A megyei bölcsődék képviselői; 5. A Kereskedelmi és Iparkamarák megyei vezetője; 6. Megyei szintű kulturális intézmény képviselője; 7. A középiskolák igazgatója; 8. Az egyetem rektora/delegáltja; 9. NOE megyei vezetője; 10. Három Királyfi, Három Királylány Mozgalom megyei vezető (ahol van); 11. Egy fő delegált az egyházak részéről (katolikus meggyés püspök?); 12. A KLIK megyei vezetője; 13. A potenciális szponzorok (bank, nagyvállalat); 14. Szaktudományos társaságok és civil szervezetek delegáltjai; 15. Civil aktivisták.

Munkamódszer, tevékenységek, feladatok: – Szervezeti célok kitűzése, prioritások meghatározás; – Helyi diagnózis-készítés; – Hazai és nemzetközi jó gyakorlatok

gyűjtése és kommunikációja; – Előadások, konferenciák, műhelymunkák szervezése; – Az országos, megyei, városi, települési tervek képviselője; – A családoktól kiinduló igények közvetítése, a helyi kezdeményezések felkarolása; – Forrásteremtés; – Pályázatfigyelés és -írás; – A munkatársak felkutatása és munkaszervezés; – Kommunikációs csatornák nyitása; – Rendezvények tartása; – Felmérések megrendelése; – Képzések, tréningek szervezése; – Közösségfejlesztés; – A civil csoportok összefogása és támogatása (ifjúsági mozgalmak, klubok, önképző és hobbi-körök stb.).

Eszközök: 1. Média (tévé, rádió, honlap, közösségi média, online újság); 2. Szórólap, kiadvány; 3. Díjak, elismerések alapítása; 4. Rendezvények, fórumok, workshopok, családi napok stb.

Projektek indítása: 1. Megyei könyvbemutatók, konferenciák, workshopok szervezése; 2. Jegyesoktatás, ifjúsági mozgalmak, pótnagymama-szolgálat stb.; 3. Ösztöndíjrendszerek kialakítása; 4. Országos konferencia a megyei szakértők programjainak bemutatásával; 5. A nagycsaládosok kiemelt támogatása; 6. Az egyedülálló nők, szülők fókuszba hozása. ♦

10.6.

Tabutémák és 15 programpont a demográfiai vészhelyzetben

NOVÁK ELŐD

A gyermek áldás. A nők legnagyobb dicsősége az anyaság. A legférfiasabb dolog az apaság – hirdetik a családalapításra buzdító, civil óriásplakátjainkon, miután soha olyan kevés gyermek nem született Magyarországon, mint tavaly. A tragikus helyzet pedig tovább romlik idén: a termékenységi ráta a 2021-es 1,59-ről 1,36-ra csökkent, azaz többet zuhantunk három év alatt, mint amennyivel most meghaladjuk a 2011-es mélypontot (1,23). A miniszterelnök által 2030-ig célnak

jelölt 2,1-es érték elérhetetlennek tűnik – hacsak nem lesz radikális változtatás.

Az igazsághoz hozzátartozik, hogy az egész északi civilizáció élettere visszaszorulóban van, aminek elsődleges oka az önzés, a túlzott jólét: hogy nem vállalunk elég gyereket. S e téren nem is korrekt mindig a kormányra mutogatni. Álságos az a kifogás, hogy az anyagi biztonság hiánya miatt nem vállal valaki legalább a reprodukcióhoz szükséges két gyereket. Mert tán a világháborúkkal terhelt 20. században vagy a jobbágyság korában nagyobb anyagi biztonság volt? És most a német vagy a japán életszínvonal megfelelő lenne? Csak mert azokban az országokban még jobban fogy az őshonos népesség... Bizony, a jólét és a termékenység fordított arányt mutat. Persze a célzottan a gyermekvállalásért járó állami támogatás növelése azért növeli a születések számát. De szemléletformálás is kellene. Az anyagiak helyett valójában a legtöbb, mi adható egy gyereknek: a testvér – ilyen társadalmi célú hirdetést is csináltam, s reménykedem valamilyen állami kampány elindításában is.

A sokunk által nagyra becsült Kopp Máriának sajnos nemigen volt igaza abban a legismertebb kutatásában 2010-ben, hogy a magyar fiatalok két-három gyereket szeretnének. Bár bizonyára ezt válaszolták, mert Magyarországon még ezt illik mondani (ami persze jobb, mint ha nyíltan az egykezését neveznék életcéljuknak), de valójában átlagosan inkább csak egy gyermeket akar, ennyit szül egy magyar nő, ha a cigányság népességrobbanását nem számítjuk. Tehát generációnként nagyjából feleződik a magyarság, ha ez marad a tendencia. Pontos számokat sajnos nem tudunk a titkosítás miatt, mert a KSH hiába nevezte indokoltnak kezdeményezésemet, hogy a népszámlálásokhoz hasonlóan a születési számok nemzetiségi megoszlását is láthassuk, a kormány nem támogatta azt. Szomorú az is, hogy a Kopp Mária által alapított, mára megszűnt Népesedési Kerekasztal sem mert foglalkozni az olyan tabutémákkal, mint az LMBTQ-propaganda, az abortusz és a cigányság népességrobbanása.

Az ismét romló, katasztrofális demográfiai helyzet miatt radikális változás nélkül nemhogy a nyugdíjrendszer, de az egész társadalombiztosítás, sőt maga az államháztartás is fenntarthatatlan. A demográfiai hiányt a kormány inkább ázsiai vendégmunkásokkal pótolná, azonban így pláne kisebbség leszünk a saját hazánkban, s az ország nem magyar ország lesz.

Az anyaság közérdek, minden gyermek közkincs. Megtévesztő kormánypropaganda, hogy hazánk sokat költ családtámogatásokra, ugyanis az Eurostat adatai szerint a GDP százalékában vizsgálva az EU 27 tagállamának e kiadásait, messze átlag alatt költünk erre, csak a 20. Ma-

gyarország, ráadásul idén 50 milliárd forinttal kevesebbet terveztek a 2023. évi keretösszegnél, és az EU-rekorder magyar infláció miatt annyit sem ér. A családi adókedvezmény tervezett duplázása nem elég: egyrészt még úgysem éri el a 2011-es bevezetési reálértékét, másrészt láttuk, hogy azzal sem értünk a 2,1-es termékenységi ráta közelébe sem. A családtámogatások összege a GDP százalékában mérve folyamatosan csökken 2010 óta még a KSH szerint is¹³⁴, az elmúlt harminc évben most a legkisebb! Az MNB két évvel ezelőtti számítása¹³⁵ szerint három gyermek felnevelésének várható költsége 86 millió forint, ehhez az állami támogatás csak 54 millió. Nem csoda, hogy a Társaság kimutatása szerint nagyobb szegénységi kockázat nagycsaládosnak lenni, mint nyugdíjasnak. Ez nem családbarát kormányzás.

Hogy mit tehet az állam a nemzethalált és gazdasági összeomlást elkerülő demográfiai fordulatért?

1. A magyar családtámogatásokat a GDP százalékában azonnal az EU-átlag szintjére kell emelni.
2. A gyermekvállalás tervezhetősége érdekében ne szüntessenek meg családtámogatási rendszereket, amire sajnos az elmúlt években is láttunk példát: már nincs nagycsaládos gépkocsi-vásárlási támogatás (pedig még kedvezményes vagy ingyenes bérleti lehetőség is kéne üdülési lehetőségre), megszüntették a hárommillió forintos általános otthonfelújítási támogatást (másfél évig semmi sem volt, most pedig csak az 1990 előtt épült családi házakra és kizárólag energetikai korszerűsítésre lehet igényelni), és a városi CSOK-ot is megszüntették.
3. Kiszámítható, legalább a nyugdíjakhoz hasonlóan inflációkövető családtámogatási rendszer szükséges.
4. Az állami kampányok hiányoznak a hagyományos családmodell népszerűsítésére, amit a magyar kormány sem folytat társadalmi célú hirdetésekkel, csak napi politikai harcok mentén jellemzően negatív (depressziót okozó) kormánypropaganda folyik óriásplakátokon közpénzből. Pedig civilként mutattunk jó példákat.¹³⁶ A kereskedelmi hirdetéseket is lehetne formálni: ha például egy joghurtreklám idillinek mutatná be a nagycsaládos életet, adókedvezmény járhatna.
5. A házasságok támogatásaként jó volna az egyházi esküvő állami elismerése (számos európai példa van erre, ahogy például érettségi bizonyítványt is állít-

¹³⁴ https://www.ksh.hu/stadat_files/szo/hu/szo0005.html

¹³⁵ <https://www.mnb.hu/letoltes/fenntarthato-egyensuly-es-felzar-kozas-144-javaslat-20220519.pdf>

¹³⁶ <https://magyarjelen.hu/belfold/19475-oriaplakatokon-buz-dit-gyermekvallalasra-novak-elod>

hat ki egy egyházi gimnázium), állami nászajándék és a jubileumi házassági évfordulások állami díjazása is szép gesztus volna, a házasság társadalmi presztízsének növelését is eredményezné. Az adótartozói szegyenlistához hasonlóan a válások után megítélt tartásdíjat nem fizetőket nyilvános adatbázisba kéne tenni, ami elrettentő hatása mellett az új társat keresőket is megnyugtathatná kicsit.

6. Az abortusz a vezető halálok Magyarországon. Szívügyünk volt a szívhangrendelet, de bevezetéséig a Gyurcsány- és az Orbán-kormány abortuszpolitikája közt semmi különbség nem volt, és még most sem sok. Következő lépésként az apákat is be kell vonni a szívhang meghallgatásába. A nőgyógyászatok folyosóin társadalmi célú hirdeteink kiplakátolását kellene kötelezővé tenni, mint korábban a Nemzeti Együttműködés Nyilatkozatával tették. Egyévi képviselői jövedelmemet ajánlottam fel egy hiánypótló anyaoththon létrehozására a dr. Téglásy Imre életvédő által létrehozott, állami támogatás nélkül működő Anya-Ország Alapítványnak¹³⁷ figyelemfelhívó jelleggel is, mert a válsághelyzetbe kerülő várandós és kisgyermekes nőknek segítséget, átmeneti szállást biztosító anyaoththonok számának jelentős bővítésére volna szükség az abortuszok elkerülése érdekében, magyar életek megmentéséért.
7. Vissza kellene szorítani a biológiai zsákutcába vezető LMBTQP-lobbit és a tudatos gyermektelenség ideológiáját is (Budapesten a 40–49 éves korosztály 32 százalékának nincs gyermeke). A propagandafelvételüknek kell véget vetni az ellentűntetéseink évről évre történő betiltása helyett, hiszen a homoszexuálisok szaporodásának sajátos módja a propaganda, amit a korábbi kormányzat támogatott, a mostani tűr, de tiltani kéne. Hasonlóképp a szivárványos zászló középületekre tűzésének tilalmára is szükség volna, e törvényjavaslatom leszavazása nyomán azonban az LMBTQP-jelkép sajnos már az iskolákra és óvodákra is kikerülhet az önkormányzatok után. Időről időre kiderülnek esetek, hogy a devianciát népszerűsítő tartalmak állami támogatást kapnak (legutóbb egy ferencvárosi kiállításon), ennek is véget kellene vetni. Az elmúlt hat évben több mint háromszorosára nőtt a „szivárványcsaládok” száma Magyarországon a KSH szerint, a 2022-es népszámlálás alapján 4125 kisgyerek nevelkedik azonos neműek párkapcsolatában, ezért számukra a gyerekek örökbefogadását meg kell tiltani.

8. A családot alapítók lakásbérleti díjának támogatása szükséges azonnal, és el kell indítani egy államilag támogatott bérlakás-építési, illetve -vásárlási programot.
9. A demográfiai földprogram megvalósítása is várat magára az ez iránt fogékony fiatal párok földhöz juttatása érdekében.
10. Az első gyermeknek az anya 20 és 30 éves kora közötti születésének akár több millió forintos támogatása szükséges a minél fiatalabban történő családalapítások érdekében, hiszen csak az időben elkezdett gyermekvállalásból lehetnek nagycsaládok, az átlagosan már 30 éves korra kitolódó első szülés után kevésbé, ráadásul e kor felett exponenciálisan nőnek az egészségügyi nehézségek valószínűségei, például a már népbetegségnek minősülő meddőség vagy a Down-szindróma is. A 30 év alatti nőknek már a 80 százaléka gyermektelen! A tinikorban való szülés sem támogatandó, ezért a 20 éves kor előtt gyereke(ke)t szülők nem részesülnének e juttatásban, és más feltételek is szabhatók (például büntetlen előélet, iskolai végzettség). A családbarát felsőoktatás kialakítása is várat még magára, pedig Kopp Mária régen kidolgozta a terveket, hogy a gyermekvállalás ne csak a munkával, hanem a tanulással is összeegyeztethető legyen (például egyéni tanrend és intézményi gyermekellátás is indokolt volna).
11. A gyermekneveléshez szükséges termékek világrekord áfájának radikális csökkentése szükséges, beleértve a tanszereket is.
12. A felelős főállású anyaság támogatásának nagyságrendi kibővítése kell a jelenlegi havi bruttó 28 500 forint helyett, hogy a négy vagy több (akár 8-10) gyermeket tisztességgel vállalóknak is nyújtson életpályamodellt az állam. Óriási és kiaknázatlan demográfiai tartalék van azokban, akik életüket hivatásszerűen sok gyermek nevelésének hajlandók szentelni. A Benda József és munkatársai által kidolgozott Hivatásos Szülők programot olyan szigorú feltételekkel kéne bevezetni, hogy az a felelős (nagy)családtervezést mozdítsa elő, s ne a megélhetési gyermekvállalást. Büntetlen előéletet, iskolai végzettséget, korábbi tartós munkaviszonyt kellene megkövetelni.
13. A részmunkaidős foglalkoztatási lehetőségek és a távmunkák körét bővíteni kell, a kisgyermekes szülőknek biztosítva a választás lehetőségét.
14. A kisgyermeknevelés mellett munkát vállalni kívánók számára a 2012-ben bevezetett bölcsődei gondozási díj eltörlése is indokolt volna.

¹³⁷ <https://anya-orszag.hu/>

15. A tisztességes gyermeknevelést elismerő nyugdíj-kiegészítésként szülői életjáradék bevezetése is álom még, hogy a gyermek által befizetett adókból automatikusan támogassák a szüleiket. Az MNB kimutatása szerint a három gyermeket felnevelő nők 20 százalékkal alacsonyabb nyugdíjban részesülnek, mint gyermektelen kortársaik. Ne várjunk tovább egy igazságosabb és demográfiai fordulatot elősegítő nyugdíjrendszer bevezetésére! ♦

10.7.

Lábjegyzetek egy világszenzációhoz

TÓTH I. JÁNOS

Egy korábbi írásomban azt állítottam, hogy „a jólét antinatalista hatása rendkívül nehezen kezelhető probléma.... Ezért, ha ez a probléma egyáltalán megoldható, akkor csak rendkívül speciális, pronatalista intézkedésekkel¹³⁸ tehető meg.” Korábban úgy véltem, hogy a munkavállalás és a gyermekvállalás közötti feszültséget nem lehet a harmadik gyermek¹³⁹ megszületésére irányuló családpolitikával enyhíteni. A miniszterelnök éwertékelő¹⁴⁰ beszédében azonban olyan intézkedéseket jelentett be, amelyek már a második gyermek vállalását is ösztönzik, és ezek nagyságrendje alapján reális esélyt látnak arra, hogy bekövetkezzen egy termékenységi fordulat.

Először is nagyra értékelem, hogy Orbán Viktor újra a demográfiai válságra irányította a figyelmet. Sajnos erről a témáról a régi és az új ellenzék fő erői hallgatnak vagy éppen „fasisztáznak”. Már Fekete Gyula is emiatt panaszkodott lassan egy fél évszázada. Ez a hanyag vagy éppen agresszív hozzáállás jellemzi az ellenzék európai testvérpártjait is a szocialistáktól a néppártig. Nem kívánok találgatásokba bocsátkozni arról, hogy ezek a pártok miért nem mutatnak érdeklődést az európai és

benne a magyar társadalom demográfiai hanyatlása iránt. Mindenesetre a kormány másképpen is eloszthatta volna ezt a gigantikus mértékű adókedvezményt, mondjuk mindenkinék egységesen csökkenti az szja-t a választások környékén. Ehelyett a miniszterelnök felvette a kesztyűt, és egy nemzetközi szempontból is új pronatalista ösztönző rendszer kiépítésére tett javaslatot. A kormányfő tudhatta, hogy a demográfiai válság napirendre tűzése nem hálás téma, mégis vállalta a kockázatot, mert régóta tisztában van a probléma súlyával.

A jóléti államokban az újraelosztás logikája a társadalmi egyenlőség eszméjére épül. E felfogás szerint az állam feladata a különböző társadalmi csoportok közötti anyagi egyenlőtlenségek mérséklése. Tehát az állami újraelosztásnak a társadalom legszegényebb rétegeit kell támogatnia függetlenül attól, hogy az adott emberek dolgoznak-e vagy sem, gyerekeket nevelnek-e vagy sem. Ez a megközelítés Magyarországon is meghatározó jelentőségű volt úgy a kommunizmus évtizedei alatt, mind a rendszerváltás utáni időszakban. Elfogadom, hogy „békeidőben” az egyenlőtlenség csökkentése az egyik legfontosabb cél. Jelenleg azonban nemcsak politikai, hanem demográfiai értelemben sincs béke, ugyanis a fejlett világ népei és nemzetei kihalási pályán haladnak. Makroszinten ez a folyamat a termékenységi ráta trendszerű csökkenésében, míg mikroszinten abban a társadalmi folyamatban realizálódik, amelynek során a sokgyermekes háztartásbeli asszonyokból gyermektelen dolgozó nők válnak. A helyzet kegyetlenül egyszerű: helyreállítjuk a 2,1 gyerek/nő arányszámot, vagy kihalunk, rávesszük a fiatalabb korosztályokat, hogy átlagosan két gyermeket vállaljanak, vagy eltűnünk.

Erre az új kihívásra még sehol sem sikerült megtalálni a választ, sőt a fejlett országokban a demográfiai válságáról még csak beszélni sem szabad. Önmagában az a tény, hogy Orbán Viktor egy nagyszabású családpolitikai tervet jelentett be, ráirányítja a hazai és nemzetközi közvélemény figyelmét erre súlyos válságra. A demográfiai télf megoldásának pedig szükséges előfeltétele, hogy felismerjük ezt a válságot.

A kormányfő álláspontja szerint a társadalomban a legfontosabb törésvonal a gyereket (pontosabban a legalább kettő gyereket) nevelő és nem-nevelő, ugyanakkor dolgozó nők és családok között húzódik. Mivel a modern társadalom alapját a legalább két gyermeket nevelő dolgozó családok jelentik, ezért a támogatási rendszer középpontjába is őket kell állítani.

2010 előtt, amikor még a jelenlegi ellenzék volt hatalmon és a segélyezésre épülő családtámogatás volt érvényben, sok hátrányos helyzetű család úgy gondolta, hogy

¹³⁸ 1.3 Növekvő jólét – csökkenő termékenység – Tóth I. János

¹³⁹ 8.2 A harmadik gyerek nem a megoldás kulcsa – Tóth I. János

¹⁴⁰ <https://miniszterelnok.hu/orban-viktor-ewertekelo-beszede-2025-02-22/>

munka nélkül, pusztán a gyermekek után járó támogatásokból fenn tudják tartani magukat. Az új kormány és az új családpolitika ezt a helyzetet megváltoztatta azzal, hogy a támogatásokat nem közvetlen segélyek, hanem adójóváírás formájában adja, amelyet csak az vehet igénybe, aki dolgozik. Ez a reform egy nagyobb társadalmi vízió része, amely a munka és a család intézményének szoros összekapcsolásán alapul. A kormány álláspontja szerint egy sikeres ország három pillérre épül: munka, család és nemzet. Ha ezek közül bármelyik gyenge lábakon áll, az egész társadalmi rendszer instabillá válik.

A kormány tervei szerint hazánkban néhány éven belül egy nemzetközi szinten is egyedülálló adórendszer alakulhat ki, amelyben a gyermekvállalás nemcsak erkölcsi és társadalmi érték, hanem kézzelfogható adózási előnyt is jelent a szülők számára. A családi adóparadicsom lényege, hogy az állam fokozatosan mentesíti a legalább kétgyermekes anyákat a személyi jövedelemadó fizetése alól. A cél az, hogy Magyarországon kialakuljon egy olyan női életpálya, amely egyrészt tartalmazza két gyerek vállalását és felnevelését. Köztudott, hogy ez rendkívüli megterheléssel jár: érzelmi és mentális kimerültség, időhiány, a munka és magánélet összehangolásának nehézsége, a társadalmi elvárásoknak való megfelelés nehézsége. Ezért indokolt, hogy ezek az anyák cserébe egy életre szóló szja-mentességet kapjanak. Ez a javaslat hosszú távon akarja biztosítani a fenntartható népességet, amely bevándorlás nélkül is képes biztosítani a nemzet állandó létszámát és korösszetételét.

Vizsgáljuk meg ezeknek a terveknek a születésre gyakorolt hatását, ami értelemszerűen csak a termékeny korban levő (15–49 éves) nők esetében releváns. A KSH interaktív korfája szerint 2025-ben Magyarországon kétféle 15 és 49 éves korú nő él. Az egyszerűség kedvéért tegyük fel, hogy őket ugyanazok a gyerekszámok jellemzik, mint a teljes népességet: gyermektelen: 540 ezer (27 százaléka), egygyermekes: 448 ezer (22,4 százaléka), kétgyermekes: 704 ezer (35,4 százaléka), három- vagy többgyermekes: 294 ezer (14,7 százaléka¹⁴¹) nő.

A tervezett intézkedés a legnagyobb hatását várhatóan az egygyermekes anyák körében fejti ki, akiknek száma közel félmillió. Az intézkedés egyszerre ösztönzi őket a második gyermek vállalására és a munkavállalásra. Kisebbség, de még mindig jelentős hatással lesz a több mint félmillió gyermektelen nőre. Tehát ez az intézkedés egymillió nőt fog arra ösztönözni, hogy munkát és gyereket vállaljon.

Az igaz, hogy önmagában az szja-mentesség ígérete

már nem motiválja a termékeny korú kétgyermekes nőket, akiknek a száma hétszáz ezer. Ezt a hiányzó pronatalista hatást sok más korábbi intézkedés pótolja, hiszen eddig a magyar családpolitika fókuszában a háromgyermekes családok álltak, sőt a mostani intézkedések is jelentős kedvezményeket tartalmaznak a háromgyermekes családok számára. Például 2025. január 1-től három gyermek esetén már 200 ezer forint adókedvezmény írható le.

A közel háromszáz ezer három- vagy többgyermekes anya esetében jelenleg már nincs pronatalista ösztönzés. A négygyermekesek szja-mentessége mint motiváció erő most megszűnt, hiszen már a háromgyermekesek is szja-mentesek. Erre a problémára majd keresni kell valamilyen speciális megoldást, amit mi továbbra is a főállású szülőség¹⁴² intézményében látunk.

A tervezett családpolitikai intézkedések demográfiai hatása várhatóan az lesz, hogy elkezd csökkenni a gyermektelen és az egygyermekes nők aránya. Ezzel párhuzamosan jelentős mértékben megemelkedik a két- és háromgyermekes nők aránya. Ennek következtében a termékenységi ráta értéke is jelentősen emelkedni fog. Ha ez a modell kiegészül a legalább háromgyermekes családok pronatalista ösztönzésével, akkor hosszú távon újra elérhetővé válik a 2,1-es termékenységi arányszám.

Természetesen joggal merül fel a kérdés, hogy fenntartható-e egy olyan rendszer, ahol a legalább két gyereket nevelő nők *teljesen kimaradnak a jövedelemadó-fizetésből*? A miniszterelnök a program megvalósíthatóságáért személyes felelősséget vállalt. Továbbá néhány demográfiai és gazdasági szempontból is jelentős tényezőre érdemes felhívni a figyelmet.

Ha a program demográfiai értelemben sikertelen lesz, vagyis a nők sokasága mégsem vállal legalább két gyereket, akkor nem részesülnek az szja-mentességből, így a költségvetés sem esik el a befizetéseiktől. Tehát demográfiai kudarc esetében nincs költségvetési kockázat. Ha a program demográfiai értelemben sikeres, vagyis a nők tömegesen vállalnak legalább két gyereket, akkor a megszületett gyermekek szükségletei egy nagymértékű keresletnövekedést generálnak, amit a szülőknek kell kielégíteni. Tehát kialakul egy fogyasztástöbblet, ezért ezek a szülők a forgalmi adón keresztül jelentős mértékű többletadót fognak fizetni. Amikor pedig ezek a gyerekek felnőnek, akkor már nemcsak fogyasztóként, hanem munkaerőként is hozzájárulnak a gazdasághoz.

Végül érdemes azt is hangsúlyozni, hogy a gyerekes családoknak juttatott támogatások ellenére a gyerekvállalás pénzügyi szempontból még mindig veszteséges vállalat.

¹⁴¹ Népszámlálás 2022 – A népesség főbb jellemzői (országos és területi adatok)

¹⁴² 8.5 A főállású szülőségről – Tóth I. János

kozás. Egy szakmai oldal¹⁴³ számításai szerint egy gyerek, mire eléri a 21 éves kort, átlagosan 32 millió forint kiadást jelent a szülők számára, vagyis havonta 128 ezer forintot. Ráadásul ezek csak a direkt költségek, emellett figyelembe kell venni a gyereknevelés indirekt költségeit is, úgy, mint a gyereket nevelő szülők, elsősorban anyák láthatatlan munkáját, a rengeteg éjszakázást, a jövedelemkiesést, a szakmai és pénzügyi előmenetel lelassulását. Ezeket a hátrányokat is figyelembe véve teljes mértékben méltányos, hogy a legalább kétgyerekes anyák egész életükben szja-mentességet kapjanak. ❖

10.8.

A demográfiai paradoxon 3/3.

BENDA JÓZSEF

A kilenc évvel ezelőtt indított Gyermek és Családbarát Magyarorszáért Alkotó Műhelyben, majd a Magyar Közgazdasági Társaság kereteiben nyolc éve működő Demográfiai Szakosztály önkéntes csapattal azon dolgozunk, hogy megtaláljuk az országunkat és az egész fejlett világot sújtó demográfiai válságból a kiutat. Több mint 200 szakértőnkkel ez alatt az idő alatt tartottunk mintegy 250 konferenciát és workshopot, írtunk hat tanulmánykötetet, megjelentettünk két könyvet, több mint 300 publikációt és tanulmányt, készítettünk nyolcvan videófilmet. Köszönettel tartozunk a Magyar Hírlap vezetőinek és munkatársainak, hogy kilenc hónappal ezelőtt partnerek voltak a vita elindításában.

Önkénteseink a „holt tengeri tekercsek” írásának tüdájában dolgoznak évek óta, hátha egyszer észreveszi majd a hajó kormányosa, és el tudja kerülni a jéghegyeket. Az ötven szerzőtől származó, rendkívül szerteágazó témaköröket feldolgozó írások jelentős érdeklődést váltottak ki számos olvasóban. Cikksorozatunk századik írásaként szeretnék most kiemelni néhány gondolatot, amely társadalmunk, nemzetünk megmaradásának szolgálatában nem kerülheti el a felelős értelmiség figyelmét.

A globális gazdasági érdekcsoportok „progressziója” évtizedek óta azt sulykolja a médiában,¹⁴⁴ (5) hogy emberi kiteljesedés csak a „munkában” lehetséges. Ez az ideológia és a mindent átható marketing – miközben a „nők kiteljesedését” tűzi a zászlóra, valójában többszörös munkaterhelésnek veti alá őket –, végzetes károkat okoz a következő nemzedékek életében. Ezt a célt képviseli az unió is a demográfiai kihívások „kezelésére”. Nemrég kapott ismét felhatalmazást (öt évre) a korábbi biztos munkája folytatására, amelynek „eredményességét” az adatok mellett a józan ésszel döbbenetesen szembenálló munkaterve is garantálja. Álláspontja szerint¹⁴⁵ 1) növelni kell a foglalkoztatottak számát, különös tekintettel a nőkre és a fiatalokra, mert ez egyben növelni fogja a közösség versenyképességét is. 2) Meg kell teremteni a család és a munka összhangját, hogy ne jelentsen hátrányt a karrierben a gyermek, amelynek eszköze a nők részarányának növelése a munkaerőpiacon (!). 3) Ösztönözni kell az időskorúak munkavállalását és 4) a legális migrációt.

Az érvelést olvasva úgy tűnik, egymással párhuzamos valóságértelmezések léteznek. Van egy érzékelhető és van egy hirdetett, a politika által elfogadtatni kívánt valóság. Míg korábban az volt az érvényes valóság, hogy meg lehet oldani belső erőforrásokból a problémát, ezt olvastuk, hallottuk a médiából, ma már migrációval próbálják kezelni. Amikor már tarthatatlanná válik az álláspont például a bűnözés miatt, átértelmezzük a valóságot, és azt mondjuk, hogy nem is volt cél soha, félreértették.

Nehéz kulturált érveket találni ennek a, valóságot teljes mértékben figyelmen kívül hagyó politikai marketingnek a keretezésére, hiszen első olvasásra is szembeötlő skizoid jellege. Háttérét talán akkor érthetjük meg, ha figyelembe vesszük a feministák egyik francia filozófusának, Simone de Beauvoir-nak még az ötvenes években bemutatott, mára megvalósulni látszó „nagy tervét”, amelyben kijelölte az irányt: „Egyetlen nőnek se legyen joga otthon maradni és gyerekeket nevelni. Nem jó, ha a nők szabadon választhatnak, mert féltő, hogy túl sok nő mellett dönt.” Az időskorúak munkavállalásának szorgalmazása ugyancsak szűkíti a gyermekvállalás lehetőségét, hiszen az unokáktól vonja el az időt, és kikezdi a család összetartó erejét. Végül a fent idézett négyes pontban válik világossá, hogy valójában a népességcsere lehet az uniós szakpolitika fő célja.

¹⁴⁴ 1.7 A progresszió nem egyeztethető össze a 2,1-es termékenységgel – Tóth I. János

¹⁴⁵ A bizottság közleménye az európai parlamentnek, a tanácsnak, az európai gazdasági és szociális bizottságnak és a régiók bizottságának. Demográfiai változások Európában: a cselekvés eszköztára – Brüsszel, 2023.10.11. COM(2023) 577 final

¹⁴³ <https://megtakaritasgyerekeknek.hu/gyermekneveles-koltsegei/>

A népességfogyás jelensége az európai és a fejlett országokban megfigyelhető, megállíthatatlannak tűnő folyamata százéves múltat tekint vissza. A felszínen gyakran a modernizáció, az értékváltozás, a klímavédelem, a női egyenjogúság, karrierigény stb. köntösében megjelenő érvelések mellett nézzük meg, lehetnek-e olyan érdekek, amelyek ezt a társadalmi folyamatot meghatározzák.

Az extenzív gazdaságfejlesztési modellben gondolkozva minden felnőtt embert a „versenyképesség fokozása érdekében” közvetlenül a GDP-termelő munkaerőpiacra terelünk, figyelmen kívül hagyjuk az úgynevezett „láthatatlan munka” értékét, amely egyes becslések szerint a GDP egyharmadát is kiteszi. Ennek figyelmen kívül hagyásával – hosszú távon – a humán erőforrás újratermelésétől vonjuk el az forrásokat, ezáltal mind létszámában, mind minőségében leépül a humán rendszer, és négy-öt generáció alatt a társadalom felszámolja önmagát. Ezt látjuk itthon és a nyugati országokban egyaránt.

Intézményekbe zárjuk csecsemőinket, a következő generációt. Amikor tömegesen jelennek meg sérült gyermekek az iskolákban, pszichológusi hálózatot hozunk létre, s ha az sem gyógyíthatja be a korai sebeket: bolt-, metró-, iskola-, BKK- stb. rendőrséget hozunk létre, majd börtönöket építünk. Ha pedig mégsem jön létre a „minőségi munkaerő” – olyan ipart telepítünk be, amelyet majd máshol sikeresebben szocializált vendégmunkások üzemeltetnek. A társadalmi bizalom leépülését erővel próbáljuk orvosolni.

Mindebből következik – még ha csak a gyermekvállalásról, a demográfiáról, a nők munkavállalására fókuszálunk is – egy rendkívül összetett társadalmi szöveggel van dolgunk, amelynek csak az egyik nézőpontja a gyermekszületések kérdése. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül a fonódó generációk egymást követő láncolatát, amelyben az utódgeneráció fizikai és mentális egészségét (a humán tőke volumenét, az ország későbbi gazdasági erejét, versenyképességét) az elődök családi és iskolai szocializációjának eredményessége határozza meg.

Ha versenyhelyzetbe hozzuk a családokat, és kénytelenek egyszerre megfelelni a munkaerő-piaci és a gyermeknevelési feladatoknak, vagy nagyon kevesen „állnak rajthoz”, vagy az egyik célt kénytelenek lesznek elengedni a másik kedvéért.

Ha komolyan vesszük hazánk – az MNB által szorgalmazott – extenzív fejlődési pályáról való áttérésének szükségességét az intenzív fejlődési modellre, vagy másként fogalmazva a munkaalapú társadalomról a tudás-, tanulásalapú társadalmi vízióra, a munkamegosztás keretében lehetővé válhat, hogy egyes társadalmi rétegek, csoportok inkább a GDP termelésére, míg mások inkább a következő generáció minőségi felnevelésének hosszú távú feladataira figyelve, mindkét területen sikeressé válhassanak. Ne vág-

juk el a fák gyökereit, amely, bár csak nagyon lassan, esetleg évtizedek múlva kezd el kiszáradni, de mire megjelennek a kiszáradás első tünetei, már semmit nem tehetünk a fa életben tartásáért!

A demográfiai paradoxon kezelésében, úgy tűnik, el kell engednünk a már kudarcot vallott európai irányelvekhez való igazodás célját, és inkább a keresztény gyökerekre érdemes hagyatkozni, hiszen ez évszázadok óta bevált, működőképes receptet kínál¹⁴⁶, (63) és a meghatározó társadalmi szervezetek közül a katolikus egyház képviseli ennek értékrendjét.

Ferenc pápa az *Ez a gazdaság öl* című könyvében így ír: „A rossz irány a társadalmi struktúrákba fészkelte be magát, amelyből kiindulva nem lehet jobb jövőt várni. A nevelés minden társadalom alkotósejtjében, a családban kezdődik. E nélkül a szilárd alap nélkül homokra építünk, amelynek súlyos társadalmi következményei lesznek. Az egységes, termékeny és felbonthatatlan család hordozza a jövőbe vetett remény alapvető alkotóelemeit. A nevelés pedig nem korlátozódhat pusztán technikai ismeretekre, hanem az emberi személy átfogó fejlődését kell szolgálnia.”

Ezek közé tartozik az emberi erőforrások felhasználásának kérdése is. Szent II. János Pál így fogalmazott 1981-ben a *Familiaris consortiában*: „Le kell győzni azt a felfogást, amely szerint nagyobb megbecsülés illeti meg a nőt a háznon kívüli, mint az otthon végzett munkájuk miatt. Ahogy szükséges annak elismerése, hogy a férfiakkal és nőkkel egyenlő joguk van a közhivatalok viseléséhez, úgy a társadalmat oly módon kell megszervezni, hogy a feleségek és anyák ne kényszerüljenek családon kívüli munkára, és a családok méltó módon élhessenek és gyarapodhassanak akkor is, ha az anyák minden idejüket a saját családjukkal kapcsolatos tevékenységgel töltik.”

Az, hogy ennek a nyilvánvaló összefüggésnek a felismerése és az elfogadása oly soká késlekedik a társadalomban és a döntéshozatalban, mutatja, hogy milyen óriási kihívásról van szó. Azért nehéz szembe szállni a folyamattal, mert olyan komplex, az élet minden területét átfogó, strukturális kihívásokról van szó, amelynek átalakítása a társadalmi működés számos területét érinti, amelyet egyetlen ország sem képes egyedül meglépni, hiszen feladná a gazdasági potenciáljának jelentős részét¹⁴⁷. (31) Az egyik működőképes megoldás, amelyet évtizedek óta használ a fejlett világ, az a termelés ki- szervezése az olcsó munkaerőt nyújtó távol-keleti országokba vagy az ilyen munkaerő importja a fejlett régiókba¹⁴⁸. (14)

¹⁴⁶ 5.1 A család Isten tervében 1. rész – Erdő Péter

¹⁴⁷ 10.2 Út a reménytelenségből a remény felé – Platthy Iván

¹⁴⁸ 3.4 Kitérés pontok – a demográfiai paradoxon 1. rész – Benda József

A napokban bejelentett, nagyszabású adócsökkentési program minden bizonnyal hozzá fog járulni a születésszámok emelkedéséhez. Igazságosabbá válik a társadalmi munkamegosztás, növelheti a családban élés iránti elköteleződést, növekedhet a két-, esetleg a háromgyermekes családok száma. Mivel azonban itt egy történelmi méretű, komplex folyamat átalakítása a feladatunk, továbbra is szükségünk lesz számos más társadalmi folyamat újragondolására, a „nagy stratégia” elindítására, amelynek kialakításához érdemes figyelembe venni a vitában is megjelenő építőelemeket.

1. A szerzők többsége egyetért abban, hogy őszinte és önkritikus, szókimondó szembenézés nélkül, amelyben a szakértők értékelik a globális körülményeket és a megtett lépéseket, majd leegyszerűsítik, átalakítják a támogatási rendszert, és megszólítják a fiatalokat¹⁴⁹, aligha érhetőek el további eredmények. (Hajnal B. 29) , Skrabski F. 24), Tárkányi Á. 22)
2. A stratégia kidolgozása, megvalósítása egy alkalmas szervezeti egységet igényel (minisztérium, kutató-fejlesztő intézet¹⁵⁰, Benda J.), hogy minden törvény és intézkedés¹⁵¹ átvizsgálható legyen ebből a szempontból (Székely J. 17) .
3. Csak a történelmi bizonyítékok alapján sikeres keresztény társadalmi berendezkedés hozhat eredményeket a kihívások kezelésében.
4. Mivel Magyarország nem egy zárt társadalom¹⁵² (Mádi L. 23), és ez a problémakör az egész fejlett világot érinti, érdemes volna az uniós elnökséget felhasználni¹⁵³ (Platthy I. 31) arra, hogy több nemzetközi kutatóintézet kereteiben is kezdődjenek meg¹⁵⁴ a problémafeltáró munkák (Benda J.).
5. A megoldhatatlannak látszó probléma¹⁵⁵ (Mádi L. 23) kezeléséhez a pénzkapitalizmus születésellenes társadalom-szerveződési folyamatainak¹⁵⁶ (Garaczi I. 20) „elősködő” természetére reflektálni kell¹⁵⁷ (Bogár L. 25).

¹⁴⁹ 3.7 Vállalj gyermekeket, mert nem fogsz megélni a nyugdíjadból, fiam! – Tárkányi Ákos

¹⁵⁰ https://www.academia.edu/96342082/Csal%C3%A1d_%C3%A9s_K%C3%B6z%C3%B6ss%C3%A9g_Fejleszt%C5%91_Int%C3%A9zet

¹⁵¹ 10.3 A gyermek: áldás – Székely János

¹⁵² 1.5 Demográfia – korszellem és tennivalók – Mádi László

¹⁵³ 10.2 Út a reménytelenségből a remény felé – Platthy Iván

¹⁵⁴ https://www.academia.edu/96342082/Csal%C3%A1d_%C3%A9s_K%C3%B6z%C3%B6ss%C3%A9g_Fejleszt%C5%91_Int%C3%A9zet

¹⁵⁵ 1.5 Demográfia – korszellem és tennivalók – Mádi László

¹⁵⁶ 4.8 A család olaj az élet lámpásában – Garaczi László

¹⁵⁷ 3.2 Demográfiai dilemmák – Bogár László

6. A családok lelki egészségéhez¹⁵⁸ (Nádasi M. 8) szükséges társadalmi feltételek megteremtését¹⁵⁹ (László T. 3) [családi életre nevelés az iskolákban¹⁶⁰ (Téglásy I. 19), felkészítés a házasságra, civil társadalmi védőháló, a generációk közötti, kölcsönös támogatás feltételei stb.]
7. Az életkezdés biztonságához szükséges feltételek¹⁶¹ (Székely J. 17) megteremtését.
8. A határon kívül rekedt magyarsággal egységben való gondolkodást¹⁶² [a bevándorlás/helyben maradás dilemma kezelését, hogy ne emésszük fel a szóróványmagyarságot (Tóth P. P. 4)].
9. A lakhatás biztosítását a szegényebb társadalmi rétegek¹⁶³ számára is (Hajnal B., 29; Szabadkai A. 6).
10. A rendelkezésre álló emberi erőforrások felhasználásának¹⁶⁴ (László T. 2) egyensúlyba állítását (a munkahelyi és a családi feladatok között, például részmunkaidős foglalkoztatás).
11. Az iskolai szocializációs¹⁶⁵ folyamatok átalakítását (Benda J. 59) (a versengés helyett az együttműködés kultúrájának és képességrendszerének kialakítása¹⁶⁶). (62)
12. A versenyképesség megőrzésének szempontját figyelembe véve és egyben a nagycsaládosok terheit könnyítve¹⁶⁷ (60) alkalmas eszköznek tűnik a társadalmi munkamegosztás [vendégmunkások alkalmazásával egyidejűleg a családi életpályamodell bevezetése; a hozzáadott érték növelése érdekében a fiatalok képzettségi szintjének emelése¹⁶⁸ (Botos K. 15, Mádi L. 23., Benda. 59, Tóth I. J.)].
13. Azokat a családokat, amelyek vállalják a csecsemő és gyermek komplex gondozásának¹⁶⁹ (64) nemzetmentő feladatait, és gyermekeikben a szeretetre való képesség kifejlesztését, kiemelt támogatás ille-

¹⁵⁸ 8.10 Válaszúton – Nádasi Katalin

¹⁵⁹ 10.4 Mentális szempontok a demográfiai trendfordulóban – László Tamás

¹⁶⁰ 5.8 Hány éves a magyar magány? – Téglásy Imre

¹⁶¹ 10.3 A gyermek: áldás – Székely János

¹⁶² 2.5 A magyar népesedés történelmi alakulása – Tóth Pál Péter

¹⁶³ 1.6 A gyermeknek a testvér a legnagyobb ajándék – Hajnal Béla, 9.6 Lakásgazdálkodás a demográfiai helyzet javítása érdekében – Szabadkai Antal

¹⁶⁴ 9.1 Demográfiai trendforduló az életpályák mentén – László Tamás

¹⁶⁵ 7.10 Iskolai szocializáció – Benda József

¹⁶⁶ 7.11 Paradigmaváltás a közoktatásban – Benda József

¹⁶⁷ 1.4 Demény Pál György kasszandrai javaslatai – Fekete Gyula

¹⁶⁸ 1.1 Demográfiai vészhelyzet – Kitörési pontok – Botos Katalin

¹⁶⁹ 8.11 Vajon jól ülünk a lovon? – Kacsó András és Somfai Ágnes

ti. A sokgyermekes családok kiemelt támogatása¹⁷⁰ (Benda J., Mádi L., 77 László T., Székely J., Tóth I. J. 7, 78), és elszegényedésének megakadályozása¹⁷¹ (Ifj. Fekete Gy. 81).

14. Egy méltányosabb, igazságosabb nyugdíjrendszer kialakítását¹⁷² (Tóth I. J. 11, Mádi L., 23 Botos K. 15, Banyár J. 18). Alkotmányellenes, indokolatlan és méltánytalan az a mechanizmus, amely hátrányos helyzetbe hozza azokat, akik (munkavállalóként és nyugdíjasként egyaránt) felnevelik a járulékot fizető generációt.
15. A részmunkaidős foglalkoztatás lehetőségének¹⁷³ megteremtését legalább az állami intézményekben (Székely J. 17, Skrabski F. 24).
16. Csak a történelmi bizonyítékokra épülő eszközök alkalmazására érdemes támaszkodni (például ON-CSA-program, a háromgyermekesek gyors lakáshoz segítése 1972-től, a sokgyermekesek kiemelt támogatása, *HISZÜK-életpályamodell*). Nagyot léphetnénk az egyensúly helyreállítása felé – néhány fejlett országban ezt évtizedek óta működik –, ha a vendégmunkások alkalmazása mellett, önkén-

tes alapon, haza tudnánk engedni a sokgyermekes édesanyákat.

A „nagy stratégia” kialakítása kormányzati feladat. Mindazonáltal tisztában kell lenni azzal, hogy jelentős kérésben vagyunk, a ma ismert körülmények fenntartása már lehetetlen, mert az elmúlt tíz évben a szükséges kiemelt támogatás nélkül kiengedtük a szülőképes korból azt a generációt, amelyik még képes lehetett volna egy nagyobb létszámú nemzedék elindítására. Ez évben hetvenezer körül várható a születések száma, amely 20–25 év múlva ötmilliós népességszámot vetít előre. A hajó elment.

Az általunk (korábban is) javasolt stratégia arra lehet alkalmas, hogy a közeljövőben néhány ezres születésszám-növelést eredményezzen. A következő évtizedekre azonban kialakíthatnánk még a feltételeket egy egészségesebb generáció felnövekedéséhez, és 20–25 év távlatában elindíthatnánk egy koherens, hosszú távú építkezést a nemzet új felemelkedéséhez.

Ceterum censeo: a magyar kultúrát csak a sokgyermekes családok és a HISZÜK családi életpályamodell tudja megmenteni. ♦

¹⁷⁰ 8.5 A főállású szülőségről – Tóth I. János

¹⁷¹ 3.10 A termékenységsökkenés megállítása 2. rész – Fekete Gyula

¹⁷² 3.8 Gyerekvállalás és nyugdíj: múlt, jelen és jövő – Tóth I. János

¹⁷³ 8.1 A harmadik királyfi vagy királylány a kulcs a népesedési fordulathoz – Skrabski Fruzsina–Újváry András

ÖSSZEGLÉS

A Magyar Hírlapban megjelent 101 cikk alapján tervezett könyv egyik legfontosabb innovációja, hogy egy komplex stratégia olvasható ki belőle, ami túlmutat a 2010 óta tartó, magyar családokat támogató intézkedéseken. Az alacsony termékenység, a „demográfiai tél” szinte minden fejlett országban súlyos problémát jelent, vagyis civilizációs válságról beszélünk, amire eddig még sehol sem sikerült hatékony megoldást találni. Ezért van szükség új, eddig nem alkalmazott megközelítésekre, egy átfogó, tudatosan felépített szemléletformálásra, hogy a negatív folyamatokat (a radikális individualizmusnak, a jólétnek antinatalista hatását, valamint azt, hogy a házasság, a család, sőt maga az ember is állandó támadások kereszt-tüzeiben áll) meg lehessen fordítani.

Mivel számos szerző, esetenként egymással vitatkozva, különböző szakmai háttérrel szólt hozzá a vitához, lehetetlen vállalkozás volna ezekből egy áttekinthető és koherens összefoglalót készíteni. Ezért két megközelítést alkalmaztunk. Az első részben – szerkesztői önkénnyel – kiemeljük a legfontosabbnak tartott üzeneteket, a második részben öt témakörbe rendezve – előfordulásának gyakorisága alapján – bemutatjuk a cikkekben megfogalmazott 458 javaslatot. (szemléletformálás, szakpolitikák, stratégia, közösségfejlesztés, új intézkedések).

A legfontosabb üzenetek összefoglalója

Az elmúlt években jelentős erőfeszítéseket tett a kormány a családok helyzetének javítására, méltán került a nemzetközi figyelem előterébe. Az elmúlt hónapokban bejelentett adókedvezmények minden bizonnyal hatással lesznek a születések számára. Néhány területen a számok is jelzik az eredményeket, a szükséges trendfordulót azonban nem látjuk. A 2024-ben 76 ezer baba született, ami egy alig 6 milliós lakosságot vetít előre. 2025-ben a születések száma várhatólag 70 ezer alá esik, és a következmények beláthatatlanok. Továbbra is indokolt tehát ránézni a folyamatokra, ébren tartani a figyelmet, keresni az eddig fel nem tárt összefüggéseket és a lehetséges megoldásokat.

A kormányzat elsősorban gazdasági – adópolitikai, lakástámogatási, infrastruktúra fejlesztési, konkrét család-támogatási stb. – eszközökkel törekszik a demográfiai válság megoldására. Könyvünkben az is megmutatkozik, hogy egy trendfordulóhoz szélesebb eszköztárra lehet szükség.

A krízis megoldásának az egyik legnagyobb nehézsé-

ge, hogy minden szakma egy sajátos buborékban él. Szókincsük, témáik, gondolkodásuk, céljaik, módszereik – ahogy Demény Pál is fogalmaz – alig érthetők a rokon szakmák művelői számára, így a lehetséges kooperáció és a szinergiák elmaradnak. Egy ilyen, a társadalom fejlődésének minden szegmensét érintő komplex téma megértése nem lehetséges a demográfia, a közgazdaság, a pszichológia, a neveléstudomány és más szaktudományok, valamint a média képviselőinek részvétele nélkül. Ezért mi magunk a szervezetfejlesztés eszköztárával dolgoztunk, és az eltelt években felépítettük, kialakítottuk a szakmaközi párbeszédet.

A születésszám-csökkenés egyik lényeges magyarázata az úgynevezett gazdasági-demográfiai paradoxon, melynek lényege, hogy a gazdasági növekedés – mely a kormányzás egyik alapvető célkitűzése – azért jár együtt a gyermekvállalási hajlandóság csökkenésével, mert mindkettő erőforrás igényes. A modern társadalmakban (a volt szocialista blokkban gyorsan, máshol fokozatosan) kivonták a női munkaerőt a gyermeknevelésből, és a gazdaságba irányították. (az összegzésben ez több témakörben is megjelenik, mint pl. szemléletformálás, adópolitika, főállású szülőség stb.)

Ha minden felnőtt embert a közvetlenül a GDP termelő munkaerő piacra terelünk, figyelmen kívül hagyjuk az ún. „láthatatlan munka” értékét, amely egyes becslések szerint a GDP 1/3-át is kiteszi. Ennek figyelmen kívül hagyásával – hosszú távon – a humán erőforrás újratermelésétől vonjuk el a forrásokat, ezáltal mind létszámában mind minőségében leépül a humán rendszer, és a társadalom felszámolja önmagát. Ezt látjuk itthon és a nyugati országokban egyaránt, amelyre a társadalmi berendezkedés, a gazdaság, a kultúra, a családok szerepének újra tervezése nélkül aligha található hiteles megoldás.

Jól mutatják ezt a vonatkozó uniós irányelvek is, melyekben olyan – már eddig is eredménytelennek mutató – álmegoldásokat szorgalmaznak, mint pl. a kisgyermeket nevelő szülők és az idősebb korosztály (a potenciális nagyszülők) foglalkoztatásának további erőltetése és a migráció támogatása. Fel sem merül köreikben demográfiai paradoxon, melynek lényege, hogy a termelő munka és gyermeknevelés egyaránt befektetést igényel munkaidőben és anyagi forrásokban egyaránt. Bár a felszínen gyakran a modernizáció, az értékváltozás, a klímavédelem, a női egyenjogúság, karrierigény stb. köntösében folyik az ér-

vek ütköztetése, a mélyben azonban egy versenyképességi csapdában van a fejlett világ, melyből önmagában egyetlen ország sem képes kilépni anélkül, hogy kockáztatná a gazdasági ellehetetlenülését.

A magyarországi folyamatok tehát a fejlett világ egészét érintő történelmi trendbe illeszkednek, mellyel gondolhatunk a több évtizedes hazai erőfeszítésekre (Fekete Gyula, Kopp Mária, Andorka Rudolf, Demény Pál, Tóth Pál Péter és mások munkásságára) vagy a kormány intézkedéseire, eredménytelennek látszanak

A komplex probléma egyik lehetséges megoldását abban látjuk, hogy a „nők felszabadítása” után felszabadíthatnánk az édesanyákat is a többszörös munkaterhelés alól. Ennek az lehetne a módja, hogy kialakítanánk egy olyan társadalmi alszektort (nagy családosok alszektort vagy életpálya modelljét), amelyben az önkéntesen belépő fiatalok megkapnák az anyagi, képzési és közösségi (mentálhigiénés) támogatást ahhoz, hogy csak a családjuknak élve a minőségi „munkaerő” újratermelésében vehessenek részt. Ez valójában azt is jelenthetné, hogy az ún. „láthatatlan munka” egy részét – amelybe az otthon végzett gyermeknevelési feladatok tartoznak, (és felmérések szerint a GDP 1/3-át jelenik) –, besorolnánk a fizetett munkavégzések közé. Ez a megoldás azokat a családokat tudná helyzetbe hozni, akik már bizonyították elkötelezettségüket, és képesek voltak legalább 3 gyermeket vállalni.

A modell (Hivatásos Szülők néven¹⁷⁴) kidolgozott, megjelent a „*Jövönk a gyermek*” című tanulmánykötetben¹⁷⁵, de más szakértők is – főállású szülőség néven¹⁷⁶ – hasonló koncepciót dolgoztak ki. A modell élvezi a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia támogatását is, amely így foglalt állást a „*Megújulás a szeretetben*” című körlevelében: „Az első életévben az állandó anyai jelenlét biztosítja a legjobban a csecsemő idegrendszerének, érzelmi életének teljes körű, zavartalan fejlődését. Az Egyház és a társadalom különleges összefogására van szükség ahhoz, hogy a gyermek számára szükséges gondoskodást megkapja. Meg kell teremteni a feltételeit annak, hogy lehetőség nyíljon az édesanyák otthon maradására és a személyes törődés kereteinek, a nagycsaládos életpálya-modell kiteljesítésére.”

A pszichológiai kutatások, a kötődésemélet szerint az egészséges emberi fejlődéshez személyes anya-gyer-

mek kapcsolatra van szükség, mert az itt megtapasztalt élelmények meghatározzák a felnövekvő generációk önbizalmát, párválasztási vagy éppen elhárítási attitűdjét, utódgondozási képességeit. Túl kell tehát lépni a szűken vett gazdasági, munkaerő-piaci szemléleten, és figyelembe kell venni a következő generáció sikeres szocializációjának feltételrendszerét.

A modell kialakítása – Magyarországon – demográfia-történeti adatok alapján is indokolt. Az 1960-as években még meglévő 2,1 körüli termékenységi ráta a sokgyermekes családok magas arányának volt köszönhető. A KSH-adatok szerint a ráta csökkenésével párhuzamosan mára ez a réteg eltűnt.

Nem létezik olyan „csodafegyver”, amely önmagában megoldaná a problémát. Fontos tudatosítani, hogy a demográfiai folyamatokat számos, egymással összefüggő tényező alakítja, így ezekre csak komplex és összetett válaszok adhatók. Az újra tervezésnek ezért feltétlenül sokszempontúnak kell lennie, mivel maga a demográfiai válság is több tényező összetett kölcsönhatásából keletkezik. Ezért a megoldási javaslatokban a gazdasági eszközök mellett hangsúlyosan meg kell jelennie az iskolai szocializáció¹⁷⁷, az ifjúságpolitika újragondolásának, a kulturális és mentális szempontoknak, a fiatalok első lakáshoz jutása célzott támogatásának.

Életünket a szüleink által meghatározott keretek között éljük, ahogy mi is hatással vagyunk utódaink életlehetőségeinek alakulására. A fonódó generációk, a többgenerációs családok figyelembevétele nélkül nem lehet eredményes népesség- politikát folytatni. Több szerző írja, hogy szükség volna – a pedagógus-továbbképzés számára – Közösség-, Házasság- és Családélettan kézikönyvek összeállítására.

Ezekkel lehet elérni azt, hogy a szülői otthon elhagyása, a párválasztás, házasságkötés és ezáltal az első gyermek születése a mai, egyre jobban kitolódóhoz képest korábban történjen. Ezt alátámasztandó, paradigmaváltásra van szükség a településfejlesztésben, a lakhatás kérdéseiben. Több írás foglalkozik a demográfiai folyamatok és a nyugdíjrendszer kapcsolatával, szorosabb kapcsolatot javasolva a generációk között. Számos cikkből világossá válik, hogy a közösségfejlesztésnek erőteljes érintkezési pontja van a demográfiai folyamatokkal, ezért erre is nagyobb hangsúlyt kell fektetni.

A hazai és nemzetközi történelmi folyamatok alapján abban is biztosak lehetünk, hogy ilyen léptékű társadalmi probléma megoldása elképzelhetetlen egy elkötelezett munkatársakból felállított minisztérium, és egy ágazati egyezte-

¹⁷⁴ *Hivatásos Szülők (HISZÜK) program*

¹⁷⁵ https://www.academia.edu/22504078/A_demogr%C3%A1iai_kr%C3%ADzis_%C3%A9s_az_iskolai_szocializ%C3%A1ci%C3%B3_II_r%C3%A9sz_

¹⁷⁶ 8.6 Demográfiai huszárvagás: a főállású szülőség – Tóth I. János

¹⁷⁷ 7.10 Iskolai szocializáció – Benda József

tésekkel készülő nemzeti demográfiai stratégia megalkotása nélkül, melynek része lehet egy nemzetközi demográfiai kutató hálózat kialakítása és benne a magyar részvétel is.

458 javaslat

A kötet korábbi fejezetei tematikus csoportosításban mutatták be a *Magyar Hírlap* „Vita a demográfiáról” című sorozatában megjelent publicisztikákat. Ez a fejezet a javaslatokra összpontosítva ad átfogó képet a vitáról. A tanulmánykötetben 458 különálló javaslatot azonosítottunk, amelyek a népesedési problémák kezelésére irányuló állami és társadalmi beavatkozások lehetséges irányait vázolják fel. Az áttekintést a Mesterséges Intelligencia segítségével készítettük el.

A javaslatok a termékenység növelését célozzák, bár célcsoportjuk, tartalmuk és eszközrendszerük különbözhetnek. 30 kulcsfogalom segítségével tekintjük át a javaslatokat, melyeket öt beavatkozási területre rendeztünk. A kulcsfogalmak a javaslatok tartalmi irányait és súlypontjait fejezik ki.

Mint minden osztályozási kísérlet, ez is hordozhat vitatható elemeket, de az áttekinthetőség szempontjából célszerűnek tűnik.

A kulcsfogalmakat # jellel jelöltük, és első előfordulásukkor zárójelben feltüntettük, hogy hány javaslat tartozik hozzájuk. A konkrét javaslatokra pedig a tanulmánykötetben elfoglalt sorszámuk alapján hivatkozunk.

A 20 leggyakrabban előforduló kulcsfogalom: # szemléletformálás (77 db), # stratégia (54), # oktatás-nevelés (42), # kutatás (31), # lakáspolitikai (26), # támogatáspolitikai (23), # adópolitika (21), # nyugdíjreform (15), # média (14), # településfejlesztés (13), # egészségügy (10), # gazdaságpolitika (10), # spiritualitás (10), # főállású szülőség (9), # intézmény (6), # bérpolitika (5), # komplexitás (5), # közpolitika (5).

A leggyakoribb kulcsfogalom a # szemléletformálás, ami azt tükrözi, hogy a szerzők jelentős része szerint a termékenység alakulása nem csupán gazdasági vagy intézményi feltételektől, hanem mélyebb társadalmi-kulturális attitűdöktől függ. A gyermekvállalást visszatartó tényezők között gyakran jelennek meg az értékvesztés, az individualizmus, a hedonizmus és a jövőkép hiánya – ezek viszont csak hosszabb távon, tudatos szemléletformálással befolyásolhatók. Ebből fakadóan kiemelt szerepet kap az oktatás, a média, a kulturális közeg, a nyelvhasználat, sőt az identitáspolitika is.

A második leggyakoribb kulcsfogalom a # stratégia, amely arra utal, hogy a szerzők nem elszigetelt, ad hoc intézkedéseket sürgetnek, hanem hosszú távú, átfogó népesedéspolitikai gondolkodást szorgalmaznak. Ez rendszerint

középtávú vagy generációs távlatú kormányzati programokat feltételez, ahol a demográfiai célokat koherens politikai vízió, intézményi együttműködés, folyamatos monitoring és visszacsatolás támogatja.

A harmadik leggyakoribb kulcsfogalom a # oktatás-nevelés, ami szintén a társadalmi mentalitás formálását célozza, különösen a fiatal generációk körében. E javaslatok nemcsak az iskolarendszerről, hanem az óvodai nevelésre, a tanárképzésre, a nemi szerepekhez való viszonyra és a családi szocializáció támogatására is kiterjednek. Különösen hangsúlyosak azok a kezdeményezések, amelyek a gyermekvállalást mint életcél, közösségi felelősséget és társadalmi értéket jelenítik meg.

A negyedik leggyakoribb kulcsfogalom a # kutatás, amely azt mutatja, hogy a szerzők jelentős része a népesedéspolitikai beavatkozások megalapozását és hatékonyságának növelését elképzelhetetlennek tartja rendszeres, célzott, multidiszciplináris kutatások nélkül. A javaslatok között megjelennek például a családpolitikai programok hatásvizsgálatai, célcsoportok (pl. fiatalok, nagycsaládosok, kivándorlók) helyzetének és motivációinak feltérképezése, valamint a nemzetközi jó gyakorlatok összehasonlító elemzése is. A kutatás itt nemcsak akadémiai igényként jelenik meg, hanem gyakorlati eszközként is – a tudásalapú döntéshozatal kulcseleme.

Az ötödik leggyakoribb kulcsfogalom a # lakáspolitikai, amely azt jelzi, hogy a szerzők jelentős része a biztos lakhatást a családalapítás egyik legfontosabb strukturális feltételeként értelmezi. Gyakran visszatérő elem, hogy a gyermekvállalás elhalasztásának egyik fő oka a lakhatási bizonytalanság – különösen a fiatal felnőttek és kezdő családok körében. E javaslatok közös kiindulópontja, hogy stabil lakhatási háttér nélkül a családalapítási döntés kockázatos és bizonytalan, különösen a gazdaságilag kiszolgáltatott rétegek számára. Így a lakáspolitikai nemcsak gazdasági, hanem demográfiai és társadalompolitikai eszközként is értelmeződik.

A kulcsfogalmakat öt beavatkozási területre különítettük el:

1. *Szemléletformálás (142 db)* – A demográfiai válság kulturális és értékrendi okaira irányítja a figyelmet. Kulcsszavak: # szemléletformálás (77), # oktatás-nevelés (42), # média (14), # komplexitás (5), # kultúra (3), # fehér kihalás (1)
2. *Szakpolitikai javaslatok (115 db)* – A közpolitikai reformokra és jóléti intézkedésekre helyezik a hangsúlyt. Kulcsszavak: # lakáspolitikai (26), # támogatáspolitikai (23), # adópolitika (21), # gazdaságpolitika (10), # egészségügy (10), # bérpolitika

(5), # ifjúságpolitika (5), # közpolitika (5), # családpolitika (4), # törvénykezés (4), # munkaügy (1), # migráció (1)

3. *Stratégiai javaslatok (91 db)* – Intézményi, területi és kormányzati szintű struktúraváltást sürgetnek. Kulcsszavak: # stratégia (54), # kutatás (31), # intézmény (6), # fejlesztéspolitika (3), # nemzetközi tapasztalatok (3)
4. *Közösségfejlesztés (73 db)* – A családalapítás közösségi újra értelmezését és társas támogatottságát célozzák. Kulcsszavak: # közösségfejlesztés (47), # településfejlesztés (13), # spiritualitás (10), # fejlesztéspolitika (3)
5. *Új intézkedések (36 db)* – Korábban nem létező, innovatív intézmények létrehozására tesznek javaslatot. Kulcsszavak: # nyugdíjreform (15), # főállású szülőség (9), # intézmény (6), # biozsák (4), # transz-humanizmus (2)

A 458 javaslatból csak három tartalmazza expliciten a „keresztény” szót (László 7.2, Benda 8.4, Tóth I. J. 10.7), bár a javaslatok túlnyomó többsége szakpolitikai nyelven fogalmazódik meg de a háttérben számtalanszor megjelenik a keresztény értékrend, sőt egy egész fejezet szól erről. A keresztény szemléletű javaslatokat a # spiritualitás kulcsfogalom alá soroltuk.

Szemléletformálás

A publicisztikák statisztikai elemzése azt mutatja, hogy a gyermekvállalásra a szerzők szerint döntő hatást gyakorolnak a kulturális tényezők: az értékrend, a nyelvhasználat, a társadalmi gondolkodás és a kollektív jövőkép. A demográfiai fordulat előfeltétele ezért a kulturális környezet és a társadalmi szemlélet átalakítása. A témához kapcsolódó 142 javaslat – az összes javaslat közel egyharmada – azt célozza, hogy újra definiáljuk a családról való közbeszédet, meghatározzuk a követendő életutak társadalmi képét, és előmozdítsuk a gyermekvállalás társadalmilag elismert normává válását.

Média, kultúra és értékrend (58 db). A társadalom önmagáról alkotott képét alapvetően formálja az, amit a médiában, a kultúrában és a közösségi diskurzusban lát és hall. A javaslatok között 20 közvetlenül a médiára, 14 a kultúrára, és 24 az értékrendre vonatkozik. A szerzők szerint a jelenlegi médiatartalmak gyakran individualista, karriercentrikus életformákat állítanak példaként, miközben elhanyagolják a családi élet örömeit, jelentőségét és társadalmi értékét.

A cél egy kiegyensúlyozottabb médiakép kialakítása, amely a gyermekvállalást értékteremtő, identitásformáló lehetőségként mutatja be, és hozzájárul a közösségi

felelősségvállalás megerősítéséhez. Ehhez szükség van a közszolgálati média aktív szerepvállalására, valamint a közösségi médiaplatformok tartalmi és etikai szabályozására is. A gyermekvállalás akkor válhat újra vonzó életmóddé, ha a közgondolkodásban nemcsak mint lemondással és anyagi megterheléssel járó feladat, hanem mint örömforrás, identitásképző élmény és társadalmilag elismert érték jelenik meg.

Néhány javaslat: értékalapú médiapolitika kialakítása a családbarát tartalmak támogatásával (Balásházy 4.2, Grandpierre 6.7); közszolgálati kampányok a gyermekvállalás pozitív társadalmi szerepéről (Pintér 2.1); kulturális események, kiállítások, irodalmi alkotások ösztönzése, amelyek a családot, mint közösségi értéket jelenítik meg (László 7.9); a szimbolikus politikai tér – például ünnepnapok és a nemzeti emlékezet – családbarát újra értelmezése (Benda 5.6, Téglásy 5.8). Az értékrendi javaslatok gyakran a közjó, a hűség, a gondoskodás és a közösség iránti elkötelezettség újra hangsúlyozását célozzák (pl. Major 4.5, László 4.7, Tóth I. J. 4.9, Erdő 5.3), és azt kívánják elérni, hogy ezek az értékek beépüljenek a társadalmi diskurzusba, ellensúlyt képezve az individualista normák túlsúlyával szemben.

Politikai javaslatok (29 db). A szemléletformálás egyik speciális területét jelentik azok a javaslatok, amelyek a politikai elit felelősségét hangsúlyozzák a közgondolkodás alakításában. Ezek nem a hagyományos értelemben vett jogalkotási vagy végrehajtási intézkedésekre vonatkoznak, hanem a politikai szereplők kommunikációjára, nyelvhasználatára, példamutatására és a közélet szimbolikus dimenzióira.

Közös kiindulópontjuk, hogy a demográfiai fordulat társadalmi támogatottsága nem teremthető meg pusztán technikai vagy szociálpolitikai eszközökkel. A gyermekvállalás mint érték és társadalmi norma csak akkor válhat közmegegyezéssé, ha ezt a politikai nyilvánosság is következetesen képviseli. Ehhez szükséges a családbarát üzenetek hangsúlyozása, a politikai diskurzus tudatos formálása, valamint olyan közös nemzeti célok megfogalmazása, mint például a „demográfiai minimum” kialakítása (Benda 2.10).

Több javaslat a közéleti példamutatás fontosságát emeli ki: a politikusok személyes döntései, családi élete, gyermekszáma, vagy éppen a nyelvhasználatuk normateremtő hatása lehet (Németh 8.7, Benda 3.5). Más javaslatok a szimbolikus politika eszközeire hívják fel a figyelmet: a nemzeti ünnepek családi fókuszú újragondolására, a gyermekvállalás melletti nyilvános kiállásra, vagy a társadalmi jövőkép közös formálására (Fekete 3.10, 3.12, Major 4.4). Ezek a kezdeményezések nem pusztán retorikai fogások, hanem hosszú távon ható kommunikációs és kulturális

stratégiák, amelyek a társadalom értékrendjére is hatással lehetnek. A politikai kommunikáció – megfelelően alkalmazva – alkalmas lehet arra, hogy nemzeti ügyként tematizálja a gyermekvállalást, és ezzel hozzájáruljon ahhoz, hogy a demográfiai kérdés a politikai és társadalmi közbeszéd stabil részévé váljon.

Nyelvpolitikai javaslatok (13 db). A nyelv nemcsak kifejezi, hanem alakítja is nézeteinket: az általunk használt szavak és fordulatok mélyen befolyásolják gondolkodásunkat. A nyelvhasználat stratégiai fontosságát hangsúlyozó javaslatok (Botos 9.9, Tóth I. J. 1.2, Erdő 5.1, Kacsó–Somfai 5.7 stb.) arra hívják fel a figyelmet, hogy a gyermekvállalásról szóló közbeszéd gyakran tudattalanul is negatív kereteket használ – például „teherbe esni”, „lemondani a karrierről”, „gyereket bevállalni” –, ami hosszú távon rontja a gyermekvállalás társadalmi presztízsét.

Néhány konkrét javaslat: a közéleti kommunikációban a gyermekvállalás pozitív nyelvi kereteinek erősítése (Kiss 2.4, Tárkányi 4.7); családbarát szóhasználat bevezetése a hivatali nyelvben, például a jogszabályokban és ügyintézés során (Platthy 10.2); az oktatásban generációkat összekötő fogalmak használata (Tomka 7.7); a „felelős szülőség”, mint társadalmi eszmény megjelenítése a közbeszédben (Tóth 4.9).

Szakpolitikai javaslatok

A demográfiai fordulat nem képzelhető el célzott közpolitikai beavatkozások nélkül. A szakpolitikai javaslatok a családalapítás strukturális akadályainak csökkentését, valamint a gyermekvállalást ösztönző intézményi környezet megerősítését célozzák. A szemléletformáló javaslatok mellett ezek a beavatkozások a gyakorlati megvalósítás feltételeit teremtik meg – kormányzati, önkormányzati és intézményi szinteken egyaránt. A szakpolitikai javaslatokat hét fő beavatkozási területbe soroltuk, amelyek mind közvetlenül vagy közvetve a termékenység növelésére, illetve a családalapítás feltételrendszerének javítására irányulnak. Az alábbiakban röviden összefoglaljuk e hét terület főbb irányait, és példákat adunk az egyes témakörökhöz tartozó konkrét javaslatokra is.

Lakáspolitikai (26 db). A lakhatás biztonságát a családalapítás egyik alapvető előfeltételének tekintő javaslatok (pl. Mádi 1.5, Fekete 3.9, Lőrincz 9.5, Szabadkai 9.6, László 9.1–9.4) elsősorban az első lakáshoz jutás támogatását, a családi otthonteremtés költségeinek csökkentését, valamint a lakáscélú hitelezés kedvezményeit sürgetik. Szorgalmazzák továbbá a gyermekvállalást ösztönző, komplex lakáspolitikai megalkotását, amely elősegíti a fiatalok életkezdését és a nagycsaládos lét fenntarthatóságát. A javaslatok közt szerepelnek az önkormányzati és non-

profit bérlakás-építési programok újraindítása (Hajnal 1.6, László 9.1, Novák 10.6), az otthonteremtési kedvezmények újragondolása és a CSOK mobilitásfokozó reformja (Tárkányi 3.7 László 9.1), valamint az albérlet-támogatás kiterjesztése főállású szülőkre és nagycsaládosokra (Benda 3.4, Lőrincz 9.5). Emellett megjelenik a kilakoltatás elleni védelem (Botos 10.1) és az állami garanciarendszerek szerepe a lakhatásbiztonság növelésében.

Támogatáspolitikai (23 db). A gyermeknevelés költségeinek csökkentését célzó javaslatok közé tartoznak a közvetlen pénzbeli támogatások (pl. családi pótlék emelése), a természetbeni juttatások (pl. ingyenes gyermekétkeztetés), valamint a célzott szolgáltatásfejlesztések (pl. bölcsődei férőhelyek bővítése). Több írás hangsúlyozza a kiszámíthatóság és az adminisztráció egyszerűsítésének fontosságát.

Adópolitika (21 db). A gyermekvállalást figyelembe vevő adópolitikai javaslatok három fő irányba sorolhatók. Egyrészt a többgyermekes családok számára javasolt kiemelt adókedvezmények (Skrabski–Ujváry 8.1), másrészt a családi alapú adózás bevezetése (Fekete 3.11, 3.12, Német 8.3), harmadrészt pedig a közteherviselés átalakítása a gyermeknevelés figyelembevételével (Fekete 4.11, 4.12). A javaslatok célja egy igazságosabb, a gyermekvállalást honoráló adórendszer kialakítása. Külön figyelmet kapott a kormány 2025 eleji bejelentése is, amely a négygyermekes anyák szja-mentességét három-, majd kétgyermekes anyákra is kiterjeszti – ennek várható hatásairól egy publicisztika külön is értekezik (Tóth 10.7).

Gazdasáspolitikai (10 db). A gazdasáspolitikai javaslatok (pl. Fekete 1.4, Hajnal 1.6, Somogyi 6.8, Benda 4.3 és 4.4, Szabadkai 9.7, Novák 10.6) célja, hogy a nagycsaládos lét ne járjon jelentős anyagi hátránnyal, hanem gazdaságilag is „megtérüljön”. Ezek a javaslatok egyrészt a stabil, családbarát munkahelyek létrehozását, másrészt a vidéki gazdaság és a helyi erőforrások hosszú távú hasznosítását célozzák. Több javaslat irányul a közösségi terek, civil hálózatok és a helyi vállalkozások fejlesztésére is, amelyek a társas támogatás és példamutatás révén erősíthetik a gyermekvállalási kedvet.

Egészségügy (10 db). Az egészségügyi javaslatok a szülészeti ellátás színvonalának javításától (pl. Báger 2.9; Bernád 9.10, Tóth 9.11) a reprodukciós egészséghez való hozzáférés bővítésén át a pszichológiai támogatásig terjednek. Külön figyelem irányul a meddőség kezelés, az anyai egészségvédelem és a mentális jólét kérdéseire is, amelyek szintén befolyásolják a gyermekvállalási döntéseket.

Ifjúsáspolitikai (5 db). A fiatal felnőttek támogatása kiemelt szakpolitikai feladat (pl. Mádi 1.5, Hajnal 1.6, László 2.8). A késői párkapcsolati stabilizáció, az elhúzódo tanulmányok és a megkésett egzisztenciális önállóság

komoly akadályai a családalapításnak. A javaslatok ezekre a problémákra kínálnak válaszokat például párválasztási mentorprogramokkal, ifjúsági közösségek fejlesztésével, életkezdési támogatásokkal és iskolai nevelési modulokkal. A cél nem csupán a gyermekvállalás felgyorsítása, hanem a stabil, hosszú távú elköteleződés elősegítése is.

Stratégiai javaslatok

Míg a szakpolitikai javaslatok konkrét programokat és intézkedéseket vázolnak fel, e blokk azokat a rendszerszintű, hosszú távú megközelítéseket gyűjti össze, amelyek egy átfogó demográfiai stratégia alapjául szolgálhatnak. Ezek a javaslatok nem csupán beavatkozásokat sürgetnek, hanem paradigmaváltást is: abból indulnak ki, hogy a demográfiai fordulat tartós biztosításához intézményi, területi és kormányzati szinten is új struktúrákra van szükség.

A 91 stratégiai javaslat között számos olyan szerepel, amely más kulcsfogalmak – különösen a # szemléletformálás – alá is sorolható, ugyanakkor stratégiai jelentőségük miatt ebben a blokkban is megjelennek. A javaslatokat négy fő tematikus egységbe rendeztük:

1. Demográfiai vízió. Több javaslat (Botos 1.1, Fekete 1.4, Szerencsés 2.6, Fodor 6.1, Sütő 6.3, Németh 6.4) világosan artikulált, társadalmi méretű demográfiai jövőkép kidolgozását sürgeti – olyat, amely nem csupán szakpolitikai dokumentumként, hanem a nemzeti közgondolkodásban is jelen lévő, közös célrendszerként funkcionál. A „demográfiai minimum”, mint politikai és társadalmi konszenzus, kiemelt hangsúlyt kap. Közös elem, hogy a népesedéspolitikának túl kell mutatnia az éves költségvetési ciklusokon, és legalább egy generáción átívelő időtávban kell gondolkodnia. Konkrét példák: 110 ezres éves születésszám elérése dinamikus céltávkövetéssel 2030-ig (László 2.8). A 120 ezer újszülött/év „nemzeti minimumként” való rögzítése minden kormányprogramban (Kiss 2.4). A demográfiai szempontok európai versenyképességet erősítő szerepének elismerése (Fekete 1.4).

2. Horizontális koordináció. Az ebbe a csoportba tartozó javaslatok (Mádi 1.5, Benda 3.5, Garaczi 4.8, Erdő 5.4) abból indulnak ki, hogy a demográfiai célkitűzések nem valósíthatók meg szektorális logikával, hanem összehangolt, ágazatközi közpolitikai együttműködésre van szükség. Ezek a javaslatok az egységes döntéshozatali logika, a szinergikus és multiplikatív hatások felismerése, valamint a középosztály-specifikus intézkedések fontosságát hangsúlyozzák. Konkrét példák: A családok jólétét és a születésszámot növelő intézkedések közti különbségtétel (Mádi 1.5). Új, hatékonyabb módszerek bevezetése a korábbi szemlélet meghaladásával (Benda 2.10). Pilot programok indítása a nagycsaládos alszektor megerősítésére (Benda 3.4).

3. Regionalizmus. E javaslatok (Hajnal 1.6, Tóth 2.5, Tárkányi 3.7, Erdő 5.2) a térségi különbségek figyelembevételét hangsúlyozzák, abból kiindulva, hogy a demográfiai problémák nem egységesen jelentkeznek az ország különböző részein. Ennek megfelelően a válaszoknak is differenciált, helyspecifikus megközelítéseket kell követniük. Konkrét példák: A népesedéspolitikában a szubszidiaritás elvének alkalmazása (Erdő 5.2). A vidéki fiatalok helyben maradásának és gyermekvállalásának támogatása (Tárkányi 3.7). Civil társadalom és egyházak bevonása a családtámogatásba (Nádasi 7.5). Helyi népesedési, család-, közösség- és életminőség-fejlesztési stratégiák kidolgozása (Benda 10.5).

4. Intézményfejlesztés. A stratégiai gondolkodás fontos eleme a professzionálisan működő intézményrendszer megléte. Az intézményfejlesztési javaslatok (Garaczi 4.8, Tóth I. J. 4.9, Erdő 5.4, Téglásy 5.8, László 5.10) a szakpolitikai és tudományos háttér megerősítését, az értékelési és visszacsatolási mechanizmusok fejlesztését szorgalmazzák. Konkrét példák: „Család, mint nemzeti tőke” elnevezésű, átfogó társadalmi program elindítása (Garaczi 4.8). A reprodukciós munka gazdasági értéként való elismerése (Tóth I. J. 4.9). Tudományos-kormányzati együttműködések megerősítése (Erdő 5.4). „Válságvárandós” segítő hálózat kialakítása kismamák számára (László 5.10).

Ez a négy stratégiai dimenzió – világos jövőkép, professzionális intézményrendszer, térségi érzékenység és ágazatközi koordináció – együttesen utal arra, hogy a demográfiai fordulat nem csupán állami beavatkozás kérdése. A siker záloga a hosszú távú társadalmi önszerveződés, az egységes stratégiai gondolkodás és a nemzeti célrendszer iránti közös elköteleződés.

Közösségfejlesztés

A gyerekvállalást gyakran nevezik a „legszemélyesebb közügynek” – s ez nem véletlen. Ennek a közérdeknek a megvalósításában kulcsszerepet játszanak a családot körülvevő rokoni, baráti és helyi közösségek. A közösségfejlesztés témakörébe sorolt 73 javaslat (# közösségfejlesztés – 47, # településfejlesztés – 13, # spiritualitás – 10, # fejlesztéspolitika – 3) közös törekvése, hogy a gyermekvállalás ne pusztán egyéni döntésként, hanem közösségi feladatként és értéként jelenjen meg a társadalomban. E javaslatok nem az állami beavatkozás kiterjesztésére, hanem a társadalmi önszerveződés és a közösségi kapcsolatháló megerősítésére helyezik a hangsúlyt.

Több szerző hangsúlyozza, hogy a családalapítás nem csupán gazdasági vagy kulturális, hanem társas-támogatottsági kérdés is: a gyermekvállalás sikerét nagyban meghatározza, hogy az egyén mennyire érzi magát megerő-

sítve a közvetlen és tágabb közösségek részéről. A közösségi szemlélet erősítése ezért magában foglalja a generációk közötti kapcsolatok ápolását, a helyi közösségek újjászervezését, valamint az egyházi és civil szervezetek megerősítését is (Erdő 5.1, 5.2, 5.3, 5.4, Beer 5.5., Földi-Kováts 5.9, Balásházy 4.1, Kacsó 5.7, Zseni 5.11, Székely 10.3 stb.).

Konkrét javaslatok például: közösségi háló létrehozása fiatal, kisgyermekes családok köré (Hajnal 1.6); vidéki és városi „egyke-klubok” szervezése (Tóth 2.5); közösségre ágyazott szerepvállalás ösztönzése (Szerencsés 2.6); a kis-közösségek és családok integritásának védelme a HISZÜK (Hivatásos Szülők) program és kulturális kampányok révén (Benda 3.5); a háromgenerációs modell újraszervezése, nagyszülő-unoka párbeszéd és közreműködés erősítése (Szegő 3.6); a családstratégiai oktató- és támogatóhálózat bővítése (Garaczi 4.8); lelki támogatás nyújtása a családoknak (Erdő 5.4); a nagycsaládosok közösségi ünnepségeken való köszöntése (Németh T. 9.8); a „15 perces város” koncepció megvalósítása (László 9.3); munkahelyek decentrizálása (László 9.3); közművesített telkek biztosítása (Szabados 9.6).

A közösségfejlesztés tehát nem pusztán szociálpolitikai kiegészítő, hanem a népesedéspolitika stratégiai pillére. Olyan társadalmi környezet kialakítását célozza, amelyben a gyermekvállalás nem magánügyként, hanem közösen vállalt értéként és kollektív élményként jelenik meg.

Új intézkedések

A demográfiai vitasorozatban számos olyan javaslat is megfogalmazódott, amelyek nem meglévő intézményrendszerek átalakítását, hanem teljesen új, innovatív megoldások bevezetését célozzák. Ezek az elképzelések túllépnek a hagyományos népesedéspolitikai kereteken, és gyakran radikális reformokat vagy kísérleti jellegű programokat sürgetnek. *Az új intézkedések közös vonása, hogy a meglévő eszközök elégtelenségéből indulnak ki, és ennek megfelelően új típusú társadalmi szerződést vagy intézményi struktúrát szorgalmaznak.*

A legnagyobb számban a *nyugdíjreformmal* kapcsolatos javaslatok jelennek meg (# nyugdíjreform – 15), amelyek a nyugdíjrendszer és a gyermekvállalás közötti kapcsolat újragondolását célozzák. A szerzők közül többen felvetik, hogy a nyugdíjjogosultságot részben a felnevelt

gyermekek számához vagy minőségéhez kellene kötni, így teremtve közvetlen ösztönzést a családalapításra. *Konkrét példák:* pronatalista nyugdíjrendszer (Tóth 1.3, Mádi 1.5, Benda 2.10) „természetes nyugdíjrendszer”, ahol a gyerekek tartják el a szüleiket (Banyár 3.1), hárompillérű nyugdíjrendszer (Tóth 3.8)

Kiemelkedő javaslatcsoport foglalkozik a *főállású szülőség* (# főállású szülőség – 9) bevezetésével, amely szerint a gyermeknevelést – különösen három vagy több gyermek esetén – hivatásként kellene elismerni, és ehhez teljes jogú társadalmi státuszt, pénzbeli és természetbeni juttatásokat kellene társítani. *Konkrét példák:* Főállású szülőség a legalább négy gyermeket vállaló nők számára (Tóth 1.3, 8.5.), HISZÜK program (Mádi 8.9, László 9.1), főállású anyaság a harmadik gyerektől (László 9.1).

Látunk néhány határterületi javaslatot is, mint például a „biozsák” program (# biozsák – 4), amely a meddőségek kezelésének társadalmi támogatását és technológiai fejlesztését célozza, illetve ún. „transzhumanista” megközelítést (# transzhumanizmus – 2), amely a biotechnológia és az emberi reprodukció összekapcsolásának etikai és gyakorlati kérdéseit veti fel. *Konkrét példák:* Társadalmi párbeszéd a mesterséges méh (biozsák) technológiáról (Fodor 6.1, Sütő 6.3, Németh 6.4). Indítsunk széles körű társadalmi párbeszédet a poszthumanizmus kihívásairól: civil, egyházi és tudományos szereplők bevonásával (Németh 6.4).

Összegzőként elmondható, hogy a Magyar Hírlap *Vita a demográfiáról* című sorozatához kapcsolódó tanulmányok rendkívül gazdag javaslat készletet tárnak elénk. A 458 azonosított javaslat sokszínűsége jól tükrözi a demográfiai válság komplexitását: a szerzők egyaránt hangsúlyt helyeznek a társadalmi attitűdök átalakítására, az állami és önkormányzati szakpolitikai beavatkozások szükségességére, az intézményrendszerek fejlesztésére, valamint a közösségi támogatás új formáinak megerősítésére. A javaslatok egy része meglévő eszközök továbbfejlesztését sürgeti, míg mások innovatív megoldások bevezetésére tesznek kísérletet. A közös nevező minden esetben a gyermekvállalás ösztönzése és a családalapítás feltételeinek javítása. Ez a tematikus áttekintés nem csupán a vitában megfogalmazott gondolatok rendszerezését szolgálja, hanem kiindulópontként is értelmezhető egy átfogóbb, tudásalapú népesedéspolitika megalkotásához. ♦

A KÖTET SZERZŐI

A szerzőknek a publicisztikákban megadott önmeghatározása szerint

- Báger Gusztáv prof. dr.** – elnöki főtanácsadó,
Magyar Nemzeti Bank
- Balásházy Imre dr.** – fizikus, alelnök,
CSTSZ és ECST, tag, Professzorok Batthyány Kör
- Bán Károly** – újságíró
- Banyár József dr.** – egyetemi docens, BCE
- Beer Miklós** – római katolikus pap, író,
nyugalmazott váci püspök
- Benda József dr.** – szocializáció kutató, elnök,
MKT DSZ
- Bernád Ilona** – szülész-nő, néprajzos, természetgyógyász
- Bogár László prof. dr.** – közgazdász
- Botos Katalin prof. dr.** – közgazdász, emerita
SZTE GTK, PPKE
- Brém-Nagy Ferenc** – a Magyar Hírlap szerkesztője
- Budaházy Edda** – alapító,
„Hozz Világra Még Egy Magyar Mozgalom”
- Erdő Péter prof. dr.** – bíboros, prímás,
esztergom–budapesti érsek
- Ifj. Fekete Gyula dr.**
közgazdász, a MKT DSZ elnökségi tagja
- Fodor Éva** – szociológus
- Földi-Kovács Andrea** – televíziós újságíró,
szerkesztő-műsorvezető, Carpe Deum
- Garaczi Imre prof. dr.** – filozófus, társadalomkutató,
elnök, MTA-VEAB Társadalomtudomány
- Grandpierre Attila prof. dr.** – elnök,
NJE, Budapest Centre for Long-term Sustainability
- Hajnal Béla prof. dr.** – habilitált főiskolai tanár,
DE újságíró
- Kacsó András** – nagycsaládos, energetikai gépészmérnök,
atomerőműves szakmérnök
- Kiss Antal** – teológus
- Kiss-Kozma Georgina** – kutatásvezető,
Ifjúságkutató Intézet, MCC
- László Tamás** – építész, volt országgyűlési képviselő,
az MKT DSZ elnökségi tagja, c. egyetemi docens
- Lőrincz Kálmán** – közgazdász,
a Magyar Érdemrend lovagkeresztjének tulajdonosa
- Mádi László** – közgazdász, főiskolai tanár
- Major Gyöngyi** – elnök, Kortárs Női Reflexiók Fórum
- Molnár Pál** – újságíró
- Nádasi Katalin** – nyugalmazott stúdióvezető, író
- Németh György dr.** – szociológus-közgazdász
- Németh Tamás** – informatikus
- Novák Előd** – országgyűlési képviselő,
Mi Hazánk Mozgalom
- Pintér Tibor** – közgazdász, tanszékvezető egyetemi docens,
BGE KVIK
- Platthy Iván** – tanár,
nyugalmazott egyházügyi címzetes államtitkár
- Pleschinger Gyula** – elnök,
Magyar Közgazdasági Társaság
- Skrabski Fruzsina** – társelnök,
Három Királyfi, Három Királynő Alapítvány
- Somfai Ágnes** – nagycsaládos, általános iskolai tanító,
zongora- és szolféztanár
- Somogyi Ferenc dr.** – tanár, közgazdász
- Sütő Zoltán** – mérnök, informatikus
- Szabadkai Antal dr.** – mérnök-közgazdász
- Szegő Szilvia Mária prof. dr.** – egyetemi tanár,
társadalomgazda, közösségszervező
- Székel János** – szombathelyi megyéspüspök
- Szerencsés Károly** – történész
- Tárcányi Ákos** – szociálpolitikus
- Téglásy Imre** – vezető,
Alfa Magzat-, Újszülött-, Gyermek-
és Családvédelmi Szövetség
- Tomka Emil Ágoston** – nyug. elnök-vezérigazgató,
Matáv Rt.
- Tóth I. János dr.** – filozófus,
az MKT DSZ elnökségének tagja
- Tóth Pál Péter prof. dr.** – demográfus,
az MKT DSZ elnökségi tagja
- Ujváry András** – társelnök,
Három Királyfi, Három Királynő Alapítvány
- Zseni Annamária dr.** – pszichiáter, pszichoterapeuta

PATHS FORWARD

A Debate on Hungarian Demography

Edited by József Benda, Tamás László, and János I. Tóth

ABSTRACT

One of the defining demographic features of the developed world is persistently low childbearing and the continuous decline in birth numbers. While there is broad agreement about the existence of this trend, its significance is deeply disputed across regions and between different ideological perspectives. In long-standing immigration countries (such as the United States, Canada, and Australia) and in newer immigration societies (including Sweden, Germany, and Austria), low fertility is not generally regarded as a crisis in itself. Population growth or stability is sustained through immigration, and many assume that demographic renewal can be achieved through immigration and integration.

In Hungary – and more broadly in Eastern Europe – the situation is markedly different. Here, low birth rates coincide with sustained emigration. The combined effect of natural decrease and migration loss has resulted in accelerating population decline and rapid ageing. In this situation, low fertility is perceived not merely as a demographic phenomenon but as a profound social and national crisis.

The Hungarian demographic debate has historical precedents. Major national discussions emerged in the 1930s around the “one-child” phenomenon and again in the 1960s, when Hungary’s birth rates fell to a historic low. The present volume documents a third major debate, conducted in 2024–2025 in a right-leaning daily newspaper (*Magyar Hírlap*).

Nearly fifty authors contributed one hundred short essays seeking to identify the causes of anti-natalist trends and possible avenues for change. These texts are not narrowly academic studies but public-oriented essays that focus on the social, economic, and cultural dimensions of child-

bearing. The contributors – economists, demographers, social scientists, publicists, and church thinkers – approach a common question from different perspectives: why are too few children being born, and what does this reveal about the functioning and value systems of modern societies?

Some authors argue that traditional societies maintained a balance between economic production and social reproduction. Modern societies, by contrast, have increasingly shifted toward production. According to this view, processes of modernization have, as an unintended consequence, weakened the social conditions of childbearing. This diagnosis leads to a clear conclusion: reform must aim at restoring balance between production and reproduction, which at the individual level means achieving a lasting balance between work and family life.

The contributions are organized into ten thematic blocks. These address the demographic crisis of the developed world, the economic determinants of childbearing, the cultural background of anti-natalist attitudes, Christian perspectives, arguments questioning whether there is a real crisis, family education, the role of large families, housing and community, and possible directions for population policy.

The volume seeks to raise awareness that Hungary – and, more broadly, many developed societies – face a serious demographic crisis rooted primarily in persistently low birth numbers. Beyond diagnosis, the authors propose concrete policy directions: support for family housing, the exploration of a pro-natalist pension model, and the introduction of full-time parenthood arrangements enabling large-family life. Many contributors argue that no demographic turnaround is conceivable without lasting cultural and moral renewal. ♦

Magyarország romló demográfiai helyzete az elmúlt évszázad során többször is komoly társadalmi-politikai viták tárgyát képezte. **Az első nagy vita** az 1930-as években bontakozott ki a népi írók kezdeményezésére. Fő kérdése az „egyke” jelensége volt. Kibontakozó eredményeit (pl. ONCSA-programot, mely lakást biztosított a sokgyermekes családoknak) a II. világháború elsodorta.

1963-ban mérték a világ addig legalacsonyabb születési arányszámát (13 ezreléket) Magyarországon, ami **ismét széles körű társadalmi vitát** eredményezett. Ez jelentős hatást gyakorolt az 1972-től bevezetett, sikerrel járó családpolitikai intézkedésekre, céljuk a gyermekvállalás gazdasági terheinek csökkentése, a kisgyermekes anyák támogatása, a második és harmadik gyermek vállalásának ösztönzése volt.

Könyvünk a harmadik népesedési vitát mutatja be, amely 2024. júniusa és 2025. márciusa között zajlott „Kitörési pontok a demográfiai válságból” címen a *Magyar Hírlap* hasábjain, a Magyar Közgazdasági Társaság Demográfiai Szakosztályának gondozásában. Köszönet illeti mindkét szervezet munkatársainak elkötelezett, hatalmas vállalását.